

GEOGRAPHIA.
N. 8. 6.

t. 6

00056

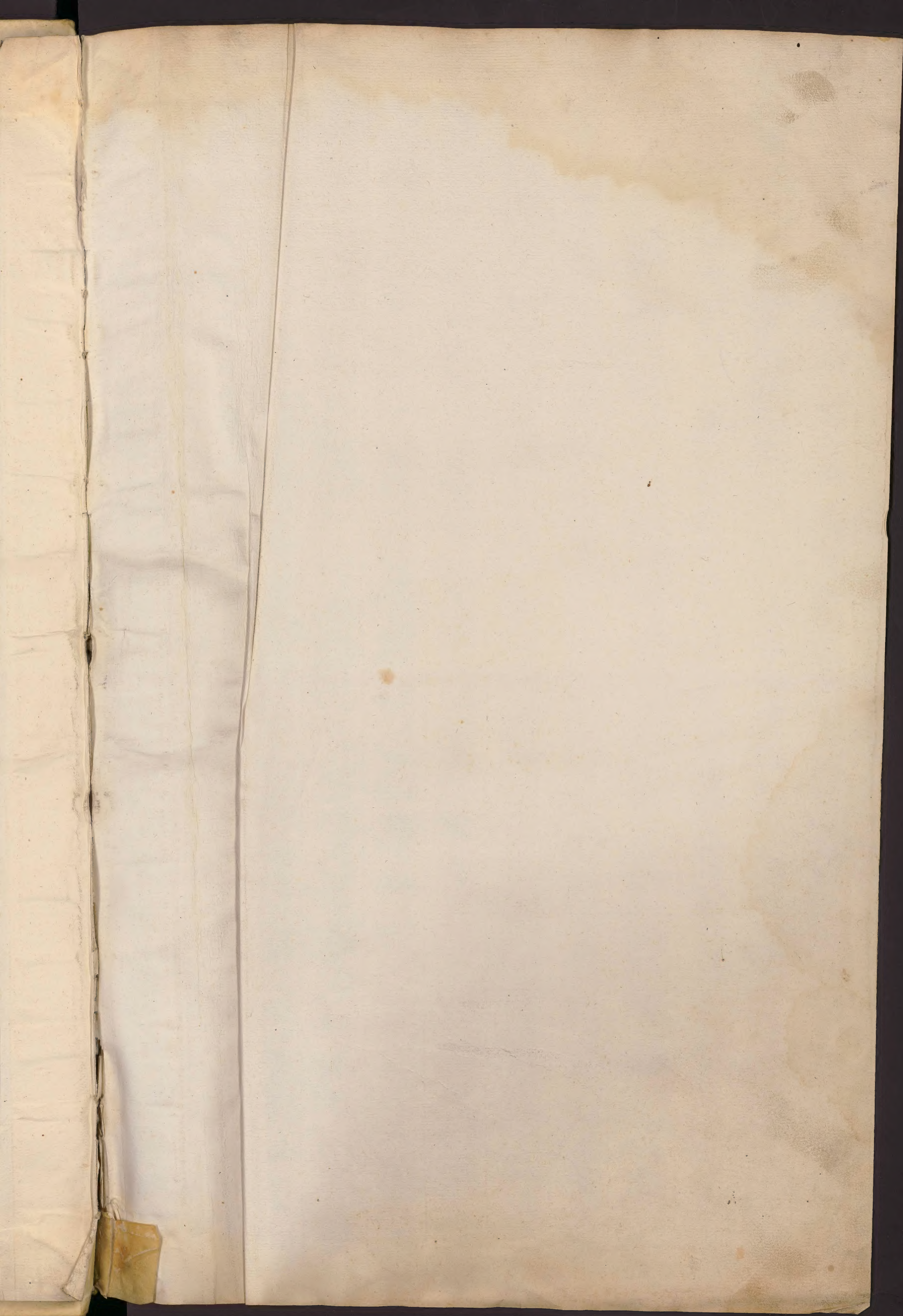
11 8

B

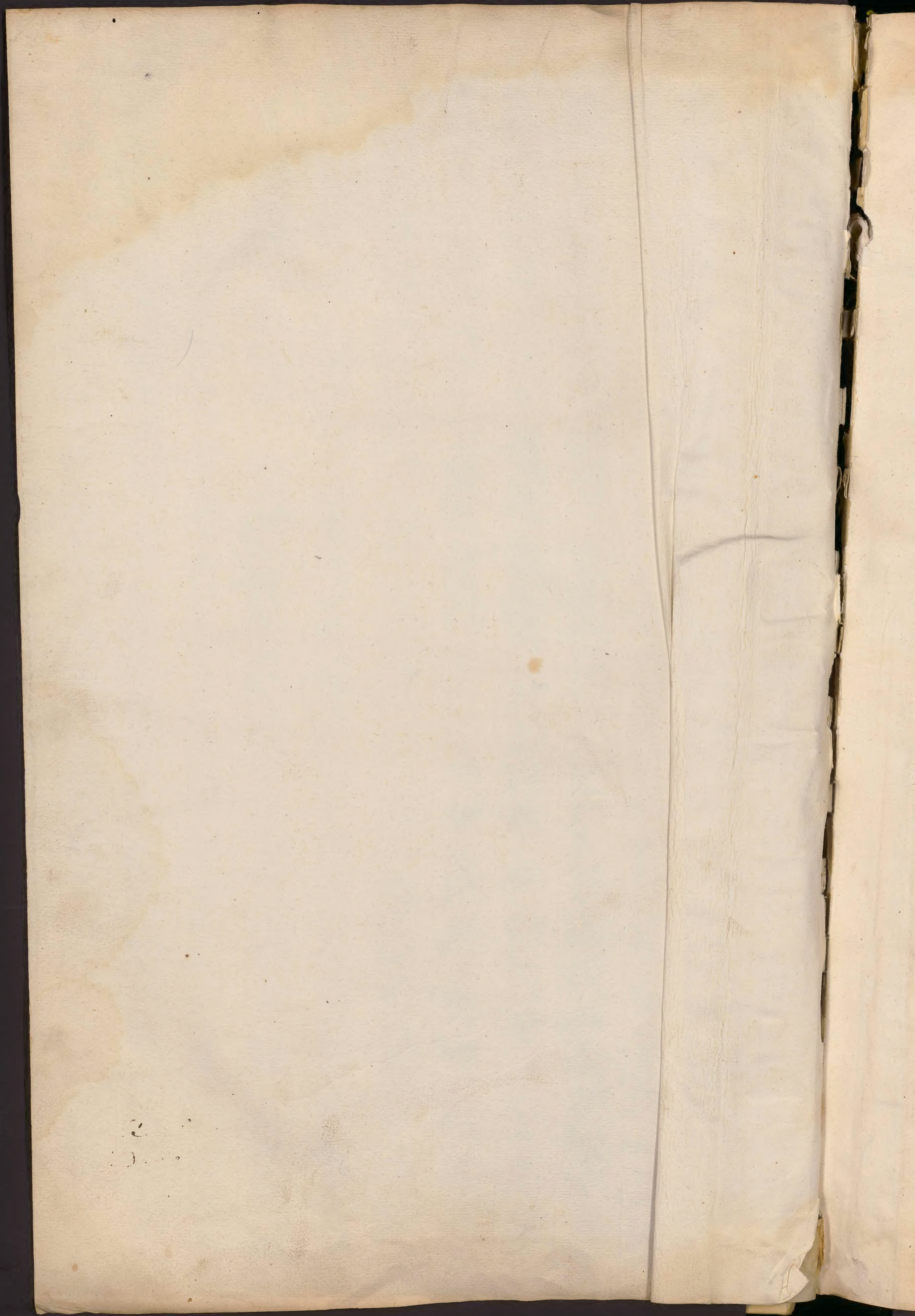
Geograph 1157

99. 1. 6

GEOGRAPHIÆ
BLAVIANÆ
VOLUMEN SEXTVM,
QVO
LIBER XII, XIII,
EUROPÆ
CONTINENTVR.

AMSTELÆDAMI,
Labore & Sumptibus
IOANNIS BLAEV,
MDC LXII.

M. L.
C. A. C.

GEORGAPHE

BLAVIANE

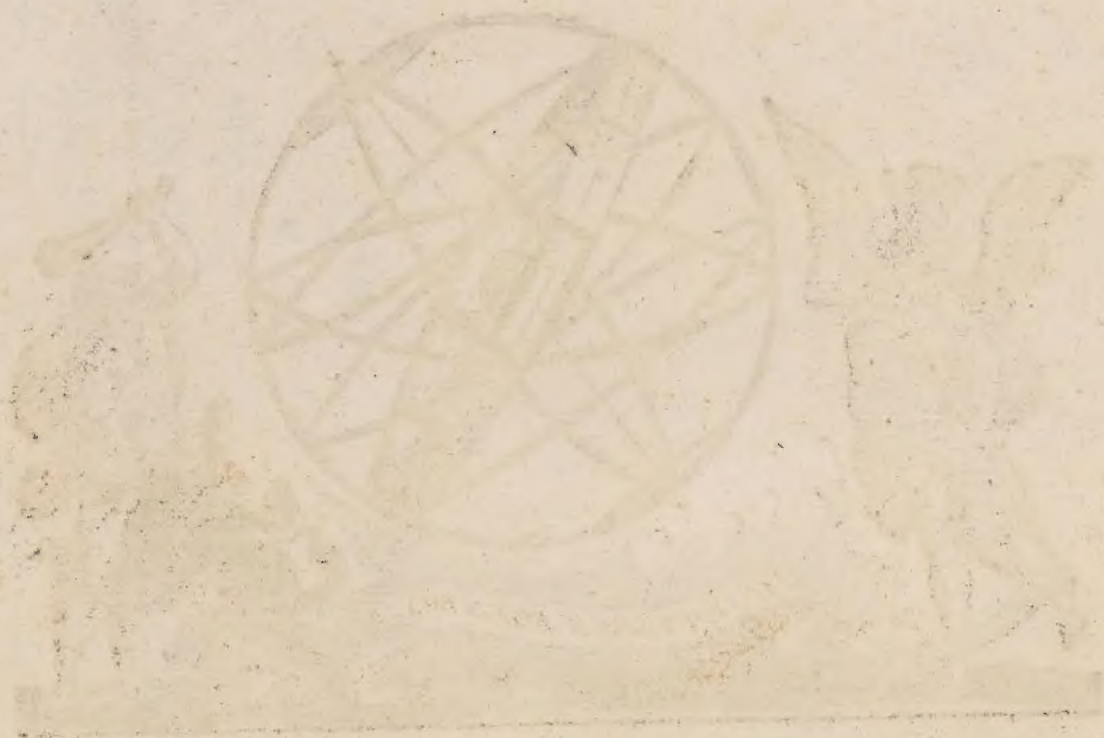
VOLUMEN SEXTUM

670

LITER XII. XIII.

EUROPE

CONTINENT

3 Atlasy

V.

t. 6

LOAN IS BUREAU

MDCLXXI

IOANNES BLAEV
LECTORI
SALVTEM.

PErgo tibi exhibere Terrarum Orbem, cuius tu decus es & ornamentum: uti enim vasta & immensa cælorum spatia sibi servare voluit Majestas divina, tanquam gloriæ suæ illustrissimam & propriam sedem; ita nos, imaginem suam & propaginem, augustiore hoc mundi sublunaris domicilio nasci & vivere, ut hinc in Autorem tantorum operum sublimi admiratione reflecteremur. Sunt huic domicilio suæ partes, quibus eadem Numinis providentia ambitionem & avaritiam humanam circumscripsit, ne aut imperare unus universo, aut possidere quicquid ubique terrarum est, audax præsumeret. Stetit hætenus labor noster in ea potissimum Orbis parte, quam Europam vocamus. Hujus septentrionalia cœpi Tabulis complecti, præeunte in hunc ordinem Ptolemæo Geographorum principe, & cæteris fere omnibus. In his primas facile sibi vendicant Britannicæ Insulæ, & inter has Britannia Magna, cuius partes Anglia & Scotia: Angliam cum exactissimis G. Camdeni descriptionibus nuper dedi, quam eo excepisti applausu, ut plurimum expectatione dignus videare. Fas sequi Scotiam, ne quas principes Sorores nexuit Creatoris manus, divellat Geographi. Dignum est hominum erectiorum contemplatione Regnum hoc Augustissimum, non ob situs solummodo honorem; nam à dextra mundi parte est; & soli dotes maximas: sed & ob ea, quæ nostra putamus, rerum in ea omni seculo gestarum magnitudinem, & ingeniorum cultum eminentiamque. Eo vultu prodit, ut vetus omnis displicuisse possit; eo tabularum numero, quem non adæquat priorum industria; iis auctoribus, ut non peregrinis scriptoribus debere velit, sed suis dominatis & educatis, quibus uti amor studiumque est patriæ incorruptum prorsus, ita propiore nativi soli conspectu patere ipsis possint situs, spatia, majorum imperia, urbes, arces, rura, populorum mores, flumina, montes & circumfusa maria, portus, litora. Non utar ambagibus,

*

bagibus , nec loquar in os absenti. Opus hoc si Nobilissimo ac Magnifico viro, Ioanni Scoto Scoto-Tarvatio, imputaveris, suam prolem reddes suo patri. Sunt genitoris aliæ, fateor , aliæ educatoris , matris & nutricis partes, sed utrosque parentum nomine venire dudum credidit pietas. Non illis solum gratias debet Orbis , qui libros condunt , tabulas ad artem Geographicam continuant , terras cælo , cælum terris velut perpendiculo aptant ; verum & illis , qui has operas suadent , urgent , corrigunt , augent , sumptibus & impensis promonent, languida roborant , amissa recuperant , deformibus formam & nitorem donant , ut nasci & renasci foetus illustres & prodire in lucem & hominum ora speciose possint. Anni effluxere sedecim , ex quo in hanc curam incubuit Parens optimus, huic studio usque adeo deditus, ut ærarium suum, sumptuum minime parcus, concutere magnis motibus veritus non fuerit, certa publici boni spe , sui incerta & dubia Scotiam tunc animo agitante ; visus fuit ad hanc rem idoneus adjutor Scotus Tarvatius , à cuius nomine sibi opem pollicebatur Scotia, ob conjugatas voces & conscientiam muneris , qua illi alligabatur. Accedebat, quod virum nosset acrem ingenio, memoria , quæ in hisce studiis non postrema est , validum , & in optima omnia , quæ intendisset, perseverantem : ad hæc in bonos effuse honorificum , literarum & literatorum cultorem summum , elegantioris doctrinæ succo imbutum ; qui & eruditione præcellentes admirari , deligere, privato contubernio fovere , etiam foris posset & vellet. Hunc ergo ut obvium suis cœptis comperit, crebra literarum missitatione excivit ad edolandum hunc foetum : Nec enim poterat edi in lucem & nasci Scotia, nisi obstetricante Scoto. Tabulas quippe , quæ inter aliorum manus aberraverant, mira industria & solertia, velut sacras, è naufragio recuperavit , & in tutum littus Amstelodamense apud nos deposuit , qui eas , ne perirent , iterum æri victuras incideremus in posteritatis usum. Nec fatis fuit Scoto-Tarvatio , ab interitu vindicasse egregios Pontani labores ; verum à præstantissimo Gordonio , Geographorum phœnice , resumere illos, voluit , & novam manum adhiberi corrigendis hic illic perperam notatis. Pendebant adhuc multarum regionum delineationes interruptæ , minæque tabularum ingentes , quas præveniens Pontanum mors consummari vetuit. Huic rei applicuit noster Gordonios patrem & non degenerem filium , Scotiæ lumina

lumina & Geographorum faces ; qui , non longe semoti ab Helice, idem officium apud suos præstant Geographiæ studiosis , quod illa oceanum navigantibus. Horum cura affectæ , at nondum perfectæ, tabulæ complures, plenis tam toris & armis conspicuæ, natalium suorum felicem catastrophem & ultimas lineas Scoto debent. Cumque maris & tempestatum injuria, quas Palladiis mercibus irasci iniquum, aliquæ periissent , hanc literariam calamitatem duravit patiens , & desperante ad similes casus nemine non , propositi sui tenax , nec remissa cura perstitit in incœpto. Scripserat vir eruditissimus Iacobus Gordonius , cum apud Tarvatum viveret , novam Fife tabulam ad me missam. Eam cum in Duynkerkanorum manus incidisset , ut navigantium appulsus incerti sunt , non destitit Tarvatus varia uti circumventionem , & omnem movere in Morinis lapidem , donec eruditum pignus Neptuni filiis , quasi Læstrygonum manibus , extorsisset. In Synodo Scotica hoc effecit , ut edicto publico jussi fuerint Ecclesiarum pastores singuli operas suas ad Scotiæ descriptionem conferre, & in terras, quas insedisset quisque, inquirere diligentius , & quæ ad Geographos pertinent attentius observare. Sed cum nec præmia nec pœnæ attentam redderent sedulitatem , languere obsequia , paucis solummodo officio functis. Fuere hi Maclellanus , Bonerus, Lauderus & Spangius , viri ut pietate , ita & doctrina insignes , & post Ecclesiæ curam , etiam in rerum egregiarum scientiam intenti. Processissent ulterius Gordonii operæ , nisi bellis civilibus concussa misere Scotia industriam scriptoris interpellasset. Iis per Dei gratiam, qui pacis & boni ordinis Deus est , compositis , majora in spe habemus. Quin , ut operis hujus editionem maturaret Tarvatus , è Scotia nuper in Hollandiam trajecit , & in hac nostra urbe diutius moratus , post visos & salutatos perhumaniter Clarissimos viros , G. Voffium , & C. Barlæum , totos dies in ædibus meis exegit scribendo, dictando quæ ad illustrandas patriæ suæ Tabulas facerent , ea memoriæ foelicitate, ut , à chartis & libris omnibus destitutus , dictaret regionum formas , situm , terminos , dominos veteres & recentiores , soli proventum , urbes , fluvios , & quæ de hoc genere plurima sunt & multa. Videbatur mihi vir iste esse sibi Scotia , & terrarum ejus ideam animo complexus ; ut foelicem illam arbitror , in qua , qui regni curis vacant , ita philosophantur ! Mihi quoque otium omne displicere

plicere voluit & moram, nec trahi longius hujusce laboris fructum. Si quæ deessent tabularum descriptiones, eas se concinnaturum promisit; si quæ rerum steriles essent, locupletaturum suis additamentis. Est hic idem ille Tarvatus, qui, licet Cancellariæ Scoticæ, ut Caucaſo suo, alligatus, tractet civilia; tamen in Musarum amœnissimos recessus subinde deflectens, post Buchananum, Melvinum, Iontonum aliosque, carmen pangit seculo dignum. Ante annos non multos typis suo ære excudi fecit Volumina duo Poëtarum Scottorum, inter quos ipse micat, velut inter ignes Luna minores.

Hujus & meis laboribus frui Lector, & Scotiam quam tenebræ involverunt hætenus, nunc clara luce, quavis sui parte lucidam fulgentemque adspice: Pontanum, Gordonium tabularum patres agnosce; Scotum Tarvatum susceptorem & tutorem, qui, si meam, si doctorum omnium voces audis, omnium prædicatione major, Scottorum fastis & his ipsis, quas sub ejus patrocinio edimus, tabulis inscribi & incidi meretur.

AD IOANNEM SCOTVM SCOTO-TARVATIVM.

*Quod Patriæ Tabulas, sollers quas PONTIVS olim
Descripſit, densis eruis è tenebris,
Vel tibi grata suum tradebat SCOTIA nomen,
Sumebat nomen vel sibi SCOTE tuum.*

Amplissimo & magnificentissimo viro

IOANNI SCOTO
SCOTO-TARVATIO,

Regni Scotiae Cancellariae Directori, & in supremo
Senatu juridico Assessori.

IAm tandem post multos exantlato labores, diuturni temporis iacturam & qualia animus meminisse horret tedia, Scotia nostra se visendam exhibet; & inter ceteras Vniuersi regiones, in magno & celebri Viri Clarissimi & in hoc studiorum genere supra ceteros meriti Ioannis Blaeu Theatro locum sibi vendicat. Non illa quidem, qualis saepe à descriptoribus suis auditu hausta, miseris fabellis deformata, exiguis arctata papyris & plane sui dissimilis; sed qualem nobis ingenuus Iurpenis Timotheus Pont, huius operis protoplastes, in schedis reliquit. Cujus viri memoria, sine summa ingratitude piaculo, neque potest neque debet obliterari. Ille enim in tenui re, nullo propitio Mecenate, ante annos quadraginta totum hoc negotium in se suscepit; uniuersum regnum hoc (quod nemo ante eum aliud) pedibus peragravit; insulas omnes infestis & barbaris incolis ut plurimum cultas, dissona à nobis lingua, vidit, audiit, à latronibus sevis (ut mihi referre solebat) saepe exutus, omniaque intuitu itineris damna non raro expertus, nunquam tamen difficultatibus victus animum despondit. Cum autem redux adornaret laborum suorum editionem, Typographorum & librariorum avaritia victus, non potuit hac ad calcem perducere. Meliora tempora expectantem, mors immatura subtraxit. Heredes, apud quos chartas suas in extremis agitans deposuerat, homines ad hac inepti, omnia neglexere, chartaque male & incuriose custoditae, à tineis & blattis depasta jam fatiscebant, jam attentos oculos evanida fugiebant, cum munificentissimus Princeps Iacobus Britanniarum Rex, de his admonitus dedit in mandatis, ut ab heredibus pacta pecunia redimerentur & in lucem darentur. Sed Deus bone, de fumo in flammam, incidere in manus eorum, quibus eas ut arcana Cereris servare in animo erat, & sic iterum mutatis custodibus delituerunt. Donec tu, Vir illustris, bono reipublicae literariae natus, tanta iactura misertus coegisti eas in publicum produci, cura non vulgari suscepisti, anxie quaesivisti, quinam foetui huic, immaturo adhuc & medicas manus postulanti, admoeri possent, ut in lucem darentur. Vnde non immerito de te praedicare liceat, quod de se Vlysses in certamine de Armis Achillis; ergo opera illius mea sunt: sine te enim, te solo, sine invidia & assentatione dixerim, nihil harum rerum adhuc orbis vidisset, & tantis primi authoris arumnis parta, male perisset; quem utinam in fatis fuisset suis laboribus supervixisse, & ex iis speratos honores, debita emolumenta hausisse; neque me illi succenturiatum imparibus gressibus in hoc stadio defudasse. Hanc ego telam, imbecillitatis meae mihi conscius, multum defugi. Exercueram sane aetatem ab ineuntibus annis in his studiis, nunquam tamen mihi animus fuit praeter oblectamentum animi mei, quod solum mihi placebat, aliquid quod in publicum daretur moliri. Non deerant impedimenta, numerosa proles, cura rei familiaris; refragabatur uniuersus vitae cursus alio versus, aetas in senectutem vergens, cupido vitae privatae & publicis curis exoluta, civiles hi tumultus, qui jam multos annos nos exercent uniuersis & singulis damnos: ego in ea regione vitam agens, ubi omnium turbarum centrum, quod non raro magno meo malo passus, & quanquam omnibus praesidiis, quae rogari poterant ab illustrissimis regni Ordinibus, te suatore, te impulsore, septus, nihil tamen adhuc sensi, vix adhuc sentio satis tutum, nondum enim apud nos detonuit. Vnde si quid minus emaculatum in hac editione prodibit, id temporum iniquitati, non meae incuriae habeatur acceptum. Lucubrationes enim has, quae otium & tranquillitatem animi desiderant, in aduersissima tempora incidisse, fatendum est. Atque utinam mihi licuisset omnia Timothei nostri autographa evoluisse, oculis hausisse, antequam sculptoris manum experta fuissent. Multa mutanda, addenda, delenda erant, quae nunc iteratam editionem expectant. Iam quicquid hoc est operis, tuum esse, te genuinum parentem, te verum nutrimum fateamur omnes necesse est; tu hac è tenebris eruisti, te auctore suo restituta sunt, tu mihi celestes jam inclinato aevi animi veterum discussisti; tu mihi magnos & claros amicos (cum in longinquis oris procul à Iove delitescerem) qui me foverent & hortationibus suis ad hac impellerent, sine quorum praesidiis animum jam despondissem, imo adhuc desponderem, conciliasti: unde mihi Halcyonia haec quaeliacunque; quae si mihi ad vota alluxissent, erat mihi animus multa addidisse, quae felicioribus ingeniis relinquo. Neque despero, viridum Cl. viri D. Buchanani integerrimi amici mei ingenium honori patriae periclitantis defuturum, & quas ille meditatur lucubrationes, tempestive lucem visuras: aut si qui alii sint mihi ignoti ad hac idonei, spes est, eos cum honore nominum stipem huc collaturos, etsi quae in chorographicis descriptionibus desiderantur, cum imbecillitati meae parcendum sit, habeo filium qui in his exercitus jam publicum virium specimen cum applausu dedit. Hunc ego mihi succenturio, ut rude doner. Neque tamen stationem deseram, dum spiritus hos regit artus. Quod superest, tuam amicitiam mihi utilem, honorificam, tot jam annos expertus, moriar tui amantiſſimus,

Abredoniae 9 Cal. Februar. 1648.

ROBERTVS GORDONIVS.

***

S V M-

S V M M A P R I V I L E G I I C Æ S A R E I.

FERDINANDVS III, *Romanorum Imperator, &c. Germania, Hungaria, Bohemia, &c. Rex, Archidux Austria, &c.*

Augustali benignitate opem iis Cæsarei patrociniū efficaciorē impendens, qui disciplinam Orbis Terrarum describendi illustrant studio ac sumptu suo haud contemnendo; idcirco expositioni humillimæ, precibusque supplicibus ac iustis Ioannis Blæu, Bibliopolæ Amstelredamensis, clementer annuit, ac super editione jam Quintæ partis Atlantis, quæ Scotiam contineat & Hiberniam, opera & studio Timothei Pont & Roberti Gordonii perfectæ, ipsi Ioanni Blæu atque ipsius Hæredibus privilegium concessit, Sacra Cæsarea auctoritate sanciens, ne quis intra duodecennium, à prima publicationis die proxime computandum, prædictam Quintam Atlantis partem, ejusve tabulas, adeoque nec Scotiæ generalem, simili vel alio typo, vel formâ, sive per compendium, sive ab alio auctore, citra horum voluntatem ac consensum, intra Sacri Imperii Romani, Regnorumque, Provinciarum ac Dominiorum S. Cæsar. Majestatis hæreditariorum fines, recudat, vel impressâ adducat, distrahatve; aut si quis migrasset, omnibus exemplaribus (quæ idcirco I. Blæu aut Hæredes vel propria auctoritate, vel magistratus loci illius auxilio apprehendere, & sibi vindicare poterint) privari, & præterea viginti marcarum auri puri puti, ex semisse Fisco Imperiali, ex altero semisse parti læsæ pendendarum damnatus sit, ut latius est in authentica S. C. M. manu sigilloque munita, Eberstorffii, undecimo Augusti, Anno Christi M D C LIV.

F E R D I N A N D V S.

V. FERDINANDVS COMES CVRTIVS.

Ad mandatum S. Cæsareæ Majestatis proprium

JOANNES WALDERODE.

S V M M A P R I V I L E G I I ORDD. GENERAL. BELGICÆ FOEDERATÆ.

Ordinum Generalium Confœderati Belgii consensu ac decreto potestas libera facta est Ioanni Blæu Bibliopolæ Amsteledamensi, ut annis abhinc viginti quinque in hoc Belgio locisque subjunctis, ipse solus possideat jus excudendi aut distrahendi Tabulas Geographicas Scotiæ & prope absitarum insularum, cum Descriptionibus earum, Generalem aut Speciales, opera Timothei Pont, Robertique ac Iacobi Gordonii perfectas, ipsique Ioanni Blæu sumptu ac labore multo acquisitas, in ære incisas, atque expressas: addito prohibitorio, ne quis præter illum aut ejus Hæredes, prædictas tabulas ac descriptiones recudat, aut alibi impressas his oris importet, venditetve, sub omnium exemplarium damno, insuperque summæ florenorum trecentorum Carolinorum mulcta, ut latius depromitur ex decretoriis, datis in Consilio altememoratorum Ordinum, Hagæ Comitis, decimo die Iunii, Anno M D C LIV signatis,

B. VAN GENT v.

Subscripsit

N. RVYSCH.

O R D D. H O L L A N D I Æ.

EXtat speciale mandatum Ordinum Hollandiæ & West-Frisiæ super hac causa, debita perfectionis forma, sub sigillo minori ejusdem territorii, ex die XVI Iunii Anno M D C LIV jussuque eorundem Dominorum subscriptum.

H E R B. van B E A V M O N T.

A N D R E Æ M E L V I N I
S C O T I Æ
T O P O G R A P H I A,
A D
H E N R I C V M F R E D E R I C V M
P R I N C I P E M.

I tibi adhuc puero carmen, Frederice,
senile
Panxero; si leviori manu, breviori ta-
bella,
Pinxero majorum sedes, Albinaque
Regna,

Quam dissecta fretis, tam Regem invicta sub unum,
Quæ sceptris frenat Pater & tibi debita servat,
Ecquid gratum erit officium natoque, patrique,
Ecquid in antiquam virtutem, animosque viriles
Rex pater, & fama, & virtus te accendet avorum?
Hoc sibi de te almus spondet pater: huc rapit ingens
Ingenii Geniique acris ceu fulminis ardor.
Nec vicina minus spes & res inclita Regno
Finitimo, quod Regem optans te civibus ambit:
Quod nostrum annuerint nobis si carmina Phæbum,
Expediam his numeris & clara in luce reponam
Conspicuum illustri cultuque habituque locorum.
Iple Caledonia virides Grampique recessus
Lustrabis mecum interea, ripasque virentes;
Mollis ubi, dum se exercet, chorus ordine longo,
Perfusa vitreis pellucet Najades undis;
Quin circumfusi indigenas lustrare serenos
Oceanum mecum & crebris freta consista ventis;
Ne dubita, te nave procul, te limite sicco
Deducam, incolumemque brevi sine Marte reducam.

Tempus erit, nec longa dies, cum te quoque in armis
Fulgentem patriis, & carula classe secantem
Pronus adoratis latè dabit oscula plantis
Oceanus, pedibusque tuis verniliter omnem
Substernet fluctumque undæ fremitumque procella,
Et fera monstra tuis submittet cuncta catenis.

Ergo age, rumpe moras, blandumque hunc suscipe morem,
Quem sequimur suavi tingentem dicta lepore,
Quæ fas verba iugo submittere barbara legum,
Hic passu signata levi vestigia calca,
Mox gressu relegenda tuo firmandaque gestu,
Ni refugis tenueque sonos humileque Camænas:
Non te hic fuco usquam nec longa ambage tenebo.
Eja age Die Puer: Dux en Deus: I pede fausto
Sceptrigeraque manu genitori ab Rege secundus,
Inter se unanimis sceptrum molire Britannis.

Occiduo stat celsa mari, diductaque tellus
Europæ, Grajum Musis Latioque cruore
Nobilitata, viris fecunda atque ubere glebæ,
Nomine clara suo, & miranda Britannia factis;
Adversa tellure jacet Germania ad Ortum;
Spania ad occasum atque Hibernia, Gallia ad Austrum,
Arctica Hyperboreo pulsatur ad astra profundo;
Altera ceu triquetra Trinacria structa figura est;
Scotia.

Sic promontoriis ut procurrentibus ultro
In diversa tribus consurgit; Cantio ad Ortum,
Belerio occasum versus, gelidam Orcade ad Arcton
Parte bipenni olim visa amula, parte Leoni
Iampridem duplicis duo sub fastigia Regni
Discessit: axem ad notium Anglia, Scotia ad Arcton,
Arcton vero Regem coitura sub unum.
Et patrem & patri te mox Henrice secundum
Fortunata nimis sua si bona noverit alto,
Quæ demissa Polo gentes sub sidera tollunt.
Anglorum Romana olim Provincia, Regnum
Quatuor in partes distinguunt quatuor amnes,
Devam Sabrinamque inter stat Vallia triplex
Depressam valles; montes se attollit in altos,
Sabrinam, Tamisique inter, quæ Gallica spectat (est;
Littora pars: pars tertia quæ Tamisim inter & Vmbrum
Deniq; ab Vmbro & Deva amne ad Tuedam & Solvæum
Pars quarta. atque rigant sic regnum hi quatuor amnes,
Ceu campos quondam Elysios, & amena vireta
Fortunatorum nemorum, bis bina fluentia
Tygris & Euphrates nec non Phisique Gibonque
Annibus arva sacris oblinere beatæ

Scotum Anglo & Regno Regno discludit ad Ortum
Tueda amnis, quæ Sol medius stat mons Zeviota,
Inde recens vallum qua Sol se condit in undas
Labitur Esca amnis, nec non amnis Solvæus:
At citra hos Regni fines ab littore Eoo
Littus ad occidentum, Regionum hic lucidus ordo:
Martia Tuedæ amni lævo adjacet, inclita campis
Frugiferis, cui præsidio stant Bervica castra
Limite in extremo, & creperi discrimine belli:
Scotorum urbs & ager, sed quam nunc detinet Anglus.
Martiam ad auroræ radios Forthæ alluit æstus,
Ad medium vicina diem prædæ Anglia claudit:
Hinc atque hinc affusa jacet Teviotia Tuedæ,
Nomen ab amne altus Zeviota hanc dividit Anglis,
Hinc Lidalia, & Evia, & Esca ab amnibus Arctæ
Lidalo, Eyo, Esca, Regiones nomen adeptæ;
Ultima ab Amando est Amandia, qui hanc secutæ amnis
Iuxta amnem Solvæum aquor se infundit Iernum.
Forthæ æstus claudit Lothianam Solis ab ortu:
Lamirii montes, Cokburnique invia saltus
Hanc claudunt, vicina ipsam qua Marcia claudit,
Quaque suo medius Sol est altissimus orbe,
Paulum inflexa cadit qua sero Phæbus in undas
Tuedæ amnis, Lauderæ urbis confinia tangit.
Lauderam urbem arcet Lauderia: Tuedia flumen,
Per medium, Tuedam Eoem transmittit in aquor.
Tuedia ad erectum Solem, Solemque cadentem
Contingunt late Lidalia Nithia Glotta

A N D R E Æ M E L V I N I

Lidalo Nitbo Glottæ cognominis amni
 Lidalus Nitbusque ruunt citi in æquor Iernum :
 Fortham æstivo ortu , Glottam Hiberno undique spectat
 Occasu Regio Lothiana , et culta et amœna ,
 Frumentique ferax omnis , pecudumque , hominumque .
 Hanc Tina , hanc Eska , hanc Letha , atque hanc irrigat Almon
 Eska duplex , duplici cœuns tandem alveo in unum .
 Lammiriis orti et Piætorum montibus amnes ,
 Quos falsum in gremium exsorbet Bodotria Tethys
 Dumbarum , Hadinam , Dalkethum et rupicem Edenam ,
 Et Letham et Limnuchum habet oppida copia opima
 Rerum omni , humano et cultu hæc Regio omnis abundat .
 Glottia ad occasum , Glottæ ad ripam amnis utramque
 In longum porrecta duas diducitur una
 In præfecturas , supera quarum in Regione
 Est locus in Collis modici tumulum editus unum ;
 Unde trium triplex fluviorum existit origo .
 Tueda Caledonium , Neptuum Anandia pontum
 Vergivium Den , Glottæ Caledonium mare magno
 Impete protrudens spumofum interluit æstum .
 Glottia habet Lanarcum urbem , velut arcam opulentum
 Velleribus niveis balantum lanigerarum ;
 Invisamque diu multis , duplicemque Hamiltonum :
 Una Ducem nunc fert surrecta palatia celo ,
 Altera dives agris plebi sua commoda confert ;
 Et quæ multiplici consternens fornice pontem
 Arcuat è saxis , cui clarum est Glasœ nomen .
 Glasœ Musarum soboles , atque inclita mater ;
 Glasœ , primitiæ nostri in patria urbe laboris ,
 Et laudis , tibi quando ferens solennia pangam
 Multa Sophocleo te carmina digna cothurno ?
 Tangit ab Occasu Hiberno hanc generosa Coila ,
 Inde diem in medium vergens Galvidea , cuius
 Littore quod reliquum est regni tegitur latus illud ,
 A qua Cludano se Nitbia separat amne :
 Fertior pecoris quam frumenti urget Iernum
 In mare Vrum et Devam et Kennum Lussumque ; Creamque
 Collibus intumet , at montes non surgit in altos ;
 More lacus restagnat aquam convallibus , ante
 Autumnus lucas æquatas noctibus illo
 Piscantur pingues anguillas gurgite nassis
 Vimineis questu magno , venduntque recentes ,
 Aut parco sale contingunt hyemique reponunt .
 Extremum lateris quod prominet omne Novantum
 Atque Rerigonius sinus amnis ad ostia Lusæ ;
 Hinc sinus adversus Vidogara forte , Rianus
 Dicitur hic vulgo sinus , hos quod prominet inter
 Procurrens tractu oblongo Gallovidiai ,
 Indignant Rinum indigenæ mulamque Novantum
 Dixeris hoc rostrum , aut rictum aciem illud acutum .
 A tergo Gallovidiæ Vidogaram et infra
 Declinat leviter Glottæ ad vada salsa Carictæ ;
 Stinsharus Grevanusque eam uterque intersecat amnis
 Hinc atque hinc villis longe præcinctus amœnis ,
 Qua modicos tument in colles late inter et amnes
 Pascua sunt fecunda , et ager felix frumento ,
 Sufficit ipsa sibi dives terraque marique ;
 Nec tantum sibi , vicinis impertit abunde .
 A Regione Coila hanc Dunus separat amnis
 Dunus fonte lacuque ortus cognomine : cuius
 Insula complexa cincta aræque est insula in ipsa .
 Inde Coila die à medio hanc Galvidiæ claudit ,
 Glottiaque æstivo Phæbi contingit ab ortu
 Amnis ab occasu Irvinus Cunigamiaque arva
 Aëra quam mediam prælustis dividet amnis ;
 Amnis et ad ripam emporium haud ignobile et urbs est

Littore arenoso et liquido cognominis amni ;
 Non frugum aut pecudum quantum fecunda virorum
 Fortium , arenoso quos multum exercet in arvo ;
 Res angustæ animos nimirum et corpora firmant .
 Post hanc procurrit Cunigamia Cimbrica ad Arcton
 Submovet et Glottam , et iusti amnis more reductas
 Cogit in angustum ripas . Hinc proxima ad ortum
 Pagus adest , quæ Ranfrovana Baronia vulgo ;
 Quam duplici mediam rivo duplex secat amnis
 Amnibus ambobus nomen cognomine Carthus .
 Hinc Glottæ ad ripam longe procurrit utramque
 Glottia , et in pagos plures divisa profundit
 A leva Duglassum amnem , atque alterum Avennum
 In Glottam intrudit , dextram secat alter Avennus ,
 Qui Lothianum arvom Sterlino dividit arvo :
 Vindicat hoc tantum proprium sibi nomen uterque ,
 Quod commune quidem cunctis fuit amnibus olim ,
 Ut diversa vocat dialecto Vallia Aronem .
 Inde die à medio , quem diximus alterum Avennum
 A Lothiano arvo Sterlinia dividit arva
 Solis ab ortu æstus Forthæ , donec juga pontis
 Fert pontus propter Sterlinum : ubi se minor ipse
 Fluminis in morem iusti stricto amne coercet .
 Hic Henrice puer celsa sublimis ab arce ,
 Undique prospectu late petis æquora campi
 Despicias hinc saltus virides , et amœna vireta
 Silvestresque boves , torvosque à fronte juvenecos ,
 Quæis juba densa , leonino demissaque ritu
 Qui candore nives superant , qui cursibus auras ;
 Illinc et flexus varios , variosque reflexus ,
 Erroresque vagos viridique in gramine rivos
 Amnis : ubi curvis veluti Meander in undis
 Ludit Forthæ suis , teneros et pascit Ocellos
 Dive tuos , vitreaque unda campoque virenti ;
 Hic ille est Sterlinus ager , qui surgit in altos
 Hinc montes , illinc valles descendit in imas ,
 Fluminibusque rigat fruges glebasque feraces .
 Ad levam tumuli ex terra , pacis duo duni
 Arte manique hominum exstructi Carrontis ad undam :
 Inferius paulo structa est sine calce rotunda
 Ædícula ex saxis firma compage coactis
 Et lapide inserto lapidi , stat pondere ab imo , et
 Paulatim ad summum veluti se angustat apertum
 Sive Trophaum seu Templum , cui terminus hæret
 A dextra Carrontis ager fere cætera planus
 Prominet in collem medius qui se erigit inter
 Ædiculam et pacis Dunos , in quo anguli ad ipsum
 Flexum et adhuc urbis modica vestigia parent ,
 Hic locus et Bedæ Gnidi vallumque Severi
 Ductum à Glottæ æstu ad confluum Forthæ et Avenni ;
 Hic inscripti extant lapides sint , sive sepulchra ,
 Romanum in morem ceu partæ clara salutis
 A ducibus monumenta ac centurionibus ipsi .
 Ultra Sterlinensem agrum Levinia , Glottæ
 A Rensrovana præfectura amne dirempta ,
 Glasœvensi amne in Kelvino , at Sterlinensi
 Montibus : à pago Taichina flumine Forthæ
 Desinit in Grampi montis juga : cuius ad imas
 Radices in valle cava se replicat ingens
 Lominius lacus , in Levinum qui ocius amnem
 Ad mediam lucem erumpit , qui ad Duno-Britannum
 Atque arcem atque urbem ingreditur Glottam impete vasto :
 Tollitur extremi Grampi Levinia in altum
 Collibus extrema intercisis maris æstu
 Exiguo , nomen cui Gerloch à brevitate ;
 Amplior hinc ultra sinus est re et nomine Longus ,

Infuso

Infuso à fluvio dictus, quo limite juncta
Inter se Levinia nec Civalia non est.
Hinc Civalia & hinc Argelia Knapdaliaque
Angustis finibus multis Glottæ amnis ab æstu
Infusis multas in partes jam dirimuntur.
Dicitur insignis lacus hic à flumine Fino,
Quem recipit finis, qui in longum millia passuum
Porrigitur plusquam sexaginta. Est & in ipsa
Knapdalia lacus Avus, in hoc est Insula parva &
Arx minuta; ex hoc amnis diffunditur Avus
Deucalidonium in mare, qui hoc tractu exit hic unus.

Ultra Knapdaliæ Hibernum ad Solem axe cadentem
Excurrit Canteira caput regionis, Ierna
Occurrens, à quo modico disjungitur æstu
Longior ipsa quidem quam latior Isthmus; at illam
Knapdaliæ angustus conjungit faucibus arcus,
Quæ vix mille patent passus humiles per arenas:
Per quas naviculam traducens navita curvo &
Tergo humerisque ferens cursus compendia querit
Knapdaliæ; Lorna hic Argatheliæ adjacet imam
Abriam ad usque, ferax frugum Regioque jacentes
Quæ juga demittens in campos Grampus & mons
Pervius atque humilis magis hæc Braid dicitur Albin;
Albii enim pars est latissima, verum ubi in altum
Maxima se attollit Drum Albin, Dorsum indigitatur
Scotiæ: & excelsa sua per declivia multa
Magnaque devertit de Dorso flumina utrinque;
In mediumque diem pars, pars septem inque Triones,
Imprimis Taus ipse ingens, & pulcher Ierna:
Namque lacu ex liquido cognomine flumen Iernam
Evomit, eructans Hibernum Solis in ortum
Qui Perthum infra Taum sub ponte illabitur amnem.

Accepit Strath-Ierna infuso nomen ab amne
Strath lingua antiqua decursum ad fluminis omnem
Hinc atque hinc tractum signat, camposque jacentes;
Hunc inter Forthamque Taithia ab amne Taitho,
Qui mediam sulcat Regionem, est nomen adepta.
Excipiunt hanc Ocelli culta ardua montes
Parta ex magna ipsi, tum quod radicibus arvom
Adjacet uberius, pago accensentur Ierna.
Quod reliquum ad Fortham est agri, hoc ambitio præcepit
In varias præfecturas distraxit: in Arctam
Clakmananam, in Colrosianam & Cinrosianam,
Quicquid ab his nec non Ocellis nontibus agri
Claudent Forthæ Tausque, Arctæ cuneatur in ortum
Ad mare, fortunata omni glebæ ubere fisa est;
Quæ lacus hanc Levinus aquis latissima scindit
Inde & in angustum castigat littora utrinque
Balcomium ad castellum & Caralia castra;
Hæc alios præterque lacus fluviosque liquentes
Insignem fundit Levinum amnemque lacumque.
Oppidulis crebris littus præcingitur omne,
E quibus hospitium Musarum est nobile Fanum.
Andrea, fanum hoc Reguli quondam Albam & aprugnâ,
Mucreffam veteres lingua dixerunt vetusta.
Interior Cuprum media in Regione Pisani; huc
Conveniunt omnes ad jus omne accipiendum,
Quæ contingit Iernam Abrenethia Regia quondam
Pictorum vetus. Hic in Taum se infundit Ierna,
Ipse lacu longo bis dena ad millia passuum,
Bisque duo Taus erumpit regnator aquarum
Albino è Drumo: quæ Grampi se ad juga flectit,
Atholiam attingit Regionem fertilem, in ipsis
Saltibus Albinis subter radicibus, ejus
Pars se in planitiem Blara explicat, arbore nuda
Atholeam infra ripam ad dextram adsedet amœna

Urbe Caledonia & veteri modo nomine clara;
Infra Caledoniam duodena ad millia passuum
In viridi Perthum ripa consedit eadem
Ad levam Atholia, subter ripam amnis ad ortum
Nobilis est gravidis frumenti Gorea campis:
Inde sub hac patet Eskam inter porrecta Taumque
Eneja antiquis Scotis Angusia nobis,
Et quæ juxta alios Horestia dicitur, an quod
Hanc mediam secet unus & alter terminet Eska?
Quæ Taus & duplex Enejam allabitur Eska,
Eska Rosam Montanam in monte & valle Brechinum
Alluit hinc atque hinc sub colle Taus Taodunum
Editiore situm, hinc duodena ad millia passuum
Extra Taum occurrit directo litore Abrinca,
Inde promontorium Rubrum ad vada cærule longe
Conspicuum, Australis secat Eska ipsam, Borealis
Dividit à Mernia campestri ex parte, priusquam
Furdunum & Dunotrum ultra se dejiciat se
Grampus incurrens, paulatimque in mare fidat,
Vltius testudineo Dea fornice pontem
Marmoreum ad passus bis mille, hinc Dona minorem
Perpetitur, geminum duplex urbs accolit amnem
Prisca recensque Deam nova Donam antiqua frequenti
Salmonum piscatu, mercaturaque frequenti
Clarior illa: olim hæc studiis ignobilis orti;
Vtraque nunc gaudet Parnasso umbraque Lycei.
Marria ab hac tam angusta inter duo flumina fronte
Incipit, ac sensim dilatat Badenocham usque,
Pro sexaginta in longum se ad millia tendens,
Perpetuo in mare dorso amnes evergit utrinque
Abria Badenochæ ad finis modice ad mare prona
Deucalidoneum dives terraque marique,
Felix frumento imprimis, & pascua felice
Squammigerum & lato proventu fertilis omni
Sylvarum jucunda umbris nemorumque virentes
Fontesque fluviosque & amœnis gramina ripis
Canali hanc longo penetrat mare per loca plana
Infusum, atque alto paulo magis margine terræ
Arctatum, in se ingens diffundit latius æquor,
Præbeat ut speciem stagni, placidaque paludis
Sive lacus, fida hic ratibus statio: Abria nomen,
Hinc & vicina circum circa Regioni
Scotiæ qua patet in latum, tres hæc Regiones
Marria, Badenochæ, atque hæc Abria complectuntur,
Quicquid & occiduum, quod pontum & inter Eoum est,
Ad Boream longæ Buchania proxima Marria,
Quæ divisa ab ea pinguescit flumine Donâ,
Inque Caledonium se exporrigit omnibus una
Longius hæc Regio mare: fœtu & fruge beata
Ad vitam & sibi sufficiens. Salmonibus amnes,
Præter Ratram amnem, qui nullum admittit, abundant,
Admiranda quidem vasto spelunca recessu,
Littoreis excisum undis è rupibus antrum,
Cujus nativo jugi de fornice lymphæ
Guttatim laticum distillans, vertitur omnis
In lapidum cito pyramidas saxumque glaciemque
Inter naturæ ambiguitatē atque friabilis: ut nec
Marmoris in robur durum unquam consolidescat,
Sed nec dissiliat glaciæ futilis instar,
Quod nisi purgaret vis hæc humana subinde
Talibus illa brevi compleret molibus antrum:
Hanc ultra ad Boream Boina est atque Enia parva
A quæis Spea amnis dirimit Moravica Tempe,
Est flumen Spea Badenochæ dorso ortus ab alto
Inde lucum facit unde erumpit lutea, qui se
Occiduum in pontum devolvit: ad ostia cujus

Nobilis

A N D R E Æ M E L V I N I

Nobilis urbs quondam cui Ennerluthea nomen.
 Emporio locus aptus ibi arx Eronia, quondam
 Regia, Dan Stephanum quæ nunc falso esse putatur,
 Cujus adhuc arcis monstrat vestigia Lorna,
 Exiguas Regionum aliquot Buchania, se inter
 Nerea & occiduum queis nil memorabile claudunt
 Spæam ultra ad Nessum usque Moravia momine Varar
 Creditur antiquo terram Germanicus inter
 Hos amnes agit Oceanus Laxam inque cadentem
 Virget agens solem retro, curvoque recessu
 Castigat: vastoque sinu leta arva coercet
 Frugibus armentis: pamis & amœna vireta
 Præcipua oppida habet Elgiam Loxiam ad amnem,
 Et Nessum urbem ad Nessum amnem semperque tepentem,
 Et nunquam glacie concretum aut frigore pigrum,
 Verum hyeme egelida glaciæi fragmina in ipsum
 Inventa undarum solventem & cuncta tepore;
 Urbs Nessus, fluvius Nessus, lacus hic quoque Nessus,
 Millia qui bis dena patet bis binaque longus;
 Vnde amnis Nessus, quem Nessum urbs Nessus ad amnem
 Hic coeat mare utrumque Caledonia Amphitritæ
 Denique Caledonius Nereus: ni millia ad octo
 Obstaret terræ cervix angustior, atque
 Cætera pars esset liquido circumfusa ponto
 Insula. Quicquid Nessum ultra fluviumque, lacumque,
 Faucesque angustas, quadruplex Provincia fertur
 Rossia, longa magis, quam lata Navernia ab amne
 Naverno & Sutherlandia finitima illis:
 Atque tribus promontoriis Cathanesia clara
 Rossia Nessi ultra lata ostia Solis ad ortum
 Excelsis promontoriis excurrit in altum,
 A mare recta Caledonio ad mare Deucaledunum
 Qua sese in montes inculta atque aspera tollit,
 Qua sese in campos late explicat omnis amœna
 Vallibus irriguis, piscosisque amnibus, atque
 Piscosis lacubus, quorum qui maximus omnium
 Est lacus halecum fecundus nomine Lubrum;
 Deucaledonio occidui à maris æquore litus
 Castigat, sensim se & Phæbi inflectit in ortum.
 Littore ab extremo Oceanus, quod pulsat Eous,
 Excelsasque inter rupes, scopulosque minaces
 Interius sibi pandit iter tutosque receptus,
 Inque sinum salsa spatiosum se explicat unda,
 Perfugium undoso jactatis æquore nautis
 Adversus tempestates portusque salutis:
 Qui facilis proclivi aditu ingredientibus, atque
 Ingressis tuti est statio placidissima portus,
 Qualis Virgiliana sinu Carthagenis ora
 Indigena Crommarteum dixerat recessum.
 Proxima cui gelidam extremæ Navernia ad Arcton,
 Quam luce à Phæbi mediana Rossia claudit,
 Solis ab Occasu & Septem-regione-Trionis
 Deucaledoneus Nereus Cathanesia ab ortu:
 Omnibus interjecta Suther quæ Landia fertur,
 Finitima has aliqua tangit cæli à Regione
 Solis ab occasu tangit Naverniam; ab Ortu
 Rossiam, & à medio Phæbo Cathanesiam, ab Arcto
 Montibus ostentat candentia marmora longè.
 Ultima Hyperboream spectat Cathanesia ad Arcton,
 Quaque plaga occurrit vicina Navernia; duplex
 Deucaledonio occidui maris æquore litus
 Castigat sensim, atque æstivum se flectit in Ortum.
 Hæc Regio latam anguste in frontem extrahit oram,
 Hæc tria se in fronte attollunt promontoria, altum
 Maxime in occidua Navernia, & hoc Ptolomæo est
 Orcas Tarvedumque: minus sublimia fidunt

Verpedrum nec Berubium non, nunc Bea Dunis
 Radicem ad collis modicus sinus est, ubi portus
 Navicule appulsa retinent tritum Orcadis usum,
 Gernica forte arx, hic nunc, quæ Cornavia quondam.

Insula Oceano in magno quæ Albina coronant
 Littora, & imperio parent Regum Albigenarum,
 In tres distincta triplici sunt ordine classes
 Vtputa in Occiduas, inque Orcadas, inque Hetblandas,
 Surgentem ad Solem, ad Boream, in Thetide Ierna
 Occidua Ebuda, Acmodæ sunt Hebrides, atque
 Hamoda & variis tot nominibus vocitantur,
 A priscaisque novisque Mela Strabone Capella
 Plinio & ingenti Solinoque & Ptolomæo,
 Sexcentisque aliis genuit quos serior ætas:
 Quas & Norvegi & Dani tenuere per annos
 Centum & sexaginta, Donaldò à tertio ad usque
 Tertium Alexandrum, cum sacrum dira sepulchrum
 Bella per Artolatras Europæ Asiæque ciceret.

Victus vestitus ratioque domestica priscum
 In morem parca est, est obsonatio & illis
 Venatus nec non piscatio, fluminis unda
 Infusa in cæsi pecoris pellem, aut in omasum:
 Igne coquunt carnem, aut expresso sanguine crudâ
 Pascuntur nonnunquam, ipsi in venatibus acres
 Carnis & elixæ jus & sua blandia potant:
 Quod serum multos conservent lactis in annos
 Ad convivium lauta, bilares epulasque profusas.
 Mos plerisque sitim puris etxinguere lymphis;
 Hordeum avenamque, modo regionibus illis
 Proveniunt quæ sola, terunt vertigine saxi
 Torquentes, fusæque unda deprimunt subiguntque,
 Consciuntque cibum suavem panemque salubrem:
 Mane ex eo paulum gustant, venatibus inde
 Invigilant, operire suo assuetoque labori,
 Donec sera rubens accendat lumina Vesper.

Virgata gaudent varii quæ est veste coloris,
 Purpureum & deamant fere caruleumque colorem;
 Verum nunc plures fuscæ magis, æmula frondi
 Quæque ericina adamant, ut ne lux florida vestis
 Splendentis prodat recubantes inque ericetis,
 His non tam tecti quam indutique in-que voluti
 Et sævas tempestates cælique ruinas
 Defendunt sub Divo & nudo ætheris axe,
 Et dulces ducunt somnos sub ninguida texta,
 Quisque domi procumbit humi filicemque ericamve
 Substernit; sed deorsum hanc radicibus actis
 Frondibus & sursum versis, adeo hac ratione
 Concinnant scite lectos, ut mollitie ipsa
 Cum pluma certent longe superentque salubres;
 Namque supervacuos languenti è corpore siccans
 Exhaust paulatim humores sana Erica vis,
 Artubus & vires reddit membrisque vigorem,
 Vespere læsi omnes læti de mane resurgunt,
 Atque alacres vegetique; adeo Natura suis se
 Delitiis pascit, dum gaudet simplicitate
 Inculti horroris duro se robore firmans.
 Non culcitram usquam curant, non stragula sternunt,
 Seque suis in noctem involvunt vestibus ultro,
 Et longos ducunt ronchos stertuntque supini,
 Ne patriam ingenuamque animi duri atque severi
 Barbara mollities corrumpens illecebrosis
 Delinimentis contaminet asperitatem.

In bello arma tegunt hæc corpora: ferrea cassis
 Et lorica hamis ferri conferta trilixque
 Demissa ad talos, inque hostes tela sagittæ
 Hamatæ eminulis barbis cum cuspidè utrinque

Luna-

Lunatique arcus adducto in cornua nervo,
 Nervum mamma adhibent ferrum cum cuspidē ad arcum,
 Nec sine vi magna patefacto vulnere late
 Educi queat hoc defixum in corpore ferrum:
 Ensis hi latis pugnantque securibus acres,
 Non tuba in usu illis, conjecta at tibia in utrem
 Dat belli signum Martem vocat horrida in arma;
 Namque mole nova magno molimine buccae
 Insignis tumidusque genas buccasque profusus
 Pellicea tubulos teretes qui fixit in alvo,
 Quam regit arguti, reſtrix modulaminis ala
 Dextrum fert humerum super axillamque sinistram
 Subter Museum varioque foramine Buxum
 Multiplicem digitis tractandum atque ore ciendum;
 Ille ubi turgentē genas buccasque fluentes
 Aëliis instare parat super organa ventis,
 Horret ubi hirsuto mento super horrida barba
 Canitiesque impexa gravi riget hirta capillo,
 Librans auram indit labro, ligno oscula libat:
 It, redit, ac nutu atque renutu mobilis ala
 Nunc premit laxas nunc utri inspirat habenas
 In numerum, alternans crebro foliis auras
 Diducens haurit liquidas, redditque reducens:
 Concipiunt tubuli ventos, cita tibia ventis,
 Argutisque loquax digitis pollicis ictu
 Multiplici varios expromit gutture cantus,
 Castorium intendens accentum oblonga canōros
 Dat per colla modos, mox sine more modoque
 Subultum gravacuta crepans numerosque modosque
 Ingeminat, flexu vario varioque reflexu;
 Tunc rauco ore sonans per inexspirabile buxum
 Intonat horrendum, resonat lacus omnis, omnis
 Pulsa palus, saltusque feri sylvaeque virentes,
 Fontesque fluvii opae in montibus umbra,
 Et fauni Satyrique monticole Sylvani
 Barritu, mugitu luctifono ululatu:
 Tam nutant juga celsa, antra intremuere profunda,
 Tartaream intendit vocem terra, undique circum
 Marmoris undisoni murmur resonantia plangit
 Littora, fluctifrago fremitu scopuli astra fatigant,
 Et tonitru procul horrendo calum omne remugit.
 Musica grata illis, fidibusque apponere vocem
 Gaudent, quēis corda erata aut nervi unguibus istos
 Pralongis pulsant plectrisve sonantibus. Illas
 Argento gemmisque ornant, ambitio sola hęc,
 Pro gemmis cristallum adhibent, tenuis quibus est fors.
 Gesta virum laudesque heroum carmine comto
 Accinere, Bardis Senecionibus est mos;
 Mutato veteri paulum sermone loquuntur
 Gallorum, quali nunc Vallia, nunc Ierna;
 Quique tuos habitant agrestis Scotia montes,
 Deucaliedonia quę sparse in Thetide terra,
 Tercenta occiduae minimum dicuntur, omnes
 Utuntur lingua Scotorum antiqua; iisdem
 Moribus antiquis, quo possum has carmine pandam,
 Quamquam difficile dare barbara colla poësi.
 Principio occurrit quę prima est ordine Mana,
 Non Mona, ut visum est multis Eubonia quondam,
 Nec non Mevania vel Mœnavia, Manim
 Prisca olim lingua, sedit sacra, sede Sodora
 Insula non ita pridem pontificique tyara
 Cum sacra sacraret sparsis tot in aëre terris.
 Aequali distant spatio Galvidia nostra
 Cumbriaque Anglorum, nec non Hibernia ab illa;
 Bis dena in longum patet bis millia bina,
 In latum octo; omnis protenditur Insula Glotta,
 Scotia.

Amnis in estu undoso proxima ardua rupes
 Praeceptis undique unum accessum praeter Alisa
 Humano cultu diserta, statis nisi in anno
 Temporibus crebra lembi piscantur Afellos;
 Aëreis avibus tamen anseribusque Solanis
 Illa frequens, ejus gaudetque cuniculus antris
 Plurimus. Ex aëre fere ad ortum Hiberna Carictum
 Spectat, ad occasum aestivum Centeiria terga;
 At Boream versus bis dena ad millia, nec non
 Bis bina alta aspris consurgit Arania saxis,
 Quę bis dena patens in longum millia, nec non
 Bis bina, in latum se extendit millibus octo.
 Littoreus colitur tantum quique ad mare tractus;
 Secessu in longo Molossa hic Insula portum
 Efficit obductu laterum, quibus omnis ab alto
 Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos;
 Hinc atque hinc vasta rupes circumque minantur,
 In calum scopuli, quorum sub vertice late
 Aëra tuta silent, fessas non vincula naves
 Villa tenent, unco non alligat anchora morsu,
 Ceteraque in portu quę florent Virgiliano.
 Quodque magis mirum quam fictio dia Maronis,
 Tanta est tamque ferax semper piscatio in undis
 Tranquillis hic perpetuo, ut si forte quid ultra,
 Quam quod in unam illi sit lucem sat, capiatur,
 In mare projiciat velut in piscinam accola dives.
 Nec procul hinc parvi tractus jacet insula Flada,
 Cui fecundus opes terebrando cuniculus implet.
 Millia Bota octo longa est, bis duo lata,
 Interius Glotta in gremio, quę millibus octo
 Distat ab Arania, idque aestivum Solis ad ortum.
 Distat ab hac occasu aestivo Argelia passus
 Quingentos; ortum ad Cunigamia millia sena,
 Tota humilis, tam fruge ferax quam commoda pratis:
 Botam habet urbem unam, hanc vetus arx Rosaja decorat
 Communitque urbem, ut pomeria lata; recessum
 Ad sinuosum habet arcem aliam, sermone vocatur
 Qui patrio Cames, Campos Grajo ore vocetur.
 Solis ad occasum hibernum jacet Insula mille
 Porrecta in passus, quingentos lata, feraxque
 Inque humili Mernoca solo: modicum inde dirempta
 Cumbra in Glotta estu interius majorque minorque:
 Illa ferax frugum, hęc fecunda est platoceroton.
 A promontoriis Cantaira abscesit Avena
 Passus mille, sua naves statione receptans;
 Dirigeret cum cursum ad eam olim Danica classis.
 Inde ab occasu Hyberno stat litus Ierna
 Contra Raclinda, bis bina ad millia parva
 Insula Carata, sex millia longa Gigaja,
 Et passus mille quingentos lata. Dirempta
 Millibus hinc bis sex bis dena in millia Iura,
 Et bis bina in longum porrecta, usuque frequenti,
 Et cultu assiduo celebratur littoris acta,
 Interiora autem sylvis nemorumque latebris
 Cervorum genus innumerum variumque recondunt;
 Quos figit stricte hirsutis gens cincta pharetris,
 Gens sylvas lustrare feras non segnis arcu,
 Immanemque manu duplici vibrare bipennem.
 Hinc Gothis Dera est antiquitus appellata,
 Sic quasi Romano cervus sermone vocetur.
 Millia abest duo Scarba in bis duo millia longe
 Excurrens, Ortum Occasumque inter, lataque mille;
 Culta parum raroque suis habitata colonis.
 Inter eam Iuramque aestus maris est violentus,
 Usque adeo ut certis nisi tempestatibus ullis
 Nec velis remisque queas superare ruentem.

A N D R E Æ

Insule & obscuræ sunt Bellacha five Genista,
Et Geyrastilla, & Longaja utraque, inde Fiola,
Garve distincta cognominibus tribus, & tres
Culbroninaque, Dunchonelque, Luparia, Belna
Vikerana, & Vitulina, Linuga, Seila, Senna;
Quæ tres postrema gravidatæ frugibus atque
Armentis Dominum agnoscunt quem Argelia honorat.
Proxima & his Sclata est tegulæ è rupe ministrans,
Quas Sclatas dixere; unde hæc capit Insula nomen.
Naguisoga, Eidalsa inde & Skennia, & inde Thiana,
Lutea cui nomen dat noxia frugibus herba.
Regia Vberga, & Duffa, Sacroque Triaracha cætu,
Ardua mox Humilis, Viridisque dein Ericæa
Arbor huic, caper huic, huic ecce cuniculus, illi
Otia dant nomen, quod ludum atque otia curent
Indigenæ & nil præterea. Mox deinde sequuntur
Abridica & Lesmora, ubi sanctus Episcopus olim
Argeliæ sedem cathedræ defixerat, octo
Millia longa, duo lata. Hinc effossa metalla
Quæ præter reliquis communia commoda cunctis,
Inde & Ovilia & inde Suina, inde Insula nomen
Cui trajectus, & abs oribus dictum Insula nomen.
Quid memorem Fladam & Saxum & Grossam & male
Ardistara subit Musadilla & Bernera asylum, (magnam
Nobilis & Taxi sylvæ, & celebris Melechagir,
Dinacha spinetis sambuco & aperta ruinis
Ruderibusque fabrorumque, & Vici Insula sylvæ
Fertilis, & Ransa, & Kervera; & Maxima magnam
Post Iuram, Occasum versus bis millia dena
Et bis bina patens in longum, lata bis octo
Illa, à Luce die media porrecta sub Arcton,
Cervorum & pecorum & frumenti fertilis atque
Plumbi, Dulcis habet lymphæ amnem nomine Latum,
Littoreumque sinum maris, in quo plurima sparsa
Insula dulcis aquæ lacum habet pellucidulum, in quo
Insula Falangama salis Regina Britanni
Insu-que lanorum cunctorum Regia Regum,
Regulus assumpto Regali ubi nomine agebat.
Inde propinqua minorque est insula dicta Rotunda,
Consilio à procerum bis septem, dicere jus queis
Assidue mos, & de rerum summa agitare
Consilia, & illorum summa & prudentia, & aqui
Cura domi atque foris pacem pariebat opimam.
Iam inter Iuramque sita est parva insula, dicta
A lapidum cumulo. jacet australe ad latus Ilæ
Mulmoris, Colurna, Ofrima, Brigidana, Cocksra,
Insula quoque humilis quæ Imerga, Beathea, Texa
Dicta ab ove Noasiga, Ranarda, Trasera, Cana
Atque Achnarra, atque insula magna, atque insula forma
Humana, & Stachbadis, & Insula Divi Ioannis.
Angulum ad occidentum jacet Ilæ enormis Oversea
Torrentis fretum, ubi est imper-que meabilis unda,
Opportuna horis ni sumpta occasio certis,
Vrgeat & rapidis transmittat cursibus undas
Insula Mercatoris: ad occasum spectans Vfabrasca
Æstivum, & Tanasta, & Nesa, atque Insula ab arte
Textoris. nec non & ab Ilæ millia ad octo
In Boream versa Orvansa, & Porcaria, sede
Proximâ ab Orvansa passus Colvansa remota
Quingentos. Ultra Colvansam frigidam ad Arcton
Nulla jacet, distans duodena ad millia ab Ilæ
Æquæ lata ac longa, in se quadrata patensque
Bisque duo & bis dena in longum millia: nec non
In latum totidem exporrecta, atque aspera multum,
Sed fecunda tamen, sylvas ceruosque frequentes,
Tutum habet & portum satis, è regione Columbi

M E L V I N I

Insula, habet binos amnes salmonibus ex se
Fecundos, spatio & magnos, aliosque minores
Non steriles omnino; lacus quoque gurgite binos
Latifluo, duplex queis insula & arx quoque duplex,
Et mare diversis irrumpit tractibus æstu
Fluctivago, crebrisque sinus balecibus omnes
Efficit undantes bis binos. Quæ abit in undas
Hiberno occasu Phæbus, jacet insula, nostris
Dicta Columbarum; jacet adque æstivum Orientem
Era, bonæ pecori & frumento & piscibus amba.
Millia abhinc duo abest Sancti insula sacra Columbi,
Millia longa duo, mille & lata, fertilis omnium,
Gignere quæ solet hæc cæli plaga, nec monumentis
Non præcis, ut ei fas Genti est, nobilis una
More Columbi autem disciplinaque severa
Nobilior, Monachorum unum hic, unum hic Monacharum
Cænobium, una autem modo curia, multa sacella,
Scotorum & Regum, & rectorum ex mente benigna
Munificaque manu: postquam est Kubonia capta
Fraudibus Anglorum, sedes hic Præfulis alma,
Inde fuit tristi hic veteris sub mole ruina
Nobilium multorum olim commune sepulchrum;
Tres tumuli inter se distant tribus intervallis,
Impositis tribus ediculis ad lumina Solis
Surgentis, parte Occidua lapis indicat altum
Inscriptus tumulum cuiusque. Hic corpora Regum
Scotorum sunt dena quater, sunt bisque quaterna:
Scotorum hic Regum tumulus medio inter utrumque;
In dextro incisus titulus, Reges tumultantur Iernæ
Quatuor hic. Tumulus Regum qui in parte sinistra
Norwegum est, quorum hic octo fert fama sepultos,
Ossaque nobilium reliquorum nomina signant;
Hanc cingunt huic sex donata munere Regum
Exiguae sed fecundæ. Soa commoda præbet
Pascua, & ex oribus proventum avibusque marinis:
Feminea inde dehinc Rudana, deinde Reringa hinc,
A Mulla passus quingentos Skennea distat,
Curio quam curat suus, omne & littus abundat,
Quæ fodiunt sibi sub terris animalibus antra.
Ab hac & passus distat mille insula Eorfa,
Cænobio hæc omnes parent Divoque Columbo;
Ultra ab Eorfa autem distat duo millia; quinque
Millia longa; ferax frumenti & pascua felix,
Commodam & oblongis stationem navibus ejus
Portus habet. Lateri Austrino prætenditur ejus
Colvansa, & fecunda agro sylvæque Colurna.
Iam sita ab hac passus pene est Gomatra trecentos,
Millia longa duo, in latum modo dimidium hujus,
A medioque die gelidam procurrit in Arcton:
Hinc mediam in lucem Stafæ bis duo millia distat
Vtraque portu opportuna. Hinc mille recedunt
Bis duo ad Æstivum occasum passus duo Burgæ,
Queis Kerni imponit nomen majorque minorque,
Circumvallata præruptis rupibus, atque
Præviolenti æstus sævum torrentibus undis
Præsidio ut naturali & munimine tuta
Vtraque ab hoste & vi omni & inexpugnabilis extet.
Distat ab his passus tantum mille Insula, cuius
Nigra est terra omnis putri concreta vetusto
Sylvarum & musco, ejus glebas ignis ad usum
Defecant; Monadum dicta inde est insula; Mossam
Dicimus Anglorum sermone, soli genus illud.
Lunga deinde in longum porrecta est fere millia bina,
Dimidioque minor Baca: ad declivia Solis
Millia sex Occa se hinc & Tireja recedit
Millia longa octo, tria lata, & rebus abundans

Omni-

S C O T I A.

Omnibus ad vitam hanc nostram ditissima tellus;
Et pecore & frumento & piscatu atque marino
Fœtu avium. Hic & aquæ dulcis lacus. hic vetus est arx
Navibus & longis opportunus bene portus.
Nunc duo millia abest Guma, hinc spatium pare Colla
Millia bis sex longa, duo lata, omnium abundans
Fœtum, agri multum fecundi; nec procul hinc est
Cassa umbris nemorum & sylvarum introrsus opaca.
Insula at hinc virides bina, majorque minorque,
Ac toridem contra Mullam cognomine eodem.
Cerulea haud procul hinc Glassa, mox Insula & alta
Magni Equitis quæ Ardan-Rider sermone vetusto
Dicitur inde Luparia & Insula quippe Luporum.
Postquam est Insula magna Acolla. & Insula ad arcton
A Phæbo surgente ad labentem in carula Phœbum
Porrecta, in longum bisque octo est millia, lata &
Sex, excelsis & sylvarum montibus altè
Ardua Ruma locis raris habitata. Marina
In campis passim deponunt ova volucres
Anseribus rupes sunt hospita tecta Solanis.
Bis duo millia ad ortum hibernum hinc Insula equorum est:
Vnde est quingentos passus Porcaria, abundans
Rebus ad usum, in ea portus stat commodus, atque
Nidificat falco. Haud procul hinc Canna, Eggaque, & ipsa
Fœcunda, hæc etiam anseribus fœcunda Solanis.
Inde Scabritilla sua modo sacra Diana.
Hinc mediam ad Lucem Boreali à cardine Celi
Porrigitur Scia dena quater duo, millia longa
Lata alibi bis sex, alibi octo, montibus ipsa,
Et montes sylvis, & sylvis pascua abundant,
Et frugum & pecorum sunt fœcundi ubere campi,
Atque alias præter pecudes armenta & equarum,
Est magnis ingens Salmonum copia quinque
Fluminibus, multisque aliis sua copia parvis,
Omni à parte solum terræ penetrans salis unda
Salsa sinus tres præcipuos facit, inde tredenos
Fœcundos balecum omnes, hos mole minores.
Hic & dulcis aquæ Lacus: hic arces quoque quinque
Hæc præco sermone Skianacha, nunc Skia vulgo
Dicitur, hoc alam notat, alatum notat illud;
Quod promontoria inter se, quæ Nerea fluctu
Caruleum infuso admittunt, duo sint velut ala
Obtentu umbræ. Circa hanc sparsetur minores
Insula, Oransa ferax frugum pecudumque cuique
Gaudet in occultis habitare cuniculus antris;
Paba latrocinii infamis; Scalpa cadentem
Ad Solem æstivum inde octena ad millia distat
Præcipue innumeris umbrosa atque hospita cervis.
A Scalpa in Boream duo millia deinde Raarsa
Septem millia longa, duo lata, agmina pascit
Betulcis vel cervorum quam plurima sylvis;
At Crulinga jacet statio fidiſſima nautis
Caronem sinuosum inter viridemque Raurſam.
Quingentos passus à Scalpa est Rona ericaea,
Et sylvestris finum portu interiore recondit,
Qui latrocinii male prætereuntibus instat.
Est & in ore sinus cognominis Insula Gerloch,
Millia sex à Rona Arcton versus sita Flada;
Verum à Flada millia bina Tuilmæna distat,
Adque australe Skia latus est Oransa, minorque
Et major Buia. & passus jam mille ab Oransa
Insula & hinc parvæ sunt quinque ignobiliores;
Post quas Isa ferax frugum juxta Ovia & illam
Hinc Askerna, inde & Lindilla & ad octoginta
Solis ad æstivum occasum projecta Skiam ante
Linga Gigarmæna Bernera Megala Paba

Fladaque Scarpaque vervecum Sandera Vaterſa
Piscatu opportuna, & portu accommoda magnis
Navibus & multis, sua cetera commoda præter.
Postrema hæ numeroque novem sub præſule ſubſunt,
Pascere cui jus est populos rapido æquore cinctos.
At duo millia abest Bara hinc, quæ millia septem
In longum porrecta æſtivum adque uſque Orientem
Solis ab occaſu Hiberno piſcatur aſellos,
Haud frugum infœcunda. anguſtis faucibus ille
Inſinuat mare ſe & ſpatio interiore rotundat
Latius, Inſulam habet tantum unam, hæc Inſula & arcem
Imprimis munitam omni munimine. Barra
Aſurgit collis Boreali à littore ab imo
Herbidus, ad ſummum ſummo de vertice rivus
Decurrit, detrunca gerens animalia ſecum
In mare ſubjectum, magna cui nomen arena
Littus arenosum fugiens linquit maris æſtus.
Latere in hoc paſſim conchæ effodiuntur adultæ
Quas cochæ dicit vulgus. dicuntur ab illo hic
Seminio aut naſci aut capere incrementa per undas
Inſula, at exiles ſparſæque per aquora, multa.
Barram inter Viſtumque jacent Orbanſa, deinde
Ovia, Hakerſeta, & Garulanga, & Flada, minorque
Et major Buia, Haia, Helſaia, atque Gigaia
Et Lingaia, Feraia, Fudaique & Eriſcaia.
Viſtus ab his gelidam longè procurrit ad axem,
Terdæna & duo bis longa, & ſex millia lata.
Hæ duplici inſuſo maris æſtu eſt Inſula triplex,
Nudatis fugiente æſtu una Inſula arenis:
Dulcis aquæ lacus hic eſt plurimus, unus in illis
Præcipua qui mole patet tria millia longus,
Exeſa tellure viam ſibi pontus ad illum
Per rupes patefecit iter; ingentiaque inter
Inſinuans ſe ſaxa coagmentata ſubinde
Aggeribus ruptis, quos objicit Inſula ponto,
Abſcedens linquit piſces perſepe marinos.
Piſcis in hoc capitur Salmoni cetera perquam
Abſimilis, niſi quod ventrem albus, terga nigellus
Nec tectus ſquammiſ, inſtar Salmonis,
Hic lacubus ſcatet innumeris, bona dulcis aquæ viſ,
Speluncæque erica tecta, latebroſa latronum
Proſugia; hic numero, hic ſacrorum curia ad uſum,
Quintuplici ſacro ſancta. inde octo millia ad Ortum
Eſt vetularum Helſcher Monacharum forſan Iona.
Longius ad Boream paulo Septemque Triones
Attollit medio in fluctu ſe Haverſkera. Certo
Tempore in hanc anni appellunt vituli ecce frequentes
Æquorei, qui nonnullos capiuntur in uſus.
Sexaginta ultra hanc fere millibus Hirta recedit
Solis ad Occaſum æſtivum; hæc frugum pecudumque
Atque ovium procerarum blandiſſima nutritrix.
Omnis inertes artis & omnis Religionis
Incolæ, & infantes tinguntur flumine ſacro
Solſtitio exacto cum vectigalia pendunt
Verveces induratos bene Solis ad ignem;
Et vitulos maris hirtos volucresque marina
Procuratori & domino ſine fraude quotannis.
Quiſque ſuos tingit ſi deſit forte Sacerdos.
Paſſus mille patet tota Inſula pene quadrata
Tota in viſa aliis, præter tres littore montes
Qui ſeſe extremi attollunt, cernuntur enim illi
Rupibus è celſis aliarum & vertice ſummo
Eximia cernuntur oves forma in tribus illis
Montibus, at violens æſtus prope adire marinus
Hos prohibet quenquam. Nunc ad Viſtum ut redeamus,
Ac uſus promontorio Septentrionali

Inſula

A N D R E Æ

Insula lata Valaia in passus mille, duploque
Longior. Hoc inter promontorium Insulam & Heream
He fere sunt interjecta; exigua licet omnes,
Non infrugifera tamen, hæ: Soa, Stroma, Pabaia,
Burnecaia, Enisaia, Keligira, parvaque Saga,
Sagaque magna, Hermodraia, & Scarvaia,
Et Gria, Lingaque, nec non Gillinsa, hinc Hea & Hoia
Et Ferolaia, Soa & parva, & Soa magna,
Ila, Seuna, minor majorque Taransa, Tuemen,
Slegana, supra Haream, Scarpa, supraque Leogum
Millia quinquaginta absunt versum æquinoctialem
Occasum, quæ flavana septem Insula Casyla
Sacra vocant, montes toti viridantibus herbis
Consurgunt vestiti omnes, verumtamen omni
Deserti cultu humano, nec quadrupedem ullum
Præter oves, multumque feras fere habent, sed ad usum
Tum victus nullum cum venatu capiuntur.
Est caro nulla illis, adeo sunt pabula leta,
Sed pro carne cutis fulmentum, arvinaque pinguis,
Aut caro tam male sua vis, eum ut gustare recuses,
Ni maleuada fames persuadeat, inque periculo
Prædulcis vitæ extremo. Tractu quoque eodem
Edonum propius Boream Granvellana, quod sit
Aspera, mox Lamba, & Flada, & Kellasa, duplexque
Bernera, & Kirta, & Buia, hæc majorque minorque,
Nec non Vexaia, & Pabaia, & Sigrama magna,
Quamque suis sæcundum animal sibi vendicat antris,
Parvaque Sigrama, Pygmaeorumque Insula, parvis
Osculis capite & parvo cum corpore parvo
Plurimo ibi effosso externis facit ut mereatur
Fama antiqua fidem, Pygmaeos quippe sepultos
Hac Regione. olim Hibernum quæ spectat in ortum
Ora Leoga, in terram irrumpunt aquoris æstu
Hinc Arctious, & hinc Austrinus nomine dictus,
Et sinus & lacus. anno omni captantibus ambo
Suppeditant pisces, tanta est ibi copia, abunde.
Ad mediam lucem magis, ex hoc littore eodem
Et vergit Fabilla, Adamique Insula, & illa
Agnorum, Vncoilla, Hulnuna, Haverera,
Et Laxa, atque Era, & Sancti Insula sacra Columbi,
Et Tora, & Iffurta, & Scalpa, & Flada, atque Seüta.
Insula ad Ortum latus hujus, fornice curvo
Stat cameratum, alta & duri testudine saxi
Subterraneum iter, remis velisque subinde
Perdium, & oblongum celeris jactum ultra sagitta,
Dum fugiunt violentum æstum, vastumque fragorem
Vicinum ad scopulum, magna formidine nauta.
Nomine Castellum antiquum jacet Insula ad ortum,
Qui locus est naturali munimine tutus,
Squamigerum, frugumque ferax, ovisque, volucrum
Sufficiens victum indigenis aliisque colonis:
Verum ubi terram aperit sinus, æstu intrante Briennus
Insula est Eu umbrosa & sylvis sublustis opacis,
Vnde latro insidiis vim prætereuntibus infert.
Hinc Gruinorta jacet gelidam magis Insula ad arcton,
Intus opaca itidem; insepssa & latronibus ipsa.
Inque plagam spectans cæli parva Insula eandem,
Dicta Sacerdotum, fert pabula, & ova volucrum;
Proxima Afulla, propinqua Habrera, & magna minorque
Huic juxta Insula Equorum, & Mertaike insula rursus
Juxta hanc, hæque octo, ante sinumque lacumque Briennum
In Boream excurrunt. hinc Haraja, inde Leogus
Millia sexaginta patent in longum, lata bis octo:
Insulam enim unam faciunt hæ, non maris æstu
Infuso, at sicco divise limite agrorum,
Et propria dominorum omni ditione dirempta.

M E L V I N I

Pars luci media exposita est Haraja, ubi Mandras
Exstruxit monachorum Maclo dius Roadille.
Quod sat ad annonam sæcundi hic frugibus agri:
Pascua sunt ovium pasturæ accommoda, cujus
Gramine mons altus viret ad fastigia summa.
Errantes cernas, certo & Domino absque vagantes
Lanigeras, annisque graves: quas foetibus auget,
Quod vulpes nusquam aut lupus insidietur ovili,
Aut tractu immenso hic se in spiram colligat anguis:
Sunt tamen hic cerrique humiles, sylvaque frequentes,
In collimitio, Haraja dirimente Leogum.
Hic quoque ceruleis salmonibus amnis abundat.
In parte ad Boream sævum est projecta Leogus,
Culta frequensque satis sæcundi ad littoris oras;
Arx una, at quadruplex divinis curia rebus,
Majoresque amnes septem, bis sexque minores,
Pinnigeris perfæcundi salmonibus omnes:
Pluribus inque locis scissas penetrat mare terras,
Inque sinus fundit se, balecum copia abundans:
Proventusque ovium hic in saltibus, inque ericetis,
Ingens, quas & in angustum de more coactas
Antiquo vellunt, non tondent, idque quotannis.
Campestrisque soli constat pars magna ericetis,
In quibus ex musco putri est pernigra superne
Terra, diu sylvis jam putrescentibus orta;
Conscissa hac crusta oblongus sit cespes, in usum
Ignis, ubi ad Solem fuerit ficcatus acutum:
Inde marina solum nudum bene stercoreat alga.
Tum centena uno consurgunt culmina grano,
Tum lassus gravidis procumbit culmus aristis:
Plerumque est ingens hic copia Balenarum:
Et capitur tanta, ut decimas prægrandibus, uno
Tempore, septenis quater, atque minoribus ultra
Ter quadragenas reddant de more solutas.
Est & in hac spelunca ingens, ubi marmoris æstu
Digresso manet alta maris permensa vorago,
Orgyam ad alteram, ubi redit æstu ad quattuor alta.
Hic genus omne, ævi & sexus, in rupibus altis
Dum sedet ingentem cito vim discrimine nullo
Squamigerum lino atque hamis subducit in auras.
Rona solo plano atque humili cultoque, Leogo
Millia ad æstivum occasum sita sexaginta,
Cultores hominesque rudes, & religionis
Expertes omnino omnis; qui his dominatur
Assignat certum numerum pecudumque hominumque,
Commode ut & vivant, & vesticilia solvant;
Quippe farina vim magnam excusse hordeo ovillis
Pelibus insutam, quantumque, & carnis oville,
Atque marinarum avium, quas Solis ad æstum
Durarunt proventum ultra superaverit hornum.
Quod victum est ultra, ad dominum redit omne Leogum,
Sin superent capita illa supernumeraria turba,
Tum fundi Domino à cultoribus annumeratur.
Sic nihil usque illis deest unquam, & cuncta redundant.
Hi mores antiqui, hæc pectora, quæ nec inerti
Perdita luxurie, nec avara obnoxia cura.
O fortunatos nimium bona si sua norint!
Fælices nimium si Christum & se bene norint!
Quantum infælices! quum nec se, nec sua norint.
Romano sacrum hac colitur tellure sepulchrum;
Cui ligo perpetuus comes, hic, cum quis moritur, mox
Inveniunt designatum de mane sepulchrum.
Si qua fides, dum mira canunt, majoribus ævo
Aut pietas dum vana ferunt cultoribus arci
Ni Dis ipse malus miseris deludat hiantes.
Hic & Balenæ esca, hamo & capiuntur adunco.

Millia

Millia in occasum hinc bisque octo, milleque passus,
 Longa Sülskeraja mari jacet Insula in alto,
 Quae, nec valle herbas, ericam nec montibus ullam
 Progenerat, rupes tantum se attollit in atras,
 Quas muscus tegit ater, et alba aperit maris unda.
 Hic volucres passim ponunt varia ova marinae,
 Excluduntque suos pullos, pradaque saginant:
 At prius enatis quam sulcent aëra pennis,
 Turba frequens è vicinis adnavigat oris
 Prædatrix; tribuitque dies his octo legendis,
 Durandisque aura et Phæbi vertigine, donec
 Naviculas plumis onerent et carne rigente.

Insula in hac rara, et peregrina avis indole Colca,
 Anser mole minor paulo, nec pondere major,
 Nidificat, suaeque ova locat quibus incubat, atque
 Pullicem in vestem excludit, fovet, educat, ultro
 Vesticipem linquit, pennis sine veste solutis
 Ipsa petens undas, quas sese immittit in altas,
 Nec pennis plumisque pedum, sed remigat alis,
 Hibernam et vestem bruma fera frigora contra,
 Natura, non arte sibi texit levidensa,
 Delitiis dapibusque novis sese ipsa saginans,
 Donec vere novo tepidi blanda aura favoni,
 Vestitamque habitamque bene, foetuque gravatam,
 Remigio alarum revebat, pennisque reducat,
 Quamquam nulla illi pennato in corpore caulis
 Durior est, sed pluma levis, nec concolor albo
 Corpus ab integro molli lanugine vestit.

Atque hac de occiduis, quas cingunt aquora, terris
 Quae denso Albanum præcingunt ordine Regnum
 Et denso Albanum conspiciunt agmine Regem,
 Ut Bruti repetat fasces: marmorque reducat,
 Quod viridi pascens niveos in gramine Cygnos,
 Amplexu Tamefis molli fovet et tenet arcte,
 Defenditque manu vibrante, et verbere lingua;
 Sive stili præacuta acie, seu cuspide pluma.

Insula in Oceano magno reliqua ore canenda,
 Deuque Calidonio Germanoque aquore sparso
 Orcades, à priscis retinent qui plurima Gothis;
 Nec dubia antiquae calcant vestigia linguae:
 Vulgi parca gula in convictu quotidiano:
 Hinc rari morbo, at senio plerique soluti
 Emigrant è vita; alios quantum ars medicantum,
 Tantum illos juvat ignoratio delictarum;
 Hinc forma insignes, procero et corpore pulchri.
 Proventus frugum exiguus, quam præter avena et
 Ordia, quæ ex panis iis vinumque recoctum
 Suppetit et gregibus caprarum; oviumque, boumque
 Copia, butyrum hinc, hinc lac, hinc caseus ingens
 Mole, frequens questuque, et plurimus usu:
 Squammigeræque maris pecudes, volucresque marinae
 Innumera; unde illis victusque et pabula constant.
 Pæne venenatum aspectu aut deforme apud illos
 Visum animal nullum: sunt corpore valde pusillo,
 Et specie contemptibiles, sed strenui ad omnes
 Plusquam credi est fas usus, equuli. arbor in illis
 Nulla, frutex nullus regionibus eminet usquam,
 Si unam Ericam excipias; nec tam cæli ve solvere
 Id vitio, quam segnitie ignava indigenarum:
 Quod clarum arboreis facile ex radicibus exstat,
 Quas non nulla dies in pluribus eruit arvis.

Extera vina bibunt avidè, potantque libenter,
 Quando invecita, scypho magno multumque capaci,
 Et multum antiquo, Magni illius hospitis olim,
 Et Divi, ut perbibent, qui Christi lumen et auram
 Scotia.

Primitus infudit Princeps dirionibus istis;
 Is tantum exsuperat communia pocula, quantum
 Longa breves olim Lapithum Carcbesia concbas.
 Ergo suum ad sese advenientem hoc præfulem ab uno
 Principio explorant, plenum haustu hunc si ebibit uno,
 Hinc magnum esse virum statuunt, multumque capacem,
 Et largum, mensura ampla, et teretem, atque rotundum,
 Quali alias se et nunc Cathanesia præfule jactat;
 Qui Magno vicinus, et amulus indole magna:
 Seu immani hostem magnum stet poscere poclo,
 Seu poscenti hosti stet respondere paratus:
 Sicut operclum opifex poscit dignum omne patellâ.
 Laudibus hinc illum attollunt ad sidera miris:
 Hinc leto augurio divinant esse futurum
 Hornus ut ingenti proventu exuberet annus;
 Quique sequens præsentem in multos jugiter annos
 Præcipiunt spe certa, animis spondentque futurum:
 Unde patet frugalem illum moremque modumque
 Rebus ab angustis, non à ratione, profectam:
 Nam fuit alma diu nutritrix, ut Diva creatrix
 Paupertas vite frugi, morisque modesti;
 Vicinis luxu corruptis, mox labefacta
 Disciplina vetus: tandem ipsi seque dedere
 Delitiis, sensus et blandimenta sequuti:
 Nec nihil adjurint commercia piratarum:
 Quævis metus in terram firmam dare se, hic ubi aquantur,
 Aut victu, aut pretio vili, cum cetera, tum, quæ
 Vina gulam irritant exotica, et illecebrosa
 Permuta verè, et perpotare trahentes
 Perniciem, exemplo in præsens ævumque futurum.
 Quid facerent pauci disjecti in gurgite inermes
 Vim contra? at blandis securæ per otia rebus
 Frena voluptati permittere dulcius; atque
 Vitius multo, nec visum intutius ipsis
 Principibus, nec præfulibus non: Cetera turba
 Antiquæ frugis vel adhuc vestigia servat
 Impressa in mores. Quid non mortalia corda
 Et facere atque pati cogit morosa tyrannis?
 Cum blandum inspirat virus malefana libido?

Ergo procellosis revocant nos Orcades undis,
 Non tantum immani hic metuendus fidere Nereus,
 Et violenti æstus vi, ventorumque procella;
 Verum ex occiduo conturbatis et Eoo
 Æstibus Oceano, et contra pugnantibus undis,
 Angustas intra fauces brevis arcta freti vis,
 Atque recurrentes adversis molibus undæ
 Vorticibus in se contortis, exsuperari
 Ut nulla vellorum aut remorum agmine possunt.
 Qui propius committi animis ac viribus audent,
 Aut violento æstu rursus pelluntur in aquor,
 Aut rapido fluctu abrepti in rupes scopulosque
 Navifragos compelluntur vi: aut fluctus ibidem
 Torquet agens circum, et rapido vorat aquore vortex.
 Tempestate fretum hoc duplici est superabile, quando
 Tranquillum mare, conflictum dirimente relapsu
 Æstuum, ubi aut pleno ad summum pervenerit alveo
 Incrementum; vi jam languescente tumultum,
 Conflictumque undarum illum quæ utrinque ciebat,
 Fluctibus Oceano veluti recinente receptui,
 Vorticibusque undæ veluti in sua castra receptis.
 Inter scriptores numerus non convenit: Illum
 Plinius ad quadraginta extendit: fere turba
 Cetera triginta numerat: Orosius addit
 Tres, verum accedens quam proxime: at inter easdem
 Tresque decemque suis habitata utcunque colonis.
 Cetera pars deserta vacat, pecorique relicta.

A N D R E Æ M E L V I N I

Sunt etenim pleræque humiles, spatiisque locorum
 Angustis, ut vix unum, aut duo tresve colonos
 Si colerentur alant; squalent alia musto adaperitis,
 Aut nudis scopulis; verum quæ maxima cunctis
 Orcadibus, multis veterum Pomona vocatur.
 Appellant hodie terram immanem, à mole, patente
 Millia triginta in longum: Hæc & culta frequensque
 Curiam habet sacram & numero multam duodeno,
 Quæ sunt rure omnes: unum oppidum habet quoque, dictum
 Cracoviaca olim Danis; nunc Kircua Scotis.
 Hic binæ ac veluti modicæ modicumque propinqua,
 Altera quæ Regis, quæque à terra præsulis, arces,
 Quas inter, pro captu hominum genioque locorum,
 Templum opulentum, ingens: sunt templum hoc inter & ar-
 Quas binas perhibent, hanc Regis, præsulis illam, (ces,
 Vrbes, & tectis multum populoque frequentes:
 Efficit & fidos portus tutosque receptus
 Naribus, immenso jactatis gurgite ponti,
 Quæque elapsæ æstus duplicis pugnacibus undis:
 Sexque locis plumbi nigrique albique metalla,
 Quo melius vix quicquam orbe omni, hæc Insula abundat.
 Hæc Cathanesia abest bis denis bisque duobus
 Millibus, unda freti rapido qua interluit æstu:
 Dictus & à gente est Pictorum hic Picticus æstus:
 Insula & hoc multa undoso sparguntur in æstu:
 Bis binis distat Cathanesio à littore Stroma
 Millibus, haud infœcunda; Orcadibus tamen illa
 Accensere vetat vicina Britannia, & illi,
 Imperio quorum paret, Comitibus Cathanesii.
 Orcadum ab hac gelidam quicumque adnavigat Arcton,
 Australis Ranulfa occurrit prima, Dunachi
 Quæ à finu abest, aut Duncani, bis millibus octo;
 Quod spatium binis horis æstuque secundo,
 Ut cessent venti, faciunt per fervida Nautæ
 Cæcula, transmissi tanta est violentia tractus;
 Longa est millia quinque; satisque accommoda portu
 Margaridos Divæ, cui Augusto omine nomen.
 Projecta hinc paulum, qua Phœbus surgit ab undis,
 Sunt binæ, exigua, inculta, pecorique relicta
 Insula, illi Holmas gentili nomine dicunt:
 Herbida planities (hæc vox est versa Latinis)
 Assita aquis, Boream versus Burra est: hanc inter & am-
 Pomonam binæ sunt Holmæ; Burra ab iniqua (plam
 Occasum versus Solem tres ordine, Suna
 Et Flata & Flara; atque hæc inter Hoia Valis,
 Sive duæ, sive una hæc Insula, ut æquidiali
 Tempestate, recessu æstus, undis & arenis
 Faucibus angustisque sibi Insula ut una coherent;
 Sic æstu redeunte mari interjecto ea forma
 Effigiat binas incinctas æquore terras.
 Hic celsi ante omnes transcendunt nubila montes,
 Bis quinque in longum porrecta millia; distant
 Ab Ranulfa octo, à Donachi Fano quater absunt
 Millia quina: at ab Arctoo, qua immobilis axe
 Est Granisa freto angusto insita. Abest etenim Hoja
 Pomona promontorio duo millia tantum.
 Atque hæc sunt fere Pomonam Cathanesiam & inter.
 Pomona latus occidentum mare spectat apertum,
 In quo extat nullus scopulus, nulla Insula patet.
 A promontorio paulum procurrit Eoo
 Cobesa, Pomonam à Borea qua ceu tegit umbra.
 Littoreo propior tractu, Siapinsa, Orientem in
 Se paulum inflectens, contra sita Cracoviacam,
 Millia binæ patens, vergit sex millia longa.
 A parte Occidua Pomona est Rusa, duo ter
 Millia longa. ab ea, qua Sol cum surgit, Eglisa,

Magnum ubi Magnum illum Divum fert fama sepultum.
 Ad mediam lucem est Vera, Gersaque, nec procul illinc
 Vostra, à qua decies octona Hethlandia distat
 Millia. ab hac totidem omnino distat Papa, Stronsa,
 Fara, jacet medio fere cursu hoc Insula Bella,
 Quam Orcades Hethlandique suo de littore cernunt,
 In promontoria assurgens altissima terna;
 Rupibus excelsis præincta est undique circum,
 Undique inaccessa est, si non æstivum orientem
 Versus se paulum demitteret, & stationem
 Naviculis tutam præberet; pauperius nil
 Indigenis; piscatores, quos Anglia mittit,
 Quos Hollandia, quos alii è regione propinqua
 Oceano, quacunque omnes rapiuntque feruntque
 Omnia pro arbitrio. Post illam proxima longe est
 Maxima cunctarum, quas fert Hethlandia; terram hanc
 Continuum indigetant, in longum millia passuum
 Sexaginta, octo bis lata; in plurima spargens
 Se promontoria; ex his duo maxima; longum
 Alterum & angustum rigidam procurrit in arcton,
 Alterum in Hibernum pandit se latius ortum.
 Litoreis cernens habitata maritima in oris:
 At præter pictas adit interiora volucres
 Pene animal nullum; paucis bonus incola ab annis
 Latius in terras cultura extendere curam
 Tentavit, quam majores successu sine ullo:
 Divitiæ sunt à Neptuno, parte & ab omni
 Omnibus objecta est piscandi summa facultas.
 Hinc Boream versus bis quinque ad millia, lata
 Octo Zeal, supra viginti millia longa;
 Est adeo fera natura celi ve solive,
 Ingenio aut genio ferat ut non ullam animantem
 Indigenam, præter quam in luminis edidit auras;
 Hic Bremensem ajunt mercatorem affluere omni
 Merce peregrina, quæ exotica commoda præstet,
 Suppetat unde illis omnium omnibus usus abunde.
 Hanc inter terramque illam quam diximus antè
 Perpetuam appellari, insunt, sed mole minores:
 Insula Linga, Orna, & Bigga, & Sanctiferrea; ultra hanc
 Vnsta novem distat glaciantem millia ad Vrsam,
 Sex lata, at supra viginti millia longa;
 Plana solo, at non inamœna oculis, nisi qua mare circum
 Sævit, ab insanis apprimè immane procellis
 Hanc Zealemque inter, Via, & Vra, atque altera Linga.
 Extra eam ad occasum adspiciunt & Skenia duplex,
 Burraque: ad ortum Aurora, Balta, Honnega, nec non
 Fetlara in septem porrecta est millia: septem
 A Vusta, à Zeale distans prope millibus octo,
 Atque objecta freto Zeale, quod dividit Vnsta:
 Multa obscura dein prætenditur Insula Eoo
 Perpetua terra lateri, Mecla, Skenia triplex
 Eoa, & Brassa, & Musa, Nostunda, atque Chualsa.
 Occiduum latus Occidua omnis Skenia cingit,
 Rottia, Papa duplex, Vonnedaque Valla, Treondra
 Burra, duplexque Havra, & totidem hæc sparse inter &
 Hethlandis victus idem qui Orcadibus, usus, (Holmæ.
 Et ratio, nisi quod multis paulo asperior sit:
 Commoda juxta domestica: Vestis ad usum,
 Et ritum Germanorum, est utcumque decora.
 Illis proventus panno ex crassoque rudique,
 Quem Norvegia emit, facta ex oleo, intestinis
 Piscium, & è butyro & piscatu. quæ duo scalmi
 Naviculis piscantur, & hæc Norvegia vendit.
 Quos capiunt pisces, horum est captura per ampla,
 Aut condire sale, aut vento ficcare laborant;
 Hæc divendita ubi, & collecta pecunia, solvunt
 Vectigal;

S C O T I A.

*Vestigal; domus hinc, pars victus, cuncta supellex
Suppeditat. nitet in mensa quandoque salinum,
Aut argentum aliud. Germani moris ad instar,
Pondere, mensuris, numeris utuntur: & illis
Germanus sermo est vetus, aut fere Gothicus omnis.
Mense semel minimum invitant se mutuo; at omnem
Ebrietatem omnes ignorant, & sine rixis
Simpliciter, culpisque aliis quas ebrietas fert,
Traducunt hilarè hoc tempus, cœnasque salubres
Concelebrant, tanquam fomenta & pignora grata
Suavis amicitiae, & constantis vincula amoris.
Tantus amor, parcis tanta est prudentia Gothis.*

*Notum autem & prisca frugis vitæque salubris
Exemplum nostro noster Laurentius ævo,
Qui cum consorte & vitæ mensæque thorique
Octonos decies Phæbi transmiserat annos
Anfractus, reditusque, ac vitæ duriter acta,
Et consorte thori partusque laboribus acta
In senium mortemque & vitæ lumine cassa,
Alteram amat, tam cruda viro viridisque senectus,
Vxorem & ducit jam centenarius ipse,*

*Et viridi florentem ævo validaque iuventa,
Cujus ab amplexu suavi sobolisque creanda
Dulcibus illecebris operosa ad pristina vitæ
Munia letus abit, denos quater amplius annos;
Nec non letus obit constanti & robore firmus;
Ergo quater denos deciesque exegerat annos,
Piscatum cum forte abiit, subitoque coorta
Ingens, ingenti cum tempestate, procella
Incubuit ponto, vir qua violentior æstus,
Adversusque Notus cursusque brevissimus undis,
Qua sæva insanis obstabant molibus undæ,
Solut agit remis, & per maria aspera adurgens
Naviculam in portum impellit, portuque potitus
Littus in extremum pelago subducit ab undis.
Inde dein senior, nec vitæ insuaviter acta,
Curriculum ævi ingens in multos prorogat annos,
Nec vi morbi ulla, at senii vix tæbe solutus,
Sensibus integris simul omnibus ultima verba
Dixit, nuper agens animam, curasque reliquit,
Et vitæ absque mali sensu cœlum hausit apertum.*

CATALOGVS REGVM SCOTIÆ,

EX HECTORE BOETHIO, & GEORGIO BVCHANANO.

Ergusius primus Scotorum Rex, filius Ferquardi Regis Hiberniæ, regnare incepit anno ante Christi Servatoris in carnem adventum trecentesimo trigesimo; regnavit annis XXV, & naufragio periit ad Scopulum Fergusii (*Cragfergus* vernacule) in mari Hybernico.

II. *Feritharis*, Fergusii germanus, successit, quia Fergusii liberorum ætas nondum regno idonea erat; & regnavit annis quindecim, à Ferlego ex fratre nepote ex insidiis cæsus.

III. *Mainus*, Fergusii filius natu minor, majore ob indignam patrui cædem damnato, successit, & XXIX annos regnavit.

IV. *Dornadilla*, Maini filius, XXVIII annos post patrem regnavit, & ad Berigonium est sepultus.

V. *Nothatus*, Dornadillæ germanus, suffragio populi regnum adeptus, per tyrannidem exercuit annis 20; à Dovalo è Gallovidia cæsus.

VI. *Reutherus*, Dornadillæ filius, à Dovali factione sine populi suffragiis Rex appellatus; itaque à suis pulsus in Hyberniam fugit, & postmodum restitutus, 26 annos regnavit, mortuus Berigonii.

VII. *Reuther*, Reutheris frater, Thereo Reutheris filio adhuc minore, regnare jussus, decimo quarto regni anno sponte se abdicavit.

VIII. *Thereus*, patruo succedens regnum multis flagitiis contaminavit; & suorum insidias metuens, Eboracum perfugit, ibidemque expiravit, anno regni sui duodecimo.

IX. *Iosina*, Therei frater, 24 annos regnum tenuit, Berigonii mortuus.

X. *Fumanus*, Iosinæ filius, regnum adeptus bonis artibus exercuit, & 30 regni anno omnibus carus decessit, & Berigonii sepelitur.

XI. *Durstus* filius successit, vita in omnia vitia projecta; itaque nobilium conjuratione est interfectus, postquam 9 annos regnasset.

XII. *Evenus*, Dursti frater patruelis, successit, & decimo nono regni sui anno, multis bello & pace feliciter gestis, obiit.

XIII. *Gillus*, Eveni nothus, tyrannice occupat regnum, Dursti familiam exterminare annis. multos nobiles & inter hos quatuor regios adolescentes interfecit. Dovalli tandem opera in Hiberniam pulsus interficitur, postquam biennium regnasset.

XIV. *Evenus Secundus*, Finnani è Dovallo fratre nepos, regnat annis triginta septem; Orcades tumultuantes compescuit; Evernessam in Moravia, & Ennerlotheam in Loquhabria, condidit.

XV. *Ederus*, Dursti à Dothano filio nepos, 48 annis regnavit, in campo Evonii sepultus.

XVI. *Evenus Tertius*, Ederi filius, omnium fla-

gitiosissimus, ideoque à suis captus, & septimo principatus sui anno in carcere strangulatus est.

XVII. *Metellanus*, Ederi nepos ex fratre Carano, ob egregias virtutes omnibus carus, regnavit annis 39, ut Boëthius tradit, aut 30 tantum, ut Buchananus.

XVIII. *Caratacus* sive *Caractacus*, Metellani Regis ex sorore Europea nepos, regnum varia fortuna tenuit annis viginti; obiit anno à Christo nato 54.

XIX. *Corbredus*, Caractaci frater, regnavit annis 58.

XX. *Dardanus*, Metellani nepos, ob immaturam Corbredi filii ætatem, à proceribus Rex factus, & cum in omnia flagitia præceps rueret, quarto regni sui anno ab eisdem occisus.

XXI. *Corbredus II*, cognomento *Galdus*, superioris Corbredi filius. hic primus Romanorum arma expertus cum Agricola dudum inferior fuisset, illo à Domitiano revocato, Romanos rursus è Scotorum finibus profligavit; & non minore apud hostes quam cives gloria clarus, tricesimo quinto regni sui anno decessit.

XXII. *Luctacus*, Galdi filius, cum flagitiosissimam vitam avaritia crudelitateque ageret, in conventu publico Evonii à multitudine cæsus anno regni tertio.

XXIII. *Mogaldus*, Galdi è filia nepos, initio imperii optimis Regibus par, senior facile vitiorum contagio in avunculi mores abiit; itaque trigesimo sexto regni sui anno à suis est occisus.

XXIV. *Conarus*, Mogaldi filius, cum à majoribus magno labore parta luxu & libidinibus profudisset, censum haberi & tributum indici postulavit; quo animi omnium ita fuerunt offensi, ut Regem in carcerem conjicerent, & ministros exquisitis suppliciis necarent: Prorege interim constituto Argado. Rex autem animi mœrore in carcere defecit decimo quarto regni sui anno.

XXV. *Ethodius*, ex Mogaldi sorore natus, princeps bello & pace clarus; trigesimo tertio regni sui anno, à fidicine quodam noctu in cubiculo suo occisus est.

XXVI. Filio Ethodii nondum ad regnandum idoneo, frater *Satrael* successit, & ob tyrannidem in nobiles juxta ac plebeios quarto regni sui anno à suis noctu domi strangulatus est.

XXVII. *Donaldus*, alter Ethodii germanus, mite ac moderatum egit imperium, primusque Christianos ritus accepit, & vigesimo primo regni sui anno obiit.

XXVIII. *Ethodius Secundus*, superioris Ethodii filius, homo prope stupidus; certe languidiore ingenio, quam cui tam ferocis populi moderatio conveniret. vigesimo primo, ut Buchananus, aut decimo sexto, ut Boëthius, regni sui anno, familiarium tumultu occisus.

XXIX. *Athirco*, Ethodii filius, magnæ primum spei,

CATALOGVS REGVM SCOTIÆ.

spei, deinde in multa flagitia proclivis, nobilitati à Nathaloco, cujus filias constupraverat, in se concitatae impar, & à suis desertus, manum sibi intulit, duodecimo quam regnare coeperat anno.

XXX. *Nathalocus*, magna parte nobilitatis adversa, ab iis quos donis & promissis corruerat Rex factus, cum regnum eisdem artibus, quibus pepererat, exerceret, à quodam suorum familiarium prope duodecimo regni anno occiditur.

XXXI. *Findochus*, Athirconis filius, in quotidiana consuetudine summa humanitate, in jure dicundo æquitate, in promissis fide, decimo principatus sui anno, infidiis Donaldi Hebridani, Garantio fratre conscio, interiit.

XXXII. *Donaldus II*, Findochi germanus, cum vindictam pararet, ab eodem Donaldo Insulano, anno primo regni sui vix circumacto, superatus interiit.

XXXIII. *Donaldus Insulanus*, regnum flagitio partum peioribus artibus exercens, duodecimo regni sui anno à Crathlintho, Findochi filio, ex infidiis cæsus est.

XXXIV. *Crathlinthus*, magno studio Rex creatus, 24 annis præfuit.

XXXV. *Fincormachus* fratri successit, & non modo rempublicam bene administravit, sed & religionem Christianam sedulo promovit; regnavitque annis 47.

XXXVI. *Romachus*, Crathlinthi ex fratre nepos, regnum magis vi quam populi voluntate susceptum crudeliter exercuit, & tertio regni sui anno repentina nobilium conjuratione interiit.

XXXVII. *Angusianus*, Romachi patruelis, successit, secundoque regni sui anno à Piëtis est cæsus.

XXXVIII. *Fetelmachus* patruelis Angusiano successit, cum magna clade Piëtis perculisset, infidiis ab iis petitus, fraude fidicinis sui noctu jugulatus est anno regni sui tertio.

XXXIX. *Eugenius*, sive Evenus, Fincormachi filius, à Maximo Romanorum duce & Piëtis cum magna parte nobilitatis cæsus tertio regni sui anno. Scoti deinceps patria pulsi, ut Boëthius tradit, 44, seu, ut Buchananus, 27 annis, sine Rege fuerunt.

XL. *Fergusus II*, Erthi filius, Echadii sive Ethodii nepos, Eugenii pronepos, post interregnum Scotorum regnum adiit, anno Arcadii & Honorii sexto, à Christo nato CCCCXLIV aut V; & post multa prælia cum Romanis varia fortuna gesta, demum ab illis est occisus, postquam novem annos regnasset secundum Boëthium, secundum vero Buchananum 16.

XLI. *Eugenius*, sive Evenus secundus, Fergusii filius, successit, & Britones ad Vmbrum amnem usque sibi vestigales fecit, sed tertio regni sui anno à Vortigerno Saxonum & Anglorum copiis suffulto profligatus, aut in prælio aut morbo interiit, anno Christi secundum Boëthium quadringentesimo sexagesimo; secundum Buchananum autem quinquagesimo secundo.

XLII. *Dongardus*, Eugenii germanus, in regnum succedens post quintum regni annum de-

Scotia.

cessit. Boëthius à Constantino Britonum rege in prælio interemtum tradit.

XLIII. *Constantinus* fratri Dongardo succedens, ignavia adversus hos, arrogantia in subditos & libidine, Scotos adeo offendit, ut pene rebelarent; demum à nobili Ebudensi, cujus filiam stupraverat, est occisus, anno regni sui decimo septimo. Buchananus tamen Ioanni Furdono accedit, qui vigesimo secundo regni anno diuturno morbo interiisse tradit.

XLIV. *Congallus*, è Dongardo Constantini fratre genitus, vigesimo, ut Boëthius, vigesimo secundo, ut Buchananus, regni anno obiit, pluribus pace quam bello gestis.

XLV. *Conranus*, vel Goranus, Congalli germanus, trigesimo quinto regni sui anno à suis cæsus est. Sub hoc Arcturus in Britannia floruit.

XLVI. *Eugenius* tertius, Congalli filius, regnum tenuit secundum Boëthium annos triginta quatuor, secundum Buchananum viginti tres.

XLVII. *Congallus*, sive Convallus, Eugenii frater, religionis & justitiæ cultor decem annis regnavit.

XLVIII. *Kynnatellus*, Congalli frater, secundo regni sui anno decessit.

XLIX. Ardanus, Conrani filius, à Columba inauguratus, cum Saxonibus & Anglis varia fortuna pugnavit, & 27 regni sui anno, ut Boëthius, aut trigesimo quarto, ut Buchananus, facto concessit, & Ronæ sepelitur.

L. *Kennethus*, Congalli filius, nihil memoria dignum gessit, quarto, vel, ut alii, duodecimo mense, extinctus.

LI. *Eugenius* quartus, Ardani filius, decimo sexto regni sui anno obiit.

LII. *Ferquardus*, Eugenii filius, ob tyrannidem & contemtum religionis à proceribus in carcerem detrusus, decimo quarto regni anno sibi mortem conscivit.

LIII. *Donaldus IV*, Eugenii filius, decimo quinto regni sui anno decessit, vel, ut Boëthius scribit, in Tao lacu submersus, præclara virtutum suarum memoria post se relicta.

LIV. *Ferquhardus*, Donaldi ex fratre Ferquardo nepos, vir in omni scelerum genere inquinatissimus: vini æque ac pecuniæ inexplebilis, immani in homines crudelitate, & in Deum impietate. In fine vitæ, monente Colmanno Episcopo, ad se reversus, & pœnitens obiit, postquam regnum octodecim annos tenuisset; anno Christi secundum Boëthium 684, secundum Buchananum 668.

LV. *Malduinus*, Donaldi filius, vigesimo regni sui anno ab uxore ob suspicionem de pellice strangulatus, quæ quarto post die viva cremata est.

LVI. *Eugenius* quintus, Malduini nepos ex fratre Dongardo, quarto regni anno obiit, postquam Egfridum Northumbriæ Regem cum exercitu delevisset, & Northumbriam ingenti clade afflixisset.

LVII. *Eugenius* sextus, Ferquhardi filius, cum Piëtis bellum varia fortuna gessit, & decem annos regnavit.

LVIII. *Ambirkelethus*, Eugenii V filius, Boëthio;

d

aut

C A T A L O G V S

aut Findani filius, Eugenii nepos, Buchanano; libidine atque avaritia foedus, contra Pictos proficiscens incerto sagittæ ictu in castris interiit, nondum biennio in regno expleto.

LIX. *Eugenius VII*, superioris Regis frater, Ecclesiæ Christi cultor eximius; ut in cœnobiis res gestæ Regum memoriæ mandarentur, instituit. Pace perpetua per septemdecim annos cum vicinis omnibus continuata Abrenethi diem obiit.

LX. *Mordacus*, Ambirkelethi filius, successit, omni vita pacificus, justus ac pietate devotus. ineunte decimosexto regni anno decessit.

LXI. *Etfinus*, Eugenii septimi filius, per annos triginta unum, quibus regno præfuit, in summa tranquillitate suos continuavit.

LXII. *Eugenius Octavus*, Mordaci filius, primo regni sui anno optimum gessit principem; inde in omnia flagitia præceps abiit, & cum nec amicorum nec sacerdotum admonitionibus quicquam moveretur, post tertium regni sui annum in cœtu Procerum, omnibus in ejus exitium consentientibus, confossus periit.

LXIII. *Fergusius Tertius*, Etfini filius, pari simulatione virtutis & vitiorum foeditate usus, pari prope fato defunctus; pari enim spatio, id est, triennio, regnum tenuit. periit veneno ab uxore dato.

LXIV. *Solvathius*, Eugenii octavi filius, cum viginti annis cum summa laude præfuisset, moritur anno Christi 787, secundum Buchananum & Boëthium.

LXV. *Achaius*, Etfini filius; Is primus Scotorum principum cum Francis & Carolo Magno Romanorum tum Imperatore foedus icit. Et felix omni vita, trigesimo secundo regni sui anno decessit.

LXVI. *Congallus*, Achaii ex Dongallo Etfini fratre patruelis, summa domi & foris concordia quinquennium regnavit.

LXVII. *Dongallus*, Solvathii filius, dum bellum adversus Pictos molitur, in ipso apparatu submersa navicula, in transitu Speræ rapidissimi amnis extinctus est, postquam Scotorum regnum tenuisset annos sex aut septem.

LXVIII. *Alpinus*, Achaii filius, bellum adversus Pictos urgens, & aliquot præliis superior, tandem quarto regni sui anno cum multis suorum ab iisdem captus & crudeliter cæsus.

LXIX. *Kennethus*, Alpini filius, Pictos frequentibus præliis obtritos pene delevit, ut nunquam regium nomen resumere potuerint; leges sanctissimas tulit, quibus posteritas dudum usæ Macalpinanas vocabat: & ab Orcadam insulis ad vallum Adriani imperium promovit. obiit regni sui anno vigesimo.

LXX. *Donaldus Quartus*, Kennethi germanus, vir ignavus, & portentosa luxuriæ pariter & avaritiæ; quicquid Scotorum agri erat ultra Fortham & Cludam amnes, amisit. In carcerem à suis conjectus manum sibi intulit sexto quam regnum iniit anno.

LXXI. *Constantinus*, Kennethi filius, vir magni animi & virtutis eximiæ, Danos in Pictorum subsidium venientes ex improvviso aggressus primum cecidit, deinde castra eorum temere

aggressus in agro Fifano, magna exercitus parte amissa captus, & in speluncam Modicam pertractus occiditur, quæ hodieque diaboli specus appellatur. Regnavit annos secundum Boëthium XIII, secundum Buchananum XVI.

LXXII. *Ethus* fratri successit, à pedum celeritate *Alipes* dictus, cujus segnitiam proceres minus ferendam rati, regnum ejurare coegerunt secundo regni anno. In custodia tertio die mœrore interiit.

LXXIII. *Gregorius*, Dongalli filius, homo animo plane regio, & cui nulla virtus deesset quæ virum principem deceret. Leges de immunitate ministrorum Ecclesiæ (qui sub Pictis prope servorum loco fuerant) vel veteres revocavit, vel novas condidit. Quæ Donaldus Quartus amiserat, recuperavit: Northumbriamque, Cumbriam & Westmariam Scotorum imperio adjecit; Hybernos valide contrivit. His rebus domi forisque gestis, duodevicesimo regni anno decessit, non minus justitia & temperantia quam fortitudine clarus: unde merito apud suos Magni cognomentum est adeptus.

LXXIV. *Donaldus Quintus*, Constantini secundi filius, princeps laudabilis, undecimo regni sui anno fato functus est, omnibus carus.

LXXV. *Constantinus Tertius*, Ethii filius, decimo regni sui anno cum Danis in Anglia foedus solemnè icit; & Milcolumbo Donaldi filio Cumbriam donavit. qui honor velut augurium & argumentum erat, proxime regnaturum. Ac deinceps, inquit Buchananus, in proximis aliquot Regibus observatur, manifesta adversus veterem comitiorum rationem fraude, quæ omnem liberorum suffragiorum vim prope tolleret, non minus à Cost. ac Cæsaribus designatio. Deinde cum post multos annos ex foedere cum Danis contra Anglos exercitum misisset, isque ab Anglis pene ad internecionem cæsus esset, ejurato sponte magistratu, ad Culdeos, id est, Dei cultores, (ita ea ætas monachos vocabat,) se velut in portum recepit, & reliquos vitæ annos quinque inter eos ad Fanum S. Andreæ transiegit. Decessit anno à regno inito quadragesimo, Anno Christi 943.

LXXVI. *Malcolmus* Boëthio, Milcolumbus Buchanano, Donaldi filius, foedus cum Anglis iniit, & ab iis Cumbriam & Westmariam in feudum accepit. decimo quinto regni anno dum acrius latrocinia punit, & luxuria diffuentes juniorum mores coercet, in Moravia noctu à conjuratis est extinctus.

LXXVII. *Indulfus*, Constantini Tertii filius, à Danis bello petitus, haud procul à Cullane, in Boina regione, ab iis cæsus est, cum novem annos & tres menses regnasset.

LXXVIII. *Duffus*, Malcolmi filius, Foreffæ infidiis, Donaldi arcis præfecti, jugulatus, postquam quatuor annos & sex menses regnasset.

LXXIX. *Culenus*, Indulfi filius, omni flagitiorum & libidinum genere infamis, à Rohardo sive Cadhardo, in vico Methuano, ob stuprum filia illatum, est occisus; postquam quatuor annos & sex menses regnasset.

LXXX. *Kinnetus*, Duffi frater, Danos ad Lontcarten insigni clade superavit; novam legem, ut Regi

R E G V M S C O T I Æ.

Regi defuncto maximus natu filius succederet, & filio ante Patrem defuncto, nepos avo subrogaretur, à nobilitate obtinuit, cum ante occulto scelere Milcolumbum Cumbriæ præfectum veneno sustulisset, ut Buchananus narrat. tandem à Fenella Fethercarniæ arcis in Mernia domina per dolum cæsus est anno regni vigesimo quinto.

LXXXI. *Constantinus Quartus*, Culeni filius, cognomento *Calvus*, post annum & sex menses quam regnum invaserat, à Kennetho cæsus. Boëthius tertio regni anno occisum tradit.

LXXXII. *Grimus*, Duffi filius, aut, ut aliis placet, nepos, ex optimo principe, quem primis annis egit, in flagitiosissimum mutatus, à Malcolmo, five Milcolumbo, prælio superatus, captus, & oculis privatus, interiit decimo Regni sui anno.

LXXXIII. *Malcolmus*, five Milcolumbus secundus, Kennethi filius, legem regiam confirmatam obtinuit. Danos, à quibus in Moravia victus erat, mox viribus restauratis in Marria superavit. Omnes agros regios Nobilitati divisit. Nobilitas contra Regi concessit, ut, cum eorum aliquis moreretur, liberi ad vicesimum primum ætatis annum in tutela Regia essent; Rexque proventus omnes, præterquam qui in educationem liberorum impenderetur, acciperet. Præterea ut puberum collocandorum potestas penes illum esset, ad eumque dos rediret. Nova magistratuum nomina instituit. Bellis perfunctus aliquot annos magna cum gloria regnavit: sed in ætatis decursu in avaritiam & sævitiam delapsus, Nobilium odium incurrit, & ab iis interemptus est, postquam annos triginta regnasset.

LXXXIV. *Duncanus*, Malcolmi nepos ex filia Beatrice; vir summa humanitate & æquitate in jure dicundo. Danos magna clade ad Bertham concidit. A Macbetho ad Ennernessum ex insidiis cæsus, cum sex annos regnasset.

LXXXV. *Macbethus*, Malcolmi nepos ex filia Doada, per tyrannidem regnum invasit. Initio quidem regni, multa bona reipublicæ fecit, quæ omnia postea flagitiis dehonestavit. itaque, cum septemdecim annis regnasset, à Milcolumbo Duncani filio, qui apud Anglos exulaverat, regno est dejectus.

LXXXVI. *Malcolmus*, five Milcolumbus tertius, anno Christi 1057, secundum Buchananum, rex factus. Margaritam Eduardi Angliæ hæredis in conjugem accepit, ex qua sanctam & numerosam prolem suscepit. Præter alias leges ab ipso salubriter latas, uxoris etiam precibus dedisse fertur, ut primam novæ nuptæ noctem, quæ proceribus per gradus quosdam lege Regis Eugénii debebatur, sponsus dimidiata argenti marca redimere posset: quam pensionem adhuc marchetas mulierum vocant. Bello deinde inter ipsum & Guilielmum Rufum orto, ad Annevici in Northumbria arcem, dum eam obsideret, Angli equitis insidiis cæsus una cum Eduardo filio: postquam regnum triginta sex annos tenuisset.

LXXXVII. *Donaldus Banus*, id est, albus, Malcolmi frater, pulsus nepotibus, regnum ty-

rannice invasit; sed multis exosus, Duncano Malcolmi notho in Scotiam accersito, rebus suis diffidens, post sextum quam regnum invaserat mensem, in Æbudas profugit.

LXXXVIII. *Duncanus* regno potitus, cum imperiosius ageret, à Dunaldo in Taschia noctu est obruncatus, postquam annum & sex menses regnasset.

LXXXIX. *Edgarus Quartus*, Malcolmi filius, in regnum accersitus, Donaldo vel Duncano in vinculis mortuo, in summa pace novem annos regnavit & sex menses, & septimo regni anno sine liberis discessit.

XC. *Alexander*, Edgari frater, cognomento *Fers*, id est, Fortis, cum septemdecim annos rei Scotiæ præfuisset, decessit, nullis è Sibylla Guilielmi Normanni filia liberis relictis.

XCI. *David*, Alexandri Germanus, successit anno Christi 1124. Voldiosi Northumbriæ Comitum filiam Mathildem in uxorem accepit: qua immatura morte sublata, bellum inter Stephanum Angliæ regem atque ipsum exarsit; & pax rursus facta anno 1139. decessit ann. 1153, postquam annos viginti novem & duos menses regnasset.

XCII. *Malcolmus Quartus*, Davidis ex Henrico filio nepos, externo bello liber, intestinis seditionibus suorumque rebellione exagitatus est. quibus oppressus, duodecimo regni sui anno decessit, anno 1156 Buchananus, 1160 Boëthius.

XCIII. *Wilhelmus*, Malcolmi frater, Northumbriam ab Anglo armis repetiit; à quo nono regni sui anno ex insidiis captus, Regnum Scotiæ in fidem & clientelam Regis Angliæ proceribus consentientibus dedit; ut Angli scriptores tradunt: sed alii tradunt, conventum inter Reges, non de deditioe, sed de certa pecunia per pensiones danda; arcesque tantisper Anglo traditas, dum ea perfolveretur. Richardus autem Rex Angliæ, in Syriam profecturus, pactiones omnes remisit, & à Wilhelmo decem mille marcas argenti dono accepit. Denique multis præclare gestis, septuagesimum quartum vitæ annum agens, regni quadragesimum nonum, decessit anno 1214.

XCIV. *Alexander Secundus*, Wilhelmi filius, adversus Ioannem Anglorum Regem bellum movit, & in Angliam penetravit. Ioannam Henrici Angliæ Regis sororem in uxorem accepit. Decessit anno ætatis 51, regni 35; salutis humanæ 1249.

XCV. *Alexander Tertius*, superioris filius, Margaritam Henrici filiam in uxorem accepit; Norwegos, qui Scotiam invaserant, magna clade perculit. Dein uxore & liberis orbatus, Ioleram filiam Comitum Druidum uxorem sumxit, & intra annum vertentem ipse ab equo lapso excussus fractis cervicibus interiit, anno Christi 1285; vixit annos 45, regnavit 37. Alexandro cum tota stirpe præter unam neptem ex filia extincto, interreges creati; neptis Eduardo Anglo desponsata, antequam è Norwegia accerferetur, defuncta. Interregnum per varias dissensiones sex annos & novem menses duravit.

XCVI. *Ioannes Balliolus*, se Anglorum Regi subditum fore professus, ab Eduardo in Regem Scotiæ

CATALOGVS REGVM SCOTIÆ.

Scotiæ promotus : & in novo Castro ad Tinam in verba Angliæ Regis iuravit. Molestissime id à Scotis acceptum : itaque rescissum à Scotis. Anglus Scotiam invasit, multa oppida & arces cepit, & Regem ad deditionem compulit. Eduardus Anglus decem annis Scotos multis incommodis afflixit. Boëthius.

XCVII. *Robertus* Brussius anno 1306 Rex factus; post multas quas passus est bellis cum Anglis varia fortuna gestis calamitates, hostibus tandem devictis pulsisque, patrium regnum egregie restituit. Decessit anno 1329, regni vigesimo quarto.

XCVIII. *David*, Roberti filius, post regnum per Thomam Ranulphum interregem biennium circiter administratum, regnare cœpit; sed ab Eduardo Balliolo Anglorum copiis suffulto superatus in Galliam profugit. Balliolus regno potitus (quem Boëthius è Regum serie & numero excludit; Buchananus XCIX regem agnoscit) ab Andrea Moravio prorege profligatus anno 1332, eundem paulo post cepit. Bellum deinde mutuis cladibus exercitum; David in Scotiam reductus, & cum Francorum partes adversus Anglos tueretur, ab iis ad Dunelmum profligato exercitu est captus; undecimoque postquam captus erat anno dimissus. In arce Edimburgensi discessit anno vitæ quadragesimo septimo, regni trigesimo nono, salutis humanæ 1370.

XCIX. *Robertus* secundus in avunculi locum successit, primus è Stuartorum familia; nullo Regum felicitate inferior; quod toto regni ejus tempore vix umquam adversa fortuna pugnatum est, ut ait Boëthius; Buchananus tamen nonnullas clades acceptas memorat. In arce sua, quam vocant Dunum Donaldi, decessit, an. 1390, vixit annos 74, regnavit 19.

C. *Ioannes* Roberti II filius, & CI Rex secundum Buchananum, Roberti III nomen assumpsit, ob inauspicatum Ioannis nomen, propter captivitatem Ioannis Franciæ Regis, ut tradit Boëthius & Buchananus. Bello cum Anglis vigente, clades ad Homeldonum Northumbriæ vicum accepta, anno 1401. David filius illius, fraude & crudelitate patrui Roberti fame enectus. Iacobus minor filius, dum in Galliam navigat, in Angliam tempestate compellitur, & capitur. Rex pater eo nuncio accepto ex ægritudine animi obiit, anno ab inito regno decimo sexto, 1406. Interea rex creatus Robertus defuncti frater; clades primo ab Anglis accepta; deinde annis fere decem nihil memorabile gestum. Roberto defuncto successit Mordacus filius, ingenio segnus & regno inidoneus.

CI. *Iacobus* Roberti III filius, ex Anglia redux regnum iniit anno 1423; Rex optimus; anno decimo tertio regni sui, Valtheri Atholii patrui

sui instinctu, à Roberto Gramo indigne occisus, anno Domini 1437.

CII. *Iacobus* secundus, filius septennis, suffectus. Factionibus aliquot annos laboratum; quibus oppressis & regno pacato, cum in Angliam Eboracensibus subsidio profectus esset, & Rosburgensem arcem oppugnaret, una è machinis violentia ignis interne furentis, excusso cuneo ligneo, cæteris illæsis, Regem in terram dejectum statim exanimavit, anno 1460, regni 23, ætatis 29.

CIII. *Iacobus* tertius, septennis patri suffectus; Arx Rosburgenfis capta & solo æquata. Matre & proceribus de Regni administratione contentibus, multa incommoda acciderunt: proceresque in factiones divisi: Rex jam major Margaritam Daniæ Regis filiam in uxorem accepit an. 1470. Aulicis autem ipsius ministris à proceribus ipso invito strangulatis, iram aliquandiu tenuit, dein à nobilitate se subduxit: Angli interim Scotiam ingressi omnia late vastarunt; sed induciæ mox cum Henrico VII factæ. Pacem foris, gravissimæ factiones domi exceperunt, plerisque proceribus in Regem conjurantibus, à quibus sub arce Sterlinensi cæsus est anno 1488, regni 28, vitæ 35.

CIV. *Iacobus Quartus*, (Buchanano CV,) superioris filius, quindecim annorum adolescens, regnum adiit, concordiamque restauravit. Seminarium belli inter Scotos & Anglos fuit Petrus Varbecus, qui se Eboracensem principem fingeat: quod fraude subolefcente compositum. Margaritam Henrici VII filiam in uxorem accepit. Henrico autem VIII rerum potente, suscepto in Anglos bello Francorum causa, ut Anglum è Gallia revocaret, in Northumbriam ingressus, magno cum nobilium numero ad Floddum vicum ab Anglis cæsus est, vigesimo quinto regni sui anno, Christi 1513.

CV. *Iacobus Quintus*, (Buchanano CVI,) biennis patri succedit: Ioannes Dux Albinus prorex creatus. Rex dein, Magdalenam Francisci primi Gallorum regis filiam, & illa mortua, Mariam Guisianam in uxorem accepit. Mortuus apud Falcland, an. 1542, relicta filia Maria hærede, ante diem quintum nata.

CVI. *Maria*, primum Francisco secundo Gallorum Regi nupta; deinde Henrico Stuarto Matthæi Stuarti Comitis Levinæ filio: factionibus multis domi plurimisque miseriis per omnem vitam exagitata, post longam in Anglia captivitatem ibidem capitali supplicio est affecta.

CVII. *Iacobus VI* diu ante matris obitum Scotiæ diademate potitus est, Elisabethæque fatis functa, ipse mox Angliæ sceptrum jure hereditario est adeptus, atque, ipso demum ita disponente, Anglia Scotiaque in unum solummodo regnum coaluerunt, & ad posteros devenerunt.

1

A D N O T A T A
A D
S C O T O R V M
A N T I Q V I T A T E M,

Eorumque in Britanniam ex Hibernia alterum trajectum
duce Reuthari, quem Beda Reudam vocat.

Auctore ROBERTO GORDONIO.

*Viregnum
nostrum fi-
duciarium
& benefi-
ciarium il-
lorum re-
gum fuisse.*

Non erit necesse, de nostra antiquitate, regni primordiis, & in hanc insulam immigratione, longum sermonem instituire, cum maxima earum rerum pars, multis sæculis à nobis semota (sicut multarum aliarum gentium) caligine tecta lateant, & velut fluviorum scaturigines, ita & gentium origines, tenues, obscuræ, lapso demum tempore innotescunt. Aliiter se res nostræ habent, cum majores nostri, uno eodemque tempore magno numero ex Hibernia in hanc insulam transvecti, statim à principio sub Regibus fuere, statim Reipublicæ formam habuere. Neque erat mihi necesse in hæc tam anxie inquirere, nisi Angli historici nobis quondam ex quotidianis diffidiis (ut vicinis gentibus sæpe usu venit) infesti, nostrum adventum in ea tempora conjiciunt, quibus Saxones, unde illi orti, ad Pictos & Scotos finibus provincialium Britonum arcendos ab illis evocati sunt. Neque hæc omnia tanti erant, ut de iis gravis controversia institueretur, cum jam nobis cum illis in unum imperium coalitis, lingua, religione, moribus, satis bene conveniat, & multa in nos, studio partium, impudenter & contra rerum fidem prolata, retractaverint, quicunque in hisce studiis supra vulgum sapiunt. At cum quam plurima de hisce rebus scripta à quibusdam, iisque non minimis, sed qui familiam ducunt, latine edita ad externos emanaverint, asserenda nostra erant, aut vadium deferendum.

Primum illis ludibrio fuit de Scota & Gathello vetus narratio, quam nobis asserere, aut deferere non est animus, certe non video quomodo testibus idoneis fulciri possit, nisi fides sit chronographis nostris, qui semper hinc exordia sumpserunt, quos omnes in eo suspectos iri non dubito, cum eorum antiquissimi tanto temporum intervallo, ab iis sæculis, quibus hæc gesta sunt, abfuerint. At detur antiquitati venia, cum non solum nostri in his peccaverint; in hunc censum venient Franci, Dani, Swedi,

Scotia.

Hispani, & multæ aliæ Europææ gentes, quibus ante renatas literas idem vitii. & si vetera consulamus, jam Diodorus Siculus, jam Herodotus pandent Græcorum origines, quorum quotusquisque non à Diis prognatus, quæ quamquam irrisui habeantur, historici illi ex earum gentium monumentis exscripserant, quæ illæ tum vera de se credebant. & quamquam his omnibus jure merito nunc exilium indictum sit, credibile est, nostros historicos rudibus sæculis hinc sibi modulum sumpsisse, præcipue vero ad vicinæ imitationem. Brutum Britannicum, ejusque fabulam, illis animos fecisse non inanis suspicio est, ne nostri in postremis haberentur, quam ante annos quadringentos à Galfredo Arturio cusam, aut à Cambro Britannis suis acceptam, latine, ut tempora illa ferebant, translata, editamque; illo ipso tempore doctorum & fide dignorum hominum censura notavit. Unde mirari liceat eruditissimum, & omnis antiquitatis scientissimum virum, Guilielmum Cambdenum, tantum non adfuisse patronum, qui diserte fatetur, se ingenii nervos ad eam stabiliendam adhibuisse, sed frustra: nolle se tamen ei præjudicium adferre, sed intactam relinquere.

Idem, dum nostram antiquitatem acriter convellit, & in hoc certe, non uno loco omnes ingenii nervos intendit, majores nostros, ante inclinationem imperii Romani, hoc est paulum ante Saxonum adventum, qui demum anno Christi 449 huc appulerunt, nullas in hac insula sedes tenuisse, & paulo ante illa tempora, nostrum nomen primum orbi innotuisse contendit. At si gentium origines, & antiquitas ex Romanorum de iis notitia pendet, Deus bone! quot illustres gentes patria sua per multa sæcula carituri sunt, imo Britanni ipsi, serius Romanis cogniti (prius certe Græcis) non effugient hanc notam, nisi Cæsar eos indigenas maximam partem pronunciasset.

At de immigratione patrum nostrorum in hanc insulam, gravior quæstio est, quam non tantis confusam tenebris, tantus rei antiquariæ dictator, non poterat non vidisse; eum igitur præjudicio laborantem hæc dissimulasse fatendum est.

A

Opti-

Optimum harum controversiarum testem advocemus Bedam, in vicinia apud Nordan-Humbros Saxones (ipse Saxo) natum, educatum, quique in iis locis omnem exegit ætatem, quæ sane longa illi contigit, qui circa annum salutis DCCXXXVI è vivis excessit, jam (si epitaphio ejus fides) nonagenarius. Is nostram gentem, Picticamque optime norat, cum iis vicinitatis & religionis commercio multum versatus, cujus fides ipsi Cambdeno in omnibus multum laudatur; quem incorruptum & ingenuum veritatis & antiquitatis testem pronuntiat.

Ille, statim initio historiæ suæ ecclesiasticæ, incolas Britannia eorumque origines referens, primos recenset Britones, proculdubio antiquissimos, de quorum initiis, neque illi, neque ipsis, teste Cæsare, aliquid constabat: adeo illi omni prophana historia antiquiores. Proximos his adjicit Pictos, quorum adventus causas describit, temporum ignarus, qui, ut ait, navibus huc appulsi, jampridem plurima insulæ parte, ab austro incipiendo, à Britonibus possessa.

Subjungit deinde tertios incolas Scotos, in partem Pictorum receptos, qui duce Reuda de Hibernia egressi, vel ferro, vel amicitia fibimet inter eos sedes, quas hætenus habent, vindicarunt. Sedes autem hæ, Bedæ tempore (ut postea narrabitur) non excedebant ætuarium Glottæ, Saxonum potentia in has conclusi angustias. quemadmodum, eadem de causa, idem, illis temporibus, Pictis acciderat.

Iam collocatis in insula tribus his distinctis populis, novo capite Romanorum adventum, tanquam rem quæ posterioribus seculis acciderat, describere aggreditur. Hæc, legentibus clara, perspicua sunt, nullis verborum ambagibus involuta, sed secundum laudatam patris hujus consuetudinem simpliciter tradita.

Scoti, referente doctissimo antiquario Cambdeno, paulo ante Saxonum adventum in insula confederant; vix illud certe concedit; nam ex verbis Bedæ cap. XIII. referentis, impudentes Hibernos grassatores domum regressos, statim reversuros, & ex Claudiani loco,

Totam cum Scotus Iernen

Movit, & infesto spumavit remige Tethys.

contendit, Scotos nondum hic confedissee, sed ex Hibernia navibus advectos prædas egisse. Longe aliter Beda. Transmarinas autem dicimus has gentes, (ait ille, de Pictis & Scotis sermonem instituens) non quod essent extra Britanniam positæ, sed quia à parte Britonum erant remotæ, duobus sinibus maris interjacentibus, &c. Tum enim limes ad Glottam & Bodotriam stabat, extremis Romanorum in insula temporibus, ut postea narrabo, cum de Prætenturis sermo erit. Sed ad rem: Saxones huc accersiti trajecerunt, ut notum est, an. Dom. CCCCXXXVIII. Fuerint in insula Scoti paucis ante annis, puta novenis. Ergo Scoti anno CCCCXXX primam insulam tenuerunt. At, referente Beda, jam ante Cæsaris primum adventum in ea sedes cœperant. Ille autem, secundum eundem autorem, anno ante natum Christum sexagesimo, pri-

mum ad hæc littora appulerat, ita videtur Cambdenus decerpisse Bedæ calculo, à Cæsare ad annum CCCCXXXX, quingentos annos: ingens certe temporis intervallum. Superfunt adhuc anni qui Reudam & Cæsarem intercesserunt, quos nostri annales definiunt CXXXVIII fuisse, & novem Regum tempora complecti, ut quinque priores principes à nostris enumerati non veniant in censum. Demus, nostros in annorum computo à Reuda (qui nostris Reutharis fuit) ad Cæsarem aberrasse; certe nemo non fatebitur plusculos annos intercessisse, neque in numerum nobis erit anxie inquirendum, cum iis omnibus annis subtractis, proculdubio Cambdenus causa cadet; sed hæc æquo lectori judicanda relinquo.

Iam ad alia properanti moram injicit anthropophagiæ nota, priore libri sui editione majoribus nostris inusta, advocatis in testimonium Strabone, & Hieronymo. In Strabone nihil tale me legisse memini. neque apud illum aliqua Scotorum mentio, qui pauca & incerta de Britannia refert, ait, hoc se de Hibernis, qui Britannis feriores, & magis inculti (referente eo) audivisse.

At cavendum nobis ab Hieronymo erat, nisi quod videam posterioribus curis hujus viri, hanc nobis remissam noxam, & infame crimen hoc ad Attacottos relegatum: ex fide manuscriptorum codicum, ut ait, Erasmo consentiente, qui corruptum locum agnoscit; & antiquarius noster refert, se non posse non fateri, in diversis manuscriptis se Attigotti, Latagotti, & Cottitti legisse. At fuerit verior lectio de Attacottis, populus ille, si non Scoti, cum Scotis censetur à Marcellino; unde, si Hieronymo fides, regio nostra, aut è nostris tribus aliqua, anthropophagis infamis erit. sed si quis recto hæc perpendit, tutior Romanis historicis, qui iis sæculis vixere, fides habebitur; illi sane, quibus incolæ harum regionum infestissimi hostes, cum de incolarum ingeniis multa referrent, nihil tale scriptis mandavere; non Tacitus, Herodianus, Dio; non Marcellinus, nullus denique præter unum Hieronymum.

Iam anxie à nobis exigitur ab eruditissimo antiquario nominis Scotorum etymologia. fuggillatur doctissimus Buchananus ignorantia aut oscitantia; arguitur quod in hoc spem fefellerit: In re tam ardua dictator noster auxilium fert, facem præfert, ex conjecturis suis, suffragantibus quibusdam non magni nominis scriptoribus, & similitudine vocum, in Scythiam nos amandat, quibuscum regionibus aut populis, nihil majoribus nostris unquam fuit commercii. Post multa tandem, ex farragine plurium infimæ classis deprompta, concludit, male metuere se quod ad originem ne *ExoGios* semper futuri simus. Magnum profecto crimen ad antiquarii tribunal causam dicturo. Bene se habet quod non soli nos rei. Iam reddant rationem Romani, cur Hellenes, Græcos; cur Transrhenanas gentes, Germanos dixerint: reddant rationem nominis sui, Franci, Alemanni, Suevi, Catti, Gotthi, Alani, Vandali, imo ipsi Hispa-

Hispani, Galli, & innumerae aliae gentes, aut censori huic non erit satisfactum. Vult ille supra omnem antiquitatem in hac inquiri, supra illa tempora quae Varro adela, & mythica dixit. Ille tamen, tam acerbus harum rerum exactor, in Britanniae etymo misere se torquet. Sed quando illi cum Luddo, homine ex veteribus Britannis oriundo, linguae Britannicae an-

tiquae peritissimo, & in hisce antiquitatibus non leviter exercitato, non conveniat, nescio quam fidem conjectura ejus merebitur: Conjecturam autem suam fatetur quaecunque de ea re profert. neque quicquam certi statuere audeat. nos tamen quod non aliquid de nomine nostro conjiciamus, homini severo vapulamus.

A D N O T A T A A D P R A E T E N T V R A S

quae Scotos & Pictos à Provincialibus distinguebant.

Um doctissimus Cambdenus omnia lustraverit & collegerit, quae ad hanc rem faciant, non erat opus hanc cramben requere, nisi subesset controversum quid, de iis qui diversis temporibus has Prætenturas statuerunt. Ego sic existimo; Iulium Agricola primus id conatum fuisse potius quam perfecisse; tractum illum inter Glottam & Bodotriam, eum præsidii firmasse refert Tacitus. at de vallo aut muro nihil.

Neque illa præsidia arcuisse hostes sub Trajano aliis curis. Dacico scilicet & Parthico bellis, intento, Spartianus innuit: subactos tamen; id est, ut ego conjicio, intra priores terminos conclusos hostes.

Sequitur Adriani imperium, qui primus celebre munimentum per transversam insulam duxit. vallum hoc fuisse ex Spartiani verbis conjicere licet, ad modum castrensis munitionis, sed majus firmitusque, ad ferendam aetatem, adjectis per intervalla crebris munimentis, ubi cohortes qui non excubarent se reficerent, semper tamen ad repentina parati. Car-do rei est, ubinam terrarum Imperator hic eam posuerit. Contendit Cambdenus ibidem positam, ubi postea Severus suam Prætenturam statuit: videtur mihi potius inter duo prædicta freta collocata fuisse.

Nullus erat locus commodior, nullibi tam angusta insula; jam Agricola opus ad hoc eum invitare potuisset: neque verosimile est illum tanta regione cessisse hostibus, quanta has duas prætenturas interjacet, quae recenter ante eum pars imperii habebatur. Quod adfert Cambdenus de ejus longitudine ex Spartiano, exigui roboris est, cur non mihi liceat dicere esse mendam in numeris, & pro octuaginta, triginta debere reponi, cum ille in numeris valli Severi hoc sibi licere vult, ubi enim Eutropius habet triginta quinque mil. pas. reponit ille octuaginta. ubi Orosius habet centum viginti duo, retrahit ille ad octuaginta; ita in numeris parum præsidii. At quae adfert de munimentis præsidariis, quae ad vallum Severi statuta, Adriani nomen referebant, ut Pons Ælius, Clafis Ælia, Cohors Ælia, Ala Sabimiana, quam invalidum hoc? quis nescit legiones, cohortes,

alas, semel lectas & ad militiam compositas, nominibus distinctas, semper postea, ubicunque militarent, nomina sua retinuisse; quod exemplis multarum ætatum probare est facillimum. Vnde ala Scriboniana, legio septima Galbiana, Iovii, Herculii, quae nomina viguere longe post illos extinctos, qui primi illos ad militiam ascripserant, & nomina dederant. Neque moror Scotum illum de quo ille refert qui rotam temporum scripsit, neque Boethium nostrum, quorum ille ut sibi consentientium meminit qui nihil hic præsidii adferre possunt nisi testem antiquitatem proferant. Sed neque Lollii Urbici tertia Prætentura locum aut veritatem habet: nam si totum hoc inter duas Prætenturas, quarum vestigia supersunt, probe vestigetur, nullius aut tenue vestigium aut suspicio invenietur, cum regiones illae montibus ut plurimum horridae, praesertim in mediterraneis, talibus operibus cessurae non erant; neque Legati alicujus cum exiguis copiis talia moliri partes erant. duae tantum legiones sub illo tum præsidia agitabant, ut eorum temporum lapides inscripti testantur; Legio secunda Augusta. Legio vigesima Valens, victrix è vallo hoc, unus erutus sic praefert

LEG. II.
AVG.

Alter, qui adhuc in celebri loco extat, sic se habet:

IMP. CAESARI T. AEL.
ADRIANO. ANTONINO.
AVG. P. PP. VEXILLATION.
LEG. XX. VAL. VIC. F. P. M.
P. III.

*Extat in
porticu Du-
notrii quae
Comitis
Marescalli
arx est in
provincia
Mernia.*

Posterior hæc inscriptio veritatem de Lollio Urbico, testatur illum nullum novum murum aut Prætenturam excitasse, sed suum opus quod Antoninum Imp. praefert, cujus ille erat legatus, veteri Hadriani Prætenturae superstruxisse.

Imperante Commodus, res hic se pejus habuere, donec Severus imperator cum ingenti exercitu advenit, qui seipsum, & hostes fatigavit, senioque confectus vitam in provincia finivit, nondum sopito contra hostes bello.

Certe

Certe cum sæpe evolvissem bellicosissimi huius Imperatoris in hac insula acta, in multis fa-
teor ab auctoribus non mihi satisfactum esse, adeo confuse multa literis mandata sunt. in confesso est eum, aut filios, celeberrimum illum murum statuisse; cuius magna pars hodieque extat ab Ituna ad Tinam percurrrens: sed quomodo tanto agro cesserit hostibus, nulla necessitate coactus, (quem ut nullius usus, ut quidam volunt, non despexerunt posterius Imperatores) manente bello, non equidem capio; & tamen scriptores volunt, hoc ipsius opus fuisse. Si dixissent, mortuo patre filios male concordēs, ad capeffendum imperium Romam properantes, cum hostibus pepigisse, & hoc opus statuisse, credibilia retulissent.

Certe Prætentura hæc, & novus hic limes semper postea litibus, bellis, cædibus, æterna semina præbuit. nam cum Scoti, Picti, Attacotti, Dicaledones, Vetturiones, Mæatæ, suis sedibus divisi, sed sub duobus principibus Scottorum & Pictorum nomine, ut paulo ante ex Beda monui, primum ab Agricola rejecti ultra Bodotriam & Glottam, tota occidentali ora erepta Scotis, & orientali depulsis Pictis, illi ad omnes motus intenti ad sua recuperanda, magnas turbas sub diversis Imperatoribus dederant, semper tamen coerciti, & ad Agricola seu Hadriani vallum rejecti, donec Severus tanto agro iis cessit, quantum optare quidem sperare autem non possent. Videtur sane, si Romani postea Severi vallo se continuissent, eos vicinos non hostes habituros fuisse. At postquam, ut referunt quidam non infimæ notæ historici, Carausius, imperante Dioclesiano (qui postea in insula tyrannidem aliquamdiu stabilivit,) iterum ad Bodotriam promovit litem, & imperante Valentiniano, Theodosius Imper. Theodosii parens, teste Marcellino, agrum omnem Prætenturis interjectum in provinciæ formam redeffisset Valentia nomine, hostes nihil non moliti contra Romanos tanquam fædifragos, quæ amisissent tanquam sua repetebant. sed frustra Romanis adhuc dominantibus; illis quæ ceperant constanter retinentibus quandiu stetit incolume imperium, & Prætentura illa quam primam molitus fuerat Agricola, pene postremus mansit limes. illam Gallio Ravennas munierat, ut ex Beda clarum est, illam videtur Stiliconem muniisse. illa postremum amissa, postquam Romani insulam deseruere, ad vallum Severi munitiones retractæ, in quibus absentibus Romanis, & juventute delictibus exhausta, nihil erat firmi. Hostes cædibus efferati in Provinciales crudeliter sævierunt, neque finis antequam advocarentur Saxones.

Hæc ideo fusius profecutus sum, ut belli causas, quas tot Scriptores intactas prætermiserant, aperirem, ut videatur illos hostes, illos barbaros tanta pertinacia bella continua ex bellis sevisse, non sine legitima, ut illis videbatur, odii causa, cum hæc omnia Romanis imputarent, qui limites legitime statutos avaritia sua violassent.

De vestigiis valli Adriani hæc sequentia habeo è Scheda Tim. Pont, quæ quia barbaris nominibus constat, neque leporem latinum patiuntur, descripsi sermone nobis vernaculo.

THe trace of this fortification beginneth betwix Abircorn and the Queens ferry, besyd the rampier and dirche, with the rownds thair of all along it had many squar fortifications in form of a Roman camp. it went west from Abircorn towards Kinneil, then to Innerewin at Langtoun a mytbe-east Falkirk a fort, at ye roun-tree-burne-head a fort, at wester Cowdon above Helins Chapell one. at the Croyhill one, and at Cailly-bee, that is the Kirk wood over against te Croyhill, on the top of the Bar-hill a great one, and at Balchastel over against the Bar-hill, at Achindavie, at Kirkintillo, at East Calder, at Hiltoun of Calder, at Bal-muydie, at Simmerstoun and ovir Kelvin river, at Carrestoun, at Achter-minnie, at the Roch-hill ovir agains the westerwood at Bankir ovir agains Castel Cary, at Dunvass.

Hactenus chartula illa, & multum adhuc ad Britannodunum superest, quarum rerum investigationem optarem, cum his mihi nunc atas interdixerit.

De origine & causis lingue Saxonice apud nos, quæ hodie in Anglicam mutata est aut deflexit.

Non injuria sæpe queritur, quo modo nobis usu venerit ut cum majores nostri ex Hibernia huc advecti una secum linguam illam advehentes, jam ut plurimum eam dediderint, eique successerit Saxonica primum, quæ variante dialecto apud Anglos ita apud nos variaverit, neque ulla re differamus, nisi quod paullo apud nos pronuncietur accentu diverso, minusque quam apud illos culta, præsertim in vulgo, quemadmodum in diversis regnis non eadem ubique linguæ puritas, ut in Hispania, Gallia, Italia, Germania videre est, neque certius peregrinitatis signum quam sermo. Apud Anglos qui purius loquuntur peregrinis vocibus quotidie civitatem dant, neque illud inopia, sed luxu sermonis & novitatis aviditate; unde variæ apud illos provinciæ qui longius absunt, ab hac vocum recens alleotarum (ut ita dicam) officina longius absunt, illam novitatem serius hauriunt præsertim vulgus. Nostratibus, qui quam longissime inde absunt, & quam minimum talia curant, sermo antiquior in usu; quem delicatuli isti novatores fastidiunt, & ut obsoletum aspernantur, ita à primæva Saxonica tam longe recessum est, ut si legatur, nemo eam amplius intelligat, & quemadmodum hodierna Gallica à Celtica sic à sua matrice ista abiit. Anglica ista jam totum fere nostrum regnum pervasit, si oram occiduam excipias à freto Glottæ ad Septentriones, ubi profunda barbaries priscum sermonem apud vulgus retinet. at nemo illic cultior, qui non & nobiscum loquatur.

Iam videamus quomodo adrepperit nobis sermo hic ab initio peregrinus, & cum tempore tam altas radices egerit, ut noster primævus in extre-

Nonnius
Britannus
qui vixit
anno 920.

extremas oras deportatus exulet. Non imperatorum edicta, non Romani imperii vis, quantumvis in hoc enixa, provincialem linguam potuerit vulgo excutere. imperatorum edictis fautor nunquam fuisse provincialibus suum sermonem vetitum, sed latine solum apud tribunalia jus dabatur, latine publica negotia tractabantur, tam pro maiestate imperii, quam ut provinciales eam necessario edicerent, cuius in tota vita tantus usus.

Cum mutatio hæc non fuerit repentina, neque fieri potuerit, jam facta tantum sentitur, & quemadmodum alluvies in fluminibus solum nata cernitur. Vnde apud historicos altum de ea silentium.

Quidam ex commercio & communione nostra cum vicinis Anglis primordia huius rei manasse volunt, postquam Saxones Christianismum amplexi, & sub uno rege haberi coepti sunt, maxima sane inter has vicinas gentes amicitia fuit, præsertim postquam nostri vendicaverant sibi quæ Saxones Nordan-Humbri jure belli de iis ceperant, mansitque amicitia hæc facta, donec Edwardi primi fraudibus & vi tota dissiluit. at si verum æstimemus, nulla talis aut tanta consuetudo eas tenuit, ut sermoni nostro aliquid decerpi potuerit, neque videtur conjectura hæc vera aut vero similis.

Alii ad tempora Milcolumbi tertii ejus nominis Regis nostri hæc referunt, quæ incidunt in paucos annos ante Normannicam in Anglia procellam quæ accidit anno Domini primo; tum enim Eadgarus legitimus Regni hæres, sceptris exclusus cum tota cognatione in has oras advectus, liberaliter à Milcolumbo susceptus est, qui ipse non ita pridem exul, in illo regno tutum perfugio locum invenerat, & ad sua redeunti ut Macbethum tyrannum regno usurpato depelleret, multos, eosque non infirmi ordinis comites habuerat; unde succedentibus rebus, ille liberaliter eos agris, prædiis, honoribus, remuneratus est. Testantur nostri annales, multas claras familias, quorum posteriori hodie supersunt, huic eventui suas debere origines. manent eorum cognomina, quæ numerosa prole diffusa sunt. Eadgarus igitur liberaliter habitus novæ affinitati ansam dedit. Margareta ejus soror, castitate, sanctitate, omnibus Christianis virtutibus lectissima virgo Milcolumbo desponsa est: unde quibuscunque Anglis cum Normannis non bene conveniret, tutum hic erat asyllum: inde expeditiones & bella suscepta, ad coronæ Anglicæ jus repetendum, sed irritæ, cum jam plebs, Ecclesiastici omnes, qui tum multum poterant, & maxima procerum pars manus dedisset. At neque Eadgari comitatus, aut ante eum Milcolumbi reduci socii, qui non numerosi advenerant, tantum potuerit, ut linguam nativam extinguerent; non erat ea turba, quæ populo & plebi prævaleret: & res hæc certe suffragiis nititur, mera hic Democratia, aut quod deterius Ochlocratia est. plebs, populus sermoni præest. neque in imperantis manu est, ut aliter fiat.

Iam quid sentiam, expediam: & si quis aliquid verosimilius, quod meo præponderet sen-

Scotia.

sui, afferat, æquo animo feram, pedibus in sententiam ejus ibo, adeo mihi non obluctari veritati constitutum est.

Cum primum majores nostri, & ante illos Picti sedes in hac insula tenuissent, paulatim se diffudere, & crescente sobole auxere limites, primum Æstuariis Fortha & Glotta uterque populus coercitus tanquam naturali limite, ultra ab utraque parte processum est. Picti sequenti Orientalis littoris ductum Lothiano multumque agri ab ea parte sibi vindicarunt; si limitem quæras videntur possedisse totum illud, in quod pulsus illis nostri succedere. Scoti vero Occidentalem oram trans Glottam sibi quæsiere. Prima utrisque certamina cum Britonibus erant, donec Iulius Agricola cum exercitu Romano litem diremit, ita nostri Pictique intra duo æstuaria rejecti, & limes hinc constanter ad Severum mansit, qui quanquam sæpe perruptus, nihil tamen possessum, præmium belli populatio agrorum erat. Primus Severus limitem mutavit, & vallum de nomine suo dictum aut ille aut filii statuere. Sed Carausius sub Diocletiano & Maximiano protulit munimenta, & iterum ad Adriani vallum terminum fixit, quem postea secuti duces Romani constanter retinuerunt, quamdiu Britanniam habuere; nisi demum extremis temporibus ad Severi vallum reditum est, quod regressis Romanis non potuit arcere hostes.

Tum advocantur Saxones, eaque medicina afflictis rebus adhibetur, quæ omne malum excessit; perfidia enim sociorum plus miseræ genti nocuit; quam ulla hostium crudelitas, illi non contenti pactis stare provinciam sibi vendicant: nec imperare contenti ut antea Romani, aut miti victoria cum victis in unum corpus coalescere, ut Franci Gallis, eorumque nepotibus postea Dani, non ante excisam gentem aut in avia ablegatam quiescere, ut in vacuas sedes succederetur: illi multis ducibus diversa loca invadere, at omnibus idem studium vastitatem facere, & nova regna condere. Qui Septentrionalia invadere, Nordan-Humbrorum nomine assumpto, valido exercitu sub duobus ducibus duo regna Deiræ & Berniciæ constituere. illi quicquid Severus Scotis Pictisque reliquerat, de quo postea tantis cladibus certatum erat, jam iterum Scotis Pictisque eripuerunt. limitem suum ad duo freta protulere, neque inde ulla vi etiam post susceptum Christianismum divelli potuerit, donec primum discordiis civilibus postea incumbentibus Danis debilitati & fracti tum demum Scoti & Picti in sua redire, leniterque victoria usi, populo ut plurimum sedibus suis permissio, domini regionum facti sunt, quas postea à Danis & Anglis constanter in hunc diem tenuere.

Harum rerum usque ad Saxoniam procellam satis quæ dicta sunt testantur, cum de prætenturis verba facerem, at quæ succedere, Bedam auctorem habent, qui omnium, qui de iis scripsere, ea optime norat. ex eo multa haurire licet, quæ veritatem hanc stabiliant, quanquam mutatio hæc ætatem ejus plus centum annis sequuta sit. Meminit ille fluvii Twedæ, Mailrossi cœnobii, Abircurni item cœnobii ad fretum Bodotriæ, meminit quoque Episcopatus Candidæ casæ,

B

quæ

quæ hodie in Gallovidia agnoscitur. hæc omnia & longe plura operi ejus inspersa leguntur, ut regni Berniciorum (quod ex Northumleanis regnis magis ad Septentrionem vergebat) membra, illudque solum agnoscentia, neque illa ex auditu, sed quæ suo ævo oculis hauserat. Refert ille Regem Oswyn gentem Pictorum magna ex parte (hæc ejus verba sunt) Anglis subdidisse circa annum 660. Refert quoque Aidanum Scotorum regem cum numero exercitu contra Norda-Humbros infeliciter conflixisse, unde postea nemo illis de provinciis bello partis controversiam facere ausus est: atque hic erat rerum status Bedæ tempore.

Sed contusis & fractis Saxonum opibus, nostri Pictique in sua rediere, & quæ bello amiserant, bello cepere. venere autem non in vacua, sed in loca Saxone jam Christiano plena. Victores posita iracundia victoria clementer usi sunt, dedititiis paritum est, & agrorum culturæ, cui afflueverant, dati sunt, donec in unum corpus cum victoribus (ut postea factum est) coalescerent. mansit lingua mere Saxonica, neque ex iis

regionibus, quæ Forthæ & Glottæ ad austrum sunt, exigi potuit, nisi inductis novis Colonis, quod tentatum non videtur, neque ulla ejus rei memoria. novi Domini antiquis colonis imperarunt. Regiones hæc tertiam regni partem constituunt, si terrarum spatia æstimentur. at si agrorum ubertatem, incolarum numerum, situs opportunitatem, non multum toto quantum superest cædit. Si vero cultum, opes, incolarum mansueta præ cæteris ingenia, facile primas tenet. Vnde Regia neglectis ulterioribus hic sibi sedem fixit. Inde jus, imperium, negotiatio, quicquid denique ad bene beateque vivendum à mortalibus avide quæritur, hic supra cæteras regni provincias reperire est. cum igitur, ut dixi, tractus hic terrarum ingens tantis temporibus à Saxonibus possessus, regni que Berniciorum magna pars, iis cedentibus, nostrisque eum sibi vendicantibus, antiquis colonis cum nativa sua lingua maximam partem manentibus, consentaneum vero est, hinc nos sermonis hodierni cunabula repetere debere.

7

ROBERTI GORDONII
DE THULE
IN SVLA
DISSERTATIO.

HVLE insula, varum carminibus, etiam historicorum relationibus, apud veteres celebris, hodie in tanta literarum luce, tanto ingeniorum proventu, adhuc latet, &, nisi Ptolomæus huc digitum intendisset, adhuc lateret; cum ea orbis Britannici aut pars esset, aut appendix haberetur, nil mirum exteros de ea parum sollicitos. Non sane effugisset sagacissimum Camdeni ingenium, si huc animum advertisset, sed hæc illi extra tabulam erat: quanquam enim laboriosissimo suo opere universum Britannicum imperium complexus est, fatetur, quicquid operæ præter Angliam in reliqua impendit desultoria levitate se solum attigisse. Deerant illi proculdubio debita huic labori subsidia. nondum innotuerat orbi legitima insularum quæ nostrum regnum circumambiunt geographia. Recentiorum Scriptorum nonnulli, qui hanc insulam è tenebris eruere conati sunt, Shetlandiæ hodiernæ Thulen attribuerunt; eo argumento ducti, quod illæ insulæ, in nostro orbe ultimæ sint: Nam de Islandia longe postea inventa, nemini unquam, quod sciam, tale aliquid in mentem venit. at Romanos vidisse Shetlandicas insulas, aut eo usque navibus perrexisse, sentire vanum est. Claudii Imp. classis primum Orcades aperuit, quas Poëtarum adulatio eum domuisse refert: non erat magni negotii eas subjugasse, ubi nullum victoriæ operæ pretium præter famam, quam Imperator ille desultoria illa in Britanniam expeditione aucupabatur, eamque abunde consecutus est. Iulii Agri-

Scotia.

colæ classis insulam circumvecta plures insulas ad Occidentem detexit, quas omnes, sicut & Orcades, sicuti etiam septentrionalia regni nostri despexerunt; ad lustrandum, non ad vincendum aut possidendum instituta navigatione: finis enim Britanniae quærebatur, at hæc loca ut inutilia neglexerunt, his maritimis itineribus oram legentes, propter immensi & procellosi oceani metum, littora & littoribus proxima vidisse contenti fuere. neque mirum, cum hodie maria illa tot insulis discriminata, quamvis omni glacie semper immunia, non semper navibus pervia sint; ventis, procellis, & vorticosis æstibus infamia. Fretum illud, quod Scotiam & Orcades insulas interjacet, Picticum dictum, ignaris, & sine perito nauclero non facile trajicitur. Quid igitur de Romana in Shetlandiam navigatione, ut ibi inveniatur Thule sperandum est? est quoque illa regio è multarum insularum congerie compacta, cum Thulen unius insulæ nomine agnoscamus, quam Romani non auditu, sed visu hauserant, illuc quandoque appulsi. Est inter Shetlandicas una, plane ex iis quæ maxime in Boream vergunt, exigua sane, scopulus verius quam insula, cui nomen Fule: nonnulli ex cognatione nominis hic Thulen quæivere. Alii insulam quæ Faire-yle, id est, pulchra insula, medio inter Orcades & Shetlandiam itinere, aperto & procelloso mari ad Thulen retulere; sed illa nullo modo Ptolomaicæ descriptioni quadrat, cum ille Thulen, non exiguam, sicut pulchra illa est, sed insignem magnitudine nobis exhibeat, cujus medium & quatuor latera expressis numeris signat. alibi igitur quærenda est, & revera talis quam Romanæ classes adire ausæ sunt,

C

sunt, hoc est, non procul à continente, & quæ magnitudine sua numeris ejus aliquo modo respondeat.

Siquis ergo Ptolomaicam tabulam accurate ad numeros ejus descriptam sibi ob oculos ponat, deinde mutet plagas cæli, & quæ ille ad dextram, ut Orientalia, imaginetur Borealia esse, sicuti revera sunt; quæ vero ille pro Borealibus in universa tabula descripsit, pro Occiduis habeantur, invenietur non inconcinna totius regni nostri descriptio, quod ab hodierno terrarum situ non multum abhorrebit. ille vir tantus, male sane de Orcadum vero positu edoctus, eas in Occasum præter veritatem deflexit, & è tribus in opposita continente promontoriis, illud quod maximè Occasum respicit, Orcadis nomine insignivit, quod hodie Parro-head, vel Farro-head nominatur. Orcadibus inventis, de quibus nullum est dubium, Thule investiganda est.

Hic præter unum Ptolomæum, nemo quicquam certi ultra nomen nobis retulit; at si illum ducem sequamur, obversa ut dixi tabula, & plagis mutatis, in occidentem tendendum est, ubi prima & omnium quæ in illo mari sparguntur maxima insula occurrit, Leogus Buchanano dicta, aliis Leviffe, communiter Lewis, cujus pars australis tenui isthmo reliquæ insulæ adnexa Haray nomen habet. tota hæc quadraginta sex milliaria nostra in longum patet, quæ in Italica resoluta quinquaginta septem dabunt. latitudo inæqualis, quibusdam locis quindecim mil. Ital. quibusdam angustior. illa longe ab Orcadibus in occasum dissita, non tamen longe abest Skia insula, quæ continenti fere adhæret, unde non difficilis & brevis trajectus. illa omnium in illo mari ultima, ut non sine ratione ultimæ Thules appellationi jure quadret.

2

ROBERTI GORDONII
A D
VETERIS SCOTIÆ
TABULAM
ADNOTATA.

Erras, flumina, maria, aut exiguum, aut nihil situ variare in comperto est: unde quam nomina mutantur, (quod novis colonis & migrationibus populorum debetur ut plurimum) illa tamen immutabilis rerum fa-

cies, ad investigandas veterum & novorum locorum differentias, quæque in iis convenient, aut quibus differant, quasi manu ducit. Comparaturi igitur hodiernum regionis nostræ situm cum illo quem prioribus sæculis habuit, exactam hodiernæ tabulam Ptolomaicam item oculis subjiciemus hanc, ea lege, ut obversa tabula, quæ ille deflexit ad ortum, nos tanquam in septentriones tendentia respiciamus. Certe, si hic nævus ei remittatur, regio nostra non incommodè ab eo descripta invenietur, & ille solus plus cæteris omnibus præstitit; nisi eo duce omnis noster labor in vanum cecidisset. Adjunxi etiam quæ ex historicis nostris nancisci potui ad hanc rem necessaria. omnia hæc satis imperfecta, cum maxima hujus regni pars extra Romanum orbem posita sit, & nostri historici plus satis harum rerum incuriosi. Regionibus aptare non est arduæ operæ, at in oppidis, quæ sane pauca sunt, difficilior investigatio est; & si in nonnullis ab aliis dissentiam, venia opus est, cum ad veritatis normam collimem, quam si non in omnibus assequar, aut vera, aut vero similia se-
ctabor.

Incipiendo à limite australi, & ad mare Vergivium spectante, Itunæ æstuarium nos ab Anglis dividit, secundum oram hodie *Subway fyrth*, ubi regiuncula *Liddesdail*, *Eskdail*, *Eusdail*, *VVachopdail*, & proxima his ad occasum *Annandail*, deinde *Nithesdail*, à fluminibus quibus irrigantur nomina fortitæ. Romanis temporibus *Selgovæ* ea loca tenuerunt. Nith fluvius antiquorum *Novio* satis respondet. Oppida vetera censebantur *Ooxellum*, *Carbantorigum*, *Trimontium*: hodie in eo tractu sunt *Annand*, *Dumfreis*, *Loch Maban*; nescio quam vetera, cum ea videre non mihi contigerit; an vetera defecerint & nova surrexerint, non est mihi conjectandi locus.

Novantæ. Magis ad occasum in ea ora fuere *Novantæ*, complexæ chersonesum insignem, cujus extremum promontorium, quod fretum *Glottæ* con-

Scotia.

cludit, hodie *the mule of Galloway* incolis dicitur. Deva fluvius antiquorum in hoc littore fere nomen retinet, & *Dee* appellatur. prope est vetus oppidum Ptolomæo *Lucopibium*, ubi doctissimus *Cambdenus* appositè reponit *λευκομίδιον*, hodie *VVuttherne*, Latine Candida casa. & multa in Ptolomæi exemplaribus mendosa, multa luxata innuunt, Gerardi Mercatoris in eundem auctorem eruditæ lucubrationes. hæc vera esse Antonini itinerarium in multis evincit. unde nobis audacia quædam non sine ratione variandi. Iena æstuarium hodie *VVigtoun Bay*. ulterius paulo *Rerigonius* sinus, nunc *the Bay of Glenluce*, cui ex adversa chersonesi parte respondet *Vidogara* æstus, hodie *Loch Rian*. quæ vetera sinuum horum nomina eruditissimus *Ge. Buchananus* contendit mutari debere, ut veteri nomenclaturæ respondeatur, cui non obliator, nisi refragabit *Rerigonii* oppidi nomen, posita ad sinum sui nominis, ubi est, aut haud longe abest hodie *Glenluce* urbecula, cum cænobio olim celebri.

Prætervectis chersonesum aperit se *Glotta* *Glotta*. æstuarium; parum à veteri nomine degenerans, vocatur enim *the fyrth of Clyd*; fretum autem vel sinum nostri *fyrth* vocant, sicut prisca lingua omnes sinus, præsertim minores, lacuum nomine appellant, unde apud nos distinguuntur lacus, in dulces & salcos. Germanis hoc idem in usu hodie video, qui lacus maris nomine, cum adjectura alicujus loci nota, designant, ut in *Lemanno*, *Acronio*, & multis aliis cernere licet. Ad initia sinus *Glottæ* extendunt se *Novantæ* populi, ubi hodie *Carrick*. At intimum recessum *Damnii* te-
nuere, ubi nunc præfecturæ *Kylle*, *Cuning-hame*, & *Renfrew*. imo tractus *Glottæ* fluminis videtur eorum agri pars fuisse, illis enim ascribitur *Cozia*, ubi hodie *Ruglan*, & *Colania*, ubi nunc *Lanrik*, quorum uterque hodie in vicos abiit, *Glasca* officiente eorum luminibus. *Vanduara* veterum satis appositè respondet situi urbis *Ayre*.

Historici nostri totam illam oram, quæ *Gallavidæ* nomine nunc agnoscitur, *Brigantes* an-
tea tenuisse referunt. doctissimus *Da. Buchastanus* videtur universam oram ab *Ituna* ad *Chersonesum* iis tribuere. illi autoritate, ille rationibus pugnat. neque libet meum interponere judicium.

Damnii ad ortum proximi fuere *Gadeni*, aut, *Gadeni*. ut vere sentire videtur *Cambdenus*, *Ladeni*, quibus accensebatur universa *Lothiana*, vel, ut hodie effertur *Laudian*, magis ad *Ladenos* proximate

mante voce. in iis Alauna urbs procul dubio, si situs intueatur, Edinburgo respondet, quam autor noster Damniis attribuit, quos ad utriusque freti intimos secessus habitasse describit, Sterlinensem agrum & Levinia partem illis attribuens. Lindum Sterlino antiquo oppido respondet, at de Edinburgo Bedam filuisse mirum est, cum de Guidi oppido ad lineam valli meminerit. Sed Bedæ ætate non erat illud tanti nominis, cum regia Berniciorum alibi terrarum esset, ejus autem regni tum pars habebatur.

Ottadeni.

Sequuntur Ottadeni, de quibus nobis cum eruditissimo Cambdeno nonnihil controversiæ. ille, ex ratione nominis, eos ad Tinam fluvium, qui Novocastri urbis mænia subit, trahit, nulum ejus nominis fluvium nos habere asserens, cum duos habeamus; unum in Lothiana cui Hadiva vetus oppidum adsidet, qui haud procul Dumbaro oceanum subit; illius situi secundum Ptolomæum Alaunus fluvius egregie quadrat. Alter ejusdem nominis in Fife provincia est, ut dicendum erit. Nihil illi opus erat de Ottadinis tantopere sollicito fuisse, cum Mæata, Ptolomæo indicti loca illa Vallo Severi proxima tenuerint, ut testantur Scriptores ejus ætatis graves. Non illi satis Ottadinos nobis eripuisse, Vedram fluvium auferre conatur, & Tinæ accommodare suo, cum situs magis Tuedæ faveat. hoc deficiente nullum ille fluvium antiqui nominis invenit qui Tinam referat. esto, leve hoc est, nam si ille apud veteres, quantumvis sagax, omnia volverit, multi illi in Anglia sua insignes exsiccabuntur fluvii, neque nos extra Romanum orbem hujus cladis immunes erimus. Ptolomæus quorundam meminit, multos prætermittit, & chorographiæ, ut ipse testatur, remittit. unde non est antiquarii flumina suis alveis avertere. ille *Æstuarium Humbri*, *Abus fluvii ut videtur comprehendit.* quot igitur egregia flumina Cambdeno peribunt, si Ptolomæo stabitur.

Bodotria.

Sequamur quæ in manibus nobis sunt. Sequitur Bodotria notissimum æstuarium, Ptolomæo Boderia, hodie Forth, cujus nominis fluvius principia ejus constituit. Fortham vel Bodotriam transgressis prima occurrit Fife, Venniconum veterum sedes. Historici nostri testantur eam Rossiam quondam dictam à situ, quod inter duo freta posita peninsulam referat, quod Rossia nomen prisca lingua notabat. Nostris itidem Othlinia dicta. in hac alter Ptolomæi Tinæ fluvius, incolis adhuc Edin, manente prisca nominis memoria, haud procul Andreapoli (quæ antea Fanum Regulæ) oceanum subiens, ad cujus ripam autor noster locat Orream urbem, quæ in Cupræ nomen videtur transiisse. Interius Victoria oppidum eidem memoratur, ubi nunc Falcolandia sedet. sed Damnios hucusque extendit, unde nulla oppido fraus; situm enim suum satis tuetur. Taodunæ insignis ad Taum urbis nulla apud illum mentio, cum illo longe recentior sit. ejus sub Allezio nomine nostri annales meminere.

Vacomagi.

Supra hos in mediterraneis locati fuere Vacomagi, Lenannonium sinum (qui hodie *Loch Fyne*) attingentes. Lomundi autem lacus nulla apud veteres mentio, nam sinum maris solum Ptol. memorat, qui inter plures in æstuario Glottæ

maximus est. Britannodunum, ad Levinæ amnis ostia, autori nostro indictum, non item Bedæ, sub nomine Al-chuth Damniis accensendum est. sicut tota Levinia provincia, historicis nostris Elgoniæ nomine cognita. Vacomagi autem tenere mediterranea & montium juga, à sinu Lenannonio ad Taum, non jam æstuarium sed flumen, etiam secundum Ptolomaicos numeros. ultra hæc, partem Atholiæ infederant; recenset ille Tamiam eorum urbem, jam inventu difficilem, nisi Pertham, tum fortasse tenuem ut tempora erant, quis suspicetur; quam ego, si illa tum extitit, potius Caledoniis inscriberem. At Vacomagi late per montes extensi, & per Grampii montis asperissima & editissima iis locis culmina, ad Deæ fontes sese extendisse videntur. Proximi illis Caledonii, supra cæteros celebres, quorum frequens apud Poetas mentio; unde sæpe toti genti nomen, videntur late coluisse ante Ptolomæi ætatem, quanquam ille eos arctis satis limitibus constringat. at Caledonia silva multum terrarum pervagata, ut historici nostri referunt, à Glotta fluvio ad Deam, magnos sub iis terrarum tractus fuisse testatur. fortasse Ptolomæi ætate mutatis rebus, aut, quod magis consentaneum, ille non habebat satis exploratum harum gentium regiones, qui mediterranea, silvestria & montana loca tenebant. oppidum eorum Caledoniæ nomine ad Taum, hodie *Dun-calden*, nominis antiqui ejus nominatissimæ gentis vestigia servat, ut notat doctissimus Ge. Buchananus.

Ad alterum æstuarii Glottæ latus contra Novantas sedes tenuere Epidii, humili & angusta *Epidii.* chersoneso à cæteris divisi, (hodie *Cantyr* regio illa audit.) meridionale ejus latus promontorio clauditur, quod incolæ olim Epidium promont. *the mull of Cantyr* hodie appellant; recentior hæc vox caput terræ significat. Autori nostro occidua hæc ora male explorata, neque chersonesus hæc apud eum sui similis. at satis erit cum illo populos illos lustrare, quæ hodie ora universa raro habitata colono, aspera, scopulosa, crebris sinibus lacinata, quam plurimis insulis prætextata; quarum pauca magnitudini respondent, multæ autem verius scopuli quam insulæ. cum hodie hæc sit rerum facies, quid de Romanis temporibus sperandum est.

Cerones populi tenuere, quicquid Argatheliæ *Cerones.* vel Argadiæ, ut volunt nonnulli, nomine censetur, etiamque plura. nam sub his populis censentur Covallia (*Cowel*) inter sinum longum hodie dictum & Lolannonium nobis jam pridem memoratum; Cnapdalia, quæ proximos Epidios attingit; Lorna, & cætera adusque sinum quem Itys fluvii nomine describit autor noster, qui hos à Loch abria dividit. Nominat in hoc tractu ille longum fluvium in oceanum occiduum erumpentem. sed nullus toto illo tractu quantivis pretii fluvius; unde justa suspicio est, sinum illum jam dictum, qui longi nomen habet, reponi debere, & nomen fluvii, ubi nullus est, delendum.

Legendo adhuc littus primi occurrunt Creones, *Creones.* quas sedes hodie tenent varii dynastæ, territoriolis & barbaris regiunculis distincti, omnes ad oram maris. earum hodierna nomina non possunt latiali ore efferri, referam tamen ut se habent.

13

B R E V I S S I M A R E G N I S C O T I Æ D E S C R I P T I O,

Ex lib. 1 Hist. GEORGII BVCHANANI Scoti desumpta.

Insularum, quæ veteribus Britannia vocantur, quæque inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Gallia prætenduntur, reliquas magnitudine duæ longe præcellunt Albium, & Hibernia. De his primum

dicam: deinde, ut commodum erit, cæterarum situm & nomina explicabo.

Albium.

Magnitudo.

Calum.

Air.

Terra.

Nomen.

Britannia.

Prima magnitudine est Albium, quæ nunc sola nomen Britannia retinet, quod antea omnibus erat commune. De ejus longitudine ac latitudine cæteri fere scriptores cum Cæsare consentiunt: esse videlicet longam à Septentrionibus in Meridiem octingenta millia porrectam, quia vero latissima est (ut quidam sentiunt) quæ Galliam spectat, aut (ut aliis visum est) à Menavia angulo ad lati fluminis ostium, fere ducenta millia patere: inde paulatim in angustum cogitur, donec ad Scotiae limitem sit perventum. Romani, quibus ulteriora nondum satis erant nota, totam insulam triquetram crediderunt; Verum paulatim ulterius progressi cognoverunt ultra vallum Adriani eam se latius sensim diffundere & ad Orientem æstivum procurrare. Hæc in summa de ejus magnitudine dicta sint. Cælum Gallico temperatius, ut ait Cæsar, verum utroque mitius est Hibernicum. Aër raro serenus, sed caligine densa plerumque obscurus, ac hieme satis miti magis pluvius quam nivofus. Terra benigne fruges gignit, ac præter fruges etiam omnis generis metalla. Pecore tota fecundissima. Qui partes insulae extremas, ac magis frigore infestas habitant, avenaceo pane utuntur, vinum è frugibus corruptis conficiunt: plerique serum lactis excoquant, ac in doliis complures menses defodiunt, isque multis potus non solum salubriter, sed etiam jucunde bibitur. De nomine Britannia nulla inter veteres controversia fuit, nisi quod Græci Bretanian, Latini Britanniam eam nominabant. Cæteræ gentes aut hos, aut illos pro suo quisque arbitrio imitabantur. Nuper emerferunt homines non tam veritatis cupidi quam contentionis, qui ex hominum clarissimorum sugillatione clarescere se posse sperarent. Neque enim fieri posse existimarunt, ut non in magna eruditionis opinione vulgo essent, qui cum tota antiquitate certamen sibi proposuissent; & quamquam de re non admodum magna lis esset, tamen quia de nomine ipso patriæ ageretur, tan-

Scotia.

quam pro aris & focis omnique totius gentis vetere gloria sibi contendendum putarent. Tria vetusta insulae, ut ipsi volunt, nomina diversos habent assertores, Prudania, Prytaneia, & Britannia. Pro Prudania totis ingenii viribus Luddus: pro Prytaneia Thomas Eliotus eques Britannus, sed modestis studiis contendit: Britanniam cæteræ fere gentes retinere conantur. Pro Prudania utitur Luddus fragmenti cujusdam veteris ea auctoritate, quam situs, & caries, & temporis longinquitas pene sacrosanctam facit. Eam, tamen per se firmam, tamen & etymologia, & Bardorum carminibus, & patrii sermonis consuetudine, & vetustatis venerandæ quadam rubigine confirmat. Fragmentum quidem illud, in quo causæ columen & firmamentum est positum, ante omnia interrogo unde? quando? aut quo patre natum prodiit? aut quid tandem ait, quod pro causâ faciat? De loco, de tempore, de auctore forsitan inquires. Hæc omnia, quod incerta sunt, vetustatem ejus probant. Præclara sane probatio. Ex ignorantia, ignobilitate & obscuritate, certitudo, fides & auctoritas testimoniorum pendet: & quod ad rem controversam explicandam assumitur, plus habet obscuritatis, plus infirmitatis, quam causâ, ad quam probandam affertur. Quis testimonium hîc dicit? nescio. Quid pro testimonio dicit? ne id quidem scio. Illud autem audi vi, in illo fragmento Prudaniam nominari. Quid ista Prudania? monsne, an fluvius? vicus, an oppidum? vir, an mulier est? nescio: sed Britanniam hoc nomine significari puto. Age vero, Prudania Britanniam significet. Quid tandem pro te facit hic tuum fragmentum? Illud scire velim, verumne nomen insulae Prudaniam esse affirmet, an eorum inscitiam coarguat, qui falsum hoc nomen insulae tribuunt? Ne hoc quidem scio, sed sonum Britannicum hîc quidem agnosco, visque sermonis Britannici in ipsa vocis etymologia se ostendit. Est enim Prudania, quasi Prudcania, hoc est excellens pulcritudo, à Pryd, quod est forma, & Cam, quod est candidum, emollita paulum asperitate vocis. At ista ratione non Prudaniam, sed Prudaniam factam oportuit: quam vocem in patrio sermone Prudam Bardi pronunciant. Omitto hic quam sit levis, fallax, & plerumque ridicula tota hæc originis vocum quærendi ratio. Omitto M. Varronem, aliosque excellenti doctrina viros, qui in hoc genere sæpenumero ridentur. Totum Platonis Cratylum taceo. Hoc tantum affirmo, facilius æquis auribus me probaturum Cambros è canibus & brutis esse factos, quam

F

tu

tu Prudanium è Prudcamia coaluisse persuadebis. Isto enim modo quidlibet è quolibet licebit effingere. Sed quam parum sit in his omnibus fir-
mamenti indicat Luddus, qui istis præfidiis pa-
rum confusus accersit in auxilium Bardos, sane
pervetustum genus hominum, sed quos veteres
nihil scripsisse asseverent. Sed de eis alias nobis
plura erit dicendum. Ad ultimum Luddi perfu-
gium veniamus. CÆSAR (ait) qui primus Ro-
manorum hujus insulæ nomen Latinis literis
commendavit, eam Britanniam appellavit,
quem omnes fere Latini scriptores secuti, idem
nomen haud mutavere. Hic ab illustri mendacio
Luddo visum est ordire, quod videlicet Cæsar
primus Latinorum Britanniam nominavit. Nam
ante Cæsarem natum Britannia Lucretius me-
minit, Aristoteles longe prius apud Græcos, &
non multo post Cæsarem Propertius, cum ait,

Cogor & in tabula pictos ediscere mundos.

Indicat sua ætate mundi descriptionem parieti-
bus affigi solitam. Te ipsum rogo, credisne Cæ-
sarem illum in omni liberali disciplina eruditum
descriptionem orbis nunquam vidisse? aut vi-
sam non legisse? aut cum reliquis orbis descri-
beretur, Britanniam insulam unam totius orbis
maximam jam tum Latinis & Græcis monumen-
tis tam illustrem in tabulis illis omissam fuisse?
credisne illum, qui de rebus Britannicis tam di-
ligenter sibi inquirendum putavit, qui homines
eam regionem & tum, & jam olim habitarent,
quæ stirpium, quæ animantium genera in ea
nascerentur, quibus legibus & moribus vivere-
tur: eum, inquam, credis cum de his tam fuis-
set sollicitus, in universæ regionis nomine tam
fuisse negligentem? aut qui tanta fide & diligen-
tia sua Gallorum urbibus nomina reddidit, Bri-
tannos antiqua sua gloria fuisse fraudaturum?
Vetus autem (quoniam in hac maxime parte se
Luddus jactat) cur nomen Prudania existimet,
nihil video, nisi forte è putris chartæ situ etiam
verba senectutem contraxerint. Hæc satis ad
Luddum in præsentia, qui testibus domo pro-
ductis, suisque insomniis adversus omnium, qui
usquam sunt, aut fuerunt doctorum hominum
consensum certandum sibi putavit. Cum Elioto
minus erit negotii. Is non modo conjecturis
verisimilibus, sed non obscuris etiam auctoribus
inductus, credit aliquando eam regionem Pry-
taneiam fuisse appellatam. Non enim incommo-
de existimavit insulam omnium rerum, quæ ad
vitam instruendam vel ornandam sunt necessa-
riæ, copia redundantem sic dici posse. Hic si
causas nominum expendere oporteat, Sicilia
Prytaneia potius dici debebat, nonnullæque
aliæ tanto Britannia fertiliores, quanto terra-
rum spacio sunt minores. Præterea apud aucto-
res, quorum testimonio nomen Prytaneia con-
firmatur, facile apparet scripturam esse vitia-
tam. In Stephano quidem summa inconstantia
est. In voce *Albion*, inquit, eam esse insulam
Brettanicam, secutus, ut ipse ait, Martianum.
In vocibus *Iuvernica*, & *Iuverna* Prætunica scri-
bitur. Alibi inquit, esse in Oceano insulas Bret-
tanicas, quarum cultores Brettani dicantur.
Sed Martianum & Ptolomæum in iis vocibus
P literam primam facere. Quos locos si quis

conferat, comperiet procul dubio scripturam
esse corruptam, Stephanumque ipsum sentire
Brettaniam per B primam, & duo TT, scribi
debere. Hæc Eliotus, cum opinor, non igno-
raret, quæ homines gloriæ famelici ad ostenta-
tionem eruditionis undique convertunt, admo-
nuisse quantum satis est contentus, suum lectori
judicium relinquit. Luddus vero, ut hic inge-
nium noscas, è tribus nominibus insulæ ma-
ximæ id maxime probavit, quod paucissimos
habuit assertores, nempe Prudanium. Proxime
Prytaneiam amplectitur. Britanniam vero,
quod nomen jam per omnes nationes erat illu-
stre, quod (ut ait Plinius) Græcis & Latinis
monumentis erat celebratum, velut corruptum
rejecit, & sero tandem, idque à C. Julio Cæsare
ait corruptum, quem falso existimat (uti dictum
est) nomen Britannia Latinis literis commen-
dasse primum, cæterosque secum in eundem
errorem traxisse. Ego vero antiquitatem vo-
cis hujus *Britannia* multis, & quidem locuple-
tissimis testibus probare possem, si res in con-
troverso esset: & à Cæsare non vitiatam, sed
per manus à majoribus, & quidem puram fuisse
traditam, nisi quod veteres geminum TT scri-
bere soliti videntur. Hinc factum opinor, ut
Lucretius istius nominis primam syllabam fece-
rit longam. Nunc autem alterum T solet omit-
ti Latinis, quod in voce Britto perpetuo retine-
tur. Græci, qui Brettaniam scribunt, proxime
ad patrii sermonis prolationem accedunt, quam
& ipsi Britanni, & omnes vicini adhuc retinent.
Nam & Galli propiores Brettas appellant om-
nes fœminas Britannicas, & Brettæ Britannice
loqui, & promontorium Aquitania vulgo Cap-
bretton dicitur; & utrique Scoti, hoc est Al-
bienses, & Hibernenses sic loquuntur. Id tantum
interest, quod qui Germanica dialecto gaudent,
interdum transpositione literarum utuntur, ac
Berton pro Breton proferunt. Dionysius autem
Afer in illo versu:

Ἰστανὸν κέρυται ψυχρὸς ῥέθ' ἐνθα Βρεττανός.

In altero T rejiciendo usus est licentia poetica,
quemadmodum idem in *Σαρμάτι* pro *Σαρμάτι*, fe-
cit. Hic tot nationum pene ab initiis usque re-
rum consensus, & inter se, & cum vetustissimis
Græcorum & Latinorum, pluris apud me erit,
quam omnia Luddi rhacomata è luto ad ludi-
brium collecta, ad ignominiam servata, & ad
falsum testimonium adversus antiquitatem di-
cendum quamlibet impudentem habeant pa-
tronum, tamen nondum egredi ausa. Proferat
ille, si potest, qui ante Aristotelem scripserit
Prudanium. Id autem, ut in omnia se vertat,
nunquam efficiet: cum certum sit, post Aristo-
telem aliquot seculis, Bardos nihil scripto com-
misisse. Facebat illa gloriosa, dicam, an stolidi-
a jactatio antiquitatis, cujus nullum argumentum,
nullum vestigium, imo ne vestigii fragmentum
reperiri potest. Inter has variarum opinionum
discordias, diversasque loquendi consuetudines,
Luddus putat consultissimum, vetustatem, &
patrium loquendi morem velut Cynosuram
quandam semper spectare, atque inde omnis
sermonis cursum dirigere. Ab eo ego non ma-
gnopere dissentirem: siquidem quod in veteri
con-

ob magnitudinem divisa. Amnes nobiliores fundit: à læva Avennum, & Duglassum, qui in Glottam decurrunt: item à dextra, alterum Avennum, qui Lothianam ab agro Sterlinensi, dirimit. Hi duo fluvii communem amnium appellationem loco proprii nominis acceperunt, quemadmodum in Vallia diversa dialecto is, quem Avonem vocant. Sterlinensem agrum à Meridie separat à Lothiana Avennus, ab Ortu æstuarium Forthæ, donec paulatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus, prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus, Carron, juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lævam Carrontis duo terreni sunt tumuli, hominum opera (ut res indicat) ædificati: vulgo Duni pacis appellantur. Inferius autem ad eundem amnem, ad duo fere millia passuum, est ædificium rotundum sine calce, sed saxis asperis ita conformatis, ut superioris lapidis pars in inferiorem se inferat, ita ut totum opus mutuo complexum, & saxorum pondere se sustineat, paulatim ab imo ad summum in arctum se colligens. Summa pars aperta est. Vulgus alium atque alium usum, & auctorem ejus ædificii pro suo quisque ingenio comminiscitur. Ego certe aliquando conjectura fui inductus, ut crederem templum Termini fuisse, quod (ut accepimus) rotundum & superne apertum ædificari solitum erat. Nonnihil etiam conjecturam nostram juvare videbantur Duni pacis propinqui: quasi facta ibi pace, cujus monumentum hi colles essent, quod illic terminum suæ ditioris Romani statuissent. Neque alia res me ab hac opinione deduxisset, nisi rescissem ex hominibus fide dignis in insula quadam compluria esse ædificia: cætera quidem ædiculæ, cujus meminimus, similia, nisi quod majuscula & laxiora essent. Duo item in Rossia simili forma sunt sacella. Ea res suspendere sententiam me coëgit, ac judicare monumenta rerum gestarum hac esse, ac potissimum trophæa, ac pene extra orbem terrarum, ut tuta ab injuria hostium essent, constituta. Sed certe si hæc trophæa sunt, si (quod quidam suspicantur) clarorum virorum sepulcra, fuisse credo monumenta ad æternitatem memoriæ perpetuandam consecrata, sed ab hominibus indoctis, incultisque ad similitudinem, illius ædiculæ, quæ est ad Carrontem constructa. A dextero Carrontis latere ager fere cætera planus in collem paulum prominet, medio fere spacio inter Dunos pacis, & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexum modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum diserte Beda Anglus Guidi vocat, atque in ipso valli Severi angulo collocat. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerunt: multa vestigia extant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonia salutis per tribunos & centuriones acceptæ, aut sepulcrorum inscriptiones continentur. Et cum ab Adriani vallo (ut utriusque vestigia indicant) raro minus centum millibus

Scotia.

passuum distat hoc vallum Severi ab eo, quod ante Adrianus construxerat; aut magna incertitia fuit eorum, qui res Anglicas scripserunt, si Latinos, qui hæc tradiderunt, non intellexerunt: aut incuria, qui dilucide tradita tam confuse reddiderunt. Vtrumcunque sit autem, res mihi digna est visa; si non reprehensione saltem levi admonitione, præsertim cum ex monumentis jam dictis, & Bedæ Angli historia satis constet, ibi aliquando inter Brittones & Scotos limitem fuisse. Qui vero hic Camelodunum fuisse fabulantur, iidem contendunt quam diximus ædiculam Claudii Cæsaris fuisse templum, vanissimo in utroque mendacio, cum & Camelodunum Colonia Romanorum ultra trecenta millia passuum ab eo loco absit, si Ptolomæo & Antonini Itinerario fides habenda sit. Cornelius Tacitus hunc eorum errorem apertissime ostendit, cum reliqua tota narratione, tum maxime quod Romanos amissa Cameloduno in templum Claudii Cæsaris confugisse salutis tuendæ causâ scribit. Ædícula autem illa, si templum Termini, si alterius rei monumentum fuerit, sine foribus, quarum nullum habet vestigium, & superne ad jactus lapidum patens, ne decem quidem milites non modo tegere, sed vix quidem continere potuerit. Quid? quod quadragesimo fere anno post Claudii Cæsaris expeditionem Iulius Agricola Romanorum primus in eas partes penetravit? quod quinquagesimo post Agricolam anno Adrianus limitem provinciæ inter Tinam & Escam vallo ducto statuit; cujus adhuc multis in locis vestigia supersunt. Septimius autem Severus, circa annum à Christo nato ducentessimum decimum Britanniam ingressus, ultra limitem ab Amiano factum centum millia passuum ab æstuario Glottæ ad confluentem Forthæ & Avenni, vallum duxit, cujus adhuc plurima & perspicua remanent indicia. Accedit ad hæc, quod in antiquis monumentis nusquam comperimus summam rei Picticæ non Cameloduni fuisse, sed Abrenethii & regiam & primatis Episcopi sedem, quæ postea ad Fanum Andree translata est. Quod si quærat, quid Romanos impulerit, ut coloniam illuc deducerent, & quomodo eam in agro tam sterili, & tum (ut res erant) silvestri, & inculto, & hostium ferocissimorum obnoxiam quotidianis injuriis aluerint; respondebunt, opinor (nam non video quid aliud respondere possint) copiis maritimis eam fuisse sustentatam, quando adverso Caronte tum naves ad urbis usque portas appellere solerent. Id siquidem verum fuit, necesse esset agros ad utramque ripam Forthæ jacentes tum inundationibus Oceani obrutos, ac perinde steriles fuisse, quos tamen in illo tractu solos frumentarios esse oportebat. Illa prope difficilior occurrit quæstio, quod cum utrinque circa Fortham loca aquæ marinæ obtinerent, cur illic Romani non potius vallum finirent, quam supervacuo labore ulterius per multa millia passuum producerent? Ultra Sterlinensem agrum est Levinia, à Renfroana præfectura Glotta, à Glasguensi Kelvino amne divisus, ab agro Sterlinensi montibus, à Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem Grampium definit,

H

nit,

Levinia.

nit, ad cuius radices per vallem cavam Lominius lacus se explicat, viginti quatuor millia passuum longus, octo latus. Supra viginti quatuor insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum piscium habet & sui generis esu non insuaves, Pollacas vocant. Tandem erumpens meridiem versus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodanum arcem, & eodem nomine oppidum in Glottam ingreditur. Levinæ partem extremam Grampii montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem Gerlochum à brevitate appellant, intercisi. Ultra hunc est sinus multo amplior, quem Longum vocant, à Longo qui in eum cadit fluvio. Is limes est inter Leviniam & Covaliam. Ipsa Covalia, Argathelia, seu potius Ergathelia & Cnapdalia, multis sinibus angustis ex æstuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cætera insignis lacus Finis vocatur, à Fino fluvio quem recipit. Is ultra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. Est & in Cnapdalia lacus Avus, in quo est insula exigua, & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur, qui unus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit. Ultra Cnapdaliā ad Occidentem hibernum excurrit Cantiera, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, à quo modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille passus expleant, idque spacium nihil aliud quam arena sit, adeo humilis, ut per eam naviculis traductis nautæ plerunque navigandi compendium quærant. Hanc attingit Lorna Argatheliæ adjacens, & usque ad Abriam pertinens, regio plana, nec infœcunda. Qua Grampius mons humilior est, & magis pervius Braid Albin regio vocatur, hoc est, quasi altissimam Scotiæ partem dicas; ac ubi maxima pars illa attollitur Drum Albin, id est Scotiæ dorsum vocatur, nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrumque mare decurrunt, alia in Septentrionem, alia in Meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluvium in orientem hibernum fundit, qui in Taum illabatur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc fluvio cognomen accepit ad utramque ripam affusa, vetere Scotorum lingua Strathierna dicta. Strat enim regionem ad fluminum decursum jacentem appellare solent. Inter montes ejus regionis, & Fortham porrigitur Taichia, à Taicho fluvio, qui medium secatur, nomen adepta. Excipiunt eam Ocelli montes; ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices adjacens, in Iernenfi præfectura censentur. Verum reliquum agri ad Fortham usque ambitio in varias præfecturas dissecuit, Clacmananam, Colrossianam, & Kinrossianam. Ab his & Ocellis montibus quicquid agri à lateribus Fortha, & Taus claudunt, in Orientem anguste cuneatur ad mare. Ea uno nomine vocatur Fisa, omnibus rebus ad usum vitæ necessariis sibi sufficiens: qua lacus Levinus eam scindit, latissima: inde utrinque se colligens in angustum usque ad Caraliam oppidum. Amnem unum, qui memoratu sit dignus, Levinum fundit. Totum littus

frequentibus oppidulis præcingitur, è quibus maxime est memorabile propter bonarum artium studia Fanum Andreæ, quod prisca Scoti Fanum Reguli appellant. Interius in media fere regione est Cuprum, quo reliqui Fifani ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, est Abrenethium vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit Ierna. Ipse autem Taus è lacu Tao, qui est in Braid Albin, viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facile maximus. Is se ad Grampium montem inflectens, Atholiam attingit regionem fertilem in ipsis Grampii saltibus collocatam. Ejus partem sub radicibus montis in planitiem explicatam Blaram vocant, quæ vox liberum arboribus solum significat. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est Caledonia oppidum, vetus tantum nomen retinens, vulgo Duncaldem, hoc est tumulus corilis confitus. Corilus enim cum per inculta se latissime funderet, & silvarum opacitate agros tegetet, & oppido & genti nomen dabat. Caledones enim, aut Caledonii gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant, quos Ammianus Marcellinus in Caledones & Vecturiones dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est Perthum. Ad sinistram ripam sub Atholia ad Orientem spectans, est Gorea frumentariis campis nobilis. Et sub hac iterum inter Taum & Escam porrecta Angusia, sive, ut prisca Scoti loquuntur, Æneia. Sunt qui Horestiam, aut juxta dialectum Anglorum Forestiam dictam putent. In ea sunt urbes Cuprum, & quod Boëtius patriæ suæ gratulans ambitiose Deidonum vocat. Vetus enim nomen Thaodunum fuisse reor, à Duno, id est colle, ad Taum sito, sub cuius radicibus oppidum esse extructum. Extra Taum ad 14 millia passuum recto litore occurrit Abrenethea, alio nomine Abrinca. Deinde Rubrum promontorium satis longe conspicuum. Esca fluvius cognomento Australis mediam secatur: alter Esca Septentrionalis eam à Mernia dividit. Ea ex magna parte solo est campestri & plano, donec ultra Fordunum & Dunotrum comitis Martialis arcem occurrat Grampius, paulatim se demittens, & in mare subsidens. Ultra eam ad Septentriones est Devæ, vulgo Deæ fluminis ostium: & plus minus mille passus ulterius Dona. Ad alterum Abredonia est, salmorum piscatu nobilis, ad alterum Episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingeniarum artium studiis florentes. Hanc ceteriorum invenio vetustis monumentis Abredeam appellatam. Nunc utrunque oppidum Abredonia veteris & novæ cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit Marria, ac sese paulatim dilatans, ad sexaginta in longitudinem millia se protendit Badenacham usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque mare flumina evergit. Badenachæ confinis est Abria, ad mare Deucaledonium modice prona, regio (ut inter Scotos) in primis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis in primis felix, & præterea nemorum umbris, & rivulorum fon-

Covalia.
Ergathelia.
Cnapdalia.

Cantier.

Lorna.

Taichia.

Fisa.

Atholia.

Perthum.

Gorea.

Angusia.

Marria.

Badenacha.

Abria.

Buchania.

Boina.
Ainia.

Moravia.

fontiumque amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatiliū copiam, quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat, ibique terræ paulo altiore margine coercitum se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: unde Abriam, id est stationem, patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcirca vicinæ dant. Qui Anglice loquuntur, utramque, hoc est & sinum illum maris, & regionem, perperam, & absurde Lochabriam vocant. Hæ tres regiones, Abria, Badenacha, & Marria, latitudinem Scotiæ inter duo maria complectuntur. Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est Buchania, *Buchania.* Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissime se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis oviumque proventu admodum felix, cæterisque commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum salmonibus abundant, Ratram amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, *spelunca.* cujus natura prætereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spacium usque ad fornitem brevi compleretur. Lapis autem qui ita gignitur, velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet; est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit. Nos cum Tolosæ essemus, circiter annum salutis CIO IO XLIV, accepimus ex hominibus fide dignis, similem per omnia huic speluncam esse in proximo Pyrenæo. Ultra Buchaniam ad Septentriones duæ sunt regiunculæ, *Boina.* Boina, & Ainia, *Ainia.* quæ usque ad Spæam flumen pertinent, qui separat eas à Moravia. Oritur autem Spæa à dorso Badenachæ, cujus meminimus: nec longe ab ejus fonte lacus est, unde erumpit Lutea, ac se in occiduum mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt oppidum nobile fuisse, à fluvio Enerluteam nuncupatum. Certe sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis, & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque reges has opportunitates secuti, aliquot seculis ibi habitaverunt in Evonia arce, quam nunc multis falso persuasum est, esse Stephanodunum. Ejus enim arcis rudera & vestigium adhuc in Lorna monstrantur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniam & mare Occiduum interjectæ: sed cum nihil habeant insigne, ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis immoremur. Ultra Spæam usque ad Nessum sequitur Moravia, *Moravia.* olim (ut creditur) Varar dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus & pascuis fœcunda, amœnitate vero, & fructiferarum arborum proventu totius regni facile prima. Duo memoratu digna habet oppida, Elginam ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & Nessum ad cognominem fluvium. Nessus à lacu Nesso longo viginti qua-

tuor millia effluit. Aqua semper fere tepida, nec unquam ita frigida ut congelet. Quin & asperrima hieme fragmina glaciæ in eum inventa tepore aquarum brevi solvuntur. Ultra Nessum lacum, Occidentem versus, octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quo minus maria coeant, & quod reliquum est Scotiæ insulam reddant. Nam quod spacii ab iis faucibus ad mare Deucaledonium interjicitur, fere sinubus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum, & fauces illas angustas est interjectum, in quatuor provincias solet dividi, Naverniam, seu ut vulgo Stranaverniam, à flumine Naverno dictam. Ultra ostium Nessi, qua mari Germanico immergitur, est Rossia, *Rossia.* in mare promontorii altioribus excurrens, quod & nomen ipsum indicat. Ros enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est, quam latior. Nam à mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in montes attollitur aspera & inculta, qua se in campos explicat frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: lacus piscosos complures, sed maximum omnium Lubrum. A mari Deucaledonio littus paulatim se castigat, & in Orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens, interius in sinum se spaciosum explicat, adversus omnes tempestates portum salutiferum, ac certum perfugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus vero adversus omnes cæli marisque injurias tutissima statio, quantumlibet magnis classibus. Proxima Rossia extremæ Septentrionem versus est Navernia, à Naverno amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrii secuti Stranaverniam appellant. Eam à Meridie Rossia claudit, ab Occasu & Septentrione mare Deucaledonium eam alluit, ab Oriente Cathanesiam contingit. *Sutherlandia.* Sutherlandia his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione cæli eas contingat. Nam ab Occidente Stranaverniam, à Meridie & Oriente Rossiam, à Septentrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo, quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eò immigrarit. Cathanesia ultima ad Septentrionem Scotiæ Regio est, qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ Regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est Orcas, sive Tarvedum: reliqua duo nequaquam æque sublimia Cathanesia sunt, Vervedrum, nunc Hoia, & Betubium, falsò Hæctori Boëtio Dume appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgo dicitur, alii *Duncans Bei* vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu naviculæ ab insulis Orcadibus appulsæ utuntur. Sinus autem maris vulgò *Bei* vocatur. Hic igitur

Abria.

verbum.

Cora.

Angusia.

Rossia.

Stranavernia.

Sutherlandia.

Cathanesia.

Larria.

adena-

bria.

tur finus cum Duncani vel Donachi finus à vicinis appellaretur, ex his vocabulis utcumque conjunctis sermo popularis *Dunis Bei* effinxit. In hoc tractu Ptolomæus collocat Cornavios, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgo Kernico vocant. Nam qui Ptolomæo & exteris Cornavii sunt, Britannis Kernici fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima insulæ parte, nempe in Cornovallia Cornavios ponat eosdem, qui vetustum sermonem Britannicum retinent, adhuc Kernicos vocant. Ac fortasse non absurde judicabit, si quis Cornovallos pro Kernicovallis, id est, Kernicis Gal-

lis dictos existimaverit. Videntur & in media insula obscura quidem illa, sed hujus tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Severi initium scribit Beda non procul abesse à cœnobio Kebercurnig, & monasterii quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx, Abrecorum nomine. Horum autem vocabulorum utrumque, an alterum sit à Kernico corruptum, lectori dijudicandum relinquo.

Ad Insulas pervenimus, in quarum descriptionibus cum paulo longior sit Buchananus, quam hic locus requirat, & ampliores è Scotia vix sperem, melius me facturum estimavi illas suis locis, id est penes tabulas, tradere.

DE PROVINCIIS ET REGIONIBVS

GERMANIÆ,

SCOTORVM OPERA

AD FIDEM CHRISTIANAM CONVERSIS.

Tractatum hunc misit ad me sex abhinc annis ex Germania Vir mihi penitus incognitus, quem, si ita tibi visum fuerit, inferere potes in calce operis, sed hoc judicio tuo relinquo. *Ioan. Scotus Scoto-Tarvatus in epistola quadam ad Io. Blaen.*

*Bavaria à
Scotis con-
vertitur.*

Ota Bavaria pro Apostolo suo & summo Patrono veneratur S. Rupertum filium Regis Scotorum, qui sexto seculo in Germaniam veniens, Theodonem Baviaræ Ducem cum omnibus fere Sarrapis suis baptizavit Ratisbonæ: quò factò Ratisbonâ discedens, omnes circumquaque populos Christiana fide imbuit; tandemque urbem Salisburgum à fundamentis ædificavit, & ejusdem civitatis primus Episcopus, concordibus omnium suffragiis, renuntiatur. Demum post multa alia à se præclare gesta ex hac mortali vita ad æternam migravit. Hæc & plura alia habentur in monumentis Salisburgensibus fuscè descripta, quæ extant impressa apud Henricum Canisium, Tom. iv Antiquæ lectionis, & passim apud recentiores.

*Suevia &
Helvetia à
Scotis con-
vertuntur.*

Eodem fere sæculo venerunt in Germaniam ex Scotia Columbanus & Gallus, multisque peragratis regionibus, in Sueviæ tandem confinibus substituerunt, ibique verbi prædicatione & miraculis in vinea Domini laborantes, plebsque incolas ad sanctissimam Christi fidem perduxerunt. Cæterum Columbanò in Italiam proficiscente, Gallus morbo & ægritudine correptus, coactus est in Helvetia hære, ubi postea recuperatâ valetudine monasterium ædificavit, quod etiamnum ab ipsius nomine S. Galli Monasterium audit, apud quod visitur hodie civitas libera ejusdem nominis, quæ prioribus sæculis Abbatibus S. Galli subdita fuit. Hæc & multa alia vide apud Ionam in vita S. Columbani, quæ extat apud Bedam & apud Wallafridum Strabonem, in vita S. Galli, quæ extat apud Laurentium Surium: consule etiam Theodorum Campedonensem in vita S. Magnii, quæ

extat apud Henricum Canisium, tomo (ni fallor, nunc enim liber non est ad manum) iv antiquæ Lectionis. Adeantur etiam recentiores Scriptores Ecclesiastici.

Non diu post hoc tempus venerunt ex Scotia Kilianus cum duobus sociis Colonato & Totuano, qui, accepta à Romano Pontifice Conone potestate prædicandi Euangelium, in Franconiam profecti sunt, ibique baptizato Gosberto Franconiarum Duce, cum sua conjuge, liberis & subditis, magnam animarum sementem fecerunt, brevique totam Franconiam salutifera Christi fide illuminarunt. Cum vero S. Kilianus videret, Gosbertum Ducem habere apud se uxoris loco fratris sui conjugem Geilanam, fœminam lascivam & impiam, reprehendit eam, amanter monens, ut eam dimitteret; quod intelligens scelerata mulier, ira & furore exarsit, nec unquam quievit, donec Kilianum cum sociis suis trucidari curasset. Fuit autem Kilianus primus Episcopus Herbipolensis, unde Ducatus Franconiarum, quem Carolus Magnus Episcopis Herbipolensibus contulit, S. Kiliani patrimonium vulgo appellatur; præterea in nummis argenteis, quos cudunt Episcopi Herbipolenses, visitur effigies & imago S. Kiliani, tanquam Apostoli & Patroni totius Franconiarum. Vide hæc & alia in vita S. Kiliani apud Henricum Canisium tomo v antiquæ Lectionis, & apud Surium. Post hæc, temporibus Pipini & Caroli Magni, venit in Frisiam, accepta à Romano Pontifice potestate, S. Bonifacius Scotus, (quamquam aliqui perperam Anglum faciant) Scotum enim fuisse testantur Marianus Scotus in chronico, Trithemius de viris illustribus ordinis S. Benedicti, Hieronymus Platus de bono status religiosi, & plurimi recentiores; multisque non tantum in Frisia, sed & in Hassia, Thuringia, Westphalia & Saxonia ad Christi-

*Franconia
à Scotis
convertitur.*

*Frisia, Hec
Frisia, West-
phalia &
cul-*

alia Regio-
nes à Scotis
conversæ.

cultum perductis, propter maxima merita & vitæ sanctitatem, creatus fuit Archiepiscopus Moguntinus; multos novos Episcopatus per Germaniam erexit, & inter alios Episcopatum Aichstadensem, cui præfecit S. Willibaldum Scotum (quem aliqui etiam Anglum ridicule faciunt, & filium Richardi Regis Angliæ) cum nullus eo tempore fuerit in Anglia Rex eo nomine: Cæterum Scotum faciunt Ioannes Molanus in additionibus ad Ussardum, & Trithemius loco supra citato, cum multis recentioribus, & discipulum suum; fundavit multa monasteria, ex quibus præcipuum fuit monasterium Fuldense, in quo Scoti perinde ac Germani promiscue recipiebantur & adhuc recipiuntur. Tandem vero cum in Frisia Euangelium prædicasset, videretque aliquos in nefando idolorum cultu obstinate persistere, omnia eorum idola disjecit & comminuit, propter quod barbari in eum irruentes, crudeliter necarunt. Cæterum S. Bonifacius ab omnibus pro Germaniæ Apostolo salutatur: vide vitam ipsius prolixè scriptam à discipulo ipsius Willibaldo, quæ extat apud Canisium supra citatum; quam vitam scripsit etiam fufius, postea Egilwaldus, sicut videre est apud Surium & Nicolaum Serrarium de rebus Moguntiacis.

Scoti in
Saxonia
Christum
prædicant.

Hoc eodem sæculo venit in Saxoniam, ad Euangelium Christi prædicandum, S. Patto Scotus, qui ob præclara vitæ merita, Episcopus Werdensis in Westphalia creatus est, tandem ob Christi fidem martyrio coronatur. Huic successit in Episcopatum S. Tanco, & ipse Scotus; qui inter alios suos successores habuit Gortzlam Ingorum, & Harruchum, omnes Scotos & Episcopos Werdenses, prout testatur, ut alios omitam, Albertus Krantzius in Metropoli Saxoniæ. Post hæc tempora venit in Saxoniam Ioannes Scotus, qui strenuam in convertendis infidelibus operam navans, factus est tandem Episcopus Mechelburgensis: cui Ecclesiæ postquam piè & utiliter aliquamdiu præfuisse, ab infidelibus ob fidem Christi trucidatus est. Vide de illo Krantzium supra citatum.

Scoti in
Austria
Euange-
lium Christi
prædicant.

Porro circa annum salutis humanæ millesimum, egressus est ex Scotia Colomannus filius Malcolmi, ejus nominis (si bene memini) primi Regis Scotorum; cumque bis in Terram Sanctam profectus & reverlus fuisset, volens adhuc tertio illud idem iter suscipere, postquam varias Germaniæ regiones emensus, in Austriam venisset, ibique plurimos ab execrandis idolorum & dæmonum superstitionibus, ad verum Dei cultum traduxisset, tandem deprehensus, tanquam occultus aliquis explorator, multis acerbissimis tormentis cruciatus est, & postea cruci affixus, in qua sanctissimè vitam finivit, plurimis miraculis, tum in vita, tum post obitum, celebris. Corpus ejus honorificè & religiosè servatur in monasterio Melicensi, vulgò Melch, duodecim ferè miliaribus Germanicis ab urbe Viennensi, distito. Hæc & plurima alia leguntur in officio sive Breviario monasterii Melicensis. Cæterum Ioannes Stadius, Historicus Maximiliani I. Imperatoris, vitam S. Colomanni Saphico carmine scripsit, quæ extat apud Laurentium Surium in vitis Sanctorum, & sic incipit:

Scotia.

Austria sanctus canitur patronus,
Fulgidum sidus, radians ab arcto,
Scotica gentis, Colomannus acer
Regia proles.

Sic igitur Colomannus pro Patrono Austriæ ab omnibus agnoscitur; potest etiam de eo videri Cuspinianus, item Matthæus Raderus in Bavaria Sancta, & Baronius in Annalibus. Tempus martyrii proditur fuisse anno 1012.

Plurimi alii Scoti prædicarunt Euangelium Christi in Germania: de his tamen statim infra erit sermo, cum agemus de monasteriis Sanctorum in Germania.

DE MONASTERIIS SCOTORVM IN GERMANIA.

Primum & antiquissimum Monasterium, quod Scoti habuimus, in Germania fuit, in civitate Argentinenfi, vulgò Strasburgh, fundatum à S. Florentio Scoto Episcopo ibidem, circa annum Domini 665, dictumque fuit cœnobium S. Thomæ Scotorum, in quo ipse Florentius postea sepultus est. Hoc tamen cœnobium injuste, & sine ullo jure aut ratione, à Scotis Monachis ad Canonicos Regulares nationis Germanicæ transtulit Adelochus Episcopus Argentinenfis, prout fusè in historia mea narrabo. Videantur de hoc monasterio Surius in Vita S. Florentii, Gaspar Bruthius de Episcopis Germaniæ, & alii recentiores. Cæterum ante S. Florentium fuit Arbogastus Scotus Episcopus Argentinenfis, qui piè & laudabiliter munere suo functus est, omnesque urbis illius accolas, reprehensis idololatricis cultibus, in vera Dei cognitione erudit; de hoc etiam consule auctores jam citatos.

Post hæc multa fuerunt condita monasteria in Germania pro Scotis, à Guilielmo fratre Achai Regis Scotorum, qui perpetuum cum Carolo Magno fœdus iniit, quod etiamnum durat. Hic enim Guilielmus, postquam egregiam Carolo Imperatori in bello operam navasset, cum liberos non haberet, Christum suorum bonorum & Ecclesiam hæredem instituit: unde varia cœnobio pro suæ gentis Monachis & Religiosis viris in Germania fundavit, & amplis proventibus locupletavit: inter quæ præcipuum fuit monasterium S. Iacobi Ratisbonæ; cujus Abbas aliorum omnium visitator & corrector fuit: alia ab illo fundata fuerunt, monasterium S. Martini Scotorum Colonia, monasterium S. Egidii Scotorum Norimbergæ, monasterium Scotorum Aquisgrani, & monasterium S. Petri consecrati extra muros civitatis Ratisbonensis, quod tempore belli inter Carolum Quintum & Electores Confessionis Augustanæ, dirutum fuit, ne hostes eò venientes, illic se possent munire, aut propugnaculum aliquod erigere.

Ex omnibus hisce monasteriis nullum hodie nobis superest, præter monasterium S. Iacobi in civitate Ratisbonensi, cujus redditus & proventus ratione continuorum bellorum in Germania grassantium usque adeo diminuti & exhausti sunt, ut vix uni aut alteri Religioso alendo sufficiant; ad hæc nimia prodigalitas quorundam antecesso-

S. Floren-
tius Scotus
Episcopus
Argentinen-
sis, fun-
dator mo-
nasterii
Scotorum
Argentinae.

S. Arbo-
gastus Epi-
scopus Ar-
gentinen-
sis.

Guilielmus
frater
Achæi
Scotorum
Regis varia
monasteria
fundat pro
Scotis.

Præfens
status mo-
nasterii Ra-
tisbonæ.

tecessorum nostrorum Abbatum fecit, ut præfatum monasterium sentiat se hodie debitis, & ære alieno gravatum usque adeo, ut pro annuis solum censibus summarum (uti dicunt) capitalium, teneatur quotannis solvere trecentos propemodum florenos, quam summam cum monasterium (direptis jam & vastatis à furibundo milite prædiis & agris) non possit solvere, ad maximas angustias & misérias redactum est. Hinc enim irruunt & urgent creditores minantes, se, nisi brevi ipsis satisfiat, omnia nostra bona & possessiones (veluti loquitur) arrestaturos. Debitores vero tergiversantur & moras nectunt. Quid multis? Omnes putant actum & conclamatum esse de nobis, & certè, nisi omnipotens Deus ex sua misericordia aliquod nobis medium & remedium suppeditare dignetur, non video quomodo possumus ex tot difficultatum fluctibus emergere, nec, qua ratione tam antiquum & nobile monasterium & celebre majorum nostrorum monumentum conservari possit: Quid? quod ipse Imperator in proximis hisce comitiis Ratisbonensibus, videns deplorandum monasterii nostri statum, & conditionem, tractarit cum Romano Pontifice & aliis Imperii Principibus de transferendo hoc nostro monasterio à nobis ad Germanos, adeo ut nisi Summus Pontifex rejectâ petitione Imperatoris à nostris partibus audacter & obstinate steterit, coacti procul dubio fuisset aliò migrare, & avitam nostram hæreditatem exteris & alienigenis cedere. O miseros & infelices nos, quos Deus in hæc tempora rejecit, in quibus talia oculis nostris (nisi ipse avertat) visuri sumus! Non possum, quin exclamem cum Propheta; Væ nobis! peccavimus; Quis candidus, ingenuus & germanus Scotus posset sic oculis tam triste spectaculum intueri? Quis posset sine lachrymis conspiciere hujusmodi nobilissima cœnobio & contubernia, à majoribus nostris piè & laudabiliter fundata, à nobis, tot centenis annis continuâ successione possessa, tot Pontificum & Imperatorum privilegiis & diplomatibus nobilitata, eò jam redigi, ut periculum sit, ne ejectis veris & antiquis possessoribus ab externis colonis injustè occupentur. Sed hæc hæcenus. ad alia pergo. videntes Principes Germaniæ exemplarem Scotorum vitam & pietatem, cœperunt & ipsi postea ædificare Scotis Cœnobio, quos inter primus fuit Embricho Episcopus Herbipolensis & Franciæ Orientalis Dux, qui anno Christi 1139, fundavit pro Scotis monasterium S. Iacobi, extra muros civitatis Herbipolensis, vulgò *Wurtzburgh*: quod Scoti etiamnum possidemus, quamvis redditus annui sint valde tenues & diminuti propter continua bella. Dixi signanter Embrichonem primum fuisse inter Principes, qui fundarunt monasteria pro Scotis, quia, si loquamur de monasteriis Scotorum, sive à Principibus, sive ab aliis (qui non fuerunt Principes) fundatis, primum & antiquissimum Scotorum, à Germanis fundatum, est illud monasterium Scotorum Erfordiæ fundatum à Waltero de Glisberg, anno Domini 1032; fuit hic Walterus nobilis, cujus posteris hodie audiunt Comites Papenheimii, cæterum post mortem sepultus est in eadem à se fundata Ecclesia, & visitur adhuc

Monasterium Scotorum Erfordiæ.

sepulchrum. Hoc monasterium cum aliis duobus, videlicet Ratisbonensi & Herbipolensi etiamnum Scoti possidemus. Verum hujus monasterii proventus adeo tenues & exigui sunt, ut vix uni personæ alendæ sufficiant. Sed quis scit, quid serus vesper vehat? forsân miseros meliora sequentur. Proximo loco succedit monasterium Scotorum Viennæ, quod fundatum est ab Henrico Duce Austriæ circa annum 1167. Hoc monasterium quo pacto contra omne jus & æquum Scotis ereptum fuerit, fusè in historia mea narabo, de quâ re meritò conqueritur Urbanus VIII Papa in literis suis ad Ferdinandum Secundum Imperatorem datis. Posset quidem hoc monasterium facili negotio recuperari, nisi paupertas, debita, & angustia nos undique premerent, ita ut non habeamus redditus pro competenti aliquo personarum numero alendo in monasteriis quæ jam habemus, tantum abest ut pro novis (ut ita loquar) coloniis deducendis pares simus.

Monasterium Scotorum Viennæ.

Non diu post fundatum est monasterium Scotorum Constantiæ ab Episcopo istius loci, cujus nomen (cum non habeam nunc ad manum libros vel scripta) mihi jam non occurrit. Hoc etiam monasterium fraude & dolo Germanorum amisimus. Eodem fere tempore, hoc est, circa annum Dominicæ Incarnationis 1180, fundatum est à Welfone Sueviæ Duce monasterium Scotorum Memmingæ, quod Scoti usque ad tempora Lutheri possidemus; tunc autem cives Memmingani derelicta Catholica Religione, Confessionem Augustanam amplexi sunt: quapropter Monachi & alii, quibus nova illa professio displicebat, coacti sunt inde discedere. Circa idem tempus fundatum est à nobili quodam Bavaro (cujus etiam nomen mihi excidit) monasterium Scotorum Aichstadii, vulgò *Aichstat*, quod distat ab urbe Ingolstadiana tribus milliaribus Germanicis. Hoc monasterium eodem, quo alia supradicta, modo amisimus. Demum anno 1240, aut circiter, fundatum est à Duce Baviaræ monasterium Scotorum Kelhamii, vulgò Kelhem, quod tribus tantum milliaribus Germanicis distat Ratisbona. Cæterum temporis & bellorum injuria adeo depauperatum est, ut præter domum exiguum quandam, vineam, & sylvam nihil nobis hodie supersit. Hujus monasterioli administratio & regimen est penes Abbatem Scotorum Ratisbonæ, qui solet vel unum è suis Scotis huic loco præficere, vel aliquem Germanum (casu quo non sint Scoti) qui teneatur solvere quotannis pensionem monasterio Ratisbonensi. His adde monasterium Scotorum Paderbornæ fundatum à S. Paterno Scoto circa annum 900, quod postea incendio conflagravit. Alia etiam fuere monasteria Scotorum in Germania, de quibus omnibus prolixè agam in historia mea, cui talis titulus, *Germania Christiana*, sive de plantata & propagata Christiana fide in Germania per Scotos. Ibi autem edentur chronica omnium nostrorum monasteriorum, cum serie & Catalogo Abbatum uniuscujusque monasterii, cumque Privilegiis & confirmationibus Summorum Pontificum, atque Imperatorum, nec non Electorum & aliorum Principum, quæ

Monasterium Scotorum Constantiæ.

Monasterium Scotorum Memmingæ.

Monasterium Scotorum Aichstadii.

Monasterium Scotorum Kelhamii.

Monasterium Scotorum Paderbornæ.

Ant. Scot. druj.

Alia veteris scio.

Scotis. ta.

Tertia. tie div. secund. gentium. habu. nem.

quæ omnia tractabuntur in secundo nostro tomo; in primo autem agemus de conversione singularum Provinciarum Germaniæ ad fidem Christianam.

Hæc pauca raptim, & tumultuante calamo scripsi ego Robertus Strachanus Scotus de mon-

te Rosarum, alias P. Bonifacius ordinis S. Benedicti; tradenda nobili & magnifico Heroi, Domino Ioanni Scott, Baroni à Scotis-Tarvett, Directori Cancellariæ Regni Scotiæ, Equiti Aurato & Consiliario Regio.

Vienna 20 Novemb. 1641.

R E G N I S C O T I Æ D E S C R I P T I O.

*Antiqua
Scotiæ
divisio.*

Niverſa pars Septentrionalis inſulæ Britannia antiquitus à Pictis inſeſſa fuit, qui in duas gentes diviſi DICALIDONIOS ſcilicet, & VICTVRIONES, de quibus in Britannia deſcriptione ex Am-

miano Marcellino Cambdenus dixit: cum Scoti autem in hac parte rerum potiti eſſent, in ſeptem partes inter ſeptem Principes partita fuit, ut habetur in antiquo libello de Scotiæ di-
viſione his verbis:

Pars prima continebat *Enegus & Maern.*

Secunda *Atheodl & Goverin.*

Tertia *Stradeern cum Meneted.*

Quarta fuit *Forthever.*

Quinta *Mar cum Buchen.*

Sexta *Mureſ & Roſ.*

Septima *Cathaneſia*, quam *Mound* mons medius dividit, qui à mari Occidentali ad Orientale procurrit.

*Alia Scotiæ
vetus divi-
ſio;*

Deinde refert idem Author ex relatione Andree Episcopi Cathaneſii, in ſeptem itidem territoria totum regnum fuiſſe partitum:

Primum à *Fryth* Britannice, *World* Romane, nunc *Scottwade*, ad *Tae* flumen.

Secundum ad *Hileſ* ſicut mare circuit ad montem in Aquilonari parte de *Strivelin* nomine *Athran.*

Tertium ab *Hileſ* ad *Dee.*

Quartum à *Dee* ad *Spe* fl.

Quintum à *Spe* ad montem *Brunalban.*

Sextum *Mureſ & Roſ.*

Septimum regnum *Argathel*, quaſi margo Scottorum, qui ſic vocati fuerunt à *Gathelgas* duce.

*Scotiæ igno-
ra.*

Sed hæ diviſiones hodiernis Scotis vix notæ.

*Tertia Scotiæ
diviſio
ſecundum
gentium
habitudi-
nem.*

Secundum gentium habitudinem, Scotia di-
viſa fuit in *Highland-men*, *Lowland-men*, & *Borderers*; id eſt Superiores, Inferiores, & Limitaneos; Superiores ſunt ii, qui altiora loca montesque inhabitant, verſus Boreales & Occidentales partes; incultiores illi & præferoces, Hibernicorum lingua & habitu utuntur. Inferiores, qui planities & depreſſa inhabitant, ſuperioribus cultiores, Anglorum ſermone & veſtitu utuntur, Limitanei ad Angliæ limites ſiti, à Carlila

oppido ad Bervicum, jure merito ex hac diviſione poſſent in poſterum excludi, pace enim undique aſſurgente ex fauſta & felici unionem in Britannici imperii umbilico cenſendi, bellorumque pertæſi, pacis ſtudiis ab illo tempore ſe aſſueſcere inceperunt, & inferioribus annumerari.

Secundum locorum habitudinem rursus univerſum regnum in duas diſtribuitur partes, Auſtralem cis *Taum* flumen, & Borealem trans *Taum*, præter numerosas inſulas circumpoſitas.

*Quarta
Scotiæ di-
viſio, ſecun-
dum loco-
rum habi-
tudinem.*

In parte Auſtrali hæ ſunt regiones inſigniores:

<i>Teiſdale.</i>	<i>Galloway.</i>	<i>Stirling.</i>
<i>Merch.</i>	<i>Carrick.</i>	<i>Fife.</i>
<i>Lauden.</i>	<i>Kyle.</i>	<i>Strathern.</i>
<i>Liddeſdale.</i>	<i>Cunningham.</i>	<i>Menteith.</i>
<i>Eskedale.</i>	<i>Arran.</i>	<i>Argile.</i>
<i>Anmandale.</i>	<i>Cluydeſdale.</i>	<i>Cantire.</i>
<i>Niddeſdale.</i>	<i>Lennox.</i>	<i>Lorn.</i>

Parti Boreali hæ regiones accenſentur:

<i>Loquabria.</i>	<i>Merno.</i>	<i>Sutherland.</i>
<i>Braidalbin.</i>	<i>Marr.</i>	<i>Cathnes.</i>
<i>Perth.</i>	<i>Buquhan.</i>	<i>Strathnaver.</i>
<i>Arhol.</i>	<i>Murray.</i>	
<i>Angus.</i>	<i>Roſ.</i>	

Diviſio hæc uſum habuit in judiciis, & aduſque Iacobi IV tempora obtinuit; Eligebantur enim iv ex Nobilibus, iv ex Eccleſiaſticis, iv ex Baronibus minoribus, qui Domini Conſilii & Seſſionis appellabantur, & per totam hiemem Edinburgi ſedere conſueverant, ut meridionali regni parti jus dicerent, æſtate vero Aberdoniæ parti boreali. Iacobus vero V, cum in Gallia Magdalenam Franciſci I Regis Filiam duxiſſet, & iſtius regni regimen per Parlamenti gubernationem optime conſtitutum vidiffet, in patriam redux, ſublatis electivis iſtis iudicibus, Senatum inſtituit à ſimilitudine Parlamenti Gallici, de quo poſtea.

Rursus ad civilem adminiſtrationem dividuntur Regionem in Præfecturas, Conventus, ſive Vice-comitatus, *Shiriffdomes* vocant; Senefchal-
ſias, vulgo *Stewarties*; & Ballivatus ſive *Baileries*.

Vice-

*Quinta
Scotiæ
diviſio.*

Vice-comitatus five Shiriffe-domes,

Edinburgh.	Perth.	Kirkubright.
Berwick.	Cromartie.	Wighton.
Roxburgh.	Fiffe.	Tarbet.
Selkirck.	Forfair.	Bute.
Peblis.	Kinkardin.	Lythquo.
Dunfreis.	Aberdene.	Sterling.
Aire.	Innerneß.	Lanark.
Renfrew.	Narne.	Argyle.
Clackmannan.	Orknay.	Dunbarton.
Kinros.	Bamff.	Elgin & Forreß.

Seneschallia five Stewarties,

Menteith.	Annandall.
Strathern.	Fifa.
Kirkubright.	Gallevidia.

Ballivatus five Bayleries,

Koile.
Carick.
Cunningham.
Lauderdall.

Constabulariatus Haddington.

Sexta &
Ecclesiasti-
ca Scotiæ
divisio.

Quod ad administrationem divinæ illius civi-
tatis, quam Ecclesiam vocamus, ut reliqui Or-
bis Episcopi certas dioceses non habuerunt, an-

tequam Dionysius Pontifex Romanus circa an-
num C C L X V I I I, Episcopis Dioceses distri-
buerit; ita Scotorum Episcopi munera Episco-
palia, quocunque fuerant loco, sine discrimine
obierunt, usque ad Malcolmi Tertii tempora,
circa annum scilicet restauratæ Salutis M L X X,
cum suis finibus & limitibus dioceses essent cir-
cumscriptæ.

Postea decursu temporis hæc constabilita fuit
in Scotia Hierarchia. Duo sunt Archiepiscopi,
S. Andrea, & Glascoensis, quorum ille Primas
totius Scotiæ habebatur, sub cujus autoritate
octo sunt Episcopatus,

Dunkeldensis,	Brechinensis,
Aberdonensis,	Rossensis,
Moraviensis,	Cathaniensis,
Dumblanensis,	Orchadensis.

Glascoensi Archiepiscopo tres tantum subsunt,

Candidæ Casæ.
Lismoriensis.
Insularum.

Nunc vero ejectis Episcopis aliter Ecclesiæ
gubernatio procedit, ut postea dicemus.

O R D I N E S S C O T I Æ.

Rex.

Espublica Scotorum constat ex
Rege, Nobilibus, & Plebe.

R E X, ut ex ipsorum sacris
scriniis loquar, *directus est totius*
Dominii Dominus, regiamque ha-
bet autoritatem & jurisdic-
tionem in omnes regni sui Ordines tam Ecclesia-
sticos quam Laicos.

Principes.

Proximus à Rege est filius ejus primogenitus
qui PRINCEPS SCOTIÆ appellatur, & pe-
culiari jure Dux est Rotfaia, *Comes Rossie*, *Baro*
Baronia de Remfieu, Scotiæque Seneschallus. Re-
liqui vero Regis liberi absolute *Principes* nomi-
nantur.

Nobiles
maiores.

Inter Nobiles amplissimi & honoratissimi o-
lim erant *Thani*, id est, qui, si quid video, ex mu-
nere solummodo quo defungebantur erant no-
bilitati. Dicitio enim in antiqua Anglo-Saxo-
num lingua *Ministram Regium* denotat. Ex his su-
periores dicti erant *Ab-thanes*, & inferiores *Vnder-*
Thanes. Verum hæc nomina paulatim exoleve-
runt, ex quo Rex Malcolmus Tertius Comitum
& Baronum titulos ex Anglia à Normannis ac-
ceptos nobilibus bene merentibus detulisset.

Iam inde temporum decursu novi honorum ti-
tuli invaluerunt, & habet Scotia perinde ac An-
glia suos Duces, Marchiones, Comites, Viceco-
mites, & Barones: Ducis autem titulum primus
in Scotiam intulit circa annum Salutis C C C C C
Robertus Tertius, ut honorarios Marchionis &
Vicecomitis titulos recenti memoria Iacobus
Sextus. Hi Nobiles censentur majores, & locum
suffragiumque in Comitibus Parlamentariis ha-
bent, & peculiari appellatione *Lords*, uti etiam
Episcopi, insigniuntur.

Inter Nobiles minores primo loco sunt Equi-
tes Aurati, qui sane celebriori quam alibi in Eu-
ropa solemnitate jurejurando adhibito crean-
tur, & publica fœcialium voce denuntiantur.
Secundo illi qui *Lairds* & Barones simpliciter
vulgo vocantur, inter quos nulli olim accense-
bantur, nisi qui immediate terras à Rege *in capite*
tenuerunt & jus furcarum habuerunt. Tertio
qui clarioribus familiis nati, & nullo certo ho-
nore insigniti, *Gentlemen* appellantur. Ceteri
omnes utique cives, Mercatores, Artifices, &c.
plebi adnumerantur.

F O R A I V S T I T I Æ, S I V E T R I B V N A L I A.

P A R L A M E N T U M.

*Parlamentum
si descri-
ptio.*

*Ordines
se
ve Mem-
bra.*

Rimum & præcipuum tam dignitate quam potestate censetur Ordinum Regni Conventus, qui eodem quo apud Anglos vocatur nomine *Parlamentum*, & eandem absolutissimam habet authoritatem. Ex triplici constat ordine; ex Dominis *Spiritualibus*, Episcopis scilicet, Abbatibus, & Prioribus; ex Dominis *Temporalibus*, Ducibus scilicet, Marchionibus, Comitibus, Vicecomitibus, Baronibus, & Delegatis pro Civitatibus & Burgis. Quibus adjuncti erant non ita pridem pro singulis etiam Comitibus duo Delegati. Indicitur à Rege pro arbitrio, certo tempore præfinito antequam habeatur: cum convenerint, & conveniendi causæ à Rege & Cancellario explicatæ fuerint, Domini *Spirituales* seorsim seligunt octo ex Dominis *Temporalibus*. Domini *Temporales* itidem totidem ex *Spiritualibus*. Inde iidem omnes conjunctim octo ex Comitatum Delegatis, totidemque ex Burgorum Delegatis nominant, qui numerum xxxii conficiunt, & Domini pro *Articulis* appellati cum Cancellario, Thesaurario, Privati sigilli Custode, Secretario Regio &c. singula, quæ ad Ordines referenda proponuntur admittunt aut rejiciunt, Regi prius communicata. Admissa ab universo Ordinum Conventu sedulo excutuntur, & quæ pro suffragiorum numero comprobantur, Regi exhibentur, qui admoto sceptro se confirmare, vel infirmare pronuntiat; sin aliquid Regi displiceat, primum deletur.

Cragius lib. 1. Si unus ordo totus sese opponat alicui decreto, irritum manebit.

In Scotia Comitibus (inquit Rex Iacobus Sextus in oratione sua tertia) absque Cancellarii venia, cujus quoque est seditiosos aut ineptos statim interfari, nemini loqui licet.

Idem. Mos Comitiorum in Scotia, mihi credite, nihil habet popolare. viginti fere diebus ante Comitibus, edicitur passim omnibus, ut regio Chartophylaci (quem vos Magistrum Rotularum dicitis) quæstiones proximo conventu ventilandas ante certum diem exhibeant scriptas. Eas Rex privatim examinat, & quas visum est Cancellario suo tradit in Comitibus proponendas, cæteris suppressis. Quod si quis de alia quavis re ad Ordines retulerit, statim monetur à Cancellario, nullam ejusmodi quæstionem Regi fuisse approbatam. Tum leges de his rebus ab Ordinibus latæ exhibentur Regi. Ille sceptro conspicuus, quod à Cancellario porrigitur, necesse habet dicere, EGO RATA HABEO QUÆCUNQUE IN COMITIIS HISCE FACTA SUNT: Nam si quid Regi displicet, id ante solet induci & deleri.

Anno cIo Io lx ejecti è Scotia Episcopi, re-
Scotia.

vocati vero anno cIo IoC vi in Parlamento Perthano, à Iacobo VI. Nunc vero denuo ejecti anno cIo IoC xxxvii. Eo ordine hac tempestate sublato, tribus nihilominus membris Parliamentum constat.

Primum Parlamenti membrum faciunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones majores, qui singuli quotquot sunt in tota Scotia & ibidem præsto, suffragium habent. *Membrum primum.*

Secundum membrum constituunt Barones minores, *the Lairds*, in unaquaque regione ex omnibus electi duo, qui duo unum habent suffragium: hi duo si inter se dissentiant & nequeant convenire, perit illorum suffragium, & pro nihilo habetur.

Tertium Parlamenti membrum sunt Burgen- *Tertium.*
ses five civium Deputati, ex urbe Edinburgensi duo, unus ex unaquaque alia urbe. Qui singulis mensibus pro civitatum libitu alium mittere possunt Deputatum.

Etiannum à Rege pro arbitrio indicitur Parliamentum per præcepta è Regia Cancellaria ad hunc effectum per directorem ejusdem emissam ad singulos Parlamenti Dominos & reliqua ejus membra, idque certo tempore præfinito, ad suffragia sua ferenda. Dedit autem Rex Parlamento postrema Congregatione, per actum Parlamenti, libertatem sponte sua semel in triennio convenire, & deliberare de rebus publicam rem spectantibus. Quod postremum Parliamentum eo pacto indictum. *Ordo Indictionis Parlamenti.*

Quandoque necessitas requirit ut status breviori tempore conveniant, & tunc tantum scribuntur litteræ à Clerico Consilii Secreti ad singula membra Parlamenti, ut intra xv dierum spatium adsint, quia omnes boreales five trans Deodun citius, adesse non possunt ob itineris longinquitatem, & tunc paucos dies Edinburgi manent; sed nulla acta Parlamenti constituere possunt.

Decernitur autem in Parlamento de pace & bello, de monetis, forisfactura, taxationibus, & oneribus, & aliis quibuscumque rebus publicum Regni statum concernentibus.

Non abs re fore judicavi, si ordinem & ritum ingrediendi Parliamentum paulo latius describerem. Conveniunt omnes in urbe primaria, quæ est Edinburgum. die dicto, in palatio Regis ad Monasterium Sanctæ Crucis congregant, nobiles togis purpureis, pellibus armelinis, alii pluribus, alii paucioribus, secundum dignitatem illorum duplicatis induti. Barones minores & civium deputati pallia sua habent ex panno. In area ejusdem palatii, primo ut & postremo die, equos adscendunt & per paria incedunt. primi Burgeneses, hos quatuor sequuntur Ostiarii ex Sessione, in equis. Tunc Barones minores, duo Ostiarii ex Consilio, itidem in equis. hos rursus Barones majores, Comites, Marchiones, Duces. postremo Rex, post Regem

Regem Magister Equitum regium equum ducit, quem militum custodia sequitur: eo ordine ad urbem progrediuntur. In urbe vero strata arena platea, propter acclivitatem ascensus, ab utroque latere stant staffarii, sclopetarii, alique milites, ad custodiam, à porta ad usque palatium Parlamenti, quod à meridionali parte est Ecclesiae S. Aegidii.

Thesaurarius & Cancellarius suo quisque loco inter nobiles equitat, suffragia non habent. Arcentur jam etiam à Parlamento reliqui Regis Officarii, ut & Director Cancellariae; quamquam olim & suffragia in Parlamenti habuerint.

Iustitarius quandoque revocatur, ubi res exigit, suffragium tamen non habet.

CONSILIUM SECRETUM.

*Secretum
Consilium.*

Secundum est Secretum Consilium, quod quidem certo personarum numero non constat, sunt enim circiter triginta, nobiles omnes, interque illos pauci Barones minores. Quamvis autem tot numero sint, septem nihilominus praesentes de omnibus causis cognoscere possunt. Creabantur olim à Rege solo per litteram ad reliquos Consilii Dominos missam, submovebat etiam quos & quando volebat Rex. Postremo vero Parlamento cautum est, ut eligerentur cum consensu Parlamenti, uti & Domini Sessionis & Scaccarii. Salarium constitutum non habent. conveniunt singulis diebus Martis & Iovis post meridiem, Sessionis tempore; Feriarum vero, non nisi semel totis xxiv diebus. Praeses est Cancellarius, uti in omnibus judiciis ubi est praesens.

In hoc Consilio Secreto quisque suam causam dicit, raro, imo numquam admittuntur Advocati.

Tractant de publicis Regni rebus, pace nimirum, bello, & aliis, item de injuriis illatis &c. In turbas, clandestina Consilia, animadvertunt; pro cadibus, sagis &c. dant Commissiones ad alios judices. Si vero majoris ponderis quaedam sint, ad Parlamenti congregationem ea deferunt, eidemque deferunt. Sic ut non à vero aberret, qui hos, Deputatos Parlamenti judicaverit; Omnia enim minora apud hos, majora in Parlamento peraguntur.

COLLEGIUM IUSTITIAE,

vulgo

THE SESSION.

*Iustitia
Collegium
vulgo*

The Session.

Senatores.

Scribae.

*Quae causae
hic aguntur
& quando.*

Tertium Collegium est Iustitia, sive ut vocant, *The Session*, quod Rex Iacobus V anno MD xxxi instituit, ad formam Parlamenti Parisiensis ex Praeside & quatuordecim Senatoribus, quibus postea adjuncti fuerunt alii Senatores quatuor extraordinarii ex Secreto Consilio. Tres hic sunt Scribae *The Clerks of the Session*, à quibus omnia acta Dominorum scribuntur.

Coram hoc collegio omnes civiles res totius Regni aguntur à 1 Junii ad 1 Augusti, & à 1 Novemb. ad ultimum Martii. Temporibus interjectis, scilicet quae sunt ferendi & metendi,

justitium est, & judicariae curae relaxantur; Iudicant verò ex statutis Regni Parlamentariis, aut ex longa praxi, & ubi illa deficiunt, ex jure Caesareo: jus autem non secundum rigorem juris, sed ex aequo & bono dicunt diebus singulis, praeterquam diebus Dominico & Lunae.

Regiae causae (& nullae aliae) aguntur singulis diebus Veneris, quarum catalogus ab Advocato Regio traduntur Cancellario. ab his non datur appellatio nisi ad Parlamentum, quod 100 annis vix accidit; nam si quis in Parlamento rursus causa cadat, magnum ei imminet periculum. exemplum est in Barone *Forbiss* de Corfinda, qui ob hanc causam Edinburgi in carcerem coniectus, ibidem post duodecim annos mortuus est.

Omnes hi Senatores manent pro vita, vel ad culpam. quod & statutum de extraordinariis, per postremi Parlamenti actum, qui antea pro Regis libitu mutabantur. Ut autem valida sint eorum decreta aut sententiae, opus est ut novem praesentes fuerint.

Praeses Sessionis per postremi Parlamenti actum eligitur prima cujusque Sessionis die qui primus est actus. Nunc manet ille Praeses pro ista Sessione tantum, qui antea ad vitam. Potestatem habet solus absente Cancellario causas quas velit introducere.

In hoc Consilio primum audiuntur advocati utriusque partis, & ab amanuensibus omnia in notis capiuntur & scribuntur; postea, exire iis jussis, clausis foribus disputatur inter Dominos Sessionis, Cancellario eos rogante sine ullo ordine; ubi satis diu disputatum, colligit suffragia, interrogans ordine, à dextris incipiens.

In quatuor Classes sese dividunt, ut munia sic vicissim facilius subeant. quatuor classem faciunt. duae domus sunt, exterior & interior. In exteriori domo Senatores purpureis induti togis, sedent, per vices, idque per septimanam integram, die Lunae excepto, quo unus tantum.

Omnes Advocati aperto capite disputant & stantes, exceptis Ducibus Parlamenti, & Consiliariis, & Advocato Regio; sed Advocatus Regius exit, quando causae interlocutoriae aguntur, & post horam nonam intrat.

Est etiam quartus Scriba, qui Supplicum libellorum Clericus appellatur, *Clerk of the Billes*. Intrat ille hora decima, & exhibet libellos supplices illi Domino, qui sequenti septimana sedebit in domo exteriori, cujus officium est tantum illa septimana subscribere istis libellis: de difficilioribus consultat reliquos Dominos ante horam 12. Solus ille sedet in certo quodam loco paulo inferiori, ad dextram Cancellarii, ante mensam. Hic vero in exteriori domo decedit statim minores causas solus, in majoribus causis ab hora 8 ad 9 consultat per interrogatoria (in medio stans) repetens summam eorum, quae ab advocatis dicta & proposita, reliquis Senatoribus, qui suum dant interlocutorium, quod, postquam exiverit, pronunciat in tribunali domus exterioris sedens, & sic de quibusdam statim per interlocutoria decernitur. Quae non decernuntur, ubi difficultates adsunt, eorum ad interiorum domum est regressus.

Intro-

Introducendi causas in domo interiori solus Cancellarius potestatem habet, suffragia colligit, at illo absente Præses. Præses olim à Rege solo nominabatur, & ad vitam erat; nunc vero, per actum Parlamenti, ipsi Sessionis Domini Præsidentem suum eligunt, prima Sessionis die, & sic per totam illam Sessionem Præses est.

Duo sedent semper post meridiem ad testes examinandos, ad juramenta partium rearum petenda, si ad juramentum eorum causa referatur: reliqui post meridiem non sedent, sed partes in ædibus audiunt.

Ius autem non secundum rigorem juris, sed ex æquo & bono dicunt diebus singulis (præterquam die Dominico & die Lunæ) à primo Novembris ad ultimum Martii, & à 1 Junii ad 1 Augusti. Temporibus autem interjectis, scilicet quæ sunt ferendi & metendi, justitium est, & judicariæ curæ relaxantur. Iudicant vero ex Statutis Regni Parlamentariis, vel ex longa praxi, & ubi illa deficiunt, ex Iure Cæsareo.

SCACCARIUM CONSILIUM.

Scaccarium Consilium constat ex decem vel duodecim electis ex Consilio & Sessione & paucis Baronibus minoribus. Numerus illorum incertus; constituuntur à Rege cum consensu Parlamenti, sedent in Scaccario singulis diebus Lunæ circa horam nonam, judicant de regalibus: per Thesaurarium præsentantur omnes signaturæ, quæ debent expediri vel per magnum vel per secretum sigillum, vel per testimonium magni signi. Postquam ille legerit omnia, & Dominis retulerit contentum terrarum, cum ejus consensu summa petenti persolvenda imponitur. Locant costumas regias &c. subscribunt omnes agrorum signaturas, unde infeofamenta acquirentibus conceduntur, lingua vulgari; signatura deinde expeditur, & præceptum Regium lingua latina desuper dirigitur, primo per signetum à Secretario signandum, & ille custodit signatum pro suo Waranto, præceptum hoc in papyro Domino secreti sigilli custodi traditur. Tunc datur scriptori privati sigilli, qui præceptum lingua latina transcribit in pergamento, & in fine scindit particulam pergameni ad appendendum privatum sigillum, quod à Custode privati sigilli fit. tunc Directori Cancellariæ datur, ut scribatur in majori forma, & tunc Cancellarii deputato, qui magnum sigillum apponit. Et ex duabus formis chartarum, confirmationis & resignationis scilicet, præcepta nova ex Cancellaria ad infeodandum recipientem dirigi oportet post visam chartam sigillatam, eæque chartæ corroborantur testimonio magni sigilli à Directore Cancellariæ, & registrantur in Cancellarii registro, & partibus dantur, quæ per Notarium Sasinam desuper conficit.

J U S T I T I Æ F O R U M.

IN Criminalibus primarius Regis Iustitarius forum suum Edenburgi plerunque habet (quod munus jam aliquandiu gesserunt Comites

Argatheliæ) sed renunciarunt hoc Regi ab aliquot annis, nisi in insulis & parte aliqua Scotiæ borealis. Nunc vero Rex eligit Iustitiarium per diploma, pro vita, qui duos Iurisperitos delegat, qui de capitalibus, aut quæ membrorum mutilationem aut univerforum bonorum amissionem inferant, cognoscunt. Et hoc in foro permissum est reo, etiam in læsæ Majestatis crimine, sibi adsciscere Advocatum qui suam causam agat.

Iustitarii etiam in criminalibus nonnunquam Regia autoritate ad hanc vel illam causam particularem cognoscendam constituuntur.

COMMISSARIATUS.

FORA etiam sunt quæ *The Commissariat* vocant, quorum supremum Edenburgi habetur, in quo coram quatuor iudicibus agitur de rebus Testamentariis, jure Beneficiorum Ecclesiasticorum, Decimis, Divitiis, &c. id genus Ecclesiasticis. In cæteris fere singulis Regni partibus ad hæc Iudices sunt singuli, à quibus datur appellatio ad quatuor Commissarios Edenburgenses.

FORA VICECOMITUM.

INferiora etiam sunt in singulis Comitatibus fora civilia, in quibus Vicecomes, aut qui ab eo delegatus jus dicit incolis de ejectionibus, intrusionibus, damnis, debitis, &c. à quibus ob iniquitatem, aut affinitatis rationem ad *Juristice Collegium* nonnunquam appellatur. Vicecomites autem, quos dico, plerique omnes sunt hæreditarii. Reges enim Scotorum, perinde ac Anglorum, ut nobiliores beneficiis sibi firmius astringerent, hæreditarios & perpetuos Vicecomites olim instituerunt. Quæ autem hinc intervenerunt incommoda, Angli statim perspexerunt, & consulto in annuos mutarunt. Civilia etiam fora habentur in feudis Regalibus ab ejus Ballivo, qui Regis munificentia regales consequutus est libertates, & etiam in liberis burgis, & civitatibus à Magistratibus.

Vicecomites sunt iudices regionum; non judicant de terris, sed tantum de parvis rebus, qui non excedunt valorem 100 librarum Scoticarum, de quibus ad Supremum Senatum datur appellatio ante latam sententiam. omnes fere olim fuerunt hæreditarii. Sed ab omnibus (solo Rothesiæ Comite excepto) Reges Iacobus VI & Carolus I, eas jurisdictiones ingenti pecunia redemerunt; adeo ut jam annuatim unum aliquem ex eo Vicecomitatu Baronem minorem Rex eligat, cujus nomen ad directorem Cancellariæ mittit, qui ei diploma dat ut ad Cancellarium mittatur, qui magno Regni sigillo munit. Cujus filius idem obtinuit à Rege. intra 48 horas judicant de furtis, homicidiis, & aliis criminibus capitalibus, sed flagrante crimine saltem eos carpere possunt sua auctoritate, sed à secreto Consilio ea obtenta semper potest prosequi & ubique secundum tenorem Commissionis. Si amici interemti homicidam ceperint, eum Vicecomiti tradere possunt, qui & eo casu judi-

judicium ferre potest, eumque vel suspendit vel submergit.

Lata autem sententia sæpe solet pars condemnata per suspensionem decreti provocare ad supremum Senatum Consilii & Sessionis, ubi rursus examinatur processus coram Vicecomite deductus, num bene vel male lata sententia.

Vicecomites etiam in suis territoriis, & magistratus in Burgis nonnullis de homicidio cognoscunt (homicida intra spatium xxiv horarum deprehensio) & à Iuratoribus reum peractum extremo supplico afficiunt; verum tempore illo elapso, causa ad *Iustitiarium Regium*, vel *Delegatos* refertur. Eodem etiam privilegio gaudent nobiles nonnulli contra latrones in ipsorum jurisdictionibus deprehensos. Sunt etiam qui ejusmodi habent Regalia, ut in criminalibus intra suos limites jurisdictionem exercent, & in causis nonnullis intra ipsorum terminos habitantes à Regio Iusticiario revocent, cautione tamen interposita, ut ex lege jus tribuant.

E C C L E S I A S T I C A G U B E R N A T I O.

Scotia Gubernatio Ecclesiastica hæc est. Primo, unusquisque Vicecomitatus dividitur in Sessionum loca, hæc in parochias, secundum magnitudinem & ut numerus fert. Ex parochiis conferuntur presbyteria.

Session Ecclesiæ est, quando Minister cum Senioribus & Diaconis semel in septimana convenit, ut inspiciat in mores gregis sui, ut peccata corrigat, poenitentiam reo injungat, tantum

de fornicatione aut adulterio, rixis, violatione Sabbathi, &c. Si quis in isto judicio se læsum putat, potest appellare ad presbyterium suæ Ecclesiæ.

Unumquodque presbyterium habet suas Ecclesias, 10, 15, plus aut minus, secundum quantitatem populi, & qualitatem districtus: in unaquaque provincia sunt 4, 5, aut plura presbyteria.

Presbyterium est congregatio omnium ministrorum, cum sub tali presbyterio unusquisque minister secum habet unum ex Senioribus suæ Ecclesiæ tamquam adjunctum. & singulis septimanis die Jovis conveniunt in urbem destinatam, & post concionem audiunt appellationes, si quæ sunt, & decernunt. Si inde rursus reus appellare vult, ad Synodum suæ provinciæ fit. Synodus illa bis in anno convenit mense Aprili semel, & semel in Septembri. Omnes Ministri & tot etiam Seniores conveniunt ad hanc Synodum, & per unam septimanam durat. Ab hac Synodo provinciali ad generalem totius Regni appellari potest. Synodus hæc indicitur principio mensis Julii & finitur ante messem, id est, D. Petri festum.

Synodus generalis omnia decedit absque ulla appellatione, acta facit pro totius Ecclesiæ Scotiæ gubernatione, sed acta hæc à Parlamento ratificari debent. Ad Synodum illam generalem mittuntur deputati ex unoquoque presbyterio Minister unus cum uno Seniore.

In hac Synodo peccantes ministri ejiciuntur, mutantur secundum petitiones urbium.

LAUVERDALIA.

LAUVERDALIA Vallis , aut
Lauverdalia , à fluvio
Lauvero , nomen ha-
bet.

Oritur hic fluvius in
montibus , qui regio-
nem hanc à Lothiana separant , & va-
riis rivulis auctus meridiem petit , &
in Twedam se exonerat.

Lauvera urbs & arx hanc vallem
ornant, ut & Dominium Thirlestaine.

Ab Oriente Merciam habet sibi con-
terminam , à Meridie Twediam , quæ

etiam latus occidentale claudit. Lo-
thiana ei à Septentrione est.

Regionis hujus , ut & aliarum qua-
rundam , amplam descriptionem pro-
miserat Illustrissimus ac Nobilissimus
Dominus *Ioannes Lauverdalia Comes &c.*
sed bellis hisce Britannicis Regias se-
cutus partes , in pugna ad Worche-
striam captus , impeditur ; tu hisce
fruere Lector , donec ille restitutus
fuerit , vel alius quidam meliora de-
derit.

Consilio et Armis
ILL. ac Nob. Dno.
D. IOANNI
Comiti Lauverdalie, Maurandie
Vicomiti, Domino Thiroldraie et
Bosborne, Tab. hanc P.D.
J. Blacu.

Regalitie of

Stow.

Auct. Tim. Pont.

LAVDELIA
Sive
LAVDERDALIA
Scotis vulgo
SAVERDAIL.

Scala Miliaria

Occidens

L A V D E N

S I V E

L O T H I E N.

Nomen
unde.Nomen
vetus.

Limes.

Lomuria.

Ejus pars
editior Pen-
lania.

Regio Lethiana, vulgo male Lothiana, pejus Laudonia, à fictitio Pictorum Rege, uti volunt scriptores denominata, cum revera nomen habeat ab amne Letha mediam eam interfecante. olim Regio hæc faciebat partem agri Attalinorum, vel Attacottorum, qui totum illum terrarum tractum inter Tinam & Boderiam secundum mare incolebant, ut ipsorum nomen est indicio; nam Atta est litus, & Lin est domus, habitatio, ut Cotte, quod alibi luculenter docemus.

Cæterum Regio hæc coercetur ab ortu mari Scotico, à Septentrione Boderia eam cohibet, ab occasu habet præfecturam Sterlinensem, à qua discernitur fluvio Æveno; ab austro versus ortum limes est Cocharus amnis, qui fluens à vicinis collibus ingreditur mare Scoticum, cujus ostium vulgo dicitur *Cokburnispath* pro *Cokars-month*, quod scriptores male vocarunt Cockburni saltum, cum nullus ibi sit saltus vel silva. A fonte Cockari versus occasum est longus tractus terræ editæ, aridæ & incultæ, quam vernæ nostri vocant Lamor, melius *Laumore*, nomine composito ex *Lau*, sive *Loff*, unde *Lofrie* nostrum, quod notat excelsum, editum, altum; à Græco verbo *λοφός*, quod significat locum editum; & *Mure* sive *Moore*, quod nostratibus est terra arida & inculta, ut ericetum, à colore procul dubio; ejusmodi enim terra est obscuri coloris & fusca, si cum virentibus vallibus comparetur, à Græco itidem *μαύρος*, quod est fuscus, obscurus. Porro Lomuria nostra ascendit in frequentes colles, ex quibus post longum minorum collium tractum unus est præ reliquis eminens, & dicitur vulgo *Lomure Law*, id est, Lomuriæ locus altissimus; siquidem *Law*, *Lo* & *La*, uti diverse pronunciant, nobis est locus editus, ut jamjam dictum, atque id æquè cum seorsim sumitur, ac in compositione. Lomuria, sive Lamuriæ colles terminant post Cokarum regionem hanc ab austro maxima ex parte; & ubi desinunt hi colles, declinantes ad austrum, pars vallis Glottianæ est, vicina Provinciæ huic nostræ: pars hujus regionis, ab ortu versus occasum, proxima Lomuriæ, est altior, magisque edita quam ea pars quæ est ab illa remotior Boderiæque propinquior. Hæc regionis pars editior vulgo dicitur Penlania, malè rudiores pronunciant Pentlandia; nomen est compositum, & notat altam Terram, nam Pen, sive Pin, sive Bin, est altum; hinc Alpes Peninæ, & per con-

Scotia.

tractiones Apeninæ, sunt altæ Alpes; & Lana est terra, mansio, ab Hebræo *לן* Lun habitare: male nonnulli vocant hanc terram Picklandiam, quasi vero hæc pars regionis magis pertinuerit ad Pictos, quam reliqua. Tota hæc Penlania sese attollit etiam hic illic in montes, qui dicuntur montes Penlaniæ, non Pictici, ut vulgo volunt. Penlania, ut regiuncula vicina, dicebatur olim Horrestia *ἱερήσια*, id est mansio vel statio, *ἱερήσιον*, id est montanorum, ab *ἱερήσιον* mons. In hac vicina est vestigium priscae appellationis in Forrest, quo nomine insignitur parvus pagus in hoc tractu; voce etiam Forrest nos denotamus silvam, quia mons proprie est sedes silvæ, sive procera-rum arborum: ita Orestia & Forrestia, est regio montana. Hujus regionis fluvii insigniores sunt hi; Cocharus qui descendens à Lomuria influit in mare Scoticum, ut dicebamus: sunt & alii duo fluvii in hac insula huic synonymi, quorum unus est in Cumbria, alter in Lancastria, ambo influentes in Mare Hibernicum; ita vero nominantur, quia defluunt è locis editis; Ar est mons, & Cok sive Coch, Græcè *κόχος*, fluvius. Secundus fluvius notatu dignus est Tina, qui defluens è Lamureis montibus currit ab occasu versus ortum, & tandem recipitur à mari Scotico; ad cujus ostium est locus, qui vulgo dicitur Tynningamia, pro Tinninhamia, id est, habitatio ad Tinam. Hic amnis, ut alii ei cognomines in hac insula, nominatim is ad quem Hadrianus construxit Murum, nomen habent à Luto *πυλ*. nam thin est lutum, illuvies marina. Tina autem nostra, antequam sese misceat mari, multos in sese recipit torrentes, nominatim Ketham. Amnis Billus vel Bellus, currens ab occasu in ortum intrat etiam mare Scoticum. ad hujus Billi ostium est villa quæ vulgo dicitur *Bilheaven*, id est, portus Billi; Billus autem nomen habet, ut alii fluvii ei synonymi, à Græco *εἰλέω* volvo, quod volutatim fluant. Sequitur Peffer, vel Phefer, sed melius Pever, vel Bever; lacus aqua stagnans profunda, potius quam fluvius, sese exonerat tamen in Mare Scoticum, uno ostio ab ortu; ab occasu autem rivulus ab eo fluit alioversum; nomen habet ut Bapherus fluvius Græciæ à *βαφύρ* Bavir profundus. Est & alius apud nos in Iernia Pefer vel Bever, in quo est insula, quæ vulgo dicitur Peperia insula, ubi erat olim nobile monasterium. Post hunc sese offerunt duo amnes synonymi, vulgo Esca dicti, pro Isacæ, quorum alter dicitur australis Esca, alter borealis: hi fluunt ab occasu in ortum, coeunt autem in unum prope Dalchethum, unde confluent in Mare Scoticum, non procul à Mussilburgo. Multi sunt alii fluvii hisce cognomines in hac insula, præsertim duo

P

ultra

LOTHIAN
and
LINLITHGO

PART OF WADDASS
Joh. et Cornelius Blaeu exc.

ultra Taum in Venetionibus; origo nominis est à matrice lingua, in qua *פַּר יאס* est effundere, fluere. Deinde venit torrens Medlan, sic dictus à Magdalena; cui, tempore religionis Romanæ, ad ejus ripam erat capella dicata, prope pontem lapideum, quo torrens transire solet. Post hunc se ostendit Letha, fluviorum hujus regionis princeps, fluens ab austro è locis editioribus versus boream, ad Fortham, cum quo ubi se commiscet est portus apud nos omnium maxime nobilis. Ager, per quem hic fluvius currit, est frugum feracissimus, ita ut ad ejus ripam intra pauca milliaria ultra quadraginta quinque molas farinarias numeres. nomen hujus fluvii venit ab Hebræo *לֶאֶת* Leath, effundere, fluere; sicut & nobilis ille fluvius Lethe in Græcia. Proximus fluvius insignis est Aimonius fluvius, vulgo male Latinizantes Almon; nomen est compositum ab Ai vel Ay, quæ vox denotat amnem; ita quidem amnis apud nos in Martia vocatur, & urbicula ei adfita Aiton, unde & nomen familiæ nobilis. altera pars compositionis est Mon à Saxonico Mund, quod significat Os vel Ostium: hinc ita Aimun, vel Aimund, proprie est ostium fluvii Ai, qui vocatur alio nomine vulgari Cramund, rectius Cranmund; Cra pro Cran hic ponitur, ut in illo Craford, pro Cranford. Cranmund etiam significat ostium aquæ, nam *קראמא* est fons aquæ, unde Cran. Vltimus fluvius est Evenus, qui defluit ab austro itidem è locis editioribus, & influit in Fortham. Multi alii sunt hujus nominis fluvii in hac Insula; Origine nominis est etiam Hebræa *אֵין*, *Ain*, dum significat fons, sicut est, ut & alii plures amnes, sed minores in hac regione; sed omnes influunt in hosce majores, quorum meminimus, vel non sunt tanti nominis; unus tamen non est prætereundus, quem ferme oblitus eram, qui præterfluit villam Lebetonum, descendens è montibus Penlanæ, & recipitur in lacum Didistonium, unde currit in æstuarium Forthæ: hic videtur olim dictus Leber, quo nomine varii sunt apud nos insigniti fluvii, à *לֶבֶר* dispergo, perfundo: ad hujus ripam sita est villa Lebertona, hodie vulgo vocatur Fagotus hic amnis; hoc nomen est diminutivum à *פֶּאָגוֹט*, quo nomine varii nuncupantur fluvii, nominatim celebris ille in Elide Phagus, dicitur à *פֶּאָגוֹס* sive *פֶּאָגוֹס*, fons, hoc ab Hebræo *פֶּחָא* Phacah, id est, fluere, fundere. Non procul ab hoc amne, prope ædem sacram viciniæ, est fons, è cuius scaturigine ebullit oleum simul cum aqua, sive Balsamum præpingue densiusculum, supernatans aquæ, quod vicini statis diebus collectum in plurimos menses conservant, ibique contra detorsiones & dolores artuum contraque *אֵיגְרִיא*, scabiei speciem, tanquam optimo remedio utuntur. Omnes prædicti amnes fere non uno in loco habent pontes lapideos, quibus transeuntur. Regio hæc omnium Scotiæ Provinciarum est longe prima, sive copiam rerum usibus humanis necessariarum, quæ vel in ea nascuntur, vel in eam de foris apportantur consideres; sive loci amœnitatem, in quo reperias valles gramine virides, campos frugum feraces, colles & loca edita gregibus ovium admodum referta spectes. Incolæ

autem hujusce regionis, ut sunt multo plures quam ullius apud nos regionis, licet multo majoris, ita multo aliis cultiores, & homines omnibus gradus sunt multo hic ditiores quam in ulla alia Provincia, quod partim evenit à felici rerum proventu, quæ hic nascuntur, partim etiam à mercatura rerum venalium, quæ plus hic quam alibi exercetur. est enim hæc Regio non tantum toti Regno commune quasi emporium, sed etiam exteris. Fluvii omnes piscibus abundant; & mare proximum accolis suas etiam copiose subministrat opes, ut nihil de iis piscibus quos certis anni tempestatibus varii generis Mare suppeditat.

Ineunte autumnno prope Dunbarum tanta est captura halecum per aliquot septimanas, ut non tantum pro tempore pauperiores propinqui iis alantur, sed etiam sale conditæ in sequentes anni tempestates ad ditiorum usum conserventur. Præterea certo anni tempore, peculiari numinis beneficio, aves marinæ instar anserum, unde vulgo anseres vocantur, ab exteris regionibus huc ad nos volant, & super rupe in æstuario Forthæ, cui Bassa est nomen, sedem capiunt, ubi ova sua pariunt, & parta super ipsa rupe statutum tempus fovēt, & excludunt; nullibi anseres hujus generis in tota Europa invenias, præterquam in altera rupe in æstuario Glottæ ad occasum. horum tanta est copia hic, ut dominus loci non exiguum ex iis faciat quæstum; nam non solum caro harum avium est esui apta, sed etiam pennæ inserviunt farciendis culcitris: mira narrantur ab Historicis nostris de hisce avibus; veniunt autem ad nos circa Idus Aprilis per turmas, & decedunt à nobis circa Idus Septembris. sed ante adventum turmæ præmittunt quosdam velut speculatores & mansionarios, qui mansiones visant & antè designent. Anser tantum parit uno tempore unum ovum, quod super rupe tanta dexterritate in altero extremo infigit, & fixum pede fovet, quod nunquam vel raro admodum derelinquit, donec pullus excludatur: quod si Anseri tollere ab ovo pedem, & id relinquere, atque ab ullo homine à sede moveri contingat, est impossibile ullo artificio ita id in rupe reponere ut fixum maneat, quare Anser aliud ovum de novo parit in locum deperditi, & id in sede prioris statuit. hoc est proprium hisce anseribus, quod nullo modo, nisi videant mare, volare possunt: hoc hominibus innotuit, cum aliquando turbine ventorum fortè delati, se deprehendi perciperent, à rupe in terram continentem extra conspectum maris manus capientium effugere volatu conantes, se non posse volare manifestè prodiderunt. Pulli cum ad magnitudinem anserum domesticorum pervenerunt, tum sunt esui suaves & apti, & vix prius. Caro seniorum anserum est dura, macra, & nigra, licet plumæ sint albæ. Cum ad Bassam veniunt, magnam piscium vim, unde illic vivant, secum apportant, qui interdum hominibus illic degentibus in prædam cedunt, & iis pro cibo sunt. Adferunt itidem secum tigilla, unde nidos conficiant, & hæc etiam rupis incolæ capiunt, & iis in ignem utuntur. Hi anseres nomine

Medlan.

Letha.

Aimonius.

Evenus.

Leber, hodie Fagotus.

Terra indolis.

Incolæ.

Pisces.

Aves.

Anserum mira proprietates.

SELGOVÆ.

Ubi GADENIS ad Austrum & Occasum ubi nunc regiuncula Lidesdale, Eufdale, Eskdale, Annandale, & Nidisdale, à fluvio interlabentibus qui omnes in Solway frith, se conduunt denominata, infederunt olim SELGOVÆ, quorum nominis reliquia in nomine illo Solway, mihi, nescio an aliis, superesse videntur.

LIDESDALE.

Lidesdale.

*Hepburni.
Bothwellie
Comites.*

N Lidesdale se erexit Armitagium, ita dictum quod solitariae vitae olim fuerit dicatum; nunc autem castrum munitissimum, quod ad Hepburnos spectavit, qui à captivo quodam Anglo, quem Marchiae Comes, quod ipsum è periculo liberaverit, locupletavit, originem deducunt. Comites Bothwelliae & hæreditario jure diu Scotiae Admiralli fuerunt.

Per sororem autem Jacobi Comitis Bothwelliae Hepburnorum postremi Ioanni Coldinghamiae Priori, filio naturali Regis Jacobi Quinti (qui nothos nimio plures progeniuit) ei nuptam, ad ejus filium & titulus & patrimonium devenit. Nunc Dux Lennoxiae possidet per foris facturam, ipsius nothi enim in manus Regis venerunt, & nunc Dominus Buckleugh est ejusdem hæreditarius possessor. In proximo est Braxholm bellicosae familiae de Buckleugh cognomine Scot habitatio, & plures passim militarium virorum turriculae.

Braxholm.

Do. Buckleugh.

Dimidium hujus Baroniae de Braxholm habuit Dominus de Buckleugh tempore Jacobi primi per permutationem Baroniae de Murdistoun antiqui sui patrimonii à quodam English. Alterum dimidium Iacobus II. ei dedit propter fidele servitium in abigendo è Scotia Duglassio fratre Comitis Duglassii, quem Iacobus II. sua manu Sterlini confodit, quod recusavit renunciare foederi inter eum & Comitem de Crauford & Ross facto, tenendum in capite pro solutione rubrae Rosae annuatim nomine albae fermae. Invenitur in registro Charta Walteri Scott de Kirkurd concessa à Iacobo I, ubi habetur ratificatio Chartae Roberti III, sui patris, de dispositione Baroniae

de Ecfurd pro apprehensione Gilberti Ridderfurd, data 3 Maji 1424. Charta alia Jacobi secundi concessa Waltero Scott de Kirkurd pro suo fidei servitio apud Arkanholme (est pars Baroniae de Langholm, quae quondam pertinuit ad Dominum Maxwol Nithisdaliae comitem, nunc ad Dominum Buckleugh per appreciationem) ubi interiit comes Moraviae Archibaldus, & captus Ormundiae Hugo Duglassii, de terris de Abington, Fairholme, & Glendonarie, 22 Februarii 1458. Iacobus II, concessit Waltero & Davidi Scot ejus filio pro eorum forti & fidei opera navata in invasione & expugnatione Jacobi de Duglas, suiique fratris, dimidium terrarum de Braxholm, in alba ferma, pro solutione rubrae Rosae annuatim 7 Octobris 1463.

Maria concessit Waltero Scot de Backleugh Baroniam de Ormeston, ob res bello præclare gestas contra Anglos, data 2 Febr. 1548. Diploma Domini de Backleugh Baronis majoris est datum 18 Martii 1606. Diploma Comitis de Buckleugh datum 16 Martii 1619.

In Lidesdalia nullae segetes, tota pascua & Morae, quas Belgae Venen nominant, cespitibus ad focum effodiendis aptae terrae.

Optimae carbonum fodinae prope Eskin fluvium in Lidesdalia prope Cannabie cœnobium, pertinent ad Davidem Scotum fratrem Domini de Borkleugh. appellabantur olim hæ terrae, de Baetabil-lands, id est, terrae pro quibus semper certamen fuit inter Anglos & Scotos, sunt enim in confiniis, Iacobo vero VI in Angliæ regem etiam coronato, Scotis adjudicavit & dedit eam per infeofamentum Domino Rob. Duglass & Iacobo Maxwol, qui eas Domino Ioanni Karr vendidit, & ille rursus Domino Waltero Comiti de Backleugh hujus Davidis patri.

Scotia.

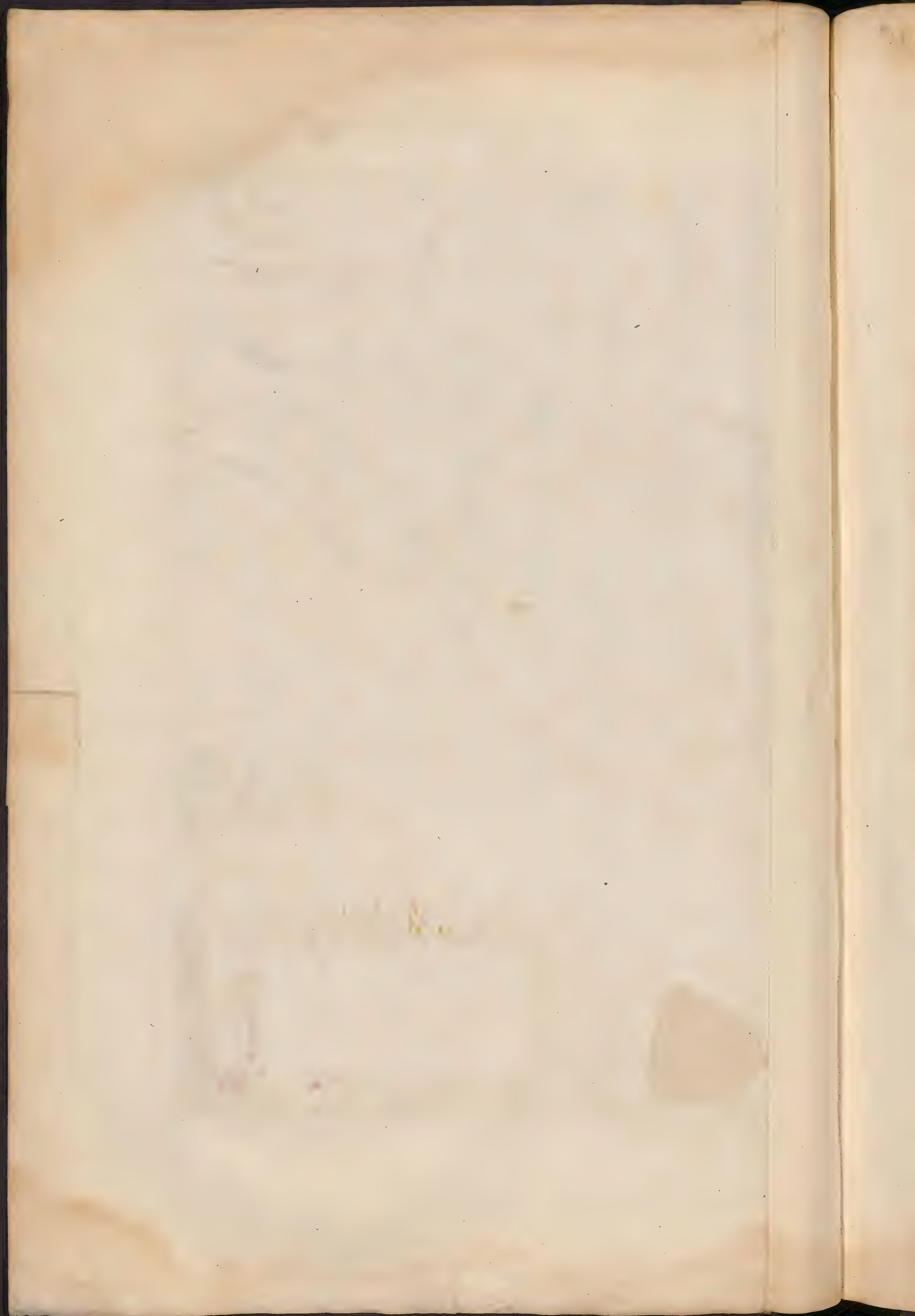
R

E V I A

EVIA ET ESCIA,

vulgo

EVSDAIL & ESKDAIL.

Nomen.

Confines.

Egiones hæ, non magnæ, à fluminibus cognati nominis Euo & Esca nominatæ sunt.

Habent illæ à Septentrione partim Twediam, partim Tevotiam; ab Oriente Lidisdiam, ab Occidente Annandiam, à Meridie Cumbriam Angliæ regionem.

Bella Anglicana impediunt, quo minus plura & magis exacta de hisce & quibusdam aliis tradere possimus. Adjungemus tamen hæc paucula

EX CAMBDENO.

In *Eusdale*, ex nominis affinitate, *Vzel-* ^{*Eusdale.*} ^{*Vzellum.*} *lum* illud verus à Ptolemæo memoratum fuisse ad *Euse* fluv. judicari.

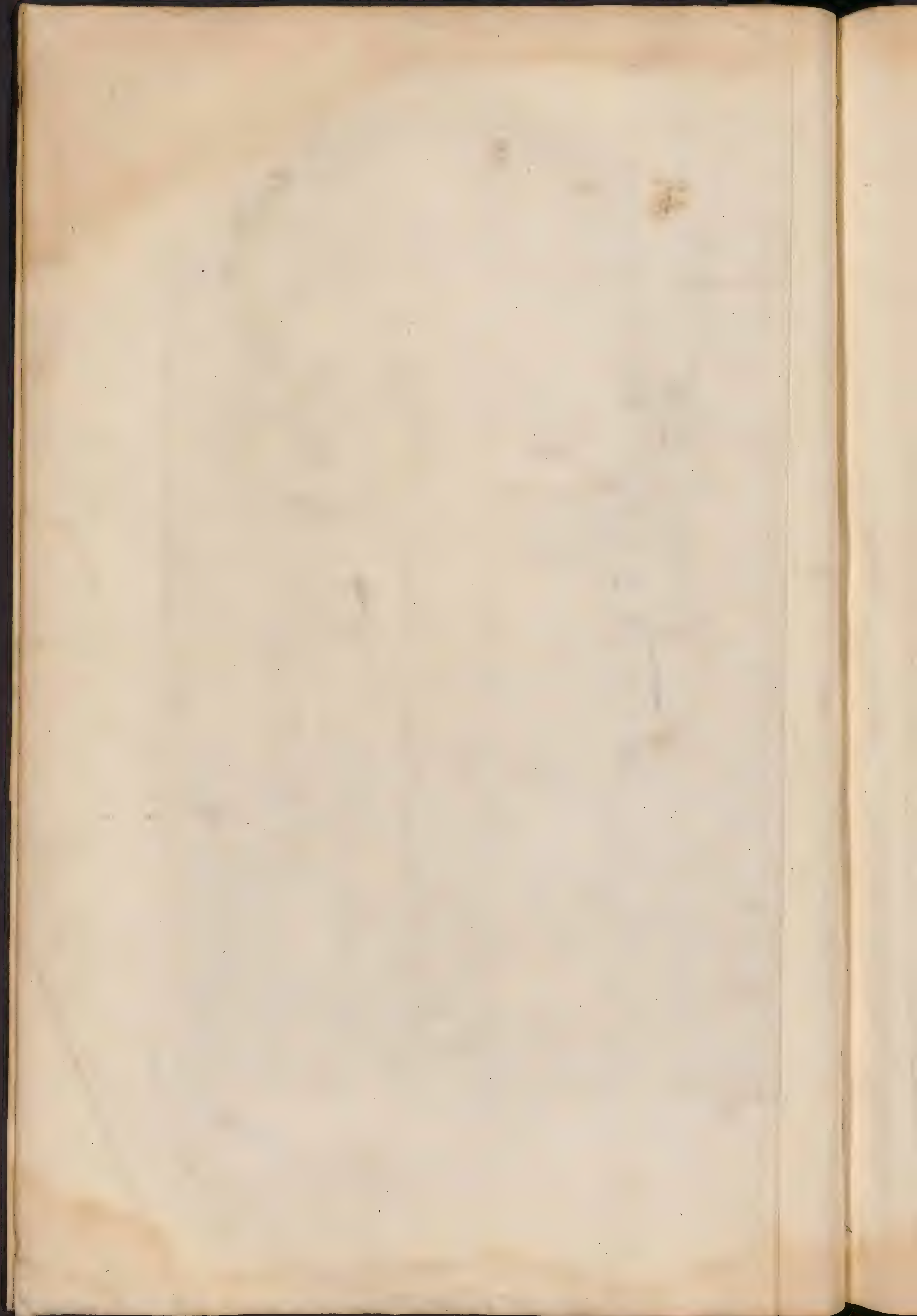
In *Eskdale* *Horestos* habitasse sunt qui ^{*Eskdale*} ^{*Horestis*} opinantur, in quorum fines Iulius Agricola devictis Britannis, qui hoc in tractu sederunt, Romanum exercitum deduxit: certe si *Horescos* pro *Horestis* legamus; *Ar-Esc* enim Britannis locum juxta *Escam* flumen significat. De *Aesica* vero in *Eskdale* jam antea in Anglia dixi, nec est cur repetam.

N I T H I A,

vulgo

N I D I S D A L E.

EX CAMB D E N O.

Nidus fl.

Corda.

Creilthoni
Barones
Saucher.

Comites
Morton.

Dunfreys.

Nnandia ad Occa-
sum adhæret Nidis-
dale arvis & pascuis
non infœlix, nomine
à Nido flu. facto, qui
perperam Ptolemæo
NOBIVS, pro NO-
DIVS, vel NIDIVS
concepitur, cujus ap-
pellationis sunt alii vadofi & fœculenti in
Britannia fluvii, ut etiam hic Nidus. E lacu
Logh-Cure nascitur, ad quem CORDA Sel-
govarum floruit, defertur primum per San-
ghuer castrum Creilthonorum, qui dignitate
Baronum de Sanghuer, & autoritate per-
petuorum Nidesdalia Vicecomitum, diu in-
clyti fuerunt, deinde per Morton quod Co-
mitis titulum quibusdam è familia Douglassa
præbuit, è qua etiam alii ad Drumlanrig
suam habent mansionem ad idem flumen;
[ADDIT. omnes hæ terra de Sanghuer &
Morton jure emtionis nunc pertinent ad Do-
minum de Drumlanrig, qui nunc Comes de
Queensburry appellatur,] cujus prope o-
stium Dunfreys sedet inter duos colles, oppi-
dum hujus tractus florentissimum, quodque
suum vetus castrum ostendit; laneis pannis
conficiendis nobile, & cæde Ioannis Commi-
nii clientelis omnium inter Scotos potentissi-
mi signatum, quem in æde sacra, ne sibi
viam ad Regnum præcluderet, gladio trans-
fixit Robertus Brus, veniamque cædis in sacro
loco perpetratae facile à Romano Pontifice
impetravit.

[ADDIT. In laudem Drumfrisi sic ceci-
nit Arturus Ionstonus:

Pastor ab Amphryso Drumfrisi pascua cernens
Eminus, Admeti pratulit illa jugis.
Florida tot pingues hinc tondent prata juvenci,
Gramina quot verno tempore fundit humus.
Illius externas saturant pecuaria gentes,
Et mensas onerant, Anglia, sæpe tuas.
Ditior armento seges est, & velifer amnis,
Et mare, quod Zephyri temperat aura levis.
Surgit in hac ades, cui cedunt templa Diana,
Vel venerabilis Gracia si quid habet.
Proditor hinc patriæ Brusi virtute Cuminus
Concidit, & sacram sanguine tinxit humum.
Scotia, Drumfrisi reliquis altaria præfert,
Hic tibi libertas aurea parta fuit.]

Scotia.

Propius ostium Solway viculus antiqui
nominis Selgovarum nonnihil retinet. Ad o-
stium vero Caerlaverock, Ptolemæo CAR-
BANTORIGVM, apponitur, munimentum
inexpugnabile habitum, cum Rex Edward. I.
flore nobilitatis Angliæ stipatus obsederit &
cœperit; nunc vero malefirmum Baronum
Maxwell domicilium, qui antiquæ nobilitatis
diu Præfecti fuerunt limitis hujus Occidui,
nuper adaucti nuptiis cum filia & altera hæ-
redum Comitis Morton, unde Ioannes Do-
minus Maxwell declaratus fuit Comes
Morton, atque itidem cum filia & hærede
Herefsi Domini Toricles, quam in uxorem
accepit I. filius secundo-genitus, qui inde ti-
tulum Baronis Hereis accepit.

Nunc hisce postremis bellis civilibus Ca-
strum hoc deletum, Maxwellius hostis pa-
triae à Parlamento declaratus.

Glencarn in hac etiam valle ad lacum ja-
cet, unde Cuninghamii, de quibus suo loco,
Comitis titulum diu gesserunt.

Hæc Nidesdalia una cum Annandia bel-
licosum alit genus hominum, sed ob depræ-
dationes male audierunt: Solway enim va-
doso æstuario insident, per quod in An-
gliam sæpe prædabundi excurrerunt, & in
quo accolæ utrinque Salmones, quibus ab-
undat, jucundo spectaculo & hilarî labore
equites hastis venantur, siue mavis piscantur.

Cujusmodi sunt qui has limitaneas Re-
gnorum valles incolunt abactores, f. Lesleus ipse
Scotus & Episcopus Rossensis dicit: Noctu
turmatim per invia loca, perque multos me-
andros è suis finibus exeunt. Interdiu in lati-
bulis præstitutis equos, viresque suas recreant,
donec eò tandem per tenebras quo volunt, per-
veniant. Arrepta præda similiter noctu per
circuitus & de via duntaxat ad sua redeunt.
Quo quisque peritior dux per illas solitudines,
anfractus, & precipitia, media caligine & te-
nebris esse potest, is ut ingenio excellens majore
in honore habetur: & tanta calliditate hi va-
lent, ut rarissime prædam sibi eripi sinant, nisi
canum odorisequorum [vulgo Sluithonds or
Bluidhonds, qui sæpe 100 coronatis & ultra
æstimantur] ductu rectis semper vestigiis sese
insequentium ab adversariis nonnunquam ca-
pantur. Ceterum si capti sint, tanta pollent
eloquentia, verborumque suavissime fluen-
tium lenociniis, ut & Iudices simul & adversa-
rios, quantumvis se veros, si non ad miseri-

V

cordiam

cordiam, saltem in admirationem & commiserationem quoque vehementer permoveant.

A D D I T A M E N T V M.

Nithus fluvius limpidissimus aquis augetur ab aquilone *Craici, Manoci, Gutterbini, Carronis*, ac *Campelli*; à Meridie vero *Olezi, Carpelli, Scari, Schimylli* atque *Cairnii*. Non procul à fontibus *Sanchar* urbs sita est, & non longe ab ostio *Drumfrisi*um, urbs amœna, florens, totius Vicecomitatus prima, ponte suo inclyta, qui novem ex quadrato lapide arcibus sustentatus, tantæ est latitudinis, ut duos simul semelque soleat admittere currus. Sylvasque habet *Nithus*, ab Aquilone *Sacroboscum*, unde celeberrimo Astrologo *Ioanni de Sacrobosco* est nomen, *Caerlabrocum, Mussolam, Tinvellam, Amisfildiam, Dalsuintonam, Closburneam, Enterkineam* atque *Montisrubram*. à Meridie vero *Mainenkin, Eliokam* ac *Drumlanericam quercinam*, vi mil. longam. *Skarus* vel *Skareus flu.* inumbratur *Craigina, Comlinga, Storkai sylvæ*. *Schimyllus* vero *Croglinga, Killevarrana, Aghchingebberta*. Arces vel *Nitho* imminentes, vel non procul à fluvio, sunt, *S. Sanghuer* vel *Sanchare, Drum-*

lanericum, Montiscastrum, Cashogelium, Enochum, Closburnea, Dalsuintonum *Cominii* antiquum domicilium, qui *Roberti Brusii* in Regno æmulus in sacra *Franciscanorum* æde *Drumfrisiana*, *Brusii* ferro occubuit. *Amisfeldium, Laggum, Tinvellum, Tarthorrellum, Montisbubulum, Carsium*, cum aliis.

Cairnus, secundus à *Nitho* *Nithiæ* fluvius, ex *Dibbiniis* scaturiens montibus, amnibusque *Cragdaraco, Caltrifecino, Oludano* auctus, lambit arcem *Iarburgum*, *Glencarniam* arcem, sylvamque *Cragdarrochiam*, sylvas *Cuthlocham, Maxueltoniam, Craufurtoniam, Dardarocham, Snediam*, atque *Gribtoniam* denique supra *Drumfrisi*um à *Nitho* recipitur.

Secundo à *Drumfrisi*o lapide, est nobilis illa glebarum fodina *Locherta*, decem mill. longa, tria lata: muscosæ inde effossæ glebæ ac *Sole* induratae à tota vicina regione comburuntur. *Mediam* vero *Locheriam* *Locherius* dividit amnis, qui largis imbris exundans, prata circumjacentia efficacibus irrigat aquis; unde maximus est fœni proventus. Denique ultimus ejus alveus munimento inexpugnabili clauditur, quod *Insula* dicitur.

NOVANTES.

Nnde verò NOVANTES in vallibus terram illam coluerunt, qua in Occidentem Solem magnis spatiis procurrit, ita tamen recessibus excavata ut subinde angustetur, & in ipsa rursus extremitate laxata liberius dilatetur, unde NOVANTVM CHERSONESSVM nonnulli dixerunt: Hodie vero eorum Regio continet Galloway, Carick, Kyle, & Cunningham.

GALLOVIDIA,

vulgo

GALLOWAY.

EX CAMDENO.

Galloway.

Alloway medii ævi Scriptoribus Latinis *Gallwallia*, & *Gallovidia*, ab Hibernis, qui olim occuparunt, & se *Gael* sua lingua contracte vocant, facta appellatione; Regio passim collibus insur-

git, qui pecoribus pascendis quam frugibus ferendis feraciorēs; Incolæ piscaturam exercent tam in mari circumfuso, quam in rivulis & lacubus sub collibus ubique stagnantibus: è quibus sub Æquinoctium autumnale incredibilem anguillarum sapidissimarum multitudinem excipulis capiunt, unde non minorem quæstum faciunt, quam ex equis pumilis compacta membrorum firmitate ad labores perferendos qui hinc expetuntur. Inter hos primum se offert ad *Deam* flu. à Ptolemæo memoratum, qui etiamnum, incolumi nomine, *Dee* vocatur, *Kircoubright* portus huius oræ commodissimus, altera Scotiæ *Seneſcallia*, quæ etiam ad *Maxwellios* spectat, inde *Cardines* munimentum ad *Fleet* fluviolum asperæ & editæ rupi affixum, & firmis mœnibus armatum. Iuxta *Ken* flu. Ptolemæo corrupte *IENA* mare allabitur, inde *Wigton* portus aditu angustiore inter *Blaidnoo* & *Cream* profluentes, qui & Vicecomitatus cui *Agnew* ex *Insula* præest, censetur. Comitē autem quondam habuit Archibaldum *Douglas* bello Gallico clarum, & hodie gratia R. Iacobi Sexti Ioannem *Fleming*, qui ab antiquis *Wigtoniæ* Comitibus stemma deducit.

Leucopibia.

Prope hunc locum *Leucopibiam* Urbem statuit Ptolemæus, quam ubi quæram plane nescio. Locus tamen postulat, ut sit illa sedes *Scotia*.

Episcopalis *Niniani*, quam Beda *Candidam* *Casam*, Angli & Scoti eadem notione *Withberne* appellant. Quid ergo si *Candidam* *Casam*, quam Britanni dixerunt, Ptolemæus suo more Græce *Λευκή* *ὀνιδία* converterit? id est, *domicilia candida*, pro quo librarii *Leucopibiam* nobis obtruserunt. Hoc in loco *Ninia* sive *S. Ninianus* Britannus, vir Sanctus, qui *Pictos* australes Christiana fide primus imbuit, Theodosio Iuniore regnante, sedem habuit, & Ecclesiam *S. Martini* nomini sacratam construxit, more Britonibus insolito, ut habet Beda, qui prodidit Anglos suo tempore hanc provinciam obtinuisse, & multiplicata fidelium plebe ad hanc *Candidam casam*, sedem Episcopalem fuisse constitutam. Paulo superius angusto tramite peninsula utrinque subeunte mari terræ annectitur, quæ proprie *Novantium Chersonesus* & *Promontorium*, vulgò the *Mull of Galloway*, id est, *Rostrum Gallovidiæ*, appellatur.

Sub hoc ad Arctum sinus insulis confertus magno ambitu patet, in quem plurima undique se exonerant flumina. Primum vero ex ipso Promontorii vertice *Abravannus*, qui, suo loco paululum submotus, sic Ptolemæo dicitur, pro *Aber-Ruannus*, id est, *Ostium Ruani*. Hodie enim fluvius ille *Rian*, & lacus è quo effunditur *Logh-Rian*, hæcibus, & piscibus saxatilibus admodum copiosus nominatur.

Gallovidiæ hæc suos olim Principes & Dominos habuit, quorum primus, qui annalium monumentis celebratur, erat *Fergusius*, regnante Henrico Primo in Anglia, cui pro insignibus erat Leo argenteus erectus, & coronatus in parma cærulea, qui post multas quas dederat turbas, eò à Malcolm Rege adactus ut filium *Uethredum* obsidem dederit, & ipse rerum

X

rerum humanarum pertæsus habitum Canonici apud *S. Crucem* Edenburgi suscepit. Uæthredum autem Gilbertus frater natus minor prælio cœpit, & lingua excisa, oculisque erutis misere vita & patrimonio spoliavit. Sed intra pauculos annos Gilberto mortuo Rolandus Uæthredi filius paternam hæreditatem recuperavit, qui ex sorore Guilielmi de *Morwill*, Scotiæ Constabularii, Alanum Dominum Gallovidiæ, & Constabularium Scotiæ progeniuit; Alanus è Margareta filia Davidis Comitis Huntingdoniæ primo-genita suscepit Deruolgildam uxorem Ioannis de *Balliolo* matremque Ioannis de *Balliolo* Regis Scotiæ, qui

Constabularii Scotiæ.

cum Roberto *Brus* de Regno Scotiæ contendit, & è priore, ut videtur, conjuge Helenam enuptam Rogero de *Quincy* Anglo, Comiti Wintoniæ, qui inde Constabularius Scotiæ, ut etiam Guil. *Ferrarius de Groby*, Rogeri illius è filia & altera hærede nepos. Sed citò sua hæreditate in Scotia exciderunt Angli, ut etiam dignitate Constabularii, quam *Cominii* Buchaniæ Comites, è filia etiam Rogeri *Quincy* prognati, sunt consequuti, donec ad Arrolhiæ Comites fuisset translata. Titulus autem Dominorum Gallovidiæ *Dorwglastorum* familiæ postea obvenit.

GALLOVIDIÆ DESCRPTIO,

IOANNE MACLELLANO Autore.

55

Etymon.

Situs.

Amnes.

Kennus.

Elata.

Regionis
indoles.

Portus.

Allovidia nomen ducit à *Gallovid*, quod priscorum *Scotorum* lingua *Gallum* significat: nam ab initio *Scoti Brittones* vetustissimos *Britanniae* cultores *Gallos* appellabant, utpote è *Galliis* oriundos. Vetus ea *Brittonum* ditio, à me-

ridie mari *Hibernico*, ab occasu æstuario *Glotta*, à septentrione *Caricta*, & *Coila*, ab oriente æstivo *Nitho* amne clauditur: in longitudinem porrigitur ab oriente æstivo in occasum *Hybernum* ad milliaria 70, inter pontem *Drumfrisi* & *Mulam* extremum promontorium. In latitudinem expanditur à septentrione in meridiem, alicubi ad 24, alicubi ad 20, alicubi ad 16 milliaria. Sex eam amnes interfecant, *Vrus*, *Deva*, *Kennus*, *Crea*, *Bladna*, *Lussus* in mare *Hibernicum* decurrentes. *Kennus* vallem *Kenneam* dividens, in lacum sibi cognominem infunditur, ex eodemque rursus effusus in *Devam*, amisso nomine, duodecim millia passuum à mari defluit. Est quidem & amnis *Fleta*, (medio fere intervallo inter *Devam* & *Cream*) & *Palinurus*; sed hi inter majores amnes non censentur. Omnes *Salmonum* piscatu nobiles; sed præ cæteris *Deva*. Regio tota est cælo soloque saluberrimo: raro in montes assurgit, frequentibus tantum collibus intumescit. Tres ibi montes eximiae altitudinis cernuntur; unus ad æstuarium *Crea*, vulgo *Carnesmoor*, id est (si interpreteris) *Carnesi desertum*: & alter, non procul ab eo, *Marocus*; & tertius, ad æstuarium *Nithi*, *Cresfeldius*. Quicquid terrarum ultra *Lussum* jacet, *Rinum*, id est rostrum *Gallovidiæ*, dicitur: quippe instar avis rostri prominet, ejusque ultimus terminus *Novantum* promontorium, incolis *Mula*, id est glabrum & detonsum, vocatur: nam prisci *Scoti* promontoria appellant *Mula*, metaphora à capite detonso sumpta. *Lussi* æstuarium, *Ptolemæo* *Rerigonius*, ab oriente, & lacus *Rianus*, *Ptolemæo* *Vidogara*, ab occidente terram in angustum cogunt, *Isthmum*que efficiunt, & *Chersonesum*, seu peninsulam, *Peloponneso* non absimilem. Tota *Gallovidiæ* formam elephantis refert; caput est *Rinum*; proboscis, *Mula*; pedes, promontoria in mare exporrecta; humeri, montes supra memorati; spina dorsum, saxa, & ericeta: corpus reliquum, reliqua regio.

Portus habet insigniores, Fanum *Cudberti* in æstuario *Deva*, multarum navium capacem, & tutum receptum, utpote, montium & Insulæ *Rosse* objectu, undique à ventis defensum; & *Cariovillam*, securam navium stationem; & tres *Scotia*.

in *Chersoneso*, seu *Rino*, *Nessocum*, lacum *Rianum*, & portum *Patricii*.

Tota Provincia dividitur in *Gallovidiam* su-
perio-
riorem, & inferiorem; superior inter flumen *Cream* & *Mulam* promontorium jacet, habetque rerum capitalium judicem *Agneæ* gentis Principem, qui honos ad eum transit, post cladem familiæ *Maclellanæ*. Inferior, vulgo præfectura *Fani Cudberti*, judicem habet *Maxwelliæ* familiæ principem.

Tres ibi classes seu Presbyteria, *Fani Cudberti*, *Fani Viçtonensis*, & *Stranraverensis*. In Classe *Fani Cudberti* numerantur Ecclesiæ parœcianæ 17, in *Viçtonensi* novem, in *Stranraverensi* 8: ex his quotannis bis cogitur Synodus. Quicquid est Ecclesiarum infra *Vrum* ad Classem *Drumfrisensem* pertinet.

Oppida habet, Fanum *Cudberti* (vulgo *Kirckebrie*) ad æstuarium *Deva*, portu ejusdem nominis nobile: & *Viçtonem*, celebre quondam emporium, à *Brittonibus* (ut putatur) conditum ad æstuarium *Crea*; *Candidam Casam*, (vulgo *Whitburn*) cœnobio claram: *Capellam*, vel (ut quidam malunt) *Stranraveram*, ad lacum *Rianum* in *Chersoneso*. Non ita pridem *Nova Gallovidiæ*, ad flumen *Kennum*, adscita est in numerum urbium, verum ea nihil fere urbis præter nomen habet, paucis ibi structis ædificiis; quippe *Kenmurie Viçcomes*, qui ibi oppidum condere decrevit, morte præventus, opus inchoatum reliquerat. Celebrantur tamen illic nundinæ singulis septimanis, quo accollæ, satis magno numero, conveniunt, alii emendæ, alii vendendæ annonæ causa, quæ illuc è vicina regione à mercatoribus comportatur.

Cœnobio in *Gallovidiæ*, *Candida casa* *Niniano*, *Cœnobio* quem Deum tutelarem putabant, sacra, in ultimo *Gallovidiæ* recessu, quo olim homines, è longinquis Regionibus, religionis ergo, profectioes suscipiebant, visuri reliquias, & ædem *Niniani*, indeque aliquid sacri pulveris, magnum illis temporibus sanctitatis monumentum, asportaturi; Cœnobium *Lussense*, ad finem fluminis *Lussi*: *Dundrananum*, quarto à Fano *Cudberti* lapide orientem versus. *Glycicardium*, vulgo Cœnobium *Novum*, ad æstuarium *Nithi*: *Tunglandium*, ad ripam *Deva*; *Marianum*, ad æstuarium *Deva*, circiter octingentos passus infra Fanum *Cudberti*; *Salsidense*, in *Chersoneso*. à quibus autem singula hæc fundata sint, propter Scriptorum penuriam non constat.

Incolæ sunt fortes, & bellicosi: certe in numero, pero conflictu *Neoburnensi*, ad *Tinam* in *Anglia*, pauci equites *Gallovidiani* sub auspiciis *Patricii Makei*, cujus filius in eo conflictu interfectus, clarissimi equites insigne suæ virtutis specimen dederunt. oblongis enim hastis ita turbarunt hostium

hostium confertissimam aciem, ut cæteris facilem præbuerint victoriam. Olim quidem hæc gens ad alendas discordias proclivis, sed humaniori cultu, & religione expolita feritatem exuer paulatim didicit: generosi, manu & consilio prompti, corporum morumque elegantia quoslibet facile exæquant. Plebs est corpore robusto, & ingenio non infelici.

Qui in *Moris*, hoc est, in desertis habitant, pecore alendo rem faciunt, magnos habent ovium greges; oves ibi optimi generis, & ob carniū saporem, & vellerum præstantiam. Lana hinc magna copia ad exterarum regiones exportatur à mercatoribus, qui non modicum inde quæstum faciunt.

Qui in *Machris*, id est locis cultis & campestribus habitant, agro colendo vitam tolerant; nec carent illi fecundis pascuis, & gregibus. nascitur ibi avena exiguo corpusculo, sed solido, unde optimam conficiunt farinam.

Equos alit *Gallovidiæ* mole quidem parvos, sed acres, & robustos, qui maximo ubique pretio vaneunt.

Familia
illustres.

Familia hic illustriores, *Gordonia*, *Maxwellia*, *Maclellana*, *Macdovalla*, *Makkea*, *Maccullocha*, *Stuarta*, *Agnea*, *Adara*. Sed cæteras antiquitate, & prisca dignitate anteeunt, *Macdovalla*, *Maclellana*, *Makkea*, & *Maccullocha*. Cæteræ sunt recentiores. Floruit ibi quondam gens *Maclellana*, genere & opibus (ut testatur *Buchananus*) facile primaria, sed *Patricio*, ejus familiae principe, per *Duglassium* extincto, amici in vindictam promissi, collecta suorum manu, in *Glottianos Duglassii* clientes, ferro flammaque sævierunt; deinde ob hoc tam nefarium facinus bonis fisco adjudicatis, ipsi proscripti, & solum vertere coacti, amplissimam familiam eò miseriarum redegerunt, unde nunquam penitus adhuc emerfit. Paucis autem post annis, *Patricii* filius, qui diu latebat occultus, occiso pirata *Afro*, qui infesta reddebatur *Gallovidiæ* littora, in Regis gratiam, & *Bombiam*, veteris patrimonii partem est restitutus.

Stinceella in *Teviotia* vetusta *Gordoniorum*, sedes, unde duo fratres, alter in *Gallovidiam*, alter in *Bogiam* profecti, florentissimæ utrobique *Gordoniorum* familiae principium dederunt. Qui in *Gal-*

lovidiam venit, apro agros vastante occiso, villa *Gordonia* & *Lacu varria* à Rege donatus, in numeroſam gentem crevit. Adari è stirpe *Kildarenſis* in *Hibernia* reguli creduntur oriundi.

Nobiles apud *Gallovidianos*, *Stuartus Gallovidiæ Nobiles*. comes, *Gordonius Kenmuriæ Vicecomes*, *Maclellanus Fani Cudberti Baro*, suæ quisque gentis ibi princeps. sunt & ibi multi equestri loco nati.

Arces illic multæ, sed omnium nuper validissima erat *Treva*, in Insula fluminis *Deve*, octo passuum millia à Fano *Cudberti* condita à *Duglassio*, qui, regnante *Iacobo secundo*, magnas patriæ suæ turbas dedit. Ea, in recentibus apud nos motibus, à *Maxwellii Nithii* comitis clientibus, defensa est; sed tandem dedita, fornicibus per-tusis, tecto & tabulato ademptis, est reddita inutilis bello. Est & arx *Kenmuriæ*, ad lacum *Kennum*, in colliculo satis edito sita, à *Ioanne Gordonio Kenmurenſis Vicecomitis* avo exstructa: ea sub-jectam vallem & lacum sublimis despicit. Cernuntur duæ præ cæteris validæ arces in *Rino*, *Ken-neda* in lacu *Insulano* à *Casiliffæ* comite: *Scaodunum* (appellatur vulgo *Dunskey*, id est, arx alata) à *Roberti Adari* majoribus conditum in prærupto saxo ad mare. Sunt & aliæ, puta *Crugultona*, munitissimum olim præsidium ad æstuarium *Creæ*, *Glaſtonenſis*, *Garlicenſis*, *Clarenſis*, *Cudbertana*, *Cardanefia*, & *Ruscovenſis*, præter multa insignia ædificia.

Lacus in *Gallovidiæ* inferiori, *Caloverca*, *Multo-Lacus*, *Ritonius*, *Kennus*. In superiori *Martonius*, *Macrumius*, *Longocastrius*, *Insulanus*, *Nævius*. *Sylvæ Sylvæ* quæ hanc regionem amœnam reddunt, sunt *Kenmurenſis*, *Greenſis*, & *Garlicenſis*.

Qui prælia hic commissa scire desiderat, is consulat rerum *Scoticarum* historias à *Buchanano* & *Boëthio* conscriptas. Est, ut in verba paucissima conferam, *Gallovidiæ* (etſi apud regionis ignaros nonnunquam male audiat)

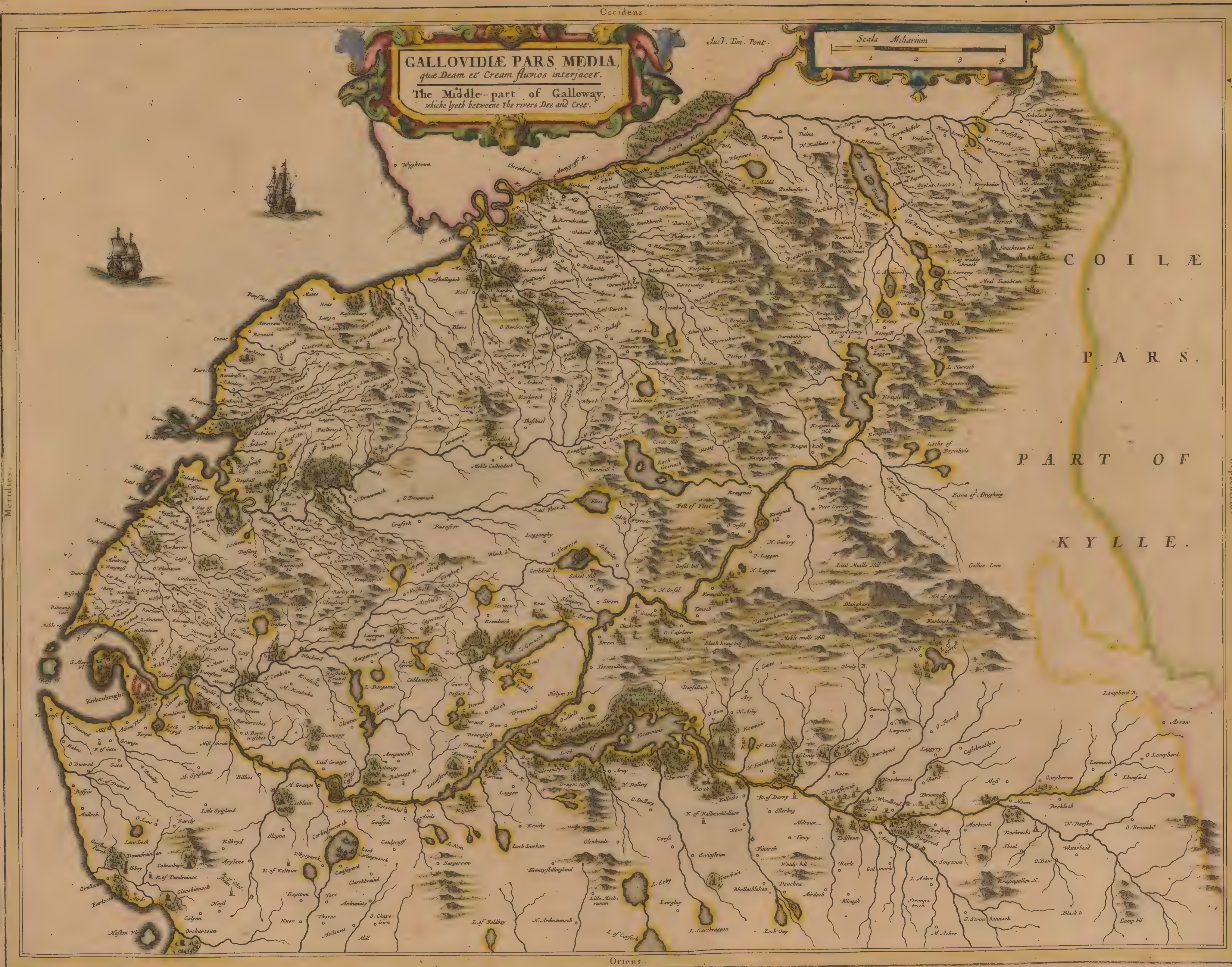
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis Externa, Soli uber-Forte hic multa luxuria, nihil tamen natura deest. *tas.*

In nulla *Scotiæ* parte lanæ tam præstantes, nusquam in *Scotia* præstantiores equi, sed minoris staturæ, quos *Galloway-nages* vocant. Ita ut Angli omnes equos bonos *Galloways* vocent.

GALLOVIDIE PARS MEDIA,
quae Deam et Cream fluvios interjacet.
The Middle-part of Galloway,
whiche lyeth betwene the rivers Dee and Cree.

Scala Milliarum

1 2 3 4

COILE

PARS,

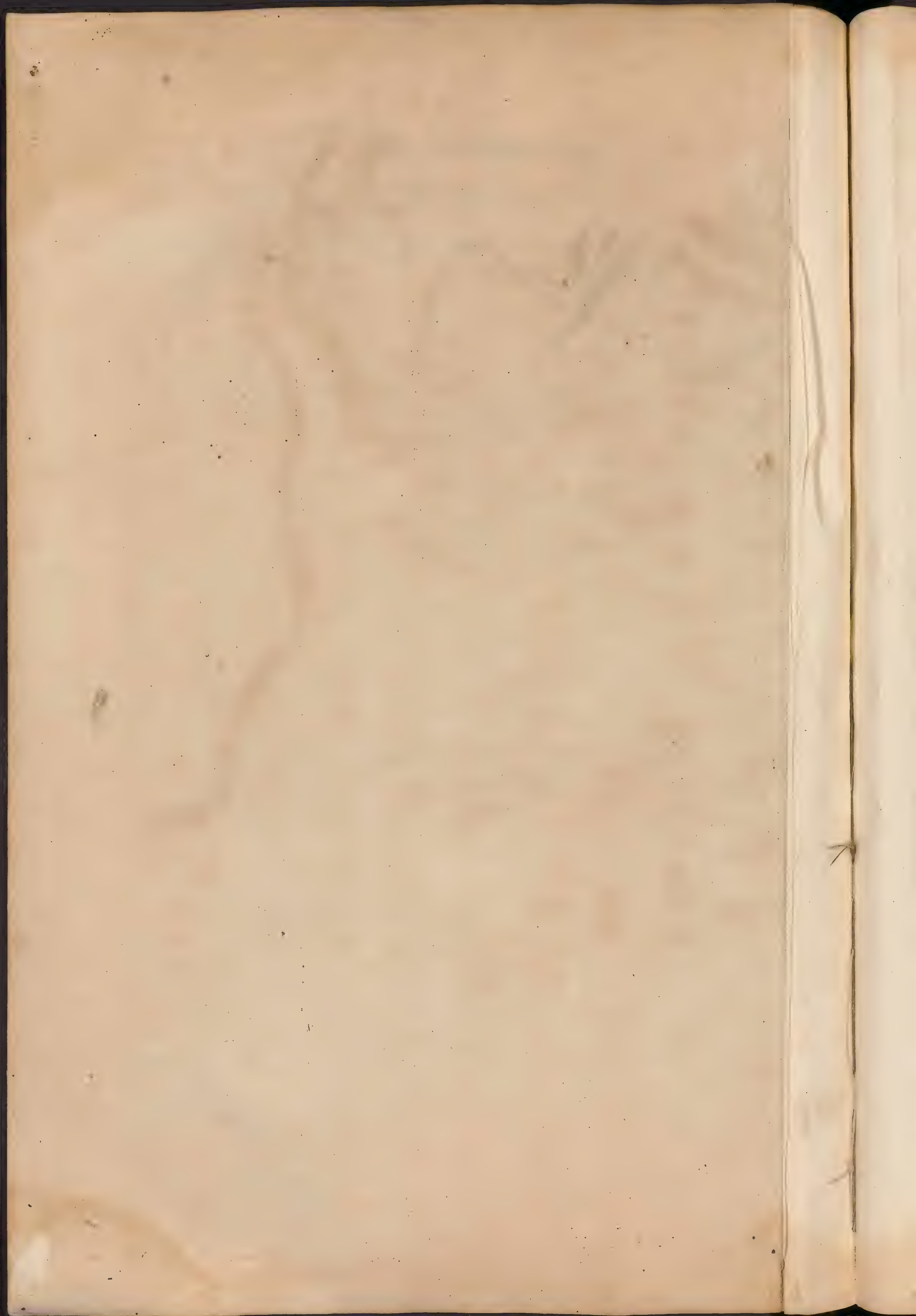
PART OF

KYLLE.

Septentrio

Oriens

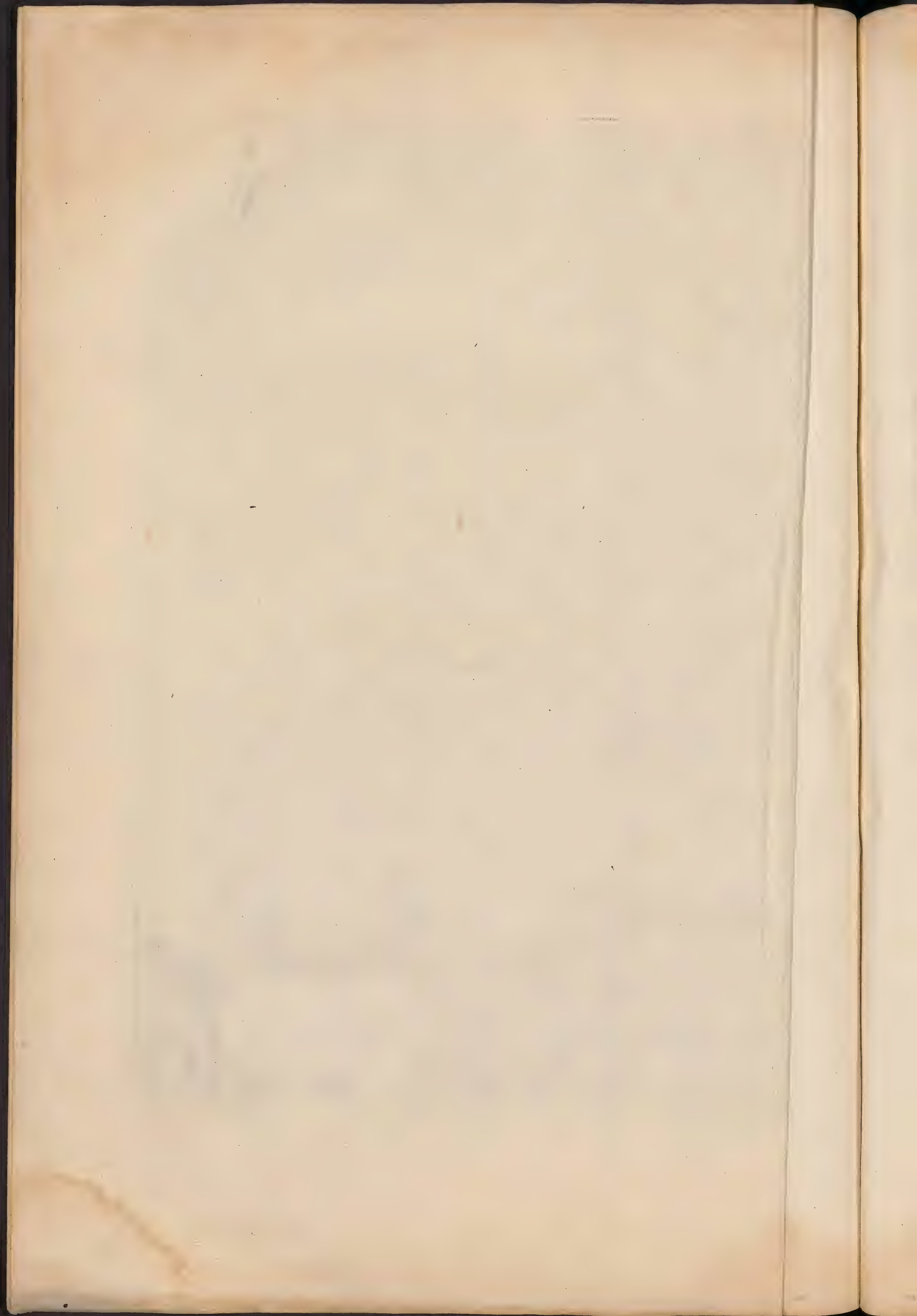

CARRICTA.

Arrieta sequitur, pa-
scuis læta, cui sua
commoda & terra
& mare affatim sup-
peditant. In hac *Rerigonium* sinum, &
Rerigonium oppi-
dum statuit Ptole-

habentur, quia, qui his cum ordinaria
potestate & jurisdictione præsunt, *Bal-*
livi vocantur, vocabulo quod medio
ævo enatum, apud Græcos, Siculos, &
Gallos *Conservatorem* significat. Verum
tempore superiori *Carrieta* suos habuit
Comites, nam ut taceam Gilberti de *Comites*
Gallovidia filium, cui Rex Guilielmus *Carrieta*
Lib. Mal- totam *Carrieta* temporibus cunctis possiden-
-ros.

Berigo-
nium.

Bargeny.

Kennedii.

Comites
Cassilia.

Baily of
Carrieta.

mæus, pro quibus *Berigonium* in anti-
quissimo Ptolemæi exemplari Romæ
excuso MCCCCLXXX. ut non possimus
non credere fuisse quod nunc *Bargeny*
dictum, suum habet Dominum è fami-
lia *Kennediorum*, quæ ex Hibernia, re-
gnante Roberto *Brus*, devenit, hoc tra-
ctu nobilis, numerosa, & potens. cujus
Princeps Comes est *Cassilia*, hoc enim
nomen castri est quod incolit ad *Du-*
num fluvium, cujus etiam ripæ alterum
habet castellum nomine *Dunnur* impo-
situm, & hæreditarius est hujus Pro-
vinciæ *Ballivus*. Hæc enim cum *Kyla*,
& *Cunninghamia* tres Scotiæ *Ballivatus*

dam dedit, legimus Adamum de *Kilco-*
nath circa M C C L X X Comitem fuisse
de *Carrieta*, & in bello sacro obiisse, cu-
jus unica filia Martha Robertum *Brus*,
speciosa forma juvenem, quem inter
venandum conspexerat, misere depe-
riit, in virum accepit, & *Carrieta* Co-
mitis titulo & possessionibus adauxit,
cui peperit illa Robertum *Brus* Scoto-
rum Regem celeberrimum, à quo stirps
Regia. Titulus autem Comitis *Carri-*
eta junioribus è familia *Brusiana* ali-
quandiu relictus, postea Scotiæ Prin-
cipibus in honorum cumulum accessit.

Scotia.

Z

K O I.

K O I L A,

S I V E

K Y L E.

EX CAMDENO.

Anno 750.

Vidogora.
Aire.

Nterius ad hunc sinum sequitur Kyle, rerum copia præcellens, & incolis frequens. In Bedæ auctario Campus Cyel, & Coil dictus, ubi memoratur quod Eadbertus Nordanhumbrore Rex hunc cum aliis Regionibus suo Regno addiderit. Ptolemæi sæculo hîc innotuit Vidogora, Aire fortasse, qui Vicecomitatus est, emporiolumque & portus notissimus ad ejusdem nominis fluviolum: de quo nihil melius mihi quod scribam occurrit quam hi versiculi à I. Ionstono ad me missi.

Æ R A, five Æ R I A.

Parva urbs, ast ingens animus in fortibus heret,
Inferior nulli nobilitate virum,
Aëris è campis haurit purissima cælum,
Incubat & miti mollior aura solo.
Aëria hinc, non Æra prius, credo, illa vocata est,
Cum duris quid enim mollia juris habent?
Infera cum superis quod si componere fas est,
Aurea fors dici debuit illa prius.

ADDIT. [Sic verò Arturus Ionstonus eundem depingit:

Urbs celi contenta bonis, vel ab aëre puro,
Vel, quo forte cluis, nomen ab ære trahis.
Mole quidem parva es, sed molem dotibus auges,
Vrbibus & magnis nobilitate præis.
Grandia saxa vides, exili corpore gemmas,
Plus tamen exilis gemma nitoris habet.

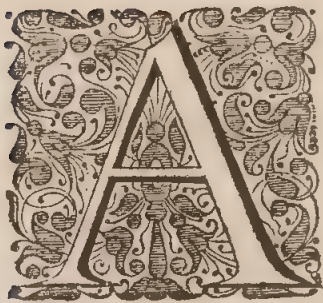
Et Iovis exiguo surgit de semine quercus,
Et septem gemini fluminis ora latent.
Macte animi; terras sibi quæ subjecit & undas,
Tibridis urbs olim nil nisi villa fuit.]

Præter Aire flumen alii duo rivuli hanc regionem perfundunt, multis viculis per ripas sparsis, Lougar ad quem Crawfordi, & Cesnock ad quem Cambelli, clara in hoc tractu nomina, incolunt, ad cujus etiam ripam est Vchiltre castellum sedes Stewartorum è familia Regia, utique Albanie Ducibus prognati, qui hinc Barones de Vchiltrey, & è quibus fuit Robertus ille Stuart, qui individuus Principi Condæo comes cum eo in Gallia in prælio cæsus. Hæreditaria Ballivi dignitate huic præest Cambell de Louden. [Cujus hæredem addit. duxit Illustr. Ianus Comes de Louden Scotie Cancellarius præclarissimus, eloquentissimus, filius Domini de Lawers. Narratur primum istius nominis Cambelli dum Londini rogatus à quadam Domina pudicitiam suam defendere, certamen suscepisse, sed illa conscientia ducta illum adiit, & se vitiatam confessa rogavit à pugna abstinere; pugnam tamen detrahere non voluit nec potuit, sed nimis sero; jam enim parati & in campo erant cum iudicibus, certamenque iniit, sed declinans, donec ab adversario laceffit & interrogatus cur pugnam declinaret? respondit: I byde my tyme, id est, tempus meum expecto, qua re alter irritatus filium scorti eum appellavit, quod dictum Cambellus statim accipiens, respondit, & hæc certaminis nostri fit causa, mentiris enim; & non solum se defendit, sed adversarium aggressus eum interfecit. Hinc illis etiam nunc illud Symbolum.]

EX CAMB-
DENO.Vchiltre si-
ve Ochiltre.

P R O V I N C I Æ
A E R E N S I S
NOVA DESCRIPTIO.

Nomen.

Eræ Vicecomitatus Coilam, à Coilo Brittonum Rege, quem Fergusius primus Scottorum Rex, gravi prælio fustum, ibi cæcidit anno ante Christum natum 325, denominatam, in gremio suo mediam complexa est. hujus tam insignis victoriæ plura etiam nunc extant monumenta. campus in quo concursus est Regis nomen retinet; nec longè ædes sacra Coiltoun; fluvijs Coilus qui

Scotia.

Aeræ influit, quatuor circiter millia passuum supra emporium, satis celebre fluvio cognomen; est & in proximo lacus Fergusii, juxta quem Scoti castra posuerunt, & demum fuit hujus victoriæ fortuna, ut Scoti Fergusio Regnum ultro deferrent, sibi & posteris se parituros sacro & solenni ritu jurarent; à quo continua fere serie 108 Reges ante Carolum, anno 1649 Londini in Anglia decollatum, Regnum tenuerunt. In campo ubi decertatum lituus incurvus, figura sua cornu referens, imprimis canorus,

A a

multis

multis post annis effossus est, quo Comarchi Caprintonii, quorum ædes primaria in ista regione, Coili campus, nostris Coilfeild dicitur, ad cogendos rusticos suos & operarios utuntur. Provinciam hanc meridiem versus Caricta se-
Confines. jungit Dunus fluvius, ex lacu cognomine pro-
Pont. fluens. Qua Caricta regia via Aeram itur, pons pedum nonaginta fornicem unum modo habens (nusquam autem toto Regno talis conspicitur) huic fluvio superstructus est. Qua in septentrionem porrigitur, Irwinus, qui & ipse pontem quatuor fornicum habet, à Cuninghamia dividit. Qua ad occidentem spectat, duodecim millia passuum mare versus extenditur hæc Regio; portum habet humilem, planum, arenosum. Qua via patet inter Dunum & Irwinum, Capita Gallovidiæ & Nidaliæ pertingit; ad ortum capita Lesma hego & Evenotæ; quæ omnes partes sunt Glottianæ. Ad occidentem, qua mare spectat, viginti duo millia passuum longitudine, latitudine vero decem complectitur. Orientem versus, duos omnino aditus, hosque perangustos habet. cæteræ effossa gleba (mossum nostri vocant) & ericeto occupantur. Paulo patentior est ille qui per Raudonem amnem ducit; angustior alter per Packenholmium, nec nisi singulos simul transmittens, inter montem & Aeræ palustria coarctatus. Exoritur Aeris fluvius, qui mediam interfecat regionem, quam in duas Dynastias dividit, quarum altera, Coila-Stuarti, quæ septentrionem spectat, Irwino fluvio terminatur; altera meridiem versus, Dunum fluvium limitem habet, Regis Coila dicta.
us. ipse Aera amœnissimus amnis aliis fluviolis sese immiscentibus incrementa capit, sylvis & castellis multum spectabilis, tum præcipue arce Socino clarissimi comitis Laudoni, Regni Cancellarii amplissimi. Habet & alia propugnacula munitissima, Enterkenum, Gadgirthum, Smidromium, Regulorum Carcarthi castrum. quædam etiam alia ædificia perpulchra, quorum domini sunt varii Regionis illius toparchæ. Ad primas Aeræ fluminis fauces spectatur pons quatuor fornicum. Inter novum Aeræ oppidum ad Septentrionem ibi Cragia-Vallacum arx speciosissima simul & munitissima visu est. In medio

hujus emporii fluvius est perutilis obicibus inclusus, unde effusus molis publicis inservit, atque Aeræ accipitur. Campi qui oppidum ipsum & mare interjacent, tum frugibus tum pascuis felicissimi sunt.

Meridiem versus ex regione pontis est Aera ipsa, antiquitate & Regiis privilegiis celebre Emporium, D. Ioannis ad Aeram dictum. Sed hoc nomen antiquatum est. Hoc oppidum, Regio diplomate in Vicecomitatum Aeræ fundatum, 32 millia passuum, qua meridiem quaque septentrionem spectat, sub sua ditione habet. Est autem hæc totius Provinciæ longitudo inter lapidem vocalem ad Glottæ fauces; & tres lapides erectos Gallovidiæ complectitur. 64 miliaria urbis subsunt imperio. In ostiis fluminis, quæ portus commodissimi locum obtinent, plurima aspiciuntur navigia. Vrbs ipsa in planitie arenosa sita est, campos tamen inprimis feraces, viridaria etiam hieme & æstate juxta amœna habet, ad duo millia passuum meridiem & septentrionem versus, inter Ostium Duni & Aeræ fluvii. in his campis ædes est sacra, inprimis ornata. in ipsa urbe extant rudera horreorum Aeræ, ubi castra posuerunt Angli, nocte qua Procerum & Baronum non paucorum immanem & horrendam cædem dira & barbara perfidia & crudelitatem ab illis factam in pace, sequuta est, quos somno, vino, sanguine graviter oppressos inclusit fortissimus Wallas, & in perfidiæ ultionem cum ipsis granariis exussit anno circiter 1300. In hac Provincia octodecim sunt ædes sacræ fundatæ & dotatæ, tres præterea annexæ, Monasteria
Ades sa- pauca eaque exigua qualia sunt Foulfindium. Est
ne. & sacellum non ita longe à littore ad Septentrionale Aeræ latus, mille passus inde distans, *Sacellum*
leproforum. Casa Regia dictum, quod Robertus Brussius alendis leprosis aliquot assignavit, & tuguria proxima nunc tenent. Præcipua generosorum hujus Provinciæ nomina sunt, Stuarti, Cambelli, Chalmeri, Lokarti, Cuninghamii, Craufurdii, Vallasii, Dunbari, Crichtonii. Abundat hæc Provincia carbonibus, calce, neque ulla re pro vita humana sustinenda necessaria indiget: pisces tantum albos à Caricta vicina mari proxima mutuatur.

C V N N I N G H A M.

E X C A M B D E N O.

Na ad Ortum & Septentriones conjuncta Cuninghamia eidem æstuario ita incumbit, ut exspatiantem ejus hætenus latitudinem co-

Nomen.

erceat: nomen vero, si Latine interpretetur, idem quod *Regis habitatio*, unde ejus amoenitatem conjicias. Hanc *Irwinus* irrigat, qui & à *Kyle* determinat, ad cujus fere fontes *Kilmarnock* cernitur

Boidii Baronis.

Boidiorum Baronum habitatio, è quibus regnante Iacobo Tertio aulica aura Thomam ad Proregis auctoritatem, Robertumque ejus filium ad Comitis Araniæ dignitatem & nuptias cum Regis sorore provexerat. Verum eadem aura mox reflante hostes patriæ judicati, uxore etiam Roberto abducta & Iacobo *Hamiltonio* data, bonis in fiscum redactis, omnibus lusu quodam fortunæ exciderunt, & profugi obierunt: posterius tamen avitum Baronum honorem receperunt, & eodem hodie gaudent. At *Irwin* fluvii ostium *Irwin*

Irwin.

Burgus apponitur cum portu arenosis pulvinis ita intercluso & minus profundo, ut tantum minorum navigiorum sit capax, *Ardrossan* castellum *Montgomeriorum* superius sinui impendit: vetusta hæc & celebris in primis familia, quæ *Poununium* castellum in bellicæ virtutis testimonium ostendit, constructum ex pretio *Henrici Percy* cognomine *Whotspurre* redempti, quem in prælio ad *Otterburn* sua manu cepit, & captivum abduxit *I. Montgomerius*. Ab *Ardrossan* haud

Largis.

procul abest *Largis* Norwegorum sanguine à Rege *Alexandro Tertio* cruentatum. Vnde littore inflexo *Eglinton* castellum occurrit, quod nobilium ejusdem cognominis fuit possessio, à quibus ad *Montgomerios* devenit, qui

hinc titulum Comitum *Eglingtonia* acceperunt. Vnde autem hoc cognomen, non facile quis dixerit, scio è *Normania* in *Angliam* advenisse, variasque fuisse ejusdem nominis familias, sed ea in *Essexia*, è qua *Thomas Montgomery* Ordinis *Georgiani* Eques regnante *Edwardo Quarto*, insignia ab his parum variata gestavit. Cæterum prænotabilis hæc gens late est diffusa, atque ex illis de *Gevan* fuit *Iacobus* ille *Lorgæus* Comes *Montgomeriæ* dictus, *Scoticorum* stipatorum (quos in suum & successorum præsidium *Carolus Quintus* Rex *Galliarum* in fidei ipsorum & suæ benevolentiae testimonium instituit) Præfectus, qui in hastiludio *Henricum Secundum* *Galliarum* Regem aperta forte casside hastæ fragmine per oculum in cerebrum penetrante interemit, posteaque in civili illo quo *Gallia* flagravat bello, dum à reformatæ religionis professoribus staret, interceptus & securi percussus.

Montgomerii Comes Eglington.

Satellitum Scoticum in Gallia.

[Familia hæc desit in filia unica *Hugonis Montgomerii* Comitum de *Eglington*, prognato ex filio *Hugonis* Comitum, & filia *Roberti* sui fratris, quæ nupsit *Alexandro Seaton* fratri germano Comitum de *Wontoun*, qui comitatum jure uxoris possidet, & nomen *Montgomerii* assumpsit, & est *Ballivus* hæreditarius *Cuninghamia*.]

Addit.

Est in eo tractu *Cuninghamiorum* gens, cujus Princeps est *Glencarnia* Comes, qui ad *Kilmaures* habitat, originem ex *Anglia* repetit, & ab *Anglo* qui cum cæteris *Thomam Archiepiscopum Cantuariensem* occidit, quam vere nescio, probabili fortasse conjectura arrepta ex pallio Archiepiscopali quod in clypeo gestant gentilitio.

Cuninghamii Comes, res Glencarnie.

Septentrio.

CVNINHAMIA.

Ex sceleris
TIMOTHEO PONT.

TOWLES.

Illustratio ac Nob. mo Domino,
D ALEXANDRO,
COMITI DE EGLINTOWN,
Domino de Montgomerie et Kilgiving,
Baroni de Rosslyn, Hereditario Camerario
Bailivo. Tab. hanc D.D. J. Blaeu.

T H E

F V R T H

M KUMBRA.

LITTLE KUMBRA.

K L Y D.

G L O T T Æ

Æ S T V A R I I

P A R S.

PART OF KYLE.

C O I L Æ

P A R S.

R E N T R E W.

P A R S

R E N F R O -

A N Æ.

P A R T O F

R E N F R E W.

Part of Clyde-Dail.

Scala Miliaria

1 2 3 4 5

Ioannes Blaeu excudebat

Meridies.

KNAPDALIA.

Confines.

Napdalia à Meridie habet Kantiram, quæ ei tam tenui cervice eoque arenoso adhæret, ut nautæ compendio per eam naviculas traducant; à Septentrione Lorna est; ab Oriente Lacus Fiw eam alluit, & ab Occidente illa pars maris occidui, quæ Ijuræ & Ilæ insularum latus Orientale tangit. Plura procul dubio de hac provincia dicenda forent, quæ temporis injuria prohibet. Itaque tabula contentus sit Lector, & conatus meos probet, enixe rogo.

Scotia.

Cc.

CAN-

Logh Fin.

Epidium.

C A N T I R E.

E X C A M B D E N O.

Loph Fin.

Epidium.

Acus *Fin*, halem suum tempore ad miraculum feracissimus, *Argatheliam* à promontorio disjungit, quod per triginta plus minus miliaria in conum se colligens ita avide Hiberniam versus se projicit, quasi Hiberniam, quæ angusto freto vix XIII miliarium dirimitur, ad se advocaret. Hoc EPIDIORVM promontorium nuncupat Ptolemæus, cui nomini cum EBVDIS insulis quæ objacent aliqua intercedit, ut mihi videtur, affini-

tas. Hodie lingua Hibernica, quæ toto hoc tractu in usu est, *Cantyre*, id est *Nomen.* *Caput terra*, appellatur. Incolitur vero à familia *Mac-Conell*, quæ hic dominatur *Dominus.* ad nutum tamen Comitum Argatheliæ, & subinde prædabunda in Hiberniam suis mioparonibus excurrit; provinciasque illas quas *Glines* & *Rowte* vocant, occupavit. Aded tenui cervice vix mill. pass. eoque arenoso hoc promontorium *Knapdalia* adhæret, ut nautæ compendio per eam naviculas traducant. Quod facilius credas quam Argonautas suam Argum humeris impositam per quingenta millium passuum pertraxisse.

Scotia.

Dd

GLO-

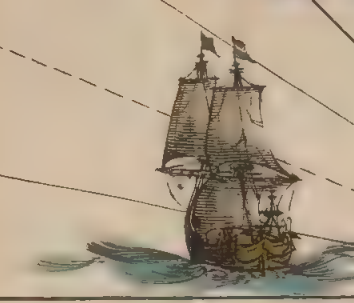

CANTYRA
Cherfonefus,
CANTYR
a Demie-yland
Auctor Timothy Pont.

Occidens

Septentrio

Meridies

GUSTIA

PARS ASTUARIJ

MARE VERGIVUM

Ila Infula

Iura Infula

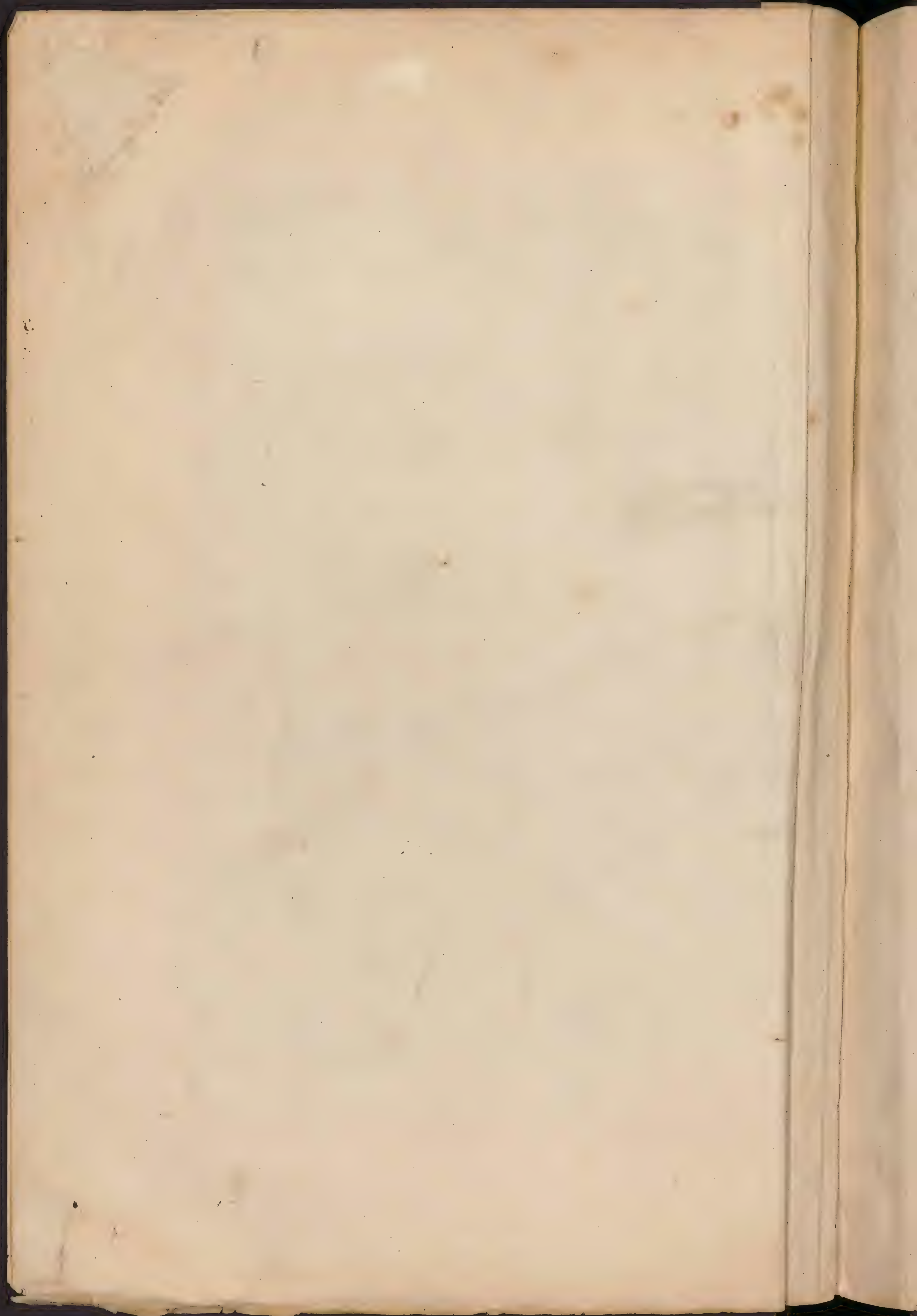
Ylen Teghza

Epidium prom.

Knap

dail

GLOTA INSVLA,

SIVE

ARRAN.

EX CAMBDENO.

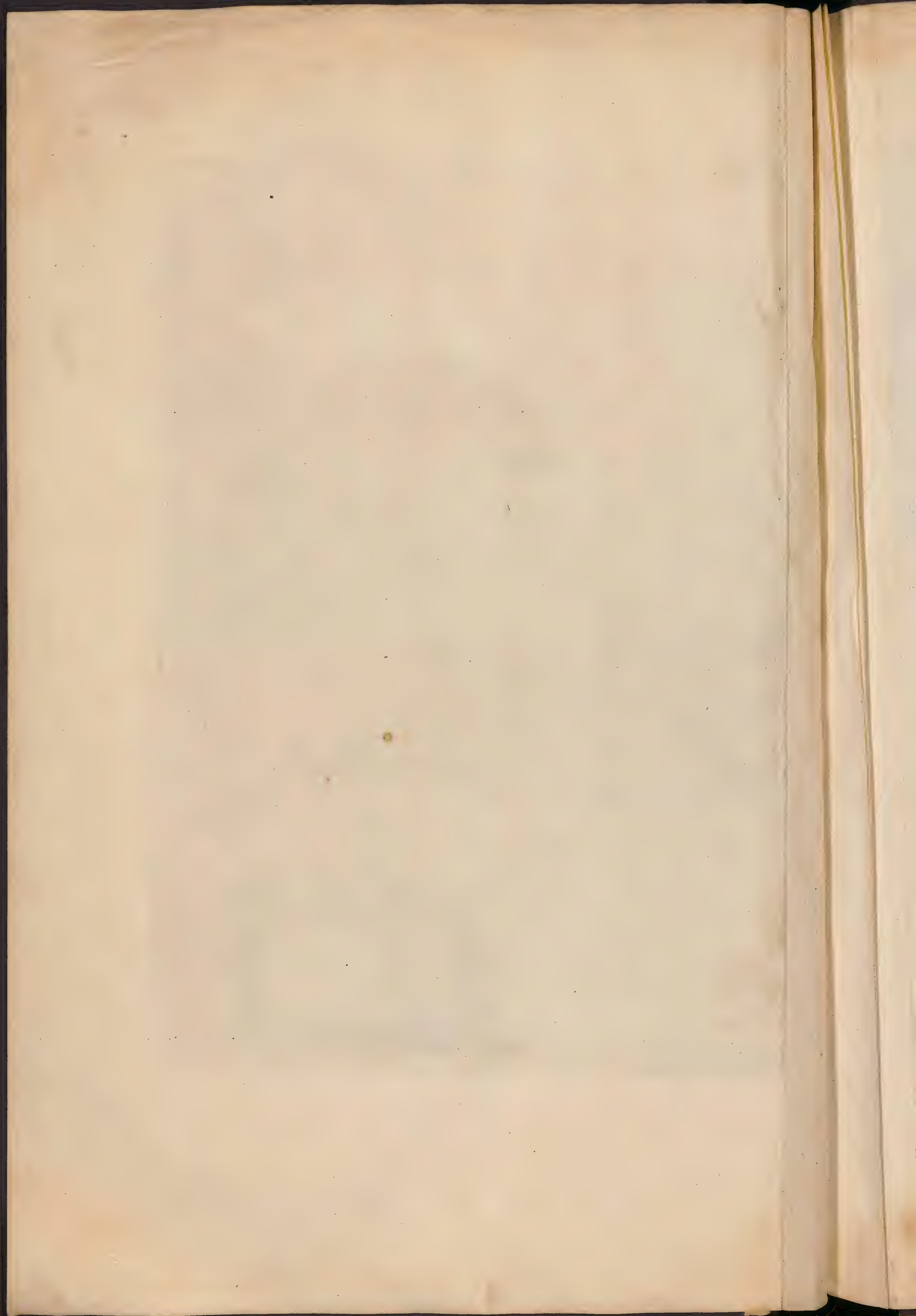
IN conspectu *Cunninghamia*, inter complures alias Insulas, eminet *Glota* insula, ab Antonino memorata, in ipso *Glota* sive *Cluida* fluvii æstuario, hodie *Arran* ab ejusdem nominis castro. Interius tota montium prominentia assurgit, ad quorum radices juxta littora percolitur. Hæc primum quem legi Comitem habuit Robertum Boidium, cujus uxorem & una Comitatum Boidio profugo Iacobus *Hamilton*, ut modo dixi, accepit, & eodem posterio gavisi sunt. vide Buchananum de Roberto Bodio.

R E N F R A W.

E X C A M D E N O.

*Reinfraw
Baronia.*

Randmara.

*Barones
Cartbcart.*

Cruikston.

*Barones de
Roos.*

Pasley.

ADDIT.

*Barones
Sempill.*

D Glottæ ripam citi-
riorem sita est Baronia
de Reinfraw, à primario
oppido dicta, quæ
Ptolemæi RANDVARA
videtur ad Cartbcart fluv.
qui sui incolam habet
ejusdem nominis pri-
scæ nobilitatis Baro-
nem de Cartbcart, cui

vicina sunt (eximia etenim est hæc provinciola
nobilitatis alitrix) Cruikston sedes quondam Do-
minorum de Darley, à quibus jure conjugali ad
Levinia sive Lenoxia Comites devenit, unde Hen-
ricus, pater Regis Jacobi VI, Dominus de Darley
dictus; Halkead Baronum de Ros ex Anglica ori-
gine, utique à Roberto illo Roos de Warke genus
trahunt, qui olim relicta Anglia fidem Regis
Scotorum sequutus: Pasletum, vulgo Paslay,
monasterium quondam celebre ab Alex. ejus no-
minis secundo Scotia Seneschallo fundatum,
quod templi splendore & apparatu paucis cessit.
nunc habitationem & Baronis titulum benigni-
tate R. Jacobi Sexti Claudio Hamiltoni, filio mi-
nori Ducis Castri Heraldi præbet, [filius ejus Iaco-
bus titulo Comitum de Ebbekorn nunc gaudet,] &
Sempill, cujus Dominus Baro Sempill jure antiquo
hujus Baroniæ est Vicecomes. Sed titulus Baro-
nis de Reinfraw ad Scotia Principem peculiari
jure spectare legimus.

Pasletum oppidum Renfroam magnitudine,
incolarum frequentia & ædificiorum elegantia
longe superat. Renfroæ jus suffragii in Comitibus
Regni debetur, ubi Conventus Vicecomitis
habetur.

A D D I T A M E N T V M,

Auctore

ROBERTO GORDONIO.

Renfroana provincia, vulgo Baronia de Ren-
frow, sic dicta ab oppido primario ad fini-
stram Glotta ripam.

Porrigitur in longitudinem ad milliaria 26.
Vbi vero latissima in 13. In Cuneum definens ad
templum de Innerkip. Tota vero in circuitum
patet 70 milliaria.

Ad boream Glotta alluitur, & objacet Levi-

niæ, ad occidentem ubi in Cuneum definit allui-
tur Glotta æstuario, & objacet Covaliæ, &
Argatheliæ, ad orientem Glottiana contigua,
ad austrum Cuningamia.

Solum jucundius quam fertilius, omnia ta-
men incolis abunde subministrat, & cælo gaudet
salubri.

Flumina duo habet præcipua, Cart, & Blak Cart, Flumina.
ejusdem fere nominis, in quæ cæteri omnes mi-
nores fluvii & torrentes influunt, & simul juncta
ad templum de Inchonnen, unico ostio in Glot-
tam se exonerant.

Oppida duo numerat, Renfroam, ad sinistram
Glotta ripam, provinciæ totius caput, & sedes
conventuum Præfecti seu Seriff: regitur à Præ-
fecto, Ballivis, & Senatu urbano, uti aliæ ur-
bes Regiæ, quæ jure suffragii in supremis Regni
comitiis fruuntur. Pasletum oppidum Renfroa
speciosius & majus, ad sinistram Carti fluminis
ripam, eleganti & pulchro situ: habet è regio-
ne in valle subjecta splendidissimum palatium,
quod olim fuit sedes Abbatum ordinis Clunia-
censis, verum nunc cum redditibus monasterii
devenit in possessionem comitum de Abercorn,
qui Ballivos, ut vocant, eligit, per quos Palle-
tum regitur.

Gubernatur à Præfecto quem Sherif vocant, Regimen.
qui singulis annis à supremo Regis Senatu è no-
bilibus provinciæ, Regis nomine eligitur, olim
hæreditario jure pertinebat ad Baronem de Sem-
pill, qui vel per se, vel per præfectos à se electos,
juri dicundo præerat.

Ecclesiastica gubernatio post ejectam hierar-
chiam episcopalem rediit ad Aristocratiam
Pastorum & Seniorum in Classes, quarum uni-
cam munerat quæ ordinarie Pasleti cogitur.

Nobiles primi ordinis Baronias aut Dominia
hic possidentes, sunt, Dux Lennoxia, ad Kruick-
ston, & Inchennen; Comes Eglintonia, ad Pounuinn;
Glencarnia, ad Finlastoune; Abircornia, ad Pasley. Ba-
rones majores, vulgo Lords, Semples, ad Semples;
Rossius, ad Hacket. Blantyrus, ad Kardonald. Inter
minores nobiles ex ordine equestri eminent
Steuart de Minto; Steuart de Castle-milk; Steuart de
Blackbal; Houstoune de Houstounes; Maxwell de Pooch,
Maxwell de Newwarck, Birsbain de Bishopston, Wallace
de Ellerflie, Wallace de Ibonstoune, Fleming de Barochin,
Cunningham de Cragens, Sempile de Fulwood, Sempile de
Catchcart, Shaw de Greenock, Porterfield de Duchal,
Cochran de Cochran.

Scotia.

H h

L E N.

Clay

Aur
na.

Line
Cray
dia
tes.

* Co
AD

Bar
mer
AD

Dug
Don

Don

71

D A M N I I .

E X C A M D E N O .

Ost NOVANTES interius ad Glottam sive Cluidam fl. & longius ad ipsum Orientalem Oceanum habitarunt olim DAMNII; Si quid ego video (nam in rebus tam à memoria nostra remotis, & tam spissa caligine quis certum viderit?) in Cluydsdale, Baronia Renfraw, Lenoxia, Strivelinia, Menteth, & Fifa.

C L V Y D S D A L E .

Cluydsdale.

Rope Cluidæ fontes in Crawford Moor inter tes-
qua auri ramenta post
vehementiores pluvias
à rusticis reperta opu-
lentam spem jam diu
fecerunt, sed nostro
maxime tempore ex
quo B. Bulmer aurifodi-
nam hic invenire ma-
gno conatu susceperit. Certe Azurum sine ullo
fere labore quotidie eruitur. Crawfordia autem
castro, una cum Crawfordia Comititis titulo, à
Rege Roberto Secundo donatus erat Iacobus
Lindesay, qui singulari cum Barone Welles Anglo
certamine magnam fortitudinis laudem retulit.
Lindesayorum egregia in patriam extiterunt merita,
& nobilitas sane antiqua, ex quo Guilielmus
Lindesay duxit unam hæredum Guilielmi de Lan-
caster Domini Kandaliæ in Anglia, cujus abnep-
tis in * Couciacam Gallia familiam longe honora-
tissimam fuit elocata. [Familiæ hujus Princeps,
tempore Iacobi III, creatus fuit Dux montis
Rosarum pro toto suæ vitæ tempore, cujus di-
ploma in registro Seotia extat: mortuo eo pe-
riit ducatus.]

Aurifodi-
na.

Lindesay.
Crawfordia
Comiti-
tes.

* Coucy.
ADDIT.

Baro So-
mervill.
ADDIT.

Douglas sive
Douglas.

Douglasii.

A fontibus Cluida in boream per ædes Baronis
Somervill, Baronia Somervill [post hujus obitum
vendita fuit circa 1636 D. Roberto Dalzell ex
generosis cubiculi Regii, qui nunc titulo gaudet
Comitis de Carnwath] eluctatus, Douglas sive Dou-
glas flu. ab Occasu à nigricante & subviridi aqua
dictum suscipit, qui nomen suum & valli per
quam defluit Douglasdale dictam, & in ea Castro
Douglas communicat, quod illud itidem familiæ
Douglasiorum impertiit. Familia hæc, quæ sane
pervetusta, maxime inclaruit, ex quo Iacobus
Douglas Regi Roberto Brus regnum vendicanti
extremis temporibus singulari animi fortitudine
& prudentia semper præsto adfuerit conjunctis-
simus, & cui cor suum Robertus ille mandavit,
ut votum solveret, Hierosolymas deferendum.
In cujus memoriam cor humanum in ipsorum
clypeum Douglasii inseruerunt. Ex illo tempore
in tantam potentiam & amplitudinem excrevit,
postquam David Secundus Guilielmum Douglasia
Comitem creaverat, ut ipsis etiam Regibus

Scotia.

fuerit formidolosa, uno enim fere tempore
quinque Comites habuerit, sc. hujus Douglasia,
Angusia, Ormondia, Wigtonia, Moravia, & Mortonia,
è quibus Comes Wigtonia titulum Ducis Turo-
num à Gallorum Rege Carolo Septimo bellica
virtute promeruit, & uni & alteri Comitum
Douglasia, qui ipsi hæredes, reliquit. [De Dou-
glasia familia vide Buchananum temp. Iacobi II,
& alia quæ ad hanc rem pertinent.]

Supra confluentes Douglasii & Cluidæ est Lanric
Vicecom. Hamiltoniorum hæreditarius, qui no-
men debent castro Hamilton, quod situm superius
ad Cluidæ ripam in loco fertili & peramæno, sed
originem ex Anglia ut ipsi ferunt, Anglo cuidam
cognomine Hampton, qui Roberti Brus partes
sequutus latifundia hoc tractu ab eo accepit.
Magnum autem opum incrementum accessit
Iacobi tertii benignitate, qui sororem suam pri-
mogenitam Boidio abreptam cum Comitatu Ar-
rania Iacobo Hamiltonio in uxorem dedit; hono-
rum vero, per Ordines regni, qui Iacobum Ha-
miltonium ejus è filio nepotem, Iacobo Quinto
demortuo, Scotia Proregem dixerunt, quem
& Henricus Secundus Galliarum Rex Castri-He-
waldi in Pictonibus Ducem salutavit: nec non per
Iacobum Sextum, qui ejus filium Ioannem novo
titulo, & Scotis non prius usitato, Marchionem
Hamiltonia creavit.

Duces Turo-
num.

Shirisdome
of Lanric.
Hamilton-
ni.

Dux Cha-
sean He-
wald.

Marchio
Hamilton.

Glasgow.
Bothwellia
Comites.

Glotta sive Cluida hinc per Bothwell, (quæ suos ja-
ctat Comites Ioannem Ramsay, qui apud Iacobum
Tertium nimia fuit potentia, sed sibi & Regi exi-
tiosa, & Hepburnos de quibus antea,) & mox prono
alveo Glasgow interfuit, olim sedem Episcopalem,
sed diu neglectam, donec Rex Guilielmus resti-
tuerit: nunc vero Archiepiscopalem, & Acade-
miam, quam pio instituto anno cIo cccc lIv
Turnbullus Episcopus extructo Collegio instituit.
Celeberrimum hoc est hujus tractus emporium,
amæno situ, & pomiferis arboribus laudatum,
omnia fructuum genera, præcipue ex arboribus,
Edinburgo suppeditat. pontemque octo arcu-
bus innixum habet perpulchrum; de quo I. Ion-
stonus:

Non te Pontificum luxus, non Insula tantum
Ornavit, diri quæ tibi causa mali,
Glottiadæ quantum decorant te; Glasqua, Muse,
Quæ celsum attollunt clara sub astra caput.

G g

GLOTTA

GLOTTIANA PRÆFECTVRA
INFERIOR,
CVM BARONIA GLASCVENSI.
THE NETHER WILDE OF CLYDS-DASS,
and Baronie of Glasco.

Septentrio

Scala miliaria

Auct. Timoth. Pont.

Meridies

Occidens

GLOTTA decus rerum, piscosis nobilis undis,
Finitimi recreat jugera leta soli.
Ast Glottæ decus, & vicinis gloria terris
Glasgva fecundat flumine cuncta suo.

ADDIT. [Et Arturus Ionstonus sic cecinit de Glasgva:

Glasgva, tu socias inter caput exeris urbes,
Et te nil ingens pulchrius orbis habet.
Sole sub occiduo Zephyri te temperat aura,
Frigora nec brumæ, nec Canis ora times.
Glotta latus cingens electro purior omni est,
Hic regis imperio lintea mille tuo.
Pons jugat adversas operoso marmore ripas,
Et tibi securum per vada præbet iter.
Æmula Phœacum tua sunt pomaria sylvis,
Ruraque Pastanis sunt tibi plena rosis.
Farræ Ceres, armenta Pales, Thetis agmina gentis
Squammigera, nemorum dat tibi Diva feras.
Tecta nitent, ipsas & tangunt vertice nubes,
Quo commendentur plus tamen intus habent.
Templa domos superant, radiant hæc marmore puro
Marmoris & pretium nobile vincit opus.
Non procul hinc Themidis se tollunt atria, patres
Hic ubi purpureos dicere jura vides.
In medio residens sua pandit limina Phœbus,
Hic cum Permeffo Pegasis unda fluit.

Civibus ingentes animos Deus armiger, artes
Nata Iovis, stabiles Iuno ministrat opes.
Mœnia Dardanidum posuit Grynæus Apollo,
Et Deus æquoreis qui dominatur aquis.
Glasgva, te fausto struxerunt fidere Divi,
Quot mare, quot tellus, quotquot & æther habet.

Insignia civitatis Glasgvæ.

Salmo, quercus, cui infidet rubecula avis, campana, &
annulus aureus salmonis ore exertus.

Salmo maris, terræque arbor, avis ævis, urbi
Promittunt, quicquid trina elementa ferunt.
Et campana (frequens celebret quod numinis aras
Urbs) supereffe polo non peritura docet.
Neve quis indubitet sociari æterna caducis,
Annulus id, pignus conjugiale notat.

Almæ genitricis memor raptim fundebat
Robertus Magnus, Medicinæ Doctor &
Professor in Academia Glasgvensi.

De eadem sic olim cecinit Marcus
Alexander Bodius.

Glotta maris soboles, liquido cui præsidet amni
Glasgva, sanguinei Martis & artis amor.]

L E N N O X.

E X C A M B D E N O.

Lelanoniis.

Logh
Lomund.Pollac
piscis.Lib. 8,
Epist. 20.Kilmoro-
noc.

Acluyd.

Dunbrit-
ton.
Britanno-
dunum.

Altera *Cluida* ripam, supra *Glasgow*, *Lennoxia*, five *Levinia* in Septentriones longius procurrit inter montium conglomerationes; nomen sortita à *Levino* flumine, quod *Prolemæo* *LELANONIVS*, in *Cluidam* influit è *Lacu Lomundo*, qui sub montibus hîc se explicat, in longitudine xx mill. pass. & viii in latitudine, admodum piscosus, sed maxime peculiari sibi pisce (*Pollac* vocant,) insulisque confertus, de quibus fabellæ apud vulgus hominum invaluerunt plurimæ. Insulam vero hic fluctuantem in quæstionem vocare non libet, cum nihil prohibet corpus levius, & pumicosum aquæ innatare, & *Plinius* scribit in lacu *Vadimonis* insulas herbidas junco & arundine tectas fluitare. Viderint autem illi qui propius hujus loci naturam norunt. An hoc *Nechami* nostri antiquum *Distichon* sit verum,

*Ditatur fluxiis Albania, saxea ligna
Dat Lomund multa frigiditate potens.*

In margine lacus circumquaque sunt piscatorum casulæ, sed nihil plane memoria dignum præter *Kilmoronoc* elegantes Comitibus *Cassiliensis* ædes ad partem Orientalem, quæ jucundissimo in lacum fruuntur prospectu. Vbi autem *Levinus* è lacu in *Cluidam* se exonerat, interponitur *Alcluid*, sic veteres dixerunt: Beda nescio quorum lingua *Petram Cluid* significasse notat: Certe *Arcluid* supra *Cluidam* Britannice significat, & *Cluid* veteri Anglorum lingua *petram* significavit. Posterius *Dunbritton*, id est, *Britannorum oppidum*, & corrupte metathesi quadam *Dunbarton* vocarunt, eò quod *Britanni* diutissime contra *Scotos*, *Pictos*, & *Saxones* tenuerint. Est enim propugnaculum sive castrum & natura & situ totius *Scotia* munitissimum, ad ipsos fluminum confluentes, in herbida planitie, rupi confragosa & bicipiti affixum, in cujus altero vertice specula eminet, in altero qui humilior crebra surgunt propugnacula. Inter duos hos vertices ad latus Septentrionale ascensum habet unicum vix singulis pervium, gradibus magno labore per obliquam rupem excisis. Pro fossis sunt ad Occasum *Levinus*, ad Meridiem *Cluida*, ad Orientem cœnosa planities, quæ Oceani æstu accedente, aquis tota integitur, ad Septentriones ipso acclivi situ tutissimum. Hoc loci ingenio & sua virtute nonnullæ reliquæ *Britannorum*, qui (ut scribit *Gildas*) in montanis collibus minacibus, præruptis, vallatis, densissimis saltibus, marinisque rupibus perfugium compararunt, hîc se à decessu *Romanorum*, per annos trecentos inter medios hostes defenserunt. Nam *Bedæ* tempore civitas (ut ipse scribit) *Britanno-Scotia*.

rum erat munitissima. Sed anno d c c lvi. Ead-^{R. Hoveden.}bertus Rex *Nordan-humbrorum*, & *Oengus* Rex *Pictorum* junctis viribus circumcluserunt, & rebus desperatis in conditionem receperunt. Ab hoc Regio circumfita *Vicecomitatus de Dunbarton* dicitur, & *Comites Lennoxie* *Vicecomites* natos diu agnovit.

Quod ad ipsos *Lennoxie* *Comites* spectat, ut ve-^{Comites Lennoxie sive Levinia.}lutiore omittam, *Duncanus* quidam *Lennoxia* Comes erat regnante *Roberto Secundo*, qui finibus solummodo relictis diem obiit. Quarum alteram duxit *Alanus Stewart*, cui genus à *Roberto*, filio natu minori *Walteri* ejus nominis secundi, Magni *Scotia* *Seneschalli*, & fratre *Alexandri Stewart* secundi, à quo stirps Regia *Scotorum*. Ex honorario enim munere *Seneschalli* regni, utique qui Regiis proventibus præfuit, & *Stewart* lingua vulgari vocatur, cognomen illustriissimæ huic familiæ inditum erat. Alano illi natus erat *Ioannes* Comes *Lennoxie*, & *Robertus* qui turmæ *Scotorum*, quam *Carolus Sextus* Rex *Galliarum*, (ut aliquam gratiam *Scotica* genti præclare de regno *Gallia* sua fortitudine merita reponeret,) primus conscripsit, præfuit, *Dominio de Aubigny* in *Arvern* ab eodem virtutis ergo donatus. *Ioanni* filius erat *Matthæus* Comes *Lennoxie*, qui duxit filiam *Iacobi Hamiltonii* è *Mario*na filia *Iacobi Secundi* Regis, è qua suscepit *Ioannem Lennoxie* Comitem, qui dum ad Regem *Iacobum Quintum* à *Douglas* & *Hamiltoniis* liberandum arma sumeret, ab avunculo *Arrania* Comite fuit occisus. *Ioanne* procreatus erat *Matthæus* Comes *Lennoxie*, qui varie agitatus in *Gallia* & *Scotia*, fortunam in *Anglia* mitiorem expertus gratia *Henrici Octavi*, quum neptem è sorore illi in matrimonium dedit cum latifundiis. Ex hoc felici conjugio progeniti *Henricus* & *Carolus*, *Henrico* ex *Maria* *Scotia* Regina *Iacobus Sextus* Rex *Britannia* propitio numinis æterni favore auspiciis natus est, foelicissimus ad orbem *Britannicum* inter se, ut à reliquo orbe ante divisum, in unum imperii corpus colligandum, & ad æternam securitatem (ut speramus & comprecamur) nostris posteris & posterorum nostrorum posteris infinitis seculorum continuationibus firmissime fundandam. *Carolo* autem nata filia unica *Arbella*, quæ supra sexum ita optimarum literarum studia est amplexa, ut ad veram virtutem summa cum laude sibi profuerint, & cum prisca seculi fœminis sit conferenda. *Carolo* autem defuncto, postquam *Comitatus Lennoxie*, qui illi fuit in feudum assignatus, sive de quo fuit infeofatus, autoritate *Parlamentaria* anno *MDLXXIX* revocaretur, & *Robertus* ejus patruus *Episcopus Cathanese* tantisper hunc titulum gessisset, pro quo *Marchia* Comitibus honorem à Rege accepit; contulit Rex *Iacobus Esmæ Stewart*, filio *Ioannis* Do-

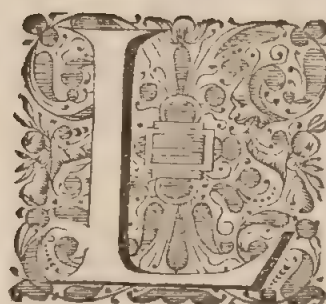
mini *Aubigni*, & fratris secundi Matthæi, quem dixi Comitis Lennoxia, titulum Ducatus Lennoxia, quo ejus filius Lodovicus hodie fruitur. [Hic Ludovicus improlis obiit, ad Parlamentum iturus, & togam indutus subito periit. Frater itaque *Esmæus* Dominus de *Aubigny* ei successit, cujus filius Iacobus eo honore nunc gaudet, aucto etiam titulo Ducatus Richmondia in Anglia, à Iacobo VI Patruo Ludovico ejus primum concessio.] A Carolo enim sexti temporibus ex hac stirpe fuerunt Domini de *Aubigny* in Gallia, Robertus ille quem dixi, & Bernardus five Eberardus sub Carolo VIII, & Lodovico XII; posteris à Iovio cum præconio narratus ob

ADDIT.

*Domini de
Aubigny,
five Obigny.*

res fortissime in bello Neapolitano gestas, comes fidissimus Henrico Septimo cum Angliam adiret, qui pro symbolo usus erat Leone inter fibulas, cum inscriptione *DISTANTIA IVNGIT*, quod ejus opera regna Gallia & Scotia tanto intervallo sejuncta arctiore amicitia fœdere conjungerentur; ut Robertus *Stewart* Dominus *Paradinus*. *D'Aubigny* ex eadem stirpe, qui Mareschallus Gallia sub Lodovico undecimo, eadem de causa usus est insignibus Regiis Gallia, cum aureis fibulis in lyngo rubeo circumpositis, quæ eadem Lennoxia Comites & Duces jam inde gestarunt.

L E V I N I A NOVA DESCRIPTIO.

Atus boreale æstuarii *Glotta* antiquis nominati in Ptolemæo dicitur sinus *Leimonius* *κόλπος λειμώνι*, male in exemplaribus Ptolemæi scribitur *λειμόνι*, pejus *λέωνι*; vocatur vero sinus, quia procurrit in terram diversis quasi brachiis, ac ita tractum terræ amplectens obviis ulnis, quasi in sinu comprehendit: nuncupatur *Laimonius*, ac si lacus *Leimonius* esset brachium maris, cum revera sit lacus aquæ dulcis, qui se egerit per canalem cognominem *λειμων*, ita vocatum à profunditate; *λειμών* est aqua profunda. Vt mare in Clidam ad Alnich five Dumbarton, sic lacus *Leimonius* cum fluvio cognomine facit dextrum brachium sinus hujusce, cujus alterum five sinistrum brachium dicitur hodie lacus *Finnus*; ejus nomen apud antiquos nullum invenio, estque revera brachium maris falsi, procurrens in terram, nomen habet à fluvio *Finno*, qui descendens è proximis montibus à Borea in eum influit. fluvius autem sic nominatur, quod sit aquæ lutulentæ à *πιν*, id est sordidus. Intra *Finnum* & *Leimonium* sunt alii minores procurfus maris in terram, qui interiores sinus faciunt. Ex iis procurfibus duo sunt maxime insignes, puta *λάκκη λόγγη*, lacus longus, *Loch Louch*, five *Loch Long*, vulgo nomen obtinet à fluvio synonymo, qui sic dicitur quod sit arctus canalis aquas absorbens, ab Hebræo *לך* absorbeo: alter lacus est ille qui vulgo vocatur *Gerloch*, id est, brevis lacus, & revera est talis si cum reliquis comparetur, *Gar* enim priscis nostris est brevis ab Hebræo *גרה* terach brevem esse five decurtare. τὸ λειμών, de quo supra, lapsu temporis à priscis nostris vernis mutatum est in *Lewin*, & à nuperis Germanizantibus in *Leven*, quo denotare volunt canalem five fluvium profundum illum decurrentem è lacu *Leimonio* in *Glotta* ostium: Latini scriptores deinde ex *Lewin* five *Levin* fecerunt *Levinus*, à quo Regio circumquaque vicina dicta est *Levinia* (in *Fifa* est lacus & amnis ejusdem nominis.) hujus regionis limites sunt

multo arctiores hodie, ut & ab ultimis ætatibus, quam fuerunt olim, ab ortu præsertim, nam hodie ex una parte lacus *Lemonii* ei est terminus, ab ortu supra ostium *Anarici* fluminis, à quo procedit versus ortum ad planum amnem, qui itidem terminat hanc Regionem à *Sterlinensi*, per aliquot miliaria fluens ab austro in boream, qui deinde recipitur in *Annerico* amne. à fonte *Blani* est linea producta austrum versus ad fluvium *Calvinum* prope *Garscubum*, domum *Baronis de Colchon*. Ab austro terminus *Levinia* est *Clyda* fluvius, & ejus æstuarium; ab occasu lacus longus & amnis ei synonymus in eum influens, qui descendit à montibus proximis; ad Boream eam terminat limes borealis hujus Regionis; est ea pars *Grampiorum* montium, quæ imminet lacui *Leimonio* ab ortu, & inde porrigitur ad occasum, usque ad fontem longi amnis. *Grampii* montes circa hæc loca maxime apparere incipiunt; hi montes vulgo dicuntur *Gransben-hills*, nomen denotat densos montes, sed de hoc alibi fusius.

Hæc provincia vulgo appellatur *Dumbartonensis* præfectura, ab urbe ubi provincialibus jus dicitur, puta *Dumbartoun*, quæ male à Latinis scriptoribus *Britannodunum* vocatur. Rationem scriptores dant à fictitia historia, quod scilicet antiqui Brittones eam tenuerunt, & in ea custodias habuerunt contra *Caledonios*, five *Scotos* priscos, & *Meatas* five *Pictos*. *Nugæ*. Nam nomen est nuperum *Dumbartoni*, olim, teste *Beda*, dicebantur *Alquith* five *Arquith*, id est domicilium super monte, *αἶψα* est *ἕως* mons, ut notum? *Quith* est idem quod nostrum *Keth*, tegumentum vel domus, à *κέυθω* tego. *Dumbar* notat turrim in monte; ita est interpretamentum veteris nominis, nam *Dun* est rupes, collis, mons; & *Bar*, turris: & cum homines sub umbra hujus turris five rupis non procul ab ejus radice in unum coissent, & urbem condidissent, locum vocarunt *Dumbartoun*. Hæc urbs hodie fere circumdatur amne *Levino*, ubi confluit cum *Glotta*. hujus rupis biverticis, cum arce in altero vertice, & turri excubitoria in altero, habes elegantissimam descri-

S T I R L I N G

S H I R I F D O M E.

E X C A M B D E N O.

Ennoxia ad Ortum
æstivalem contermi-
nus est ager Sterlinen-
sis, nomine à primario
oppido assumpto, soli
ubertate, & nobilium
frequentia nulli Scotiæ
provincia secunda. Hic
illud angustum est ter-
ræ spatium, quo GLOT-

TA & BODOTRIA, five *Dunbritton Frith & Edenborough Frith* (ut ad nostra tempora loquar) diverſi maris æſtu longius inveſti ne invicem per-
tingant, dirimuntur: quod Iulius Agricola, qui
huc & ulterius penetravit, primus obſervavit,
& hoc interſtitium præſidiis firmavit, ita ut om-
nis citerior Britanniæ pars à Romanis tunc te-
neretur, hoſtibus velut in aliam inſulam ſubmo-
tis; ut recte judicaret Tacitus, non alium Bri-
tanniæ quærendum terminum: Nec ulterius ſane
ſubſequenti tempore Virtus exercituum, &
Gloria Romani nominis, quæ vix ſiſti poterant,
limites imperii hac in parte promovit, licet
incurſionibus ſubinde infeſtaverit. Sed poſt
hanc glorioſam Agricolæ expeditionem ipſo re-
vocato, *Britannia*, ut ait Tacitus, *miſſa*, nec huc
uſque retenta. Nam Britanni Caledonii ad *Ti-
nam* uſque flumen Romanos repulerunt, adeo
ut Hadrianus, qui Britanniam anno plus minus
quadrageſimo poſt adiit & multa in ea correxit,
non ulterius proceſſerit, ſed juſſerit ut Deus
TERMINVS, qui nulli cedere ſolitus, ipſi Ha-
driano ex hoc loco perinde ut in oriente cis Eu-
phratem, retrorſus cederet. Vnde illud B. Au-
guſtini: Deus TERMINVS qui non ceſſit Iovi, ceſſit
Hadriani voluntati, ceſſit Iuliani temeritati, ceſſit Iovia-
ni neceſſitati. Uſque adeo ut Hadrianus ſatis ha-
buerit inter *Tinam* & *Eſcam* fl. murum ceſpitiū
ducere centum mill. paſſ. citra *Bodotriam* ad
Auſtrum. Verum Antoninus Pius, qui ab Ha-
driano adoptatus, in ejus nomen tranſiit, dictus
Titus Ælius Hadrianus Antoninus Pius, ductu Lollii
Vrbici quem Legatum huc miſerat, barbaros
iterum trans BODOTRIAM alio, ut habet Capi-
tolinus, ceſpitiū muro, ſcilicet ab illo Hadriani,
ſubmovit. Quem hoc in loco de quo agimus
ductum fuiſſe, (& non à Severo, ut vulgo credi-
tum) non alios advocabo teſtes quam duas anti-
quas Inſcriptiones hîc effoſſas, quarum altera,
ad *Cadir* parieti domus inſixa, docet Legionem
ſecundam Auguſtam per tria mill. paſſ. & am-
plius, altera jam in ædibus Comitum Mareſcalli
ad *Dunotyr*, quæ innuit vexillationem Legionis
vicesimæ Viſtricis per III mill. paſſ. murum
duxiffe. Sed habe ipſas, ut Servatius Rihelius
Scotia.

nobilis Sileſius, qui has regiones curioſe obſer-
vavit, mihi deſcripſit:

IMP. CAESARI T. AELIO.
HADRIANO ANTONINO.
AVG. PIO. P. VEXILLA-
TION. LEG. XX. VAL. VIC.
F. PER. M. P. III.

IMP. CAES. TITO. AELIO
HADRIANO ANTONINO.
AVG. PIO. PP. LEG. II. AVG.
PER. M. P. M. DC. LXVII.

Ad *Cadir*, ubi hæc poſterior extat, etiam al-
ter oſtenditur lapis, in quo intra coronam lau-
ream duabus victoriolis ſuſtentata legitur:

L E G.
I I
A V G.
F E C I T.

Et in pago (*Miniabruch* dicta) ex domo Mi-
niſtri tranſſata eſt hæc inſcriptio in Nobilis
domum, quæ ibidem exædificatur:

D. M.
C. I V L I.
MARCELLINI
P R A E F.
COH. I. HAMIOR.

Cohors Pri-
ma Hamio-
rum.

Cum autem Barbari imperante Commodo
hunc murum tranſgreſſi multa vaſtaſſent, Seve-
rus Hadriani murum, ut jam diximus, reſtaura-
vit. Poſtea tamen regionem interjectam in ſuam
potestatem redegerunt rursus Romani. Nam
Carauſium ſub Diocletiano reſirmaſſe hunc
murm & ſeptem caſtellis communiviſſe tra-
didit Ninius. Poſtremo hunc locum munierunt
Romani Theodoſio Iuniore imperante, ductu
Gallionis Ravennatis. Fecerunt autem, inquit Be-
da, ex ceſpitiibus murum non tam lapidibus quam ceſpiti-
bus conſtruentes, utpote nullum tanti operis artiſicem
habentes, ad nihil utilem, inter duo freta vel ſinus maris
per millia paſſuum plurima. ut ubi aquarum munitio
L I deerat,

Deus Ter-
minus.

Auguſtin.
de Civ. Dei
l. 4. c. 29.

Murus
Antonini
Pii.

LEVINIÆ

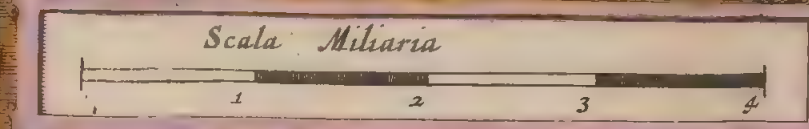
PARS

Part
of
Lennox.

GLOTTIANÆ

PARS

Part of Clyddis dail.

Meridies

Septentrio

STERLINENSIS
PRÆFECTURA
STERLIN-SHYR.
Auct. Timoth Pont.

PART
OF CLACKMANNAN
SHYRE.

FORTH

ESTUARII PARS.

The Fyrth of
Forth.

PART
OF LITHQUO
SHYRE.

deerat, ibi praefidio Valli fines suos ab hostium irruptione defenderent. Cujus operis ibidem facti, id est, Valli latissimi & altissimi usque hodie certissima vestigia cernere licet. Incipit hic murus, ut hodie ferunt Scoti, ad Avenum fl. qui Edenborough Firth subit, & transito Carrone fluviolo ad Dunbritton pertingit. Beda autem, ut modo dictum, incipere dicit in loco Pen-vael, id est, Pictorum lingua, Caput Valli, Britannorum Pen-gual, Anglorum Pen-walton, Scotorum Cevall, quæ omnia proculdubio à Latinorum Vallo deducta, locumque illum duorum fere millium spatio abesse ab Abercurnig five Abercurnig. Desinit autem vulgi opinione ad Kirk-Patrick natale solum S. Patricii Hibernicorum Apostoli, juxta Cluidam, secundum Bedam ad Alclud, secundum Ninius ad civitatem Pen Alcloyt, quæ eadem videantur. Vocatur autem murus iste vulgo *Grahams dyke*, vel à *Grahamo* Scoto bellicoso, cujus virtus in eo perumpendo inprimis emittit, vel à *Grampio* monte ad cujus radices visitur. Qui *Rotam Temporum* scripsit, murum de *Abercorneth* appellat, id est, *Ostii Corneth* flu. ubi Bedæ seculo monasterium celebre in regione, ut ille prodit, Anglorum, sed in vicinia freti quod Anglorum terras Pictorumque tunc determinavit. Proxime hunc Murum cespititium five Vallum, qua *Carron* fluvius Sterlingensem hunc agrum secatur, ad lævam duo tumuli aggesti cernuntur, quos *Duni pacis*, & ad duo fere millia passuum inferius antiqua est substructio rotunda xxiv cubitos alta, xiii lata, in summo aperta, sine calce ex asperis saxis ita conformata, superiori lapidis parte in inferiorem inserta, ut totum opus in arcum surgens mutuo complexu se sustineat; hanc alii Dei TERMINI templum, alii *Arthur-Oven*, qui quicquid magnificum ad *Arthurum* referunt, alii *Iulius hoff* vocant, & à *Iulio Casare* constructam opinantur; ego autem à *Iulio Agricola* potius opinarer, qui hanc partem præmunivit: nisi Ninius jam docuisset à *Carausio* in Arcum triumphalem erectam fuisse. Ille enim (scribit Ninius) ad ripam *Caruni* domum rotundam politis lapidibus fornicem triumphalem in victoria memoriam erigens construxit, murumque reedificavit, & septem Castellis munivit. Medio spatio inter *Dunos Pacis* & hanc substructionem, ad dextram *Carronis* ripam, antiquæ urbicula confusa etiamnum cernitur facies, ubi olim navium fuisse stationem vulgus credit, qui *Camelot* vocant. celebri in *Arthuri* fabella nomine, & *Camalodunum* fuisse à *Tacito* memoratum, frustra contendunt. Ex *Caronis* fluminis subterlabentis nomine *CORIA DAMNIORVM*, cujus meminit *Ptolemæus*, potius videatur. Nunc habe quod de hoc Romani imperii limite ad *Carronem* cecinit optimus ille Poëta *G. Buchananus*:

Roma securigeris prætendit mœnia Scotis,
Hic spe progressus posita, Carronis ad undam
Terminus Ausonii signat divortia regni.

In hoc agro Sterlingenfi ad orientalem partem cernitur Castrum *Callendar* Baronum de *Levingston*. [Iacobus de *Levingston* Comes de *Callendar* minor natu, emit à majori natu fratre Comite de *Linlithquo* Baroniam de *Callendar*, qui à Rege *Carolo* in Comitatum erectus est: hic diu in Belgica sub Ordinibus Fœderatis me-

ruit & arma gessit, milite gregario per omnia officia ad Tribunatum pervenit, & tandem ante annos aliquot in patriam concessit, ibique nunc Locum tenens exercitus Scotici sub *Lellæo*.]

Familia Baronum *Fleming* prope habitat ad *Cumbernald*, quod acceptum ferunt Regi *Roberto Brus*, ob operam fortiter & fideliter in patria tuenda præstitam, unde etiam honorem hæreditarium *Camerarii* Scotiæ sunt consequuti. Nuperrime etiam Regis *Iacobi VI* gratia Comitis titulum in hanc familiam intulit, cum *I. Baronem Fleming Wigtoniæ* Comitem creaverit. In vicinia est *Elphingston*, quæ suos etiam habet Barones [quorum primus fuit *Alexander Elphingstonus*, cui propterea quod *Barlæam*, Reginæ *Margaritæ Henrici VII* filia ancillam, in matrimonium duxerit, cum Baronis titulo *Rex Iacobus IV* Baroniam de *Kildrimie* in feudum concessit] eò dignitatis à Rege *Iacobo Quarto* erectus, & qua *Fortha* meandris suis tortuosus volvitur, & pontis patiens *Sterlinium*, vulgo *Strivelin*, & *Sterlin Borough* adfidet, ubi in supercilio rupis præcipitis arx regia eminet firmissima, quam *Rex Iacobus Sextus* novis ædificiis exornavit, cuique diu præfuerunt ut *Castellani Domini de Ereskin*, quibus Principum Scotiæ dum minori sunt ætate, cura & custodia subinde fuit demandata. De *Sterlino* autem quæ cecinit *I. Ionstonus* cætera supplebunt:

Regia sublimis celsa despectat ab arce.
Pendula, sub biferis mœnia structa jugis.
Regum augusta parens, Regum nutricula natis,
Hinc sibi Regifico nomine tota placet.
Hospita sed curvis quovis sub nomine, amicus
Sive es, seu non es, hospes an hostis item.
Pro lucro cedit damnum. Discordia tristis
Heu quoties procerum sanguine tinxit humum?
Hoc uno infelix, at felix cætera: nusquam
Latior aut celi frons, geniuse soli.
[Et *Arturus Ionstonus* in hunc modum de agro *ADDIT.*
Sterlinensi:

Sterlino quis digna canat? Cunabula Reges
Hic sua securis imposuere jugis.
Aura salutifera est, facit hoc vicinia cæli,
Nec datur à sævo tutior hoste locus.
Adspicis hic geminis structas in rupibus arces,
Tectaque Tarpeji turribus aqua Iovis.
Fortha triumphales hic, dum fugit, excipit arcus,
Cogitur & curvo subdere colla iugo.
Haud aliter *Phrygius* ludit *Maander* in oris,
Sæpe fluit, trepidans sæpe recusat aqua.
Orbe pererrato levis huc vestigia stectens
Advena miratur ruris & urbis opes.
Admiranda quidem sunt hæc, & carmine digna;
Plus tamen hic virtus *Martia* laudis habet.
Non semel *Ausonios* *Sterlinum* reppulit enses,
Limes & Imperii, quem bibit, amnis erat?]

Circiter duo hic milliaria *Banoc* amnis præaltis utrinque ripis hieme rapidus *Fortham* petit, celeberrimus victoria Scotorum, si qua alia clarissima, *Edwardo Secundo Angliæ* fugato, qui navicula salutis trepidus consuluit, & instructissimo quem *Anglia* ante emisit exercitu, virtute *R. Roberti Brus* fuso, adeo ut uno & altero post anno *Angli* in *Scotos* vexilla non sustulerint. Ager autem vicinus infamis cæde *Iacobi Tertii*, quem

Ninius.

Abercorn.
Grahams
dyke.Duni Pa-
cis.Arthur
Oven.Coria Dam-
niorum.Callendar
Barones
Leving-
ston.
ADDIT.

Fleming.

Comes Wig-
toniæ.

ADDIT.

D E S C R I P T I O

F I F Æ.

E X C A M B D E N O.

N hac ampla Caledoniorum regione, post Sterlinensem agrum, de quo postremo dictum, & duas minoris notæ Præfecturas sive Vicecomitatus, *Clackmanan*, cui Eques dictus de

Carß, & *Kinross*, cui Mortonii Comes Vicecomites præfunt, spectatissima peninsula *Fife*, quasi cuneata inter duo æstuaria, *Fortham* & *Taum*, in Ortum longius procurrit. Terra fruges & pabula, carbonisque fossiles benigne profundit, mare præter alios pisces ostrea & conchilia affatim producit, & littora consita oppidulis, quæ strenuis abundant nautis. In australi hujus latere, ad *Fortham* primum Occasum ver-

Culross. *Dunfermling.* inde eminet *Dunfermling* monasterium olim celebre, Regis *Malcolmi Tertii* opus & tumulus; nunc autem Comitum nomen & honorem *Alexandro Seton* viro prudentissimo præbet, quem à Barone de *Fivv* *Iacobus* Rex Britanniarum in Comitum *Dunfermling*, & Regni *Scotiæ* Cancellarium, jampridem merito extulit; filius ejus jam Comes. Inde *Kinghorn* æstuario adsidet, à quo Comitum titulum & honorem *R. Iacobi Sexti* beneficio *Patricius Lion Baro Glamys* nuper accepit. Postea *Disert* est in littore acclivi situ, unde Ericetum ejus nominis se pandit, ubi locus satis amplus, quem *Carbonum aream* vocant, terreno bitumine abundat, & partim non sine incolarum damno ardet. Cui adjacet *Ravins-hench*, id est, *Corvorum collis præruptus*, Baronum de *S. Claro*, sive *Seincker* habitatio. Supra *Levinus fl.* in *Fortham* se condit, qui è lacu *Levino* (in quo arx *Douglasiorum*, nunc *Mortoniæ* Comitum) effusus, ad ostium *Wemmis* castrum habet, sedem nobilis ejusdem cognominis familiæ, quam Baronis dignitate nuper *Iacobus Sextus* adauxit. Hinc litus sinuoso tractu ad *Fif-ness*, id est, *Fife* promontorium sive *Nasus*, reducit. Supra *S. Andree* urbs Archiepiscopalis apertum Oceanum prospectat, antiquior loci appellatio, ut habent schedæ antiquæ, *Regimund*, id est, *Mons S. Reguli*, in quibus legitur, *Scotia*.

Comes Kinghorn.

Disert.

Levinus fl.

Wemmis

S. Andree.

S. Regulus.

Oegnus sive Vngus Rex Pictorum Deo & S. Andree dedit, ut esset caput & mater omnium Ecclesiarum in regno Pictorum.

Antea tamen *Laurentius Lundoris* & *Richardus Corvellus* Legum Doctores, bonas literas hic publice professi Academiae fundamenta jecerunt, quæ foelici literatorum proventu, tribus Collegiis, & in illis Regiis Professoribus jam celeberrima. In cujus laudem *I. Ionstonus* Regius ibidem sacrarum literarum Professor cecinit:

F A N V M R E G V L I,

five

A N D R E A P O L I S.

*Imminet Oceano, paribus descripta viarum
Limitibus, pingui quam bene septa solo?
Magnificis opibus staret dum gloria prisca
Pontificum: hic fulsit Pontificalis apex.
Musarum ostentat surrecta palatia celo,
Delicias hominum, deliciasque Deum.
Hic nemus umbriferum Phœbi, Nymphaeque
sorores
Candida quas inter prænitet Uranie.
Quæ me longinquis redeuntem Teutonis oris
Suscipit, excelsa collocat inque gradu.
Urbs nimium felix Musarum si bona nossent
Munera, & atherii regna beata Dei.
Pelle malas pestes urbe, & qua noxia Musis
Alme Deus, cœant Pax, Pietasque simul.*

Eden sive *Ethan* fluviolus juxta mari se immiscet, qui exortus prope *Falkland* olim Comitum *Fifensium*, nunc regium secessum ad venandi voluptates percommode situm, sub perpetuo collium dorso, qui hanc regionem mediam interfecant, per *Struthers*, ab arundinetis ita dictum, castrum Baronum *Lindsey*, & *Cuprum* Burgum insignem, ubi Vicecomes jus dicit, profluit. De quo ille idem *I. Ionstonus*:

C V P R V M F I F Æ.

ARVA inter nemorisque umbras & pascua lata
Lene fluens vitreis labitur Eden aquis.
Huc veniat si quis Gallorum à finibus hospes,
Gallica se hic iterum forte videre putet.
Anne etiam ingenium hinc & fervida pectora
traxit?

An potius patriis hauserit illa focis?

Nn

Inver-

Inversa jam littorum fronte ad Septentrio-
nes, ad Taum æstuarium floruerunt olim duo
egregia monasteria, *Balmerinoch* ab Ermen-
gerda Regina, uxore Regis Guilielmi, filia Vi-
cecomitis de *Bellomonte* in Gallia, extructum,
quod nunc suo Barone Iacobo *Elphinston*
gaudet, [nunc Iano ejus filio] & *Lundoris* à
Davide Huntingdoniæ Comite inter sylvas
constructum, & hodie Patricii *Lesley* Baronia,
quibus interfidet *Banbrich* Comitibus *Rothusii*
sive *Roths* instar castri firmata habitatio. Sed
de *Fife* oppidis littoralibus habet jam hæc si
placeat I. Ionstoni carmina:

*Oppida sic toto sunt sparsa in littore, ut unum
Dixeris; inque uno plurima juncta eadem.*

Littore quot curvo Forthæ volvuntur arena,

Quotque undis refluxo tunditur ora salo;

Pene tot hic cernas instratum puppibus aquor,

Vrbibus & crebris pene tot ora hominum.

Cuncta operis intenta domus, fæda otia nescit;

Sedula cura domi, sedula cura foris.

*Quæ maria & quas non terras animosa ju-
ventus*

Ah! fragili fidens audet adire trabe;

Auxit opes virtus, virtuti dura pericla

Iuncta etiam lucro damna fuere suo.

Quæ fecere viris animos, cultumque dedere;

Magnanimis profunt damna, pericla, labor.

*Præfuit huic provinciæ, ut reliquis hu-
jus regni, olim Thanus, id est; antiqua An-
glorum lingua, Regis minister, ut etiam ho-
die Danica, sed Malcolmus Canmore Mac-
duffum, qui antea erat Thanus Fife, pri-
mum hæreditarium Comitem Fife constituit,
& de se optime merito concessit, ut ejus po-
steri regem coronandum in cathedra locarent,
in exercitu regio primam aciem ducerent,
& cædem fortuitam nobilis vel plebeji ab*

ipsis patrata data pecunia redimerent. Extrat-
que haud procul à *Lundoris* Crux lapidea, *Crosse Mac-*
quæ pro limite inter *Fifam* & *Strathern* bar-
baris versiculis inscripta, quæ asyli quoddam
jus habuit, ut homicida qui intra nonum co-
gnationis gradum *Mac-Duffo Fife* Comiti
conjunctus, si ad hanc Crucem accederet,
vaccasque novem, cum * juvenca daret, *
homicidii absolveretur. [Hi versiculi inve-
niuntur in fine Actorum Parlamenti, in libro
de verborum significatione, in explicatione
verbi *Cros Mackduff*.] Quando ejus poster-
i hoc titulo exciderunt mihi minime notum
[per foris facturam inquit Buchananus, quem
consulas licet.] Regem autem Davidem II.
hunc Comitatum *Guil. Ramsay* cum singu-
lis immunitatibus, & lege quæ vocatur
Clan-Mac-Duff donasse, ex Regni Archivis
constat: & gentem *Wemefianam*, *Douglas-*
siam, maximamque tribum *Clan-Hatan*, cu-
jus Princeps *Mac-Intoskech* ab his profluxisse
pro certo habetur. Meque docuit in suis de
verborum significationibus cl. & eruditis-
simus I. *Skene* Clericus Registri Scotiæ, quod
Isabella, filia & hæres *Duncani* Comitibus *Fife*,
Comitatum *Fifensem* certis quibusdam legi-
bus *Roberto Tertio* Scotorum Regi, in
usum *Roberti Stewart*, Comitibus *Menteith*,
concessit, qui postea Dux *Albanie* regnandi
cupidine perditissime flagrans, Davidem re-
gis primogenitum fame malorum extrema
miserrime confecit. Sed ejus filius *Murdacus*,
cum patris tum filiorum suorum scelera luit,
capitali supplicio à *Iacobo Primo* affectus,
decretumque ut Comitatus *Fifensis* in per-
petuum *Coronæ* adunaretur. Verum *Viceco-*
mitis Fifensis autoritas ad *Rothusii* Comi-
tem jure spectat hæreditario.

N O V A F I F A D E S C R I P T I O ,

Auctore ROBERTO GORDONIO.

Nomen.

Isa, Ottolinæ veteris pars, secundum Boëthium, olim dicta Rosfia, id est, peninsula, inclusa undique mari Germanico, Forthæ & Tai æstuariis præterquam ab occasu, cuius nominis indicia adhuc restant, Culrossia, oppidum ad limitem Occidentalem, quod est velut dorsum aut posterior pars Rosfiæ, & Kinrossia urbecula ad Levini lacus ripam, quod est veluti Rosfiæ caput, nunc vero post anno DCCCXL Fifa. (Kean enim lingua Hibernica caput.)

A Fifo, cognomine Duffo, cui Regio illa à Kennetho ejus nominis II, Scotorum Rege, ob egregiam in bello contra Pictos veteres incolas virtutem, donata anno post natum Christum 840. Cujus posterum primum Thani Fifæ, hoc est, præfecti, seu Nomarchæ, dein Comites appellati sunt, à Milcolumbo III, an. Christi 1057, & insignibus privilegiis supra omnes nobiles donati, ob insignem fidem Regi & regno præstitam temporibus difficillimis. Inter Kennethi templum, Kennoway, & Levinum amnem tumulus est, quem rudera esse arcis comitum Fifæ, septem vallis totidemque fossis olim septæ, tradunt indigenæ, & in ipso limite qua Ierniam tangit, Macduffi crux.

Limites.

Ad septentrionem Tai æstuario separatur ab Angusia, quæ veteris Horestiæ pars, & Gorea: à Cauro Ierniam seu Strathiernam, Perthensem & Clacmananam provincias tangit; ab occidente, unde Ocellis montibus dirimitur, uti ad Austrum Forthæ æstuario (veteribus Bodotria) terminatur, & obiacet Laudoniæ ac Lymnuchenfi provinciis. Orientale vero latius totum ab Oceano Germanico pulsatur.

Magnitudo.

Patet in longitudinem 32 milliaria, ab orientali videlicet Fifæ promontorio, Fyfnes, prope Careliam oppidum, ubi velut in cuneum anguste tenuatur, ad Culrossiam; lata ubi vel maxime in æstuariis procurrit, 17 mill. Totus vero ambitus 84 milliaria in circuitu completitur.

Solum.

Solum est inæquale & varium, ad occasum excelsum: quod non male in tres quasi areas dividet; cuius extremæ ab occasu in ortum, frugum omnis generis sunt feracissimæ; media vero pascuis lætissimis & pecorum proventu felix, ovium præsertim quæ lanam exteris laudatam ferunt, collibus molliter surgentibus, rivulif-

Scotia.

que frequentissimis & limpidissimis, valles gramine luxuriantes secantibus; nec ad ullum frumenti genus ineptum, cum incolarum accedit industria, & nova stercorandi ars, alga marina, aut calce ex exustis lapidibus, leviter inspersa superficiei terræ, quam tenuibus & sabulosis glebis animam quasi infundere, & ad fecunditatem efficacem esse supra fidem frequenti experientia comprobatum est.

Sylvas nullas habet nobiles, præter Falcolandiam, quæ cincta aggere feras omnis generis Regum venationibus dicatas alit. neque tamen igni fruendo alimenta desunt, cum incredibili copia effodiantur, etiam in ericetis, carbones, non suis solum sufficientes incolis, verum etiam vicinis provinciis & exteris nationibus; cerevisiæ coctoribus in Belgio magis grati quam Leodienses. Amnes duos melioris notæ fundit; Levinum ortum ex ejusdem cognominis lacu, & in Forthæ æstuarium se effundentem: & Adenam, Edin, cuius fontes in nemore Falcolandiæ, dehinc mediam Fifam, qua angustior est, secans, & Cuprum præterlabens mari Germanico miscetur, ostio satis lato; uterque piscosus, & locis opportunis pontibus lapideis stratus.

Aëre gaudet puro & salutari, tam ad conservandam quam recuperandam valetudinem.

Commoda quæ hinc ad externos deferuntur, sunt coria boum, cervorum, damarum, caprarum, pelles ovinae, pisces, præsertim salmones, haleces, carbones fossiles, & sal nivei coloris coctum ex sola aqua marina.

Portus tutos accessu faciles, & contra omnes ventorum impetus securos habet complures, inter quos præferuntur Innerkythin, Bruntiland & Eli ad sinistram æstuarii Forthæ: unde factum ut piscatura quæstuosissima, & res nautica supra omnes regni provicias floreat, nec alibi magis industrios & periculorum contemptores nautas facili invenies, licet longinquis expeditionibus in utrasque Indias nondum assueverint, sola rerum ad eas necessariorum inopia, hinc vel maxime orta, quod mercatores ditiores ad prædiorum coemptionem, ut lucrum certissimum, confugiant.

Dum res Pictica staret, Provinciam hanc incoluere Picti, regno vero eo funditus exciso, & post multa aspera sed secunda prælia Pictis omnibus in exilium à Kennetho II, anno post C.N. 839 ejectis, succedere Scoti, sedesque suas jure belli partas admirabili constantia tutati sunt, primum contra Brittones, & Anglo-Saxones,

O o

ini-

FIFE PAR
OCCIDENTALIS,
THE WEST PART OF FIFE.

Occidens

Orientis

inique ferentes æmuli vicini Regni tam ingens incrementum, Danos & Norwegos prædæ & rapinæ deditos, ac Christiani nominis infensissimos tum hostes. Posteris vero temporibus crudelitate & perfidia Edwardi I, Angliæ Regis simul cum universo fere regno, maximas mutationes passa est, quas Deus diurnas esse non fivit; nam primum Vallæ, vulgo Wallas, dein Davidis Roberti fil. Bruffii virtute, universo regno ad pristinam libertatem revocato, hæc etiam provincia postliminio rediit ad statum pristinum, neque ullas de hinc experta est calamitates, præterquam toti regno communes. Totum Australe littus frequentibus oppidulis præcingitur, quæ hodie in oppida excreverunt, inter quæ jure suffragii in supremis regni comitiis gaudent, Culroffia, Innerkything, Bruntland, Kingorna, Kirkaldia, Disertum, Pettinweemium, Amstruthera Occidentalis, Amstruthera Orientalis, Kilrinny, Carelia; & ad littus Orientale Sancti Andreæ Fanum; in mediterraneo provincie, Cuprum Fifenfe, ad distinctionem alterius Cupri in Angusia, quibus adde Dunum-Fermelim, seu Fermelino-dunum: est etiam oppidulum elegans Falcolandia, ubi palatium regium magnificum cernitur; prospectu jucundissimo in vicinum nemus & planitiem; jure tamen suffragii in Comitiis nondum fruitur. Torrea, Aberdauria, Wemia utraque, Levinia, Elya, Sancti Monani fanum, oppidula sunt frequentia in littore boreali Bodotriæ, piscatoribus & nautis habitata. Goreæ objicitur Neapolis, vulgo New-brugh, sita ad australem Tai, ubi æstuarium ad justum amnis modum coercetur. Ad occidentem Levinii lacus est Kinroffia, urbecula non infrequens: atque omnes hæc, licet foro rerum venalium gaudeant, burgorum tamen regionum privilegiis destituuntur, negato suffragii jure in comitiis.

ADDIT. De Fife oppidis littoralibus sic cecinit Arturus Ionstonus:

*Oppida, quæ longo lavat hinc Bodotria tractu,
Flatibus à Boreæ Grampius inde tegit.
Flectere vos docuit Neptuni dextera remos,
Et cava nimboſis pandere vela Notis.
Nec vos scylla vorax, nec terret vasta charybdis,
Nec vada Dulichia quæ metuere rates.
Seu syrtes tentare juvat, seu radere cautes
Cyaneas, vobis invia nulla via est.
Nec satis est fulcare fretum, Fergusia vobis
Cogitur abstrusus pandere terra sinus.
Illius in gremio conclusos queritis ignes,
Et prope Tartarei cernitis ora Iovis.
Artibus & vestris liquidus lapidescere pontus
Cogitur, & sal fit, quod prius unda fuit.
Montibus excisas ne jactet Saxo salinas,
Largius has vobis sufficit aquor opes.
Scotia vos celebret, vestro sine munere bruma
Sunt nimis atroces, infipidaeque dapes.]*

Inter omnia vero oppida primas facile sibi vendicat Sancti Andreæ Fanum, seu Andreapolis, Sancti Andrewes: sedes olim Archiepiscopalis. Situm est in planitie, & ab ortu in occasum protensum prospectu jucundissimo in subiectum mare Germanicum, prodiga manu piscium marinorum omne genus porrigens; & ad

ortum æquinoctialem, portum quidem, sed non satis commodum pro majoribus navibus, efficiens; Arcem habet olim munitissimam in rupibus ad Boream mari objectis, sed à Gallis fœde vastatam, dum Cardinalis Betonii meritam eadem ulciscerentur, anno 1547; nunc vero ex parte caducam: plateas habet rectas, easque latas complures sese invicem decussantes; plateas vero ab occasu in ortum, quarum duæ ad Cœnobium illud Canonorum Regularium ex instituto S. Augustini olim, quod jam fata sua complevit, celebre, situm ad eorum & euro-notum, recta ducunt: cujus rudera ostendunt nihil minus cordi fuisse Cœnobitis paupertate, quam tam splendide mentiebantur, murus quippe adhuc integer cœnobium cingens ex lapide quadrato, multis cum propugnaculis & turribus, regium palatium magis refert, & incolas rerum omnium affluentia luxuriantes, quam cellas monachorum omnia Christi causa relinquentium. Est ibi celebris Academia seu Universitas omnium prima, à Iacobo I, redivitibus amplis & privilegiis ornata, Anno 1426: ad quam tria spectant collegia, S. Salvatoris, S. Mariæ, & S. Leonardi. In hoc postremo ornando singularis enituit munificentia nobilissimi ingeniorum fautoris D. Iohannis Scoti, Scoto-Tarvatii, Equitis aurati, quum prioribus professionibus Philosophicis, novam superaddiderit humaniorum literarum seu eloquentiæ, stipendio liberali collato, quod perpetuum esse voluit: cujus etiam liberalitate ingens incrementum experta est Collegii publica Bibliotheca.

[De Andreapoli sunt hi versus Arturi Ionstoni:

*Vrbs sacra, nuper eras toti venerabilis orbi,
Nec fuit in toto sanctior orbe locus.
Iuppiter erubuit tua cernens templa, sacello
Et de Tarpejo multa querela fuit.
Hec quoque contemplans Ephesina conditor ædis,
Ipse suum merito risit & odit opus.
Vestibus æquabant templorum marmora mystæ,
Cunctaque divini plena nitoris erant.
Ordinis hic sacri princeps, spectabilis auro,
Iura dabat patribus Scotia quotquot habet.
Priscus honor perit; traxerunt templaruinam,
Nec superest Mystis qui fuit ante nitor:
Sacra tamen Musis urbs es, Phœbique ministris,
Nec major meritis est honor ille tuis.
Lumine te blando, Musas quæ diligit, Eos
Adspicit, & roseis molliter afflat equis.
Mane novo juxta Musarum murmurat ædes
Rauca Thetis, somnos & jubet esse breves.
Proximus est campus, studiis hic fessa juvenis
Serecreat, vires sumit & inde novas.
Phocis amor Phœbi fuit olim, Palladis Actæ,
In te jam stabilem fixit uterque larem.]*

Abbatias, Prioratus, monasteria complura, regum præsertim liberalitate fundata, numerabantur olim; instaurata vero Religione, primum annexa fuere coronæ Regiæ, dein nobilibus donata, à quibus hodie possidentur, tanquam feuda regalia.

Nulla est Regni provincia, quæ plures habeat incolas nobiles; nam inter Comites numerantur Rothusius, Princeps familiæ amplissimæ de

Oppida.

Majora.

Minora.

Academia.

Sancti Andrewes.

de Leslie, hæreditarius vicecomes, vulgo Serifus, seu præfectus iuridicundo, & rerum capitalium provinciarum: Cupri vero conveniunt incolæ omnis ordinis ad jus ab eo accipiendum, nisi quod in minoribus causis suo jure fruuntur oppida regalia. Moravius ex gente Stewartorum castrum ædificavit Dunibersel, cui adjacet hortus amœnissimus, qualem alium tota Scotia non habet, cum Baronia circumjacente. Mortonius Duglassius, Aberdauriæ hæreditarius & alibi. Crafordius Lindesius, qui etiam iudex est hæreditarius rerum criminalium Episcopatus S. Andree, complura habet amplissima castra, inter quæ eminet Struddera, adjunctum habens vivarium 4 vel 5 mill. conservandis cervis & damis commodissimum. Levinus ex gente Leslie, supremus nunc imperator exercitus Scotici, castrum habet Balgonniæ ad dextram Levini amnis. Kingornius, Princeps familiæ de Lyon, castrum antiquum Cornu Regis ad oppidum Kingornam, dirutum, cujus muri tantum superstities, possidet, easque terras acceperunt, cum ejus prædecessor Regis Rob. II. filiam uxorem haberet. Kellus Princeps familiæ de Fenton, Kelli elegantissimam arcem possidet. Fermelodunensis comes de familia Seaton, in oppido cognomine. Wemefius de Weems, amplissima possidet prædia, & complura castra. Southeskus de Carnagie castrum habet Leuchars. Dalhousæus de Ramsay ad Abbatis-aulam. Atque hi omnes Comites.

Vicecomes de Dudop, Scringororum familiæ Princeps, Baroniam & castrum de Innerkithing possidet. Barones vero majores, qui castra & Baronias habent, numerantur, Sinclairus de Sinclair, Elphinston de Balmerino, Balfour de Burlaus, Leslie de Lundores, Melvinus de Melvill, Lyndesay de Baccarres, Murray de Balvarid.

Atque horum nobilium singuli locum & suffragium in supremis Comitibus Parlamentariis obtinent, inter nobiles majores, quos vulgo *Lords* Scoti vocant. Hisce proximi sunt Toparchæ & minores Barones, quos vulgo *Smal Barons* & *Lairds* vocant, quibus in propriis territoriis jus furcæ & fossæ competit, quorum singuli suffragium olim obtinuerunt in supremis Regni Comitibus, & veniebant nomine libere tenentium in Capite de Domino Rege, nunc vero per duos à se deputatos comparent: & cum reliquis Baronum Regni deputatis secundum Regni membrum in Comitibus faciunt: in territoriis suis pari jure fruuntur cum majoribus nobilibus.

*Nobiles
minores.*

Nobilium horum minorum cognomina aliquot subjunctus Catalogus exhibet, ordine Alphabetico, ne quis inferiorem sibi prælatum quæri possit:

Achmultie de eodem, Arnot de Farny, Ayton de eodem, Anstruther de eodem, Ariskin de Endertill, Beatoun de Balfour, Beatoun de Creith, Beatoun de Randon, Kinneare de eodem, Barclay de Colernny, Balcanqual de eodem, Bruce de Earles Hall, Bruce de Carnock, Broun de Fordell, Boswell de Balmuto, Colvill de Cleish, Carstares de Reinnocher, Crichtoun de Lugtoun, Cunninghame de Barns, Clepan

Scotia.

de Carslogy, Forbes de Rires, Gibsone de Durie, Hamiltoun de Kinbrackmount, Hacket de Pithfirran, Hendersone de Fordell, Hay de Nachtoun, Hope de Craighall, Heriot de Romornie, Inglis de Ringast, Inglis de Tesses, Kirkcaldy de Grange, Rynninmont de eodem, Lyndsay de Wormonstoun, Lesly de Newtown, Lundy de eodem, Lumfdaill de Innergelly, Lermont de Baltomy, Monypenny de Pitmilley, Moncreiff de Balcasky, Moncreiff de Randerstoun, Melvill de Bruntlyland, Myrtoun de Cambo, Makgill de Rankillo, Orrok de eodem, Pitcarne de Forthan, Prestoun de Walleyfeild, Prestoun de Ardrie, Lesly de S. Monans, Scott de Scottistartvet, Scott de Ardros, Scott de Pit-tedy, Sibbet de Rankilo over, Wardlaw de Pit-trevie, Weymes de Bogy & Wood de Grange.

Portus Elyensis à Domino Guilielmo Scott Barone de Ardros ex lapidibus ita extructus est, ut cum Romanorum operibus certare possit, idque factum anno 1620, propriis suis sumptibus, sine ullo Burgorum adjumento.

Ad Tabulam F I F Æ.

Idem Auctor.

Vetustissimos hujus tractus incolas nostri *Incole.* Historici agnoscunt Pictos, quibuscum Dani de ejus possessione rem habuere: quod verosimile situs ipse Regionis facere videtur; projecta enim & in mare procurrens inter duo æstuaria, copiosa Regio hos prædones alexisse videtur, cum illi non hanc solum, sed quæcunque mare hoc attingunt avidè appetierint, à Pictis tamen retenta, & ab iis in jura Scotica cum eorum regno concessit.

Vetus nomen Picticum interiit, & quemadmodum cæteræ eorum antiquitates, (quæ procul dubio non indignæ cognitu fuere) hodie plane ignoratur. At Ptolomæus, qui circa annum Domini 160 floruit, hic Vennicones populos collocat. Vetustissimum nomen ejus nostri Rossiam agnoscunt, quæ nomenclatura nihil vero abludit, illa vox enim prisce sermonis genuina Cherronesum significat. At hodiernum Fife nomen, à Fife Macduffo potentissimo ejus Comite, qui ad annum 670 floruit, habuisse putatur.

Forma paulum longiuscula inter duo æstuaria *Sinus.* porrigitur, in Cuneum ad Carrelum oppidum desinens, undique mari aut marinis aquis septa, nisi qua occasum respicit, & reliquæ continenti adnectitur, ubi præfecturam Clacmanensem, Sterlinensem agrum, & Comitatum Palatinum Ierniæ vicinos habet. Longitudo à Culrossia ad Carelium oppidum, hoc est, ab occasu in ortum, triginta duo milliaria nostratia complectitur; latitudine vero, à Kingornia ad æstuarium Tai, quindecim milliaria præter propter habet.

Aër beneficio maris supra fidem climatis mitis *Aër.* & clemens; at non paucas Regionem videre est, magis ad austrum vergentes, longe magis frigori, nivibus, & coeli rigori obnoxias, dum vel montibus obsepiuntur, vel mari absunt; at omnem hyemis sævitiem hinc depellit immensa & inexhausta fossilium carbonum copia, unde com-

P p

modissi-

modissima & jucunda habitatio, & magna incolarum frequentia.

Solum.

Solum frugiferum frugibus commodum, triticum, avenam, secale, pisa, fabas, & multa leguminum genera benigne profert, neque defunt hortensia. ubi agri fluminibus aut mari longius absunt, aut montibus subsunt, hos incolarum industria, stercoreatione præcipue calcis, (cujus hic ingens coquitur ex saxis calcariis vis) uberiores reddit.

Magnum scænus quotannis dominis reddit è venis carbonium fossilium, qui vel domi vel exteris distrahuntur. maximæ & inexhaustæ eorum fodinæ, iis locis qui Fortham spectant, reperiuntur, quorum beneficio, magna multis locis salis candidissimi vis quotidie excoquitur, quæ præter quotidianos usus etiam exportatur. Mensibus quoque Augusto & Septembri est halecum in vicino littore quæstuosa piscatura, quæ maritimam plebem exercet.

Incole.

Incolarum ingenia cum cæteris æstimare liceat, sine jactantia tamen vere dici potest, ullam Regni provinciam neque mitiores neque cultiores incolas habere; sive nobilitatem, qui frequentissimi hic sedes habent, sive plebem spectes: multis aliis locis asperos, feros, ignaros videre est, at humanissima provincia hæc civiles, cultos, mansuetos homines profert, neque ad arma tractanda ullis aliis secundos.

Montes.

Montium nominatissimi Ocelli (*the Ochells*) veteribus non incogniti, qui occiduam provinciam oram præcingunt, eamque longo tractu ab Iernia dividunt, neque alti illi neque asperi, ubique fere culturam patiuntur, aut herbidis vallibus distincti, pecori usui sunt. In mediterraneis diversi colles huc illuc se diffundunt, & attollunt, amœnis & frugiferis vallibus divisi & in campos diffusi, ubi paulo altius sese erigunt varia sortiti nomina: unde ad australe latus Falcolandiæ Regii secessus (cum adjuncto oppido & vivario) arce, mons bicornis se attollit qui Lomondia nomen habet. Alius est lacubus Levino & Orro interjectus Bin-eartie dictus. Normans-Law despicit æstuarium Tai, haud procul Benbricha distans. Quæ partes eorum aut ortum hyemalem respiciunt, habent montes Largo-law, Kelly-law, Dun-eker-law, Logy-law, Duncarro-law.

Flumina.

Flumina sunt, Edinus non incognitus veteribus, & Ptolomæo Tina nomine designatus, ab hodierno Tina longe alius, quem idem Vedram nominare videtur, cujus fontes habentur in vivario Falcolandiæ; illic enim fluvius ille primum Edini nomen habet, quanquam Miglus fluvius longe superius ex Ocellis montibus defluat, & infra vivarium aquas tenui adhuc Edino misceat: unde Edinus paulum aquis auctior, multis ignobilibus rivis susceptis, per amœnam & cultam planitiem delapsus Cupram urbem aluit: inde circa ostia Motri recepto fluviolo, procul Andreapoli ad duos milliaria Oceano miscetur, navium propter breviam impatiens. Levinus è lacu ejusdem nominis profluens, in quem lacum Cuichi nomine bina flumina & tertius Garnius exonerantur, post emissarium lacus jam Levini nomine insignis recta in ortum means,

ad oppidum, quod à Levini ostiis nomen habet, æstuario Forthæ miscetur, receptis prius Oro & Lochtio fluviolis.

Multa nec contemnenda oppida hic cernere licet in maritimis, præsertim propter negotiationum opportunitatem, qualia sunt:

Cupra, mediterranea urbs, vicecomitatus caput, ubi jus dicitur, ad Edinum fluvium, antiqua proculdubio, quemadmodum multæ è terrestribus urbibus, quarum jam splendor evanuit. Arguere hoc videtur jus ex iis petitum, neglectis maritimis, quæ antiquioribus temporibus aut nullæ aut tenues admodum fuisse videntur, dum majores nostri rara adhuc cum exteris commercia exercerent, Britonum, Danorum aut Saxonum frequentibus bellis fatigati.

[De Cupra sic cecinit Arturus Ionstonus:

ADDIT.

Vivere si Scotos inter dignabere, Cuprum

Apta tibi sedes, mater Amoris, erit.

Non procul hinc colles pinguntur floribus, illis,

Quod colis, Idalium cedit, & altus Eryx.

Rupe sub herbosa cursus spectantur equorum,

Carceris Elæ talis arena fuit.

Hic juvenes spectare licet, quos figere possis,

Sive jurvat jaculum stringere, sive facem.

Fontis Acedalii vitrens qui provocat undas,

Lene fluens urbis lambit Adena latus.

Adspicis hic cygnos & amantes littore myrtos;

Cingeris his, geminus te, Dea, veſtat olor.

Prata virent circum, tibi deploratus Adonis

Hic rubet, Idalio læsus & igne Crocus.

Fundit ager segetes, Cereris ne despice munus,

Hoc sine subsidio friget & alget amor.

Cum ceras hic poma legunt matura puella,

Aurifer Hesperidum quidquid & hortus habet.

Ocyus, huc properans, veteres, Dea, linque penates,

Et tua fer tecum vincula, tela, faces.

Quæ prius à Cypro meruisti Cypria dici,

Incola jam Cupri Cupria mater eris.]

Andreapolis non ita pridem totius regni in sacris metropolis, Archiepiscopatus sedes, Musarum domicilium, celebri Academia illustris, amœno situ ad Oceanum posita, portum habet non incommodum, mare vicinum piscosum, campos salubres & spatiosos. Fundamenta aut incrementa debentur Albato Regulo (unde vetus Fani Reguli nomen) qui è longa peregrinatione redux, ossa Andreæ Apostoli secum devehit, hic in sacello se condidisse jactans, opinionem sanctitatis (rudi illo seculo) loco conciliavit. Quicquid sit, opinio illa certe multum urbi profuit, nam statim profusa regum liberalitate, & multorum procerum munificentia, ditissimus Prioratus illic fundatus est, ejus redditus Archiepiscopi opes æquabant. Manent rudera Ecclesiæ & Monasterii, quæ antiquam gloriam & magnificentiam abunde testantur.

Sunt præterea non negligenda oppida, Carrelia in extremo ad ortum angulo. Anstruther, Pittenweym, S. Monans Eloy aut Eliot, Levinsmouth, Weemis, Disert, Kircaldy, Kingorn, Brunt-yland, unde quotidianus ad Leatham tractus, Abyrdaur: Inner-Ketheyn olim mercimoniis florens, Dunfermelin: omnia hæc ad æstuarium Forthæ oppida, excepto Dunfermelin, quod paucis milliariis abest. At in ad-

verso

verso Tai littore sunt; Neuburg, East-Ferry, & in mediterraneis Falcolandia. Duo oppida in hoc tractu veteribus memorantur, Orrea & Victoria, mediterranea utraque, illa Cupræ, altera Falcolandiæ situ non longe absunt, sed num eadem sint, an antiquæ illæ jam diu defecerint, non est tutum conjicere.

Monasterium.

Ante Reformatam religionem tria Monasteria & tres Prioratus hic monstrabantur, opimis dotati redditibus. Dunfermelin aut Fermelinodunum, Davidis ejus nominis primi fundatio. Londoris, hanc erexit David Huntingtonii Comes, Malcolmi Quarti & Gulielmi Regum frater. Balmerino, Ermingardæ Reginæ, Gulielmi Regis conjugis, opus. Prioratus vero sunt, S. Andree, quem Alexander Primus fundavit, alter est Pittenweym, fundatus à . . . . . tertius Port-Moloch, Brudei Pictorum Regis opus.

Prioratus.

Hodie Ecclesiastica negotia quatuor presbyteriis administrantur, ea sunt Cupra, S. Andreas, aut Andreapolis, Kircaldia, & Fermelinodunum, quibus singulis suæ subsunt Parochiales Ecclesiæ.

Ad Careliam urbem anno 874 contra Danos, quos Hungar & Hubba ductabant, pugnatum est, ubi Constantinus Scotorum Rex captus, & ab immani hoste capite truncatus est. Multis postea annis, circa A. D. 1300, Gulielmus Wallace fortissimus heros, & nostræ libertatis difficillimis temporibus vindex, Ioannem Pfewartum Anglorumque exercitum, cæso duce, maximaque copiarum parte, debellavit, ad locum qui hodie *Black-yransyd-forrest* dicitur.

Insula.

Insulæ nonnullæ oræ australi objacent. Garvia insula (ubi angustissimum fretum est) olim arce munita, quæ superius navigantibus adiutum præcludit. Paulo inferius est S. Columbi insula, cœnobii nunc diruti sedes, & haud procul Carelia ad initium freti. Æmona, hodie Maja dicta, ubi olim quoque cœnobium visebatur, soli est arenosi & æqualis, aquarum dulcium non indiga, nunc Pharum præfert, unde facibus nocturni navium prætervehentium cursus diriguntur.

Cum mos Regni jam ab antiquo ferat nobiles plerunque ruri in suis ædibus diversari, neque multum urbibus assuescere, sed expeditis negotiis domi suæ vitam agere; Provincia hæc innumeris villis, arcibus, prætoriis nobilium, ubique nitidissime culta est, quarum seriem enumerare longi operis est, eamque compendiosa hæc Chorographia vix caperet: at certe institutum hoc campestris vitæ, decori & cultui Regni plurimum confert; dum sua quisque prædia ad invidiam ornare & colere satagit. Hinc numerosas familias, hinc hospitales epulas, domus apertas, officii & humanitatis omnia plena, peregrinantibus aut itinerantibus cernere licet.

Non possum tamen non hic attexere primariæ nobilitatis, quæ in his locis plerunque residet, aut indigena est, non inutilem memoriam; sed nullo ordine, quia mihi ignota, & Parlamentarii juris est, stemmata vero facilibus relinquo, cum hæc sint præter institutum operis mei.

Scotia.

Rothesium Comes Lessæorum familiæ princeps, ad Levinum amnem ædes habet Lessæ arcis nomine insignes. Craufordiæ Comes, avita nobilitate, antiquis moribus, avos referens, Lyndesiorum amplissimæ familiæ princeps, in vicinia Cupræ oppidi egregiam villam (Struthers vocant) cum amplissimo vivario possidet. Vemius Comes, Vemiorum familiæ princeps, ad Vemiam urbem arcemque ejusdem nominis in australi littore lares habet. Balmerino, illustris & antiquæ Elphinstoniæ domus propago, ad Tai fluminis æstuarium: & in hujus vicinia Londoris, qui è Rothesia familia genus habet. Fermelinoduni comitis titulos à patre, non ita pridem regni Cancellario, habet illustris & nobilis juvenis Setoniorum cognominis & familiæ. Sinclarius Baro arcem Ravensheuch ab antiquo possidet, cujus stemma antiquum & nobile: ejus enim majores Zetlandiam & Orcadas comitatus titulo tenuere: Ad hanc familiam hodierni Cathanesiæ Comites, & quicunque alii Sinclarii cognomen ferunt, originem referunt. Est quoque Levinus Comes Lessæ originis, diversus à Levinia ad Glottæ æstuarium, hunc artibus militiæ clarum non ita pridem ad hunc honorem evexit Carolus Rex. Balcarrassius Baro ad orientalem tractum familiæ & cognominis Lyndesiorum. Burghlejus Baro ad lacus Levini ripam, qui Balfuriorum familiam ducta hæredè restituit. Et si qui alii sint, ignoscant ignorantia meæ, qui in hac Regione cognoscenda semiperegrinus, neque debitam ab omnibus opem in his lucubrandis sentio.

In limite hujus Provinciæ, ad viam publicam, qua in Ierniam transitur, non procul Abrenethia pago, moles lapidea est antiqui operis, *Clan-Mac-Duffs-crosse* vocant, id est, crux familiæ Macduff, cujus hæc memorantur jura: quicunque magnum illum Mac-Duffum, hujus Provinciæ olim potentissimum comitem, (cujus potissimum opera everfa erat Mac-Bethi tyrannis) intra nonum gradum sanguine attingebat, homicidii reus ad hanc aram supplex fugiens, producto & dato definito, eoque satis levi boum numero, crimine solvebatur: extabat vetus inscriptio, nunc erasa tempore, versibus semilatinis, quam nisi pigeret & longiuscula esset integram proferre possem, sed nullo usui, cum eam à nemine mortalium intelligi posse arbitrer, neque barbara illa Latinis admista ullum hodiernum sermonem sapiant, jam ante sexcentos annos posita.

Ad Kingorniam oppidum non ita pridem ad littus in scopulo fons aquæ limpidissimæ repletus est, oculis salutaris habitus, aliaque infalubrium viscerum vitia levare creditus, & non pauci ejus usu se opem sensisse fatebantur, aut jactabant, at nescio quomodo hodie eviluit.

KETHÆ INSVLÆ DESCRIPTIO.

Ketha insula in æstuario Forthæ, (qui veteribus Bodotria dictus est) medio fere cursu inter Fifam & Lothianam à Zephyroborea in Euro-notum protenditur in longitudinem

Qq

nem

Nobiles.

Clan-mac-duff's crosse.

Fons salubris.

Situs.

Solm.

nem ad 1500 passus, in latitudinem extenditur qua Boream spectat ad 500, qua Notum respicit non amplius 200. Solo pingui & graminis apprime fertili, sed incuria possessorum adhuc inculto, plerumque in plana explicatur, herbas feliciter gignit, quarum præcipuæ sunt tota Bona, Oxalis, Scabiosa, Serpillum, Papaver spumeum, Alcine, utraque Plantago, Caryophyllus marinus, Cochlearia, Hedera terrestris, Dens Leonis, Sedum minimum, Cornu cervi, Bellis, Geranium minimum, Bardana, Senecio, Aparine, Lapathum, Quercula, Echium, Marubium, Hyoscyamus, Carduus mariæ. Aquæ limpidissimæ quatuor habet scaturigines, & totidem portus, quatuor ventis cardinalibus objectos. Insula media in cacumen fastigiatur, quod opere tridecagono Franciscus & Maria, Francorum & Scotorum Reges, firmissime communierunt muris, ex lapide fere quadrato, ad sex ulnarum & dimidii altitudinem assurgentibus, latitudine pene dimidia: Areæ diameter est pedum fere centenorum. In ambitu murorum tria sunt insigniora propugnacula: in quorum basibus bombardæ majores ita commode locari possunt, ut obsidentes ab accessu propiore arceantur. Puteum habet aquæ vivæ intra passum vigesimum à murorum radice, aquatione non difficili. Interius terra murorum altitudinem adæquat: ipsius Reginae Mariæ insignia marmoris insculpta in muris adhuc visuntur, hoc subscripto anagrammate: *Sa vertu m'attire*. Murorum qui boream spectant pars, aut temporis injuria corruit, aut consulto diruta est: idem fatum invasit & ipsa ædificia in area munimenti olim extructa. Inter silices est fodina lapidum quidem nigricantium & sulphuris odorem, dum caduntur expirantium, in ædificiorum autem structuris apprime commendatorum. In insulæ circuitu hibernis mensibus copiosissima est ostreorum captura: æstate variorum generum pisces, formicarum instar, densis agminibus circumstant, ubere piscatorum quæstu.

Nomen.

Nomen insulæ dedit nobilis Kethorum familia, cujus authorem à Malcolm II Scotorum Rege ad annum Christi 1010, & hanc & Baroniam Ketham Marescallanam in Lothiana, cum hæreditariâ dignitate Marescallorum Scotiæ, virtutis & operæ contra Danos in prælio ad Barriam in Angusia fortiter navatæ præmium, accepisse tradunt annalium nostrorum scriptores. Ab ejus posteris ad Leontas Glammia Regulos ejus Dominium translatus est, cujus familiæ Princeps Ioannes Leon Kingorniam Baroniam in littore Fifano Kethæ oppositam, à Roberto II Scotorum Rege, dotalem accepit cum ejusdem regis filia. ab ejus hæredibus eadem Insula, anno 1649 alienata est Ioanni Scoto, Scoto-tarbata Baroni, Cancellariæ Regni Scotiæ directori, & in Suprema Curia Senatori, cujus auspiciis munimentum supra memoratum cum ædificiis instaurari & resurgere incipiunt. In Gallorum historiis, *Isle des chevaux*, Equorum Insula vocatur; quod equi hic felicissime pinguescant.

I N S V L A B A S .

Insula de Bas, octo milliaribus à Maja versus Sinus austrum distans, videtur potius pars esse Fifæ quam Lothianæ, quia certum est, vetus fuisse patrimonium Macduffi Comitis Fifæ, post cujus foris facturam patrimonium ejus integrum diviserunt inter se, Rex & Episcopus S. Andree, adeo ut superioritas istius insulæ etiam nunc divisa sit, dimidia pars insulæ à Rege, pars altera ab Episcopo tenebatur: expulsis Episcopis ad Regem jam rediit tota. Lauderus de Bas, qui quamvis multa latifundia alia haberet, tam in Lothiana quam Fifa, titulum tamen istius rupis assumsit, Dominusque de Bas per multa secula indigetatus, ut probetur ad Fifam pertinere. Idem de Bas, non ita pridem Domino Alexandro Gipsonio vendidit Baroniam Scaniæ & Levin in Fifa.

Insula ipsa undique est prærupta, & ab omni parte inaccessibilis, nisi à parte Africo opposita, ubi tamen difficulter unus solus, adjutus rudente, potest scandere, ut domum adeat. domus situ latis firma, & tormentis quibusdam ferreis nihilominus munita, quam cum semel præterieris semper magis ac magis ad summitatem usque in conum coarctatur.

In ipsa summitate sacellum est exiguum, & fons limpidissimus, vix nutrit 20 oves. Hyemis tempore carbones non habent, sed sæpius ex avium nidis focos efficiunt. Præter aves, quas Majam edere dicemus, unam habet penitus admirandam, vulgo Anser Bassanus dicitur, aliquanto minor vulgaribus anseribus, pinguior multo; vivit enim ex hælecibus, saporemque illorum, dum comeditur, retinet. Pinguedine omnes aves, cujuscumque generis, facile superat. Mense Aprili vel Majo hi anseres ad insulam istam appellant, & tunc omnia quieta sint oportet, sed cum nidos ædificare inceperunt, nullum fragorem metuunt, earum plumæ ad implendos lectos idoneæ, vicinis satis care venduntur. Edinburgenses 25 sc. solvunt pro uno anse, unicum singulæ habent ovum, idque semel saltem in anno, illudque tanta arte collocant, ut si quis ex rudente pendens, illud semel à rupe abstulerit, rursus in eum locum collocare non poterit. Non incubant ovo ut aliæ aves, sed plantam pedis super imponunt, & sic pullum fovant & educunt: coloris subcinericei sunt juniores, adulti albi, oblongum habent collum more gruis, rostrum acutissimum majoris digiti longitudine, & flavo colore.

Os, quod vulgo *de Bril* appellamus, in aliis avibus separari ab osse pectoris potest, in hoc vero minime, ita ut nulla vi avelli queat, ideo illi annexum, ne in pontum defiliens, dum hælces seclatur, nimia sua violentia collum rumpat. Si in quovis loco extra conspectum maris collocetur, ut mare videre non possit, corpus suum è terra levare, vel volare non potest. Mense Augusti auferuntur pulli, & vicinis magno pretio venduntur, reliqui avolant in annum sequentem. Multi tamen ex iis hoc modo interimuntur; Afferem nautæ glabrum lævigant & deal-

dealbant, eique haleces annectunt, quem afferrem loco puppis cymbæ alligant, & quem Anferes videntes & arripere rostro conati, rostrum tam firmiter afferi impingunt, ut illud evellere nequeant, sed capiantur, aut potius se ipsos capiant.

M A Y A I N S V L A .

MAya Insula hereditas fuit olim Balfoureorum de Monquany, postea Alani Lamundi, qui eam patruo Domini de Barns ejus pupilli nomine vendidit, & sic pertinet ad Dominum de Barns. Dicata olim fuit S. Adriano, ibique fuit sacellum & monachorum conventus, ubi steriles feminæ annuatim D. Adrianum salutantes, inde redeunt puerperæ devenerunt, an sanctitas loci illud causaverit, judicent sapientes.

Invenitur in registro Regio Iacobi IV, Scottorum Regis, charta quarundam terrarum concessa Andreæ Wood de Largow, ob hoc servitium, ut paratus esset Rege vocante (fuit enim Nauclerus peritissimus) eum ejusque conjugem ad visendum S. Adrianum comitari. Continet milliare à borea ad Austrum, & quartam partem minus in latitudine, distat à continente Fife per VII milliaria. Fontem habet scaturientem, & lacum exiguum, nullæ illic crescunt segetes, pascuntur tamen ibi æstate 100 oves & 20 boves circiter. Pars occidentalis inaccessibilis ob rupes præruptas, orientalis plana. Loca ubi cymbæ appellere possunt quatuor sunt, videlicet *Tarpithol*, *Alterstaus*, *Pelgrims-havin*, & *Kirckhavin*.

Dominus domo utitur satis commoda sibi & suæ familiæ, in ea enim locus cerevisiarum coctioni aptus, culinæ &c. circa hanc phocæ multæ, præsertim à parte orientali, ubi sæpius bombardis interficiuntur. Piscatio circa hanc insulam frequentissima, piscantur enim ab omni littore Fifano per totum annum, & singulis diebus. Optima navium statio est prope Orientale latus flante violenter Zephyro. Aves frequentiores ibi degentes sunt *Skarts*, *Dunters*, *Guls*, *Skouts*, *Kittiwax*, posterior magnitudine columbæ à voce, quam edit, sic appellatur, & est optimi & melioris saporis quam perdix, avidissime mense Julii comeditur. *Skouts* anate minor est, ejusdem coloris, caro dura, ova tamen anserinis majora ponunt, quæ, elixa duraque reddita, optime cum aceto & petrocelino eduntur, putamina viridis sunt coloris, maculis nigris interspersa. Fuit olim sedes & pars Prioratus de Pittaweem, eique censum annuum pendit. In feofamentum dedit Carolus Rex Iano Cunigham, concedendo ei insulam, cum libertate inibi ædificandi pharum, ad navibus noctu prætereuntibus ostendendum lumen, uti ædificavit ibi turrin 40 pedes altam, undique ad summitatem fornicatam & lapidibus stratam, ubi per totum annum lucet focus carbonum ut supra, pro ea libertate tenentur nautæ per tonnam perfolvere duos solidos. Primus hujus auctor Alexander Cunigham, hyeme ex insula Fifam domum suam Barnes, prope Careill

petens, naufragio periit. Post decennium veneficæ Catelianæ confessæ sunt ope dæmonis hoc se fecisse; tempestas enim illa, ne quidem per dimidium horæ duravit, illeque solus ex omnibus, cum scapha ad littus fluctibus pulsus. De quo sic Alex. Scotus primus Andreapoli humaniorum litterarum Professor:

*Lumina Barneus posuit vigilantia turre,
Carperet ut ponto navita tutus iter.
Cum neque Sydonis felix neque stella Pelasgis,
Nec de Signiferi jam nitet ulla Choro,
Inter navisfragum Carram & Bassæ ardua saxa,
Ecce salutiferum Maia lumen habet.
Hic tamen heu princeps & tanti muneris auctor,
Qua tetigit portus leta carina suos,
Nec Casum Arcturi, Hædorum aut palluit Ortus,
Occidit undoso naufragus ipse freto.
Fortiades quæ causa fuit? quis crimine tanto
Obstrinxit vestras invidiosus aquas?
Sydera Barnæo crudelia fata tulerunt,
Forte quod in terris syderis auctor erat.
Lumine Amycleos superat quod perpete flammæ,
Nec cadit aut ullo tempore nube latet.
Forte etiam Æoliis auster meditatus ab antris
Vindictam, fratres movit ad arma suos;
Auspice Barnæo, quod jam sua flamina nautæ
Irrita despiciant invalidasque minas;
Vel potius Nerei genus, & natantia ponto
Numina (si fas est dicere) livor habet.
Ne supra Glaucum & supra Inoem Melicertem,
Ille Caledoniis jam coleretur aquis.
Urbe aliqua aut etiam latitans furialis Erychtho
Littorea, magicis est operata sacris,
Inque caput superis charum Styga moverat omnem,
Damna Acherontæo vaticinata gregi.
Quicquid erat, neque enim clausas adamante resigno
Fatorum leges, sint sua jura Polo.
Magnis sæpe viris, qui clara exempla dedere,
Contigit inter aquas mortis acerba pati.
Sic pius Æneas, Romani nominis auctor,
Vix nato sobole gurgite raptus erat.
Sic & Fergusius pater, illibata nepotes
Vnde per innumeros sceptræ Britannus habet.
Victor & Armeniis princeps Romanus in oris
Fridricus Latii spes, Asiaque timor;
Innumérique alii; Ceyx; puer Icarus olim;
Quique dedit nomen dux Tyberinus aquis,
Vitæ ergo Cunighame tuam non sydera, venti,
Non rapuere maris, Tartariive Dii.
Sed Deus eximiis æquans te heroibus, ipsa
Iam morte authoris constabilivit opus.
Luceat ut Maja compar cælestibus ignis
Barnæi & virtus clarior igne suo.
Quin mare non ausum tam sacram piscibus escam
Tradere, te planxit, restituitque tuis.
Obscuri cecidere alii, & voluntur in undis,
Mors eadem, ast tumuli non erat æquis honos,
Hinc, quoniam multos servasti lumine cives,
Civica te in cæli luce corona beat.
Adjungam hoc loco non infacetum Caroli
Geddæi carmen, de lumine five Pharo Majæ,
cujus pentametri literæ numerales designant annum Domini, quo fundata est turris:*

*Flamina ne noceant, neu flumina, Lumina Maja
Præb VI, & MeDII InsVLa LVXI aqVIs.
M D L L X V V V V I I I I I.*

Inche-

Inche-
Keith.

Inche-Keith Insula longitudine est unius milliaris, pertinet ad Dominum de Kingorn, in historia Gallica appellatur Equorum insula, reddit enim equos pinguiissimos spacio duorum mensium. Arx ibi fuit munitissima, cujus rudera supersunt. Tempore minoritatis reginæ Mariæ, ex ea Galli, qui eam infederant, expulsi, & actu Parlamenti diruta. Cuniculi ibi multi.

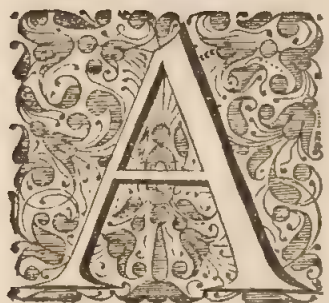
S. Colme
Inche.

Insula S. Columbi, S. Colme *Inche*, olim Æmona dicta, fuit olim Abbatia, habuit multa lati-

fundia in feudum concessa, post diruta monasteria, Iacobo Stuarto, Domino de S. Colm: jam in manus Comitissæ de Murray per emptionem venit. Pascit viginti oves. Insula non amplius distat duo mill. ab *Abyrdouria*.

Inche Garvie, muri & fornices magni fortalitii ibi etiamnum supersunt, operiuntur nunc asseribus, suntque aliquot milites præfidiarii, bombardis possunt attingere utrumque latus, ita ut flumen, iis invitis navigari nequeat.

A N G V S I A, A N G V I S. E X C A M B D E N O.

Baro Glamys.

The Shield
Arg. the
Lion, and
crested
flowry.B. Comes
Kinghorn.Forfar Vis-
comitis
ius.
Baro Grey.

ADDIT.

AD Tai æstuarium & interius ad fl. *Escam Septentrionalem Angusia* vulgo *Anguis*, genuinis Scotis *Aaneia*, campos tritici & omne genus frumenti feraces, amplos colles, lacus, saltus, pascua & prata expandit, plurimis arcibus & castris condecorata. In primo à *Gourea* limine *Glamys* est castrum, & Baronia familiæ cognomine *Lions*, quæ emicuit ex quo *I. Lion* gratia apud Regem Robertum Secundum florens hoc, nec non Baronis dignitatem cum Baronia de *Kinghorn*, in dotem cum Regis filia accepit, simulque, ut scribitur, cognomen *Leonis*, cum leone in insignibus intra tractum liliatum, ut ipsi Reges gerunt, sed coloribus variantibus: ut *Patricius Baro Glamys*, cujus filius *Ioannes* nunc floret, honorem Comitissæ *Kinghorn*, à Rege *Iacobo* ejus nominis Sexto nuperrime consequutus est.

Forfar parum abest ubi jus dicunt *Barones Greii Vicecomites hæreditarii*, qui à *Greis* de *Chillingham* in Comitatu *Northumbriæ* oriundi venerunt in Scotiam cum *Iacobo Primo* ex Anglia reduce, quorum primo *Andrea* cum uxore *Helena Mortimer* Dominium de *Foulis Regia* munificentia contulit. [Dominus *Grei* unicam tantum habens filiam, & multo ære alieno obrutus, ut debita persolverentur, & filia illa unica hæres honesto juveni collocaretur, eam despondit filio Domino *Guilielmo Grei* civis *Edinburgensis*, qui debita persolvit, & post excessum loceri per infeofamentum regium Dominium de *Grei* habiturus est.]

Sic cecinit *Arturus Ionstonus* de *Farfara*:

*Farfara, te decorant regalis rudera tecti,
Et lacus, & multa fertilitatis ager.
Sunt angusta tibi, fateor, pomaria, latum
Sed tamen imperium Scotia prisca dedit.
Quos geris, agnoscit tellus Angusia fasces,
Seque tuo sistunt rura remota foro.
Ius dicunt populi procures, plebs excolit artem
Qua parat & tenues jugiter auget opes.
Tergora sunt illi validis detracta juvenis,
Et quæ virgineos velat aluta pedes.
Umbrosum levibus dedit hæc sandalia plantis,
Et soleas sociis, funiger ordo, tuis.
Ne nive vel glacie ledaris tempore brumæ,
Hæc tibi perones, rustica turba, parat.*

*Fortibus hæc ocreis veteres instruxit Achivos,
Et Grajæ crepidas hinc petiere nurus.
Plebs eadem tragicis muniuit crura cothurnis,
Hujus & inventum nobile foccus erat.
Roma suas posthac ne tollat in æthera vires,
Nec bellatrices Sparta superba manus.
Imposuere jugum populi cervicibus ille,
Fortibus hæc vinclis crura pedesque premit.]*

Proxime *Tai* ostium sedet *Dundee*, quod olim *Alectum*, alii *Taodunum* appellant, oppidum sane celebre, & cujus *Constabularius* peculiari jure Regum Scotorum est *Vexillifer*. [Taodunum hisce bellis civilibus *Monterosius* cum exercitu adortus est, at paucis domibus exustis fortiter à viris & feminis repulsus. postea autem valla fossisque ab incolis munitum.] Nomen vero *Dundee* *Donum Dei* alludendo interpretatur *Hector Boëtius* hinc oriundus, qui bonis literis reflorentibus *Scoticam* historiam eleganter scripsit, eamque ex tam intima antiquitate, ut in ejus scriptis *Paulus Iovius* admiratus sit extare de his remotis ab orbe partibus, *Hebridibus*, & *Orcadibus* mille amplius annorum memoriam, quum in Italia altrice ingeniorum tot sæculis, post ejectos *Gothos*, scriptores defuerint. Sed de hoc loco sic *I. Ionstonus* haud procul hic natus:

*Qua Notus argutis adspirat molliter auris,
Hæc placide coeunt Taus & Oceanus.
Hic facili excipiens venientes littore puppes
Indigenis vasti distrahit orbis opes.
Sæpe dolis tentata, & belli exercita damnis,
Invictis animis integra præstat adhuc.
Fama vetus crevit cum Religione renata,
Lucis & hinc fulsit pura nitela aliis.
Alectum dixerat prius; si maxima spectes
Commoda, fors Donum dixeris esse Dei.
Tu decus æternum gentisque urbisque Boëti,
Cetera dic patriæ dona beata tue.*

[Et sic *Arturus Ionstonus*:

*Vrbs vetus, undosi cui parent ostia Tai,
Et male Cimbrorum quod tegit ossa solum.
Genua te spectans sua ridet marmora, moles
Pyramidum flocci barbara Memphis habet.
Ipsa suas merito contemnunt Gargara messes,
Quasque regit, damnat terra Liburna rates.
Et Venetum populi de paupertate queruntur,
Nec Cnidus æquoreos jactat ut ante greges.
Si conferre lubet, pubes Spartana juvenæ,
Consulibus cedit Roma togata tuis.*

ADDIT.

Qui

*Qui mendicatum Tai de gurgite nomen
Dat tibi , credatur mentis & artis inops.
Structa Deum manibus cum possis jure videri,
Iure Dei Donum te tua terra vocat.]*

Brochty-
crag.
1547.

ADDIT.

Abbatia
Arbroth.

Red-head.

Lindsey
familia.
ADDIT.

Brechin.

ADDIT.

Hinc in conspectu est Brochty-crag arx quam plures menses Angli præsidarii defenlarunt, cum perpetuæ pacis studio matrimonium Mariæ Scotiæ cum Edwardo Sexto Angliæ votis expeterent, & promissum armis repeterent, demum-que sponte deseruerunt. [Brochty-craig pertinet ad Dominum Grei: elegantissima hic est salmonum piscatio, imo ad ipsos castri muros.] Oceano inde aperto objacet Aber-broth, contracte Arbroth, locus cum amplis redditibus à Rege Guilielmo in honorem Thomæ Cantuariensis religioni olim dicatus, juxta quem Rubrum promontorium in altum longe conspiciendum porrigitur. Prope Esca Australis in mare se evolvit, qui è lacu profluens præterlabitur Fyneum castrum incolis suis Lindsey Craufordiarum Comitibus illustre. [Desiit esse Craufordiorum familia per venditionem omnium terrarum, dein per foris facturam, & postremo necem Ludovici, novissime in prælio apud Philiphaugh interemti. Titulus vero Comitum Craufordiarum, eo forisfacto 1644 concessus est per actum Parlamenti Iano Domino Lindsey, qui ostendit contractum inter eum & prædictum Ludovicum, & regium desuper infeofamentum, ubi cavetur, si nulli masculi hæredes ex illo Ludovico tempore mortis suæ superstitessent, quod dignitas & quædam terræ illi Iano Domino Lindsey cederent.]

Brechin deinde eidem fl. apponitur quam Cathedrala Episcopali David Primus exornavit. [Baronia illa de Brechin & Navar pertinebat ad Comitem de Mar, sed ante decennium eam vendidit Patricio Maul de Palmure uni generosorum Cubiculi regis, qui jam eam possidet. Castrum Brechin propugnaculis apprime munitum, & ex quadrato lapide rubro constructum. Brechinum sic celebrat Arturus Ionstonus:

*Fertile Brechinum geminos interjacet amnes,
Hic Boream spectat, respicit ille Notum.
Rupibus incluse sternuntur pontibus undæ,
Sunt quoque securis flumina plena vadis.
Hanc simul Arctoi decorat victoria regis,
Perfida cum socii terga dedere duces.
Præfulis hic sancti domus est, & pyramis ædi
Proxima, Phidiacæ forsitan artis opus.
Si molem spectes, nihil est exilius illa,
Ipsa tamen celi culmina tangit apex.
Est structura teres, nec raro lumina fallit,
Eminus hanc spectans esse putabis acum.
Dadala compages & ventos ridet & imbres,
Nec metuit magni tela trifurca Iovis.
Si fabricam conferre lubet, Brechinia turris
Pyramidas superat, Nile superbe, tuas.]*

Montrose.

ADDIT.

In ostio ejusdem fluminis jacet Mont-rose, id est, Mons Rosarum oppidum, quondam Celurca, ex casu alterius ejusdem nominis exortum, quod inter duas Escas interfidet, & Comitum titulum Grabamorum familiæ impertit. [Mons Rosarum oppidum amœnum in ipso fluminis ostio, magna hic camporum planities ad duo milliaria se extendens. Postremis Scotiæ Comitibus ob

Scotia.

perfidiam in patriam & arma sumpta reus Majestatis in Parlamento Iacobus Montrosiæ comes declaratus est, & promissa 20000 librarum qui caput ejus afferret.] De Celurca hæc I. Ionstonus:

*Aureolis urbs picta rosis, mons molliter urbi
Imminet, hinc urbi nomina facta canunt:
At veteres perhibent quondam dixisse Celurcam,
Nomine sic prisco & nobilitata novo est.
Et prisca atque nova insignis virtute, virumque
Ingeniis, patriæ qui peperere decus.*

[Et sic Arturus Ionstonus:

ADDIT.

*Nobilis urbs rosei jam gaudet nomine montis,
Quæ prius à calo dicta Celurca fuit.
Proximus huic mons est, quem præterlabitur amnis,
Ambrosias populo præbet uterque dapes.
Mons lectas pecudes, salmones sufficit unda,
Lautius & si quid stagna Neronis habent.
Quæ recreent oculos, incingunt lilia ripas,
Ipsaque puniceis sunt juga picta rosis.
Ad latus eorum se vestigale profundum
Explicat, & velis mille teguntur aquæ.
Propter aquas populo præbet spectacula campus,
Flumine quem Boreas hinc lavat, inde Notus.
Hic juvenum pars flectit equos, pars utitur arcu,
Pars rotat Herculeæ grandia saxa manu.
Sunt quos lucta juvat, pars gaudet ludere disco,
Vel volucres curvo pellere fuste pilas.
Urbs celebris, te si spectet Capitolia Roma
Iuppiter, Idaliæ deseret alma Venus.*

Haud multum hinc abest Boschain Baronum de Ogilvy, quibus ab Alexandro illo Angusiæ Vicecomite, contra Donaldinos insulanos in cruento ad Harlæum prælio cæso, est origo & antiqua nobilitas. [Vendita autem hæc Baronia Domino de Suthesk aliquot ab hinc annis. Duæ præterea hoc tempore emerferunt nobiles familiæ, videlicet Davidis comitis de Suthesk, qui primò Baro Baroniæ de Kynaerd appellabatur. Altera familia est illius fratris, Ioannis Domini Lour, (à Loeren) qui prius Baro de Ethie dicebatur. Alexander, tertius frater, diversas habet Baronias, nimirum, Carrelstoun olim Craufordiorum, Balnamone, & alias. Comites in Angusia sunt Crauford, Kinghorn, Suthesk, Grei, Spiny, Lour.

Invenitur in registro confirmatio cambii facti inter Dominos Marefcal & Lindsey, qui terras suas de Strudder (Achter-Vder Strudder in feofamento appellatur) pro castello & terris de Dunotyr, ad Lindseyum tunc pertinentibus, cum ea servitute, ut filius infans familiæ de Lindsey tempore belli à Domino Marefcallo in castro de Dunotyr cum servis suis pro dignitate aleretur. Istius castri nunc Dominus Wilhelmus comes Marefchalli, dominus Keith & Altri, vicecomes hereditarius Merniæ.]

De Angusiæ Comitibus Gilchristus Angusianus, sub Malcolm I V rebus gestis clarus, primus fuit quem legi Angusiæ Comes. Circa annum 1000 Ioannes Comin fuit Comes Angusiæ qui in Francia obiit, ejusque vidua (forte Comitatus hæres) enupsit Gilberto Vmfravill Anglo. Ipse enim posteriore ad Comitiam Angliæ Parlamentaria fuerunt evocati, ad annum usque tertium Richardi Secundi, titulo Comitum

R r

Angu-

Angusia
Comites.

Angusia. Iurisperiti tamen Angliæ in juris formulis illum Comitem agnoscere recularunt, eo quod *Angusia* infra regnum Angliæ non esset, donec rescriptum, quo Rex ipsum nomine Comitis Angusiæ ad Parlamentaria Comititia evocaverit, coram pro Tribunali protulisset.

Regnante Davide *Brus*, *Th. Stewart* Comes fuit *Angusiæ*, qui Berwicum ex improvise aggressus cœpit, statimque amisit, & paulo post in squalore carceris apud *Dunbritton* obiit, *Douglasii* autem, excelsi atque invicti animi magnitudine, à Roberti III temporibus *Angusiæ* Comitum titulo claruerunt, postquam Georgius *Douglas* regis filiam in uxorem duxerat, primi Scotiæ Comites habiti, & ad quos spectat coronam sollemnibus regni conventibus ante Reges gestare. Sextus autem ex hac stirpe *Angusiæ* Comes fuit *Archebaldus*, qui *Margaretam* filiam Regis *Henrici*, Septimi Angliæ, & *Iacobi Quinti* Regis Scotorum matrem in uxorem duxit, è qua *Margaretam* ille progeniit *Marthæi Stewart* Comitis *Lennox* uxorem, quæ post fratris sine prole obitum jure suo in hoc Comitatu *David* *Douglas* de *Peteindreich* patrui sui filio, cum consensu mariti & filiorum, lubens cessit, ut familiam illam sanguine conjunctissimam beneficii etiam vinculo sibi arctius astringeret, cum filius *Henricus* nuptias *Reginæ Mariæ* ambiret, è quibus *Britanniæ* bono *R. Iacobus* Magnæ *Britanniæ* Monarcha auspiciato natus.

STRATH-ERN.

Strath Ern
Stewarty.

Ern fl.

Drimein.
Barones
Dromond.

Comes Tulibardin.
ADDIT.

Duplin.
Baro Olyphant.

AD *Taum* æstuarium, quod *Fisam* à Septentrione terminat, *Iulius* Agricola Proprætor *Britanniæ* optimus sub pessimo Imperatore *Domitiano*, tertio expeditionum anno, vastatis eousque nationibus, victricibus signis pervenit. In hoc æstuario *Ern* fluvius eximius aquas *Tao* confundit, qui è lacu ejusdem nominis ortus regioni per quam defertur nomen impendit suum, *Straith-Ern* enim dicitur, quod antiqua *Britannorum* lingua *Conwallis* ad *Ern* significat. Hujus *Erni* ripam exornat *Drimein* castrum familiæ *Baronum* de *Dromond*, qui honores consequuti sunt amplissimos, ex quo *Rex Robertus Stewart* Tertius uxorem ex his sibi assumpsit. Fœminæ enim ex hac stirpe excellenti oris & vultus dignitate palmam cæteris præripuerunt, adeo ut *Regibus* fuerint in deliciis.

Eademque ripa surgit *Tulibardin* castrum, lætius ex quo propitia *Regis Iacobi Sexti* gratiâ *Ioannes Moravius* five *Murray* Baro de *Tulibardin* ad honorem & amplitudinem Comitis *Tulibardin* sit evectus. [*Patricius Muravius* frater ejus hunc comitatum à fratre suo emit, ejusque filius jam possidet.] Altera ripa inferius *Duplin* castellum, habitatio *Baronum Olyphant* adhuc memorat qualis clades, & quanta nunquam antea, ibi *Scotis* ab *Anglis*, qui *Regi Edwardo Balliolo* in suppetias venerant, fuerit illata, ut virtute divina non humana se hanc victoriam retulisse scribant ejus temporis scriptores *Anglici*, *Scotici*que referunt ex *Lindesiorum* familia octoginta periisse, & *Haiorum* nomen penitus deletum fuisse, nisi fa-

miliæ Princeps uxorem gravidam domi reliquisset. [*Franciscus* quidam cognomento *Hajus* ADDIT. hanc *Baroniam* emit circa 1640 annum fratris Comitis de *Duplin* Scotiæ Cancellarii filius.] Nec longe distitum *Innermeth* Dominis suis *Stewartis* è familia de *Lorna* satis notum. [Illæ terræ ADDIT. nunc ad *Davidem Dromond* emtione pervenerunt.]

Vbi vero *Ern Tao* confluas admiscuit aquas, & *Taus* jam spatiosior, in ripa *Aberneth* suspicit, *Pictorum* olim *Regiam* & civitatem frequentem, quam, ut antiquo legitur fragmento, *Nectanus Rex Pictorum* Deo & *Brigide* dedit usque ad diem judicii cum suis finibus qui positi sunt à lapide in *Abertrent*, ad lapidem juxta *Carful*, id est, *Loghfol*, & inde usque ad *Ethan*. Cessit longo post tempore in possessionem *Douglasiorum* Comitum *Angusiæ*, qui *Abernethi* Domini dicti, & ibidem eorum nonnulli sepulci.

Primus quem legi *Stratherniæ* Comes fuit *Robertus Stewart* anno M CCC LXXX. Inde *David* filius *Regis Roberti Secundi* junior, cujus unica filia *Patricio Grahamo* data, *Mailisium* five *Melissum Grahamum* genuit, cui *Rex Iacobus* Primus Comitatum abstulit postquam in feudum masculinum avo ejus materno datum fuisse ex *Regni* *Archivis* comperisset. Huic agro uti etiam *Mentethiæ* adjacenti *Seneschalli* autoritate *Barones Dromondi* hæreditario præfunt.

MENTEITH.

Menteith, ut ferunt, nomen habet à *Teith* flumine quem & *Taich* vocant, & inde hanc provinciolum *Taichiam* Latine dicunt: cujus ripæ adsidet *Dunblan* Episcopatus, quem *Rex David* ejus nominis Primus instituit. Ad *Kirck-Brid*, id est, *Fanum Brigide*, ædes suas primarias habent *Comites Mentethiæ*, ut etiam *Comites Montrosiæ* ex eadem stirpe haud procul ad *Kin-kardin*. Pertingit autem hæc *Menteith* usque ad montes, ut accepi, qui *Lacus Lomundi* Orientale latus claudunt. *Comites Mentethiæ*, antiqui fuerunt è familia *Cumenia*, quæ olim totius *Scotiæ* numerosissima & potentissima sua mole corruit, recentiores ex stirpe *Grahamorum*, ex quo *Mailisius Graham* Comitis honorem consequutus erat.

ARGATHELIA,

five

ARGILE.

Vltra lacum *Lomundum* & *Lennox* partem Occiduam se expandit juxta *Cluida* æstuarium *Argathelia*, quæ & *Argadia* Latine, vulgo *Argile*, rectius *Argathel*, & *Ar-Gwithil*, id est, *Iuxta Hibernicos*, vel, ut veteres schedæ habent, *Margo Hiberniæ*. *Hiberniæ* enim adjacet, cujus incolæ *Gwithil* & *Gaothel* appellant *Britanni*. Regio longe lateque procurrit piscosis lacubus lan- cinata, & montibus ad armenta pascendis alibi percommoda, in quibus feræ, vaccæ, & cervi vagantur; ad littus autem scopulis & nigricantium montium sterilitate horrescit. Hac in parte, ut author est *Beda*, *Britannia* post *Britones* & *Pictos* tertiam

Dalreua
vi.
Dal.

Dalreua

Dalreua

Comites
Argile.

ADDIT

Tansfl.

Atbol.

tertiam Scotorum nationem in Pictorum parte recepit. Qui duce Reuda de Hibernia egressi, vel amicitia vel ferro sibi met inter eos sedes, quas hactenus habent, vindicarunt.

Dalreudi-
ni.
Dal.

A quo videlicet duce usque hodie Dalreudini vocantur: nam lingua eorum Dal partem significat. Et paulo post: Hibernia propria Scotorum patria, ab hac egressi tertiam in Britannia Britonibus, & Pictis gentem addiderunt. Est autem sinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Britonum à Pictis secernebat. Qui ab Occidente in terras longo spatio irrumpit, ubi est civitas Britonum munitissima usque hodie, quæ vocatur Alcluith. Ad cuius videlicet sinus partem Septentrionalem Scoti (quos diximus) advenientes sibi locum patriæ fecerunt. Nominis illius Dalreudin vestigia jam supersunt, quod scio, plane nulla, nec apud authores quidem, nisi eadem sit cum Dalrieta. In vetusto enim libello de divisione Albanie legimus de Kinnadio, quem Scotorum Regem fuisse constat, & Pictos debellasse, hæc ipsissima verba, Kinnadius biennio antequam pervenit in Pictaviam (sic Pictorum regionem vocat) Dalrieta regnum suscepit. Dalrea etiam alicubi hoc tractu in recentiori memoratur historia, ubi infeliciter Rex Robertus Brus pugnavit.

Dalrieta.

Dalrea.

Vt huic provinciæ jus per Iusticiarios Itinerantes, Perthi administraretur, quando Regi visum fuerit, sanxit R. Iacobus IV Ordinum regni auctoritate. Sed ipsi Comites sua in quibusdam iura habent Regalia, viri amplissima auctoritate & numerosa clientela, qui ab antiquis Argathelia Regulis per innumeros proavos genus deducunt, & à Cambello ipsorum castro cognomen acceperunt; Comitisque honorem & titulum Regi Iacobo Secundo acceptum ferunt, qui (ut proditum est) Colinum Dominum Cambell Argatheliæ Comitem propter virtutem & familiæ dignitatem investivit. Cujus posterii propitia Regum gratia jam aliquandiu fuerunt Iustitarii Regni Scotiæ generales (sive ut illi loquantur) Iustitarii generaliter constituti, & Aulæ Regii Præfecti.

Comites
Argile.

ADDIT.

[Archibaldus circa an. 1630 renunciavit juri Iustitarii generalis, ob quam causam Rex ei concessit jurisdictionem Insularum Argatheliæ, Hibernidum, &c. In postremo Regis adventu circa an. 1640 creatus est Marchio de Argyl.

Hoc peculiare habent Marchiones de Argyl, jam ab antiquo & longo tempore, ut quando filias elocant, amici & clientes illorum dotem persolvere tenentur, & propter id conveniuntur & taxantur secundum quantitatem equorum & boum. Legitur in Cragii feudis, Dominum de Argyl concessisse clienti suo Constantino Walkensbau quasdam terras, ut paratus esset quando vocaretur, machinas majores tempore belli explodere.]

P E R T H I A, PERTH SHIRIFDOME.

Taus fl.

E Gremio montium Albanie Taus fl. totius Scotiæ maximus se fundit, primumque per agros proruit, donec in lacum diffusus satis infusum cursum cohibet. Inde ripis coarctatus Perthiam regionem amplam & fecunde opimam irrigans, Amund rivulum ex Atholia proludentem suscipit.

Athol.

Hæc Atholia (ut de via paulo deflectam) male-

ficis mulieribus infamis, regio satis fertilis saltuosas habet convalles, ubi SYLVA CALEDONIA variis anfractibus umbrarum horrore, urforum, nec non immanium taurorum jubatorum, quos modo memoravi, latibulis formidolosa, olim longe lateque per regiones circumquaque se explicuit. Locorum hic gloria parva, sed Comitum sane memoria insignis. Thomas filius Rollandi de Gallovidiæ junior jure uxorio fuit Comes Atholiæ, cujus filius Patricius à Bissettis æmulis Haddingtoniæ occisus in cubiculo, ædibus in quibus egit mox incensus, ut fortuito incendio periisse videretur. Comitatu autem successit David de Hastings, qui Patricii duxerat materteram, cujus filius David ille de Strathbogy dictus videatur, qui paulo post, regnante apud Anglos Henrico Tertio, Atholiæ Comes duxit alteram filiam & hæredem Richardi filii nothi Ioannis Regis Angliæ cum longe lautissima in Anglia hæreditate, quæ illi enixa duos filios Ioannem Comitem Atholiæ, qui fluxa fide sublimi suspensio, patibulo scilicet quinquaginta pedum alto, periit, & Davidem Comitem Atholiæ, cui ex nuptiis cum altera filia & hærede Ioannis Comitis de Badzenoth, ex una hæredum Audomari de Valentia Comitis Penbrochiæ magnæ obtigerunt possessiones. Illi natus David, qui inter Angliæ Comites ad Comitatus Angliæ Parlamentaria sub Edwardo Secundo subinde evocatus, & factus Locum tenens Scotiæ sub R. Edw. Ballioli cecidit prælio in saltu de Kelblen CIO CCC XXXV, virtute Andreæ de Moravia devictus. Ejus filius David duas tantum progenit filiolas, Elizabetham Thomæ Percio, à quo Barones de Borrough sunt prognati, & Philippam Thomæ Halfham Equiti Anglo enuptam. Deinde Atholiæ titulus Waltero illi Stewart R. Roberti Secundi filio obvenit, qui Iacobum Primum Scotiæ Regem crudeli morte sustulit, pœnasque nefariæ crudelitatis solvit meritissimas, adeo ut Aeneas Sylvius, tunc temporis PP. Eugenii IV in Scotia Legatus, dixisse feratur, Se dubitare, majorine laude eos, qui Regis mortem vindicarunt, afficere; an acriori sententia eos qui tam indigno parricidio se contaminarunt, configere deberet. Paucis interjectis annis concessus est hic honor Ioanni Stewart, è familia de Lorne, filio Iacobi, qui Eques Niger cognominatus, ex Ioanna vidua Regis Iacobi Primi, filia Ioannis Comitis Somersetti, & nepti Ioannis Gandavenfis Ducis Lancastriæ. [Comitatus iste ADDIT: Atholiæ nunc devenit in manus filii quondam Ioannis Comitis de Tilli-Berdin, cujus mater fuit Stewart, & una trium filiarum Domini de Emnermete, à quibus emit jus, & onera Comitatus debita hæredum persolvit, non ita pridem diem clausit, filiusque ejus in hæredem ejus est defervitus.]

Sylva Caledonia.

Comites
Atholiæ.

Chronicon
Maitrosi.

Almundo recepto Taus jam plenior Dunkelden, Dunkelden; sede Episcopali à Rege Davide ornatam, petit. Hoc Caledoniorum oppidum plerique ex vi verbi suspicantur, & corylorum tumulum interpretantur, qui à corylis Caledoniæ sylvæ nomen inditum volunt. Pergit hinc Taus per cadaver desolata urbem Bertha, non immemor quantalade olim affecerit cum torrentior agros, sata læta, & boum labores prostraverit, præcipitem.

Bertha.

Perthum. pitemque hanc urbem cum regio infante & incolis traxerit. Pro qua commodiore situ Rex Guilielmus *Perthum* extruxit, quæ statim adeo fuit opulenta, ut qui eo seculo vixit Nechamus de ea cecinerit:

Transis ample Tai per rura, per oppida, per Perth,
Regnum sustentant istius urbis opes.

*S. Johns
towne.*

Posteritas autem à templo in S. Ioannis honorem posito *Saint Johns towne* vocavit, Anglique flagrante inter *Brufios* & *Balliolos* bello operibus magnis armarunt, quæ Scoti postea magna ex parte subruerunt. Cæterum urbecula est elegans, situ amœno inter duo vireta, & licet ædes sacræ nonnullæ excisæ, splendida; ita distincta, ut singuli artifices singulos fere vicofeorfim incolant, marinasque commoditates *Taus* accedente æstu naviculis subvehit. Vnde I. Ionstonus jam sæpe dictus:

Propter aquas Tai liquidas, & amœna vireta,
Obtinet in medio regna superba solo.
Nobilium quondam Regum clarissima sedes,
Pulchra situ, & pinguis germine dives agri.
Finitimis dat jura locis, moremque modumque
Huic dare, laus illis hæc meruisse dari.
Sola inter patrias incincta est mœnibus urbes,
Hostibus assiduis ne vaga præda foret.
Quanta virum virtus, dextra quæ præmia, norunt
Cimber, Saxo ferox, & genus Hectoridum.
Felix laude nova, felix quoque laude vetusta,
Perge recens, præcum perpetuare decus.

ADDIT. [Et sic Arturus Ionstonus:

Berta prius, Perthum nunc urbs antiqua vocaris,
Et simul à sancto præfule nomen habes.
Te tua mundicies commendat & aura salubris,
Et qui fecundos irrigat amnis agros.
Divitias lapsi testantur fragmina pontis;
Et non vulgari marmora cæsa manu.
Hunc Ioris imperio collectis imbris unda
Subruit, impositum nescia ferre jugum.
Hic quoque, Grampigenæ quam tollant carmine vates
Est tibi flumineis insula cincta vadis:
Insula parva quidem, celebrem sed reddidit olim
Monticolas inter pugna cruenta duces.
Hic agiles exercet equos generosa juvenus,
Linguit & alipedes post sua terga notos;
Martius hæc meruit circus vel arena vocari
Grajugenum levibus nobilitata rotis.
Sunt tibi vicini saltus, hic figere cervos,
Mollibus & capreis tendere lina potes.
Carfia nec procul est, hic & redolentia poma,
Et pyra Crustumis æquiparanda legis.
Vtile dum dulce mifces, punctum omne tulisti,
Et tibi debetur summus honoris apex.]

Comes Per-
thia.

ADDIT. Nuper vero *Perthum* Rex Iacobus Sextus in Comitatum erexit, cum Iacobum Baronem *Dromund* Comitem *Perthia* creaverit. [obiit Iacobus improlis, & sic ad fratrem Ioannem hæreditatis jure pervenit, filius ejus natu maximus filiam Comitissæ *Huntlay* uxorem duxit.]

Baro Methuen.

Huic circumvicina sunt *Methuen*, quam *Margareta* Anglica vidua Iacobi *Quarti* tertio suo marito *Henrico Stewart* è stirpe regia & hæredibus numerata pecunia adquisivit, simulque Baronis dignitatem à filio Iacobo *Quinto* impetravit. [Iam Dominium de *Methuen* pertinet ad Ducem *Lennoxia*.] Inferius *Rethuen* castrum

ADDIT.
Rethuen,
vel Renown.

Rethuenorum abominandi nominis, & ex omni memoria eradendi, cum ordinis amplissimi decreto sancitum sit, ut qui ejusdem essent nominis, illud deponerent & novum sibi adsciscerent; postquam *Rethueni* fratres execrabili & nefanda conspiratione in cædem Iacobi Sexti Principis longe optimi conjurassent, qui ipsorum patrem Guilielmum *Gourea* Comitem dixit, & postea cum jura ipsi Regi insolentior præscriberet, jure regni perduellionis reum capite multavit. Sed de damnatæ memoriæ viris hæc nimio plus videantur, licet & posterorum ad cautionem interfit stirpes noxias memorare. [Et sic castrum ADDIT. hoc per foris facturam *Rethuenorum* regi cessit, qui in feofamentum ejusdem noviter Guilielmo Murray suo cubiculario concessit.]

Gourea illa, frumentariis campis & singulari *Gowry*. foli ubertate nobilitata, ad alteram *Tai* ripam planior procumbit. In hac è regione *Perthi* trans *Taum Scona* celebre olim monasterium, re- *Scona*. gibus *Scotia* inaugurandis venerandum visitur, ex quo *Kenethus*, *Pictis* in proximo ad interne- cionem occisis, saxum ex *Hibernia* in *Argathe- liam* translatum regibus *Scotorum* consecrandis lignea cathedra inclusum hîc collocaverit, quod Rex *Edwardus Primus Angliæ Westmo-* nasterium deferendum curavit. De quo vaticini- um vulgo jactitatum, quod cum nunc fidem invenerit, ut id genus paucula, subjungendum curavi:

Ni fallat fatum, Scoti quocunque locatum
Inveniunt lapidem, regnare tenentur ibidem.

Nunc autem *Scona* *Davidi de Moravia* sive *Murray* Regis Iacobi speciali gratia Baronis titulum præstat. [Postea hic creatus est vicecomes de *Stormont*, erasque hoc penitus monasterio, adeo ut ne minimum quidem ejus vestigium vi- dere est, eo loci elegantissimum ædificavit pala- tium, una cum amœnissimis hortis, sed nulla pro- le relicta; virtute chartæ *Talia*, post decessum *Quint-Ierni* ejus hæredis sine liberis defuncti, dominium hoc jam cessit *Ioanni Comiti de An-* *nandall*.]

Vbi jam *Taus* grandior se dilatat, *Arrol* impen- *Arrol*. det, inclitorum Comitum *Arrolia* habitatio, qui à *Bruforum* temporibus hæreditarii fuerunt *Scotia* Constabularii, & originem sane vetustam repetunt ab *Hajo* quodam viro validissimo, qui cum filiis inclinatum *Scotorum* aciem in difficili contra *Danos* prælio ad *Longcarty*, arrepto jugo, adeo fortiter & fœliciter pugnando & adhortando restauravit, ut victoriam reportaverint, Rex regnique ordines illius virtuti victoriam & salutem retulerint. Vnde hoc loco sibi & suis agri feracissimi assignati, qui in rei testimonium jugum pro crista insignibus superposuerunt. [Hæc *Arrolia* Baronia nuper vendita per *Domi-* *ADDIT.* *num de Kingorn*, avunculum hujus Comitissæ *Ar-* *rolia*, Comiti de *Duplin*.] De *Huntley* castro ad- juncto nihil est quod scribam, nisi quod amplif- simæ & honoratissimæ familiæ nomen fecerit: de qua suo loco. [Errat hic *Camdenus*, non enim *ADDIT.* hæc Baronia nomen dedit familiæ *Huntley*, sed alia illa quæ versus meridiem in *Tivedalia* vel *Mercia* sita est. Baroniam vero hanc à *Domino Gray* emit pro Dominis de *Kingorn*.

P R O.

P R O V I N C I Æ
P E R T H E N S I S
N O V A D E S C R I P T I O.

Termini.

Taus fl.

Oppida.

Amnes.
lacus.

Provincia Perthenfis à Septentrionibus & occidente æstivo confines habet Badgenochæ & Lochabriæ regiones, in Innerneffæ Præfectura sive Vicecomitatu sitas; ab Oriente æstivo eam claudit Marria, in præfectura Abredoniæ jacens; ab Occidente Argatheliam contingit; ab Occidente Hiberno proxime adjacet Britannodunum, alias Lennoxia; ad meridiem habet Clacmannan, Sterlinum, & Forthæ æstuarium; ab Oriente Hiberno Fifam & Kinrossiam; & denique ab Oriente Angusiam contingit. Hæc Provincia in longitudinem porrigitur ultra quinquaginta duo millia passuum, videlicet ab Innergoria ex plaga Orientali ad Aberfullæ parochiam versus Occidentem, ubi proxime adjacet Lennoxia: Qua vero latissima est, videlicet ab Vchnahannoloch, monte in Atholia & Badenochiæ confinio, ad Sterlini pontem plus minus 48 millia patet. Insignium fluviorum quibus irrigatur facile primus & maximus est Taus, qui è lacu cognomine, 10 millia passuum longo & unum mille lato, in Braidalbin erumpit, is se ad Grampium montem inflectens Atholiam attingit, regionem fertilem in ipsis Grampii saltibus collocatam; ejus partem ad radices montis in planiciem explicatam Blaram vocant, quæ vox liberum arboribus solum significat. Infra Atholiam ad sinistram Tai ripam sita est Calidonia oppidum vulgo Dunkell, hoc est tumulus corilis confitus. infra Caledoniam ad 10 millia passuum in dextra Tai ripa situm est Perthum ipsum, cujus defertur honos, quod totus Vicecomitatus eodem nomine insigniri gestiat. In lacum Taum sese exonerant rivuli videlicet Duchartus & Locheia: Duchartus profluit ex lacu quodam cognomine, vulgo Loch Dochart, duo millia passuum longo & quingentos passus lato. Hic Lacus Insulam habet & arcem munitam, utramque versus plagam Occidentalem fluvii Tai; longitudo, quæ inter lacum cognominem unde oritur & ejusdem fluvii ostium, ubi in mare se devolvit, ad arcem de Brochiæ porrigitur 1000 passuum, habet 46. Ex Leonini saltus agris defluit amnis Leo, qui ex lacu cognomine duo millia passuum longo ortus, postquam 24 millia passuum flexuoso suo decursu emensus est, tandem in Taum ad 1000 passuum infra lacum illabitur. Deinde infra novem millia passuum orientem versus, prope templum de Logyrait, in Atholia Taum subintrat Tunmella, amnis insignis, qui ex Lacu Ranochæ oritur suoque decursu Atholiam perstringit per passuum millia 16. In Timbellam rursus, prope plumbi viridarium, vulgo *Leidgrein*, influit Gnariæ rivulus, ex lacu cognomine originem

Scotia.

trahens, cujus longitudo 18 millia passuum in Gnariam prope Blaræ arcem sese exonerat. Tilita ex lacu cognomine ortus, ejus longitudo 16 millia passuum, ad Caledoniam, 16 millia passuum infra Tai caput, in Taum labitur. Brana, sex millia longus, ortum habens ex lacu Freuchi duo millia passuum longo, in Glenquheith, infra Caledoniam, ad sex millia passuum Orientem Hibernum versus, ad veteris arcis Kincleviensis rudera Taum intrat. Illa ex saltu cognomine vulgo Glenila originem ducens, cujus longitudo plus minus viginti millia passuum, in illam rursus ad Bermeniam incidit. Kethæ amnis, salmonum piscatu nobilis, præsertim ad abruptissimam sui cataractam, quam etiam accolæ Ketham vocitant, prope Dromondi Blaram, ubi inter occurrentes scopulos tanto ruit impetu ac fragore, ut nimia soni vehementia auditus instrumentum vitiet: eo namque statis temporibus quotannis descendit ingens salmonum copia quorum alii dum pluvia, aut inde natorum fluminum illapsu, paulo auctior aut torrentior factus est amnis, superato Cataractæ præcipitio artes piscatorias eludunt, & salvi evadunt; alii dum contra ruentis aquæ impetum, Cataractam, non tam nando quam saliendo licet irritato conatu, scandere nituntur, torrentis impetu retrovæti piscatorum technis decipiuntur; alii denique ex gurgitibus voraginosi, infra Cataractam, retibus & aliis piscatorum decipulis capiuntur affatim. In Ketham rursus sese effundunt Gleniciæ & Strathareliæ rivuli, ab istarum regionum capitibus promanantes. Supra Perthum oppidum, vulgo divi Ioannis, occidentem æstivum versus in Taum devolvitur Almonda, à capite saltus cognominis profluens, qui in longitudinem sese porrigit ultra 14 millia passuum. Taum ordine dignitatis proxime sequitur Ierna, fluvius satis celebris, originem trahens ex lacu cognomine vulgo Locherne, in regione montana, quam vulgo Balquidriam vocant, inter cujus lacus ostium, & Ierniæ illapsum in Taum, ad Abernethium, 3 millia passuum infra Ierniæ pontem, distantiam faciunt 24 millia passuum. In Iernam ad Comriæ templum influit Ruthellæ rivulus, ex saltu montano vulgo Glenertnay descendens per 6 aut 7 millia passuum; haud procul ab eodem templo in Iernam devolvitur amnis Lydnoca, ex saltu cognomine prorumpens, 4 aut 5 millia passuum longus. Prope Comriam, ad plagam Orientalem, haud procul à templo Cryfæ in Iernam se exonerat Turretæ rivulus, ex lacu cognomine vulgo Lochturret, plus minus 4 millia passuum longo oriundus. Prope Cinkellam in Iernam illabitur Machaniæ amnis, sex millia passuum longus. Ad Forteviotæ templum in Iernam labitur amnis

S f

Maia,

Alana fl. Maia, à montibus Ocellis effusus per 10 millia passuum versus occasum hibernum. Irrigatur hæc provincia fluvio insigni & amœno, quem vulgo Alanam vocant, is originem ducit ex saltu quodam montano, vulgo Glenlocherne, & in Fortham illabatur supra Sterlinum, ad milliare unum versus occidentem; hic fluvius suo decursu Blanodunum oppidum medium secatur. Ex Taichia lacu originem trahit Fortham, in quam illabatur Keltia, ex Bennacheri lacu oriundus, prope arcem Duni in Taichia. Hujus provinciæ lacus sunt; lacus Ranachus 12 millia longus, lacus Gnarius, lacus Tiltius, hi duo Badenocham, Ranocham & Atholiam interjacent, suntque æqualis longitudinis; videlicet uterque duo millia passuum longus. Lacus Lyadenus inter Glen-coam & Ranocham jacens circuitum habens milliarium quinque. Lacus Ranochus longitudinis 7 mille passuum, latitudinis vero unius mille passuum, quo in Lacu est Insula. In valle Leonis, jacent lacus Daw & Girr, qui duo, mille quingentos singuli habent in longitudine passus. Lacus Leonis, lacus Taus, lacus Dothanus, qui quidem singuli suas habent insulas & inibi propugnacula. Lacus Iernæ 7 millia passus habens in longitudine, unum mille passus in latitudine. Lacus Turellus in Strathernia, lacus Lidnachus, lacus Bennatherus, lacus Tunbellus Insulam habens, Clunienfes lacus duo, Carniæ lacus duo. In Atholia sunt lacus Vrdius, lacus Eshnæus, lacus Shiochus, lacus Kennartus, lacus Glassius, lacus Kinnardothæus, lacus Derculluchus.

Fertilitas. Tota quanta est hæc provincia pascuis apprimè felix, campis frumentariis nobilis; in Goria præcipue fructiferarum arborum proventu fecunda: denique nemorum umbris, fluviorumque & lacuum amœnitate jucunda.

Sedes Episcopales. Sedes Episcopales in hac provincia olim erant

duæ, una Caledonia, altera Blanoduni: Prioratus Strathfillan, Inchmahomo, & Carthusianorum Monasterium: in urbe Perthenfi Sororum etiam monialium de Elcho.

Arces. Arces in hac provincia præcipuæ sunt hæ, Blara in Atholia, Wemia, Ballocha supra Taum, Garfinlarga, Mingartea in valle Leonis, Comraa, Garntelia, Morthlæa, Moncluria, Ardbleria, Turris Clunienfis, Lacus in Tai Insula, Lacus Docharti Insula, Assintolia, Lacus Ronaldi Insula, Lacus Timmelli insula, Loyra, Almundi, Kilonria, Gorthæa, Moneia, Fordæa, Abrothelia, Drimmæniæ, castellum Tillibardinum, Kincairnia, Glennegies, Duncruba, Duplinum, Innermaja, Eglishmagirdill, Balmanno, Moncreifa occidentalis & orientalis, Elcho, Skellia, Rossia, Glendovana, Strovia, Kinsannia, Bathaica, Aula Gastani, Fingaslea, Kinardio, Megintia, Huntlæa, Forthæa, in Ilæ saltibus Innerpefray, Arx Duni in Taichia, Calandera, Taichia Insula, Edin ampla, Cambusmora, Lannarca, Tullialana, Blara Vallicampia, Glasclunia, Rupis Aula, Bamfia, Blara in Goria, Ruthvena sive Venatorum turris, Balhusia, Inchturia, Insula Martini, Auchterdura, Brakia insula, Lacus Iernæ cum propugnaculo, Keria, Coldachum, Cella Brigidæ & Duchræa.

Quatuor sunt in hoc vicecomitatu Presbyteria, Dumblanense, Achterardure, Perthense & Dunkeldense, in quibus sunt 88 Ecclesiæ parochiales. Pontes sunt Iernæ, Ruchelii, Comrae, Ruthveni, Tiltæ in Atholia, Alani pontis resonantis super Dovanam, Lothayæ, Ducharti, Ardlæi, Machaniæ & Dumblani.

Urbes. Urbes, Culrossia & Perthum.

Burgi. Burgi, Baronia, Achterardura, Dumblanum, Calidonia, Creifa, Abruthea, Duna, Alichia, & Arolia.

99

VICECOMITATVS ABERDONIA ET BAMFIA,

una cum Regionibus & terrarum tractibus
sub iis comprehensis.

EX CAMBDENO.

MERNIS.

Isce Regionibus Ptole-
mæi seculo federunt
Vernicones, forsitan ii-
dem qui *Vecturionis* Mar-
cellino. Nomen tamen
penitus intercidit, nisi
tantillum ejus in *Mernis*
supereffe opinemur, V
enim in M in contextu

orationis sæpius tran-
sit in lingua Britannica. Hæc *Mernis* regiuncula
mari Germanico obversa pingui gleba satis li-
brata camporum jacet planitie. Maxime autem
memorandum est *Dunmotyr*, Castellum arduæ &
inaccessæ rupi, è qua mare despectat, superim-
positum, mœnibus firmis, turribus intercurrenti-
bus communitum, quod diu *Keithi* è familia
veteri & splendidissima, qui virtute Duce conse-
cuti sunt, ut sint Comites *Marescalli* Regni Sco-
tiæ hæreditarii, hujusque provinciæ *Vicecomites*.
[vide *Buchananum* de bello, ubi *Keithi* Danos de-
bellarunt, nam inde dignitatem *Marescalli* ac-
ceperunt, quam ab illo tempore possederunt &
possident adhuc.]

Dunmotyr.

Keith.

*Comites
Marescalli.*

ADDIT.

*Shiriffdom
of Kink-
din or
Mernis.*

Fordon.

*S. Palladi-
us.*

ADDIT.

Hic in porticu cernitur illa quam modo me-
moravi vexillationis Legionis Vicesimæ antiqua
Inscriptio, cujus literas illustrissimus Comes qui
nunc floret, antiquitatis admirator, inaurandas
curavit. A mari remotior *Fordon* locatur, cui à
Ioanne de *Fordon* aliqua gloria, qui hinc oriundus
Scotichronicon magno labore sedulo congeffit; cu-
jus studio recentiores Scotorum historici pluri-
mum debent: sed vetustior gloria à S. Palladii
reliquiis hoc in loco olim ut creditum repositis,
qui à Cælestino PP. Scotis anno ccccxxxi
Apostolus destinatus. [Paldykirk habet nundina-
nas celebres per tres dies quotannis, ubi fre-
quens mercatorum concursus ad pannos præ-
cipue emendos, quos in Belgicam transferunt.]

MARRIA, MAR.

A Mari in mediterraneis supra *Mernis*, *Marria*
ad sexaginta plus minus mill. pass. se dila-
tando excurrit; qua latior, Occasum ver-
Scotia.

fus, montibus intumescit, nisi qua *Dee* fl. Ptole-
mæo *Diva*, & *Donus* fl. sibi viam aperiunt & cam-
pos fecundant. Ad *Doni* ripam *Kildrummy*, ma-
gno est ornamento, vetus sedes Comitum *Mar-*
ria. Nec longe dissita est Baronis *Forbes* habita-
tio, qui vetusto generis splendore clari hoc co-
gnomen (cum prius *Bois* vocarentur) accepe-
runt, postquam familiæ hæres immanem ursum
valide trucidasset. Sed ad ostium majori sunt or-
namento duo oppida quæ ab ostio, quod Britan-
nice *Aber* dicitur, unum mutuata nomen, sed
unius agelli interjectu distincta: alterum cite-
rius, Episcopali dignitate, quam huc à *Murthlaco*
viculo R. David Primus transtulit, pulchris Ca-
nonicorum ædibus, pauperum Xenodochio, &
scholis bonarum literarum publicis, quas *Guil.*
Elphinston loci Episcopus anno cccccclxxx
ad erudiendam juventutem consecravit, admo-
dum est nobile, & *Vetus Aberdon* dicitur. Alterum
ulterius *Nova Aberdon* Salmonum captura est cele-
berrimum. [Collegium novæ Aberdoniæ fun-
darunt prædecessores *Marescalli* Comitum, re-
gentesque adhuc præsentat; & noviter *Thomas*
Rhedus, vir doctissimus ibi Bibliothecam publi-
cam, multis & egregiis libris instructam funda-
vit, deditque salarium 400 libras per annum pro
ejus custodia. Erexist Professore Matheseos
Dominus *Lyddelius*, Medicinæ Doctor.] Ve-
rum Aberdoniam hisce versibus depingit qui in-
de oriundus I. Ionstonus:

*Ould A-
berden.
New Aber-
den.
Salmones.
ADDIT.*

*Ad Boream porrecta jugis obessa superbis,
Inter connatas eminet una Deas.
Mitior argentes Phæbus sic temperat auras,
Non æstum ut rabidum, frigora nec metuas.
Fœcundo ditat Neptunus gurgite & amnes
Pisces: gemmis alter adauget opes:
Candida mens, frons lata, hilaris, gratissima tellus
Hospitibus: morum cultus ubique decens.
Nobilitas antiqua, opibus subnixæ vetustis,
Martiaque invicto pectore corda gerens.
Iustitia domus, & studiorum mater honoris,
Ingenio ars, certant artibus ingenia.
Omnia ei cedunt, meritos genitricis honores
Pingere non ulla Ars, ingeniumve valet.*

[Et sic Arturus Ionstonus de Veteri Aberdonia:
*Te pius antistes colit, urbs antiqua, regitque,
Donaque felicem reddit & unda freti.*

T t

Annis

Septentrio.

PART OF MURRY FORTH.

DVO VICECOMITATVS
ABERDONIA & BANFIA,
Una cum Regionibus & terrarum tractibus
sub iis comprehensis.

Auctore Roberto Gordonio à Straloch.

A Description of the two Shyres
ABERDEEN & BANF,
With such Countreys and Provinces as ar
comprehended under them.

PARS

MARIS

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

GERMANICJ.

PART

OF

ANGVS

MERNIS

OF

PART

OF

Amnis aquas uno pons admirabilis arcu
Integit, autores suspicor esse Deos.
Talis erat Rhodii moles operosa colossi,
Turgida quam subter vela tulere rates.
Hunc prope salmonum soboles argentea nassas
Sponte subit, laqueis induiturque tuis.
Est quoque quod jactes vetus & venerabile templum,
Cetera prædonum diripuerunt manus.
Turribus hoc surgens geminis Pharos esse putatur,
Puppibus & tutum per vada monstrat iter.
Non procul hinc Phœbi surgunt & Palladis arcès,
Aurea crux illas & diadema tegit.
Has pius erexit præsul, Rex divite censu
Donavit, titulos prodiga Roma dedit.
Non tot equus pedites fudit Trojani Achivos,
Lumina quot patriæ protulit ista domus.
Nobilis urbs, extra præconem quærere noli,
Hunc populum qui te prædicet intus habes.
Idem Auctor de Nova Aberdonia:
Urbs nova piscosæ quam ditant ostia Devæ,
Urbibus antiquis præripit omne decus.
Hanc delubra beant totum cantata per orbem,
Templaque mortali non fabricata manu.
Hæc prope Romuleis ædes sacrata Camænis
Surgit, Athenæum non procul inde vides.
Ardua fidereis rutilant prætoria pinnis,
Hic ubi planities panditur ampla fori.
Adspicis hic procerum vicina Palatia cælo,
Et populi pictos, aureolosque lares.
Quid memorem ternos, tria propugnacula, colles
Qualibus urbs surgit quæ caput orbis erat.
Hanc quoque Lanaris mons ornat, amœnior illis,
Hunc ferrugineis Spada colorat aquis.
Inde suburbanum Iamæsoni despicias hortum,
Quem domini pictum suspicor esse manu.
Salmonum dat Devæ greges, maris æquora gazas,
Memphi, tuas, & quas India jactat opes.
Pons septem gemino cameratus fornice Devam
Integit, autorem junctæ tiaræ notat.
Hæc celebret vulgus, solos ego prædico cives,
His collata nihil cetera laudis habent.
Martia mens illos commendat & aurea virtus,
Rebus & in dubiis sepe probata fides.
Hospita gens hæc est, & comis & amula Divum,
Quæque regunt alios, huic famulantur opes.
Si locus est meritis, urbs hæc Regina vocari,
Et domina titulum sumere jure potest.
Cetera mortales producunt oppida, solos
Urbs hæc Heroas, semideosque parit.

Idem de eadem:

Cum populo quisquis Romanam suspicis urbem,
Et mundi dominam, deliciasque vocas?
Confer Aberdoniam, Thetys hanc servilibus undis
Alluit, urbs famulo nec procul illa mari est.
Vtraque fulta jugis subjectos despicit amnes:
Vtraque fulminea spirat ab arce minas.
Illa suos Fabios, invictaque fulmina belli
Scipiadas jactat, Cesareamque domum.
Mennesios urbs hæc proceres, gentemque Culenam,
Et Collissonios, Lausoniosque patres.
Urbe Quirinali minor est urbs Grampica, cives
Sunt tamen hic animis, ingeniique pares.
Omnem fere fidem superat, quanta salmo-
num copia & hæc & alia Scotiæ flumina ex utra-
que regni parte abundant, piscis Plinio nisi fue-
rit Rheni * Efox minime notus, sed in hac Se-

* Isidorus
Beda &
nostrum La-
tine dixe-
runt.

ptentrionali Europæ parte notissimus, puniceo, ut
inquit ille, rutilans viscere. Autumno rivulis &
plerumque vadosis locis coeunt ova enixi fa-
bulo cooperiunt, quo tempore adeo sunt maci-
lenti, ut nihil fere præter ossicula habeant. Ex
ovis illis vere proximo tenelli pisciculi nascun-
tur, qui mare petentes brevi tempore in justam
crescunt magnitudinem, & natalia sua flumina
repetentes adversus aquas luctantur, & si qua
occurunt obstacula, verberare caudæ, saltu quo-
dam (unde salmonum forsitan nomen) cum in-
tuentium admiratione facile superant, suisque
se continent fluminibus donec pariant. Quo
tempore lege cautum est, ne capiantur, scili-
cet à sexto Idus Septembris ad Calendas De-
cembris. Interque maxima Scotiæ commoda
habiti videantur, cum lege itidem prospectum
fuerit, ne Anglis divenderentur, nisi Anglicis
aureis numeratis. Verum hæc aliis relinquo.

Quod ad Marriæ Comites, Alexandro Tertio ^{Comites}
regnante, Guilielmus Marriæ Comes nominatur ^{Marriæ.}
inter eos qui in Regem erant offensiores. Davi-
de Brus rerum potiente, Donaldus qui regni cu-
stos in lecto ante prælium ad Dyplin ab Edwardo <sup>Scotochro-
nicon li. 12,
cap. 33.</sup>
Balliolo & auxiliariis Anglis occisus, cujus fi-
liam Isabellam Rex Robertus Brus in priorem
accepit uxorem, è qua genuit Marioriam ma-
trem Roberti Stewart Regis Scotorum. Sub eo-
dem Davide memoratur Thomas Comes Mar-
riæ, qui relegatus anno MCCCXLI. Et sub Ro-
berto Tertio Alexander Stewart Comes Marriæ,
qui in prælio ad Harlaum contra Insulanos occu-
bit anno CIO CCCC XI. Iacobi Primi tem-
poribus legitur in Scotochronico, Alexander Co-
mes Marriæ obiit CIO CCCC XXXV. Bastardus filius
Alexandri Stewart, Comitis Buchaniæ, filii Roberti Se-
cundi Regis Scotorum, cui Rex successit in hereditate, ut-
pote Bastardo. Ioannes filius natu minor Iacobi Se-
cundi postea hoc usus est titulo, qui, convictus
magicis artibus Regi fratri perniciem molitum
fuisse, vena incisa periit. Et post eum Robertus
Cochran è Lathom ad hanc dignitatem evectus à
Iacobo Tertio, mox à proceribus suspensus. Iam
inde in usu non erat donec Maria Regina Iaco-
bum fratrem nothum hoc honore exornavit,
nec adeo multo post, cum Marriæ Comititis titu-
lum veteri jure ad Ioannem Dominum Ereskin
spectare deprehensum esset, pro Marriæ, Mora-
riam illi in honorarium titulum contulit, & Ioan-
nem Ereskin virum antiquæ nobilitatis Marriæ Co-
mitem creavit, cujus filius eodem prænomine
eodem jam honore lætatur, in utroque regno
Regi à consiliis: [nunc nepos eodem prænomine ADDIT.
& honoribus gaudet.]

B V C H A N I A,

five

B U Q U H A N.

V Bi nunc Buquhan, Latine Boghania & Bucha-
nia supra Donum fl. in mare prominet,
TAIZALI olim sedes habuerunt. Hoc re-
centius nomen à bobus sunt qui deducunt, cum
tamen ovibus pascendis terra sit aptior, quarum
lana inprimis laudata. Quamvis fluvii hac in
ora

Ratra fl. ora passim salmonibus sint fecundi, *Ratram* tamen fl. nunquam ingrediuntur, ut prodidit Buchananus; qui etiam prodidit, in *Ratra* ripa esse speluncam prope *Slany*s castrum, *cujus natura pretereunda non videtur.* Aqua è naturali fornice guttatim distillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spatium usque ad fornitem brevi compleretur. Lapis autem qui ita gignitur, velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet: est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit.

Ambra sive Electrum.

De moribus Germanorum.

Ingens etiam massa Electri, quæ vel equi corpus magnitudine æquavit, haud multis abhinc annis in hoc littus ejecta. Succinum, Glessum, & Chrysoelectrum hoc docti vocant, & Sotacus succum esse, qui ex arboribus in mare apud Britannos defluit, & durefcit, existimavit; Tacitusque juxta sensit, dum scripsit, *Fecundiora nemora lucosque sicut Orientis secretis ubi thura balsamæque sudantur, ita Occidentis Insulis terrisque inesse crediderim: quæ vicini Solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, & vi tempestatum in adversa littora exundant.* Serapio autem & recentioris ævi Philosophi volunt exoriri è terra bituminosa sub mari, & juxta mare, ipsumque fluctus & tempestatem ejicere, partim pisces devorare. Sed quo ego aberravi? in viam redibo, & aberranti veniam impetret confessio.

Comites Boghania.

Regnante Alexandro Secundo Alexander Cominius honore Comitatus Boghaniae effloruit, qui Rogeri de Quincy Comitatus Wintoniae in Anglia filiam & unam hæredum duxit, ejusque è filio neptis eundem titulum Henrico de Bellomonte marito attulit. Ille enim regnante Edwardo Tertio in Parliamentariis Angliæ Comitibus locum habuit nomine Comitatus Boghaniae. Postea Alexander Stewart, filius Regis Roberti Secundi, fuit hujus loci Comes, cui successit Ioannes filius Roberti Ducis Albaniae natu minor, qui à Carolo Septimo Galliarum Rege cum septem millibus auxiliarium Scotorum in Galliam evocatus, egregiam operam contra Anglos præstitit, tantæque cum laude meruit, casu Thoma Duce Clarentiæ, fratre Henrici Quinti Regis Angliæ, apud *Baugium*, & magna si unquam alias de Anglis reportata victoria, ut Galliarum Constabularis fuerit constitutus. Sed tertio post anno ille cum fortissimis viris Archebaldo Douglas, Comite Wigtoniæ & Duce Turonum, &c. alternante belli aleâ ad *Vernolium* ab Anglis devictus occubuit. Quos tamen, ut inquit ille,

Scotorum fortitudo in bellis Galliarum.

— eternum memorabit Gallia cives

Grata suos, titulos quæ dedit & tumulos.

Certe quod sub Carolo Sexto & Septimo Gallia fuit conservata, & Aquitania recepta Anglis exturbatis, plurimum Scotorum fidei & fortitudini se debere Galli non possunt non agnoscere. Comitatum autem Buchaniæ deinde Iacobus Primus commiseratione permotus Georgio de Dunbar, quem *Marchia* Comitatu prius ob crimen paternum autoritate Parliamentaria exuebat, donavit: nec multo post Iacobus filius Iacobi Stewart de Lorna, qui cognomine *Eques Niger*, è Ioanna *Somerfetta* hunc honorem consequutus reliquit posteris, & deficientibus jampridem masculis per filiam ad *Douglasium* juniorem de *Scotia*.

Lochlevin devenit. [Filia hereditaria illius Comitatus data fuit in matrimonium filio Ioannis Ereskini Comitatus de Mar ex secunda uxore nato, ex quo matrimonio prognatus præfens Comes de Buquhan.]

A Buchania littore reflexo, & ad Septentriones obverso *Boena* est, & exigua præfectura *Bamff*, *Boena*. nec non *Aynia* minoris notæ territorium, castrumque *Rothamay* Baronum de *Salton*, quibus cognomen *Abernethy*, habitatio. [Rothamay Baronia vendita Ioanni Gordon de Carnborrou, qui eam hodie possidet; filius ejus major natu, dum comitaretur Dominum de Aboyn in turri de Frendraght, noctu pulvere sulphureo periit cum tribus aliis: historiam hanc elegantissimis verbis descripsit Arturus Ionstonus, quos hoc loco inferere operæ pretium putavi:

De Ioanne Gordonio, Vicecomite de Melgein, & Ioanne Gordonio de Rothimay, in arce Frendriaca combustis.

Vos supremi ignes, extremaque lumina mundi, Insomnesque faces, & ponto nescia mergi Sidera, mutata monumenta perennia forma, Magna, minorque fere, custosque Erymanthidos Vrse, Quique Lycaonias circum Draco pervigil Arctos Adspicis, Herculeis olim confixe sagittis, Astraque vos præter si quæ Fergusia tellus Cernit in occiduis semper vigilantia flammis, Edite, nam testes vos, & nqx conscia facti Extitit, Arctoi nuper sub cardine cæli: Gordonie quis, vasta movens incendia, gentis Torruit heroas, fæta truculentior ursa, Impastoque lupo, nec tigride mitior, icta Dum furit; aut rapta dum sævit prole leonæ. Vidimus & diris opprobria barbara flammis Addita. Mausoli poterant qui busta mereri, Pyramidas vel Memphi tuas, vel Porfena si quid Altius erexit, postquam deferbuit ignis, Vilibus illati stabulis jacuere jugales Inter equos, putri stipula sænoque sepulti. Nec mora, tosta focus & adhuc fumantia mensas Corpora texerunt, ima spectacula plebi. Hic proceres cum plebe jacent, discrimine nullo. Effigies his nulla viri est, sua brachia nulli, Nil humeros supra, nil est sub pube relictum: Cuique suus tantum superest sine nomine truncus. O calum, o Superi! post hæc quis regis equile Threicii, dirasque feri Busiridis aras, Aut Læstrigonas epulas, aut fæda Thyestæ Prandia, quæque Iovi fertur struxisse Lycaon, Aut tua crudelis miretur fercula Progne? Innocuos juvenes, patriis in sinibus, inter Mille clientelas, & avito sanguine junctos Hospitii dominos, omnis damni que dolique Securos, somnoque graves, & noctis opacæ Vallatos tenebris, animatis sulphure flammis Vidimus extinctos, & tracta cadavera fædis Indignisque modis, postquam sunt ultima passi. Tristis, & infelix, & semper inhospita turris Momento succensa brevi, simul ima supremis Miscuit, & tumulos thalamis, & funera somno, Et famulis dominos, quorum confusa jacebant Obruta ruderibus cinis, ossa, cadavera: namque Corporis unius, memini, pars ossa fuerunt,

V u

Pars

Pars cinis immundus, tostum pars igne cada ver.
 Quam fors dura fuit! vivos dum pascitur ignis,
 Nemo manu, prece nemo iuvat, nec abire parantes
 Quisquam animas pius ore legit, vocesve supremas
 Aure bibit, dextra vel lumina condit amica.
 Nemo sacra cineres turbatos excipit urna.
 Nemo parentales lachrymas insontibus umbris,
 Aut trucibus dat thura rogis, aut ferta sepulchris.
 Illustres juvenes, procerum genus alter, avito
 Alter Hyperboreos attingens sanguine reges,
 Sic pereunt, stratique jacent florentibus annis.
 Ah prius hoc procerum par inclarescere mundo
 Debuerat, patriamque novis implere trophæis,
 Seu domito, quem tota hominum gens odit, Ibero,
 Sive triumphatis aquilis, Rhenoque bicorni,
 Gordonie quem gentis honos, Huntleyus heres,
 Imperio nunc Celta tuo, circumsonat armis
 Undique Grampiacis, & sanguine miscet herili.
 Debuerat fratri comitem se jungere frater,
 Cognatusque latus cognati cingere, pugnas
 Inter & arma ducum, majoraque fulmina belli.
 Sed decus hoc nostris invidit Tartarus oris,
 Tartarea vel gente satus; nam criminis huius
 Horruit aspectu tellus, & pontus, & æther.
 Æmula majorum soboles, quæ nescia vinci,
 Nescia terreri, frameas spernebat & enses,
 Fraude perit, testisque dolis, nec cernitur hostis.
 O sæculum, o mores! fuit olim gloria gentis
 Grampigenæ nescire dolos, sed viribus uti,
 Et conferre manus, campisque patentibus armis
 Cernere fulmineis, & sternere cominus hostem.
 Sic domiti Picteque truces, Cimbrique feroces,
 Sic Tibris, & domina repressa potentia Romæ est,
 Nec secus armorum princeps & gloria Vallas,
 Quique Caledonias rexit feliciter oras
 Brusius, Hayorum comitatus principe, vastos
 De sibi vicina pepererunt gente triumphos.
 Heu, nunc orba viris, & plusquam degener ætas,
 Rem gerit insidiis, Martis pro cuspide fica est,
 Toxica pro telis, & clandestinus ubique
 Pro jaculis, Bellona, tuis, heu, spargitur ignis;

Authorem nec scire datur; secretior ille est,
 Quam pelagi fontes aut incunabula Nili.

Sacra cohors, cui jura Themis, legesque supremas
 Credidit, & scelerum comites Rhamnusia pœnas;
 Ardua si juvenum virtus, & sanguis in uno
 Regius, orborum vel pramatura parentum
 Canities, viduusque thorus miserabilis Hære,
 Si juris, si gentis honos, vel gloria sæcli,
 Te movet, irato pietas vel debita celo,
 Da trucis artificem sceleris. Quod poscimus æquum est.
 Iudicis officium est causas aperire latentes,
 Qua licet, & scelerum primos exquirere fontes,
 Et modo blanditiis, duris modo vocibus uti
 Omnia tentando, lex quæ permittit & æquus
 Iuppiter, exigui levis est jactura laboris.
 Omnibus excusis, vi judex, scire quod optas,
 Extorquere potes; præsto est qui vellicet artus
 Simius, & stridens non uno culeus angue.
 Est tibi trajectis armata ciconia nervis,
 Est rota, sunt fustes, & iniquo pondere torquens
 Anchora cervicis, & quæ premit ocrea furas.
 Væque, quod admittit, dirum scelus expiet, ultor
 Nunc sceleris, famulos præbebit Mulciber ignes.
 Scotigenæ ne gentis honos, sanctique Senatus
 Gloria sædetur, pœnis ultricibus insta:
 Vre, seca, nulloque virum discrimine sævi,
 Dum tormenta tibi, superest dum Scotica cervix.]

Sub his Strathbolgy, id est, Convallis ad Bolgy, Strathbol-
 Comitum Atholiæ olim habitatio, qui inde co-
 gnomen mutuati, nunc Marchionis Huntley præ-
 cipua sedes. Hunc enim titulum Rex Iacobus
 Sextus contulit Georgio Gordon Comiti Huntley,
 Domino Gordon & Badzenoth, antiqua nobilitate,
 & numerosa clientela admodum illustri, cujus
 majores à Setonis orti, Parlamentaria autoritate
 Gordoni nomen assumpserunt (cum Ioannis Gordo-
 ni Militis filiam Alexander Seton cum hæreditate
 admodum opima in uxorem duxisset) Comitif-
 que Huntley honorem à Iacobo Secundo anno
 CIOCCCCXLIX acceperunt. [Nunc filius ejus ADDIT.
 ei successit.]

PRÆFECTVRARVM
ABERDONENSIS
ET
BANFIENSIS

In Scotia ultra-montana

NOVA DESCRIPTIO,

Auctore ROBERTO GORDONIO.

DVæ hæ præfecturæ Grampios montes & Deam fluvium à Meridie limites habent: ab occasu, Speæ fluminis partem inferiorem, post emensam cursu suo Badenocham: ad Boream terminantur sinu Ptolomeo Varar (hodie *Murra fyrth*) dicto: cætera apertis oceanis pulsantur. Proximæ iis provincie, Mernia (*Mernis*) & nonnulla Angusie pars, imo etiam superiora Atholia, omnia hæc ad Meridiem: ad occasum Badenocha, & nonnulla Moravia pars, cætera ut dixi mari cincta. Cælum, in assuetis, & calidiore aëre natis frigidiusculum, temperatum tamen, & salubre. Æstates nonnunquam imbribus spem messis retardant, non fallunt. Hyemes supra fidem climatis mites, quod exteris huc advectis, Danis, Prussis, Polonis, mirum, cum apud eos terra totam hyemem perpetuis nivibus, rigido gelu concreta & abdita lateat. Nullus hic hypocauftorum usus, luculenter satis instruuntur foci effossa gleba nigra, bituminosa, non illa levi & fungosa, sed gravi & solida, quæ ad ventos & solem siccatur. non autem ex fluminum alveis, aut paludibus, (ut apud Belgas depromitur,) sed passim in superficie telluris cespitem detecto se prodat: cujus hæc causa & origo. Cum ante aliquot sæcula omnia hic silvis inhorrescerent, magno agriculturæ impedimento, defectis iis aut ævo putrescentibus supercrevit muscus, udis potissimum & depressis locis: muscus hic primum levis & fungosus, at novo singulis annis accrescente auctus, induruit, & in terram nigram, solidam, pinguem abiit, non illam sane aratri utilem nisi combustam, tum enim cineribus mirum in modum luxuriant segetes, post unum vero aut alterum annum renoventur cineres, & nova ustio necesse est. Has terras agricolæ avidè appetunt, hoc compendio lætaminis allekti. Tellus ipsa ad octo aut duodecim nonnunquam altitudinis pedes hoc corio

vestitur, quæ detecta aperit ingentes arborum truncos radicibus defectos, aut ævo putres, sæpe ignibus evictos. In regionibus inferioribus ad usque ipsa littora, robora & quercus, alni, salices, corili præpollebant: in montanis, abies, pinastrer, picea, (quæ etiam hodie ut plurimum durant) frequentiores: Betula vero utrisque communis. Sed hæc tanta copia, jam in inferioribus locis, ubi tellus agriculturæ aptior, ad inopiam transit, unde materies ad ædificia ut plurimum è vicina Norvegia mari advehitur, ad rem rusticam satis est domi. Silvarum vero domesticarum quod superest, vectura difficilis ex locis aviis, itineribus asperis. Ingenium soli varium, ubi longius mari abest, montibus attollitur, inferiora collibus distincta, qui fluviis aut rivis irrigantur. Vbi evariet tellus in sequentibus narrabitur. At generaliter non infœcunda, quæ humanus usus postulat si diligentia adhibeatur cum fœnore reddit. Triticum, secala, hordeum, avena abundanter habentur, pisa, fabæ, ex leguminibus: cætera negliguntur, cum tamen non deessent adhibita cultura. Stirpes, herbæ, plantæ, ad usus medicos in hortis, campis, montibus, non desunt: peregrinis etiam (vel semine vel plantis advectis) tellus hospita, quod quotidianis curiosorum experimentis compertum habemus: adeo ut si quid desit aut adsit totum hoc incolarum fœcordiæ aut industriæ debeatur. In superioribus & montanis tractibus pastui (quæ vita otiosior) indulgetur, at in inferioribus ubi solum mitius, uberes campi, colles frugiferi, totos se agriculturæ dedunt: hoc unicum ruris studium, nulli loco parcitur ubi segetis spes, aut aratri commoditas, non prata, non pascua aviditatem hanc effugiunt. Fœni segnis cura quem defectum stramine avenaceo & hordeaceo, quibus delectantur & aluntur domestica animalia hyeme tectis conclusa sarciri experiuntur. Mare semper apertum & navigationi opportunum, nisi tempestates impediunt, quibus non solum nostrum hoc, sed omnia maria obnoxia sunt. Egregie itidem piscosum, sed homines è fœce vulgi, qui huic vitæ sese

fese addixerunt illud ad quotidianos usus non ad lucrum ex negotiatione parandum exercent: unde exteri (præsertim Belgæ) dum quotidie inspectantibus nobis ex halecum aliorumque piscium captura magnum quæstum faciunt, illis, quibus hoc studii esse debet, ignaviam exprobrare videntur. Quamvis autem littorâ hæc syr-ribus, pulvinis, vadis, libera, & arenaceo fundo anchoris apta sint, importuosa tamen & paucis portubus (quorum postea erit meminisse) navi-bus præsertim majoribus pervia. Flumina mi-rum in modum piscibus foeta, potissimum sal-monibus, quibus naves aliquot quotannis onera-tæ, aliisque quæ regio fert mercibus, referunt quæ domi non sint aut si superabundaverint mer-ces redit pecunia. Huic piscaturæ tanto studio, opera impenditur, quanta socordia oceani opes negliguntur. Si incolarum ingenia spectentur, cum his locis debeam natales, modeste dicen-dum est, & in hac parte ut etiam ubique veritati litandum est: attamen ne quid supra veritatem dicam, qui hæc loca apprime norunt, fatebun-tur incolas mitioribus ingeniis, subactio judicio, cultura animi morumque, vicinis omnibus, ma-xime vero qua regnum hoc hinc in septentri-ones & occasum vergit præpollere. Debetur hoc partim peregrinationibus apud externos, & A-thenæo Aberdonensi, quo undique quam multi confluunt: è montanis provinciis ad nativam feritatem deponendam, alii ut rudimenta pie-tatis & scientiarum altiora suscipiant, & se pa-res vel publicis vel privatis negotiis postea præ-stent. Si humiliorem sortem & vulgus spectes, agriculturæ aut mechanicis artibus, quas vix fœliciter exercent, se dedunt, nonnulli tamen emergunt. At pars melioris notæ, aut natalibus clari, cives etiam & oppidani, à primis annis literis exercentur, adultis peregrina cordi est educatio, negotiatio urbanis relinquitur. Me-liores (magno suo malo) id vitæ genus ut na-talibus suis impar dedignantur, unde inopia multis, cui levandæ ad tractanda arma se ac-cingunt, quæ multis locis apud externos, Bel-gas præsertim, Germanos & Gallos semper ami-cam & illis adamatam gentem, à multis annis cum laude exercuerunt; ingeniis enim acri-bus & fervidis sive Musis sive Marti se manci-pent non leviter proficiunt. Quibus ætas de-ferbuit domi otium, in villis & prædiis suis agi-tantes urbanam vitam rusticæ posthabent, op-pida nisi negotiis invitantibus raro visentes: sed neque mercatores & negotiatores urbani hanc desidiam notam effugiunt, horum quam plurimi aucto censu reliquam vitam domi segnes transi-gunt. Majoribus nostris parsimonia in virtuti-bus habebatur, hodie commerciis peregrinis alii mores inibiti, ebrietas, commestationes, luxus, quæ multis pauperiem fecere, nec tamen abstititur. Flumina diversi generis piscibus lu-xuriant, varietas tamen copiam cedit, innumera truttarum examina supra cæteros, harum sex distinctæ habentur species, omnes sapidissimæ & palato gratæ, & cum saxatiles sint non ne-gantur ægrotis: non enim nisi puras & limpi-das aquas habitant: nullus rivus qui non his sca-teat. Flumina hæc postea dicenda, conchas

Pisces.

margaritiferas alunt, unde quandoque uniones pretio digni habentur: conchæ hæc limoso fun-do inveniuntur, expiscandi ars vilioribus relin-quitur, qui artis ignari sæpe inanes redeunt. Non desunt volatilium varia genera sive aquis sive montibus delectentur, unde aucupii frequentis occasio: est ferina venatio cervorum & dama-rum, sed nemorum, silvarum & montium pro-pria: leporum ubique est, & plus satis vulpium. Noxia & gregibus infesta animalia absunt, lupi enim jam tantum non interiisse creduntur, aut si qui sint procul à mitioribus plagis & homi-num cultu absunt. Serpentum unicam genus, saxosis montibus aut muscosis ericetis abditum, unde ab illis parum periculi, bufo rarus, ne-que quod sciam aliud venenatum reperitur. Ha-bentur diversis locis lapidis arenacei venæ, eæ-que multorum generum, qui politi & artifice manu in varias formas secti, marmoris defectum suppleant, ædificiis decoram venustatem ad-dunt. Lapidis calcarii tanta copia ut nonnullis locis ad lætandos agros effætos adhibeatur. Sunt lapidum molarium diversa genera, & lapidum fossilium ad tegulas & tectorum imbrices satis est. Nequeo mihi temperare quin describam lapilli genus his locis quasi peculiare, nulli scri-ptori hæcenus agnitum aut memoratum, quod miror quomodo Boethii nostri diligentiam effu-gerit, qui hic maximam ætatis partem egit & fato functus est, in talibus sæpe nimius: lapil-lus hic neque pretiosus neque pellucidus, mate-ria huic durissima & fragillima flix, cujus hic plus satis est, lapilli hi artem referunt, sed qua-lem ex tam fragili materia nemo artifex asse-quatur, duabus formis reperiuntur, una hama-to telo persimili in tria distincta capita desinens;

Volucres.

Animalia.

Lapides.

trigona figura: altera species venabuli ferrum plane refert, omnes magnitudine sicut & colo-re varia, silicem unde sunt imitantes: longitu-do duum aut unius aut dimidiati pollicis, craf-sities ad unius aut duorum frumenti granorum accedit: totus asper, impolitus, manent tan-quam

quam ferramentorum vestigia quæ levigari desiderent: at latere omnia acuta. Solo hoc, lapilli hi mirandi, quod casu aliquando in agris, in publicis tritisque viis reperiantur; nunquam autem vestigando inveniantur: hodie fortasse reperias ubi heri nihil, item à meridie ubi horis antemeridianis omnia vacua, & hæc ut plurimum sudo celo, æstivis diebus. Retulit mihi vir probus & fide dignus, sibi equo iter agenti in summa ocrea unum repertum, idem contigisse scio faminæ equo vectæ, quæ unum è sinu vestis depromsit: hos vulgus patrio sermone (*elf-ayron-heads*) vocant, si latine interpreteris, ferreas sagittarum cuspides, quibus lamia sagittant, sonat; Faunos enim, lamiaque & id genus spirituum *Elfs* nominant: de his harumque apud hos sagittandi usu ea fabulantur, multique credunt, quæ chartis dare ineptum esset: formas & magnitudines curavi adjiciendas, sed de his plus satis.

Saxa. Manent ad huc paganismi vestigia, non in animis hominum, sed in locis cultui dicatis: visuntur septa ingentium saxorum in orbem disposita, unum intra orbem latitudine præ cæteris conspicuum austro obversum, aræ locum præbuisse videtur; saxa hæc difficili vectura sæpe è longinquo petita. Sunt nonnullis in collibus, etiam in montium fastigiis, immensi lapidum minorum cumuli, ante Christianismum Procerum tumulis dicati, nam disiectis & erutis ossa inveniuntur, & quibusdam honor nominis adhuc manet. Sunt etiam diversis locis lapides aut saxa erecta longitudine & magnitudine insignia, horum nonnulla figuris inscriptis, at nullis literis, creduntur victoriarum aut cladum monumenta, quarum memoria intercidit. *Nundinae.* Nundinae frequentes & celebres aperiente se anno donec brumales dies (hic breviores) prohibeant, totis hisce regionibus agitantur. nulla fere parochialis ecclesia, quæ suas non habeat, pleræque plures, quæ referre otiosum est. Iam ad situm singulorum districtum properanti moram facit, quod in iis describendis non raro Baronum Parlamentariorum meminerim, quæ vox cum adhuc novitia sit, quid mihi ea significet dicendum. *Dignitates.* Dignitatum & honorum gradus qui hodie in usu Romanis sæculis incogniti, huc me impulerunt, sic igitur habet: Antiquissima & nobilissima apud nos dignitas (etiam suscepto Christianismo) Ab-thanorum & Thanorum nomine habebatur. jam à multis sæculis dignitas illa evanuit, manet vox & nomen multis prædiis id referentibus. Primus Malcolmus cui Canmoir agnomen circa annum salutis 1056 depulso à gubernaculis regni Mac-Betho tyranno, comitum nomen & dignitatem è vicina Anglia invexit, tumque supremus regni Senatus diversis ordinibus distinctus est, quibus omnibus Rex præsidebat. huic Senatui intercedente illo rerum agendarum nullum jus, annuente vero leges figebantur aut refigebantur. Ante hæc postrema tempora constabat hic Senatus his ordinibus: Duces si qui essent (non raro autem nulli erant) Marchiones, comites, vicecomites, & barones, quos Parlamentarios voco (confessui enim huic Parlamento nomen) unum ordinem exple-

Scotia.

bant: ex his Marchiones, & vicecomites nuperi admodum apud nos; Comitum qui patria voce (*Earls*) & Baronum Parlamentariorum præ cæteris antiquior dignitas qui (*Lords*) dicuntur. Barones vero simpliciter sic dicti, cum reliqua nobilitate, quorum ingens numerus, & robur, quibus sane revera regni vires constant, per delectos è suis alterum ordinem constituebant, id autem ad vitandam turbam factum. hunc ordinem Iacobus Rex (nostra memoria) aut defuetum revocavit, aut novum cæteris (perspecta necessitate) addidit. Tertium ordinem civēs ab oppidis suis huc missi faciebant. Episcopi *Episcopi.* itidem (dum adhuc essent) & superioribus temporibus cæteri Præfules, quos Prælatos vocabant, justum & plenum Senatum explebant, hi propter sacrarum rerum reverentiam primi censebantur. Equestris autem honos apud majores nostros magni habitus, nec nisi iusta de causa etiam honoratissimis collatus, virtutis militaris præmium erat. at nunc alia rerum facie postquam ad fora, ad urbes descendit, à melioribus neglecta evilit: maxime autem non ita pridem, cum emendicato à nimis facili ad hæc principe, honos hic hæreditarius factus, vana- lis omnibus patuit. Armigerorum ordo, qui in vicina nobis Anglia frequens, nobis incognitus & neglectus est. Hic etiam admonitum lectorem meum cupio, cum paucis pagis totum regnum nostrum quaqua patet, ut plurimum habitetur, non inde infrequentiam incolarum æstimandam, cujus rei causa hæc est: Coloni agriculturæ studiosi jam ab initio videbantur sibi pagis arctari, neque in tanta vicinia, rei rusticæ satis prospectum: primum enim in pagos divisæ regiones erant, horum singulis tantum arabilis soli tributum quantum quatuor aratris singulis annis proscindi posset. hæc terrarum sectiones prisca lingua (*Daachs*) vocabantur: manent adhuc in superioribus regionibus & agnoscuntur termini quanquam divisis sedibus. at defectis silvis, non jam quatuor aratra sufficiebant, finium laxitas agriculturæ nocebat, unde domini divisas agris singulis ad facultatum rationem terminos posuerant, sic ut continuæ non contiguæ sedes essent. Memini me primis meis annis hujus rei exempla vidisse. Statim desertis pagis singuli in sua demigrarunt, ubi vena aliqua uberius soli invitaret, hic lares fixi, hodieque sic manet. Sed jam singula lustremus.

Præfecturæ hæc varias provincias & tractus *Provincia.* sub se continent, nominibus & limitibus suis ut plurimum distinctos, ratio nominum multorum vix reddi potest: quorundam non ita. Strath-Item quæ nonnullis præfigitur, vallem aut tractum ad fluminis decursum montibus septum prisco sermone denotat. Inner vel Abyr confluentiam fluminum vel eorundem ad mare ostia notat: at multa sunt quæ vestigare inanis operæ est. Prisci incolæ Ptolomæo Tæzali, & extimum promontorium ad ortum, (illi Tæzalum promontorium) dicitur hodie Buchan-ness, *ness* promontorium significante.

X x x

STRATH-

STRATH-AVINIA, STRATH-DOWN.

REgiuncula hæc tota mediterranea Marchionis Huntillæi avitum patrimonium, ad decursum Avinni amnis jacet, quem omnium regni hujus limpidissimum & purissimarum aquarum esse retulit mihi Timotheus Pont, qui universa hæc lustraverat. Sed nulla inde nota laudati soli, etenim macer admodum, parca segete & nonnullis annis vix maturescen-
Avinius fl. te, unde incolis maxima semper in pastu spes quæ nunquam fallit. Avinius fluvius (Awen) ex asperrimi & semper fere nivalis montis Bin-Awen jugis, è lacu exiguo profluens, post aliquot passuum millia fluviolum Bulg è lacu ejusdem nominis à dextris suscipit, dein per confragosam vallem torrentis ad modum præcipitatus, multos undique trahens rivulos, ad infimum vallis Liffetum fluvium à dextris accipit, multis item rivulis comitatum, & toto cursu nisi ad principia in arcum tendens ad Bal-na-dal-lach, arcem quæ Strath-Avinia non accensetur, Spææ amni miscetur. Ad confluentes Avini & Liffeti sunt parietina antiquæ arcis Drimmin, supra ad Liffetum sita est Blair-findie, cætera tenent casæ rusticanae per totas valles has sparsæ, & quanquam asperitas montium prohibere videatur non infrequenter tamen habitatur à confluentibus Bulg fluvioli.

BALVANIA, (BALVANIE vel MORTH-LICH.)

BAlvania sequitur mitioris aliquantum soli, tota tamen montibus horrens, à Danis qui etiam hæc loca appetiverunt nomen sortita, adeo nihil hic ab iis non tentatum, Bal villam aut pagum significat, cui Van pro Dan levi literarum metathesi adjecta est, hæc autem literarum mutatio prisca linguæ familiaris elegantia sermonis habetur. Tractum hunc secat Fiddich fluvius limpidus & amœnus, qui suscepto Rinnes fluviolo, multisque aliis ignobilibus rivis, ut in montosa regione par est, in Spæam se fundit. Ad hunc tractum pertinent fontes Ylæ fluvii, à quo proxime dicenda regiuncula nomen habet. Cæterum Fiddichi fontes non sunt hujus agri, tractus ille Glen-fiddich dictus cum arce Achindown huic in sacris adnexus est, at jurisdictio Marchionum Huntillæi est, totus nemorosus & gramine latus: Ad Fiddichi ripas est Bal-vanie, unde tractui nomen, inferius est est Kinninnoway, nec inde longe Newtown; ad Rinnes vero Mor-tullich Ecclesia, unde frequenter regioni nomen, prima ante aliquot sæcula & antiquissima episcoporum Aberdonensium sedes. Ad Achluncart villam haud longe à via regia, qua in Moraviam itur, rupes est & vena nobilium cotium quarum quædam asperæ, aliæ lenes, hæ duræ, illæ molles, aqua aut oleo aciem trahentes, tanta autem copia ut totæ Britannia sufficere possint, his regularum vice ad tecta

ædificiorum vicini utuntur. Ad Balvaniam autem scaturigines sunt aquæ aluminosæ, & intra terram lapidis unde alumen excoquitur venæ. Datio hæc jam inde à Iacobo rege, Secundo ejus nominis, hoc est ab anno 1440, ad Comites Atholia Stuartos spectavit, qui fratrem uterinum hac donavit, qua stirpe deficiente, eam pacta pecunia sibi asseruere Barones Parlamentarii de Saltoun, ab illis eodem jure ad Innesiorum familiam transiit, nunc eam Rothesia Comes tenet.

STRATH-YLA.

VBi jam montes deficere incipiunt Strath-yla ad ripas ejus fluvii porrigitur, qui sinuosis flexibus primum ad ortum, mox ad Boream conversus, iterum ad ortum æstivum Dovernam fluvium paulum supra Rothimayam arcem subit. Districtus hic feraci solo, segete & gramine latus, multum juvante lapide calcario, cujus tanta hic copia, ut tota ædificia hoc lapide constent. Hic calci excoquenda tum ad suos usus, tum ut emptoribus parata sit non segnis opera impenditur: telis etiam lineis tenuioris fili rem faciunt, quæ tamen in nundinis à Strathbogia nomen habent, ex bobus ad macellum saginatis quæstum faciunt. Keath vicus ad flumen statim mercatu singulis septimanis loci opportunitate frequentiam hominum potissimum è superioribus regionibus huc allicit. Plerique nobiles inferioris notæ hic ædes sedesque habent, vix ullæ tamen arces, tota in varios dominos partita. Hanc à Strathbogia, juga excelsa Ballach montis, ab Ainia tractus humilium collium, qui Altmore dicuntur, dividunt.

AINIA, (AIN-YEE.)

REgiuncula hæc ab occasu Spæam fluvium, ad boream sinum Oceani jam mihi dictum, ad ortum Boenam regionem limites habet, meridionalia contingunt Strathylam. Tota hæc Cereri dicata, frugibus opima nunquam coloni spem fallit, gramine tamen parca, & quanquam Moravia divite solo, miti, celo, frugibus & fructibus supra omnes cis Deam flumen provincias palmam ferat, Ainia tamen frugibus par, fructibus hortensibus inferior incolarum vitio potius quam terræ genio, mare piscosum. Hic deficiente calce agri Oceano vicini alga marina stercoreantur, cujus vis magna accedente bis quotidiano æstu in litus ejicitur, adsunt servi observatis horis, & ne quid pereat recedente æstu algam fugientem retrahunt, sese undis sæva hyeme (etiam sæpe noctu) immergentes. Cæterum hæc agriculturæ ratio non his locis propria, sed quam late patent littora, & mare propinquum, omnibus communis nisi scopuli prohibeant. Ripæ Spææ affidet (Bog-of-Gicht) arx culta, laxa, in magnam evecta altitudinem, & supra cæteras harum regionum splendida: cui sive voluptatem, sive usum spectes nihil desit, hortis amœnis, & vivario amplo quadripartito septa, ad usum cervorum, quorum illic duum generum abunde est,

est, sicut & cuniculorum, leporum, anserum ferarum, anatumque: loco nomen à depresso silvestrique situ: hanc superioribus annis magnifice auxit Marchio Huntillæus totius hujus tractus dominus. Huic & vicinæ Boënæ interjacet silva proceris quercubus non ita pridem vestita, nunc tota excisa in novam sobolem per vicinos colles revirescit.

Silva.

S T R A T H - B O G I A .

S Trath-Bogia ampla & antiqua baronia, nunc in comitatum à Iacobo rege evecta: eam Doverta & Bogius amnes irrigant, in eaque miscuntur: torrentes & rivuli frequentes, quibus ad ubertatem glebæ tum ad messes, tum ad gramina, multum proficitur. Ante multa tempora in quadraginta octo pagos divisa, quos antiquitas, ut dictum est, *daachs* vocabant, quorum singulis tantum agri contributum, quantum toto anno quattuor aratris prosciendi posset, singula autem aratra quatuor, aut quinque boum jugis aguntur, unde non exiguum soli postulatur, cum moris hic sit, defectis messibus per totam hyemem exerceri aratra ad Martium mensem, unde sementi initium, sed non ante senescentem Majum illi labori requies. Hodie excisis silvis omnique agro, unde segetis spes, ad culturam translato, omnia plusquam duplicata sunt. Telæ lineæ subtiles & tenuioris fili hic laborata, supra cæteras regni commendantur, unde incolis certum emolumentum, qui eas in nundinis æstivis vanales exhibent. Boum autem ad macellum gramine faginatorum magna vis, ovium, equorum (ad rusticos usus) quantum abunde sufficiat, nec non quibus instruantur fora. Strath-Bogia unde regioni nomen ampla & magnifica arx, amœnæque situs, ad confluentes dictorum fluminum hortis laxis & jucundis instructa, posita est, ad fores Dovertæ ponte saxeo stratus est. Est ad Bogium ad milliare unum à flumine Lismor arx, infra eam diversa ripa Gartly, ad Dovertum in limite, Inglassie est, quæ à plerisque Balvenia accensetur: infra eam est Carnborrow, à fluvio ad duo milliaria est ad amœnum rivum Petlurg, inferius ad eundem Achanachy, multæ præterea villæ festinanti indictæ. Appendix hujus tractus est Rothimaya arx, & Parochia, tribus infra Strath-Bogiam milliariibus ad Dovertum jam Bogio & Yla fluminibus auctum, olim hujus districtus non contemnenda pars, non ita pridem Baronum Parlamentariorum de Saltoun hæredum, nunc ad Gordonios devolutus. Ad fontes Doverti jacet tractus humili inter montes situ, Cabrach ei nomen, ad radices asperi & excelsi montis Buck dicti, ex adverso Strath-Aviniam spectans montibus asperis, qui à scala propter præcipitia nomen habent divisa, unde effunditur in Dovertum fluviolus niger dictus. Ager hic graminis & pascuis sepositus, quorum hic mira luxuries. Per æstatem mapalia pastoritia, omnia tenent, hyeme ut plurimum demigratur. Hujus regionis incolæ maximam partem Marchionis Huntillæi necessarii sunt, ejusdemque cognominis, quod more regni con-

Pagi.

Arces.

Cabrach.

stanter retinent, omnes vero ejus clientes. Iam ante annos trecentos & quadraginta casu familiarum Cuminiurum à Roberto ejus nominis primo, Marchionis Huntillæi majoribus, jus hujus regionis collatum est, qui hac occasione, & Mercia provincia, ubi avitæ illis sedes, in hac loca demigrarunt, parte sobolis illic relicta, parte in Gallovidiam provinciam fusa, unde origo familiarum vicecomitum de Kenmuir. Postea ad annum millesimum quadringentesimum septimum, infœlice ad Halidonem pugna cæso Adamo Gordonio familiarum principe, cum Rogero fratre, superfuit unica filiola ex asse hæres, cum feuda masculina nondum apud nos invaluisse, illa adulta maritum habuit Alexandrum Setonium Baronis Parlamentarii de Seatoun filium secundo genitum, ea tamen lege, ut soboles cognomen & insignia antiquæ familiarum retineret. Marent tamen diversæ non incelebres familiarum in his oris, quæ ante hanc scissuram propagatæ sunt. Postea semper regibus fidi, qui non semel conjurationibus nobilium agitabantur, ab iisdem multis latifundiis aucti sunt. Regnante Maria (cum non satis sui juris esset) graviter perculsi sunt, ejus tamen partes constanter sectati, Iacobum Regem, quantum factiones (quibus ille tantum non oppressus) passæ sunt, semper amicum habuere, quæ postea Caroli temporibus accidere non est hujus loci commemorare, hæres domus, & multo maxima claræ sobolis pars, fata & infortunia regia habuere: non tamen desperandum est illustrem familiam, quæ sæpe fatis suis supervixit, aliquando revalituram.

Mercia.

Familie insignes.

B O E N A (B O Y N .)

B Oëna regiuncula lato solo qua mari ad arctum propinquior, mediterranea non item. Ab Ainia secundum littora ad Doverti ostia se porrigit. In aditu est Cullena vetusta quidem, oppidi jure fruitur, sed portu defecta, vix mediocris vici nomine digna: eam solum commendant ager frugifer, & comitum Finlaterii ædes, qui deserta arce Finlater scopulo marino inædificata, ad milliare unum huc migrarunt amœnitate loci illecti, sunt etiam illis in vicinia ampla latifundia cum ædibus Desfoord, ad alterum milliare, nec inde longe Durn. Est in vicinia Birkenbog Abircrommiorum arx, est itidem Glassach Gordoniorum villa. Legendo littus ad ortum, ad quartum à Cullena milliare occurrit arx, cui Rupis Boënæ (*Crag of Boyn*) nomen, pulchra sane, & paulo ulterius Buchragie, utriusque dominus à totius regionis nomine titulos habet, Banfia vero oppidum præfecturæ hujus caput ad Doverti ostia sedet, non illa quidem magni momenti, cum locus importuosus sit, Cauro ventorum in his oris sævissimo objectus, unde quandoque fluminis ostia situm mutant: arcis reliquiæ supersunt, cives negotiationi maritimæ impares, agrum suburbanum eximie fertilem strenue exercent: est quoque salmonum piscatura non incelebris, non procul ab oppido est Inche-Drewir, villa Baronis Parlamentarii, qui ab oppido titulos habet,

Situs.

Arces.

Piscatura.

bet, longius in mediterraneis est Park Gordoniorum arx, sub excelsio monte cui Knok nomen, sed quæ huic tractui vix accenseatur. Præfectura juridica universi hujus tractus qui Banfia nomine censeatur ante Roberti Primi regis ævum, hæreditaria fuit Cuminiorum Comitum de Buchan, pulsus illis crimine majestatis, ut diximus beneficio regum succedere Stuarti, regis familiaris pars, sed superiori sæculo jure connubii ad Duglassios devoluta est, eodemque jure nostra memoria transiit ad Areskinos è familia Comitum de Marr, qui titulos Comitum de Buchan hodie præferunt. Regiuncula vero Boenæ maximam partem tenet Ogilviorum familia, aut hujus familiaris clientes. Eorum primus est Comes de Finlater, cujus majores ex Angusia haud procul Taoduno hic primum confederunt, jure maritali acquisita hærede cui Sanctaria cognomen. Ab his prognata familia Baronum de Boyn, à quibus manavit tertia Baronis Parlamentarii cui à Banfia titulus.

BUCHANIA, (BUCHAN.)

Buchania ab ostiis Doverni initium habet, secundum littus in ortum tendens, ad principium sinus Varar dicti, unde littora circumflectuntur ad meridiem: in mediterraneis fines incerti, quibusdam censentibus eam Dona flumine ad meridiem finiri, alii non excedunt Ythannam flumen, reliqua Formartini nomine habent. Buchaniam totam campi aut colles tenent, tota messibus & agricultura dicata, innumeris rivis irrigua, nulli montes, unus solum cæteris præcellior (*Mor-mond* dicunt) vix modico colli in mediterraneis par. Nullibi per totum regnum telluris æqualis & montibus liberi cernere est æquale spatium. At ut singula persequar legendo littus à Banfia in ortum, visitur Colen, ubi ædes sunt Barclayorum, Baronum de Towy, sequitur Trowp superædificata (ad mare) scopulo in isthmo, nunc neglecta, proxima est Pennan in littore, ubi nobilis lapidum molarium vena, qui frequentes longe lateque evehuntur. Proxima est Petslego, arx est Baronis parlamentarii è familia Forbessiorum, cui contigua Pertuly villa Baronum de Phillorth, dein post villam Fingask succedit promontoriolum *Kynards-head*, & ad id oppidulum Fraferburg, ubi molitus oppidum ante annos quinquaginta Alexander Fraferius illustris Eques, Baro de Phillorth, libertatibus à rege concessis, locum auxit. Molem etiam lapideam magnis sumptibus Oceano objecit, primum loco iniquiore, unde translatis alio operibus portum munivit, unde locus frequentior. Ad duo millia progressu occurrit Carn-Builg arx Baronum parlamentariariorum de Mulkal. Quam sequitur Inner-Allochy, Fraferiorum itidem arx. Iam littora incipiunt in meridiem deflectere, ubi exiguus sinus est Strabeg, olim portu nobilis, nunc arenis pene obrutus, manent hic oppidi Ratcay vestigia, quæ nunc portus fortunam sequuntur. Boëtius historicus noster miratur hunc solum amnem salmones non subire, sed nihil hic est quod grandiores pisces suscipiat

præter duos limosos rivulos aquarum sic indigos, ut vix pares truttis habeant. Nihil hic in litore plus, memoratu dignum donec Vgii ostia occurrant. Vgius duplicibus fontibus duo flumina fundit, modica tamen, ad illud quod magis in Boream vergit, est Strechin Fraferiorum villa, ad alterum Fedderet Irwinorum arx, eique contigua Bruclaw, eorundem itidem: hi sunt è familia de Drum. Diverso à flumine itinere est Nether-Muir quæ Gordoniorum est, at legendo flumen Glak-riach est quæ Kethorum villa. Non longe inde in depressa valle olim tota silvestri, sunt ruinæ Cænobii de Dear olim opulenti, & inde ad milliare in flexu fluminis pagus Dear cum ecclesia, ad milliare unum à flumine est Kynmundy & Lud-wharn, illæ Gordoniorum, hæc Kethorum villa, non longe hinc flumina confluunt, & jam vicina Oceano, prætereunt Craig arcem, & in adversa ripa Inner-Vgy ad ipsa ostia, utrunque Comitum Marefcalli hæredium: Inner-Vgy arx sane magnifica opportuno loco posita, si commoda è mari aut flumine aut agris spectentur, comes ille, hæreditarius regni Marefcallus, qui in his locis longe lateque multorum prædiorum dominus cæteris præpollet, Kethorum familiaris princeps, qui à Pictis originem suam repetit, qui quamvis ante multa sæcula avitis sedibus & regno pulsus non incredibile est multis paritum fuisse. Domus hæc illustris etiam in Marria & Mernia non exiguum soli tenet. Ad duo hinc millia *Tæzalum* promontorium visitur, hodie Buchan-ness, extremum ad ortum toto regno littus ad illud est oppidulum Peter-head, loco ad rem maritimam opportuno, si industria adhibeatur, at quæ fuerat ad portum moles pene defecit. Adhuc legendo littus prima occurrit Bow-nes, quæ vox curvum promontorium significat, hic in scopulosa chersoneso sunt ædes illustris Comitum Errol familiaris Hayorum principis, Regnique hæreditarii Connes-stabilis: hujus familiaris memorabilem originem recensere non est hujus epitomes: at illam non neglexit annalium nostrorum diligentia, quæque ad Loncartem vicum prælio contra Danos authore Hayo gesta sunt. Avitæ illis sedes Errolia, cum amplissimis & feracissimis latifundiis, ad Tai fluminis ripam, ubi hodieque præpollent, at in locis quæ nunc describimus Robertus rex proscriptis Cuminiis eos locavit. Hic autem illis ampla latifundia sunt, quæ ad alterum à Tezalo promontorio milliare incipiendo, adusque Ythanni ostia porriguntur; in hoc littore sunt ruinæ arcis illorum de Slanis, & ibidem scatebræ aquarum lapidescentium, oriuntur diversis fontibus, centenis aliquot à littore passibus & per scopulosos anfractus miscuntur mari, inde excoquitur albissima & tenacissima calx, tectoriis operibus utilissima. Sequuntur ostia Ythanni fluminis, quod arenaceo solo mare subit, unde non parum damni vicinis agris feracissimis, quorum non exigua pars arenis operata sævientibus ventis jam periit. Fluvii hujus ostia reflectuntur in austrum, æstus autem quotidianus Oceani hunc altius subit supra reliquos toto hoc littore, quanquam aquis polleant: nihil tamen inde commodi ad securitatem portus

Lapides
molares.

Arces.

Strabeg.

Tæzalum
prom.

Aqua lapi-
descens.

tus, qui minoribus navigiis solum pervius. Ascendendo flumen qui per cultam & feracem regionem labitur, occurrunt ad sinistram Foveran arx Newburg vicus piscarius, Knok-hall arx & ad alterum à fluvio milliare Fuddes, quæ utraque Ioannem Vdnæum dominum habent, in altera ripa est Ellen pagus parochialis, cui contigua sunt Abbots-hall. Forbeshorum; Ard-gith, Kennedorum; & Ochter-Ellen Vdnæorum arces, aut ædes, cui in altera ripa Essilmont Comitum Errolia arx objacet, & supra eam *Park-of-Kelly*, & ulterius ascendendo in adversa ripa Gicht, quæ duæ Gordoniorum arces sunt. Hic fluvii ripæ silvis vestiuntur quod his locis rarum. Sequitur Fyvie magnifica & amœna arx, quæ Fermelino-duni Comitem dominum habet. Supra hanc Towy Barclayorum arx visitur, cui vicina Boquolly ad Mowettos pertinet, sed non ad fluvium jacet. Sequitur Turref quem exiguus rivus irrigat, mox se in Dovernum mergens. Pagus est totis his oris amœnissimus, loco venationi & aucupio aptissimo, circa quem arces, ædes, villæ nobilium frequentes, quarum præcipuæ Delgaty Hayorum, Cragstoun Vrchartorum arces, & ad ripam Doverni Iden, nec inde longe ruinæ vetusti munimenti, tuto situ ad fluviolum siti, Anglorum opus tempore Edwardi Primi, à quo loco nomen est King-Edward, cætera persequi longum & inutile est.

Arces.

gua vox *garve*, asperum, saxosum, inæquale solum significat: *ach* vero campum vel campestre, quæ non respondent huius indoli, duobus enim amnis, multisque rivulis intersectus, in convalle totus positus jacet: collibus frugiferis expansus, ubere & tempestitiva messe nunquam non coloni votis respondens. Bennachius mons in septem vertices assurgens asper & saxeus, ei ad meridiem prætenditur, qui præternavigantibus se conspicuum præbet. Vrius amnis non procul arce Gartly humili jugo effusus, per sterilem vallem lapsus, unde per montium confragosa eluctatus, & campis immixtus, mediam inæquali & tortuoso alveo secans, ad Inner-uriam urbem confluit. Ad radices vero Bennachii montis, ejusque longitudinem emensus Gadius fluviolus paulo supra dictam urbem eidem miscetur. Hic non deest venatio leporum jucunda, piscium fluviatiliū, aviumque, perdicum, vanellorum, abunde est, gramen parcius: ad milliare unum supra pagum Inche dictum collis eminet, undique rotundus, tota valle conspicuus, totus læto gramine vires, in cuius summo fastigio manent arcis parietinæ, Gregorii Primi regis opus, circa annum salutis 880, ubi & fato functus ille: quod vix referrem, nisi fabula ovium in eo colle pascendum, me monuisset. Quarum quandoque dentes maxillares aureo colore nitentes inveniuntur: horum nonnullos vidisse me memini, qui plane aurati videbantur: unde historicus noster, parum rei metallicæ gnarus, existimavit auri venam telluri subesse, at exacte consideranti nihil tale apparet. Ad confluentiam Donæ & Vrii est Inner-uria pagi forma, uberi agro. Superioribus sæculis omnia circumquaque hic silvis horrebant Donæ ripis potissime obsitis, quarum nunc nulla vestigia apparent. Non longe hinc Robertus I rex æger & lectica vectus, acie fudit Ioannem Cuminiū Buchaniæ comitem, sicque vires ejus factionis contrivit, ut nunquam resurgeret, hic primus illi post infinitos labores exhaustos felix congressus; contingere hæc ante annos trecentos quinquaginta. Postea ad annum 1411 Alexander Stuartus Marriæ Comes, vir magnanimus, Donaldum insulanum Æbudarum viribus fretum, circa hæc loca ad Harlaum vicum cruento prælio vicit, & his regionibus pacem restituit. Tota hæc vallis egregie culta, populo frequens, multis villis adibusque habitatur, è quibus sunt Lesly, prima Lesleorum sedes, ut ex antiquissimis chartis adhuc extantibus creditur. Familia illa in immensum hodie aucta Comites, Baronesque produxit, qui in aliis regni locis fortunas suas collocavere. Licklie-head, quæ cum altero jam dicto, hodie Forbeshorum est. Wardes, Fercharsoniorum arx, infra eam Newtown Gordoniorum est, Harthill sub Bennachio monte ad Lethos spectat; sunt præterea Balquayn & Pitcapill, quæ Leslæis propriæ sunt. At Pittodrie ad Areskinos, Caskiben ad Ithonstonios Lathinta ad Vrchartos, Barra & Meldrum ad Setonios referuntur. Districtus huius maxima pars jam à multis annis comitatus Marriæ adnexa, hodie ejus titulos auget.

Gadius fl.

Inner-uria.

FORMARTINA.

AT quicquid terrarum Ythannum & Donam flumina interjacet, Formartini nomine apud incolas audit, qui se Buchaniæ accenseri dedignantur: nullum in ea oppidum, vicina enim Aberdonia negotiationem omnem intercipit. At si soli ingenium, aut incolarum genium spectetur, consideratione dignus est, & nullis è vicinis non par, quam plurimos autem incolarum frequentia, bonitate terræ, arcium & villarum copia & amœnitate, mansuetudine & morum cultu, longe vincit. Loca quædam dum Ythanni cursum persequor memorata sunt, habet etiam Crechy ad flumen dictum, est Tarves pagus cum ecclesia, Tolwhon arx Forbeshorum; Vdny dicti Ioannis Vdny; Petmaden Setoniorum villa, Drumbrek; Petreichy Metellanorum; Straloch Gordoniorum villæ; multæque præterea mihi indicatæ.

Supra hanc proximus in mediterraneis tractus est nulli aliæ provinciæ accensendus, nondum nominis proprii potens, partim à præfectura Aberdonensi, partim à Banfensi jus petens, sex tamen parochiis iisque satis amplis distinctus, habentur in eo Frendraught, & Kinairdy, vicecomitum Crichtoniorum arces, Carnowfie, Ogilviorum, Achintoul Gordoniorum, Forglyn Baronis Parlamentarii de Banf villæ, cum nonnullis aliis.

GAREOCHA, (GARVIACH.)

Districtus hic, Strath-Bogia, Marria, & Formartina septus, nullibi mari contiguus. Nominis ratio incerta, prisca lin-

Scotia.

Yy

MARRIA,

MARRIA, (MARR.)

MArriæ pars inferior, quæ Oceano propinquior Dona & Dea fluminibus coercetur: in superioribus extra illa exspatiatur, longitudine insignis, latitudine impar. Qui hæc duo flumina & confluentes illis amniculos descripserit, omnia pene quæ huc spectant dixerit, adeo mediterranea montibus, & ericetis abundant. Dea namque Grampios montes à fontibus ad ostia secans, (ubi hi montes in colles demittuntur) toto alveo inter eos præceps devolvitur, unde maxima provinciæ pars segeti inepta: at quicquid messibus cedit optimæ notæ est, defecaturque tempestive satis. Montes hi armentis boum, ovium lectissimarum gratissimique saporis gregibus, equis ad usus rusticos, capris etiam in superioribus oris, satis dives. Lanæ, omnium à me hæctenus descriptorum tractuum longe optimæ: candore, molitie, tenuitate laudatæ, avide expetuntur. Non tamen hæc farciunt damnum inutilis soli. Aër saluber, incolæ robusti, fani, & homines frugi: Tellus arida, & quam multis locis infrugifera, ingenia incolarum accendit. Dea fontes habet non procul humilium montium serie *scairsoch* dicta, qui Marriam superiorem à Badenocha dividunt, ad radices præceli montis Bini-Vroden dicti, susceptoque Galdy amniculo paulum in hybernum ortum means, sed statim retorquens cursum in orientem, nullis pene flexibus impeditus quamvis altis asperisque montibus utrinque coercitus, celer, limpidus, illimis, glareoso semper alveo ad Aberdoniam Oceano miscetur: ad Inner-ey cui ab amniculo Ey nomen, septem à scatebris milliariibus, primum culturam sentit, deinde multis & frequentibus rivis auctior, à dextris alluit Castell-toun, Marriæ comitis arcem. In adversa ripa stat Inner-cald, cum pago parochiali Crathy, paulo inferius Abirgeldie arx, ubi tractus hic Strath-Dea nomine audit, infra hanc in adversa ripa Gardinus fluvius, reliquis aquarum abundantior, hic montibus Dea arctatur, sed silvæ proceris abietibus spectandæ non defunt, ab ipsis fontibus: sequitur Glen-Muick exigua vallis cui ab amne eam interfecante nomen, qui è lacu cognomine post non multa milliaria, paulum infra Gardini ostia, sed adversa ripa, flumen subit: proxima huic valli est Pannanich silva, unde materies frequenter Aberdoniam (sed dolata ad usus rusticos) devehitur, tigna enim & integri arborum trunci aspero & saxoso itinere deferri nequeunt, neque rapidissimo & vorticoso flumini (quantum aquarum satis sit) tuto committi. Sequitur in eadem ripa Kean-na-kyll (quæ vox caput silvæ significat) amœna arx à marchione Huntillæo ante non multos annos ad secessum voluptuarium condita, loco undique silvis opaco, piscatui, cervorum & damarum venatui, aucupio etiam, opportuno: Post hanc Tanerus amnis Deam subit ortus è jugis montium, qui Angusæ & Marriæ limites faciunt: Ingenti silva procerarum abietum ripæ coronantur: Sequitur tractus *Birs* dictus, qui à flumine ad fontes

amnis Feuch dicti excurrit, ubi superioribus annis ingens betularum arborum silva, regionum inferiorum usibus abunde satisfecit, nunc tota excisa, incuria eorum quorum interest, tarde sobolescit, nulla telluris (ad hoc aptissimæ) injuria aut vitio. Hic primum Marria Deam limitem habet, quinimo proxima ei ad meridiem Mernia flumen transgressa parochiam Bancho-ry ei subtrahit, in qua non longe à ripa arx Crathes sedet, Thomas Burnetus Baro, loci dominus, cura & operibus loci ingenium vicit; consitis enim abietibus, aliisque multifariam arboribus, horridas cautes vestivit, hortis instruxit, voluptatem paravit. Adhuc descendendo sequitur Drum arx ad milliare unum à *Drum* flumine, loco aspero & saxoso, at ædificiis & hortis egregie instructa, Alexandrum Irwinum baronem antiquæ & illustris prosapiæ dominum habet: nihil hic præterea memorabile antequam fluvius pontem subeat. At in superiori regione post Gardini amnis ostia, tractus est Cromarr dictus, ab omni vicinia montibus divi- *Cromarr* sus, ad occasum Morvin præcelus supra cæteros mons & Kilblena silva terminum faciunt, cætera montibus ignobilibus dividuntur à vicinis. Quanquam autem Deam adusque pertingat, nullibi tamen infeliciore tellure, quam quæ flumini proxima: illic enim nec segeti nec herbæ locus, incultis ericetis squallens; at ad unum à flumine milliare alia rerum facies, illic se pandit læta planities. Non illa in campos expansa, sed crebris collibus distincta, tota cereridicata, vicinorum omnium horreum, nihil hic non egregium, nihil non tempestivum, in quinque parochias divisa, diversos dominos agnoscit, duobus rivulis intersecta, & quod mirere nullæ in ea arces, nullæ insignes villæ, nihil denique præter unius aut alterius arcis parietinas, egregie tamen tota exulta. Proxima ei adhæret Obyne, quæ titulos Baronis Parlamentarii dat Marchionis Huntillæi filiorum uni, cui vicinus in velle Achlossin exiguus lacus, & ad eum *Lacus* culta terra. Ad fluvium vero jacet Kincardin pagus cum ecclesia, ad viam regiam qua transmittuntur Grampii montes, annuis nundinis ad Divi Bartholomæi celebris. Tribus infra hanc milliariibus Cannius fluviolus Deam subit, irrigat vållem amœnam & feracem. Ad ostia attingit Bancho-ry à nobis dictam.

Dona fluvius quantum magnitudine Dea im- *Dona fl.* par, tantum ubertate terræ illum vincit: è jugis montium qui Strath-Aviniam à Marria dividunt, ortus tenui alveo secatur vållem Strath-Donam dictam. Non procul à fontibus jacet Corgarf exigui nominis, ad Inner-Nochteam suscipit Nochteum fluviolum, paulo inferius Descrium amniculum, & ex altera ripa Buchetum, ubi Inner-Buchet Gordoniorum arx: tractus hic herba lætus, nec defunt segetes, nisi autumnus intemperies noceat. Ad tria milliaria abest Kildrummy arx, vetus illa, & ut creditur, regum priorum opus, firmo muro, crebris & ingentibus turribus distincto, illis sæculis contra vim tuta. Comitum Marriæ in his oris primaria sedes. Nobilis & antiqua hæc familia, quanquam ab hac provincia titulos habeat, prosapiam ta-
men

Aër.

Gardinus
fluv.

Silva.

Tanerus fl.

Birs.

Cragiva

Aber-
duplex

Vetus

men debet australibus regni oris. Multa in his locis latifundia habent, Marria tota superior dominos eos agnoscit, imo in inferioribus provinciis à me jam descriptis multi eorum clientes sunt, eosque jure feudi (ut vocant) dominos habent. Sequitur Glenkindy ad Strachanos spectans, Comitum Marria eo nomine clientes legendo Donæ ripam, est parochia cui nomen Forbes, cujus non erat meminisse nisi (ut referunt annales) primus autor clarissimæ familiæ hic primas sedes habuerit, cujus posterii in his locis, & adusque Donæ fontes multum viribus & numero polleant: neque hic solum, sed in varias diffusi propagines multas illustres familias peperere, quæ in inferioribus regionibus, opibus & dignitate claræ sunt, ad unam domum universi originem referentes, cujus principes viri quanquam nec stemmatis antiquitate, aut numerosa sobole paucis cederent, mansere tamen Baronum Parlamentariorum honore contenti, procul hodierna ambitione, ille autem gradus statim ab initio illis collatus. Hic loci Marria catenam montium supergressa, parochiam *Clet*, arcemque Drimminnor cum latifundiis Baronis Parlamentarii de Forbes, substrahere videtur Gariochæ & Strathbogia. At Dona unde digressus sum arctis faucibus paulum impeditus, jam liber per amplam & pinguis glebæ vallem leniter means, accepto Leochello amne, ad quem Cragivar Forbesiorum arx, & Alford pagus parochialis jacent, post quatuor milliaria emensa, angustiis Bennachii montis stringitur, rupibus & scopulis horrescentibus, campis immixtus amplam & amœnam planitiem aperit. Hic Forbesiorum arx Monimosk, ubi antea eodem nomine prioratus (ut vocant) cujus latifundiis in privatos usus averfis ædes quoque intercidere. Diverso à flumine itinere Cluny arx amœna visitur. Nec longe Mulcalia firma & egregii operis arx, sedes Fraferiorum, qui inde titulos Baronum Parlamentariorum præferunt, descendendo diversis ripis Kemnay & Fetter-neir occurrunt, ubi iterum flumen clusuris pressum, non ante liberatur quam Inner-Vriam subeat, unde Dona adusque ostia Marriae limitem facit: hic in austrum reflexus fluvius variis meandris cultos campos (si qui in omnibus hisce provinciis) secans, primum Kintoram celebrem ad viam regiam sedem pagum ostendit, cui proxima arx Comitum Mareschalli (*Hall-of-Forrest* vocant) jacet, prætergressus, iterum in ortum reflexo alveo campos spatiosos & feracissimos de Fintray dictos lenis & tortuosus pererrans, nullis amplius montibus obstantibus, ripis tamen altioribus, per inæqualem tellurem gurgitem trahens, Oceano miscetur, sed arenaceo fundo ostio navibus impervio, ad mare interfunt horum fluminum ostiis plus minus tria passuum millia, littore arenaceo.

Aberdonia duplex:
Vetus,

Aberdonia duplici nomine, itemque oppido, ad utriusque ostia posita est: quæ nova dicitur ad Deam, altera veteris nomine ad Donam inter sunt circiter mille passuum. Hic, in veteri, ecclesia cathedralis bono fato evasit sacrilegas proximo sæculo manus, plumbeo tecto spoliata, quod damnum tegulæ lapideæ utcumque sup-

plent; hic episcopi (dum vigeret honos & officium) sedes; oppidum ager suburbanus illius erant, nunc sic omnia mutata ut nec episcopio paritum sit, neque eo diruto lapidibus ipsis requies. Collegium vere regale, episcopus Guilielmus Elphinstonus ad annum salutis millesimum quingentesimum vigesimum primum, hic struxit, nullis sumptibus parcens, amplo censu annuo in eum usum converso, vix tamen tanto operi superstes: Geronotcomium, quod in animo habebat, executoribus testamento, legata in id pecunia, mandavit, neque opus, illud cura successoris neglectum jacuit. Dona hic ripas ponte necitur, unius fornicis operæ, sed illius sane visendæ & laudandæ, nescitur autor, quod mirum, cum Deæ pons non uno loco authorem testetur: adeo diversa sunt hominum ingenia. Supra pontem vix ad alterum milliare, non est opus referre molem lapideam, toto fluminis alveo artificiose objectam, ad piscaturæ ex salmonibus compendium, unde multi rem faciunt, cum fluvius ille piscibus illis imprimis fœtus sit.

Aberdonia nova tribus superstructa collibus *Nova* (quibus singulis sua nomina) editiore positu undique ascendendo aditur. Exteriores ejus partes tanquam suburbia multis locis in plana expantantur. Gregorius rex ad annum octingentesimum nonagesimum loci opportunitate allectus, jura & immunitates largitus est, regiis ædibus decoravit, quæ postea fratribus (quibus à Trinitate nomen) cessere. Monetariam in oppido officinam *Monetaria officina.* arguunt nummi argentei illic cusi, quorum aliquos vidisse me, memini. Sed adhuc rebus infirmis oppidum hærebat in suburbio cui à viriditate nomen; postea auctis opibus se per proximos colles diffudit, ædibus, plateis, templis, prætorio, & quibuscunque aliis ad urbanum usum necessariis se instruxit: rempublicam magistratibus electis instituit, commercia maritima cum advenis agitavit: unde aucto civium numero, præfecturæ totius sedem juridicam (tribunali vicecomitis illic constituto) meritum est. Collegium instituit Georgius Kethus Comes, regni Marecallus, conversis in eum usum Franciscanorum ædibus ad annum 1593, sed tam tenuibus initiis, ut nisi piorum hominum liberalitas subvenisset, jam defecisset. Portus oppido *Portus.* ad mille passus abest, quo alveus fluvii recta fertur, relicto paulum ad sinistram oppido, sed allabente æstu, omnia adusque Cothonem aquis operiuntur, sic minoribus navigiis patet aditus, majora in portu deponunt onera. Ante motus nostros civiles, civés moliti sunt toto maritimo lateri Cothonem prætere, jamque opus processerat, donec turbæ apud nos impedimentum injecerunt, nunc iterum rebus aliquanto pacatioribus procedit opus. Arx cui in colle ab ea nomen, cum libertati infesta esset, jam à multis annis diruta. Non ita pridem tentatum est oppidum ad usus bellicos muniri, sed infeliciter, cum natura locorum repugnaret, ex adverso, & in conspectu oppidi, exercetur nobilis illa salmonum piscatura, unde non exiguus civibus quæstus. Hic lex agraria Lycurgi locum habet: tota illa piscatus libertas in sortes divisa est, quarum unam solam uni possidere fas; si altera accedat

cedat, vel ut hæredi, vel aliis modis, altera cedere necessum habet. Flumen ad alterum ab oppido lapidem, insigni septem fornicum opere ponte stratum est, firma & duratura ex scætili lapide architectura; Galvini Dumbarri Episcopi opus hoc. Proxime ab oppido in radicibus humilis collis, cui à mulieribus nomen est, manat copiosa scaturigo aquæ limpidissimæ, sed acidæ, & ferrei saporis, hæc statim se vicino rivulo immergit: creditur hæc aqua (testante experientia) affectis visceribus amica, similesque vires aquis Spadanis in Belgio tantopere celebratis habere, unde etiam commune his cum illis nomen: Medici nonnulli nostrates de hisce nostris scripsere, quæ experientia didicerant, earum viribus exploratis: sunt sane potui suaves, neque

quisquam vel largissime haustis, damnum sensit: cæterum vel ad eluendam lineam vestem, vel ad coquendam cerevisiam gentilem illic potum, vel ad rem culinæ plane inutiles, sic ut videantur à natura ad medicos usus sepositæ. Vtriusque oppidi Athenæa præter philosophica studia, habent Theologiæ, Iuris, Medicinæ, & Matheos professores, unde eorum quibus ad hæc animus, concursus: hinc prodire multi viri egregii, & reipublicæ utiles, quorum non pauci apud exteros vitam egerunt, aguntque, quorum nominibus modeste parco, horum nonnulli scriptis suis satis cogniti, aliis latere placitum, cum à scribendi cacoæthe (nimis huic ævo familiari) abhorrent, vel adhuc vivi abhorreant.

BRAID ALBIN.

EX CAMBENO.

Ntrorsus inter elata
& confragosa montis
Grampii juga, ubi pau-
lum subsident, est
Braid Albin, id est, *altissi-
ma Scotia pars*, qui veri-
enim & genuini Scoti
Scotiam patria lingua
Albin vocant, ut ubi ma-
xime attollitur Drum

Albin, id est, *Scotia dorsum*. Brunalbin autem legitur
in vetusto codice, ubi hæc habentur: *Fergus filius
Eric fuit primus qui de semine Chonare suscepit regnum
Albania à Brun-Albain ad mare Hibernia, & * Inch-
Gall. Et inde Reges de semine Fergus regnaverunt in Brun-
Albain sive Brunbere usque ad Alpinum filium Eochall.*

* I. Heb-
das.

Duces Al-
banie.

ADDIT.

Verum suis Ducibus quam terræ dotibus notior
hæc Albania. Primus quem legi Albanie Dux
fuit Robertus Comes Fifensis, quem frater Rex
Robertus ejus nominis Tertius eo honoris eve-
xit, cujus tamen filium Davidem regni hære-
dem ambitione percitus, male gratus, fame su-
stulit. [Placuit hoc loco inferere mortem Davi-
dis ex Buchanani libro rerum Scoticarum deci-
mo: Regis filius David, adolescens erat natura
ferocior, & ingenio ad libidinem proclivi. Ea
vitia cum augeret indulgentia patris, in quo non
satis erat auctoritatis, ad reverentiam sui reti-
nendam, tamen & admonitionibus eorum, qui
infirmis ætatis regendæ erant apppositi, &
multo magis materna diligentia & consilio, im-
petus ejus retundebantur, ea vero defuncta,
libido frænis libera, ad veros mores rediit: ac,
metu & pudore seposito, alienas uxores, & ho-
nesto loco natas virgines, quibus flagitium per-
suadere non poterat, per vim rapiebat ad stu-
prum: si quis ejus inhibere libidinem vellet,
male multatus discedebat. De hac ejus impo-
tentia, cum multæ querelæ ad patrem fuissent
delatæ, is ad fratrem suum Gubernatorem scri-
psit, ut adolescentem apud se retineret, donec,
deservescere lascivia, ad meliorem frugem
rediret. Gubernator, quam jam diu expetebat,
occasionem stirpis fraternæ delendæ, nactus,
Davidem, obvium sibi ad tria ferme milliaria à
Fano Andreæ, secum ad arcem Andreanam,
quam, Archiepiscopo nuper mortuo, per spe-
ciem custodiæ tenebat, ducit: inde, paulo post,
in arcem suam Falcolandiam traducit: ibi, mo-
riturum fame, in arcem carcerem includit. Sed,
quem patrui crudelitas ad mortem, in primis
miserabilem, destinarat, ei duarum muliercu-
larum misericordia vitam, in paucos dies, pro-
rogavit: altera quidem virgo erat, cujus pater &
arce & custodiæ præerat. Ea panem avenaceum
ita tenuiter (ut in Scotia vulgo fieri solet) exten-
tum, ut complicari posset, sub lineo velo, quod
capiti adversus Solem, negligenter injiciebat

Scotia.

quoties adeundi hortos, carceri propinquos,
erat copia, per tenuem rimulam, verius quam
fenestram, immittebat. Altera nutrix rustica lac,
è mammillis expressum, per canalem, in os ejus
immulgebat. Hoc miserabili victu, quo magis
famem accenderet, quam levaret, cum aliquot
dies vitam simul & pœnam ei produxissent, cu-
stodibus diligentius observantibus, deprehensæ,
ad supplicium protrahuntur, patre perfidiam
filix vehementer execrante, dum, erga infidum
Gubernatorem suam fidem ostentare conatur.
Adolescens, omni humano destitutus auxilio,
postquam, victus inopia, etiam sua membra la-
cerasset, non simplice morte defungitur. Mors
ejus diu patrem latuit, nemine, tam tristem
nuncium rei, quam cuncti sciebant, ad eum
perferre, auso.] Sed hujus sceleris pœnas, quas
ille lento Dei judicio non luit, ejus filius Mor-
dacus, secundus Dux Albanie, gravissime persol-
vit, perduellionis damnatus & securi percussus,
cum duos filios idem supplicium pridie pertu-
lisse vidisset. [Hanc historiam sic describit idem
Buchananus, eodem libro: Capti in conventu,
& in custodias divisi, Mordacus, Dux Albanie,
filii ejus Valterus, & Alexander, & socer Du-
nachus, Comes Levinæ, & Robertus Gramus,
is, qui, post aliquot annos, Regem trucidavit:
item viginti quatuor primæ Nobilitatis viri: sed
reliqui, non adeo diu post, dimissi. Mordaco
cum filio, & socero retentis. Eodem quoque
die, quo captus fuerat Mordacus, Rex, ejus ar-
ces in suam potestatem redigendas, curavit, in
Fifa, Falcolandiam; in Taichia, Dunum: ex
hac uxor ejus educata, ad Tentallonem, Lothia-
næ arcem, missa. Iacobus, filiorum minimus,
audita clade familiæ, collecta manu, Britanno-
dunum oppidum cremavit, & Ioannem Stuar-
tum Rufum, Regis patruum, & cum eo triginta
duos, trucidavit. Ipse in Hiberniam profugit: ibi-
que paulo post decessit. Ibidem quoque mortuus
est, qui cum eo fugerat, Finelaus, Lismorensis
Episcopus, vir ordinis Dominicani, qui Iacobo
erat auctor omnium consiliorum. Fugerat etiam
in Hiberniam Valteri uxor, cum duobus filiis,
Andrea, Alexandro, & Arcturo notho: qui à
Iacobo Tertio Rege, domum reversi, magnis
honoribus sunt perfuncti. Eodem anno, con-
vocatis Sterlinum proceribus, producti è custo-
diis, ad causam dicendam, Mordacus, cum duo-
bus filiis, & socero. Iudicium patrio more con-
stitutum. Mos autem hic est: Eligitur, qui præ-
sit, vir singulari prudentia & auctoritate: ei
dantur minimum duodecim assessores, qui cri-
mina objecta audiant, & jurati de reo pronun-
cient: hi fere ejusdem cum reo sunt ordinis,
aut proximi, quoad fieri potest: reo iudicium
rejectionis datur: ubi justus numerus, id est, duo-
denarius est confectus, aut, ut sit plurimum,

ADDIT.

Z z

co

Scotiae provinciae mediterraneae inter Taum flumen
et Vararum aestuarium: Sunt autem
BRAID-ALLABAN, ATHOLIA, MARRIA SUPERIOR
BADENOCH, STRATH-SPEA, LOCHABRIA,
cum Cheroneo qui ei ad occasum praetenditur,
cum singulis earundem partibus.
Opera Ro. Gordonii a Straloch.

a Description of the inland provinces of SCOTLAND lying
between Tay river and Murray firth, containing
BRAID-ALLABAN, ATHOL, BRAE OF MARR, BADENOCH, STRATH-SPEY, LOCHABRY,
wth all ye lands which lye west from LOCHABRY wth all their
parts contained under them.

PART
OF
THE YLE OF SKYE.

PART OF ROSS.

Part of Murray Fyrth

Occidens

Oriens

THE YLE
OF
MULL

Part
of
Lorn

Miles.

Part
of
Argus.

eo major, expensis criminibus, quod plures judicarint, ei sententiæ statuitur. Hoc more tum selectis iudicibus, quorum non est operæ precium nomina referre (erant certe omnes homines clari, & cum reis plerique propinqua cognatione juncti) rei sunt perduellionis damnati. Eo ipso die, duo juvenes, postridie, pater eorum, & avus maternus capitali supplicio affecti, in colle, qui assurgit contra arcem Sterlini. Fama quidem constans est, etsi à nemine scriptum reperiam, Regem ad Isabellam, patruelis uxorem, misisse patris, mariti, & filiorum capita, tentandi gratia, an mulier ferox, ex doloris impatientia (ut fit plerumque) animi secreta revelaret: illam vero, etsi inopinato aspectu turbaretur, nihil tamen immoderatus locutus: tantum respondisse, Siquidem vera fuerint objecta crimina, Regem recte & jure fecisse.] Tertius Albanæ Dux fuit Alexander filius secundogenitus Regis Iacobi Secundi, qui Regni Prorex, Comes *Marchie*, *Marrie* & *Garioche*, Dominus *Annandie* & *Mannie*, à Iacobo Tertio fratre proscriptus, & multis conflictatus difficultatibus, tandem hastiludio Lutetiæ adstans particula hastæ fractæ vulneratus occubuit. Hujus filius Ioannes, quartus Dux Albanæ, Prorex itidem, & tutor Iacobo V datus, delinitus aulæ Gallicæ deliciis, ducta ibidem uxore filia & altera herede Ioannis Arverni & Lauraguezani Comitis ibidem mortem sine sobole obiit. Quem ob reverentiam regii sanguinis Scotorum Franciscus Primus Rex Galliarum eo honore dignatus est, ut inter Archiepiscopum Lingonensem & Ducem Alenconie Franciæ Pares Galliarum locum concesserit. Ab ejus morte nullus Dux fuit Albanæ, donec Maria Regina Henrico Domino *Darley*, quem pauculis post diebus in maritum assumpsit, hunc titulum detulerit, ut Rex Iacobus Sextus eundem Carolo filio juniore infanti concedit.

Tilius.

ADDIT.

High-land-men.

Incolunt has regiones genus hominum incultum, pugna, & imprimis maleficum, *Highland-men* vulgo vocantur, qui vera soboles priscorum Scotorum, Hibernice loquuntur, se *Albinnich* vocant, corpore firmo & compacto, robore valido, pedibus pernices, animis elati, bellicis exercitiis, seu potius latrociniiis innati, & ad vindictam odio capitali projectissimi; Hibernicorum more virgatis sagulis induti, capillitio denso & longiori, venatu, piscatione, & prædatione vivunt. In bello casside ferrea, lorica ferreis annulis contexta, arcubus, & hamatis sagittis & machæis utuntur latioribus: atque per gentes, quas *Clannes* vocant, divisi, ita immaniter grassantur prædando, cædendo, ut ipsorum

effera crudelitas legem extorserit, quâ liceat, si quis aliqua ex illorum gente damna intulerit, quicumque ex illa gente captus fuerit, aut damna resarciat, aut capite luat. ^{Paulam. 1581.}

LOQHVA BRIA. EX CAMBDENO.

Quicquid ultra *Nessum* ad Occiduam devergit plagam, & *Aber* lacui adjacet, *Loquhabria* inde appellatur, id est, antiqua Britannorum lingua *Ostium lacuum*; quod ad Arctoam plagam, *Rossia*.

Loquhabria pascuis & sylvis læta, nec sine ferri venis, frumenti non adeo ferax; sed piscosissimis lacubus, & annibus vix alteri cedit. Ad *Lotheam* lacum *Innerlothea* propugnaculo firmata, & mercatorum frequentia olim magnam claritatem obtinuit, sed piraticis Danorum & Norwegorum bellis excisa, multis jam seculis ita jacuit neglecta, ut vix ulla illius facies relinquatur integra. Quod innuunt quos modo protuli, versiculi.

Comites, quos legi, habuit *Loquhabria* nullos, sed circa an. Salutis MDL. *Thanum* nominatissimum Banquonem, quem Macbethus nothus, cum cæde & sanguine regnum occupasset, timidus, & suspiciosus è medio tollendum curavit, quod è quarundam Magarum vaticinio comperisset fore, ut ejus posteritas extincta Macbethi sobole aliquando regno potiretur, & longa serie regnaret. Quod sane fide non caruit: Fleanchus enim Banquonis filius, qui per tenebras ignotus insidias evasit, in Walliam profugit, ubi aliquandiu latuit, acceptaque in uxorem NESTA, filia Griffith *Ap Lewellin* Principis *Northwallie*, Walterum progeniit, qui in Scotiam reversus insularum rebellionem tanta fortitudinis laude compressit, & tanta prudentia regiones in hoc tractu reditus administravit, ut Rex totius Regni Scotiæ Seneschallum, sive *Quæstorem* (*Stewart* vulgo vocant) constituerit. Vnde hoc muneris nomen cognomen *Stewart* ejus posteris indidit, qui passim per Scotiam numerosa nobilitatis sobole profeminati, magnis honoribus cumulati diu floruerunt: & ex illis ante annos tercentos supra triginta Robertus *Stewart* per Marioriam matrem filiam R. Roberti *Brus* ad regnum Scotiæ, & modo Iacobus *Stewart*, ejus nominis Sextus Rex Scotorum, per Margaretam proaviam filiam Henrici Septimi (divino summi rectoris Numine ita destinante) ad amplissimum Britannicæ Monarchiæ fastigium universo terrarum orbe applaudente ascendit.

Loquhabria Thamus. Banquo.

Origofamilia Stewartorum.

L O R N A.

E X C A M B D E N O.

Berogomum.

Lagh Aber.

Orna generosi hordei ferax habet ad vastum lacum, *Leave* dictum, *Berogomum* castrum, in quo olim justitiæ forum, & haud procul *Dunstafag*, id est, *Mons Stephani*, quondam regum habitatio, supra quod *Lacus Aber*, in terram tam longè ex occiduo mari se infinuat, ut lacui *Nesso*, qui in Orientalem Oceanum se emittit, nisi angusto spatio montes interpositi diremissent, confluxisset. In hac celeberrimum est *Tarbett* in *Lagh-Kinkeran*, ubi Parliamentaria autoritate *Iacobus Quartus* Iusticiarium & Vicecomitem constituit, qui australium insularum incolis jus

administraret. Has regiones, & ultiores, anno incarnationis Dominicæ d c v. tenuerunt Picti, quos Septentrionales Pictos vocat *Beda*, ubi pro-^{Columbanus.} dit illo anno *Columbanum* ex *Hibernia*, *Presbyterum* & *Abbatem*, habitu & vita *Monachi insignem*, in *Britanniam*, ad hos, qui arduis atque horrentibus montium jugis ab australibus Pictorum regionibus fuerunt sequestrati, religione Christiana imbuedos advenisse, eosque in præmium *Hij* insulam, nunc *I-Combkil* quæ objacet, illi concessisse, de qua suo loco. *Lor-*^{Domini.} *næ Domini* superiori ævo fuerunt *Stewarti*, hodie autem per foemellam eorum hæredem, *Argathelia* Comites, qui hoc in honorario suo titulo ubique præferunt. [Et illorum filii natu ma-^{ADDIT.} jores appellantur *Lornæ Domini*.]

EXTIMA ORA SCOTIÆ,

in qua

Provinciae aut Regiones sunt, Rossia, Sutherlandia, Cathanesia,
Strath-Navernia, cum regiunculis quæ iis subsunt,
itidemque Moravia.

Nomen.

Vicquid terrarum long-
go tractu, à sinu quem
Livennum dicunt, qui
Lochabriam à Lorna
dividit, adusque Orca-
das insulas, & extima
Continetis, compre-
hensa etiam Badeno-
cha, quæ à fontibus
Spææ fluminis ad de-

cursum ejus in longum porrigitur, non ita pri-
dem Vicecomitatus Innernessi nomine censeba-
tur. Et in hac urbe universi jus petebant, & in
hac urbe Prætoris capitalis, quem nostri vice-
comitem (*Sheriff*) appellant, sedes erat, sicut
hodie quoque manet: Quæcunque etiam ex
Æbudis per magna maris spatia iis littoribus
objacent, eodem jure tenebantur. Præfectura
hæc ad Marchiones Huntlaeos hæreditarie per-
tinebat.

Regimen.

Cathanesia.

At Cathanesia provincia cessit nuperus Mar-
chio in gratiam Cathanesiæ Comitum è Sincla-
riorum familia geniti, qui ejusdem Marchionis
sororem Ioannam Gordoniam in uxorem duxe-
rat, unde hodierna progenies, eaque provin-
cia Comitatus per se censetur.

Sutherlandia.

Idem quoque Marchio cessit jure Sutherlan-
diæ provinciæ in gratiam Georgii Gordonii co-
gnati sui, qui ducta Sutherlandiæ Comitum hæ-
rede filia, hoc Comitatu auctus, illum in suam
familiam transtulerat. Vnde hodie Provincia
illa Comitatus quoque per se censetur.

Cromartia.

Cromartia urbecula sinui ejusdem nominis
apposita, cum exigua proximæ terræ parte, jam
ab antiquo Vicecomitatus nomine habebatur,
cujus præfectura ad Vrchartorum familiam,
(cujus princeps familiæ in vicinia oppidi arcem
ac latifundia habet) adhuc spectat.

His divulsis manet adhuc amplissimus univer-
si regni comitatus, nam præter Badenocham,
Lochabriam, isthmumque illum terrarum, qui
Lochabriam ac Æbudas insulas interjacet, mul-
tis minoribus regulis habitam, omnesque eas
insulas quæ littori sparsim prætenduntur, Ros-
siam universam cum regiunculis vicinis, aut sub
illa comprehensis, Strathnaverniam, Assynt,
ac quæcunque lacum Nessum ambiunt, com-
plectitur.

Vetus Geographia hæc loca Creones, Can-
tas, Carnonacas, Mertas, Logos, & ad extre-
Scotia.

mum septentrionem Cornabios infedis-
se affirmat, quorum omnium nulla vel apud nostros
Scriptores vel exteros superest memoria, nisi
forte Cornabiorum obscura lateant vestigia in
arce Cathanesiæ Comitum, quæ non ita pri-
dem Gernigo, hodie *Castle Sinclair* dici incipit.
At Oceanus magnis terrarum spatiis infusus, in-
cipiens à sinistris ad Tæzalum promontorium,
nunc *Buchan-ness* dictum, à dextris autem ad
Veruvium promontorium, nunc *Dungisby-head*,
Innernessam usque penetrans, penitusque ad
Cænobium Beaulieu, Vararis æstuarii olim no-
mine, hodie *Murray Fyrth*, videtur nondum an-
tiquitatem deposuisse; in intimo enim sinus
secessu tres fluvii distinctis nominibus in unum
confluentes, sub nomine Farrar fluvii, magnum
illud Vararis æstuarium subeunt.

ROSSIA.

Rossia nomen prisca lingua Chersonesum
significat: & revera provincia hæc quan-
quam ad utrumque mare sese porrigat,
multis tamen sinibus irrumpentis Oceani utrin-
que lacinata, si universam eam intueare, cre-
bras insulas refert.

Hos omnes sinus (quod semel dixisse sufficiat)
quicunque prisca loquuntur lingua, per univer-
sum regnum Lacus nominant: ac propter am-
biguitatem vocis, sinus maris, lacus salcos, ter-
restres vero dulces appellant.

Rossia, quæ Occidentem spectat, Vergivio
oceanò objecta, multis sinibus intercisæ est, qui
omnes piscium uberi proventu (halecum præser-
tim immensis examinibus) luxuriant. Terra ve-
ro omnis asperis montibus intumescit, frugi-
bus parum felix, cum desint satis campi, silva-
rum frequens, pascuis quam messibus magis ac-
commoda. Sed frugum inopiam animalium
mansuetorum ac ferinæ copia levat, quæ hinc
abacta quotannis longe lateque distrahitur.

Primus in occidentem hybernū tractus *Kin-
tail* vocatur, angusto freto à Skia insula divisus,
sub eoque regiuncula *Glen-Elbeg*, avitum hoc est
& patrimoniale solum illustrissimi Comitum Sea-
fort, qui longe lateque per has provincias do-
minatur, familiæ Mac-Kennethorum princi-
pis: In hac est *Castel ylen Donen* in insula freti præ-
dicti, ubi Comitum hujus majores primas sedes
tenuere. In hunc influunt flumina modica Sheil,
B b b Lyick,

Lyick, Connag, Elchag, Luong. Glen-Elcheg vero attingit finum Carroun, in quem exonerat se ejusdem nominis fluvius. Postea legendoram, præteritis aliquot ignobilioribus sinibus, visitur sinus Ew, & ad mille passus supra eum lacus Ew, undique densis silvis obseptus, ubi superioribus annis ferrariæ exercitæ sunt, nescio an adhuc desitum sit.

*Brienna
sinus.*

Dehinc paulum ad septentriones sinus Briennæ, annua & copiosa halecum piscatura nobilis. Sinus ille Ptolemæo Volfus dici videtur. Mediterranea supra hunc Rossia pars *Ard-Ross* dicitur, id altitudinem vel altissimam Rossia partem significat, inter altissimos enim montes jacens tota horrida & inculta est. Supra hunc sinum proxime dictum, sequitur *Coigach* regiuncula, quæ vox quintam significat, censebatur enim vicinæ regionis Assynt quinta pars, at nunc avulsa alius dominii est.

Assynt.

Proxima est Assynt, inter Chircaig fluvium ac sinum Cheulis-cung, secundum littus porrecta. Promontorium Row-stoir-Assynt hic longe ultra reliquum littus in mare procurrit. Tralign fluvius ex monte altissimo Bin-moir-Assynt defluens, infra Ard-breck, ubi loci dominus arcem habet, permenso lacu Assynt dicto in mare se exonerat: mons ille cum nonnullis vicinis in mediterraneis Sutherlandiæ, marmoris, aut saxi, quod affinitate marmor referat, venis celebris: cæterum hic aspera & inculta omnia, neque præter cervorum, boum, equorum, caprarumque greges quicquam memorabile: cum Regio inops paucis colonis vix sufficiat. Regiuncula hæc ante multa tempora Sutherlandiæ accensa, ejusdemque pars habitata fuit, postea nescio quomodo inde avulsa in aliorum dominium concessit. Hodieque loci dominus Comitem Seafortium superiorem agnoscit: revera tamen vix ad Rossiam spectat, cum diceceos Cathanensis pars sit.

Iam qua Rossia Vararis æstuarium spectat, quanquam frequenter in montes intumescat, ad littus tamen ac fluviorum margines, (qui crebri sunt) mirum quam frugibus iisque optimis exuberet: Non hic triticum, non secale, avena, pisâ, fabæ, non hortenses herbæ aut fructus, supra fidem climatis, defunt. Qua Farrar fluvius in sinum sui cognominis, ut dixi, se condit, incipit hæc Regio, ubi Lovetta, arx antiqua Baronum Fraseriorum in his locis potentum vetus sedes.

Ard-Meanach. Cherfonesus ille qui inter duos sinus, Vararis, ejusque qui à Cromartiæ oppido nomen habet, *Ard-Meanach* dicitur, quæ vox mediam altitudinem significat: hinc excludo ejusdem Cromartiæ territorium, & viciniam, ubi suus est ut retulimus, Vicecomitatus.

Chanrie oppidum.

Hic in littore visitur oppidum Chanrie dictum, ad amœnos & fecundos colles qui illud cingunt in campis expansum, arce ac templo cathedrali, non illo tamen integro, non incelebris. Olim episcopalis sedes, unde ei nomen à Canonicis, eorum enim sedes nobis Chanrie dicitur, ut in Elgina vicina Moraviæ urbe, ea ejus pars, ubi illi cum Episcopo suo confidebant, à reliqua urbe distincta, hodieque *the Chanrie* dicitur.

Ab hoc oppido in Moraviam quotidianus trajectus est: nullus tamen subest oppido portus: naves in vicinam Minlochiam tribus milliaribus supra positam se subducunt. Infra Canoriam ad mille passus in eodem littore est *Ros-Markie*, designata ab antiquo urbis sedes, sed cujus luminibus sic perpetuo offecerit vicina Canoria, ut nunquam surrexerit. Paulo quoque superius ad littus supersunt Ormondia arcis rudera, unde Principes nostri partem titularum suorum derivabant; nec injuria, in his enim Rossia locis diversisque aliis non exigua latifundia ad fiscum spectant, quorum census annui in Scaccario, ut vocant, dependentur.

Beau-lieu amœnum & opulentum olim cœnobium ad initium sinus non longe Farrar fluvii ostiis positum est, nunc Baronum de Lovatt possessio.

Sequitur Cromartie urbecula ad initium sinus ejusdem nominis, de quo vere dicere liceat, nullum talem portum ab Orcadibus insulis ad usque Cantium in Anglia reperiri: est enim navibus aditu facillimus, intus tutissimus, capacissimus, syrtibus, vadis, brevibus liber, omnes denique egregii portus laudes habens. In utroque littore ad depresso margins septa lignea sunt frequentia, & multi usus; recedente namque æstu siccatisque arenis, pisces manu capiuntur.

In hujus intimo recessu fluvius Connel, aut Connen dictus exoneratur, qui diversis fluviiis constans, hoc nomine finitur: ad hujus ripam Mac-Kennethorum arx Kildun sedet, & paulo superius Braan, illustrissimi Comitis Seaforti arx haud ignobilis, ad quem in vicinia non exigua pars terræ spectat. Est hic fluvius Margaritifer, unde non raro Uniones insignes è conchis sui generis leguntur. At non unci hujus fluvii ea laus: quam plurimi enim alii, at in hoc tractu diversisque aliis non hac dote cedunt: neque margaritæ hæc Deæ, Donæ, Ythannæ, Vgio, multisque rivulis etiam mari procul in Vicecomitatu Abredonensi defunt: multa que alia flumina mihi indicta his conchis scatent.

Vix mille passibus ab hujus fluvii ostiis, Dinwell oppidulum non magni nominis sedet, pingui & felici solo positum, unde non longe ad arctum se tollit multis jugis ingens & asper mons Weves, multumque soli occupans, Thanam in proximis dicendam aspicit, herbidis tamen vallibus frequentibusque rivis irrigans non omnino inutilis est.

Ad arctoum freti latus Fowlis arx visitur, paulum à littore reducta, Dynastæ cognominis Monro avita possessio, cujus familiæ progenies hic non exigua latifundia jam ab antiquo habent. Infra in eodem littore est Balnagaun castrum, Rossiorum universæ familiæ Princeps in his Regionibus eam tenet, & cognomen illud late per hæc loca diffusum est: paulo inferius visitur Miltoun, amœna & jucunda habitatio Baronis Innesii.

Iam ab antiquo Comites Rossenses in toto hoc Comitatu supra cæteros pollebant: quibus deficientibus jus omne ad Donaldum Insularum Æbudarum regulum præpotentem, aut spectabat,

R O S S I A.

E X C A M B D E N O.

bat, aut ille ex cognatione arrogabat: quo negato aut interverlo succedendi jure, ille hæc armis repetit, facileque tenuit; unde animo vasto majora ac illicita concupiscens, proxima (transgressus Vararim) ad se rapit, cumque nemo se opposeret, Abredoniam cum exercitu iter habet. Acta hæc circa annum 1411, quo tempore Iacobus I, defuncto Patre in Anglia, captivus contra omne jus gentium detinebatur, regno interea per Interregem administrato. Oppositus Donaldò est Alexander Marriæ Comes, qui copias ejus cecidit, ex acie profugus, majestatis reus, hoc Comitatu multisque aliis latifundiis excidit, neque unquam posterì ejus in tantam potentiam revaluere.

Tayn.

Sequitur alius sinus & Chersonefus alter: finum hunc ab oppido ei appposito Fretum-Tayn vocant, importuosus, & propter breviam navi- bus formidandus. Sinus hic ad multa milliaria terras irrumpens Sutherlandiam à Rossia divi- dit, definit autem ad promontorium Terbat dictum. Hic egregii eximieque uberes agri sunt. In eo est Fern cœnobium amœno loco positum: est quoque in reducto hujus sinus littore Tayn oppidum; ubi circum solo, prisca lingua Bale-Guiche aut Bale-Duiche (nam utroque modo effertur) dictum, à Dothesio vel Duicho san- cto habito, cujus ibi templum cum asyli olim jure, ad hoc frequentes peregrinationes insti- tuebantur superioribus temporibus. Supra hanc urbem ad tria milliaria, trajectus in Sutherlan- diam patet, locum Portincul-tyr vocant: ad mil- liaria aliquot supra trajectum hunc fretum jam angustius tenui canali fertur, ubi duo flumina su- scipit, Charron ad australe littus, ac in intimo secessu Okel.

Portincul-tyr.

Charron fl.

Strath-Charron.

Okel fl.

Strath-Okel.

Montes.

Charron ex editissimis montis Skor-mi-varr jugis defluens per montana & sylvestria lapsus, tractum quem Strath-Charron vocant, secat: universus hic tractus ut plurimum sylvis vesti- tus, imprimis proceris abietibus, vicinis exte- risque materiam suppeditans: lætus quoque boum armentis, equorumque gregibus, ad In- nercharron ostia habet. Okel fluvius nequa- quam pari magnitudine, in intimum, ut dixi, sinum effunditur, tractum eum secans, qui à flumine Strath-Okel dicitur, ad quem pagi ali- quot apppositi, sed nihil hic memorabile: Vter- que hic tractus ad Rossiorum familiam spectat. Paulo ultra Okel fluvium, ad Chassil rivulum totius provinciæ limes est.

Montes in hac Provincia magni, multi, edi- ti, ita ut magna soli pars iis cedat, mediterræ- nea tamen præter supra dictum Weves, qui duobus fretis super incumbit, ac in omni occi- dua ora mari imminentes exiguum terræ cultu- ræ relinquunt; horum nomina cum latiali ore vix efferri queant, edere supersedeo, vestiganti ea tabula regionis adeunda erit.

Paucæ insulæ, neque illæ cognitu dignæ o- ram hanc cingunt, præter Skiam quæ suam de- scriptionem meretur.

Scotia.

Rossia, ita dicta antiquo Scotorum voca- bulo, quod alii *Promontorium*, alii Penin- sulam interpretantur, CANTÆ populi, *Canta pop.* non absimili verbi notatione Ptolemæi ævo in- coluerunt. Hæc sua amplitudine diffusa utrum- que prospectat Oceanum; qua Vergivium, at- tollentibus se convexis jugis & crebris nemori- bus, cervis, capreis, damis, & sylvestribus avi- bus abundat; qua Germanicum, arvis & pas- cuis est lætior, multoque cultior. In ipso primo hujus limine *Ardmanoch* regio non exigua, quæ *Ardma- noch Baro- nia.* in titulum filiis secundo-genitis Regum Scotia- cessit, excelsis montibus & nivi fidissimis assur- git. De quorum altitudine mihi mira nonnulli retulerunt, cum tamen veteres Geometræ nec maris profunditatem, nec montium altitudinem ad perpendiculum decem stadia, id est, mille ducentos quinquaginta passus superare prodide- rint. Quod tamen qui *Tenaris* inter insulas *Ca- narias* ad xv leucas consurgentem, aspexerunt, & vicinum illis Oceanum navigarunt, verum esse nullo modo admittunt. *Lovett* hac in parte est castrum & Baronia celebris familiæ *Fraserio- rum*, quam de regno Scotico optime meritam Iacobus Secundus, ut perhibetur, in Baronum ordinem adscivit; & *Clan-Ranaldi* gens cruentis- sima inito certamine totam extinxisset, nisi di- vinitus octoginta è primariis hujus familiæ viris uxores gravidas domi reliquissent, quæ totidem maribus editis familiam redintegrarunt.

Montium
& maris
altitudo.
Plutarch.
in P. Emi-
lio de O-
lympo.Fraserii,
Barones
Lovett.

Ad *Nessi* vero ostium *Chanomy* à Canonicorum *Chanomy.* Collegio opulento, dum res stetit ecclesiastica, floruit, in qua Episcopo Rossensi Cathedra est constituta. Iuxta locatur *Cromerty*, ubi *Vrquhuart* *Cromarty.* vir nobilis jure avito hujus Præfecturæ Viceco- mes jus dicit; statioque est cuilibet classi quan- tumvis magnæ adeo commoda & secunda, ut nau- tis & Geographis *Portus Salutis* nominetur. *Portus Salutis.*

Supra *Littus* est *Altum* cujus meminit Ptole- mæus, nunc ut videtur *Tarbarth*, [pertinet ad Dominum Ioannem Makinny, consanguineum Comitum de Seaforth.] Ibi enim littus alte eminet, hinc *Cromero* portu illo tutissimo, inde *Celnio*, nunc *Celnio flu.* *Killian* fl. inclusum. Hæc ad Oceanum Orienta- lem. In Occiduum mare, *Longus* flu. à Ptole- mæo memoratus, qui hodie *Lough Longas* in- fluit. Deinde *Cerones*, ubi nunc *Asinsshire*, regio *Cerones.* plurimis æstuariis intercisa, confederunt.

Rossia Comitum seriem è Scriptoribus conte- nere plusquam difficile est. Ante annos plus mi- nus quadringentos *Ferquhardum* hoc titulo flo- ruisse legitur, deficientibus autem masculis ad *Walterum Lesley*, qui rebus animose sub Ludo- vico Imperatore gestis nomen *Generosi Equitis* promeruit, per filiam devenit, è qua Alexan- drum Comitem Rossensem, & filiam Donaldò, *Insularum Hebridum* Domino, enuptam genuit. Alexandro nata erat unica filia, quæ in Rober- tum Albaniam Ducem jus suum omne transcrip- sit: quo irritatus Donaldus ille Insulanus, re- gnante Iacobo III, se *Regem Insularum*, & Ros- siæ Comitem dixit, longe lateque ferro & flam- ma in

ADDIT.

Rossia Co- mites.

C c c

ma in patriam grassatus. Demum Rex Iacobus Tertius Parlamentaria autoritate anno MCCCC LXXVI Rossiae Comitatum Coronae ita adnexuit, ut successoribus nec ipsum Comitatum, nec aliquam ejusdem particulam ullo modo à Corona abalienare, vel cuicunque nisi Regum secundo-genitis è legitimo connubio concedere ullo modo liceat. Vnde hodie Carolus, Regis filius secundo-genitus, Dux Eboraci, eodem ADDIT. utitur, & fruitur. [Hic hic Carolus ille, præclara, si quis unquam alius, indole Princeps, Magnæ nuper Britanniae Rex, cujus egregia virtuti, fatis & subditorum nequitia ex condito velut obluantibus, *dignus visus fuit Deo* (magnifica hæc Senecæ vox) *in quo experiretur, quantum suprema Fastigia possint pati*; etenim inaudito à sæculis facinore, mentito Iuris prætextu, à perfidis sævissimæ morti addictus, Rex potentissimus innocentissimusque interiit: Hujus vero filius Carolus, hoc nomine Secundus, perpeffis ab obitu Patris per annos undecim molestiis innumeris, totoque orbe veluti profugus, anno tandem MDC LX, Dei nutu ad suos revocatus, funestis toto orbe Britannico dissidiis regia plane prudentia penitus extinctis, rebusque altâ pace compositis, concordibus Procerum populorumque sibi subditorum votis, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ regnis feliciter imperat.]

EDIR-DA-CHEVLIS NOVA DESCRIPTIO.

SI vocem regiunculæ è prisca lingua interpreteris, significat inter duo freta, sic enim revera positus ejus est; ab ortu enim æstivo à Dureinsh ad sinum Cheuliscung in occasum hibernum porrigitur: ubi vicinam regiunculam Assynt habet. Tota sylvis & montibus aviis horrida, culturæ nisi paucissimis locis impatiens: mare ac vicina omnia piscosum, sinus halecibus fecundi, montes venatui & aucupiis aptissimi, ad exiguum lacum Stacky tractus est sylvestris, ubi cervi omnes bifurcatis caudis reperiuntur. In Isthmo ad promontorium Faro-head cervorum gregibus eo compulsis hominumque multorum indagine & mari clausis, immixtis canibus jucunda est & felix venatio. Incolæ rari, cum aspreta & avia hæc paucis vix sufficiant, attamen pecori apta, equorum, boum, caprarum gregibus plena omnia, unde neque pisces, caro, aut lacticia defunt. Superioribus temporibus Sutherlandiam dominum agnoscebat, nunc vero Strath-naverniæ accensetur, ejusque domini ditioni subest.

M O R A V I A,

vulgo

M V R R A Y.

E X C A M B D E N O.

Vacomagi.

Varaxis
sinus.

Spey fl.

Rothusii
Comites.

Lexa fl.

Baro Spiny.
Baro Kin-
loß. Anno
972.

ADDIT.

Banatia.

Narne Shi-
riff-dom.Lough-
Ness.

Rans Grampium mon-
tem, qui velut serie per
cohærentia juga mul-
tis flexibus dorsum huc
usque agit, VACO-
MAGI olim sedes ha-
buerunt ad sinum VA-
RARIM, ubi nunc Mur-
ray, Latine Moravia,

sua feracitate, amœni-
tate, & fructiferarum arborum commoditate
insignis. Spey flu. inclytus per hanc sibi iter in
mare aperit, in quo hospitatur cum Rothus ca-
stellum irrigaverit, unde familia Lesleyorum Co-
mitis titulum accepit, ex quo Rex Iacobus Se-
cundus Georgium Lesley ad Rothusii Comitis ho-
norem exexit. De hoc Spey Poëta noster Ne-
chamus:

Spey loca mutantis præcept agitator arena
Inconstans certas nescit habere vias.
Officium lintris corbis subit, hunc regit audax
Cursus labentis nauta fluente sequens.

Lexa fl. à Ptolemæo memoratus, qui nunc
Loß, juxta in mare se condit, prope quem cer-
nitur Elgina, in qua & Forres vicina Vicecomes
hæreditarius I. Dunbar de Cumnock è stirpe Comi-
tum Marchia jus administrat. Vbi vero mare
jam subiturus solum planius & mollius reperit,
& in lacum oloriferum, in qua Olorina herba
abundat, diffusus, castrum habet impositum
Spiny, quod nunc primum suum habet Baronem
Alexandrum è stirpe Lindsayorum, uti vicinum Kin-
loß celebre olim monasterium (aliis Kill-flos à flo-
ribus non sine miraculo ibidem subito enatis,
cum cadaver regis Duffi trucidati & occultati
eodem loco reperiretur) suum etiam habet Do-
minum Edwardum Brus Angliæ Chartophyla-
cem, & Regiæ Majestati à sacris consiliis, quem
Rex Iacobus VI. Baronem Brus de Kinloß crea-
vit. [Ejus filius est Comes de Elgin, major na-
tu in duello periit.] Hæc ad littus. Interius ubi
jam Bean castrum (Banatia creditur quam me-
morat Ptolemæus) vas marmoreum artificiose
in sculptum & Romanis numismatibus repletum
anno CIO CCCC LX fuit repertum. Iuxta Nar-
din five Narne est Vicecomitatus hæreditarius
Cambellorum de Lorna, ubi arx erat, in peninsula,
ingenti altitudine mirificis operibus extructa, &
Danicis armis olim occupata. Parum hinc abest
Nessus, lacus peramplus, x x i i i scilicet mille
passuum in longitudine protensus, aqua adeo
tepida ut in hoc rigenti cœli climate nunquam

Scotia.

congelet, à quo tenui quasi montium isthmo
Lutea five Lothea lacus, qui in Occiduum mare
se per Aber emittit, dirimitur. Ad hos lacus duo
olim extiterunt insignia propugnacula, quorum
alterum Innernes, alterum Innerlothea è lacuum no-
minibus dictum. Innernes suum habet Vicecomi-
tem hæreditario jure Marchionem Huntley, qui
late authoritatem exercet. [At Regi Carolo an-
te decennium vel circiter vendidit.] Sed habe
quæ de his conjunctim cecinit I. Ionstons:

Imperii veteris duo propugnacula quondam,
Primaque regali mœnia structa manu.
Turribus oppositis adverso in limine spectat
Hæc Zephyrum, Solis illa orientis equos.
Amnibus hinc atque hinc cincta, utrique piscibus amnes
Fœcundi. hæc portu perpete tuta patet.
Hæc fuit, at jacet heu, jam nunc sine nomine tellus,
Hospita quæ Regum, est hospita facta feris.
Alteræ spirat adhuc tenuis sufflamina vitæ,
Quæ dabit & fati turbine victa manus.
Dic ubi nunc Carthago potens? ubi Martia Roma?
Trojaque, & immensa ditis opes Asia?
Quid mireris enim mortalia cedere fati
Corpora? cum videas oppida posse mori.

[Et sic cecinit Arturus Ionstons de Inner-ADDIT.
nesso:

Vrbs vicina freto, tu surgis in ubere campo,
Et prope Parrhasia virginis ora vides.
Atria te regum decorant, & sanguine fuso
Pictorum toties qui rubuere lacus.
Vela ferens Nessus vitreis interluit undis,
Et ratibus famulas applicat ille rates.
Non coit unda gelu, medio sed tempore brumæ
Liberæ victrices in mare volvit aquas.
Nec desunt gravida gelido sub fidere messes,
Nec minus est famuli fertilis unda freti.
Proxima te Thule, vicinaque ditat Ierne,
Omnis & Arctois insula septa vadis.
Abstulit imperii dudum Bodotria fasces,
Et dominæ titulo cœpit Edina frui.
Tu tamen Emporium regni diceris, honorem
Hunc natura tibi dat Geniusque loci.

Et idem de Innerlothea:

Quæ vetus hospitium fuit Ennerlothea regum,
Iam ruit, & cineres hac tumulantur humo.
Tempus edax rerum munitas subruit arces,
Perdere Pictorum quas nequiere manus.
Si quod adhuc marmor superest, incidite Musæ
Distichon hoc, cælo non metuentes mori.
Nemo dehinc Pacem Bellonæ præferat, urbi
Quam premis, hæc genitrix, illa noverca fuit.]
Sub Rege Roberto Brus, Thomas Randolphus,

D d d

ejus

*Moravia
Comites.*

ejus è sorore nepos, qui pro patria summos labores gravissimasque contentiones suscepit, *Moravia* Comitis titulo fuit celeberrimus. Sub Roberto Secundo Ioannes de *Dunbar*, qui Regis filiam in pretium violatæ pudicitiae cum hoc *Moravia* Comitatu accepit. Sub Iacobo Secundo Guilielmus *Creichron* regni Cancellarius, & *Archebaldus Douglas* acerrime de hoc Comitatu sunt digladiati, cum in *Moravia* Comitatu contra leges & instituta majorum *Douglasus*, qui filiam Iacobi de *Dunbar* Comitis *Moravia* minorem duxerat, praelatus erat *Creichtono*, cui natu major fuerat collocata, potentia & authoritate Guilielmi Comitis *Douglasii* apud Regem, quæ tanta fuit, ut non modo hunc & *Moravia*, verumetiam alterum fratrem *Ormondia*, cognatosque

duos *Angusia* & *Mortonis* Comitibus auxerit. Sed hæc potentia, quæ non fida, quia nimia, mox fuit ipsi exitio. Sub Iacobo Quinto frater ejus, quem Regni vicarium constituit, hoc honore usus est, & nostra memoria Iacobus, Regis Iacobi Quinti filius nothus, hunc honorem à Maria Regina sorore accepit, cui ille malam gratiam rependit, cum ipsam, paucis procerum adscitis, pessimo in Reges exemplo, regno abdicaverit; quod tamen ipse paulo post globulo trajectus fuit. Ejus filia unica Iacobo *Stewart* de *Down* marito, cui genus è regio sanguine, scilicet ab Albaniae Ducibus, hunc titulum attulit, qui ab æmulis occisus filium Iacobum reliquit in hoc honore successorem.

N O V A M O R A V I Æ D E S C R I P T I O,

Auctore ROBERTO GORDONIO.

*Aëris tem-
peries.*

*Terræ fer-
tilitas.*

Moraviam descripturo, hoc mihi verissime præfari liceat, eam saluberrimo cælo, nulli inferiorem, indulgentia & bonitate terræ longe omnibus cæteris arctois nostris provinciis antecellere. Aëris hic tanta temperies, ut omnibus circumcirca hyemis sævitia rigentibus, neque nives perennent, neque gelu aliquid magni incommodi fructibus aut arboribus pariat. Vnde verissimum experimur, quod incolæ jactant, se supra vicinos omnes quotannis quadraginta serenos sentire dies. Nihil ullibi toto regno provenit, quod non foeliciter hic luxuriat, aut si desit, incolarum socordia non cæli aut soli vitio adscribendum est. Si segetes respiciamus, eas mira & constanti cornucopia fundit tellus, si fructus omnigenarum arborum, herbas, flores, legumina, hic omnia affatim cernere licet, eaque omnia tempestitiva. Apud alios vix cæpto autumno, hic omnia matura defecantur, & in areas subdiales (ut mos gentis) convehuntur, & si hanc regionem cæteris comparemus, vix sentitur hyems: Aperta fere semper tellus, maria patefcunt, nec intercluduntur itinera. At cum multum terræ messibus occupetur, herba parior est: est enim tota hæc regio segeti & cultura dicata, sed pastio non longe petenda: supra enim in mediterraneis ad pauca millia passuum satis superque est, quo quotannis jam adulta æstate boves laboribus rusticis absolutis ablegantur. Nullibi instructius macellum quam hic reperies, nullibi viliori pretio annona: nec hoc ex inopia aris, sed ex abundantia. Incolæ etiam (ut sæpe in foelici solo) in multis inertes, mari

strenue se piscatura exercent, eaque vicinos excellunt. In inferioribus ad littora locis laboratur inopia glebæ bituminosæ ad ignis usum, idque solum incommodi sentit beata regio, sed illud paucis locis accidit, eique strenue componendo medentur, (nam & hoc fatendum est) & assidua se agricultura exercentes parum otiosi, parum hoc sentiunt aut curant. Siticulosa tellus frequentes imbres æstivos desiderat, ut exuberet messis, neque iis (contra quam vicinis accidit) gravius ariditate & ficitate malum.

Regio hæc à Nesso fluvio ejusque ostiis secundum littus ad Spææ fluvii ostia, si ab oppidis ad oppida, ut itineris fert ratio, te conferas, ad triginta quatuor milliaria nostratia (quæ quinta parte large Anglica excedunt) complectitur. At latitudine impar: eximia hæc terræ ubertas vix sex aut septem milliaria excedit, aliquando angustior.

Solum campestre, humile, quandoque in amœnos colles assurgens, plerunque arenaceum, sed admista semper argilla, cui superfuso letamine mire pinguescit.

Præter dictos fluvios irrigatur Narno & Findorno, & ad Elginam urbem Loxia amne.

Nessus fluvius, si fontes ejus quærantur, haud procul mari Vergivio è lacu Coich defluit, unde nomine Coich assumpto, post aliquot milliarium cursum in ortum fere brumalem tendens ingreditur lacum Garrif, quem permeans jam Garrif dictus, tertium lacum exiguum Eawich allapsus, jam in ortum æstivum se reflectens, ad duum milliarium intervallum Nessum lacum subit, viginti quatuor milliaria in longitudinem expansum, immensæ & inexploratae profunditatis, qui lacus horrido, inculto & aspero circum-

Narnus

Findorn

Loxia

Spæa

*Salmon
piscatu
celebris*

*Mod
cand*

cumquaque solo, nunquam tamen glaciem sentit, neque fluvius inde effluens, quamvis nullus sentiatur aquarum tepor, lacu exiens ad quatuor milliaria, Innernessam urbem ad mœnia alluens, Vararis æstuarium subit.

Narnius. Narnius fluvius in montanis, quæ Strath-Herinem & Glen-Tarf tractus separant, ortus, tractumque sibi cognominem (Strat-Nairn vocant) dividens, in ortum æstivum cursu pergens, ad urbem itidem sui nominis mare ingreditur, sine portu tamen.

Findornus. Findornus fluvius iis jugis oritur, quæ Badenocham, Glentarfam & Strath-Herinem dividunt, & longo cursu Herinus dictus, unde tractus quem irrigat Strath-Herina dicitur; jam mari propior, Findorni nomine assumpto, præteritis Tarnvayo arce, Forressa oppido, Killoffa opulento & magni nominis olim cœnobio, ostia habet, quæ mare subit, sub ipsa ostia in occasum reflexus, unde quamvis portus satis tutus sit, quærenti tamen difficilis.

Loxia. Loxia pauculis supra Elginam urbem milliariibus è tribus rivis una confluentibus ortus, eam urbem ad septentrionem alluens, non longe illic in mare defluit; nulla re insignis, nisi quod exundationibus multum damni dat vicinis campis uberrimis, effusis præsertim in vicinum lacum Spynie undis, unde multum egregiæ telluris haustum lacui accessit, neque quotidie cessat malum.

Spæa. Spæa, ingens, limpidissimus, rapidissimus, omnium secundum Taum maximus, emergit ex exiguo lacu sui nominis, in jugis quæ Badenocham & Lochabriam interjacent: ut plurimum incitato cursu in ortum æstivum, altis undique montibus septus, silvisque coronatus, multis fluviiis, innumeris torrentibus, è montium præcipitiis auctus, fertur, donec intra sex milliaria mari appropinquaverit, tum recta in arctum deflectens, plana & culta secans, multum damni vicinis campis dans, ostia subit: nullo portu insignis, minora navigia ægre admittit, vix ad mille passus æstum sentiens: non raro æstivis caloribus, nullis imbribus, flantibus Zephyris, qui undas impellunt, intumescit. Nullus Britannæ fluvius proventu salmonum ei par, præter Dæam & Donam, quem tamen utrunque variis annis æquat: condiuntur enim & exportantur hinc quotannis plerumque octuaginta, non raro supra centum *Lastas* ut vocant, quarum si ratio ad *Tonnas* ineatur, quarta parte excedent. Tota hæc tam quæstuosa dominis piscatura intra paucissimos æstivos menses, & intra milliariis unius spatium absolvitur, ad vicum Germach dictum. Toto cursu à fontibus piscatura exercetur, at vix condiuntur, sed in quotidianos usus cedunt, & tridentibus uncinatis, clara luce manu in pisces natantes jactis, aut corbis vineis corio circumtectis noctu piscatio hæc instituitur, corbes hos apprime Lucanus describit:

Salmonum piscatura celebris.

Modus piscandi.

*Primum cana salix, madefacto vimine, parvam
Texitur in puppim, caesoque induta juvenco,
Vectoris patiens tumidum supereminet amnem.*

Corbes hos nemo sanus & inexpertus ingreditur, assueti tamen audacter, cessante omni *Scotia.*

alio trajectu, feroci fluvio supra modum intumescenti feliciter se credunt. Ius tam lucrosæ piscaturæ ad cœnobium Pluscardense ab antiquo spectabat: de qua re fama ad nos manavit, quendam è Regibus nostris antiquioribus, cujus nomen intercidit, ex itinere in hoc cœnobium divertisse, epulisque minime regalibus exceptum, mirantique vilem apparatus, Cœnobiarcham hoc ex inopia excusasse: subjicienti Regi, quidvis se præstiturum, quod sine aliorum injuria concedi posset, cœnobiarcham respondisse, nihil jam vacui in terra relictum, omnibus posfessis, petere se solum pauca in flumine stadia, quæ neminem læderent, & juris regii essent, quod annuente Rege facile concessum est.

In duas præfecturas seu vicecomitatus Provincia hæc dividitur: prima, eaque major Elginæ & Forressæ nominibus venit; altera angustior, Narniensis à nomine urbeculæ vocatur. Excipiuntur hinc prædia & terræ, quæ ad Episcopatum Moraviensem ab antiquo spectabant, in his enim jura Regalia Episcopus habebat, quæ nunc fisco cesserunt. Aliquantum quoque soli circa Innernessam urbem ad eam præfecturam pertinet.

Oppida sunt Innernessa, ad Nessum, qui ponte sublicio trajicitur, portu infido & minorum navigiorum solum capace, cæterum commodissimo loco posita, & ad regionum vicinarum commercia suscipienda idoneo: antiquitus Regum domicilium: Arx in amœno colle urbem & viciniam omnem late despicit: ager suburbanus fecundus: nihil deest, nisi quod gleba illa bituminosa qua instruitur focus longius petenda.

Potus omnium harum provinciarum cerevisia, cum lupulo, frequentius sine eo, antiquo more decocta. Non deest omnibus his oppidis vini transmarini copia, æquo satis pretio. Memini me adolescente cum Lutetia domum redirem, vidisse vinum Rotomagi longe carius venisse, quam post paucos menses idem in his oris vanebat: erat autem utrumque Burdigala advectum: Causa erat modicum tum apud nos vetigal. At præter vina habent nativum suum liquorem, aquam vitæ dictum, quo præsentem (nunquam autem deest) fastidiuntur vina etiam generosissima: Extrahitur liquor hic ex cerevisia, adhibitis aromatibus, ubique fere, & tanta copia, ut omnibus sufficiat. Hoc se ingurgitant plenis haustibus, ut peregrinis miraculo sit, (tantæ ejus vires sunt) ad hæc eos durare posse. Nemo fere melioris notæ abstemius, nec hanc infamiam matronæ effugiunt. Itinerantes asperima hyeme, intensissimis frigoribus, lagenula hujus liquoris & caseolis aliquot muniti, nam de obsonio aut pane parum solliciti sunt, longissima itinera sine incommodo pedibus emeuntur: Et quanquam hæc ad hanc urbem adnotaverim, communis omnium harum regionum hic mos est.

Paulum sequendo littus visitur nova substructio Comitum Moraviæ, (castrum Stuarti vocant) amœno & fertili loco posita, cui adhæret ecclesia parochialis *Pettie* vocata, ubi superioribus temporibus servabantur ossa gygantis Ioannis, per antonomasiam *Parvi* dicti: quæ intra

E e e

meam

*Cullodin
arx,
Dac-hous
castrum.*

meam ætatem, flammis absumpta ecclesia, non amplius comparent. Propius ad urbem est *Cullodin* arx; neque longe illinc *Dac-hous* Baronis *Frazerii de Lovatt* castrum. At legendo oram maris, præterita *Ardirsyir*, ubi trajectus est, solitudo est, ubi cædis exercitus Danorum vestigia supersunt.

Narna.

Sequitur *Narna*, ad ostia *Narni* littore arenoso posita, ubi, si quid mihi contra omnium consensum dicere liceat, hic *Ptolemæum* *Alata* castra locasse video, quæ cæteri ad *Edinburgum* retulerunt: nulla certe in numeris ejus menda, cum ille eo loco institutam descriptionem numeris apte succedentibus persequatur. Faciem hujus loci mutavit ætas, & mare, aggestis arenis, portum, qui antiquis temporibus satis tutus fuerat, obstruxit, & non exiguam uberrimæ terræ partem partim delevit, partim hausit: apparent hodie recedente æstu magnificæ & præclaræ arcis rudera, sed de hoc viderint alii. Trans flumen diversæ visuntur arces, inferiorisque nobilitatis (quos *Gentlemen* patria lingua vocant) ædes: quorundam nomina attingam, *Loch-luy* à lacu dicta, quod ibi loci mare brevem finem faciat. Sequuntur *Inshock*, *Kinnudie*, *Penig*, *Kinsterie*, *Auld-Ern* vicus habet vicinam rupem, cujus fragmina decussa ignibus ardent & flammam dant, manente tamen faxi mole: mihi videtur sulphuris vivi vena, nam cinerei aut grysei coloris est, eodem modo ardet, & sulphur aliquantum olet.

*Alie arces
nobilitum.*

Ascendendo flumen occurrit *Park*, nec longe illinc *Caddel* arx, ubi est pyritis vena, ærisque non obscura indicia. Diversa ripa sedet *Kilraok* *Rosfiorum* arx. Vterius littus sequendo nihil habetur præter campos junco marino & chamejunipero tectos, & innumera *Phocarum* examina, quæ multum damni salmonibus flumina subeuntibus dant. Inde *Cowbinn*, & ad ostia *Findorni* venit. Supra apparent *Grangehill*, *Brodie*, *Earls-mill*, *Moynes*, *Lethin*, ad rivum qui in *Findornum* defluit: omnes hæc jucundæ sunt habitationes & solo felici positæ. Ad fluvium infra sylvam videtur *Tarnway*, antiquissima *Moravienfium* Comitum arx & sedes. Duobus inde milliariibus in adversa ripa est *Forres* oppidum, amœno loco (si quod aliud septentrionis) positum, olim *Regum* habitatione & arce, quæ nunc pene defecit, insigne: at hodie priorem magnificentiam non tuetur. Paullum infra est cœnobium olim magni nominis, opulentum, & magnifice extructum, *Killos*: sed fato rerum hodie parum antiqui splendoris manet. Ad illud in flumine sunt moles ad excipiendos pisces decedente æstu, ut in *Rossia* diximus. In bivio qua iter est *Forres* sam, stat ingens columna, uno lapide constans, monumentum pugnae à *Milcolumbo* *Kennethi* filio Rege nostro contra *Suenonis* *Dani* copiarum duces habitæ, nunc pleraque vetustate adefa sunt, neque apparent literæ.

Villa, vici.

Inter hanc & *Elginam* ad octo milliaria à dextris & sinistris, innumerae arces, villæ, vici; quæ omnia enumerare non est opus, paucos attingam. *Altyr*, ad *Cuminios* spectans, quæ gens ante trecentos annos omnium *Scotia* nobilium, & supra omnes *Scotorum* proceres potentissima & numerosissima, jam pene defecit. Tenuerat

ea gens *Buquhania* maximam partem, *Strath-Bogiam* universam, *Balvaniam*, *Badenoch* am, *Lochabriam*, *Atholiam*, multaque alia in his oris: Multa quoque in australibus nostri regni provinciis, quæ mihi nunc non occurrunt: Ecclesiasticos quoque redditus non exiguos: sed cum à partibus *Edwardi* primi *Anglorum* Regis in patriæ dedecus contra *Robertum* primum, vindicem nostrum, stetissent; perduellionis rei, iis omnibus exciderunt, maximamque partem aut misere periere, aut solum vertere.

Sequuntur *Kylbuiack*, *Bogs*, *Alyisk*, *Burgie*, *Ernesyd*, *Avas*, *Hemp-riggs*, *Pettindreich*, *Mayn*, *Quarrell-wood*, *Inche-Brok*, *Funrasie*, *Duff-hous* ad caput lacus *Spynie*, cujus exundationibus multum damni quotidie sentit, *Gordons-toun*, *Kirk-toun*, *Dreny*, & in ora *The Bruch*, olim munita arce mari circumdata, rupi firmissima superposita, cum reliquum littus arenosum sit. Hinc nunc quoque in adversa *Rossia*, *Sutherlandia*, & *Cathanesia* littora quotidianus trajectus est. Proxima est *Rosyll*, ubi arenæ ventis mari excitæ non exiguam optimæ terræ portionem aratro subtraxerunt. Inferius ad ripam lacus est *Bellormie*, eique contiguus vicus cum ecclesia *King-Edward*, solo uberrimo positus, à nomine ejus *Angliæ* Regis dictus, qui nihil non tyrannide sua tum infederat. In eo vico olim palatium, aut structura palatii nomine, ut chartæ ibidem scriptæ adhuc testantur, fuerat, cujus hodie nihil superest.

Trans *Loxiam* amnem est *Innes*, Baronis *Innesii* domus, qui multa in propinquo latifundia tenet adusque *Spæam*, & in flumine non exiguas piscaturæ partes. Sequuntur *Leuchars*, *Wrchart*, *Cokstoun*, *Ortoun* ad trajectum *Spææ*, & supra eam *Rothæ* arx, cui debet titulos illustrissimus *Rothæ* Comes, ut in *Fifa* attigimus. Supra paucis milliariibus ad *Loxiam* est *Pluscarden*, antiquum & opulentum cœnobium, cui nihil præter *Abbatem* deerat, à *Priore* enim regebatur.

Supereft *Elgina*, præfecturæ caput, ubi jus dicitur, non ita pridem *Episcopi* sedes. *Loxia* eam ad ortum & septentrionem variis flexibus errans ambit, solo arenaceo, at insigniter fertili posita: Arcis rudera in arenaceo colle ad ortum urbis flumini incumbunt, hæc *Danicis* bellis perit, sicuti non paucæ per totum regnum munitæ arces. Templum in ea cathedrale, aut potius parietinæ Templi, quod dum floreret, magnitudine, splendore, insignis artificii labore, omni denique exquisita magnificentia, omnia, non solum harum regionum, sed totius regni *Templa* excelluisse videtur. *Episcopus* laxas & amœnas ædes, firmissima arce munitas (*Spynie* dictas) ad lacus ripam ejusdem nominis, altero ab urbe lapide, ubi diversaretur, habuit, quæ hodie supersunt, jucundissimis hortis, & silva, quæ jam deficit, circumdata. Lacum frequentat omne genus aquaticarum alitum, *Cygnorum* præsertim. Herba innascitur lacui, caule recto, foliolis hyperico non dissimilibus, longe tamen majoribus, semine racemoso in summo caule, flores non observavi, nunquam se aquis exerit, nec purum aërem videt, *Olorinam* accolæ vocant, quam nondum *Botanici* observarunt, sicut

ut

ut nec innumeras alias hujus climatis indigenas plantas: hanc sectantur Cygni, hac libenter vescuntur: unde tanta iis cum hoc lacu familiaritas. Iam si urbem spectes, nullus ædibus nitor, nullus talis cultus, qualem tam beata postulat regio, quod plane incolarum socordiam arguit: at introgresso nihil in mensa desiderabitur, larga omnia, optima omnia. Gens comis, hilaris, aperta, & in epulas, pocula præsertim effusa.

Fama refert Thomæ Randulfo, fortissimo hujus regionis Comiti, à bello reduci occurrisse magnum viduarum hujus urbis agmen, quarum viri in acie ceciderant, orbitatem & egestatem deplorantes, illum misertum statuiffe, ut ager suburbanus in partes secaretur, quæ postea hodieque octavæ vocantur, non à numero, multæ enim sunt, sed id nominis placuit dari: statuiffe præterea ut temporibus futuris civium viduæ earum partium usumfructum ad vitam haberent, quarum mariti possessores decessissent, quod nunc quoque tenetur.

Supra Elginam, Forreßam, Narnam, in mediterranea pergenti occurrunt colles & regio aridior, neque inferiori comparanda; hanc *the brae of Murray*, id est, Moraviam superiorem appellant, ulterius procedenti sylvestria, avia, montes, herbidæque valles videntur.

Superfunt tres regiunculæ, Strath-Arkeg, Strath-Nairn, Strath-Herin (nam Strath-Spæam in alium locum rejicimus) non est quod iis immoremur. Strath-Arkeg, vel Strath-Eriggeg, vel ut effertur Strath-Herrig, ad fluviolum ejusdem nominis, qui se in Nessum lacum exonerat, posita est. Tota aspera, lacubus, rivulis, montibusque distincta, vicatim habitata: ad Baronem Fraseriam de Lovatt ejusque clientes pertinet.

Strath-Narnia meliore solo ad decursum

Narni fluvii sita, & à variis dominis possidetur.

Strath-Herina secundum Findornum jacet, *Strath-Herin.* culta satis, & villis vicisque frequens. In ea est Moya lacus, & in ejus insula ædes Makum-Toish dynastæ, quæ vox Thani filium significat. Thani hi antiquitus præfecti Regionum erant, primæque nobilitatis proceres. In horum locum circa Malcolmum tertii tempora succedere Comites, ignotum antea hoc dignitatis genus. Dynasta hic antiquissimæ & late sparsæ familiæ Princeps est, ea tribus Catanæa appellatur. Tribus hæc per hunc tractum sparsa est, etiamque in multis inferioris Moraviæ locis. Badenocham etiam eorum propago tenet, sub nomine tribus Pharsaneorum, etiamque Marriam superiorem sub nomine filiorum Ferchardi.

Præfectura juridica Elgine & Forreßæ ad Dumbarorum familiam hæreditarie pertinet, quæ in locis circa Forreßam late dominatur, & ad Comites Moravios ejus cognominis (qui jam à longo tempore defecerunt) originem referunt. Circa Elginam, ejusque viciniam Innesiorum gens (Dumbarorum æmula) cujus familiæ princeps Baro Innesius, suas sedes habent. *Moravia Comites.*

Moraviæ Comitum titulus sæpe diversas domus expertus est, cujus historia incerta & confusa est. Eum tenuit Thomas Randulfus Roberti primi Regis ex sorore nepos, vir non sine laude dicendus, qui extincto avunculo, magna fide & fortitudine Regnum proregis titulo administravit. Postea transiit ad Dumbaros. Duglassii eum circa Jacobi secundi tempora tenuere, aliquando ad fiscum devolutus est. Quandoque Huntillæ Comites in eum jus sibi acquisiverunt, quo privati à Maria Guisla dotaria regni, Maria Regina ejus filia hoc Comitatu donavit fratrem Iacobum postea proregem: ejus illustrissimus & nobilissimus pronepos: nunc hujus Comitatus titulis & proventibus feliciter potitur.

Strath-Arkeg.

Strath-Nairn.

V E R A
S O U T H E R L A N D I Æ
C H O R O G R A P H I C A
D E S C R I P T I O,

è Manuscripto quodam preciosissimo, apud D. ROBERTVM GORDONIVM,
Sutherlandiæ Tutorem & Regis Vicecamerarium.

Fertilitas.

Situs.

Rovincia hæc omnis pecore, armentis, frugibus & fructibus, aliisque ad usum humanum necessariis abunde ferax est. Piscatura etiam quæstuosissima. Quod ad situm, omnes quotquot eam hæcenus susceperunt describendam penitus errarunt. Nam *Sutherlandiam* ad Ortum & Ortum Æstivum terminat Catteynesia, & mare Germanicum; ad occasum Assint; à Septentrione (cum Strathnavernia sit jam Sutherlandiæ pars) pulsatur Oceano: à Meridie autem partim habet Rossiam, partim mare Germanicum.

Limes.

Distinguitur à Catteynesia *Aldi-tuder* torrente, & monte *Ordo*: mons hic à mari Australi usque ad Oceanum Deucaledonium extenditur. Separatur etiam Sutherlandia à Strathnavernia montibus quibusdam ab ortu in occasum se porrigentibus: At cum jam Strathnavernia diplomate Regio Sutherlandiæ annexa sit, vere possumus dicere, Sutherlandiæ terminum à Septentrione esse Oceanum. Discreta est hæc quoque provincia ab *Assint* tribus lacubus, *Corm-loch*, *Furloch*, & *Loch Narkel*, ac montibus *Glas-win* & *Bin-moir*. A Rossia autem discernitur fluviiis *Port-necutero* & *Oikello*. Omnes ergo agri Cassæo fluvio irrigui usque ad *Aldene-galgum* & *Lead-morum* in Assint, & quicquid decimas parochiæ Crichensi exhibet, ad Comitatum Sutherlandiæ pertinent.

Nomen.

Provincia hæc ab origine *Cattei* vocitata est, & incolæ *Cattegh*; à *Cattais* Moraviensibus, qui ex Germania huc appulerunt: Sic enim hodie idiomate Scoto-hibernico (quo adhuc incolæ utuntur) nuncupantur. Postea vero Sutherlandia nominata est.

Olim continebat hæc Regio omnem illum tractum inter Port-Necuterum & Dungisbeum interjacentem, & monte *Ordo* divisum, qui ab uno mari ad alterum longo tractu procurrit. Comitatus autem ille qui jam Catteynesia titulo gaudet, nomen olim habuit à promontorio Provinciæ Cattei, quod lingua patria *Nes* vocant, adeo ut *Cattey-nes*, nihil aliud sit quam promontorium Cattei, seu Sutherlandiæ, quod promontorium à latere Orientali montis *Ordi* prætenditur: & episcopatus Catteynensis (dubio procul) primo hunc titulum habuit à Cattei:

nam diœcesis hæc non tantum Catteynesiam, sed Sutherlandiam quoque, Strathnaverniam & Assint suo ambitu includit, quæ omnes olim uno Cattei nomine notæ erant. Episcopatus ergo potius gaudebat titulo, totius Cattei scilicet, quam illius partis & promontorii Catteynesia. Quin ecclesia cathedralis cum canonicorum ædibus & episcopali sede non in Catteynesia, sed in *Dornoch*, Sutherlandiæ oppido, adhuc extat. Ita progressu temporis Provincia hæc Cattei, antiquo nomine posthabito, Sutherlandiæ titulo vocari cœpit. Boëtius in sua historia deducit Cattei-nes, à voce *Catus* (proprio nomine vici) & *Nes*, id est, promontorium. Ambiguitas certe harum vocum Cattei & Catteines, una cum ignorantia linguæ Scoto-hibernicæ non paucos errores in denominandis his provinciis peperit.

Hodie Sutherlandia in decem parochias, ubi totidem sunt Parochialia templa (præter innumera facella) dividitur: *Dornoch* (sive *Durnogh*) *Crigh*, *Larg*, *Rogard*, *Culmely*, *Clyn*, *Loth*, *Kildou-nan*, *Durines*, & *Far*. Hæc ultima in Strathnavernia est.

Tria sunt in hoc comitatu nemora melioris notæ, nempe, *Diri-moir*, *Diri-chat*, & *Diri-me-nigh*: varii præterea saltus, & vivaria arboribus opaca, conservandis enutriendisque animantibus feris commodissima, & venationi dicata, cervis, damis, lupis, vulpibus, felibus agrestibus, lutris, omnique sylvestrium avium genere refertissima. In hac Provincia est avis genus psittaco haud ab simile, incolæ *Knag* vocant, quod rostro quotannis nidum sibi in trunco quercus effodit. Hic omnia sunt accipitrum genera. Nullus est in his nemoribus rivulus, qui non innumera piscium varii generis examina usibus humanis suppeditet. Dimidium nemoris *Diri-moir*, quod Septentrionem respicit, hodie ad Donaldum Macky Rææ dominum pertinet. In eodem nemore mons est vulgo *Arkill*, ubi omnes cervi qui hic nutriuntur caudas furcatis habent, trium pollicum vel unciarum longitudine conspicuas, quibus à reliquis hujus Regionis cervis facile dignoscuntur. In Durenese qua spectat occasum à *Diri-moir* locus est venatu celebris, vulgo *Parwe*; estque in Schetadello in Parochia Lotheni magna ferarum copia: hæc duo loca ob jucundas venationes per totum regnum celeberrima sunt.

Fluvii præcipui sunt, *Vries* seu *Floudac*, *Evelick*, *Brora*, *Loth*, *Helmisdal* seu *Vlly*, *Shin*, & *Casley*. Duo quoque

quoque limitanei *Portne-cuter*, & *Oikel*, qui *Rof-
fiam* & *Southerlandiam* discernunt : atque omnes
salmonum aliorumque piscium captura nobiles.
Portus. Portus quoque habet excipiendis navigiis com-
modiffimos, quæ hinc in varias Regni partes,
frumentum, falem, carbones, salmone, car-
nem bubulam, lanam, pelles, coria, butyrum,
caseum, sebum, aliaque mercimonia deferunt.
In fluviis his, & in tota ora maritima, vitulo-
rum marinorum, balænarum, nonnunquam
concharum varii generis, aviumque maritima-
rum magna est copia. *Valles.* Valles circa hos amnes,
quæ hic longo tractu, à mari ad montes excur-
runt, & qua montibus vicinæ sunt, lingua ver-
nacula *Strathnes* vocantur. Omnes cultæ, & in-
colis repletæ. Præterea sylvis & nemoribus, gra-
mine & grano, pecoribus & armentis, ferisque
animantibus non fœcundæ solum, sed jucundæ.
Strath seu vallis *Vly*, à meridie in Septentrionem
extenditur : cujus longitudo est millia passuum
viginti. *Strath Brora*, contermina *Dirichat*, octo-
decim millibus passuum in longitudinem patet.
Strath Sleitt seu *Strath Floid* à mari ad montes pro-
tensa quatuordecim millibus passuum. Multæ
aliæ sunt hic valles; ut, *Strath-Terry*, *Strath-ne-
failg*, *Strath-skinmedell*, *Strath-telleny*, *Strath-dail-
narme*, *Strath-tolly*, *Strath-dail-nemeyin*, *Strath-ne-
fin-ay*.

In Parochia *Crigh* ager est vulgo *Slisly-chiles*,
alias *Serrincoskery*; octodecim millia passuum lon-
gitudine patens, habensque fluviis *Portnecuter*
(seu *Tain*) & *Oikell* à Meridie objectos : ubi mon-
tes sunt marmorei. Est quoque alia pars Suther-
landiæ, vulgo *Brachat*, id est, summitas *Cathey*,
five Sutherlandiæ : tota frugibus & piscibus,
pascuis & arboribus fœcunda; estque in Paro-
chia *Larg*. Longitudo *Brachat* est viginti duo
millia passuum, quam fluviis *Shin* (qui è Lacu
eiusdem cognominis effluit) in duas dividit par-
tes. Occidentalis hujus agri pars vulgo nomina-
tur *Baronia Gruids*, in qua continetur *Dirimeanigh*.

In fluvio *Shin*, ingens est rupes & prærupta,
ex qua aquæ magno cum impetu & fragore
corruentes, profundissimum gurgitem efficiunt;
ubi quæstiosa est prægrandium salmonum pis-
catura. Hic fluviis nunquam gelascit. In Suther-
landia sunt lacus pisculenti plus minus sexa-
ginta, quorum omnium *Loghsin* maximus est,
quatuordecim millibus passuum longitudine
protenfus. In plerisque lacubus, Insulæ sunt,
tempore æstivo habitationi aptissimæ. In lacu
Shin quædam sunt insulæ, ferarum, cygnorum,
& anserum-agrestium feraces. Insula est in lacu
Brora, habitationi Sutherlandiæ Comitum dica-
ta; & cervorum venatione jucunda, quorum
hic in sylvis, lacum utrinque cingentibus, in-
gens est copia. Ab oppidulo *Brora* tribus milli-
bus passuum distat hæc insula. In lacubus &
fluviis jam dictis, reperiuntur nonnunquam in
conchis magni pretii margaritæ. In Sutherlan-
dia quædam sunt Argenti-fodinæ, aliæque opes
subterraneæ, quæ adhuc, ob incolarum negli-
gentiam, aut potius imperitiam, nondum è ter-
ræ visceribus erutæ sunt.

Oppida. Præcipuum hujus Provinciæ oppidum est
Dornoch, arce Sutherlandiæ Comitum, & tem-
Scotia.

plo Cathedrali Divæ Virgini sacro conspicuum.
Hujus templi fundator fuit Gilbertus Cattey-
nensis Episcopus, propterea ejus nomine infi-
gnitur. In dextra, five australi hujus templi
parte, commune est Comitum Sutherlandiæ
sepulchrum. Templum Parochiale hujus urbis
Divo Barro sacrum. Initio reformationis, ut
vocant, jam pridem demolitum fuit. Nundinis
autem Sancti Barri, Sancti Gilberti, Sancti Ber-
nardi, & Sanctæ Margaritæ, (ad quas ex Re-
gionibus Scotiæ borealibus, ingens hominum
multitudo quotannis confluit) satis celebris est
hæc Vrbs, quam Dominus Robertus Gordo-
nius Sutherlandiæ Tutor, in Regale & Liberum
burgum erigi curavit. In aliis etiam hujus Pro-
vinciæ oppidis frequentes sunt nundinæ : qua-
rum præcipuæ sunt, Sancti Andree, ad *Golfpey*
juxta *Dornoch* oppidum.

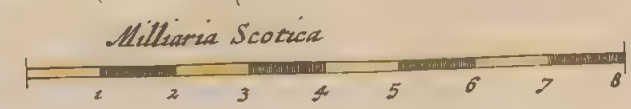
Nuper reperta est Lapidina, è qua andu-
la, seu petrarum laminæ, ædificiis aptæ, eruun-
tur. Hic etiam in longum extenduntur campi,
ob planitiem, & maris viciniam, admodum
amœni.

Qua *Dornoch* spectat orientem solem, videre
est monumentum, Crucis formam referens,
vulgo *Cras Worwair*, hoc est, Thani vel Comitum
crux. Altera quoque est non procul ab *Embo*,
nomine *Ri-Croiß*, hoc est, Regis crux; sic appel-
lata, quod ibi Danorum Rex vel Dux interfectus
& sepultus fuerat.

Ultra *Dornoch*, ad ortum æstivum novem mil-
libus passuum, sita est *Brora*, ad ostium fluminis
Brora, cui Ioannes Sutherlandiæ Comes, proxime
defunctus, jura & privilegia Burgi Baronie,
ut vocant, à Rege obtinuit. Plus minus quin-
gentis passibus ab ostio fluminis hujus, qua So-
lem occidentem respicit, optimi eruuntur Car-
bones, quibus utuntur in salinis, ad coquendum
falem, qui non solum Sutherlandiæ, & finiti-
mis Provinciis inservit, sed etiam in Angliam,
aliasque Regiones transvehitur.

Haud procul à Carbonaria ad occasum est
Latomia; ex qua Tophi in alias Regni partes
devehuntur. Montes etiam candidi marmoris
varii, in hac Provincia reperiuntur. Non procul
à *Golfpimoir*, lapides inveniuntur, ex quibus fit
calx, in usum ædificiorum. Hic etiam in variis
locis ferri fodinæ sunt; ubi præstantissimum
conficitur ferrum. In tota Regione, nulli con-
spiciuntur glires : & si forte huc navibus adve-
hantur, quum primum hauserint hujus Regio-
nis aërem, intereunt. Sed, quod incredibile
est, in *Catteenesia*, huic Provinciæ contermina,
nec ab eâ, vel fluvio, vel mari separata, infi-
nita sunt glirum examina. Sutherlandia, Ocea-
ni æstuariis, & fluminibus, ita intersecta est, ut
nulla urbs, villa, aut prædium in eâ sit, quæ
aqua marina aut fluviali non alluatur : unde fit,
ut incolis ingens suppeditetur copia piscium. Ord
est altissimus fere hujus Provinciæ mons, & pe-
ne impervius. Sutherlandiam à *Catteenesia* sepa-
rat. Frumentum hic (imprimis hordeum) est
præstantissimum : adeo, ut pluris vaneat, quam
hordeum *Orcadiæ*, *Catteenesiæ*, aut finitimarum
Regionum. Varia sunt hic castella : præcipua
vero *Dornoch*, & *Dun-Robin*, primaria Comitum
Fff Su-

Sutherlandia sedes situ, hortis & pomariis, variis floribus & arboribus refertissimis, croco optimo, fonte dulcis aquæ profundissimo, ex quadrato lapide exstructo, vivario, tribus millibus passuum in longitudinem porrecto, & cuniculis optime referto, longe commodissima.

Castella.

Sunt alia quoque hic Castella plus minus viginti, ut Skelbo, Skibo, Pronsy, Polrossy, Iuverschin, Cuttil, Eubo, Golspitour, Golspikirtoun, Abirfors, Ospisdell, Clyn, Cracork, Helmsdell, Torristy, Douncrigh, Castell-ne-Goir, Durmes, Borye & Touny: quorum

duo ultima in Strathnavernia sunt. Douncrigh à quodam Paulo Maëtiro exstructum fuit.

Longitudo Sutherlandia, ab occasu ad ortum, *Longitudo.* est circiter quinquaginta quinque millia passuum: latitudo vero, viginti duo, à Meridie ad Septentrionem: sed si includamus etiam Strathnaverniam, latitudo est triginta tria millia passuum, à mari australi ad Oceanum Septentrionalem. Sutherlandia pars Asint olim fuit, quam Domini de Kinnard, cum Baronia de Skelbo, possederunt.

N O V A S V T H E R L A N D I Æ D E S C R I P T I O.

Nomen.

Provincia hæc olim proprie Cattey vocata est, incolæ Catteigh, Sutherlandia vox recentior est. Antiquitus vero Cattey nomine, non solum hæc provincia, sed & hodierna Cathanesia, Strathnavernia, Edir-da-Cheulis, & Asynt agnoscebantur. Sutherlandia vox terram australem significat.

Limes.

Dividitur à Cathanesia, quam ad boream & ortum æstivum habet in littore maris, aspero monte Ord dicto, qui præruptis crepidinibus hic in mare procurrit, & continuatis jugis sub variis nominibus, terras occasum versus permeans, eam quoque à Strath-Navernia separat: ab Asynt tres exigui lacus, & terra deserta iis contigua: Rossiam à meridie & occasu hyberno habet, interjecto eo quem descripsimus sinu, ad cuius sinus initia Chassil rivus litem statuit: supra quem montana quæ Okellum fluvium & Shinum lacum interjacent, has provincias separant: cætera aperto alluuntur Oceano.

Fertilitas.

Regio hæc in mediterraneis crebris montibus sese attollit, qui se in multas valles frugiferas ac pascuis aptas aperiunt, unde limpidissimi decurrunt rivi aut fluvii. Valles hæc amœnis & commodissimis habitationibus frequentes, innumera & omnigenum pecorum genera alunt; Ferinæ quoque & avium sylvestrium ac domesticarum præsto est copia, at quæ vel mare vel sinum supra dictum attingit, mirum quam frugibus iisque optimis & ocissimè maturescentibus felix, aliarumque rerum ad bene suaviterque vivendum desideratarum nulla parcitas. Bonitatis soli indicio est, quod in hortis Comitatus ad arcem Robino-dunum, in Oceani littore, Crocus feliciter crescit & maturescit, quamquam ferotina ea planta sit ac frigidum solum respuat.

Sylvæ.

Tres sunt in hoc Comitatu saltuum aut forestarum nomine designati loci, in montanis omnes, præter alia nemora sylvæque huc illuc diffusas. Saltus hi Diri-moir, Diri-chart, & Diri-

meanach, nominibus agnoscuntur. In iis ut & in plerisque aliis locis jucunda & copiosa est venatio: Cervis enim, damis, lupis, vulpibus, felibus agrestibus, lutris, martibus, melibus, omnique avium sylvestrium genere, quod hoc climate ali potest, plena hic omnia. Est quoque avis hic genus peculiare, psittacum multum referens, Knag vocant: illa rostro nidum sibi in trunco querno effodit, nescio an ad Pici martii genus referri possit. Ad confinia occasum æstivum spectantia, tractus est montanus ac sylvestris, in eoque mons Arkill: omnes cervi hic reperti bifurcatas habent caudas, unde à cæteris facile distinguuntur. Circa initia lacus Shinn, montes illi marmoreis venis nobilitati, ut in provinciola Asynt diximus, visuntur.

Flumina præcipua quæ hanc Regionem irrigan- *Flumina.* t sunt Vnes, alio nomine Floida, qui Dornacho oppido, Robinodunum castrum comitantibus freto trajicitur. Sunt etiam Evelick, Brora, Loth, Helmsdail, Villy quoque dictus, Shinn, & Casley: Omnes hi quanquam mediocres, piscosissimi sunt: ad horum decursus, aperientibus sese montibus, campi patefunt, gramine frugibusque divites: Tractus hos patria consuetudine Straths appellant, addito ad distinctionem fluvii nomine. Sæpe etiam rivi ignobiles, satis inter montium devexa amœnas ac cultui aptas planicies explicant. Lacus hic *Lacus.* inveniuntur plus minus sexaginta, exigui illi, neque magni nominis, piscosi tamen avibusque aquaticis divites: Non deest enim cygnorum, anatum varii generis, anserum item multigenarum, aliarumque alitum copia. Horum lacuum unus præ cæteris magnitudine insignis Shinn, qui flumen ejusdem nominis paulo supra Charonis ostia ex adverso in fretum effundit. Fluvius ille cataraeta insignis, adversus quam dum reluctantur salmones, in nassas vimineas ad hoc paratas delapsi prædæ cedunt. Fluvium hunc, cuius alveus vix sex miliaria à lacu ad ostia excedit, nunquam congelascere vicinis cunctis concretis affirmant.

Quin etiam opes è mari petita hanc regionem

nem beant : quæcunque enim piscium genera vicinis provinciis largitur Oceanus , non hic defunt : hic etiam littoribus non raro Balanæ impingunt , unde olei , ad multos usus copia. Sunt phocærum & vitulorum marinorum greges , asellorum multa & varia genera , quæ magnitudine , sapore , aut aliis notis inter se distinguuntur , Rhumbi , Raia , Canes marini , Passeres , Pastinacæ , Sombri , Squatina , anguilla marina , Bufones marini , aspectu fœdi , sed detracta cute delicati , & salubres esui ; multaque alia , imo innumera genera , quæ Septentrionibus peculiaria nondum nomina apud Latinos invenerunt . At Ostreis , Congris , Mitulis , Cancris , Astacis , Chamis , Cochleis , Locustis , Turbinibus , Umbilicis , Pectinibus , cæterisque testaceis , fluviorum ostia & rupes marinæ abundant . Hinc quotannis varia exportantur , quæ pecunia aut aliis mercibus in usum incolarum permittuntur , frumentum , laudatissimum præfertim hordeum , sal , carbones fossiles , quorum venæ non ita pridem hic repertæ , Salmones , caro bubula , lana , pelles , coria , butyrum , sebum , caseus , equorumque pulli . Excoquitur quoque è venis ferrum eximia bonitate .

Nulli in his oris glires , neque importati navibus (ut casu sæpe fit) hic durant , quod mirum fortasse videatur , cum vicina Cathanesia , neque mari neque flumine divisa , iis infestetur .

Ad ædificiorum usum varii generis saxa sunt , præcipue lapidis arenarii , latomis ad incidendum expetiti ; sunt quoque scandarum ad contendas domos , ac lapidis calcarii fodinæ .

Oppida. Præcipuum Regionis oppidum Dornoch , in australi ora ad Sinum supradictum , ex adverso & in conspectu oppidi Tanæ , arce & templo cathedrali conspicuum . Gilbertum fundatorem templum hoc agnoscit , olim hujus dioceseos Episcopum : hic Comitum sepulchretum est . Templi parochialis , divi Barri nomine , in urbe parietina tantum supersunt . *Nundinae.* Quaternis nundinis annuis frequentatur urbs , quas Sanctorum nominibus , quorum diebus habentur , veteri consuetudine notant , Barri , Gilberti , Margareta , Bernardi .

Paulum ab oppido ad ortum , durat monumentum saxæum , ad crucis formam deformatum (*Craisk-vor-wair* vulgo dictum) id est *Thani* vel Comitum crux : aliud quoque haud dissimile ad Enbo visitur , *Ri-Croiß* , id est Crux regia , dictum , à Rege Danorum ibi cæso & sepulto nomen habens .

Oppidum hoc non ita pridem , Robertus Gordonius , dum Comitum ex fratre nepotis tutelam ageret , in regale & liberum Burgum , erigi curavit , concessis ad hoc quibus opus erat privilegiis .

Arces , Castella , Ville. Multæ sunt per universam regionem sparsæ arces , castella , villæ : Robino-dunum in littore , ut dixi , amœna situ , hortis , aquis & amplo

vivario . Sunt præterea Skello , Skibo , Pronfie , Polrossie , Innerskinn , Cuttil , Enbo , Golspi-tour , Golspie-Kirktown , Abirscors , Ospidel , Clyn , Crakock , Helmsdail , Torrish , Duncreich , Castel-nagoir pluresque innominati .

Comites hi antiquæ ac nobilissimæ stirpis in supremo Ordinum conventu inter primos locum habent . Vicinæ Strath-Naverniæ Baro Ræus clientelari jure de Comite , multa hic possidet . Navarchi quoque jura in suis ditionibus , nonnullisque vicinis locis , ad eum spectant .

Præcipua cognomina , & familiæ , quæ jam *Familia nobles.* in Sutherlandia extant , (exclusis Strathnaverniæ , Durinesi & Edderachili) sunt Gordonii , Sutherlandi , Moravii , Graii , Clangunnenses , seu Clangunni , Seil-Thomasi , Seil-Iohannenses & Seil-Phalæi .

Antiquissima est Sutherlandia Comitum familia , & à prima origine , ad hodiernum usque diem , celebris : Regibus suis officiosissima , neque unquam perduellionis juste damnata , permanet . Inter primarios Scotiæ Proceres , in Comitibus locum habent . Sutherlandia Comites viri strenui , & bello intrepidi semper habiti sunt . Iam Comes est magnæ potentia & autoritatis , totius Sutherlandia , Astint & Strathnaverniæ Vicecomes ; Thala-siarcha , non solum harum , sed etiam circum-jacentium quarundam Regionum hæreditarius ; idque *Levinia* Ducis dono .

Quotquot in ejus Provincia degunt generosi , ipsius sunt clientes , & beneficiarii . In ditionibus suis Regia jura exercet . Quin Dominus Macky , Ræ Baro , Dominus à Duffus , sub ejus clientela sunt : & Strathnaverniam Edderachiam & Durinesin ejus jure Mackeus possidet : quo fit , ut autoritate & potentia , majores suos adæquet .

D E S C R I P T I O S V T H E R L A N D I Æ , E X C A M B D E N O .

VLtra Rosiam Sutherlandia Germanicum prospectat Oceanum , pecori alendo magis quam frugibus ferendis commoda . In *Marmoris candidi montes.* qua ex candido marmore surgunt montes ; miraculum sane in frigida hac plaga ; sed nullo ferè usui , cum luxuria in ædificando & otiosa illa opum ostentatio in has remotas regiones nondum penetraverit . Dunrobin castrum in hac celeberrimum , Comitum Sutherlandia veterum sedes primaria , è stirpe , ni fallor , Moravia . Inter quos celebratur Guilielmus sub Rege Roberto Brus , qui sororem Regis Davidis germanam duxit , filiumque ex ea genuit , quem regni successorem Rex David declaravit , & in ejus nomen proceres jurejurando adegit , sed ille paulo post morte sine liberis præreptus , & Comitatus tandem per filiam & hæredem ad A. Gordonum ex Comitum Huntley familia hæreditario devenit .

Dun Robin.
Comites Sutherlandia.

STRATH-NAVERNIA.

Nomen.

Situs.

Limites.

Solum.

Piscatura.

Ferrum.

Regio hæc à Naverno flumine mediam secante nomen habet: Incipit autem ad Helmsdail fluvium, ubi definit Cathanesia, & recta in occasum porrecta, sinu & flumine Durenish dicto separatur ab Edir-da-Cheulis Provinciola, à Septentrione vastum & apertum Oceanum, nullamque terram objectam, adusque extrema Septentrionalia habet: à meridie Sutherlandia, ut diximus, proxima est, montibus altissimis ab ea divisa.

Regio in universum montana, montibus iisque crebris sibi que connexis, altis, asperis, nivosis attollitur. Lacus in convallibus haud exigui, sylvis frequens, non desunt portus egregii, at pecori quam frugibus tota aptior, non sibi de iis sufficit: quam inopiam cum exteris commercia, aut vicina Cathanesia, permutatione lignorum ac sylvarum sæpe solatur, ac innumeros boum, equorum, caprorum, aliorumque mansuetorum animalium greges hic cernere licet: cervorum, damarum, ferinæ omnis ingens copia, luporum rapacissimorum, qui hic per sylvestria & avia cum magno animalium domesticorum damno oberrant, tanta frequentia, ut tota pene reliqua insula exacti, hic sedes & domicilia collocasse videantur, nullibi certe tam frequentes.

Incolarum industria, quantum per coelum & solum licet, sua exercet bobus rura, quæ secundum littoris tractum exporriguntur, nam paulo interius nisi raris locis, montes fluminibus superincumbentes hoc negant: at maria, sinus, flumina mirum quam piscosa omnia, unde quotannis non mediocri incolis census, præsertim domino ex salmonum captura cedit. Hic exercentur ferrariæ, ac beneficio sylvarum excoquitur è venis ferrum, quod exportatum etiam lucro est. Distrahitur in vicinis nundinarum locis boum saginatarum, ac equinorum pullorum magnus numerus: Evehitur mari bovilla caro doliis condita in usum navigantium, pelles, tergora boum cervorumque, sebum, caseus, butyrum, alia. Porcina caro hic ut ubique parciore: Et hoc semel de universo Regno dixisse sufficiat, porcina despici, & in usum vilis plebeculæ cedere, multos eam plane abhorrere. Sunt toto Regno ex opportunitate fluminum ac rivorum per montes aut colles delabentium infinitæ moletrina, quarum custodes anti-

qua consuetudine pendunt quotannis Domino præter alia etiam porcos castratos: hic mos ni obstaret, credibile est omne porcinum genus jamdudum abolitum fuisse.

Mirum videatur, Danos, cum Angliam subjugarent, nostrum regnum affligerent, hæc tam horrida ac inculta loca appetuisse, & hic sedes quæsisse; at certum hoc est, & uno alteroque in littore loco, durant victoriarum contra eos monumenta.

In littore fabuloso inter duo eximia flumina Naveri & Torisdail, quorum ostia ad duum millium intervallo ad invicem absunt, ruinæ nunc fabulo ac mari haustæ testantur quondam oppidum stetisse, sed nunc nullum amplius est. Tota Regio vicatim habitatur. Dynasta ad ostia Naveriæ ædes Farr dictas, & non longo intervallo ad sinum Kyntail habet Tung nomine, nonnullisque aliis locis.

Dividitur hæc provincia in quinque regionunculas, quæ ab ortu incipiendo secundum littus hoc ordine exporriguntur. *Hallowdail*, fluminibus *Hallowdail* & *Strathy* conclusa. Proxima est *Strath-navernia*, totius Regionis nomine dicta: quam sequitur *Kyntail*, ad sinum ejusdem nominis. Deinde *West-Moan*, adusque sinum *Erevill* dictum: ultima est *Durenish*, ad sinum & fluvium cognominem, quæ præ cæteris est melioris & feracioris soli.

Venatus hic crebri, cervorum præsertim, aucupia crebra, invitantibus ad hæc soli hominumque geniis: & qui non se venatu exerceat, eoque unice delectetur, homo apud eos nihili habetur, unde ferinæ in paratu magna semper copia.

Homines sunt validi, robusti, laborum, algoris, æstus patientes, parsimonie assueti, neque tamen ea morum feritate, quam Regionis asperitas promittere videretur; at ingenua simplicitate hilares, in epulas aut invicem aut cum exteris effusi, nihil subdolum animis versant. Eadem quoque animorum morumque ratio omnibus cæteris vicinis provinciis, de quibus dictum est.

Commune est omnibus iis Regionibus quæ prisca lingua loquuntur, ut Dominum suum quam maxime venerentur, colant, diligant, pro eo depugnent, in periculis vitam non inviti deponant, & præter consueta prædiorum onera, si quando necessitas incumbat, domino elocante filiam, nomen dissolvente, latifundia impignorata redimente, aut nova comparante, ut vectigalibus extraordinariis indictis, lubentes quartam aut quintam è vaccis suis, quibus divitiæ eorum constant, (&

(& boves mares alere infuetum) omnes sine discrimine à summis ad infimos contribuant, quæ impositio ad prædictos usus olim conferri solita , nunc singulis lustris aut trienniis , quanquam cessantibus causis , exigui consuevit , at patienter sic ferente consuetudine toleratur.

Dominus Regionis hodiernus Donaldus Mackæus Ræ Baro , qui hanc longa serie à maioribus possessam, nunc ditione tenet, sicut & proxime dicendam Edirdacheulim.

A L I A

S T R A T H - N A V E R N I Æ
D E S C R I P T I O .

Strathnavernia Southerlandiæ , diplomate Regio , annexa , ejusque pars est : & eam Dominus Macky Ræ Baro, jure Comitatus Southerlandiæ possidet : Separatur à Southerlandia montibus quibusdam ab ortu in occasum se porrigentibus.

Regio est gramine quam grano fecundior: Propterea pecori alendo satis commoda. Hic boum armenta , & salmonum examina pene infinita sunt. Et nisi incolæ focordiæ & otio plus nimis essent dediti , multo foelior & fertilior reddi posset hæc Regio.

In Strathnavernia varia sunt promontoria , in Oceanum Septentrionalem procurrentia , *Erebol* nempe, *Hoip*, *Strathy* ; à variis quoque fluviis salmonum captura claris rigatur : præcipui sunt *Halledel*, *Naver*, sive *Far*, *Strathy*, *Torisdel*, & *Hoip*. *Durines* autem & *Edderachilis* , quamvis ad *Mackæum* Ræ Dominum pertineant , proprie tamen in Strathnavernia non sunt. Duabus munitur Strathnavernia arcibus, *Borwe* scilicet & *Toung*; quarum hæc *Mackæorum* sedes primaria est. In villa *Far* templum est Parochiale , *Far* nomine. In sacello autem *Kirkebolensi* , non ita pridem restaurato , sepeliuntur hujus familiæ Domini. Hic ingens est cervorum & dammarum copia: & quamvis tota pene Regio in montes excelsos assurgat , (quorum omnium *Tanebaind* altissimus,) tamen pecori pascendo apta est. Strathnavernia ab ortu ad occasum longa triginta quatuor millia passuum : duodecim lata alicubi; alicubi vero sex tantum; ab austro in Septentrionem , *Durinesi* & *Edderachili* exclusis. Multi hic lacus, quorum præcipuus *Logh-naver* : in *Logh-lyol* insula est , temporibus æstivis habitationi dicata. Et circa littus in Oceano arctico variæ dispersæ sunt insulæ, nempe *Ellan-Com* , *Ellan-Zeyl* , *Ellan-Roin* , & *Ellan-niwe*.

Scotia.

E D D E R A C H I L I S
N O V A D E S C R I P T I O .

E*dderachilis* , portio terræ est in ora maritima occasum spectans ; desertis rupibus impervia , & ad *Kirkan-challigh* Comitum Southerlandiæ limitibus contermina : & quamvis jam ad *Mackæum* pertineat , nunquam tamen Strathnaverniæ pars fuit; sed pars Baronie *Skelbo* in Southerlandia ; & *Edderachilim* jure Comitum Southerlandiæ adhuc possidet Dominus Macky. In ea fluvius est, vulgo *Laxford*, ex quo *Mackæus* (sive Macky) magnum habet salmonum proventum. Insula *Ellan-Handey* in mari Oceano , ad *Edderachilim*, vel potius ad *Durinesin* pertinet.

N O V A

D V R I N E S I I
D E S C R I P T I O .

D*urines* Baroniam solo fruitur campestri & jucundo, qua occasum æstivum spectat; & licet eam hodie *Mackæus* Ræ Dominus jure Southerlandiæ Comitum in possessione habeat , ut ipsorum beneficiarius , ad Strathnaverniam tamen non pertinet : sed eam Comites Southerlandiæ ab Episcopo Catteynensi jure feodario possident. Hic dies æstivi sunt longissimi , neque nox fere ulla. Hinc recta navigantibus ad Polum arcticum nulla reperiri potest terra. Hic quoque est fluvius , vulgo *Durines* dictus.

S T R A T H - N A V E R N ,
E X C A M B D E N O .

EXtremam totius Britanniae plagam , quæ obversa littorum fronte Arctum prospectat , & majoris Vrsæ mediam caudam , quam imperia transferre credidit Cardanus , sibi habet verticalem , tenuerunt , ut apud Ptolemæum videre est , *Cornabii* , inter quos *Nabeum* flumen collocat : quæ nomina inter se adeo sunt cognata , ut gens à flumine quod accoluit inde nomen traxisse videatur ; nec ab his omnino alienum est hodiernum nomen *Strath-Navern*, id est, *Vallis ad Navern*. Regio à glebæ fertilitate minus foelix, injuriaque cœli rigentis minus culta , & inde à lupis sævissimis gravissime infestata, qui non solum in armenta maximo damno , sed etiam in homines magno periculo adeo immaniter grassantur , non modo in hoc , sed à pluribus etiam aliis Scotiæ partibus , ut ex Parlamentaria sanctione Vicecomites & incolæ in singulis Comitatus ter singulis annis ad lupos

Hhh

&

ADDIT. & [olim nunc non] eorum catulos tollendos venatum prodire jubeantur. Sin in Arctoa hac regione hoc quid habeat consolationis, totius Britanniae minima nocte dieque maxima fruitur. Diem enim maximum ex distantia LIX graduum, & XL scrupulorum ab Aequatore habet XVIIII horarum, & XV scrupulorum, & minimam noctem V horarum & scrupulorum XLV. Adeo ut verus non sit Panegyristes, qui olim dixit, Solem hic tantum non occidere, sed praeterire & Horizontem stringere, ex Taciti autoritate scilicet, *quod extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras*. Sed verior Plinius ex vera ratione, ubi agit de longissimis diebus pro inclinatione circuli Solaris ad Horizontem: *Longissimi, inquit, dies sunt in Italia horarum quindecim, in Britannia septemdecim; ubi astate lucida noctes, haud dubie re promunt id quod ratio cogit credi; Solstitii diebus accedente Sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terra continuos dies habere senis mensibus, noctesque è diverso ad brumam remoto*.

Cæterum in hoc tractu extremo, quem in Ortum Ptolemæus longius projicit, cum in Septentriones feratur, (quo nomine Rogerus Baconus in sua Geographia eum olim notavit) Tacitus dixit, *immensum & enorme spatium procurrentium terrarum velut in cuneum tenuari*, tria procurrunt à priscis Scriptoribus memorata Promontoria, *Berubium*, nunc *Vrdehead*, *Berubium*, juxta *Bernswale* viculum, & *Virvedrum*, nunc *Dunsby*, alias *Duncans-bay*, quod remotissimum Britanniae promontorium existimatur. *Orcas* tamen è regione insularum Orcadum insularum omnium ultimam constituit Ptolemæus, quod vulgo nunc *Howburne* dicitur, Ptolemæo etiam *Tarvedrum*, & *Tarvisum*, quod nomen, si me mea non fallit conjectura, invenit, eò quod Britanniam finit. *Tarvus* enim Britannice finiendi significationem habet, cum quo & nos huic libro finem imponamus. De *Orcadibus* & *Hebudibus* sive *Hebidibus* & *Shetlandia* suo loco dicturi.

CATHANESIAE

NOVA DESCRIPTIO.

Nomen
unde.

Sermo.

Saus.

Romanis
incognita.

Forma.

Limites.

Diximus in superioribus, quam late olim in his locis vox Carrey patuerit, quos populos complexa sit: at sola hæc provincia, de qua agitur, hac voce nunc designatur, adjuncta particula Nefs, qua promontorium significatur; diximus quoniam populi ante multa sæcula, testante vetere Geographia, hæc loca infederint, quorum omnium memoria extincta est. Cæterum, notandum, multa locorum nomina, etiam hodie peregrinum quid sapere, quorum origo neque Scoticum, Hibernicum, Danicum, aut Norvegicum quid referant, sed ignota, incertæ & vetustissimæ originis videntur, qualia sunt Orbuster, Lyibster, Robuster, Trumbuster, & innumera alia. Sermo popularis hodiernus, ignobilis satis Scoto-Hibernicus est, utriusque particeps, neutrum satis referens.

Hic Scotiae continentis ultimus limes, quam maxime se in arcum porrigens ad viculum Dungisby, paucis minutis intra quinquagesimum gradum. Quanquam Ptolemæus in suo opere Geographico, male de his edoctus, oras has quæ arcum spectant, in ortum detorserit, condonato tamen hoc errore, & deflexis in septentriones littoribus, cætera satis se recte habebunt.

Ante eum hæc incognita Romanis videntur, qui totam Insulam in cuneum definere arbitrati, bipenni eam assimilavere, cum revera lata fronte pateat, quæ tribus distincta promontoriis agnoscitur: quorum primum ad ortum, Orcadas ex adverso spectans, dicto auctori Veruvium, hodie *Dungisby-head*, cum revera Orcas promontorium hic collocari debuisset; causa erroris, quod existimaverit Orcadas magis ad occasum, quam verus earum situs sit, positas fuisse; unde quam proximum illis promontorium, reductis terris, non ut cætera eminens, illi Virvedrum, hodie *Ravrachy* & *Strathy-head*. Tertium ad occasum Ptolemæo Orcas & Tarvedrum, nobis *Faro* aut *Parro-head*: hinc littora inflexa in austrum aut occasum brumalem declinant.

Cathanesia ad austrum & occasum hibernum, ut diximus, à Sutherlandia monte Ord, deinde per continuum montium ductum, ad usque montem *Knock-finn* limite continuo separatur. unde secundum decursum fluminis *Halloy-dail* à fontibus ad ostia, & montana, *Drumna-hallowdail* ad idem flumen, limes inter hanc & Strath-Naverniam habetur. Orientale latum Oceano alluitur, at quæ ad arcum vergunt, sævo & periculoso freto Pentlandiæ nomine, Scotia.

ab Orcadibus dividitur. Fretum hoc navigantibus formidabile, neque nisi statis temporibus quamquam positis ventis trajectui opportunum: Causa est, cum æstus maris quotidianus à septentrionibus incitetur in his locis, Orcadas circumfusus, iisque interfusus, hic primum obiectu terrarum coercetur, unde vis illa immensa aquarum multis canalibus Insulas illas permeans, dein reliquo mari in hoc freto effusa, luctantibus etiam maris Vergivii & Orientalis undis, formidabiles aquarum vortices cum summo navium periculo creat.

Si ingenium soli respiciamus, secundum oram maris aut fluminum decursus, humile est ac cultui aptum, segetesque omnifariam ubertim largitur, neque quicquam ad vitam tolerandam deest, non in campis aut vallibus herba, non in montibus aucupium ac venatio, non in mari aut fluminibus piscatura, eaque eximie copiosa. Omnia hic exiguo pretio venundantur, vel ob copiam, aut rariora commercia, aut æris inopiam.

Solum, ut dixi, benigne fruges ministrat, eaque copia ut non solum indigenis sufficiat, sed quæ exportentur: at vitio humescentis & argillacei soli, omnia hic tardius maturescunt, neque illis ea bonitas, qua cum Sutherlandiæ & Rossiiæ frugibus comparari queant.

Regio sylvæ plurimum indiga, eam è proxima Strath-navernia, maxime permutatione frugum, quibus ea Provincia æque indiget, mutatur, aut advecta è Norvegia utitur materie. Ad ignis usum caduntur cespites, aut terra nigra bituminosa, in glebas efformata, sole ventisque indurata; quod optimum ac paratissimum ignis alimentum nullibi fere in Septentrionibus deest. Multi inertes campi montiumque devexa hoc plane vestiuntur.

Montes mediterranea complent, qui multi magni & longissime ex adversis Buquhania, Boi-næ, & Ainiæ littoribus apparent, omnium vero celsissimi qui à Virginum mammis (quod eas referre videantur) nomen habent.

Multi in inferioribus locis ac uliginosis convallibus lacus, per quos flumina meant, aut iis ortus & fontes præbent, nulli tamen majoris nominis quamquam piscosi omnes.

Flumina crebra, mediocria tamen, neque longi decursus, multum circumambiente terram Oceano.

Celeberrimum his locis oppidum *Wick*, ad Orientalem oram obiectum Oceano, portum habet navibus satis tutum: hic commercia exercentur. Alterum est obiectum Septentrionibus in exiguo sinu, portu & statione fida, *Thurso* loco nomen est.

Multæ per omnem regionem arces, villæ, vici (namque provincia hæc populosa satis est)

Iii

secun-

Soli inge-
nim.

Sylvæ
indiga.

Cespites.

Lacus.

Flumina.

Oppidas
Wick.

Thurso.

Arces.
Villa.
Vici.

secundum locorum opportunitates hic illic sparguntur, quædam cultioribus ædificiis non aspernandæ. At loci genius, & incolarum ingenium, epulis ac comotationibus indulgere, suaviter & hilare in diem vivere, quam substructionibus animum appellere suadet. Castrum Sinclari, olim Gernigo, Comitum arx non procul Wicko oppido primas tenet, & in hujus vicinia Akerhill, non ita pridem ad Kethorum familiam spectans, nunc ad hos Comites devoluta, propter alterius viciniam negligitur. Vltcrius paulum progressis arx Kees visitur, ea quoque Comitum est, amœnæ & jucundæ habitationis. Est in arctoo littore paucis milliariis à Dungisby, Maja arx Sinclariorum familiæ; eorundem itidem in australi ora est Dunbeth, firma arx, rupim isthmo superædificata, & huic vicinâ Berridail, ad Comites spectans. Est quoque Douna in littore ad occasum sita. Sunt & multa alia non spernenda ædificia, quorum nominibus recensendis immorari non est operæ pretium.

Vicecomitatus. Regio hæc Vicecomitatus per se ut dixi habetur, isque Comitum hæreditarius est: quando & quomodo id acciderit, in superioribus memini.

Familie, Sinclaria. Omnium familiarum quæ cognomen Sanclari referunt, jam ab antiquissimis temporibus, Baro Sanclarius, de Ravens-heuch (ut in Fife descriptione attigimus) princeps habetur. Cæteræ eorum familiæ per Zetlandiam, Orcadas, Cathanefiam, Fifam, Lothianam late disseminatæ, huic originem suam debent. Ejus majores Zetlandiam & Orcadas Comitatus titulo tenuerunt, affinitate etiam Regiæ Danorum domui (ducta in uxorem eorum filia) juncti: sed cum unius mala administratione (qui Guilielmi profusoris nomine ob id apud posteros audit) his provinciis excidissent, mansere tamen in iis Insulis plurimi nobiles privati, hodieque manent, ea familia editi, quibus Comes Cathanefius suam originem debet, qui nunc propaginem suam per hæc quæ describimus loca, late dissevit.

Alia. Sunt hic etiam multæ aliæ antiquæ ac illustres familiæ, quarum quædam raro in latifundiis suis lares fixere, cum aliorum locorum indigenæ sint. Kethi de Innerogy è Marefcallana familia editi hic multa prædia possederunt. Eorum hæreditate crevit non ita pridem illustrissimus Comes Marefcallus Kethorum familiæ princeps, qui iis prædiis postea pactis conditionibus cessere Moweti, aut verius de Monte Alto, qui hodie in his locis avita prædia tenent. Indigenas minores familias recensere longum esset.

Non exigua hujus Comitatus portio de Epi-

scopo in feodo ac Emphyteosi, non ita pridem tenebatur, quæ nunc fisco cessere.

Thursum oppidum prætervecto nulla amplius urbs, nullum oppidum, quam longe hæc universa regni ora occidua porrigitur, occurrit, donec Britannodunum in intimo recessu æstuarii Glottæ appellas: adeo ad hunc vitæ mansuetioris cultum (qui in urbibus frequentior) hebescent incolarum ingenia, qui priscam linguam & veterem parsimoniam mordicus sectantur. At vere æstimanti hoc inertia potius, quam veterum imitationi dabitur. Non desunt certe multis locis urbium locandarum opportunitates, portus maximi, tutissimi, capacissimi; maria omnigenis piscibus plena; terra fecunda, & messibus ac pecori apta; ac flumina vecturæ idonea: at his omnibus ignavia parcat, & incolæ ut plurimum pecore victitantes dominati ibidem aluntur senescuntque, unde ora hæc exteris omnibus, imo nostris minus cognita; à paucis videtur, aut commerciis exercetur. Non sum nescius nonnullos huic moli pares locandis urbibus animos appulisse; at cum jura, libertates, urbibus solitæ (sine quibus illæ stare non possunt) pateantur, quanquam sanctiones in id promulgatæ invitarent, votorum impotes eam curam abjecisse.

CATHANESIA,

EX CAMBDENO.

Superius Cathanefia, vulgo *Catneß*, jacet mari Germanico objecta & numeroso litorum ambitu inflexa, in qua Ptolemæi ætate *Catini*, sed perperam in exemplaribus *Cavini*, apud quos ille idem Ptolemæus *Ilam fl. sta-* *Catini pop. Ila fl.* tuit, qui hodie *Wisle* videatur. Hujus incolis ex pecore pascendo & piscando maximus est proventus. Præcipuum castrum *Girnego* dicitur, in quo *Cathanefia* Comites plerumque agunt. [No-ADDIT: men hoc mutatum in Castel Sinclair.] Episcopalis sedes est in *Dornok* obscuro alioquin viculo, ubi etiam sedem Vicecomiti Cathanefiæ constituit Rex Iacobus Quartus, vel ad *Wik*, prout res postularent.

Cathanefia Comites iidem olim erant qui etiam *Cathanefia* *Comites.* Orcadum Comites, sed tandem divisi, perque Malisii cujusdam filiam primogenitam datam in uxorem Guilielmo de *S. Claro* vulgo *Seincler*, Regio Panetario, ejus posterius hunc honorem Comitum Cathanefiæ sunt adepti, & eodem etiam numero lætantur. [Et nomen ut supradictum ADDIT: Girnego mutarunt in nomen familiæ suæ.]

I N S V L A R V M C I R C A S C O T I A M D E S C R I P T I O.

BENEVOLE LECTOR, In principio hujus tomi dedimus, è Georgii Buchanani Historia, generalem Scotia descriptionem, excepta illa de Insulis, quam in hunc locum reservare opera pretium putavimus, alias enim è Scotia habere temporum injuria non permittit. Sic itaque prosequitur

B V C H A N A N V S.

Estat nunc ut de Insulis aliquid dicamus (quæ pars historiæ Britannicæ maximis erroribus est implicata.) Sed omissis vetustioribus, à quibus nihil certi nobis est traditum, quæ ab hominibus nostri temporis & verius & apertius sunt prodita prosequemur.

Insularum omnium, quæ Scotiam veluti coronant, tres fecerunt vel classes vel ordines, Occidentales, Orcadas, & Zelandicas *.

* Id est
Helandi-
cas.

Æ B V D Æ I N S V L Æ,

vulgo

H E B R I D E S.

Occidentales Insulas appellant, quæ ab Hibernia penè ad Orcades, in mari Deucalidonio lateri Scotiæ Occidentali prætenduntur. Eas, qui nunc aut patrum ætate aliquid de rebus Britannicis scripto vulgarunt, Hebridas appellant, nomine certe novo, & cujus nullam originem aut vestigium è scriptoribus priscis ostendunt. In illo enim maris tractu alii Æbudas vel Æmodas collocarunt: sed tanta inter se inconstantia, ut vix unquam in numero, situ, aut nominibus conveniant. Straboni (ut ab antiquissimo incipiam) fortasse venia danda sit, quod ea parte orbis nondum satis explicata, famam incertam secutus videri possit. Mela Hemodas septem, totidem Martianus Capella Acmodas, Ptolemæus & Solinus quinque Æbudas, Plinius septem Acmodas, & triginta Æbudas numerat. Nos in nominibus ssequeantissima antiquis retinebimus: Æbudasque omnes Occidentales insulas appellabimus. Situm, & singulorum naturas, commoditatesque ex auctoribus ut recentioribus, ita multo certiori-

Scotia.

bus recenserebimus. In primis autem Donaldum Monroum sequemur, hominem & pium & diligentem, qui eas omnes & ipse peragravit, & oculis perlustravit. Hæ vero in mari Deucalidonio sparsæ jacent, numero supra trecentas, & .... Ab ultimis usque temporibus omnes Scotorum Reges eas tenuerunt usque ad Donaldum Milmolumbi Tertii fratrem: qui eas Regi Norvegiæ cessit, ut ejus opera in regno Scotorum adversus jus fasque occupandum adjuvaretur. Tenuere eas Dani & Norvegi circiter annos centum sexaginta, donec ab Alexandro Tertio Scotorum Rege ingenti prælio victi eis cesserunt. Tentarunt interdum & viribus freti, & seditio- nibus adducti, se in libertatem vindicare, & sibi Reges creare. Regium enim nomen cum alii, tum non adeo pridem Ioannes è Donaldina familia usurpavit. In victu, vestitu, totaque rei domesticæ ratione antiqua utuntur parsimonia. Opsonatio illis est venatus, & piscatio. Carnem aqua in omasum, aut cæsi pecoris pellem infusa coquunt: in venationibus interim sanguine expresso cruda vescuntur. Pro potu est jus car- nium elixarum. Serum lactis aliquot annos ser- vatum in conviviis etiam avide bibunt. Id po- tionis genus Blandium appellant. Major pars

Kkk

aqua

aqua sitim sedat. Panem ex avena & hordeo (quæ sola frugum genera in illis regionibus proveniunt) conficere non injucundum ex diuturno usu peritia quadam adhibita consueverunt. Mane ex eo paulum degustant, eoque contenti venantur: aut si quid aliunde operis est objectum, usque ad vesperum cibo abstinent. Veste gaudent varia, ac maxime virgata. Colores amant maxime purpureum, ac cæruleum. Majores sagis versicoloribus plurifariam distinctis utebantur, ut adhuc plerisque mos est. Verum plures nunc magis fuscas, & ericæ frondes proxime imitantes, ne in ericetis cubantes luce florida vestis agnosci possint, ferunt. His involuti potius, quam tecti sævissimas tempestates sub dio tolerant, ac interdum nivibus obruti somnum capiunt. Domi etiam suæ humi cubant. Substernunt filices, aut ericam, sed hanc radicibus deorsum, frondibus sursum versis: adeoque scite hac ratione lectos concinnant, ut molitie cum pluma certent, salubritate longe superent. Erica enim naturali siccandi vi prædita supervacuos humores exhaurit, nervisque eorum molestia liberatis suum vigorem restituit, ita, ut qui vespere languidi & lassi decubuerunt, mane vegeti & alacres resurgant. Omnibus non negligentia modo in culcitris, & stragula veste, sed affectatio inculti horroris & duritiei summa est. Si quando usus aut necessitas eos in peregrinum solum trahit, culcitra & hospitum stragula humi provolvunt, ac suis vestibus involuti se quieti componunt: solliciti videlicet, ne barbari illa (ut ipsi vocant) molities patriam, & ingenuam duritiem contaminet. In bello autem quibus corpora tegant arma sunt, cassis ferrea, & lorica ferreis annulis confecta, plerunque ad talos usque demissa. Tela adversus hostem arcus, & sagittæ maxima ex parte hamatæ ferreis utrinque barbulis eminentibus, quæ nisi vulnere late patefacto è corpore extrahi non possunt. Sunt qui ensibus latis aut securibus pugnent. Loco tubæ tibia utuntur utriculari. Musica maxime delectantur; sed sui generis fidibus; quarum aliis chordæ sunt æneæ, aliis è nervis factæ, quas vel unguibus prælongis, vel plectris pulsan. Unica autem illis ambitio est, ut fides multo argento exornent, & gemmis. Tenuiores pro gemmis cristallum adhibent. Accinunt autem carmen non inconcinne factum, quod fere laudes fortium virorum contineat: nec aliud fere argumentum eorum Bardi tractant. Vetere Gallorum sermone paulum utuntur.

Insulæ circa Scotiam, quæ prisca utuntur lingua, quæque Occidentales vocantur, ita fere se habent.

Mana.

Prima omnium est *Mana*, falso quibusdam dicta *Mona*, ab antiquioribus Eubonia: à Paulo Orofio Mevania, aut potius Mænavia. Prisca enim lingua Manim dicitur. Superior ætas oppidum in ea Sodoram appellabat, in qua insularum Episcopus sedem habebat. Æquo fere spatio ab Hibernia, Gallovidia Scotiæ, & Cumbria Angliæ provincia sita est. Viginti quatuor millia passuum in longum, octo in latum tenditur.

Insula Mana descriptionem & tabulam vide in descriptione Angliæ Atlantis nostri Tomo IV.

Proxima in æstuario Glottæ surgit *Alisa*, rupes *Alisa*. ardua, undique præter unum aditum præceps. Toto fere anno humano cultu vacua, nisi quod statis temporibus navicularum ingens numerus ad asellos piscandos eo conveniat. Frequens est cuniculis, avibusque marinis, eoque maxime genere anserum, quas Solanas vocamus. Ex æquo fere spectat ad Orientem hibernum Carictam, ad Occidentem hibernum Hiberniam, ad Occidentem æstivum Kinteram.

Rupes hæc videre est in tabula Arrania, fol. 67, hoc tomo.

Ad viginti quatuor millia ab hac sita est *Aranian*, fere in Septentriones vergens: longa viginti quatuor millia, sedecim lata. Tota in altissimos, atque asperissimos montes assurgit. Sola maritima ora colitur. Mare, qua humilior est, irrumpens, in ea sinum satis magnum facit, cujus aditum claudit insula Molas. Itaque montibus undique se attollentibus, ac ventorum impetum frangentibus portus navibus intus est tutissimus: & in aquis perpetuo tranquillis piscatio adeo copiosa, ut si quid ultra, quam quod in unum diem sit satis capiatur, accolæ in mare, tanquam in piscinam id projiciant.

Nec longe ab Araniæ littore jacet insula exiguua *Flada*, cuniculorum feracissima.

Tabulam Arraniæ cui Flada adjacet vide fol. 67.

Bota octo millia P. longa, quatuor lata; interius in æstuario Glottæ sita est, ab *Arania* (uti dictum est) octo millia passuum ad Orientem æstivum distans, ab Occidente æstivo abest ab *Argathelia* plus minus quingentos passus, ad Orientem à *Cunigamia* sex millia P. Tota fere humilis est, & frugibus, & pascuis satis commoda. Unam habet insulæ cognominem urbem, & in ea veterem arcem *Rosaiam*. Aliam habet arcem ad sinum, qui sermone patrio *Cames*, hoc est *Kamplos*, vocatur.

Ad Occidentem hibernum est insula *Mernocæ*, humilis, & pro magnitudine fertilis, & culta: mille passuum longa, quingentos lata.

Interius in æstuario Glottæ sunt *Cumbra* major, & minor, modico spatio diremptæ: major frugum, minor platyceroton ferax.

Tabulam harum Insularum, nempe Bota, Mernocæ, Cumbra majoris & minoris, habes fol. 69.

A promontorio *Cantera* paulo plus mille passus abest *Avona*, id est, portuosa: id cognomen adepta ab statione navium: quod cum Dani insulas tenebant, ad eam classes eorum cursus dirigebant.

Avonam vide in tabula Kantera, fol. 65.

Ab eodem promontorio ad Occidentem hibernum contra Hiberniæ littus porrecta est *Raclinda*.

Raclindam, cum Hiberniæ proximior sit, in descriptione Hiberniæ reperies, in tabula Vtoniæ hujus tomi parte secunda, fol. 29.

Et à Kintera quatuor millia, exigua insula *Caraisa*: nec longe ab ea sita est *Gigaia*, sex millia longa, mille & quingentos lata.

Hæ Insule sunt in tabula Kantera.

I V R A.

B hac (*Gigaia scilicet*) quatuor & viginti (*millia n.*) in longum porrecta abest Iura. Duodecim autem millia distat à *Gigaia*. Maritima cultu satis frequentia sunt:

interiora sylvis operta cervorum varii generis copia abundant. Sunt qui existiment eam antiquitus *Deram* fuisse nominatam: quod nomen cervum Gothico sermone significat.

Scarba.

Ab hac duo millia, abest *Scarba*, ab Oriente in Occidentem quatuor millia passuum in longitudinem excurrans, mille lata: raris in locis ab hominibus culta. Æstus maris inter eam, & Iuram tam violens est, ut nec velis, nec remis, nisi certis tempestatibus superari possit.

Alie insulae.

Post hanc multæ ignobiles insulae deinde sparguntur, *Bellach*, aut *Genistaria*, *Geurastilla*, *Longaia*, utraque *Fiola*. Tres item *Garvæ* cognominibus distinctæ, *Culbrenina*, *Dumchonel*, *Luparia*, *Belnahua*, *Vikerana*, *Vitulina*, *Luinga*, *Seila*, *Seuna*. Hæ tres

proximæ pecore, & frugibus satis fecundæ; *Argatheliæ* Comitibus parent. Proxima his *Sclata*, quod è rupe ejus tegulæ, quas *Sclatas* vocant, excidantur. Deinde *Naguisoga*, & *Eisdalfa*, ac *Skennia*, & quæ vocatur *Thiana*, ab herba frugibus noxia non dissimili luteæ, nisi quod magis diluto sit colore, & *Vderga*, & insula *Regia*, mox *Duffa*, hoc est nigra, atque insula *Ecclesiæ*, & *Triarcha*. Deinde insula *Ardua*, *Humilis*, & *Viridis*, & *Ericæa*. Item *Arboraria*, *Capraria*, *Cunicularia*, & quæ *Ocioforum* dicitur, & *Abridica*. Item *Lismora*, in qua olim sedes Episcopalis *Argatheliæ* fuerat, longa octo millia passuum, lata duo. In ea præter communia cum cæteris commoda, me-
Metalla.

Deinde *Ovilia*, & *Siuna*, insula *Trajectus*, insula *Ovicularis*. Item *Flada*, & insula *Saxi*, & *Gressa*, & insula *Magna*, & *Ardiescara*, & *Musadilla*, & *Bernera*, olim sacrosanctum asylum dicta, *Silva taxi* nobilis, *Molochasgir*, *Drinacha spinis*, sambuco & magnarum ædium ruinis operata. Insula *Vici* fabrorum sylvæ fertilis. Item *Ransa*, & *Kervera*.

Occidens.

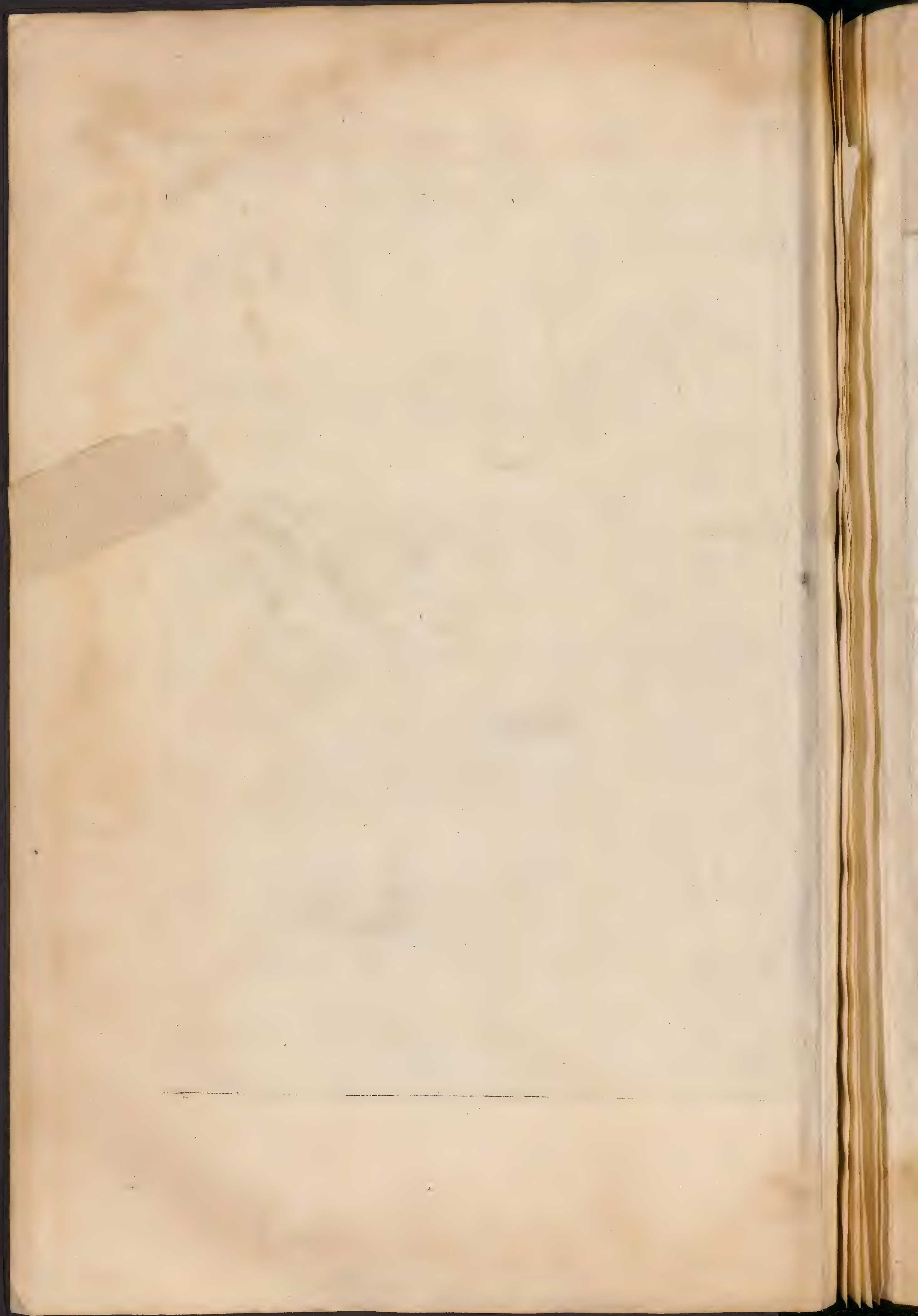
Oriens.

Septentrio.

Milliaria Scotica communia
1 2 3 4 5 6 7 8

Meridies.

M V L A.

Situs.

Sylvæ.

Amnes.

Columbaria.

Era.

Insula D. Columbi.

Tumuli.

Vltra Coluanfam ad Septentriones jacet Mulla, duodecim millia passuum distans ab illa. Hæc insula quatuor & viginti millia in longum, totidem in latum porrigitur, aspera quidem illa, sed frugum non infœcunda. Habet sylvas frequentes, magnosque cervorum greges, portumque satis tutum. Ex adverso insulæ Columbi habet duos amnes salmonum fœcundos: alios item minores non omnino steriles: duos item lacus, & in singulis insulas, suasque in eis arces. Mare diversis in locis irrumpens quatuor facit sinus, omnes hæc cum abundantes. Ad Occidentem hibernum sita est Columbaria, five Insula columbarum: ad Orientem æstivum Era: utraque pecori, & frumentis, & piscatui commoda. Ab iis duo millia passuum abest insula D. Columbi, longa duo millia passuum, supra mille lata, fertilis quidem omnium, quæ ea cæli plaga gignere solet, & veteribus, ut in ea gente, monumentis illustris: sed D. Columbi severa disciplina, & sanctitate clarior. Erant in ea duo monasteria, alterum Monachorum, alterum Monacharum: curia una, five (ut nunc loquuntur) parochialis ecclesia, multaque sacella ex munificentia Regum Scotorum, & Regulorum Insulanorum. In Cœnobio veteri D. Columbi insularum Episcopi sedem statuerunt, vetere domicilio, quod erat in Eubonia, ab Anglis capto. Remanet adhuc inter veteres ruinas sepulcretum, five cœmeterium commune omnium nobilium familiarum, quæ in Occidentibus insulis habitabant. Eminent inter cæteros tumuli tres modicis intervallis distantes, tribus impositis domunculis in Orientem versis. In Occidentali cujusque parte lapis inscriptus quorum tumuli sint, indicat. Qui medius est titulum habet, TVMVLVS REGVM SCOTIÆ. Ferunt enim quadraginta octo Reges Scotorum ibi fuisse humatos. In dextro incisus est titulus, TVMVLVS REGVM HIBERNIÆ. Quatuor enim Reges Hiberniæ illic conditi fuisse dicuntur. Qui est in sinistra parte, inscribitur, TVMVLVS REGVM NORVEGIÆ. Hujus enim gentis octo Reges illic fuisse sepultos fama est. In reliquo cœmeterio seorsum claræ Insulanorum familiæ habent sua conditoria. Circa eam sex proximæ insulæ exiguæ, nec tamen infœcun-

dæ, ab antiquis Regibus, & Insulanorum Regibus Cœnobio Columbæ donatæ fuerunt. Soa etsi ovibus commoda habet pascua, major tamen proventus est ex avium marinarum incubatu, & maxime ex ovis. Proxima est Mulierum insula, ac deinde Rudana, mox Reringa. Post eam Skennia, quingentos passus à Mulla distans, habet suum parochum: sed parochiani magna ex parte in Mulla habitant. Littora cuniculis abundant. Ab hac mille passus abest Eorfa. Hæc omnes Cœnobii Columbi Monachis parent. Ab Eorfa duo millia abest Vlva, quinque millia pass. longa, frumento, & pascuis pro magnitudine fœcunda. Habet stationem navibus longis commodam. Australi ejus lateri prætenditur Coluanfa: agrum habet non infœcundum, ac sylvam columnam. Ab hac fere trecentos passus sita est Gomatra, duo millia longa, mille passus lata, à Meridie in Septentrionem excurrans. Deinde à Gomatra quatuor millia passuum Meridiem versus Stafa, utraque portuosa. Quatuor ab hac millia passuum ad Occidentem æstivum recedunt duæ Kerniburgæ, major, & minor, rupium ita circumvallatæ præcipitiis, & æstu torrentissimo, ut naturali munimento industria adjuto sint plane inexpugnabiles. Ab his mille passus distat insula, cujus terra fere tota est nigra ex putribus vetustate sylvis, & musco concreta. Ejus glebas ad usum ignis desiccant: inde dicta insula Monadum: nam ita genus illud terræ vocant, quæ Anglico sermone Mossa dicitur. Deinde Lunga, duo millia in longitudinem porrecta: dimidio minor Baca. Ab hac ad Occidentem sex millia recedit Tireia, octo millia longa, tria lata, omnium insularum omnibus ad vitam rebus necessariis longe copiosissima. Nam & pecore, & frumento, piscatu, & marinarum avium fœtu abundat. In ipsa est lacus aquæ dulcis, & in ea vetus arx: habet & portum longis navibus non incommodum. Hinc duo millia abest Gunna: & à Gunna pari spatio Colla, duodecim millia longa, duo lata, imprimis fertilis. Nec procul hinc est Calfa, tota prope sylvis operta. Post duæ insulæ cognominatæ Virides, major, & minor. Item totidem eisdem cognominibus ex adverso promontorii Mullæ. Iacent non longe ab ea duæ insulæ cognominatæ Glassæ, hoc est, cæruleæ. Deinde Ardan-ridir, id est, alta insula equitis. Deinde Luparia, five insula luporum. Post eam insula Magna.

MVLA INSVLA
quæ ex Ebudarum numero una est
et Lochabrie ad occasum prætenditur.

THE YLE OF MVL
which is one of the western Isles
and lyeth over against Lochabryr.

Part of the firme land of
Ardnamurchen. Scotland.

Morvern.

Iura
Ins

Mecidues.

VISTVS INSVLA,

E T

INSVLÆ VISTO

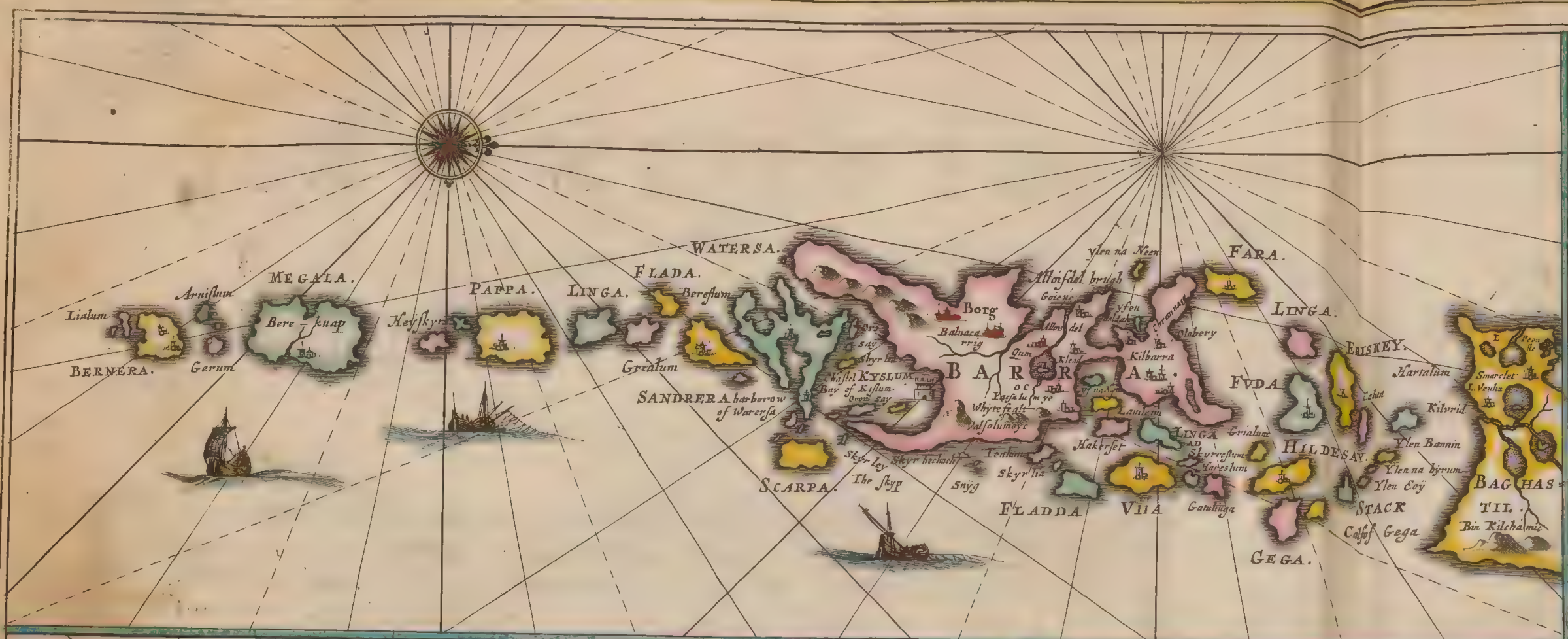
à Meridie adjacentes.

AD octoginta mil-
lia à Skia ad Occi-
dentem æstivum
projecta Linga, &
Gigarmena, & Ber-
nera, & Megala, &
Paba, & Flada, &
Scarpa vervecum,
& Sandera, & Va-
terfa, quæ præter alia commoda pluri-
ma stationem habet multarum, & ma-
gnarum navium capacem, in quam ex
omnibus circumjacentibus regionibus,
statis temporibus, magna piscatorum
frequentia convenire solet. Hæ novem
postremæ insulæ sub dominatu sunt
Episcopi insularum. A Vaterfa duo
millia abest Barra septem millia longa,
ab Occidente hiberno se ad Orientem
æstivum exporrigens: frugum non in-
fœcunda: piscatu asellorum maxime
insignis. In hanc sinus maris angustis
faucibus infunditur: interius latius ro-
tundatur. Insulam habet unam, & in

ea arcem munitissimam. In Septentrio-
nali plaga Barræ assurgit collis, ab imo
ad summum herbidus: è summo ebul-
lit fons aquæ dulcis, è quo rivus qui
defluit, secum in mare vicinum defert
velut minuta quædam, sed adhuc in-
formia animalia, quæ aliqua ex parte,
sed obscure speciem conchularum,
quas vulgo vocamus Cochleas, præ-
ferre videantur. Hanc littoris partem
in quam deferuntur accolæ magnas
arenas appellant, quod ibi recedente
maris æstu ultra mille passus arenâ nu-
detur: illinc magnæ conchæ effodiun-
tur, quas vicini credunt ex illo velut
feminio, quod rivus è fonte defert, aut
nasci, aut certe in mari incrementum
sumere. Inter Barram, & Vistum ja-
cent hæ deinceps exiles insulæ, Orban-
sa, Ovia, Hakersfæta, Garulanga, Fla-
da, Buya major, Buya minor, Haja,
Hellisaia, Gigaia, Lingaia, Feraia, Fu-
daia, Eriscaia.

V I S T V S.

Ab his in Septentriones excurrit *Vistus*, longa triginta quatuor, lata sex millia. Hæc insula influente duobus in locis maris æstu trium velut insularum speciem præbet: rursus nudatis æstu recedente arenis in unam coit. In ea plurimi sunt lacus aquæ dulcis: sed unus præcipua magnitudine tria millia passuum longus. Ad hunc exesa terra mare viam sibi patefecit, nec ab incolis objecto sexaginta pedum aggere excludi potuit, quo minus inter ingentia saxa male coagmentata se infinet, & marinos pisciculos persæpe relinquat. In eo piscis capitur cætera salmoni similis, nisi quod ventre albo, dorso nigro sit, & sine squamis instar salmonis. Item in eo prope innumeri sunt aquæ dulcis lacus. Speluncas habet erica tectas latronum latibula: in ea sunt quinque ad sacrorum usum Curia. Inde octo millia Orientem versus jacet *Helscher Vetularum*, ita reor cognominata, quod ad Monachas Ionæ insulæ spectet. Deinde paulo longius ad Septentriones se attollit *Haveskera*, in quam cer-

to anni tempore vituli marini frequentes appellant, & capiuntur. Sexaginta fere ultra hanc millia ad Occidentem æstivum recedit *Hirta*, frugum, pecorum, ac maxime ovium ferax, procerioresque gignit, quam ulla aliarum insularum. Incolæ prope omnium artium, ac maxime religionum rudes. Eo post solstitium æstivum dominus insulæ procuratorem suum ad vectigalia colligenda mittit, & una cum eo sacerdotem, qui pueros proximo anno natos baptizet: is autem si forte desit, suos quisque baptizat. Domino pendunt certum numerum vitulorum marinarum, & sole duratorum vervecum, & avium marinarum. Tota insula non superat longitudinem mille passuum, totidem prope lata, nec ab ulla aliarum insularum videri pars ejus ulla potest, præter tres montes in littore se attolentes, qui ex locis editioribus cernuntur. In iis montibus sunt oves eximiae pulchritudinis: sed ob violentiam æstus marini vix cuiquam est ad eos aditus. Iam ut ad *Vistum* redeamus, à promontorio ejus Septentrionali sita est insula *Valaia* mille passus lata, duplo longior.

LEOGVS ET HARRAYA,

vulgo

LEWIS OR LODHVS,

and H A R R Y S.

Insula va-
rie.

Solium.

Pygmaeo-
rum tumu-
li.

Linter [Visti] promon-
torium, & *Haream* in-
sulam hæ fere sunt in-
terjectæ, exiguæ qui-
dem, sed non infrugi-
feræ Soa, Stroma, Pa-
baia, Berneraia, Eni-
saia, Keligira, Saga
parva, Saga magna,
Hermodraia, Scarvaia, Gria, Linga, Gillin-
sa, Hea, Hoia, Ferelaia, Soa parva, Soa ma-
gna, Isa, Seuna parva, Seuna magna, Ta-
ranfa, Slegana, Tuemen, & supra Haream
Scarpa, & ad Occidentem æquinoctialem su-
pra Leogum quinquaginta millia absunt se-
ptem insulæ, quas alii Flavanæ, alii Sacras Afsy-
la vocant, in montes herbidos confurgentes,
sed ab omni humano cultu desertæ. Neque
quadrupedem fere ullum præter oves feras
habent, quæ quidem à venatoribus capiuntur,
sed ad nullum victus usum. Carnis enim loco
arvinam habent: aut si quid sit carnis, id adeo
insuave est, ut nemo attingat, nisi in extremo
famis periculo. Deinde prope eodem tractu
propius Septentrionem jacent Garvellan, id
est, aspera insula, & Lamba, & Flada, &
Kellafa, & Bernera parva, Bernera magna,
& Kirta, & Buya parva, & Buya magna, &
Vexaia, & Pabaia, & Sigruma magna, Cu-
nicularia ab ejus animalis foecunditate vocata,
& Sigruma parva, & Pygmæorum insula. In
hac sanum est, in quo credunt vicini populi
olim Pygmæos fuisse humatos. Multi exte-
riorum terra altius effossa reppererunt, & adhuc
deprehendunt capita parva, & rotunda, alia-
rumque corporis humani partium officula,
nihil famæ vetustæ derogantia. In eo littore
Léogi insulæ, quod in Orientem hibernum
spectat, duo sinus maris in terram irrumpunt,
quorum alterum lacum Meridionalem, alte-
rum Septentrionalem vocant. Vterque toto
anno pisces abunde captantibus suppeditat.
Ex eodem littore Leogi magis ad Meri-
diem vergit Fabilla: deinde Adami insula:
deinde insula Agnorum. Item Hulmena,
& Viccoilla, & Haverera, & Laxa, & Era,
& insula Columbi, & Tora, & Ifsurta,
& Scalpa, & Flada, & Seuta. Ad Orienta-
le latius hujus insulæ iter est subterraneum, su-

Scotia.

perne fornicatum, longum ultra jactum fa-
gittæ, sub quam cryptam naviculæ minores
velis aut remis agi solent, dum fugiunt vio-
lentiam æstus, qui ad propinquum promon-
torium magno cum fragore, & navigantium
periculo sævit. Magis ad Orientem jacet in-
sula, quam Vetustum Castellum appellant, *Vetustum
castellum*
& piscium copia, & ovis, ibi nidificantium
volucrum marinarum abunde commeatum in-
colis sufficiens. Ad littus, ubi sinus Briennus
terras aperit, insula Eu sita est, tota fere sylvis
umbrosa, ac latronibus tantum, qui præter-
euntibus insidiantur, accommoda. Magis ad
Septentriones jacet insula Gruinorta, & ipsa
itidem sylvis opaca, & latronibus inessa. Et
ineandem cæli plagam spectans insula Sacer-
dotum vocata, præter pabula ovis volucrum
marinarum abundans. Proxima huic est Aful-
la. Deinde ei propinqua Habrera magna, post
eam Habrera parva, juxta eam insula Equo-
rum, juxta eam rursus insula Mertaika. Hæ
octo proximæ insulæ ante ostium sitæ sunt
sinus, quem vulgo lacum Briennum vocant.

Ab his insulis quæ sinum Briennum præ-
cingunt, absunt Haraia, & Leogus Septen-
trionem versus excurrentes. In longum pa-
tent sexaginta millia, in latum sedecim. Hæ
quidem unam faciunt insulam, non enim
maris infusi æstuariis, sed limitibus agrorum,
& dominorum ditionibus definiuntur.

Pars autem ad Meridiem exposita solet Ha-
HARAYA.
raya vocari. In ea fuerat monasterium Roa-
dilla dictum, à Macclodio Haraiensi condi-
tum: ager frugum satis fertilis, sed quæ ma-
gis ex fodiendo, quam arando illis proveniunt.
Pascua sunt in ea ovium pasturæ commoda,
præsertim mons præaltus ad summum us-
que fastigium gramine virens. Narrat Donal-
dus Monrous, homo doctus & pius, se, cum
illic esset, vidisse oves admodum annosas, ut
in eo pecoris genere, sine certis dominis vagas,
quarum proventus illic auget, quod ibi nus-
quam cernatur vulpes, lupus, aut serpens,
quanquam inter hanc partem & Leogum
magnæ interjectæ sunt sylvæ, quæ cervos
alant frequentes, sed humiles, & mole cor-
poris minus conspicuos. In hac insulæ parte
fluvius est salmonum ferax.

R r r

In

LEOGVS et HARAIA,
insulæ ex Æbudarum numero,
quæ, quamquam isthmo cohærent,
pro diversis habentur.

LEWIS and HARRAY
of the number of the Western Isles, which two although
they joyn be a necke of land ar accounted dyvers Islands.

Scala Miliarum
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

LEOGVS.

In parte ad Septentriones projecta est *Leogus*, secundum littus satis frequenter culta. Quatuor habet Curias, arcem unam, septem amnes majusculos, ac duodecim præterea minores, omnes pro cuiusque magnitudine salmonum foecundos: plurimis in locis mare in terras penetrat, in sinusque se diffundit, omnes hanc copia abundantes. Magnus ibi proventus ovium, quæ in ericetis, ac saltibus libere vagantur. Eas in locum angustum, ac velut caulas singulis annis coactas incolæ antiquo more vellunt. Soli campestris magna pars ericetis constat: in quibus terra superne est nigra ex musco, & sylvis putrescentibus multis sæculis coalita ad altitudinem circiter pedalem. Hæc velut superior crusta in cespites oblongos, & tenues conscissa, & ad solem desiccata in usum ignis colligitur, & lignorum vice uritur. Proximo post anno nudum solum alga marina stercoreatum feritur ordeo. In hac insula tanta plerumque balenarum capitur copia, ut aliquando (uti seniores narrant) viginti septem partim prægrandes, partim minusculæ decimarum nomine sacerdotibus sint exhibitæ. Est in hac insula spelunca ingens, in qua, recedente æstu, aqua duas orgyas alta manet: ubi vero rediit æstus, supra quatuor est profunda. Ibi in rupibus sedens omnis generis sexus, & ætatis multitudo, hamis, & lino magnam vim piscium promiscue ducit.

I. RONA.

Ad Orientem æstivum sexaginta fere millia P. à Leogo sita est insula parva, solo humili, ac plano, & satis frequenter culto; nomen est Rona. Cultores homines rudes, ac prope omnis religionis expertes. Dominus ejus, qui eam colant certum familiarum numerum finit, eisque majorum & minorum pecorum assignat quantum satis videtur, unde & ipsi commode vivant, & vectigalia solvant. Quod ultra victum provenit, ad Leogum singulis annis agri sui dominum mittunt. Hæc fere vectigalis nomine pendunt: magnam vim farinæ ordeaceæ in pellibus ovium insutam: (apud eos enim hoc genus frugum

copiose nascitur.) Carnis ovillæ, & marinarum avium sole duratarum, quantum ex annuo proventu superat. Ac si quando multitudo capitem abundat, supernumerarios quoque domino annumerant. Atque ita soli, ut opinor, in universo orbe sunt, quibus nihil unquam deest, omnia ad satietatem redundant. Iuxta luxus, & avaritiæ ignari, quique innocentiam, & animi tranquillitatem, quam alii magnis laboribus ex institutis, & præceptis sapientiæ petunt, ex ignoratione vitiorum comparatam habent: nec aliud quicquam, præterquam quod suæ conditionis commoditatem non intelligant, ad summam felicitatem deesse videatur. Est in hac insula sacellum D. Ronano sacrum: In eo (ut majores natu ferunt) ligo perpetuo relinquitur: quo cum quis moritur, sepulchri locum inveniunt designatum. In hac insula præter aliam piscationem plurimæ balenæ capiuntur.

Ab hac millia passuum sedecim Occiden-^{SVILSKERAIA.} tem versus jacet insula Suilskeraia, mille passus longa: sed quæ nullam herbam, ac ne ericam quidem gignat. Rupes tantum nigras attollit, quarum quædam musco nigro teguntur. Volucres marinæ passim ibi ova ponunt, & excludunt. Ad eas nondum ad avolandum maturas proximi è Leogo insula adnavigant, ac plus minus octo dies eis legendis tribuunt, donec earum carne vento durata, plumisque naviculas onerent. In hac insula rarum, & aliis regionibus ignotum genus avis conspicitur: colcam vocant, magnitudine paulo infra anserem. Ea vere singulis annis eo adventat, pullosque exclusos eousque educat, dum ipsi sibi prospicere possint. Ad id fere tempus plumæ sponte defluentes è toto corpore nudam destituunt: ac tum demum ad mare se recipit, nec ante proximum ver usquam conspicitur. Illud quoque eis est singulare, quod earum pennæ caulem non habent: sed levi, & cui nihil prorsus duri adest, pluma totum corpus velut lanugine vestiunt.

O R C A D E S.

Equuntur *Orcades*, in mari partim Deucalidonio, partim Germanico, ad Septentrionalem Scotiæ partem, sparsæ. Harum de nomine inter Scriptores veteres, & recentiores satis convenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam) explicavit. Sed neque, qui eas primi tenuerint satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt. At è qua natione Germanorum advenerint, id non proditur. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim, & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrentur, hoc maxime argumento, quod fretum eos à Cathanesia dividens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimant, Claudiani carmine maxime freti è septima Panegyrica:

*Maduerunt Saxone fuso
Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.*

Sed eorum refutari facile error potest, partim ex Beda Anglo-Saxone, qui cum quinque diversis linguis à Britannis Dei laudes cani asseveret, unam ex eo numero Picticam esse ait. Quod si tum Saxonice Picti locuti fuissent, eam à Saxonica (qua tum Angli incorrupta utebantur) non separasset: partim quod in illis versibus Claudianus diserte Pictos à Saxonibus alios esse ostendat: cum alteris Orcadas, alteris Thulen patriam esse affirmet: sed undecunque sunt oriundi, nostra adhuc ætate lingua à Scotis & Anglis diversa utuntur, & quæ à Gothica non multum discrepet. In convictu quotidiano multum è vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetua corporis, & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plerique omnes senio solvuntur: plusque apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars, & diligentia ad salutem tuendam prodest. Eadem parsimonia & ad formæ elegantiam, & ad staturæ proceritatem plurimum facit: frugum proventus eis exiguus est, præterquam avenæ, & ordeï, ex quibus eis & panis & vinum suppetit. Ex gregalibus animantibus oves, boves, & capræ non infrequentes, unde multus eis lactis, casei, & butyri est usus, aves marinæ innumerae, ex his fere, & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum animal, ac ne deformè quidem aspectu apparet. Sunt eis equulei, specie quidem contemptibiles, sed ad omnes usus supra quam credi potest strenui. Nulla usquam arbor, ac ne frutex quidem præter ericam, nec id tam calidum, aut soli vitio, quam incolentium ignavia, quod facile ostenditur ex arborum radicibus, quæ pluribus in locis erunt. Quoties exotica vina navibus inve-

Scotia.

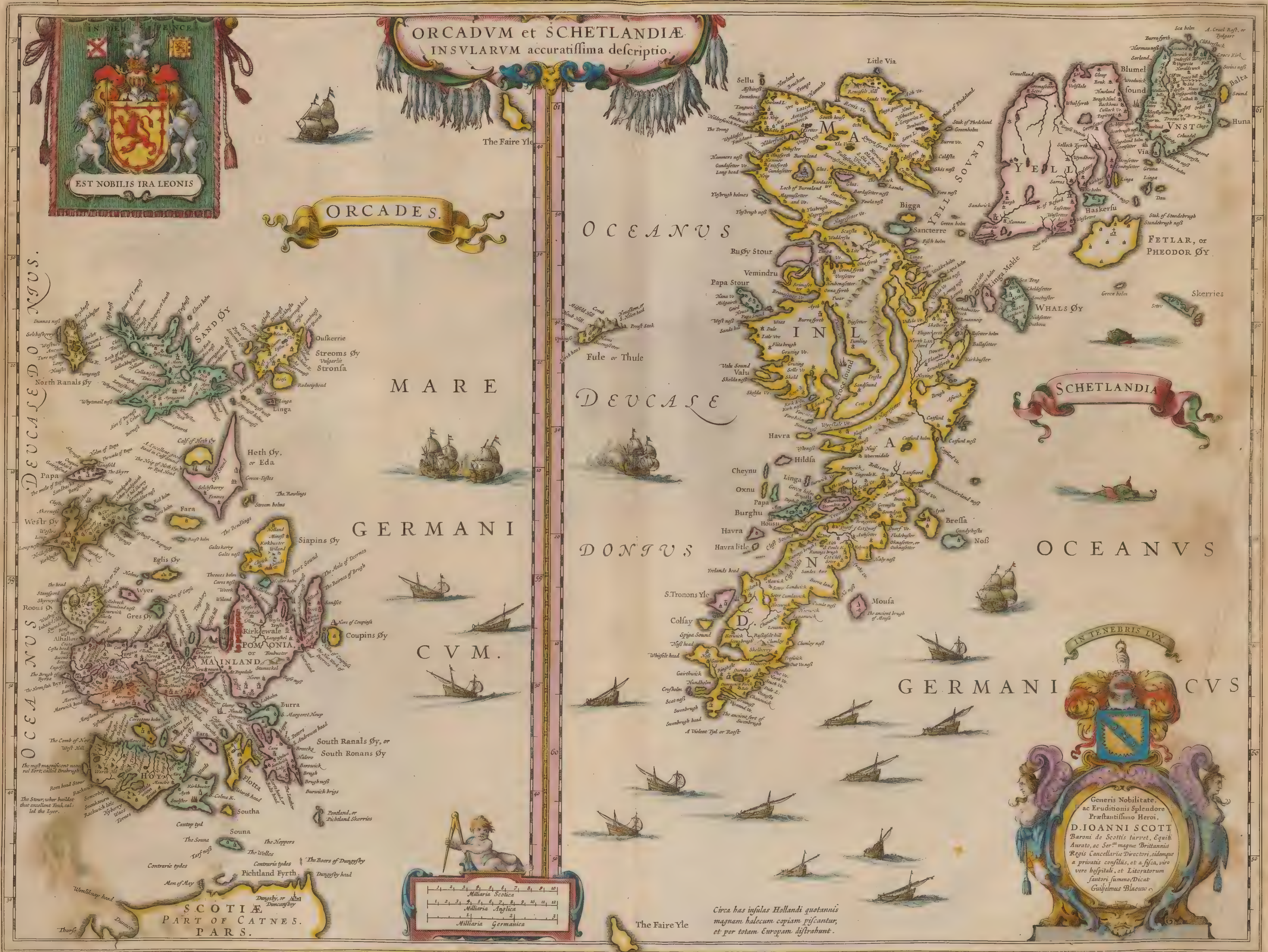
huntur, avide se ingurgitant. Scyphum habent antiquum, quem (ut major crapulæ sit auctoritas) divi Magni, qui primus ad eos Christi doctrinam attulit, fuisse prædicant. Is cum ita superet communium poculorum amplitudinem, ut è Lapitharum convivio reservatus videri possit, eo suos Episcopos initio ad se adventantes explorant: qui plenum uno haustu ebiberit, (quod admodum raro evenit) miris eum laudibus prosequuntur: atque hinc velut læto augurio sequentium annorum proventum animis præcipiunt. Vnde facilis conjectura est, illam quam dixi parsimoniam non tam à ratione, & studio, quam penuria ortam esse: eademque, quæ eam initio pepererat, diu apud posteros conservavit necessitas: donec vicinis nationibus invalescente luxuria corruptis, paulatim disciplina vetere labefactata, blandientibus quoque delitiis ipsi sese dedidere. Multum etiam præcipitantem temperantiam impulere piratarum commercia: qui regiones continentis habitatoribus frequentes adire non ausi ex insulis aquantur: & vina, mercesque alias aut com meatibus mutant, aut vili pretio distrahant: & Insulani, & pauci numero, & inermes, & in mari procelloso ita sparsi, ut mutuis auxiliis se tueri non possint, infirmitatis suæ conscii, non omnino inviti securitatem cum lucro conjunctam, ad blandiente etiam voluptate, vel receperunt, vel non rejecerunt. Sed hæc morum labes in potentiores fere, & sacerdotes incubuit. Apud vulgus multa pristinae moderationis adhuc vestigia restant. Mare illis non solum ventorum violentia, & siderum positu sævum, & tempestuosum est, sed æstibus contrariis ex Oceano Occidentali incitatis, & inter angustias terrarum confligentibus nulla vi remorum, aut velorum freti ex adverso recurrentes, & in se contorti vortices superari possunt. Si qui propius accedere audent, aut impetu violento rursus in mare rapiuntur, aut fluctuantis æquoris rapiditate abrepti in rupes, & scopulos compelluntur, aut in se convolutis aquarum cumulis absorbentur. Duæ sunt tempestates, quibus hæ angustia sunt superabiles, aut cum æstuum relapsu cessante undarum conflictu mare tranquillatur: aut ubi pleno alveo æquor ad summum incrementi pervenit, languesciente utrinque villa quæ undas concitabat, velut receptui canente Oceano procellis, & vorticosis pelagi commoti molibus se velut in sua castra recipientibus.

De numero quoque Orcadum inter Scriptores non convenit. Plinio sunt insulæ quadraginta, cæteris fere triginta. Proxime ad verum accessit Paulus Orosius, qui triginta tres prodit, è quibus tredecim habitentur, cæteræ desertæ, & pecori pascendo relictæ. Sunt enim pleræque humiles, & ita spatiis angustis, ut vix colonum unum aut alterum, si colerentur, alerent. Aliæ nudis scopulis aut opertis musco squalentes. Orcadum maxima multis veterum Pomona

SSI

voca-

ORCADVM et SCHETLANDIÆ
INSVLARVM accuratissima descriptio.

EST NOBILIS IRA LEONIS

ORCADES.

OCEANVS

DEVCASE

DONIVS

SCHETLANDIA

OCEANVS

GERMANI CVS

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Millaria Scotica									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Millaria Anglicana									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Millaria Germanica									

IN TENEBRIS LUX

Generis Nobilitate,
ac Eruditionis Splendore
Præstantissimo Heroi.
D. IOANNI SCOTT
Baroni de Scott's harvet, Equiti
Aurato, ac Ser^{mo} magne Britannia
Regis Cancellariae Directori, olimque
a privatis confidat, et a fisco, vero
vere hospitali, et Literarum
sutori, summo Dicit
Guilielmus Blaeuw

Circa has insulas Hollandi quotannis
magnam halem copiam piscantur,
et per totam Europam distribunt.

vocatur. Hodie continentem appellant, quod longe alias magnitudine præcedat. Patet enim in longum triginta millia passuum. Hæc satis frequenter habitatur. Habet enim duodecim sive Curias, seu parochias rusticas. Præterea oppidum unum, quod Dani, quorum in ditio- ne Orcades diu fuerunt, Cracoviacam appella- bant: nunc nomine corrupto *Kircua* Scotis di- citur. In hoc duæ sunt velut modicæ arces pro- pinquæ, altera Regis, altera Episcopi. Inter eas situm est templum, ut in locis illis satis magni- ficum. Inter templum, & arces utrinque sunt non infrequentia ædificia, quas duas urbes in- colæ appellant: alteram Regiam, alteram Epi- scopalem. Tota insula excurrit in promontoria: inter quæ sinus maris infusi stationes navibus tutas, & interim portus faciunt. Sex diversis in locis hujus insulæ metalla sunt plumbi albi, & nigri tam probi quam usquam in Britannia re- peritur. Hæc insula à Cathanesia circiter vi- ginti quatuor M. abest, interjecto freto Picti- co, de cujus natura jam diximus. In eo freto sparguntur insulæ complures, è quibus Stroma quatuor à Cathanesia M. abest, non infœcunda pro magnitudine. Sed hanc ob propinquitatem terræ Britannia, & quod Cathanesia Comites eam semper tenuerint, inter Orcadas non nu- merant. Ab hac ad Septentriones naviganti prima Orcadum occurrit Ranalsa australis, quæ à sinu Duncani, aut verius Dunachi abest fide- cim millia: quod spatium duabus horis æstu se- cundo, etiam cessantibus ventis, naviculæ con- ficiunt: tanta hujus freti est violentia. Hæc quinque millia passuum longa est, habetque portum satis commodum à D. Margarita co- gnominatum. Ab ea paulum in Orientem pro- jectæ sunt insulæ duæ exiguæ, & incultæ, pe- cori pascendo relictæ. Holmas illi gentili voca- bulo eas appellant, hoc est planities herbidas, aquis affitas. Ad Septentrionem est Burra insu- la, & duæ inter eam & Pomonam Holmæ. A Burra Occidentem versus ordine tres insulæ ja- cent, Suna, Flata, & Fara: & ultra eas Hoia, & Valis, quas alii duas, alii unam insulam vocant:

quod circa æquinoctia (quo tempore maria vio- lentissime incitantur, ac fervent) æstu receden- te nudantibus se arenis angustis faucibus cohæ- rent, unamque insulam faciunt: redeunte æstu rursus interjecto mari duarum insularum spe- ciem præbent. In hac insula omnium, quas Or- cades habent, altissimi sunt montes. Hoia, & Valis, decem millia in longum porriguntur: ab Ranalsa absunt octo: à Fano Donati in Catha- nesia, supra viginti millia passuum: à Septen- trione est insula Granisa, in freto admodum an- gusto sita. Abest enim Hoia à proximo conti- nentis, id est Pomonæ promontorio, duo mo- do millia. Hæc fere inter Pomonam & Cathane- siam sunt insulæ in ipso freto sitæ. Latus conti- nentis Occidentale mare apertum spectat, nul- lis in eo nec insulis, nec scopulis apparentibus. Ab Orientali ejus promontorio paulum procur- rit. Cobesa à Borea eam velut tegit. Littori propior Siapinsa paulum se in Orientem infle- ctens, ex adverso Cracoviæ duo millia sita, ipsa sex millia longa. Ab Occidentali parte Po- monæ jacet Rusa sex millia longa. Ab ea pro- prius Orientem sita est Eglisa, ubi divum Ma- gnum fama est esse sepultum. Hinc ad Meridiem adjacent Vera, Gerfa: nec longe illinc Vestra, à qua Hethlandia abest millia passuum xx. Pa- pa Stronza distat ab Hethlandia xx. millia passuum.

F A R A.

IN hoc medio fere cursu jacet Fara, hoc est bella insula, utrisque & Orcadibus & Het- landiæ conspicua. Assurgit enim in tria altis- sima promontoria, rupibus excelsis præcincta, & undique inaccessa, nisi quod ad Orientem æstivum paulum sese demittens, stationem tu- tam naviculis præbet. Incolas habet longe pau- perrimos. Piscatores enim, qui ex Anglia, Hol- landia, cæterisque propinquis Oceano regioni- bus, quæ piscatum in illa maria singulis annis præternavigant, omnia pro arbitrio rapiunt, & ferunt.

N O V A O R C A D V M D E S C R I P T I O C H O R O G R A P H I C A.

*Nominis
ratio.*

Orcades uno generali nomine appellantur omnes hæ insulæ : qua de appellatione inter Scriptores vetustos & recentes satis constat : rationem autem nominis, nemo (quod adhuc scitur) liquido explicavit. Sive à Græco verbo *ὄρεα*, includo, quod inter se quasi includantur, disclusæ à reliquis universi Orbis Terrarum partibus : sive ab Orca, id est, ollæ genere, cujus similitudinem, omnes junctim spectatæ, referre videantur : proin, quia nil certi hac de re affirmatur, vel ab ipsis harum insularum incolis, vel ab extraneis, qui de iis aliquid scripsere, in incerto quoque id relinquendum esse videtur.

Numerus.

De numero Orcadum insularum, licet inter vetustos Scriptores, Plinium nempe, cui sunt quadraginta, Paulum Orosium (qui proxime ad verum hac de re accessisse perhibetur) triginta tres numerantem, & alios constituentes fere triginta, non satis conveniat; tamen hodie multis, qui omnes has insulas peragrarunt, & suis oculis perlustrarunt, ut recentioribus, ita multo certioribus, & numerus, & ipsa nomina omnium harum insularum sunt compertissima. In universum sunt viginti septem insulæ, cum Continente, quæ vigesimam octavam efficit.

*Diviso, in
maximas,
minores,
minimas.*

Univerſa vero terra Orcadum dividitur in tres partes ratione nominum, in maximas nempe, minores, & minimas. Maximæ partes dicuntur insulæ, quæ incoluntur & coluntur. Minores partes appellantur Holmæ, gentili vocabulo, id est, planities herbidæ aquis affitæ, pleræque spatiis adeo angustis, ut vix colonum unum aut alterum, si colerentur, alerent : & quia gramina tantum producant, ideo desertæ sunt & pectori pascendo relictæ. Minimæ partes vocantur Scopuli, (vulgari apud Incolas Orcadum nomine *Skerries*,) in quibus nihil vel graminis nascitur, uno Scopulo excepto, nempe Pentland-Skerrie (ita enim dicitur) qui Holmæ potius quam Scopuli nomine est dignus : Holmæ enim quamlibet fere magnitudine adæquat, & graminis pecoribus pascendis (è quibus multum emolumenti ad Dominum de Halcro, ejusdem possessorem, redundat quotannis) est feracissimus. Ratio vero, quod hi scopuli nil herbarum proferant, est, quoniam æstus maris quum ad summum incrementum pervenerit, aut aqua marina prorsus cooperiuntur, aut fluctibus, quandoque vento, quandoque æstu, aliquando utroque excitatis & incitatis in universum, ita

Scotia.

consparguntur, ut gramen, (si quid in eis provenierit) falsedine aquæ marinæ aut intereat, aut bestiis alendis inutile reddatur.

Orcadum insulæ rursus in duas quasi classes, *Diviso* ratione situs distribuuntur : in Australes nempe *alia.* insulas, & Septentrionales.

Australes insulæ sunt duodecim numero, sci- *Insula* licet Suna, Suda, Ranalsa australis, Valis, Hoia, *Australes.* Graemsa, Cava, Fara australis, Ryfa, Flotta, Burra, Coupinsa.

Inter insulas Australes & Septentrionales sita *Continens.* est Continens.

Boreales insulæ numero sunt quindecim, *Insula Bo-* nempe Damsa, Shapinsa, Gerfa, Vera, Eglifa, *reales.* Rausa, Wastra, Papa Wastra, Fara septentrionalis, Eda, Alhallow, Stronfa, Papa Stronfa, Sanda, Ranalsa septentrionalis.

Prima australium insularum est Suna, decem *SUNA.* fere milliaria à Cathanesiâ Scotiæ provincia boreali maxime distans, & tribus à Ranalsa australi : exigua quidem, ut quæ unum aut alterum colonum ferat, cum suis domesticis, & paucis aliis servis in parvis domunculis habitantibus, in altas rupes Orientem versus assurgens, humilior vero versus Occidentem, hordei & avenæ in quibusdam partibus ferax, & capturæ variorum piscium, ex quorum intestinis & jecoribus præcipue (ut & in omnibus aliis Orcadum insulis) conficitur oleum, quod noctu candelarum vice aduritur, satis commoda. In eâ sunt Latomia, unde optimæ scandulæ ædificiis cooperiendis appositissimæ eruuntur.

Ad Orientalem partem hujus Insulæ, æstu ab Oceano Deucalædonio, seu Occidentali, fluente, aqua marina horrendum in modum circumgyratur, adeo ut si grandior navis in gurgites hos Sunenses, (Scoticè *the welles of Suna*) aliquando incidat, trochi à puero flagellis agitati ad instar, circumagitur. Cathanesiæ vero & Orcadum incolæ, talium periculorum gnari, eis obviam eunt, dolium aliquod vetus vacuum, aut fasciculum straminum colligatum, in gurgitum horum fauces quasi injiciendo, quibus immisiss, & absorptis, fauces hæ hiantes occluduntur, aqua complanatur, navesque aut scaphæ cum vectoribus has difficultates exsuperant, salvæque evadunt : injecta autem, quæ fuerant, tractu longo, milliare unum, aliquando ultra, subter fluctus feruntur, rursusque quasi vomitu è maris profunditate ejecta in freti hujus superficie apparent. Ad Verbi vero Divini prædicationem audiendam, & Sacramentorum beneficium consequendum, Sunæ hujus incolæ,

T t t

commo-

commode quum possunt, sereno caelo, in Ranalsam australem se conferunt.

Sita est Suna in mari saeviore quovis mari etiam saevissimo, in freto nempe Pictico, de cuius freti natura, quaedam peropportune dicenda videntur, priusquam transeamus ad reliquarum Orcadenium insularum considerationem.

*Fretum
Picticum.*

Ratio, ob quam hoc fretum dicatur Picticum, non satis constat. Verum si fides habenda traditioni, quæ in quibusdam vera est, quæque obtinet apud ipsos Orcadum incolas, quamque à majoribus suis se habere asseverant, huic freto Picticum cognomentum est additum à Pictis populis in Scotiâ aliquando degentibus: qui, post sævum & diuturnum bellum cum Scotis in ipsa Scotia gestum, tandem variis præliis à Scotis debellati, & ad finem Duncani (vulgo Duncansby à Cathanesiensibus & Orcadenibus vocatur) vi compulsi, cymbis per fretum hoc quod inter Cathanesiam & Orcades fluit, salutis ergo, trajicere conabantur, quos Orcadenes conspicati, in unum, ad hostem Pictum arcendum, conglobati, tanta animositate Pictis occurrerunt, cumque eis conflixerunt, ut coacti fuerint Picti, à cæde vivi qui evaserant, retro cymbas suas, Cathanesiam versus, remis aut velis agere, ignarique quum essent æstuum contrariorum, ac proinde saevissimorum ac periculosissimorum, naviculæ à fluctibus in altum assurgentibus, obversæ & absorptæ, Pictique omnes ad unum interiire, à quo infortunio, postea hoc fretum dicitur, & perpetuo dicetur fretum Picticum, vulgo *Pentland Firth*.

Fretum hoc, ut & multa alia freta Orcadum insulas quasdam interfecantia, non solum ventorum violentia, & poli arctici reliquarumque stellarum polo vicinarum (quibus subjacent prope hæ Insulæ) positu sævum est & tempestuosum, sed præcipue æstibus repugnantibus ex Oceano occidentali provenientes: fluit enim æstus in freto hoc Pictico, ut & in aliis etiam Orcadum fretis, fere ab æstivo Occidentali in hibernum Orientem, deque hiberno orienti in æstivum occiduum recipiatur. Tanta vero æstuum contrarietas in hoc freto, sicut & per reliquas Orcadum insulas, procedit non tantum ab Oceano Deucaledonio occiduo, nec ab Oceano Germanico orientali, talis enim effera quædam licet sit contrarietas æstuum in neutro hoc mari cernitur, verum proprie magis causatur ab angustiis terrarum, Cathanesiæ scilicet ab una parte, & Orcadum ab altera, inter quas vastum mare Deucaledonium ab occasu, & Germanicum magnum ab Oriente, intercurrent, & coarctatum, allidensque terræ scopulis, undique quasi mœnibus adamantinis circumvallatæ & roboratæ, divina sapientia sic prospiciente (arena enim si super hæ insulæ fundatæ fuissent, ante multa sæcula, ne vestigium quidem ullius insulæ, ut videtur, apparuisset) illico repercutitur, inque fretum ipsum se recipere cogitur.

Angulus quoque uniuscujusque rupis (id est, sicut Orcadenes Scotice loquentes efferunt, *Everie craige lugge maks a new tyd*) seu pars prominens, novum æstum facit: unde exoritur tanta

contrarietas æstuum, ut, velut agmine facto militum, in pugnam hostilissimo animo ruentium, inter fluctus æstuum, sibi invicem occurrentes, fiat prælium. Immo, nulla vel aura venti de caelo spirante, tanta & tam horribilis visu & auditu, exsurgit inter undas conflictatio, ut, gigantæum in morem, in cælum ipsum, magno concomitante fumi vapore, ascendere velle videantur, totumque fretum in spumam fere albam convertere. Æolo autem (cui cum Neptuno internecina perpetuo odia & bella intercedunt) valentius flante, est dictu ferme impossibile, quam vehemens & terribilis sit hæc fluctuum in æstibus repugnantibus digladiatio: qua durante, nulla vi remorum, aut velorum, vento licet secundissimo & vehementissimo, turgentium, freti vortices ex adverso recurrentes, & in se contorti, superari possunt.

Horum periculorum gnari propius non accedunt; inscii vero, qui propius accedere audent, aut impetu violento fluctuum rursus in mare rapiuntur, aut fluctuantis æquoris rapiditate abrepti, in rupes & scopulos compelluntur, aut in se convolutis aquarum cumulis, in montium altorum pene magnitudinem sese attollentibus, absorbentur: infelix enim naufragium multorum, & ipsæ phocæ, piscesque omnigeni scopulis allisi & occisi, violentam rapiditatem hujus freti & fretorum aliorum in Orcadibus, Stronsæ, Wastræ & Ranalsæ Septentrionalis imprimis, huic freto natura simillimorum, dum vento concitatur, luculenter satis testantur.

Duabus autem tempestatibus, freti hujus, dum furit, intractabilis, difficultates sunt superabiles, tutoque de Cathanesiæ ad Orcadas, & retro transire licet, seseque velut mitem & blandientem Dominam navigantibus præbet: aut quum æstuum relapsu, undarum conflictu cessante, mare tranquillatur, aut ubi pleno alveo æquor ad summum incrementi pervenit, languescere vi illa, quæ undas concitabat, velut receptui canente Oceano, procellis & vorticosis pelagi commoti molibus, se velut in sua castra, militum pugnando fatigatorum in morem, recipientibus; id est hora integra cum dimidiata ante plenum mare, tantoque spatio, priusquam, reciprocatione maris tota peracta, fluere incipiat: tum enim tam mirum in modum sedatur & complanatur hoc fretum, ut & alia huic similia, ut à sinu Duncani, ad Ranalsam australem, duodecim milliaria à se invicem quæ distant, freto hoc Pictico interjecto, totum hoc spatium, duabus horis, æstu secundo, cessantibus etiam ventis, naviculæ conficiant, tanta hujus freti est violentia, ob contrarios æstus, qui, à freti hujus nautis peritissimis, & quotidie fere vectores de Orcadibus in Cathanesiam, & retro transfretantibus, duodecim numerantur.

Patet vero in longum hoc fretum prope viginti quatuor milliaria, à sinu Duncani ab Oriente, ad extremam partem insulæ Hoiæ ad occasum: latum autem est alicubi duodecim, alicubi sedecim millia passuum: & propter æstuum suorum rapiditatem & diversitatem fretum hoc Picticum illud singulare habet, ut mortales attonitos reddat famæ novitate & nomine tantum audito.

STROMA

*Pentland-
Skerry.*

*The boers
of Dun-
cansby.*

*Men of
May.*

SVDA.

RANAL-
SA AV-
STRALIS

*Portus
Wydva.
D. Mar-
garitæ.*

audito. Atque de hoc æstuario hæc dicta sufficiant.

STROMA. In freto hic præter Sunam, est & alia insula Stroma, duobus à Cathanesia milliariibus distans, non infœcunda pro magnitudine: sed hanc ob vicinitatem suam terræ Britannia, & quod Cathanesia Comites eam semper tenuerint, inter Orcadas non numeratur: etiam si olim inter Comites Orcadum & Cathanesia de hæreditario illius jure & possessione, lis orta fuerit, ad arbitros autem quæstionis decisione delata. Naturiores qui erant, controversiam hac ratione diremerunt: venenata animalia, serpentes, seu angues, qualia Orcades nec producant, nec aliunde illata, sine præsentanea morte, ferunt, Stroma autem Cathanesia terræ similis, quia talia & progigneret, & procreata ibidem sine damno hujusmodi animantibus toleraret, partium utrinque dissidentium consensu, Stroma abjudicata Orcadum Comitibus, Cathanesia Comitibus, ut jure hæreditario semper in posterum, teneretur, cessit.

Pentland-Skerrie.

Ab Stroma hibernum Orientem versus ad octo milliaria, situs est scopulus ille, Pentland-skerrie dictus, de quo prius verba fecimus; & infra non multo projecti sunt scopuli à *Skerries* vere dicti, quod nihil graminis in eis proveniat, locumque solum, vel vitulis marinis, ut ibi se apricent ad solem, sereno aëre, & foetus suos in lucem emittant, vel avibus, ovis suis ponendis & excludendis, præbeant. vulgari nomine hærupes, *The boers of Duncansbey* à vicinis vocantur. Eiusdem ingenii sunt & rupes, supra Stromam ad æstivum occidentem posita, quæ vulgato nomine Scotico, *the Men of May* vocantur, id est, Homines Castellum Maii ad spectatissimum virum Dominum de May, Cathanesii Comitis fratrem spectantis.

The boers of Duncansbey.

Men of May.

SVDA.

A Suna tribus milliariibus prope ad septentriones navigantibus occurrit proxima Suda, quæ quia nec incolitur, nec colitur, sed pecori tantum alendo deserta relinquitur, Holmæ potius, quam Insula nomine stricte sumpto, digna est, propter suam parvitatem.

RANALSA AUSTRALIS.

Portus Wydwa. D. Margariae.

Hinc ad hibernum æstivum ultra quatuor mille passus, jacet Ranalsa australis, & ipsa ultra sex milliaria longa, & quinque lata, inque multa & prærupta promontoria excurrit, habetque portus binos egregios, alterum *Wydwa* dictum, alterum à Diva Margaritâ cognominatum, utrumque commodissimum, & ab omni ventorum & æstuum feritate navibus stationem tutissimam præbentem. In hac insula duæ sunt Parochiæ & binæ ædes sacrae, septentrionale scilicet templum exiguum, & Australe satis amplum ad latus freti Pictici situm, Frugum, id est Avenæ, hordei, pisorum, fabarum hominibus, fæni & graminum pecoribus sustentandis satis ferax: plurimis in locis subhumida, ericetis abundat, in quibus gregalia animalia, quorum satis magnus ibi proventus, libere vagantur. Oves vero in locum angustum, ac velut caulas, quotannis coactas, incolæ manibus suis vellendo lanam, nudant, non forficibus tondent, easque, quando in cibum apparere est animus (quoniam tanquam feræ in montibus & ericetis

incustoditæ, nisi in locis frugibus vicinis, discurrunt) emissis canibus quasi venando sectantur & apprehendunt. Qui mos etiam per omnes Orcadum insulas & Holmas, in tali negotio obtinet: raro aut nunquam oves, sæpe vero vacas mulgere omnibus in usu est. Hac in Insula est Domicilium, pro loci ratione satis illustre, Halcro dictum, ejusque Dominus Halcro quoque nuncupatur, non de domo, sed à primis domus fundatoribus Halcris, à Norvegis, ut perhibetur, oriundis. Hic Incolæ, præ reliquis omnibus Orcadum Indigenis, habiti sunt, & etiamnum hodie æstimantur, fortissimi & audacissimi, quippe qui sævissimo apud se mari soleant absque omni metu, piscium capiendorum gratia, asperrima etiam hyeme, se committere, quod multoties ipsis noxium & perniciosum, experientia docente, extitit: Scotosque Cathanesenses, quibuscum continuum habent commercium, moribus & lingua hibernica maxime referunt.

Halcro.

Ab hac Insula ad septentrionem est Burra Insula, à Ranalsa australi, exiguo freto (cui *Water sound*, seu Lippa nomen) divisa: tria millia passuum longa, unum lata, qua insulam Coupinsam ad orientem intuetur. Hæc Burra, pro sua magnitudine, nulli pene Orcadum insulae, multis nominibus cedit; fruges, avenam, hordeum, pisa, oves, boves, & equos felicissime producit. Occidentem solem versus, ubi altior paulo assurgit, ericeto constat, in quo terra superne nigra, & velut superior crusta in cespites longos & glebas grandiores conscissa, & ad Solem desiccata, in usum ignis colligitur, lignorumque in modum semel accensa, diu ardet, paulumque aut verius nihil cineris, sed tenuissimi & candidissimi relinquit.

BURRA.

Celeberrimum hic est Domicilium, magnatum potentium palatiis facile comparandum, tum ob structuræ magnificentiam ex lapidibus grandioribus, maxime vero friabilibus, præstantissimis (quorum omnium immensa est in hac ipsa insula copia) tum ob rerum omnium necessariarum in usus humanos, queis instructum est, copiam: fundatum & absolutum arte, studio, & impensis maximis illustrissimi Viri Domini Guilielmi Stuarti Domini de Majus, hospitalitatis, liberalitatis & omnigenæ humanitatis nomine incomparabilis: in campo plano, & favientibus etiam imbribus hyemalibus sicco: hinc qua Continentem spectat, adornatum cavernis cuniculorum, quorum infinitus illic proventus fere est, qui vel retibus tensis, extra foveas suas, bibendi quum gratia exeunt, capiuntur; vel à Viverris, in lustra ipsa immixtis, prodire coguntur, atque ita à canibus, ipsorum eruptionem & latibulis præstolantibus, occiduntur: inde vero facellum habet exiguum, sed elegantissimum, ejusdem quoque Domini sumptibus studiose restauratum, cujus in medio, de trabe alta, viri cujusdam ex Groenlandia oriundi, cymba mirabilis visu, pendet. Hujus autem ecclesiæ Ranalsæ australis minister curam gerit. Frequenter satis ipsa Burra habitatur. Inter Burram & Continentem, fretum est mille passus quidem latum, sed pro magnitudine sua, præsertim si ventoin-

to infestetur, procellosum, & æstu rapidum, vulgo *Hamfoun*, à parochia Ham Continentis parte, quam præterfluit, appellatur. In hoc freto jacent tres Holmæ, non longe à se invicem distitæ, nempe Lamholme, in qua colonus, quod sit frugum & graminis ferax, vivit. Glumpsholme, herbida, & Hunda erica obducta; bestiis pascendis utraque idonea.

A Burra vero, occidentem æstivum versus, circiter duo milliaria jacet Flotta insula, paulo plus quinque millibus passuum longa, & tribus cum dimidiato lata, altis rupibus alicubi, humilioribus vero alicubi præcineta: varia habet promontoria, & Holmam sibi vicinam, *Calf of Flotta*, vitulam quasi dicas Flottæ, dictam, ejusdemque cum Flotta matre ingenii. In Flotta domus quoque est, (*the Bol of Flotta*, id est domicilium Flottæ, communiter vocatur) una cum æde sacra. Parum habet terræ frugiferæ, ac proinde non numerosos incolas; ericetis vero, avibusque ericariis esui optimis abundantior est, & piscium variorum, præcipue silurorum minimorum, majorum & maximorum (vulgo *Sellaks*, *Kuythes*, *Colmoufes*) captura felix: ad prædictum Dominum de Maines pertinet.

Hinc circiter mille passus, ad Occasum, est Fara Australis, bis mille passus longa, mille vix lata; quæ quoniam, natura & commoditatis nomine, Flottæ sit simillima, paucos alit agricolas.

Hinc ad Austrum interjecto mari, tribus fere millibus passuum, Walis insula (vulgo *Waes*) est sita, quatuor milliariis cum dimidio longa, & tribus plus aliquanto, alicubi lata. Cujus meridionalem oram, Picticum fretum, quasi rabidus canis admordet, cujus fluctibus seu totidem dentibus, rupes altissimæ & durissimæ, huic insulæ prætentæ, fortiter obnitentes, morsum retundunt: frugum, pascuorum, piscium, avium marinarum & terrestrium, & mannorum satis bono proventu, ex, & in se ipsa, gaudet. Plurima sunt in eâ ædificia, & plurimi animosi Incolæ, imprimis, Domicilium, quod Snelfeter, ad meridiem; & quod Melfeter, ad occasum, dicitur. Naustathum etiam habet non procul à Snelfeter, satis commodum. Hic quoque templum est rei divinæ peragendæ idoneum, cui, ut & isti in Flotta, unus tantum minister deservit; quo & Faræ Australis Incolæ rerum sacrarum participandarum ergo confluunt.

Ultra Walim ad occasum recta est insula Hoia, (vulgo *Hoy*) quam cum Wali, alii duas, alii unam insulam vocant: quod maxime circa æquinoctia, id est, undecimo Martii & Septembris, stilo veteri, (quo tempore maria violentissime incitantur, & fervent) æstu recedente, nudantibus se arenis, angustis faucibus cohærent, unamque insulam faciunt: nam tunc siccis pedibus de Wali in Hoiam viatores itinerantur: redeunte æstu rursus, interjecto mari, duarum insularum speciem vere præbent. Hoia octo millia in longum porrigitur, quinque in latum patet. Cunctorum commodorum nomine, facile cum Wali certare potest. In hac insula, omnium quas Orcades habent, convalles sunt duæ profundissimæ, summumque spectantibus, & iter per eas

facientibus, viarum ignari, si sint, terrorem incutientes: spirituum namque malignorum habitacula esse potius, quam mortalium videri possunt: in his quippe quis positus, præter exiguum cæli partem supra, & montes utrinque præaltos, præruptos, & coarctatos, nil videbit. His in locis, errantibus de hominibus vere dici potest: Væ soli. Montes hinc altitudine omnes alios Orcadam montes longe exsuperant. Ex his quidam musco & gramine aut erica cooperiuntur; in quibus oves incustoditæ, palantes & feræ adeo vagantur, ut nunquam pene, nec canibus, nec ulla arte capiantur, sed solo senio solutæ, & aut à canibus, aut corvis, exesæ desiderantur. Prope pagum rusticum in hac Insula, Rackwick vulgo dictum, est altissimum & præruptissimum Promontorium, æstivum fere occasum spectans, in cujus cavernis, nidos facit, ova ponit & excludit Avis quædam præcellentissima, Lira (vulgo *the Lyr*) dicta, anate paulo minor, & pluvioli major; pinguis adeo, ut tota ex arvina consistere videatur, quam cum intestinis veru impositam torrent, gratius ut sapiat: saporem enim pisculentum redolet, eamque aceto & zinzibere irroratam comedunt. Magnis in deliciis est Orcadenibus ipsis, ac proinde diligentissime, licet periculossime, ut apprehendatur, exquiritur. Modus capiendi hic est: paulo post Calendas Augusti, quo tempore hæc avis esui est maxime; majoris animi, & audaciæ ad subeunda pericula pronioris, & hac in re, ab ipsis fere cunis institutus vir, curat funem prægrandem, nodis gradatim distinctum, ultra ducentas orgyas longum, circa corpus sub axis firmiter colligari: ita vero effigiatur funis, ut hominis clunibus vicem sellæ, pedibus vero suppedaneum præbeat. Hinc à quibusdam hominibus in apice promontorii consistentibus, sensim demittitur, ne funis attritu angulorum acutorum & prominentium in scopulis, correptus, incidatur, virque decedens (quod & ante aliquot annos, præcipiti funis demissione, hic obtigit) priusquam ad mare mergendus perveniret, in mille partes discerpatur: faccumque magnum & usui destinatum simulac implevit, quod brevi spatio fit, per nodos funis, seu per scalæ gradus, ad fastigium rupis retro ascendit: neque ullibi terrarum nisi in solo hoc Hoia promontorio nidulatur hæc avis. In hac quoque insula est lepus, in nulla Orcadam parte alia conspicuus, pilis candorem nivalem referentibus, coopertus. Non longe à promontorio Lirarum, (*Roraheid* vulgo nuncupatum,) hibernum occasum versus, natura ipsa sine ulla arte, propugnaculum seu fortalitium magnificentissimum & inexpugnabile, (vernaculo Indigenarum nomine *Brabrugh* dictum,) sibi effinxit. In declivitate quadam inter duos montes, in hac insula, jacet lapis, pumilionum lapis (vulgo *the Dwarfie steene*) appellatus, duodecim pedes longus, sex vero latus, ad quem intuendum plurimi confluunt, inque eo loca lectorum speciem præbentia conspiciuntur, in quibus mas & femella, læsæ famæ si sint, & soli, liberis procreandis operam dare vulgo dicuntur. In ipso cacumine unius è tribus montibus hinc contiguus, fons est ex ipso corde seu fundamento montis ortus,

miræ

miræ claritatis, raræ dulcedinis, siti sedandæ convenientissimus, & stupendæ adeo levitatis, ut si quis potando integrum dolium de illius aqua in stomachum trajicere posset, nullatenus se graviolem inde effectum sentiret. Montes hic sublimitate sua miranda, (hac si transeatur,) in Americam aut retro navigantibus, & à terra longissime adhuc distantibus, cursum quo dirigant recta, Phari quasi præstantissimi speciem & vicem præbent. Circa solstitium æstivale, consistentibus in apice horum montium hominibus (spectandæ cuius rei gratia, tunc temporis, cætervatim undique plurimi mortales concurrunt,) ipsissimum corpus Solis, obscurius tamen paulo, quasi nebula obductum, à media nempe hora undecima noctis, ad mediam primam diei subsequitur, supra horizontem, conspicitur: resumptaque statim clarissima sua luce, radios suos fulgentissimos, per totum hoc nostrum Hemisphærium diffundit. Montium horum trium bases latæ sunt, sed rotundi, & in conum adscendendo, ipsi montes, desinunt, brevi tantum erica contecti. De vertice horum montium tanta violentia & fragore, nonnunquam ventorum turbines præcipites ruunt, ut ipsa maria ac terras, cælumque profundum ferme ferant rapidi secum, verrantque per auras, domos infirmiores proturbent, cumulos frugum integros & bene colligatos, è sedibus suis erutos, in mare vicinum conjiciant. Ob quod prudentiores naucleri inter Hoiam & Continentem navigantes, vela sua confestim contrahunt, seque suæque periculo subducunt.

Ades. Ad oram borealem, qua Hoia Pomonam spectat, plurima sunt ædificia rustica, templum non inelegans, & amœna commoratio Domini de Halcro, de quo supra. In hac Hoia conspiciuntur varii lacus, duo imprimis, satis grandes pisciumque, maxime troctarum, feraces; nec Hoia ullo, quo Walis affluit, commodo privatur. Inter Hoiam ad septentrionem & Pomonam interfluit fretum duo milliaria latum, fretoque ipso Pictico, cui simillimum est natura, pene sævius, in quo naves & lembi sæpe naufragio pereunt, adverso quando æstu, & periculosis ventis de montibus Hoia valentius spirantibus, ab Oceano occidentali, Carstanum portum tutissimum, salutis ergo, inter fauces hujus freti impelluntur. Moris est quibusdam nautis, in has angustias conjectis, quo fluctus pugnantes inter se, & inter confligendum in cælum quasi ipsum adscendentes, aliquo modo tranquilluntur, olei nonnihil in frontem undarum conjicere, unde statim consequitur quædam motarum undarum sedatio, navisque prima, divina gratia, salva difficultatem exsuperat: sed, cheu, ab hoc oleo ilico post, multo sævius redditur mare, navesque alias priorem pone sequentes, sine ulla commiseratione, hianti quasi ore deglutit.

GRAEMSA.

In hoc freto jacent quædam insulæ; primaria est Graemsa, medio fere cursu inter Hoiam & Pomonam, duo prope milliaria longa, & ultra dimidiatum milliare alicubi lata; humilis, scopulis undique præcineta, frugum, graminis, fœni, cuniculorum fertilis, ut & piscibus hamo ducendis non incommoda. Glebis ex ericeto Clestran, *Scotia.*

(in Pomona quod est non longe à Graemsa) & ex Hoia allatis, Graemsa incolæ utuntur. Adornata est hæc insula Domicilio, non adeo quidem magno, sed venustissimo, & communi omnium cum Orcadensium ipsorum, tum Peregrinorum eo advenientium, receptaculo. Hujus, ut & templi, in Hoia quod est, curam obit unus tantum Pastor. Hinc ad Orientem paululum est Holma *Holma* *Karstan.* Carstan, satis ampla & herbida, & ex adverso inde ad boream jacet portus celeberrimus, amplissimus & navibus, undique & quomodocunque spiret ventus, tutissimus: varia prope portum ædificia, & tabernariæ domus, ubi navicularioribus & extraneis eo venientibus, omnia esui & potui necessaria, modico sumptu, optime suppeditantur.

Infra Holmam Carstanam, ad orientem, non Cava, procul, jacet Cava insula modica, erica fere tota obtecta, sed piscationi commoda, avibusque marinis multifariis, una vero præcipue (quam Indigenæ vulgo *Tyft* appellant) eaque præpingui & parva, frequentata.

A Cava circiter duo milliaria, meridiem versus, prope promontorium Hoia, (vulgo *Cruiknes* dictum) sita est Rysa insula, exigua illa quidem, sed frugifera & herbida, nec variis, prout patria fert, suis commodis vacua. De Coupinsa paulo post loco commodiore dicemus.

Atque hæc de Orcadum insulis australibus dicta sint. Inter Australes & boreales Orcadum insulas, jacet omnium insularum Orcadensium maxima, longitudine & latitudine. Latine Continens, ab incolis Orcadum (*the Mainland*) & nomine multis doctis, sed non Indigenis Orcadum cognito, Pomona vocatur. Nominis ratio non proditur, nisi quis putet *κατ' ἀντίφρασιν*, à pomis, quæ nulla in ea crescunt, sic vocatam. Patet in longum viginti quatuor millia passuum, in latum alicubi novem, alicubi sex milliaria.

Tota hæc Continens seu Pomona excurrit in varia promontoria, (promontorium autem Scotice *Nes* vocatur.) Vna pars Pomonæ ab illo Cervorum genere Platycerotes qui appellantur, nomen habet, Deernes (idque promontorium Platycerotum) fama enim adhuc apud Orcadenses est, totum illud spatium, quod nunc Deersound (vulgo *Deersound*) vocatur, usque ad Tankernes, aliud nempe promontorium occidentem versus, è regione, mari nunc interjecto, non procul situm, terram fuisse herbida & silvosa, in qua Platyceros olim & natus & vixit. Quam vere dicatur hoc, ipsi viderint assertores. Platycerotes vero fuisse olim (jam enim nullus illic est) in Orcadibus, ex eorum cornibus, ex visceribus terræ effossis, est extra dubium. Deernes *Deernes* peninsula est: non procul enim à domicilio Domini de Campston locus est arenosus, sed angustus, isthmus verus & nativus, inter mare ad occidentem æstivum, & mare in septentriones spectans: quo isthmo effosso (quod facile industria humana fieri posset) Deernes, à Pomona, cui adhæret, dirimeretur, & in Insulam per se unam, eamque elegantissimam (ut est pars Pomonæ peramœna) converteretur. In Deernes est promontorium præarduum, quod Orcadum incolæ *the Mule* (sic enim efferunt, non *the Mule*) of Deernes, *Vuu* quasi

quasi rostrum vel rictum *æ* Deernes, nuncupant. Præterlabitur promontorium hoc æstus violentissime, ex mari ab oriente æstivo incitatus, verum hyemali tempestate validius, si spiret ventus, à prædicta plaga, ô bone Deus, quales, quantique undarum moles inter se configunt, inque altum, supraque longe promontorium ipsum elewantur, adeoque,

— *Mare nunc spumis candentibus astra laceſcit,*

Et nunc tartareis subſedit in ima barathris:

Eundemque in morem naves aut scaphæ in hunc æstum illapſæ, pro arbitrio fluctuum exagitantur,

Callida nec cani jurat ars aut cura Magiſtri,

in tali angustia: sed Deus miſerator providit Nauſtathmum vicinum, innumeris navibus capiendis & ſalvandis, commodiſſimum, Deersound (id eſt, Platycerotum ſinum) nuncupatum.

Hic etiam ultra mille, ab iſthmo, eſt illuſtre habitaculum (vulgo *the New work of Deernes*, id eſt, nova fabrica Deernenſis) Illuſtris Comitſ Carictæ, in vivis dum eſſet, commorandi locus unus. Indeque Orientem hibernum verſus non procul jacer

Coupinſa.

Coupinſa inſula modica, qua Orientalem Oceanum Germanicum intuetur, rupibus ardua; qua vero Inſulæ Burræ (unde fere duo milliaria cum dimidiato ad occaſum diſtat) obvertitur, plana eſt, frugibus, gramine, piſcium captura, ſed non ericeto, nec glebis felix. Navigantibus ab Euro, vel ab Auſtro ad Orcadas, velut Pharium, ad quam recta curſum dirigant, ſeſe exhibet, variis frequentatur avibus, Holmanque ſibi prope adjacentem; ad Boream vero, è mari prominentem, & à Coupinſa aquis diſjunctum, excelsum ſcopulum herbidum, (vulgo, *the Horſe of Coupinſa*) id eſt, equum Coupinſæ dictum, habet.

In tractu hoc Deernenſi frequentia ſunt ædificia, inter quæ, unum Brabiſter dictum, eminet; & è regione ſinus Deernenſis ad occaſum eſt alterum, Seba appellatum. In Parochia, quæ vulgo Ham dicitur, non longe à Lamholme, [de quo ſupra] ad ſeptentrionem in Pomona eſt inſigne quoque ædificium, magna ex parte ex lapide friabili conſtructum, cum templo ruſtico, ſatis frequentato, cui uni unus Miniſter præeſt. Apud Tankernes quoque eſt & altera domus, ſatis ampla, & templum à Divo Andrea cognominatum, cui, & templo, quod in Deernes eſt, unicus inſervit Miniſter: Hinc, uſque ad unicum in Orcadibus quod eſt oppidum, ante & utrinque varia ſparguntur ædificia ruſtica, variis commodis, pro more patriæ, bene inſtructa.

Oppidum Kirckwall.

Oppidum Dani, quorum in Ditione Orcades diu fuerunt, Cracoviacam appellabant; nunc nomine corrupto, *Kirckwa* Scotis, & incolis aliquando *Kirckwall*; ſed ſæpius, ut Scotis *Kirckwa*, dicitur, ad quadringentos mille paſſus & ultra in longitudinem patens, & una platea contentum. Frequentia ſatis habet ædificia, quædam humilia, quædam vero ſublimes aſſurgentia, & fortiter ex lapidibus natura quadratis, & in laminas ſponte ſeſe diſſidentibus (quomodo & omnibus aliis Orcadum inſulis ſe res habet) ex lateribus

quasi, qualibus Hollandis eſt in uſu, conſtructa.

Kirckwa Caſtellum Regium erat aliquando fortisſimum, omnibus ad obſidionem propulſandam, ad oppidanorum bona eo immiſſa conſervanda, neceſſariis rebus, præcipue tormentis bellicis, longe undique glandes ferreas ejaculantibus, adornatum: in iſſis viſceribus murorum, (adeo erant craſſi) cubacula plurima venuſta, inædificata fuerunt. Hodie vero altera ejus pars (altera autem demolita eſt) Regiæ iræ monumentum & demonſtratio mortalium oculis obijcitur. Non longe ab hoc Caſtello ſunt ædes pulcherrimæ, impenſis Roberti Rhedi, Orcadum, tempore Mariæ Scotorum Reginæ, Epſcopi: prope quas videre eſt ædificium magnificentiſſimum, magno molimine, multiſque ſumptibus conſtructum, ſed propter Authoris illius, potentiſ Comitſ Orcadum, Patricii Stuarti, Regio ſanguine oriundi, præproperam mortem, ad propositum ſinem non perductum. Hiſ ædibus adjacent horti tres amœniſſimi, & in uno ex hiſ, arbores quædam, ſed fructum maturum nunquam producentes, neque præterquam hic, & in Hoïâ, (ubi non tam arbores, quam arbuſcula creſcunt) in omnibus Orcadum inſulis ulla arbor, aut frutex cernitur. Et ab hiſ hortis etiam totus hic tractus, ædes Comitſ & Epſcopi olim, nunc vero Miniſtri, continens, vulgari Orcadenſium, nomine, (*the place of the yeards*), id eſt, locus hortorum, dicuntur.

Inter palatium autem & Regium caſtellum ſitum eſt templum à Divo Magno (qui primus ad has inſulas Chriſti Euangelium attuliſſe perhibetur) cognominatum, & ut in illis locis, ſatis magnificum, prælongum, ſed anguſtum, ex lapidibus validiſſimis, & mira arte politis, conſtructum, ſuperius fornicatum, niſi in tribus columnis occaſum verſus, recentius exædificatis, ad intercipiendum (ut incolæ tradunt) conſpectum Caſtelli ab intuitu Palatii (ſive ædium Epſcopi) ne alterum ab altero demoliretur, per interneſcina odia, quæ Regiis hominibus, cum Epſcopalibus, intercedebant. In turre Templi tanta eſt viarum ambages; ut ignari, eo ſemel, niſi à loci gnaro, velut filo Ariadnæo, reducerentur, vix unquam egrederentur. Campanis, harmonice ſonantibus, & undique à longe auditis, templum hoc exornatur: eſtque tantæ validitatis, ut centum viri, neceſſariis inſtructi, (amoveantur ſi bellica inſtrumenta majora) contra mille, facile hoc templum propugnare poſſent: Cui unus tantum Concionator cum Anagnoſte publico intendit. Hic *Kirckwa* Schola Latina publica, multæque vernaculæ privatæ, juventuti inſtituendæ, vigent; & quotannis ad tertium poſt Calendas Auguſti, nundinæ Divi Olai (Norvegus qui fuit, & hic apud Orcadas Euangelium prædicafſe, dicitur) triduanæ celebrantur. Ab hoc templo, uſque ad littus, (olim urbs Regia quæ dicebatur; ut pars oppidi, à templo meridiem verſus, vocabatur Epſcopalis; nunc hæ appellationes apud Incolas in deſuetudinem abiſſe) variis optimis ædificiis cum ſacello, capite trunco, ponte, & domo, Regiis veſtigialibus accipiendis, frequens eſt *Kirckwa*. Portus eſt, ad borealem oppidi plagam, amplus & *Nauſtathmus*, ad quem ingreſſæ

DAMS

POMONA

ALHA
LOW.

gressæ semel naves aut cymbæ, ad littoris oram (Ero illi vocant) tutissime, etiam asperrima hyeme, resident.

Ab oppido circiter bis mille passus, ad occasum, trans *Naufathmum Kirwa* est mons altissimus, *Wyfel-Hill* nuncupatus vulgo, in cuius vertice posita est, magnæ ericæ & cespitum strues, qua, igne accensa, si quid periculi imminet oppido, confestim omnibus insulis Orcadum (nam omnibus hujus montis fastigium conspicuum est,) ut discrimini amoliendo adsint, significatio datur: inque omnibus cacuminibus altissimorum montium in aliis Orcadum insulis, strues talis, talem in usum, accendenda reponitur.

DAMSA. Ad radicem hujus montis occidentalem jacet in mari prima borealium Orcadum insularum *Damsa*, *Pomona* propinqua, mille passus longa, & angusta, frugifera, herbida & piscatu non infelix, nullum in hac, ut nec in *Holma* vicina, *Damsa* paulo minor, animal venenatum, gignitur, ne vel mus aut forex, & aliunde si importentur talia, statim aut moriuntur, aut in mare moribunda ruunt.

POMONA. *Pomona*, qua in occidentem vergit à *Kirkwa*, & utrinque multis in locis in varios montes assurgit, & tamen frugifera est, cunctisque commoditatibus uberius pene, quam alia, in his oris insulæ, instructa. Parochias rusticas cum templis habet novem: *Firtham*, *Stannes*, (ubi *Balandinorum* familiæ ædes sunt sitæ,) ad lacum quatuor milliaria longum, & spatiosum, nisi prope ostium, qua, per pontem ligneum, vulgo *Waith* nuncupatum, transitur; troctarum seu trutarum, minorum salmonum magnitudine instar, aliorumque piscium, feracem: ex quibus sale conditis, plurimisque doliis inditis, aut ut fumo indurentur suspensis de trabibus, magna pars hyemalis opsonii constat. *Orfram*; *Harram*, ubi terra plana est, frugifera, & amœna, & lingua Gothica maxime viget; *Stromnes*, in qua, non longe à promontorio, cui vulgare nomen, *the blak Kraige*, id est, nigrum saxum, sunt ædes elegantissimæ, *Grami*, ultimi Orcadum episcopi, sumptibus extructæ, *Brecnes* vulgo dictæ; *Sandwick*, ubi aliud quoque Domicilium cum sacello perelegans, ejusdem Præfulis impensis à fundamento erectum, prope lacum cygnis frequentatum. *Byrsam*, cum Baronia luculentissima, ad cuius maritimam oram occidentalem, prope peninsulam *Burgum Byrse* appellatam, situm est venustissimum Palatium, quadrato opere Monasterii in formam, cum fonte in areæ medio, cum duabus porticibus prælongis, varie depictis, præter multa alia adspectu jucunda, affabre constructum. *Eriam*, *Rendelam*.

Totum occidentale littus *Pomona* plurimis promontoriis, & rupibus arduis præcinctum, mare apertum spectat, nullis in eo, nec insulis, nec scopulis apparentibus. In diversis *Pomona* locis, ut & in quibusdam aliis insulis Orcadum, metalla sunt plumbi albi & nigri, tam probi, quam usquam in Britannia reperiuntur.

ALHAL-LOW. Secunda borealis Orcadum insula est *Enballow*, exigua, in angusto, sed longe sævissimo mari sita, ad latus *Pomona*, piscatu nobilis ob æstus utrinque præterfluentis rapiditatem.

Proxima Boream versus, interjecto angusto mari, est *Rausa*, octo millia longa, & sex lata, vastis promontoriis multis & excelsis mare despiciens, & in altissimos montes erica profunda & densa obductos, sese attollens; in littoribus ædificiis crebra, glebis, piscatu, cuniculis, avibus ericariis, & frugibus felix.

Hinc ad orientem, ultra mille passus est *Vera* **VERA.** (vulgo *Wey*) insula, bina milliaria longa, & angusta, frugum quam glebarum fecundior, cui defectui ex *Rausa* vicina succurritur.

Post *Veram* ad tria milliaria, orientem æstivum versus, jacet *Gerfa* insula, cum holmis, sed una majore (vulgo *the Hen of Gerfa*, id est, Gallina *Gerfa* vocata) in altissimum Pyramidalem montem ascendens, & iisdem cum *Rausa* commodis abundans.

A *Gerfa* ad boream circiter tria milliaria est *Eglisa* (vulgo *Egilfa*), bis mille passus fere longa, & mille lata, frugifera, sed glebis vacua; queis-que utitur, ex *Rausa* scaphis, per mare æstu asperrimum, exportantur. Hic templum est cum turre acuminatim adscendente præalta, ubi sanctum Magnum, tutelarem divum Orcadum, fama est, esse sepultum; & ædes, non longe à templo, pervenustæ.

Ab *Eglisa* ad orientem, *Siapinsa* (vulgo *Shapinsa*) insula ex adverso *Cracovica*, unde ad tria milliaria distat, est sita, ipsa sex millia longa, & tria fere lata. Portum habet (*Elwick* cui nomen) satis commodum, & *Holmam* prope, *Elserholm* dictam, largam & herbida. Ipsa *Siapinsa* ædificiis variis, sed imprimis Domicilio, vulgo *Sound* dicto, gaudet, ut & ericetis, in quibus optimæ glebæ, & aves ericariæ inveniuntur. Tota est fere plana & humilis, singularem habet Ministrum sibi assignatum.

Hinc ad occasum hibernum, circiter quinque milliaria, sævissimo & exultim sese attollente mari, jacet *Fara* Septentrionalis, tres fere mille passus longa, sed arcta, rara ædificiis, commodisque, pro more Patriæ non infelix, *Holmasque* herbidas duas videre est inter eam, &

Wastram (à qua ad tria milliaria distat) insulam, omnium Orcadum maxime occidentalem, unde & nomen sumpsit. Octo millia passuum longa, alicubi quinque, alicubi vero tria lata. Variis promontoriis, aliis altioribus, austrum & occasum versus, aliis autem humilioribus, præcincta. In truculentissimo mari posita, crebra rusticis ædibus, castello validissimo, (*Nautland* vulgo) ornata. Ericetis, cuniculariis optime refertis, *Naufathmo*, (*Fer-vo* qui dicitur) piscatione, frugibus, multisque aliis commodis, præcipue generosi animi viris, nulli Orcadum insulæ cedens.

Hinc ad boream, ad duo prope milliaria, est *Papa* **PAPA** *Wastram*, & ipsa ter mille passus fere longa, mille & quingentos lata; portu satis commo-
WASTRA. modo, inter insulam ipsam, & vicinam *Holmam* ornata: frequenter satis incolitur, commodisque, qualibus ipsa *Wastram* major fruitur, referta est. Vtrique unus Ecclesiastes infervit.

A *Papa Wastram* ad septem ferme milliaria, orientem versus, jacet insula *Eda*, decem fere mille passus longa, alicubi quinque milliaria lata, alicubi multo angustior: tota pene ericetica terra, avi-

ra, avibus ericariis refertissima constans, rara sunt propterea hic ædificia, propter soli frugiferi inopiam. Præcipua sunt duo, unum in orientali littore (*Green-stofes* dictum) alterum vero ad occasum, prope locum *the Calfe of Eda*, id est, vitulum quasi Edæ, nuncupatum, à Carictæ Comite ante paucos annos magnifice exstructum, & duodecim salinis, partim in ipsa insula, partim in Vitulo Edæ positis, adornatum: in quibus optimus sal tenuior indies conficitur. Prope hoc ædificium est sinus maris, in quo portus commodissimus, inque promontorio altissimo portui vicino accipitres optimi nidulantes, & quotannis, hinc exportantur, ut & in multis aliis aliarum Orcadum insularum, promontoriis. Lapidibus, quibus super glacie luditur brumali tempore, præstantissimis Eda abundat.

STRONSA.

Ab Eda ad orientem hibernum circiter quatuor milliaria, jacet *Stronsa*, sex prope millia longa, & plusquam tria lata, Scoticis & Hollandicis navicatoribus, piscatum in *Schetlandiam* proficiscentibus, propter optimi Nautathmi & portus commoditatem, notissima. Frugifera est valde, ac proinde frequentia habet ædificia, tria imprimis, *Huy* Edæ obversum, *Holland*, & *Housbey*, scopulum (*Ouskerrie* vulgo) piscatu felicissimum, & mille passus fere à Stronsa ipsa distitum, spectantia. Nihil ericeti, ac proinde nil glebarum in tota Stronsa, nisi in una parte, qua Siapinsam (unde Austrum versus, ad decem milliaria distat, interjecto sævissimo freto,) intuetur. Rausim dicitur hæc pars Stronsæ. Peninsula est Rausin, frugifera & ericetosa terra, (unde glebæ evehuntur in usum totius reliquæ insulæ,) multisque præcellis promontoriis, undique vallata.

RAVSA.

PAPA STRONSA.

Stronsæ adjacet prope ad littus portui propinqua ad occasum insula, Papa Stronsa dicta, ultra mille passus longa, sed arcta, tota frugifera, sed non glebosa terra abundans. Ædificiis, aliisque commodis, satis pro quantitate, instructa. Edæ, Stronsæ, & Papæ Stronsæ unus Pastor ecclesiasticus præest.

SANDA.

Papam Stronsam ultra ad occasum hibernum jacet Sanda, Orcadum omnium post Pomonam insula maxima, duodecim milliaria longa, à promontorio vulgo *Spurnes* ad humile Promontorium, *Lopnes* aut *Tostnes* vulgo; lata vero de *Hauchnes* ad orientem, & *Whyemallnes* ad occasum, fere octo, aliis in locis, maxime in medio, angusta: & versus boream adeo est humilis (ad meridiem enim altior exsurgit) ut Nautis Insulæ ignaris, & adhuc in mari ab ea longe distantibus, prorsus non appareat, unde de nocte eo navigantibus sæpe obvenit naufragium; quod & Sandæ incolæ ferio & sæpe exoptant accidere, ut confraetis ex navibus suppetat ipsis materia ignis, nihil enim est ericeti vel glebosæ terræ in tota insula. Cibum autem & potum sibi apparant, vel stramine, vel pecudum fimo, vel prælongis caulibus, & foliis, quasi algæ marinæ (cujus magna copia est, ut hic, ita & in omnibus Orcadum insulis) æstivo tempore ad Solem desiccatis, ac quasi thesauro hunc in usum diligenter conservatis. Diores hic (quod & Ranalsæ Borealis, ubi nil ericeti, incolæ potentiores faciunt) ex Eda vastis in scaphis per mare horrendissimum, & longissi-

mo intervallo, quandoque alias breviori, ad ædes suas, glebas apportandas curant. Cuniculariis plurimis opimis (unde maxima pars victus, post pisces, indigenis est) per totam insulam varie sparsis, refertissima est. Creberrima hic sunt ædificia, ovium, boum, frugum, fæni, graminis in terra, & piscium variorum ex mari, magna ubique hic copia. Solum quoque in asperrima hyeme siccissimum, & arenosum, unde & insulæ huic nomen datum. Duo sunt hic templa, & bini Pastores, quorum alter ecclesiæ quoque Ranalsæ borealis infudat.

Hinc circiter tria milliaria, ad occidentem hibernum, est Ranalsæ septentrionalis, tres mille passus & ultra longa, & magis quam mille passus lata, plana, humilis & sicca, templo Divi Olai (de quo prius) exornata, eorundem cum Sanda unde longe terribilissimo mari disjungitur, commodorum & incommodorum particeps.

Atque hæc de universis Orcadum insulis, dicta sufficiant.

Æstivo tempore, ut & hyemali quandoque temperatissimus & saluberrimus Orcadibus est aer, qui ut sanitati, sic & longævitati Incolarum plurimum conducit.

Agri solum illic magna ex parte macilentum est, lapidibus sæpe aut grandioribus, aut minoribus immixtum; nec profundum, saxo quasi uni solido innixum, proinde aratri dentale, breve quod est, alte in terram non dimittunt. Quatuor aliquando equis solis, quandoque duobus, binis adjunctis bobus, aut binis vaccis, terram proscindunt, granaque exigua, quæ sunt, sulcis mandant. Latamen, quo præter fimetum jumentorum, maxime fœcundando agro, utuntur, est alga marina; magnis procellis, à scopulis avulsa, & super littus projecta.

Frugum proventus est iis tantus, imprimis hordei, (avenam autem, quod tanta ejus illis non sit copia, domi conservant) ut id optime decussatum, purgatum, & Cumeris (*Cassies* vulgo vocant) id est faccis, ex straminibus affabre factis, immixtum, ad exterarum nationes venale transmittant.

Ex gregalibus animantibus (capra autem nulla illic) boves, oves non infrequentes, unde multus eis lactis, casei & butyri (de quo, quod edunt ipsi, optimum est, quod vero pro tributo, regiis Publicanis, aut Heris suis pendent, purum ut sit, non magni curant) est usus. Porcorum quoque greges in graminibus, montibus & ericetis purius quam in Britannia, pascentium sunt plurimi. Aves marinæ & terrestres innumeræ. Piscium omnigenorum pene, ut & balænarum, phocarum, & suum marinorum magna est illic copia; pisces quoque testacei, ut sunt locustæ marinæ, ostrea, cancri, muscoli, cochleæ, innumeri ibidem inveniuntur. Nullum ibi animal venenatum, ac ne deforme quidem ad spectu, præter bufonem, apparet. Sunt & eis equulei (*Shalties* vulgo vocant) specie quidem contemptibiles, sed ad omnes usus, supra quam credi potest, strenui.

Nulla ibi usquam arbor, (præterquam *Kircwa*, & frutices quidam in *Hoia*,) nisi erica, nec id tam cœli aut soli vitio, quam Incolentium negligentia:

RANALSA
SEPTENTRIONA-
LIS.

Aër.

Soli qualitas.

Animalia.

Aves.
Pisces.

Arbores.

gentia: quod facile patet, ex arborum multis radicibus; quæ plurimis in locis ibi, ex terra eruuntur.

Convictus. In convictu quotidiano multum è vetusta parsimonia adhuc vulgus, præsertim rustici, retinet: magna itaque ac perpete fere & animi & corporis sanitate fruuntur, rari apud eos morbi, multi senio solo labefactati, moriuntur; plusque apud eos deliciarum ignorantia, ab egestate honesta proveniens, quam apud alias nationes, Medicorum (quorum nullus apud eos) ars, ad salutem tuendam aut amissam recuperandam, prodest.

Indoles. Ingenio sunt plerique satis sagaci, & ad quasvis artes aut disciplinas perdiscendas capaci, memoria tenaci, formæ elegantia, & staturæ proceritate insignes multi; hilari vultu, strenui & animosi, pugnandique vel privatim vel publice, quando se offert occasio, validitatem, & intrepidum animum ostendunt. Acute pro educatione loquentes ipsi, aut acute ab aliis prolata avide audientes, & recondentes. Humanitatem, civilitatemque, quam à Scotis apud ipsos degentibus, hauserunt, aut exprimunt, aut exprimere conantur. Sacras conciones ipsi etiam rustici attente & audiunt, & auditas mutuis inter sese repetitionibus ad memoriam mire revocant.

Religio. Natalem Christi, & Pascha, Dominicæ ut cœnæ participes fiant, magno in templa confluxu venerantur. In Orcadibus magnus est incolarum numerus: habito enim censu capitum, quod in ipsorum armilustriis factum est aliquoties, Comitæ Orcadum ultimo vivente, prope *Kircwam*, in prato vicino amœnissimò, numerata sunt decem millia virorum, præter eos, qui singulis aratris, agris fativis, domi, evertendis, invigilarent.

Leges. Agri si quid parentes mortui reliquerint, liberi superstites, sive mares, sive fœminæ, æquis portionibus inter se dividunt, hæreditatemque dividere, sacrilegii loco ducitur.

Aquimolis (ventimola enim nulla illic) glacie brumali, aqua nondum obstricta, grana sua molunt, non in Atomos ea convertendo, ut in Scotia, sed grandiuscule findendo, ut, cum in panibus eorum subcinericiis, quorum frequentior illic usus, tum in panibus, orbili super ferreo, aut lapideo, pistis, videre est: Aquimolis vero gelu obrigescentibus, grana sua trusatili mola (*quear-nes* vulgo vocant) fœminarum ministerio, suavi voce prolatis cantilenis, ingratos alioqui per se molarum trusatilium sonos delinientium, molunt.

Ponderibus duum generum bona sua examinant, majore (rò *Poundlar* vulgo appellant) quo frumentorum quantitatem: & minore (rò *Bismer* vulgo dicitur) quo lanam, horridior paulo quæ est alicubi apud eos, butyrum, caseum, linum, resque alias minutiores, probant.

Mores. Convivia, quæ agitare incipiunt paulo ante natalem Christi, & continuant fere per magnam brumæ partem, præsertim Cracoviacæ, (ut, aut hilarius curent genium, vel novas contrahant amicitias; aut veteres aliqua ratione labefactatas, renovent, confirmentque) sunt illis larga, variis & optimis cibis, (ut suppeditat Patria) & potu, cervisia imprimis aliquando cum, aliquando sine lupulo cocta, validissima, liquidif-

Scotia.

sima & invitante, ut bibatur, colore referta.

Talis cervisia notissima Lethæ, Edinburgi, multisque aliis in Scotia locis, excocta fuit olim, in ædibus rusticis Scapæ inferioris (locus est, mille passus *Kircwa* distans ad meridiem, jam in ipso oppido,) mercatores excoqui curant, tantæ robustitatis quandoque ut vel guttula illius in ignem coniecta, aquæ vitalis in morem, in flammam accendatur; diuque, id est septennium ultra, ætatem recens & fortiter, ferat.

Inter bibendum in conviviis, si quid vini Hispanici vel Gallici (cujus *Kircwam Letha* satis magna copia advehitur) adsit, eo solutiores quidam se ingurgitant; alii, moderatius qui biberent, ultra animi desiderium, propositis nominibus absentium amicorum, bibere aliquoties, coguntur. Scyphus ille peramplus Divi Magni, quem poculum vocabant, ab Episcopo Lao Glasuam ante multos annos translatus est, ac proinde ejus exinanitione ab episcopis ad se venientibus (nullus cum nunc sit ibi Præful) neque de prospera neque incommoda sua fælicitate (prout Majores ipsorum faciebant) divinantur.

Summum Magistratum qui gerit, & Prætor *Magistratus* rem Capitem agit, in litibus, & rebus majoribus aut minoribus, *Kircwa* vivit, ubi Senatus uterque Politicus & Ecclesiasticus viget: jus dicitur omnibus eò ex insulis confluentibus, statutis temporibus, ad Kalendas nempe Novembres, aut eo circiter. Sub Prætor Capitali quatuor *Kircwa* prætores inferiores (Balivos vulgo vocant) suffragiis Prætoris Capitalis (qui & *Kircwa* Consul est) & membrorum Senatus politici, quotannis creantur; minoribus causis audiendis interfunt, quando ipse Prætor capitalis, insulas omnes, querelis audiendis, & jure dicendo, obit. Personas maleficas, delatas, & comprehensas, sua ipsarum confessione, aut judiciis certissimis & testimoniis irrefragabilibus, Ministrorum Ecclesiasticorum præeunte & examine & approbatione, convictas & damnatas, Vulcano dicant.

Pastores Verbi Dei singulis mensibus, tempore æstivo (hyemali enim sævissimo mari committere se non audent) *Kircwa* conveniunt, eademque in rebus ecclesiasticis pertractandis ratione, qua in ipsa Scotia (ex qua magna ex parte sunt oriundi) procedunt.

Ministri numero sunt septemdecim in universum; tres, qui in Australibus; octo, qui in Pomona; & sex qui in borealibus insulis, ecclesiarum, rerumque eo spectantium, curam gerunt, disciplinamque ecclesiasticam in delinquentes magna cum diligentia & severitate exercent.

Religionis Reformatæ omnes hodie sunt.

Qui Orcadas primi tenuerint, satis non constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse contendunt; at è qua natione Germanorum advenierint, id non proditur. Si ex sermone conjecturam facere liceat, ex Norvegia vel Dania oriundos poterit quis existimare: olim namque, & hodie quoque, in multis, non in omnibus Orcadum insulis, vetere Gothica seu Norvegorum lingua, sed multum corrupta utuntur; eademque res ponderandi ratio cum Norvegis, est illis communis. Hodie vero Scotorum (quorum magnus apud eos numerus vivit, præcipuo in

X x x

Eccle-

Ecclesia, & Politia munere fungens) vernacula, ut & ipsorum Gothica, juxta est quibusdam ex eis in usu. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maxime argumento, quod fretum eos à Cathanesia dividens Picticum cognominatur: &

præterea, quod in diversis Orcadum locis, domunculæ quædam subterraneæ (quas Pictorum fuisse Indigenis etiamnum hodie est persuasum,) inveniuntur. De re vero incerta nil certi affirmandum.

ALIA ORCADVM DESCRIPTIO.

Orcades.

Cotia Septentrionalis vicinas continenti suo habet Insulas Orcades, ad latus Boreale; ad Occidentale, Hebridæ, & altius versus Septentrionem Scetlandiam. Sunt autem Orcades Insulæ, ab hominibus cultæ, xxviii, præter alias complures habitatoribus vacuas, quæ pascendo solummodo pecori inserviunt. Vulgo *Orkney* appellantur, modicis inter se discretæ spatiis. Eas ita appellat antiqua membrana, quasi *Argath*, id est, supra *Getas*, Camdenus mavult supra *Cath*, obiacet enim *Cath* regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cathness* nunc vocant, cujus incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam Ptolemæo nominari videntur. Solini ætate hominibus vacarunt, & junceis herbis inhorruerunt, nunc vero cultæ sunt. Pars sunt Imperii Scotici. Olim tamen suis paruerunt Regibus. Trium meminerunt annales Scotiæ, quorum primus *Gavus* fuit (uti quidam opinantur) in triumphum abductus cum uxore & liberis à Claudio Cæsare, cujus mentio fit apud Tranquillum, Bedam & Eutropium. Secundus *Belus* sibi manus intulit, victus prælio ab Eveno Scotiæ Rege. Tertius *Gethus* fuit, frater *Gethi* Regis Pictorum, qui ex Albione fugiens hic Rex creatus est. Incertum qui primi has insulas tenuerint, an Picti, an Saxones, an Dani & Norvegii, quod maxime verisimile, quia & lingua, & moribus, & locorum appellationibus Danis maxime similes sunt, quibus tamen Scotia suos idiotismos & mores permiscuit. Regio omnis sylvis caret, hordei tamen & avenæ feracissima. Serpens in eis nullus aut venenosum animal, quo etiam Hibernia caret. Animalium greges numerosissimos nutriunt. Lepores, cuniculi, grues & cygni hic multi. Copiosa item hic piscatio est, ex qua incolæ quæstum uberrimum referunt. Iulius Agricola classe primus Britanniam circumvectus, Orcadas ad id tempus incognitas, invenit, domuitque; tantum abest, ut Claudius, de quo supra, devicerit, (quod Hieronymi Chronicis asseritur) ut Hadriani tempore Iuvenalis cecinerit:

Soli indoles.

Animalium varietas.

Quis Romanorum eas vicerit.

— Arma quid ultra

*Littora Iuvenæ promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos.*

Deinde vero cum Romanorum in Britannia concideret imperium, Pictorum sedes fuerunt, ut Claudianus Poeta ludit:

— Maduerunt Saxone fuso

Orcades.

Nechtius etiam tradit Ochdam & Ebissum Saxones, qui sub Britannis meruerunt, cum *xl* myoparonibus circa Pictos navigasse, & Orcades devastasse. Postea in Norvegorum potestatem & Danorum pervenerunt, unde Gothice loquuntur incolæ: & demum Christiernus Rex Daniæ pacta pecunia, anno *clo cccc lxxiv*, omne jus suum in Regem Scotiæ transtulit. Harum autem præstantissima *Pomonia*, cathedrali Episcopali celebris, à Solino *Pomona* diutina, ob diei prolixitatem, vocata, hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Ab occidente in orientem exporrigitur, secundum longitudinem; sita inter *59* & *58* gradum latit. borealis. In litore habet *Kirckwalle* oppidum, cujus vicinia stanni & plumbi fodinas habet. Inde modico freto interjecto & insulis aliquot est *Scoticum* littus. Nomina aliarum sunt: *Hoy*, *Grams-Oy*, *Souna*, *Flotta*, *Burra*, *Coupins-Oy*, *Eglis-Oy*, *Rouus-Oy*, *Fara*, *West-Oy*, *Wyer*, *Gres-Oy*, *Papa*, *Heth-Oy*, *Sand-Oy*, *North-ranals-Oy*, *Stronsa*, *Sout-ranals-Oy*, *Siapins-Oy*, &c. *Ocetis* etiam inter has Ptolemæo recensetur, quam *Hethy* nunc dici conjectat *Cambdenus*: An vero *Hoy* quæ inter has numeratur, *Plinii Dumnæ* dicam, inquit *Cambdenus*, nondum status. *Zelandiam* quoque unam earum nominat *Iohannes Major*, quinquaginta mille passibus in longum porrectam. Incolæ, cum abundant hordeo, potentissimum potum conficiunt, & omnium mortalium dicuntur esse maxime temulentii, & bibaces, nullum tamen in iis unquam ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum esse, auctor est *Boëthius*. vivunt *100* annos, & ultra.

Qui tenuerint postea.

Insularum aliquot nomina.

Aëris temperies saluberrima per æstatem, verum brumali tempore tempestates sæviunt. Qui propius insulas perlustrarunt, dicunt bufonem ibidem reperiri, hoc excepto nullum animal venenatum. Arboribus caret. verum insula *Hoy* frutices & arbuta protrudit. non dubium tamen est, si inibi plantentur arbores, non defore ad earum nutritionem soli genium. Herbarum hortensium, olerumque feraces admodum sunt. Plumbum, ferrum & stannum suppeditant. Moribus, legibus & corporum habitu à Scetlandicis vix differunt, nisi quod hi humaniores sint, & in peregrinos officiosissimi.

I N S V.

I N S V L A R V M
S C H E T L A N D I Æ
D E S C R I P T I O,
E X B V C H A N A N O.

MAIN-
LAND.

Roxima post illam [*Faram sci-*
licet] est insula Hetlandicarum
maxima, quam ob eam cau-
sam incolæ [*Mainland*, id est,]
Continentem appellant, se-
xaginta millia passuum lon-
ga, lata alicubi sedecim, in
plurima parva se promontoria spargens. Duo
tantum sunt, quæ nominare non pigeat: alte-
rum, longum, sed angustum in Septentriones ex-
currit: alterum latius in Orientem hibernum.
Maritima fere habitantur. Interiora nullum ani-
mal præter volucres adit. Superioribus annis in-
colæ latius quam majores eorum solebant, ex-
colere tentarunt: sed nullo prope successu. Di-
vitiae eis sunt à mari, ab omni parte summa pis-
candi commoditate objecta.

ZEAL.

Ab ea ad decem millia Septentrionem versus
est Zeal sita, supra viginti millia longa, octo la-
ta, adeo fera, ut nullum animal nisi illic natum,
ferat. In hac habitare dicitur Bremenensis mer-
cator, qui omnes merces exoticas, quarum illic
usus abunde omnibus suppeditet, apportet. In-
ter hanc, & Continentem jacent insulæ minores
Linga, Orna, Bigga, Sancti ferri.

VUSTA.

Vltra hanc circiter novem millia ad Septen-
trionem jacet Vusta, supra viginti millia in lon-
gum porrecta, in latum sex. Plana, & alioqui
non inamœna aspectu, nisi quod longe sævis-
simo mari ambiatur. Inter hanc, & Zeal sunt in-
terjectæ Via, Ura, Linga. Extra eam ad Occi-
dentem respiciunt Skeniæ duæ, Burra: ad Orien-
tem Balta, Honnega, Fotlara septem millia lon-
ga, ab Vusta septem distans, octo à Zeale: & ob-
jecta freto, quod Vustam à Zeale dividit.

Multæ deinceps insulæ ignobiles prætendun-

tur Orientali Continentis lateri; Mecla, Skeniæ *Alia insu-*
Orientales tres, Chualsa, Nostunda, Brasa, & *la.*
Musa. Latus Occidentale cingunt Skeniæ Oc-
cidentales, Rottia, Papa parva, Vonneda, Papa
major, Valla, Trondra, Burra, Haura major,
Haura minor, & inter eas totidem fere Holmæ
intersparsæ.

Victus ratio Hethlandicis eadem, quæ Orca- *Mores.*
densibus: nisi quod juxta copias domesticas
paulo asperior. Vestiuntur Germanico ritu, sed
juxta facultates non indecore. Proventus illis
est ex panno sui generis crasso, quem Norvegis
vendunt; ex oleo è piscium intestinis confecto,
è butyro, è piscatu. Piscantur naviculis duorum
scalmorum, quos factos à Norvegis coëmunt.
Quos cœperint pisces partim sale condiunt,
partim vento siccant. Ex iis fere rebus divendi-
tis pecuniam conficiunt, unde vestigalia sol-
vunt: domos in quibus habitent, suppellecti-
lem universam, ac magnam victus partem pa-
rant. In domestico instrumento qui elegantiae
student, nonnihil argenti habent. Mensuris,
numeris, ac pondere, ad morem Germanicum
utuntur. Germanicus etiam, aut pene vetus Go- *Sermo.*
thicus est illis sermo. Ebrietatem ignorant, nisi
quod singulis mensibus se mutuo invitant: eos-
que dies hilare, & simpliciter, sine rixis, & cæ-
teris quæ fert ebrietas, vitiis transigunt: eam-
que consuetudinem ad mutuam amicitiam reti-
nendam facere sibi persuadent. Salubritatis fir-
mitudo in Laurentio quodam nostra ætate ap-
paruit, qui post centesimum annum uxorem du-
xit. Centesimum quadragesimum annum agens,
sævisimo mari in sua navicula piscatum prodi-
bat, ac nuper nulla vi gravioris morbi labefa-
ctatus, sed senio solutus decessit.

NOVA DESCRIPTIO
S C H E T L A N D I Æ.

Hethlandiæ pars Meridionalior li-
cet Orcadibus insulis borealiori-
bus ob terræ altitudinem, sit con-
spicua, ut & hæ vicissim isti, à se
invicem tamen absunt ad 80 mil-
lia passuum, horrendum fremen-
te & furente mari interfluente.

FARA.

In medio fere illius maris trajectu jacet Fara,
id est, bella insula, (vulgo *the Faire ile*) Orcadibus
& Hethlandiæ conspicua, assurgens in tria alta
promontoria, rupibus excelsis præcincta, &

undique inaccessa, nisi quod ad orientem æsti-
vum, paululum se demittens, stationem tutam
navibus præbeat.

Huic ad æstivum occidentalem adhæret va- *Scopu-*
stissimus scopulus herbidus, turris in morem acu- *LVS*
minatim in altum ascendens; ovibus frequens, *OVIVM.*
unde & Scopulus ovium, (id est vulgo *the sheepe*
cræige) nomen habet; satis pro loco & situ fru-
gum, pecudum, aliarumque rerum vitæ huma-
næ sustentandæ maxime necessariarum, fœcun-
da; imprimis vero omnigenorum fere piscium,
ob im-

Nominis
ratio.

ob immodicam æstus violentissimi fluentis & reciprocantis velocitatem. Quod ad nomen τὸ Schetland attinet, diversimode à Buchananò exprimitur, alias Hethlandiam, alias Zelandiam, alias Schetlandiam omnes has insulas junctim quasi complectens, nuncupat; etiam si unaquæque insula, peculiari sua gaudeat nomenclatura. Primum nomen habent hæ insulæ ab altitudine: nam multis in locis sese altius in aëra attollunt; secundum à situ habent; in maris enim peculiari, sed longe frigidissima parte collocantur; tertium à tributo, quod & Scotorum Regibus, & etiam Norvegiæ Dominis olim & hodie etiamnum pendunt, (quod vectigal proprio sermone τὸ *Scat* vocant) quasi diceret quis terram tributariam, habent.

MAIN-
LAND.

Proxima post Bellam insulam, Orientem brumalem versus est insula Hethlandicarum maxima nullo peculiari nomine designata, sed quod reliquas Hethlandicas insulas longitudine & latitudine multum præcedit, ab incolis Continentis (id est vulgo *the Mainland*) nomine insignitur: sexaginta millia passuum longa, lata alicubi sedecim, in plurima parva promontoria se exporrigit: quorum duo sunt præcipua, alterum longum sed angustum in Septentriones excurrit, cui *Æstines* nomen, alterum vero latius in orientem hibernum se extendit, & Phedelandicæ promontorium dicitur. Hujus insulæ maritima fere tantum ante aliquot annos frequenter habitabantur, hodie tamen intima etiam ab industriis hominibus, variis in partibus, coluntur & incoluntur. Montes in hac insula sunt præalti, erica obtekti, quorum primores ad austrum montes Cliftici dicti, & ad boream mons Renisfeltius insigni in apice pharo decoratus, ut & valles plurimæ, aliaque loca depressa & feracia.

Promontoria
Æstines
Phedelan-
dicæ.

Montes
Cliftici &
Renisfeltii.

INSULÆ.

Tota terra Hethlandica dividitur in Insulas proprie dictas quadraginta sex numero, Holmas quadraginta, & scopulos triginta, quibus omnibus sua propria distinctionis ergo indita sunt nomina. De præcipuis tantum insulis pauca delibanda.

ZEAL.

A continente ad sex millia boream versus est Zeal insula (vulgo *Yell*) octodecim millia longa, novem lata. Ultra Zealem ad boream sita est

VUSTA.

Vusta Zeali longitudine & latitudine pene æqualis, plana, adspectu jucunda, fertilis, & plurimis ædificiis, pro more gentis, apprimè exornata. Inter hanc & Zeal interjectæ sunt exiguæ quædam insulæ, Via, Vra, Linga. Extra eam ad occidentem respiciunt scopuli varii, & Burra: ad orientem Balta, Honnega; ad meridiem Fotlara, alias Phædor dicta insula, septem millia longa, ab Vusta septem distans, à Zeale octo. Multæ deinceps insulæ non magni momenti prætenduntur orientali Continentis lateri, nempe Mekla, Skeniæ orientales tres, Chuæsa, Nostunda, Bressa, & Mufa. Latus

Insulæ ad
Orientem.

ad Occi-
dentem.

Continentis occidentalis cingunt, occidentales Skeniæ, Rottia vel Ru, Papa parva, Vouneda, Papa major, Valla, Trondra (vulgo *S. Trononis* insula) Burra, Haura major, Haura minor, interque eas totidem fere Holmæ intersparguntur.

Bona sunt Hethlandicis plurima à terra & mari. Avenæ quidem exiguæ, sed multi hordei

insulæ magna ex parte sunt feraces; Boves habent, oves quoque semper binum fœtum, ali-
Animalia.
quando ternum ferentes, & majores quam in ipsa Scotia: equas quoque seu potius equulos, sed supra quam cuiquam credibile, ad omnia officiorum genera, ipsorum naturæ congruentia, idoneos; (vulgo *Schalties* vocantur) aratris aptos, ut & ephippiis sēssores non decussando lassantes, sed Asturconum instar glomerante gradu, per multa millaria locorum salebroforum, eodem, quo volunt vehentes & revehentes. Panus quidam ipsis est crassa ex lana confectus, patrio idiomate τὸ *Wadmeal* dictus, quem cum Norvegis, cum aliis mercibus, & rebus sibi necessariis commutant. Optimæ illic ex filis laneis, à maxima parte vulgi, chirothecæ, ad brumale frigus arcendum, aut contractum abigendum, cum tibialibus contextuntur. A mari vero plurima ipsis commoda obveniunt: piscationi enim creberrimæ non æstate tantum, sed & hyeme vacant, scaphis superius non contektis inter fluctus è diametro horrendissime pugnantes, cujus audaciæ nimia, interitu, sæpe pœnas luunt. Pisces, quibus abundant, sunt, Alællus major & minor, seu Calariæ, Gobius, Accipenser, Scombrus, Xiphias, Raia, Rhombus, Hælex, Silurus minimus, major, maximus, Conger, Soleæ: testacei etiam pisces plurimi, nempe Ostrea, Mytili, Cochleæ, Limaces, Locustæ marinæ: & pisces majores, Dracones seu Balæniæ, Sues marini, Phocæ, Lutræ; pisciumque ex intestinis oleum, quod per hyemem, adurunt, vice candelarum, conficiunt. Quin & avibus omnigenis pene hæ Insulæ abundant: avis tamen ericaria, multum licet illic sit ericæ, non conspicitur, nec eo adducta vivit, ut multiplici experientia patuit: importata enim ex Orcadibus in has insulas paria aliquot hujus avis, illico terram Hithlandicam ut attigerunt, animas exhalarunt. Sed quæ tanti causa miraculi, humanum latet sensum, visumque est Omnipotenti, ut non omnis ferat omnia tellus. Præter anseres cicures, & feles multos habent, quos incolæ pro diversitate generis, diversis nominibus insigniunt. Nulla hic urbs, nisi una in Continente (vulgo *Scallavobantis* dicta) exigua quidem, sed Castello munita & exornata, quo juris dicundi ergo, quoties occasio fert, undique ex omnibus Insulis hæc confluitur.

Pisces.

Æstate dies longissimi ad duos integros menses hic durant, magnaque est æris ut serenitas, ita & salubritas: hyeme vero ad totidem menses dies est brevissimus; ærque tum tempestuosissimus evadit, mareque contradictoriis æstibus agitaturn, terribilem in morem sævit, hominibusque in terra etiam stantibus horrorem non modicum ingerit.

Materies ignis illis est gleba ubique optima, & erica. Potus vulgi est serum lactis aliquot annos doliis infusum, subtus terram in cellis frigidioribus reconditum, unde fortissimum evadit, citoque inebrians; hoc potionis genus Blædium, seu Blænum vocant: opulentiores vero optimam & validissimam coquunt domi cerevisiam, advenisque animo hilari & vultu bono eam propinant. Victus vero in genere Hethlandicis eadem,

Potus.

eadem, quæ Orcadensibus, nisi quod juxta copias domesticas paulo asperior.

Vestiuntur quidam ritu Germanico, sed ditiores Scotico, juxtaque facultates satis decore. Ex piscibus captis, partim sale conditis, partim vento siccatis & divenditis pecuniam comparant, unde vectigalia solvunt, domos in quibus habitent, supellectilem universam, ac magnam victus partem, id est, farinam & cerevisiam parant. In domestico instrumento elegantia & nitori student, argentum quibus est. Ipsos harum insularum incolas primos ex Germanis aut Danis vel Norvegis oriundos indicio est, quod mensuris, numeris ac pondere ad morem Germanicum utantur; Germanicusque aut vetus Gothicus sermo, qui apud illos in usu est. Ingenio sunt satis sagaci, omniumque artium ac disciplinarum (si illis addiscendis apponerentur) capaci. Quod ad mores Hethlandorum, quia multum ævi longinqua valet mutare vetustas, temporaque ut mutantur, ita & nos mutamur in illis, idem plane videre est, in vetustis & modernis harum Insularum incolis, olim quidem rudibus, hodie vero elegantibus moribus præditis, per frequentem peregrinorum, maxime Scotorum in ipsis cohabitantium, conversationem. Religionis sunt omnes uti dicunt reformatæ, dempta una familia, Chynæa quæ nomine, quæ ante paucos annos eo immigravit. Devota & pia est plurimis ipforum dispositio;

Cædem & sanguinis effusionem, nisi maximo-pere irritentur, odio habent: quin & insolitis juramentis, imo quibusvis crebrius usurpatis, religio est illis libenter uti, summamque inter se more fraterno amicitiam colunt, violatamque conviviis mutuis redintegrant & constabiliunt. Ex aëris & soli salubritate summa est illis corporis firmitudo; quæ tempore illustrissimi Roberti Stuarti, Jacobi Quinti Scotorum Regis filio Notho & harum Insularum Comite, apparuit in quodam Laurentio de Gruinivo, qui post centesimum ætatis annum uxorem duxit: annumque centesimum quadragesimum agens, sævissimo mari in sua navicula piscatum prodibat, & bombardæ aves in aëre prætervolantes, aut in aquis natantes, certo ictu occidebat; nullaque vi gravioris morbi labefactatus, solo senio solutus decessit. Vnde nullus apud eos Medicus, immo nec Pharmacopæus; suis enim vulneribus, si quæ acceperint, ipsi medicantur.

Familia apud ipsos variæ sunt, inter quas tanquam capita eminent Bruffii, Sinclari, Moveti, Niveri, Chynæi. Ecclesiæ Pastores ex Scotia eo certis temporibus veniunt, & in doctrina Christiana tradenda, & disciplina Ecclesiastica severe exercenda in omnes delinquentes, sed maxime in obstinatos, diligenter sudant. Sitæ sunt hæ Insulæ inter gradum 60 & 61, & ab occidente æstivo in orientem hibernum exporriguntur.

Earundem Insularum alia descriptio.

Scetlandia
Insule.

N Oceano Septentrionali Insulæ sunt, *Islandia*, *Scetlandia*, *Groenlandia*. Sunt autem *Scetlandia* insulæ plures, quæ supra Orcades positæ propiores sunt Septentrioni, positæ in altitudine grad.

60 & 61. Ab Occidente Norvegiæ adspiciunt, continentem Europæ proximam. Exporriguntur ab Austro in Boream milliariibus Scoticis LIII, Germanicis XIX. Numerantur XXVI, cultæ & habitata, licet & plures aliæ sint capaces satis, verum alendis solummodo pecoribus, habitæ. Maxima omnium, *Mainlandia* in Tabula vocatur, in plurimas peninsulas divisa & fracta, cui junguntur, *Vnst*, *Via*, *Tell*, *Haskersu*, *Felcar* five *Pheodor-Oy*, *Papa Stour*, *Havra*, *Burghu*, *S. Tronons-He*, *Moufa*, *Bressa*, *Noß*, *Linga melde*, *Whals-Oy*, *Skerries* &c. Merces maxime indigenis familiares, genus sunt panni vilis, quod peculiari gentis vocabulo *Woadmeil* vocant, quas cum Norvegiis, aliis mercibus, permutare solent. Etiam mercaturam piscibus exercent, quales sunt asellus major, acipenser, Xiphias, scombrus major, galeus lævis, Belgicæ *Haye*, alique, Anglice dicti *Killingh*, *Turbatt*, *Skellocks*; ex quo genere piscium coctorum lentorem ac pinguedinem colligunt, tergendis lavandisque linteis idoneum. Pisces istos singulis diebus Sabbathi distrahunt inter Bremeñses aliosque Germanos, eo commerciorum causa profectos. Abundant insuper hæ insulæ avibus omnis fere ge-

Scotia.

neris, & variæ formæ. Anatum species plurimæ sunt, quæ singulis suis nominibus ab indigenis distinguuntur. Armenta, boves, vaccæ majores sunt, quam in Scotia, & quidem coloris ut plurimum candidi, majores quoque oves. Tergora, pelles, animalium exuvias, etiam lentorem illum supradictum cum peregrinis ac advenis commutant, eaque repetunt, quibus maxime ipsi egent. Incolæ moribus sunt paulo rudioribus, alias ingeniosi satis & industrii, tum in mercaturæ studiis, tum in formandis reipub. suæ legibus. Religiosi insuper sunt, homicidia ac cædes summopere detestantur, pacifice satis inter se ac concorditer viventes. Nullos illic vel mendicos vel nebulones, vel fures reperias, ægre ad juramenta adducuntur. Ex maris spoliis plerique victitant, vitam degentes nauticam; vitæ suæ prodigi sunt, cum procelloso admodum mari, exiguis scaphulis, se committant, quas facile maris æstus ac fluctus, quem *Roosts* vocant, absorbet. Agros excolunt, sed segnius, qui hordeum & avenam ferunt; ædium quoque cultum negligunt, cui mare præferunt. Nullas ullibi arbores reperias, & tamen ex signis quibusdam colligere est, arbores inibi fuisse. Domos habent inelegantes, verum pluviis, ventisque impervias, sola patente janua, & foramine tecti, quo diem excipiunt. Carnibus, piscibus, caseo & butyro vivunt, quæ census suos & oneraolvere tenentur: pondera & mensuræ similes sunt Norvegicis, uti & alia domestica. Lingua ipsis

Yyy

Dani.

Nomina
earum.

Merces.

Vitæ genus.

Danicam maxime refert, admixtis Anglicis vocibus. In potum uberiores proniores sunt, nec minus ad provecam admodum senectam perveniunt, testantur indigenæ vixisse apud se hominem centum & sexaginta annorum. Corporibus sunt firmis, validis & bene habitis.

Ad latus harum insularum occidentale cernitur Insula, Thule dicta, verum an hæc vera illa Thule sit, Virgilio aliisque Romanis scriptoribus memorata, dubium. Statius Britanniam esse voluit, cum inquit:

*Cerulus haud aliter cum dimicat incola Thules
Agmina falcifero circumvenit acta corvino.*

Ptolemæus ejus medium ponit gradu longit. xxx. min. 20; latitud. lxiii. Suidas nomen traxisse putat à Thule Rege Ægyptio; Isidorus à Sole. Ejus verba adscribam: Thule ultima insula Oceani inter Septentrionem & Occidentalem plagam, ultra Britanniam, à sole nomen habet, quia in ea æstivum solstitium facit Sol, & nullus extra eam dies est. Unde pigrum & concretum ejus mare. Reinerus Renecius docuit Tell lingua Saxonica significare limitem, quo forte respexit Isidorus. De ejus ergo positione ambigitur. Ortelius suspicat Tilemachiam Norvegiæ Regni tractum esse antiquorum Thulen. Atqui ex Isidoro Thule inter Septentrionem & Occidentem sita cum sit, alibi quærenda est. Plerique alii Islandiam volunt esse ipsissimam Thulen, à quibus tamen diffi-

dent, Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius. Caspar Peucerus libro de terræ dimensionibus autor est Scetlandiam vocari à nautis Thulen^{Scetlandiam esse veterum Thulen}; quod si ita est, merito cum Cambdeno dicere liceat, inventam Thulen. Certe Solinus eam juxta Britanniam ponit: Multa alia circum^{probatum} Britanniam insula, è quibus Thule ultima, in qua æstivo solstitio, Sole de Cancris fidere faciente transitum, nox pæne nulla. Brumali solstitio dies adeo contractus, ut ortus juncti sint & occasus. Ultra Thulen pigrum est & concretum mare. Inde à Caledoniæ promontorio Thulen petentibus bidui navigatio est. Quamvis autem Scetlandiæ Polus arcticus non ita attollatur, ut de Thule commentus est Pitheas Massiliensis apud Strabonem, tamen ut eam eandem cum Thule judicemus, faciunt 1. nominis ante relati affinitas. 2. Poli elevatio cum Ptolemaica exacte consentiens. 3. Quod bidui navigatione à Caledoniæ promontorio distet, ex Solini descriptione. 4. Quod inter Septentrionalem & Occidentalem plagam sit interjecta, ut notavit Isidorus, hoc est, inter Norvegiæ & Scotiam, quo loco eam quoque Saxo Grammaticus constituit. Postremo quod Bergorum littori sit opposita, ut voluit Mela; Thule Bergorum littori opposita est, Grajis & nostris celebrata carminibus. De Thule plura vide apud Fr. Petrarcham lib. 3, epist. 1.

D E S C R I P T I O
I N S V L A R V M
C I R C A S C O T I A M,
E X C A M B D E N O.

H E B R I D E S.

Hinc [à Mannia scilicet] ad The Mulle of Galloway five Novantum Promontorium, nisi exigua plane, nullæ occurrunt insulæ; sed hoc superato, in GLOTTA æstuario, sive Dunbritton Frith, GLOTTA insula eminet, cujus meminit Antoninus, nunc Scotis Arran, unde Comites Arranie in Scotia; & huic vicina est quæ olim Rothesia, nunc Buthe, à sacra cellula quam Brendanus posuit, (sic enim cellula Scotice dicitur.) Inde Hellan, olim Hellan Leneow, id est, ut interpretatur I. Fordonus, Sanctorum insula, & Hellan Tinoc, id est, Insula porcorum, in eodem sinu conspiciuntur. Sed de his jam prius dictum.

Glotta insula.

Arran.

Buthe.

Hebrides. Scottish or Western Isles.

Extra sinum confertissimæ jacent insulæ, quas ipsi Scoti qui incolunt, Inch-Gall, id est, Insula Gallecorum fortasse; Angli & cæteri Scoti The Westerne Isles, id est, Occidua Insula; superioris ævi scriptores HEBRIDES; sed Ethicus antiquus Beteoricas; & Giraldus alibi Inchades & Leucades; Plinius, Solinus, & Ptolemæus EBVDAS, Hebudas, & E'edæ appellat. Nominis rationem elicere non possum, nisi ita dictas existimem, quod fruges hic non provenerint; prodit enim Solinus harum incolas fruges nescire, & pisce tantum, lacteque vivere; & Eb eid Britannice sine frugibus sonat. Incole (ut inquit ille Solinus) nesciunt fruges, piscibus tantum & lacte vivunt. Rex unus est univærsis; nam quotquot sunt, omnes angusta interludie dividuntur: Rex nihil suum habet; omnia univærsorum; ad æquitatem certis legibus stringitur: ac ne avaritia divertat à vero, discit paupertate justitiam, utpote cui nihil sit rei familiaris: verum aliter è publico. Nulla illi datur fœmina propria, sed per vicissitudines, in quamcunque commotus fuerit, usurariam sumit, unde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum.

Vxor usus varia.

Ricina.

Racline.

Harum XLIV vulgus esse affirmat, cum multo sane sint plures; triginta esse Plinius scripsit; sed quinque percenset Ptolemæus. Prima RICINA est, Plinio RICNEA, Antonino RIVNA, nunc Racline, & Riclina in Antonino legendum puto, cl in d conjuncto temone facile transit. Insula hæc parva est objecta Hiberniæ, antiquis nota, quod ipso freto inter Hiberniam & Scotiam interponatur, nullo nomine hodie celebris, quam Scoto-hibernicorum strage, qui subinde occuparunt, & ab Anglis exturbati fuerunt. Proxima EPIDIVM est, quæ ex nomine Epidiorum promontorio, & littori adjecisse

conjicerem cum optimo Geographo Ger. Mercatore. Cumque in eo situ Ila Insula satis ampla, & campestri planitie ferax, conspicitur, hanc fuisse Epidium, aut Epidiorum Insulam dicam, nam E'pidiay alicubi legitur. Longa hæc XXIV milliaria, XVI lata, pecore, frumento, & ceruorum gregibus adeo læta, ut Regi Insularum altera post Manniniam sedes fuerit, ut hodie Mac Connellorum, qui in hac ad Dunyweg suum habent castrum.

Inter Ila & Scotiam Iona interjacet, Bedæ Iona. Hy & Hu, à Pictis Scotorum Monachis donata ob propagatum inter eos Euangelium, ubi Monasterium, Regum Scotiæ sepultura; & sanctorum virorum frequentia celebre, inter quos Columba Pictorum Apostolus primæ notæ fuit, à cujus cella insula etiam Columbkill appellatur, uti & vir ipse composito nomine Columbkill dictus fuit, testante Beda. Hic demum, ut aliqui vo-

Episcopus Sodorensis.

lunt, Episcopalis sedes constituta erat in Sodore viculo, unde insulæ omnes Sodorenses etiam appellatæ fuerunt, quod in ejus diœcesi censetur.

Maleos. Mula.

MALEOS est Ptolemæi, nunc Mula, cujus Plinius videtur meminisse, cum inquit Reliquarum Mella XXV. mill. pass. amplior proditur. Sic enim antiquissima Plinii editio Venetiis concipit, ubi vulgatis legitur Reliquarum nulla. HEBVDA Orientalior nunc Skie, deinde Scotiæ littori longe ob-

Vide de his G. Buchan. Hebudæ.

tenditur; & HEBVDA Occidentalior magis in Occasum divergens, nunc Lewes, cui præest Mac-Cloyd, & in antiquo Manniæ libro, Lodhus dicitur, monticulis prærupta, saxosa, & raro cultore, sed omnium amplissima, à qua exiguo Euripo Eust disjungitur. Cæteræ præter Hyrtham ignobiles sunt, aut saxis asperæ, aut cautibus invixæ, & vix virenti cespite vestitæ: has tamen omnes velut imperii sui firmamentum numerata pecunia à Norvegis (ut diximus) coëmerunt Scoti, etsi minimum inde fructum percipiant; cum incolæ, antiqui scilicet Scoti, sive Hibernici, homines erectis animis, & projecta audacia, legum severitate, & judiciorum metu se illigari non patiantur. Quod vero ad mores, cultum, & linguam spectat, à sylvestribus illis Hibernicis, de quibus egimus, ne tantillum discrepant, ut facile unam eandemque esse gentem cognoscamus. Rerum in his potiuntur familiæ Mac Conel, Mac Alen, aliis Maclen, Mac Cloyd de Lewis, & Mac Cloyd de Harich. Longe autem potentissima est illa Mac-Connellorum, quæ genus jactat à Donald, qui regnante Iacobo Tertio se Regem Insularum dixit, & in Scotiam nullo non crudelitatis genere effere grassatus est; quam tamen Ioannes filius proscriptus fuit, coactus omnia sua Regis voluntati

tati subdere, à quo prædia in *Cantir* accepit. Superiori seculo ex his floruit *Donel Gormey Mac-Conell*, id est, *Caruleus*, forte à veste cognominatus; cui natus *Angus Mac-Conell*, & *Alexander* qui relicta sterili & jejuna *Cantira*, *Glinnes* in Hibernia invasit: *Angus Mac-Conell* pater fuit *Iacobi Mac-Conell* à *Shano O Neal* occisi, & *Surlei Boy* qui terras in *Rowt*, in Hibernia beneficentia *R. Elizabethæ* accepit: *Iacobo Mac-Conell* natus erat *Angus Mac-Conell*, de quo jam antea loquuti sumus, inter quem & *Mac-Clen* odium immane tam penitus fuit insitum, ut nec vi communis sanguinis restinguere potuerit, quin cognato sanguine nefarie se contaminaverint.

ORCADES,

ET

SCHETLANDIA.

AB Hæbudibus ad Ortum æstivum, si littora legas, ORCADES demum videas, nunc *Orkney*, XXX plus minus insulas interfuso Oceano discretas, quas ita appellat antiqua quædam membrana, quasi *Argat*, id est, ut ibi interpretatur, *supra Getas*: malim *supra Cat*, objacet enim *Cath* Regioni *Scotiæ*, quam ob promontorium *Cat-ness* nunc appellant, cujus incolæ *CARINI* pro *Catini* perperam *Ptolemæo* nominari videntur. Solini ætate homine vacarunt, & junceis herbis inhorruerunt, nunc vero cultæ sunt, sed sine sylvis, hordei satis feraces, tritici, & arborum omnino indigæ. Ex his *Pomonia* Episcopali cathedra celebris, primaria est; à Solino *POMONA diutina* ob diei prolixitatem vocata, hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset, Sede Episcopali in *Kirkwale* oppidulo, & duobus castris ornata. Stannique, & plumbi ferax. OCETIS etiam inter has à *Ptolemæo* recensetur, quam *Hethy* nunc dici conjectamus. An vero *Hey*, quæ inter has numeratur *Plinii* *DVMNAM* dicam, nondum statui. Certe si non sit, malim *Faire Ile*, id est, *Insula pulchra*, cujus oppidum quod habet unicum *Dumno* dicitur, *Dumnæ* exultimare, quam cum *Becano Wardhuys* in *Lappelandia* censere. *Iulius Agricola* classe primus *Britanniam* circumvectus, *Orcadas* ad id tempus incognitas invenit, domuitque, tantum abest ut *Claudius* devicerit, (quod *Hieronymi* *Chronicis* asseritur) ut *Hadriani* tempore *Juvenalis* cecinerit:

— Arma quid ultra

*Littora Iuvenæ promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos?*

Deinde vero cum Romanorum concideret in *Britannia* imperium, *Pictorum* sedes fuerunt, & *Claudius* *Poëtice* lussit:

— Maduerunt Saxone fuso

Orcades.

Ninnius etiam prodit *Ostham* & *Ebissum* *Saxones*, qui *Britannis* meruerunt, cum *V L Cyulis*, id est, *Myoparonibus* circa *Pictos* navigasse, & *Orcades* devastasse. Postea in *Norvegorum* potestatem devenerunt, (unde & *Gothice* loquuntur incolæ) cessione *Donald* *Ban*, qui post obi-

tum fratris *Malcolmi Can-Mor* Regis *Scotorum*, exclusis nepotibus, regnum invaserat, ut eorum ope in concepto scelere sublevaretur; tenueruntque *Norvegi* ad annum *Salutis* *M C C L X V I*; tunc enim *Magnus* ejus nominis *Quartus*, Rex *Norvegiæ*, bellis à *Scoto* attritus, *Alexandro III* Regi *Scotorum* ex pactis reddidit, easdemque Regi *Roberto Brus* anno *M C C C X I I* confirmavit *Haquinus* Rex *Norvegorum*. Demumque anno *M C C C C L X V I I I* omni jure suo pro se & successoribus *Christianus Primus* Rex *Norvegiæ* & *Daniæ* cum filiam in uxorem daret *Iacobo Tertio*, Regi *Scotorum* renunciavit, jusque suum omne in generum atque successores transtulit; ad solidius etiam firmamentum Pontificis *Romani* accessit confirmatio.

Comites *Orcadum* antiquiores ut taceam, *Orcadum* qui etiam jure hæreditario *Cathnesiæ*, & *Stratherniæ* Comitatus consequuti sunt, tandem per hæredem fœmellam titulus *Orcadum* ad *Guilielmum de Sancto Claro*, sive *Sent-cler* devenit, & *Guilielmus Quartus* ex hac stirpe Comes dictus *Prodigus*, qui patrimonium effudit, ex hac stirpe fuit Comes postremus. Posteriores tamen honore Baronum *Sent-cler* ad hæc usque tempora floruerunt. *Cathnesiæ* autem titulus in posteris fratris ejus etiamnum permanet. Nostra autem memoria delatus erat honorarius hic titulus Comitum *Orcadum* & *Domini Schetlandia*, *Roberto* filio naturali Regis *Iacobi Quinti*, eodemque filius ejus *Patricius Steward* hodie lætatur.

Ultra *Orcades*, & supra *Britanniam*, antiquus ille in *Horatium* Commentator *Fortunatas* insulas locat, ubi nullos nisi pios & justos habitare scripserunt, suisque carminibus loci amœnitatem & fertilitatem celebrant *Græci*, *Elifios* campos appellantes. Sed de his *Fortunatis* insulis aliud fabulosi *Græculi* *Isacii Tzetis* ex suis ad *Lycophronem* notis (si placet) accipe: In Oceano est *Britannia Insula*, inter Occidentalem *Britanniam*, & *Thulem* Ortum spectantem; Illuc ajunt mortuorum animas transportari, nam in littore Oceani, in quo est *Britannia Insula*, pisces habitant, subditi quidem *Francis*, tributum vero illis non pendentes, eo quod transmittant mortuorum animas, ut ajunt. Illi enim discendentes, domi circa vesperam dormiunt, pulsantes vero paulo post, quosdam in janua sentiunt, & vocem audiunt illos ad opus vocantem. Surgentes porro, ad littus accedunt, ignorantes quæ illos ducat necessitas, videntque naves preparas, sed non suas, & vacuas hominibus, quas ingressi remos movent, & pondus navium sentiunt, ac si hominibus onerata essent, sed neminem vident. Impetu deinde uno in *Britanniam* insulam perveniunt, quum vix alias suis navibus usi, unius noctis & diei navigatione illuc perveniant. Quum vero in insulam pervenerint, rursus neminem vident, sed vocem audiunt recipientium illos qui in navibus sunt, illosque numerantium ex genere patris ac matris, præterea secundum dignitatem, artem, & nomen singulos vocantium. Ceterum illi exonerata nave, rursus uno impetu domum revertuntur. Hinc multi existimant ibi esse Beatorum insulas. Eiusdem etiam farina videatur *Poëtici* ille *Geographus*, cujus *Muretus* in Variis *Lectio*nibus meminit, qui prodidit, *C. Iulium Cæsarem* eo aliquando una triremi cum centum hominibus delatum: cumque incredibili loci amœnitate captus, sedes ibi capere

Orkney.
Orcades.

Pomonia.

Ocetis.

Dumna.

Thule

Thule p
Britann

Island

Sche
dia,
nomi
Het
dia.

capere vellet, ab illis *αειδέναι*, id est, invisibilibus incolis invitum & reluctantem ejectum esse.

THULE.

Quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus THULE à Solino statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cum disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius orbis remotissima; hinc Virgilius, *Tibi serviat ultima Thule*. Seneca, *Terrarum ultima Thule*. Iuvenalis, *De conducendo loquitur jam Rhetore Thule*. Claudianus, *Thulem procul axe remotam*, & alibi, *Ratibus impervia Thule*. Statius, *Ignotam vincere Thulem*. Et Ammianus Marcellinus quasi Adagii loco usurpat, *Etiam si apud Thulem moraretur*: ut cætera omittam. Hoc tamen adnotasse liceat, Thulem pro Britannia à Statio illo istis in versibus usurpari:

Thule pro Britannia.

*Carulus haud aliter cum dimicat incola Thules,
Agmina falcifero circumvenit acta corvino.*

Et in illo Sylvarum ut videtur,

— resluo circumfona gurgite Thule.

Nomen traxisse scribit Suidas, à Thule Rege Ægyptio, Isidorus à Sole, Reynerus Renecius à Saxonica dictione *Tell*, id est, *limes*, quasi Septentrionis & Occidentis limes fuerit. Verumenimvero an Thule aliqua fuerit, dubitat Sinensis, & nusquam comparere scribit Giraldus noster, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam* cælo rigenti & perpetua hyeme damnatam Thulen olim vocatam asseruerunt: his tamen Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius, Peucerus refragantur. Nec me latet vastissimam illam regionem Scandiam sub Thules nomine à Procopio describi. At si verum sit quod doctissimus Gaspar Peucerus libro de Terræ dimensione retulit, *Schetlandiam* nautis *Thilensell* vocari, (nec ejus fidem imminuere ausim) sane Thule inventa, & res jam tandem confecta. Hæc enim *Schetlandia* est insula aliis exiguis coronata sub imperio Scotorum, frigore obrigens, & undique procellis exposita, cujus incolis, perinde ut *Islandia*, piscis exsiccatus & contusus pro farre est. Et quanquam huic Polus Arcticus non ita attollitur, ut diem perpetuum sex menses habeat, quod de Thule Pithæas Massiliensis à Strabone iuste notatus finxit, nec enim hoc *Islandia* ipsi contingit, ubi perpetua quasi hyems, & fere rigor intolerabilis sedet. Vt *Schetlandiam* tamen Thulem fuisse quis existimet, facit primum situs apud Ptolemæum: LXIII enim grad. ab Æquinoctiali definita est, ut apud illum Thule, tum quod inter Norvegiæ & Scotiam interjacet, ubi Saxo Grammaticus Thulen ponit, inde quod bidui navigatione à Calidoniæ promontorio, sive *Carbnes* abest, qua distantia Thulen ponit Solinus, & Tacitus dicit Thulen dispectam fuisse Romanis Britanniam per Orcadas circumnavigantibus. Postremo quod Bergarum Norvegiæ littori appositum sit, quo loci Thulem posuit Mela, apud quem *Belgarum littori*, corrupte legitur pro *Bergarum*. *Berga* enim urbs Norvegiæ Schetlandiæ obja-

cet, & Plinius BERGOS hoc tractu nominat, *Bergos*. quam non dubito esse regiunculam illam, in qua Bergæ florent, ut Norway, Plinii esse NERIGON *Nerigon*. nemo inficias ibit. Sed de hac Thule satis, quam nix & hiems antiquis (ut ait ille) abdidit, & fane nobis: nec quis eorum certo dixerit quamnam Septentrionalium insularum innuerint, cum Thulen ita celebrarint. De dierum longitudine in ignota illa insula cum de Britannia egerit, hos è Dionysio versus transtulit Festus Avienus:

*Longa dehinc celeri si quis rate marmora currat,
Inveniet vasto surgentem gurgite Thulen,
Hic cum plaustra poli tangit Phæbeius ignis,
Nocte sub inlustri rota Solis fomite flagrat
Continuo, clarumque diem nox æmula ducit.*

Quod Pomponius Mela etiam annotavit: *Thule Belgarum littori opposita est Grajis & nostris celebrata carminibus, in ea quod Sol longe occasurus exurgit, breves utique noctes sunt, sed per hyemem ut alibi obscura, æstate lucida, quod per id tempus jam se altius evehens, quanquam ipse non cernatur, vicino tamen splendore proxima illustrat: per solstitium vero nulla, quod tum manifestior, non fulgorem modo, sed sui quoque partem maximam ostendat.*

Supra has insulas mare Pigrum, Concretum, *Mare Glaciale sive Cronium*. & Glaciale dicitur, quod asperum sit ob glaciei conglomerationes, & vix ratibus pervium. CRONIVM etiam antiquis appellatur à Saturno, quod in insula hinc quapiam Britannica, ut refert Plutarchus, fabulantur Saturnum in profundo pumicis aurei antro dormientem teneri, illi etiam arctissimum esse somnum à Iove pro vinculo immisum, aves ambrosiam afferre, cujus odore totus locus fragrat, dæmonas famulos ei multos additos esse, à quibus observatur, à quibus ei ministratur, & servitur. Qua fabella, ni fallor, metallorum venas, quibus Saturnus præest, his insulis latere subindicatur, quæ tamen exercendis fornacibus lignorum inopia damnatæ sunt.

Infra vero Thulen ad Austrum, Germanicum mare diffunditur, in quo septem ACMODAS, *Acmodæ*. Mela HAEMODES vocat, spargi Plinius asserit; sed cum has Daniæ constet esse insulas in sinu Codano, *Lelant, Fuynen, Laglant, Muen, Falfstor, Leyland, & Femeren*, non est cur illis immorer, uti nec in GLESSARIA, sive ELECTRIDA, sic dicta, ob electrum ibi è mari ejectum, quod Sotacus credidit ex arboribus in Britannia effluere. Cum autem Germani antiqui electra *Glesse* vocarint, *Lesse* insulam ad Scagen Daniæ promontorium, GLESSARIAM olim dictam fuisse cum eruditissimo viro Erasmo Michaelæ Læto lubens existimo.

In ipso autem mari & æstu Germanico, qua Britanniam alluit, admodum raræ comparent insulæ, nisi quæ sunt in freto Edenburgensi, *May* scilicet, *Basse, Keth, & Inche Colme*, id est, *Columbe Insula*.

H I B E R N I A,

QVÆ EST

E U R O P Æ

L I B E R   X I I I .

Ocean
Vergil

Lib
gna
fruct
nis.

Ne

H I B E R N I A.

Oceanus
Vergivus.

Libro Ma-
gnæ Con-
structionis.

IN Vergivio mari, quod non à vergendo, ut aliqui opinantur, deducitur, sed à *Mor Weridh*, hoc enim nomine Britannis dicitur, vel à *Farigi* quo pro mari illo utuntur Hibernici, Britannia latus Occiduum claudit celeberrima insula **HIBERNIA**. Quæ inter omnes orbis terrarum insulas tertium sibi locum olim vendicavit. Sic enim de insulis scribit antiquus Geographus: *Τῶν νήσων πρῶτ' ἡ Ἰνδικὴ ΤΑΠΡΟΒΑΝΗ μετὰ καὶ δόξ' ἡν ἡ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΗ, τρίτ' ἐπεὶ Βρετάνων ἡ ΟΥΗΡΝΙΑ.* id est, *Inter Insulas magnitudine & celebritate primas fert TAPROBANE Indica, post eam BRITANNIA, tertia est altera Britannorum insula HIBERNIA, inde Ptolemæo BRITANNIA PARVA dicta.*

Hæc Orphæo, Aristoteli, & Claudiano **IERNA**, Iuvenali & Melæ **IVVERNA**, Diodoro Siculo **IRIS**, Martiano Heracleotæ **ΙΟΤΕΡΝΙΑ**, Eustathio **ΟΥΕΡΝΙΑ**, & **ΒΕΡΝΙΑ**, incolis *Erin*, Britannis *Iverdon*, & Anglis *Ireland*.

Nomina.

Vnde hæc profluxerunt nomina, variæ ut in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alii ab hiberno tempore, alii ab Hiberno homine Hispano, ab *Ibero* fluvio, alii, Eulogii author ab *Irnalpho* Duce, Postellus dum Pomponium Melam Lutetiæ prælegeret, ut altum sapere videretur, ab Hebræis repetit, ut sit *Irin*, quasi *Iurin*, id est, *Hebræorum terra*, Hebræi (inquit si diis placet) cum essent Magi peritissimi, scirentque imperium univærsi futurum in angulo fortissimo, qui est ad *Caurum*, illas partes, & Hiberniam quam primum occuparunt, Syriæque & Tyrii illas regiones ut basim futuri imperii ponerent, incolere satagerunt. Ignosce quæso si his suffragari non ausim, ne receptissimæ quidem isti de hiberno tempore opinioni, quamvis legerim in hac Insula ex omni vento ærem brumescere. *Hibernia*, *Iuvernæ*, & **ΟΥΕΡΝΙΑ** proculdubio ab Orphæi & Aristotelis *Ierna* dimanarunt; *Ierna* autem illa, *Iris*, *Iverdon*, & *Ireland*, ab incolarum *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo originatio petenda. Hic ego cum magnis illis Philosophis *ΕΠΕΧΩ*, nec quid opinione augurari possim, habeo: nisi forsan sit ab *Hiere* Hibernica dictione quæ illis Occasum, sive plagam Occidentalem sonat, unde *Erin*, quasi Occidentalis regio, deducta videatur. Hoc ego conjecturalis regio, deducta videatur. Hoc ego conjecturalis blandiente jam pridem putavi, tum quod totius Europæ regio sit ad Occasum remotissima, (utpote quæ XII tantum partibus ab ultimo Occidente absit:) tum quod Occidentalissimum hujus insulæ flumen Ptolemæo **ΙΕΡΝΥΣ**, & Occidentalissimum Hispaniæ promontorium, (unde nostri Hibernici devenerunt) **ΙΕΡΝΕ** Straboni, proximusque huic fluvius, qui etiam Hispaniæ maxime Occiduus, **ΙΕΡΝΑ** Melæ nominetur. Ab Occiduo etiam hoc situ Hispania dicitur *Hibernia*.

Ita est *Hesperia*, Occidentale illud Africae promontorium *Hesperium Cornu*, & in ipsa Germania *Westrich*, *Westphalem*, &c. Regiones ab eo situ denominatæ sunt, ut non mirum sit ab Occiduo situ nomen factum fuisse. Præter hæc Hiberniæ nomina, quæ dixi, Hibernici Bardi *Tirvolac*, *Totidanæ*, & *Banno*, ut longe vetustissima hujus insulæ nomina in suis cantilenis celebrant. Vnde vero me latet, ni *Banno Bannomanna* illa sit quam ex Timæo memorat Plinius, dum extrema Europæ, & littus Oceani Septentrionalis in læva à Scythia ad Gades usque legit. Quæ enim illa *Bannomanna* fuerit, Geographis nondum constat. Cæterum *Biaun* sacrum Hibernicè sonat, & certe hanc **SACRAM INSVLAM** Festus Avienus vocat in libello cui titulus est **ORÆ MARITIMÆ**, quem ex vetustissimis Geographis Hecateo Milesio, Hellanico Lesbio, Philæa Atheniensi, Caryandæo, Pausymacho Samio, Damasto, Euctemone, & aliis consarcinavit. Sed ascribam carmina, cum de Ostrymidibus insulis loquutus sit, sic canit:

*Ast hinc duobus in SACRAM, sic insulam
Dixere prisca, solibus cursus rati est.
Hæc inter undas multum cespitem jacit,
Eamque late gens Hibernorum colit.
Propinqua rursus insula Albionum pater.*

Si **OGYGIA** illa quam ad Britannia nostræ Occasum statuit Plutarchus, non *ὄνα* sed *ὄνυξ* fuerit, Hiberniam illo nomine designare videatur; licet quæ de illa fabulatur, figmenta plane sunt poetica, & nugæ Milesiæ. Nec quis facile dixerit cur *Ogygiam* nominarint, nisi forsitan ab antiquitate, nihil enim nisi quod perantiquum *Ogygiam* dixerunt Græci. Toto autem cælo errasse videtur Robertus Constantinus, cum **CERNEM** apud Lycophronem nostram fuisse Hiberniam, asserat. Lycophron enim ipse, & Commentator ejus Tzetzes *Cernem* ad Auroram statuunt, & doctissimi quique *Madagascar* esse existimant, quæ alio quasi orbe sub Tropico Capricorni, Æthiopiæ obtenditur. Hæc de Hiberniæ nominibus, ut tamen interea meminerimus posteriori tempore **SCOTIAM** etiam dictam fuisse Isidoro, & Bedæ à Scotis incolis, & inde Scotiæ nomen cum Scotis in Britanniam nostram commigrasse. Sed hoc jam antea à nobis dictum, nec hinc repetendum.

Protenditur hæc insula ab Austro in Aquilonem, non latior quam longior ut Strabo prodidit, sed forma lenticulari, sive ovali, nec viginti dierum navigatione, ut Philæmon apud Ptolemæum tradidit: sed secundum recentiores longitudine CCC tantum mille passuum, latitudine vix CXX implet. Ab Ortū Angliam turbido mari disjunctam habet, quod Hibernicum vocant: ab Occasu immenso Oceano Occidentali, à Septentrione *Deucaledonio*, ab Austro *Vergivio* alluitur.

Regio (ut Giraldum audias) *inequalis est, montuosa, mollis, aquosa, sylvestris, ventis exposta*, & adeo

Bannoman-
na.

Sacra In-
sula.
Oræ mari-
timæ.

Ogygia.
In lib. de
macula in
Luna.

Cerne In-
sula.

Hibernia
Scotia di-
cta.

Hiberniæ
ficus.

Giraldus
Cambren-
sis in To-
pographia
Hiberniæ.

OCCIDENTALIS.

Apud Guiljelmum Blacu.

adeo paludosa, ut supra montes aquas stagnare videas. Caelum (ut inquit Mela) ad maturanda semina iniquum, verum adeo luxuriosa herbis non letis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi psbulo prohibeantur, diutius pasta disiliant. Vnde pecorum infinita multitudo, utique quæ primæ, & præcipuæ incolarum opes, ovium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent, & è rudi lana lanas, sive villosa saga, & stragula conficiunt, quæ ad exterarum gentes deferuntur. Equi item optimi (Hobies vocamus) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alternò crurum explicatu glomeratio. Accipitres etiam sunt non illaudati, sed hæc ut reliqua animantia omnia (præter homines & canes illos venaticos, quos Greyhounds vocamus) minora hîc sunt, quàm in Anglia. Cœli autem & soli humor est nimius, unde ventris profluvio, & catarrhis plurimi, præcipue vero advenæ vexantur: ad quæ tamen sistenda Aquam vitæ optimam habent, quæ multo minus quam nostra inflamat, & magis exsiccatur. quod Giraldus ille scribit hic natos non ulla trium generum specie febricitare, falsum quotidie deprehenditur. Terra autem (ut Giraldus illum in partem mihi advocem) terrarum temperatissima, nec Cancris calor exstans compellit ad umbras. Non ad focos Capricorni rigor invitat. Aëris amœnitate, temperieque tempora fere cuncta tepescunt. Apum tanta multitudo ut non solum in alveariis, sed etiam arborum truncis, & terræ cavernis reperiantur. Vites etiam habet, sed umbræ magis quam fructus gratia. Solem namque è Leone egressum frigidiusculæ auræ in hoc nostro climate excipiunt, & pomeridiani in Autumno calores dilutiores sunt, & breviores hîc; & in Britannia nostra, quam ut perfectam uvis maturitatem asferre possint. Præterea nullus hîc anguis, nec venenatum quicquam; lupis tamen ubique infestatur: utque uno verbo dicam, sive terræ fecunditatem, sive maris, & portuum opportunitatem, sive incolas respicias, qui bellicosi sunt, ingeniosi, corporum lineamentis conspicui, mirifica carnis mollietate, & propter musculorum teneritudinem agilitate incredibili; à multis dotibus ita foelix est insula, ut non male dixerit Giraldus, Naturam hoc Zephyri regnum benigniori oculo respexisse. Quod vero male nonnunquam audit, ab incolis est, qui alicubi sunt incultiores, qui miræ naturæ diversitate, & inertiam amant, & quietem oderunt, quique in præproperam Venerem sunt effusiores. Virgines enim inter agrestiores illos, cum decimum, vel duodecimum ætatis annum attigerint, viris quasi maturas tradunt, nec ullo modo annorum maturitatem, quæ aliis regionibus observatur, præstolari volunt. Sed de Hibernicorum moribus in calce hujus libri plenius dicemus. Nunc si placet Hiberniam literatissimi Hadr. Iunii versibus de se & suis com-
modis loquentem audi:

Illa ego sum Grajis olim glacialis Ierne
Dicta, & Iasonia puppis bene cognita nautis:
Quæ Tartarico propior se tingere soles
Flumine conspicio, Cauro subiecta procaci:
Cui Deus, & melior rerum nascentium origo
Ius commune dedit cum Creta altrice tonantis,

Noxia ne nostris diffundant sibila in oris
Terrifica creti tabo Phorcynidos angues:
Et forte illati compressis faucibus atris
Viroso pariter vitam cum sanguine ponant.
En ego cum regni sceptro, Marvortia bello
Pectora, & horriferas hominum, nil fingo, figuras,
Qui cursu alipedes norint prævertere cervos,
Dedico, piscosque lacus, volucrumque paludes
Omnigenum lustris fœtas, stannique fodinas,
Et puri argenti venas, quas terra refofis
Visceribus manes imos visura recludit.

Si verum sit quod Hibernici tradunt historici, non immerito hæc Insula Ogygia, id est, perantiqua Plutarcho dicta fuit. A profundissima enim antiquitatis memoria historias suas auspicantur, adeo ut præ illis omnis omnium gentium antiquitas sit novitas, & quodammodo infantia. Casarem quandam Noachi neptim ante Diluvium hanc incoluisse scribunt, inde Bartholanum Scytham trecentesimo à Diluvii anno advenisse, & maxima cum Gigantibus bella gessisse. Longo post tempore Nemetham Scytham appulisse, illumque statim à Gigantibus ejectum; postea Delam cum Græcis quibusdam insulam occupasse, mox Gaotbelum cum Scota uxore, Pharaonis Egyptii filia huc delatum, & ex uxore insulam Scotiam, & ex suo nomine linguam Gaotbelam denominasse, idque eo tempore quo Israelitæ ex Egypto demigrarunt. Paucis vero post seculis Hiberum, & Hermionem, (Eyer & Erimo Hibernici vocant) Milesii Hispaniæ Regis filios, Gurguntii Regis Britannorum permisso in hanc regionem pestilentia exhaustam colonias deduxisse prodit historia Britannica. Hæc nec affirmare, nec refellere in animo est, in his detur sua antiquitati venia.

Certe ut hanc Insulam antiquitus habitatam fuisse, cum per universum orbem genus humanum profeminaretur, non dubitaverim; ita ex Britannia nostra primos incolas commigrasse in aperto est. Nam ut taceam infinitam vim Britannicarum dictionum in lingua Hibernica, antiqua nomina quæ Britannicam sapiunt originem, Ingenia, cultusque hominum, (ut inquit Tacitus) non multum à Britannia differentia; ab antiquis omnibus Insula Britannica dicitur; Dioscorus Sículus Irin Britannia partem dixit: atque Ptolemæus BRITANNIAM PARVAM, ut videtur, esse si ejus Geographica cum libro Magnæ Constitutionis conferre lubet; Strabonisque Epitome incolas diserte Britannos, & vetus Geographus Britannorum insulam vocat. Festus etiam Avienus ex Dionysio hoc docet, cum de Britannicis insulis agit,

Eminus hic aliæ gelidi prope flabra Aquilonis
Exuperant undas, & vasta cacumina tollunt,
Hæ numero gemina, pingues sola, cespitis ampli,
Conditur occidui qua Rheni gurgitis unda,
Dira Britannorum sustentant agmina terris.

Nec alia est regio è qua ratione vicinitatis commodius in Hiberniam demigrari potuit, quam è nostra Britannia è qua pari spatio transmissus est, atque è Gallia in Britanniam. Postea vero cum suum Romani imperium undique propagassent, multi proculdubio ex Hispania, Gallia, & Britannia huc se receperunt, ut iniquissimo

Pecora.
Irishmant-
les and
rugs.

Equi.

Accipitres.

Morbi.

Vsque bah.

Vus in
Britannia
cur non ma-
turescunt.

Hibernia
cur Ogy-
gia dicta.

Casare

Britanni
primi Hi-
bernici in-
cole.

Britannia
parva.

Hib
ex l
nia

* P
lan
bi

quissimo Romanorum jugo colla subducerent, nec aliter illa Taciti verba capio: Hibernia, medio inter Hispaniam & Britanniam sita, & Gallico quoque mari opportuna valentissimam imperii partem magnis invicem usibus miscuerit, aditus, portusque melius quam Britannia per commercia & negotiatores cogniti. Quamvis etiam Iulius Agricola Regulum Hibernicum seditione expulsum in occasionem invadendae Insulae retinuerit, quam Legione una & modicis auxiliis debellari, obtinerique posse existimabat: idque etiam adversus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma & velut è conspectu libertas tolleretur. Nihil tamen Romanos in hac tentasse legimus. Tentasse nihilominus credunt nonnulli, & ægre colligunt ex illo Iuvenalis:

Arma quid ultra

Littora Iuverna promovimus, & modo captas

Orcadas, & minima contentos nocte Britannos?

Panegyricus tamen Constantino Augusto dictus sub ejus nutu Hiberniam fuisse innuit. Britannia, inquit, ita recuperata est, ut ille quoque nationes terminis ejusdem insulae coherentes vestris nutibus obsequantur. In recentiorum etiam Chronicis Hiberniam cum Britannia & Thule, Constantino Constantini Maximi filio in imperii divisione obvenisse scribitur. Ea quoque de Caesarea Noachi nepte fabella Caesarum nomen ita præ se fert, ut alicujus Caesaris in Hiberniam adventus in ea latitare videatur. Verumtamen animum vix inducere possum, ut hanc regionem in Romanorum potestatem ullo tempore concessisse credam. Faustum sane foelixque Hibernia fuisset, si concessisset, certe barbariem exuisset. Vbiunque enim Romani victores, victos humanitate excoluerunt, nec sane alibi per Europam humanitatis, literarum, & elegantiae cultus nisi ubi illi imperarunt. Inconsulto etiam hanc insulam illi neglexisse videantur. Hinc etenim ad Britannia pestem direptionemque hostes gravissimi eruperunt, quod Augustus prævidisse videtur, cum Britanniam neglexerit ob periculum quod à circumjacentibus nationibus impendere præfagiit. Cæterum inclinante jam Romano imperio, Scotorum sive Scytharum natio (Cæto-Scythæ, ut habet Strabo, omnes olim ad Occasum populi dicti) in Hibernia invaluit, & celebrari cepit. Sub Honorio autem & Arcadio Augg. à Scotorum gentibus habitam fuisse scripsit Orosius. Vnde ejusdem ævi Claudianus:

Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.

Et alibi:

Totam cum Scotus Hibernem Movit.

Hinc etenim suas in Britanniam irruptiones fecerunt Scoti, & in hanc magnis subinde claudibus repulsi. Vnde venerint in Hiberniam docebit suis verbis author satis vetustus Ninnius Elvodugi discipulus, qui vixit, ut ipse testatur, anno DCCCXXX, sub Anaraugh Monia & Venodotia Rege. Sic enim ille cum Britannos in Britanniam tertia ætate mundi, & in quarta Scythas, sive Scotos in Hiberniam pervenisse dixerat: Novissime venerunt Scotia partibus Hispania

Hibernici ex Hispania.

* Bartholanius alibi,

ad Hiberniam. Primus autem venit * Partholanius cum mille hominibus de viris & mulieribus, & crederunt usque Hibernia.

ad quatuor millia hominum, & venit mortalitas super eos, & in una septimana omnes perierunt, & non remansit ex eis etiam unus. Secundus venit ad Hiberniam Nemeti filius quidam Agnominis, qui fertur navigasse super mare annum & dimidium, & postea tenuit portum in Hibernia fractis navibus suis: & ad Hispaniam reversus est, & postea venerunt tres filii + militis Hispani, cum triginta Ciulis apud illos & XXX conjugibus in unaquaque Ciula & manserunt ibi per spatium unius anni. Novissime venit + Elamhoctor, & ibi habitavit cum omni genere suo usque hodie. Huic astipulatur Henricus Huntingdonensis: Britones, inquit, in tertia mundi ætate in Britanniam: Scoti in quarta venerunt in Hiberniam. Hæc cum non certissima sint, hoc tamen certum est, quod ab Hispania in Hiberniam venerunt, & inde pars eorum egressa tertiam in Britannia Britonibus & Pictis gentem addiderunt. Vtrique suffragatur recepta Hibernicorum opinio, qui se Hispanorum sobolem libentissime agnoscunt. Nec mirum sane sit plures in Hiberniam è Septentrionali Hispania parte demigrasse, quæ, ut habet Strabo, infelicitissima, & in qua pessime degitur. Ex illis Ninnii verbis videas illas Bartholani & Nemeti immigrationes ex profunda illa antiquitate quam fabulantur, in recentiora tempora retrahendas. Nec opus est ut denuo adnotem regionem hanc à Scotis SCOTIAM dictam fuisse.

Haud multis post annis hi Scoti in Hibernia

Christo nomen dederunt (quamvis illam de

conversione Hiberorum in Asia historiam ex

Rufino ad se rapiant.) Palladiumque Episcopum

ad eos misit Cælestinus Pontifex Romanus. Vnde

contra Collatorem Prosper Aquitanus: Cæle-

stinus Pelagiano morbo Britannias liberavit, quando

quosdam inimicos gratia solum suæ originis occupantes

etiam ab illo secreto secluserit Oceani, & ordinato Scotis

Episcopo, dum Romanam insulam studet servare catholi-

cam, fecit etiam barbaram Christianam. Palladium

tamen morte in Britannia præceptum nihil præ-

stitisse author est Ninnius, qui ex Hibernicis

scriptoribus Christianam religionem à Patricio

per Hiberniam difflaminatam scribit. Hic enim

natione Britannus, in Cluydsalia natus & Marti-

no Turonensi affinitate conjunctus & S. Ger-

mani discipulus, Palladio defuncto à Cælestino

subrogatus, tanto successu Christianam religio-

nem per Hiberniam propagavit, ut longe maxi-

nam insulae partem ad Christum converterit, &

Hibernorum Apostoli nomen meruerit. De

quo vetus author Henricus Antifiodorensis in

libro de S. Germani miraculis: Quoniam gloria

Patris in suorum clarescit moderamine filiorum: è mul-

tis quos in Christo filios, in religione creditur habuisse dis-

cipulos; unius tantum ejusdemque famosissimi castigata

brevitate sufficit inseri mentionem. Patricius, ut ge-

storum illius series prodit, Hibernica peculiaris Apo-

stolus regionis, sanctissimo ejus disciplinatus XVIII ad-

dictus annis, non mediocrem è tanti vena fontis in Scri-

pturis cælestibus hausit eruditionem. Quemque in religione

magnanimum, in virtutibus excellentem, in doctrina

strenuum, divinisimam considerans Pontifex; ineptumque

ducens robustissimum agricolam in Dominica segetis torpere

cultura; ad sanctum Cælestinum Urbis Romæ Papam per

Segetium presbyterum suum eum direxit; qui viro præ-

stantissimo probitatis ecclesiastica testimonium apud sedem

ferret Apostolicam. Cujus judicio approbatus, auctoritate

B

fultus,

† Forte Milefii.

† Alias Clan-Hoctor.

Religio Christiana in Hibernia.

Anno Christi 431. Palladius. Vincent. lib. 9. c. 7.

S. Patricius.

Hibernia Ogygia dicta.

Britanni primi Hibernia incolæ. Britannia parva.

fultus, benedictione denique roboratus Hibernie partes expetiit: gentique illius datus proprie Apostolus, tum quidem ex doctrina & miraculis, nunc quoque & in perpetuum mirificis Apostolatus sui illustrat privilegiis. Patricii discipuli tantos progressus in re Christiana fecerunt, ut subsequenti ætate Hibernia Sanctorum Patria diceretur, & Scotiis in Hibernia & Britannia monachis nihil sanctius, nihil eruditius fuerit, & in universam Europam sanctissimorum virorum examina emiserint, quibus Luxovium Burgundiæ, Eobienſe Italiæ, Herbipolis Franconiæ, S. Gallus Helvetiæ, Malmesburia Lindisfar-na, & quamplura alia in Britannia, monasteria originem debent suam. Ex Hibernia enim fuerunt Cælius Sedulius Presbyter, Columba, Columbanus, Colmannus, Aidanus, Gallus, Kilianus, Maidulphus, Brendanus, & alii plures vitæ sanctitate & doctrina inclyti. De his monachis intelligendus Henricus ille Antifiodorensis cum ad Carolum Calvum scribit: Quid Hiberniam memorem contempto pelagi discrimine pene totam cum grege Philosophorum ad littora nostra migrantem? quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum.

*Monachi
Hibernici
sancti &
eruditi.*

Monachi.

Longe tum alia Monachismi quanquam recentis & nuper instituti facies erat. Re ipsa cupiebant esse quod dicebantur, nihil fucatum illis, nihil personatum placebat, simplicitatis erat, non malitiæ, longe minus obstinaciæ siqua in re errabant. Opum autem & rerum sæculi tantus illis contemptus, ut eas non solum non ambirent, sed oblatas etiam & hæreditarias respuerent. Præclare enim Columbanus & ipse ex Hibernia monachus, qui, ut Abbas Walafridus scribit, à Sigeberto Francorum rege magnifica pollicitatione, ne Regno suo decederet, invitatus, hoc ipsum respondit, quod & de Thadeo Eusebius retulit, Non decere videlicet, ut alienas divitias amplecterentur, qui Christi nomine suas dereliquissent. Episcopique Britanni non minus divitias sprevisse videntur, cum tam pauperes essent, ut nihil proprium haberent. Tres enim (ut habet Sulpitius Severus) Britanni Episcopi in Ariminensi Concilio inopia proprii publico usi sunt. Anglo-Saxones etiam nostri illa ætate, in Hiberniam tanquam ad bonarum literarum mercaturam undique confluxerunt, unde de viris sanctis sæpissime in nostris scriptoribus legitur, Amandatus est ad disciplinam in Hiberniam, & in Sulgeni vita, qui ante sexcentos annos floruit,

Walafridus.

Divitiarum contemptus.

*Episcopi
Britanni.*

*Exemplo patrum commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos, Sophia, mirabile, claros.*

Angli Saxones literas ab Hibernicis accepisse videntur.

Indeque prisca Angli majores nostri rationem formandi literas accepisse videantur, quam eodem plane charactere usi fuerint, qui hodie Hibernicis est in usu.

Hiberniam autem, quæ jam maximam partem rudis, semibarbara & politioris literaturæ ignara, tam sanctis, piis, & splendidis ingeniis abundasse eo sæculo, quo bonarum literarum cultura per orbem Christianum neglecta & semisepulta jacuit, non est cur miremur; cum Optimi Maximi Rectoris providentia sanctitatis & bonarum artium semina nunc per has gentes, nunc per illas, quasi per areolas & pulvillos alia atque alia ætate spargit, floresque producit, qui

*Artes &
pietas per
gentes &
ætares
sparsæ.*

hinc inde translati novo auctu ad ipsius gloriam & humani generis bonum feliciter succrescant, & conserventur.

Hæc autem sanctitatis & humaniorum literarum studia paulatim restinxit bellorum rabies. Anno enim sexcentesimo quadragesimo quarto à Christo nato, Egfridus Nordanhumborum Rex cædibus & incendiis Hiberniam Anglis amicissimam confudit, quo nomine à Beda gravissimis verbis subaccusatur. Inde Norwegi Turgesio duce regionem per triginta annos indignissimis populationibus devastaverunt, sed illo demum ex insidiis sublato, in Norwegos cæde adeo atroci grassati sunt incolæ, ut vix nuntius tantæ cladis superfuerit. Norwegi hi proculdubio Normanni illi fuerunt, qui (ut inquit Rhegino) Caroli Magni temporibus, Hiberniam Scotorum insulam aggressi, à Scotis in fugam conversi erant. Postea Oustmanni, id est, Viri Orientales, è maritima Germania in Hiberniam venerunt, qui cum magnæ & copiosæ mercaturæ specie quasdam urbes occupassent, difficillimum bellum brevi concitarunt. Eodem fere tempore Eadgarus Rex Anglorum potentissimus magnam Hiberniæ partem devicit. Sic enim in ejus quodam diplomate legitur: Cui concessit cum Anglorum imperio propitia divinitas omnia regna insularum Oceani cum suis ferocissimis regibus usque Norwegiam, maximamque partem Hiberniæ cum sua nobilissima civitate Dublinæ Anglorum imperio subjugare.

*Norwegi
Hiberniam vastant.*

*Oustmanni,
qui forte
Tacito
Æstiones,
Eginardo
Asii.*

Has externorum bellorum procellas gravior intestinæ seditionis tempestas excepit, quæ Anglo ad debellandam Hiberniam viam patefecit. Ex Regulorum Hiberniæ simulatibus, & pravis æmulationibus Henricus Secundus Rex Angliæ occasione arrepta, serio agitavit anno Salutis CIOCLV, cum proceribus Angliæ de Hibernia expugnanda in usum fratris sui Guilielmi Andegavenſis, sed ex consilio matris ejus Matildis Imperatricis res in aliud tempus dilata. Nec multis interjectis annis Dermicius Murchardi filius (Dermot Mac Morrog illi vocant) qui Orientali Hiberniæ parti (quam Latine Lageniam vulgo Leinster dicunt) cum imperio præfuit, ob tyrannidem, & libidinem regno exturbatus, (O-Roricii enim Midie reguli uxorem rapuerat) ab Anglorum Rege Henrico Secundo, ut auxiliariis armis in regnum restitueretur, impetravit. Patrusque est cum Richardo Comite Penbrochiæ, cognomento Strongbowe, ex Clarenſium familia oriundo, ut ad eum restituendum auxilium ferret, & ille Comiti cum Eva filia regni successionem confirmaret. Comes vero statim conscripta ex Wallis & Anglis lectissima militum manu, & adscitis in belli societatem Giraldidis, sive Fitz-Giralds, Stephanide sive Fitz-Stephans, & aliis ex Anglia nobilibus, Dermicium socerum in avitum regnum restituit, & paucis annis tantam Hiberniæ partem victoria complexus est, ut ejus potentia Anglorum Regi jam suspecta fuerit, qui promulgato edicto cum gravi comminatione, Comitem & commilitones ex Hibernia revocavit, & nisi nulla interposita mora parerent, publicatis bonis proſcripsit. Vnde Comes quicquid vel uxorio jure crevit, vel bello acquisivit, regi pacto, & tabulis concessit, & ab

Rob. de Monte ad annum 1185.

1167. Dermicius Murchardi filius.

Richardus Strongbow.

*Henricus
2. Hiberniam in-
greditur
Giraldus
Camb.
M.S. p.
Baron.
Homb.*

*Synodus
1. & 2.
Cassili-
fis & A-
macher-
fis.
1186.
Reg. H.
vedemus.*

Henricus
2, Hiber-
niam in-
greditur.
Giraldus
Camb. &
MS. penes
Baronem
Homb.

Synodus
1, & 2,
Cassilien-
sis & Ar-
machien-
sis.
1186.
Rog. Ho-
vedenus.

& ab eo Comitatus *Weisfordia*, *Ossoria*, *Carterlo-*
ghia, & *Kildaria* cum quibusdam castris, tanquam
beneficiarius cliens recepit. Coactis ergo co-
piis, transmisit in Hiberniam Henricus Secun-
dus anno Christi M C LXXII, & insulæ principa-
tum obtinuit. Omne enim imperium suum, &
potestatem in illum transtulerunt Hiberniæ Or-
dines, Rothericus O Conon Dun, id est, Fuscus
Hiberniæ monarcha, Dermot Mac Carty Rex
Corcagii, Donald O Bren Rex Limirici, O Carel
Rex Vriela, Mac Shaglin Rex Ophalia, O Rork
Rex Midia, O Neal Rex Ultonia, proceresque
reliqui & populus ipsorum, Chartis subsignatis,
traditis, & Romam transmissis. Accessit etiam
Hadriani PP. Diploma, & in investitura si-
gnum annulus, nec non Synodorum quarundam
Provincialium autoritas. Ille postea Ioan. filio
Hiberniæ Dominum in manus tradidit. Quod Vr-
banus Papa Bullâ confirmavit, & in confirmatio-
nis argumentum coronam de paronis pennis auro contex-
tam misit. Quem cum jam Rex esset, scripti-
tant Hiberniam una cum Anglia Romanæ Ec-
clesiæ tanquam feudalem Diplomate concessisse,
& ab ea tanquam secundarium & feudatarium rece-
pisse, successoresque obligasse, ut trecentas
Marcas Pontifici Romano solverent: sed hoc
in veritate falsum esse asserit, qui Pontificias par-
tes ad mortem propugnavit clarissimus vir Tho-
mas Morus. Romanos enim ejusmodi concessio-
nem non posse exhibere, illam pecuniam nun-
quam exegisse, & Reges Angliæ nunquam hoc
agnovisse scribit. Verum pace tanti viri res ali-
ter se habuit, ut ex Parlamentariis Rotulis om-
ni exceptione majoribus liquido constat. In
Conventu enim Ordinum regni, Edwardo Ter-
tio regnante, Cancellarius Angliæ retulit
PP. Romanum, Regem Angliæ Romam in jus
vocaturum, tam de homagio quam de tributo pro
Anglia & Hibernia præstando, quibus Ioannes
Rex olim se & successores obstrinxerat; & hac
de re sententiam rogavit. Episcopi seorsim diem
ad deliberandum postularunt, iidem Proceres
& Plebs sive *Communitas*. Postridie convenerunt
& uno omnium consensu sciverunt & sanxerunt:
Quandoquidem nec Rex Ioannes, nec Rex
alius quispiam possit ejusmodi servitutem regno
imponere nisi communi Parlamenti consensu &
assensu, quod minime factum; & quicquid ille
fecerat fuisse contra jusjurandum in sua augura-
tione conceptis verbis coram Deo religiose ab
eo firmatum; Ideoque si Papa hoc urgeret ipsi
sefe viribus quantum poterant maximis, animis
præsentibus, oppositis corporibus & facultati-
bus ad resistendum esse paratissimos. Clamitant-
que qui legum apices excutiunt Diploma illud
R. Ioannis cassum cadere ex illa quæ in fine adi-
citur reservatione: *Salvis nobis & heredibus nostris*
justitiis, libertatibus, & Regalibus nostris. Sed hæc
extra callem.

Iam inde à Ioanne Anglorum Reges Hiberniæ
Domini dicti fuerunt, donec Henricus Octavus
patrum memoriâ in Hibernicis Comitibus Hiber-
niæ Rex ab insulæ Ordinibus declaratus fuit,
quod quibusdam seditiosis Domini nomen non
perinde ac Regis sanctum & verendum videretur.
Hoc autem Regni Hiberniæ nomen & titulus

Pontificia autoritate confirmata fuerunt (cum
Maria Regina CIO IO LV regni Angliæ nomine
obedientiam per legatos Romano Pontifici Pau-
lo Quarto detulisset) hisce verbis: *Ad Dei omni-*
potentis laudem & gloriam ac gloriosissimæ ejus genitricis
Virginis Mariæ, totiusque curiæ celestis honorem & fidei
Catholicæ exaltationem, Philippo Rege & Maria Regina
nobis super hoc humiliter supplicantibus, de fratrum nostro-
rum consilio & Apostolicæ potestatis plenitudine Apostolica
autoritate Regnum Hiberniæ perpetuo erigimus, ac titu-
lo, dignitate, honore, facultatibus, juribus, insigniis, præ-
rogativis, antelationibus, præeminentiis regiis, ac quibus
alia Christi fidelium Regna utuntur, potiuntur, & gau-
dent, ac uti, potiri, & gaudere poterunt, in futurum
insignimus & decoramus.

Cum autem in illorum nobilium nomina inci-
derimus, qui primi Anglorum Hiberniam ag-
gressi sunt, & fortissime sub imperium Anglicum
subjunxerunt: ne illis, & eorum posteris hanc
gloriam invidisse videamur, ex Hiberniæ (ut
præ se fert titulus) *Cancellaria* apponam:

Qui venerunt cum Dermicio Murchardi
filio in Hiberniam.

Richardus Strongbow Comes Penbrochiæ, qui ex Eva
Murchardi Reguli Hibernici filia unicam proge-
nuit filiam, quæ Guilielmo Marefcallo Penbrochiæ
Comitatus titulum cum latifundiis in Hiber-
nia attulit, & numerosam prolem, quinque scili-
cet filios, qui sibi serie quadam successerunt, sine
prole omnes, totidemque filias, quæ Hugonem
Bigod Comitem Norfolciæ, Guarinum de Mon-
tecanisio, Gilbertum de Clare Comitem Gloce-
striæ, Guilielmum de Ferrariis Comitem Derbiæ,
Guilielmum Breose maritos liberis honoribus &
possessionibus locupletarunt.

Robertus Stephanides.
Harveus de Monte-Marisco.
Mauritius Prendergest.
Robertus Barrensis.
Meilerius Meilerinus.
Mauritius filius Giraldi.
Redmundus nepos Stephani.
Guilielmus Ferrandus.
Milo de Cogan.
Richardus de Cogan.
Gualterus de Ridensford.
Gualterus } filii Mauriti Giraldi.
Alexander }
Guil. Notte.
Robertus Bernardi filius.
Hugo de Lacio.
Guilielmus filius Aldelmi.
Guilielmus Macarellus.
Humphredus Bohun.
Hugo de Gunde villa.
Philippus de Hastings.
Hugo Tirellus.
David Gualensis.
Robertus Poërius.
Osbertus de Herlotera.
Guilielmus de Bendenges.
Adam de Gernez.
Philippus de Breos.
Griffinus Stephani nepos.

Radul-

Radulphus Stephani filius.

Gualterus Barrensis.

Philippus Gualensis.

Adam Herefordensis.

Quibus ex Giraldo Cambrensi adjungi possint,

Ioannes de Curcy.

Hugo Contilonensis.

Redmundus Cantimorensis.

Redmundus Hugonides.

Milo Menevensis, & alii.

REGNI HIBERNIÆ

ADMINISTRATIO.

Hibernia Proreges. EX quo Hibernia Anglici juris facta fuerit, Reges Angliæ eo Proreges ad rempublicam gerendam trans miserunt, quos primum Custodes Hiberniæ, deinde pro arbitrio Hiberniæ Iustitios, Locum tenentes, & Deputatos vocarunt in Codicillis, sive Literis illis Patentibus, quibus eis autoritas & jurisdictio mandatur. Quæ sane ampla & regia, videlicet bella gerendi, pacem componendi, magistratus & munia omnia præter paucula conferendi, crimina præter quædam læsæ Majestatis remittendi, Equites auratos creandi, &c. Hæ Literæ Patentis, cum Magistratum quis init, publice præleguntur, & juramento coram regni Cancellario, concepta verborum formula præstito, gladius qui præferatur, in manus traditur, in folio locatur, adstantibus regni Cancellario, qui sunt à sacro consilio regni Proceribus, cum Rege Armorum, Serviente ad Arma, & aliis honorariis ministris. Nec alius sane est in orbe Christiano Prorex, qui propius ad regiam majestatem sive jurisditionem, sive auctoritatem, comitatum, & apparatus spectes, accedat. Illi in consilio adsunt Regni Cancellarius, Regni Thesaurarius, & alii ex Comitibus, Episcopis, Baronibus & Iudicibus qui sunt à sanctiori consilio. Nam eosdem plane Ordines habet Hibernia quos Anglia, scilicet Comites, Barones, Equites auratos, Armigeros, &c.

Ordines Hiberniæ.

FORA five TRIBVNALIA

HIBERNIÆ.

Parlamentum claus. annis 12. SUMMUM Regni Hiberniæ forum est Parlamentum, quod pro Regis Angliæ arbitrio à Prorege indicitur, & dissolvitur; etsi regnante Edwardo Secundo sancitum erat, ut singulis annis *Parlamenta in terra Hiberniæ tenerentur;* Iuridici etiam conventus quatuor, ut in Anglia, quotannis habentur, & quinque sunt Tribunalia, videlicet *Tribunalia Hiberniæ.* Camera Stellata; Cancellaria, Bancus Regius, Bancus Communium Placitorum, Scaccarium sive Fiscus Regius. Sunt etiam Iustitiarum Afisarum, Nisi prius, ad audiendum & determinandum, prout in Anglia, & Iræ-narchæ in singulis Comitibus ad pacem conservandam. Rex etiam habet suum ad Legem servientem Procuratorem sive Attornatum Generalem, & Sollicitatorem.

Gubernatores.

Sunt etiam in Provinciis remotioribus ad jus

dicendum Gubernatores, ut qui in Connachtia primarius Commissionarius, in Momonia Praeses dicitur, qui suos habent adseffores è nobilibus & jurisperitis, qui tamen singuli Proregis nutum respiciunt.

Legibus vero iisdem Communibus sive Municipalibus, quibus utitur Anglia, administratur Hibernia. Legimus enim in Sacris Regni Scri-niis: Rex Henricus Tertius anno regni XII mandavit Iustituario suo Hiberniæ, ut convocatis Archiepiscopis, Episcopis, Baronibus, & Militibus ibidem coram eis legi faciat Chartam Regis Ioannis, quam legi fecit, & jurari à Magnatibus Hiberniæ de legibus & consuetudinibus Angliæ observandis, & quod leges illas teneant & observent. Parlamentariæ etiam sive Statutorum, ut vocant, Angliæ Leges usque ad Henrici VII tempora in usu erant. Anno enim regni ejus x illæ stabilitæ & confirmatæ erant auctoritate Parlamentaria in Hibernia. Sed jam inde sua habuerunt Statuta Parlamentaria.

Præter civiles hos magistratus militarem etiam habet unum, scilicet Marescallum, qui admodum hic usui est tam ad militum, quam ad rebellium qui subinde negotium facessunt insolentiam coercendam. Hoc munus Barones Morley ex Angliæ olim, ut ex Actis publicis constat, hæreditario gesserunt. Rex enim Ioannes hoc munus hæreditario jure tenendum his ipsissimis verbis dedit, Ioanni Marescallo dedimus & concessimus pro homagio & servitio suo Marefchalliam nostram totius Hiberniæ cum omnibus pertinentiis. Dedimus & ei pro homagio & servitio suo Cantredum, in quo sita est villa de Kilbunny, habenda sibi & hæredibus de nobis & hæredibus nostris. A quo ad Barones de Morley recta serie descendit. Marefcallus autem suum sub se habet Submarefcallum, (Provoft Marefcall vocant) & aliquando plures pro rerum & temporum difficultate, qui suam circumscriptam sub Magno Hiberniæ Sigillo cum instructionibus exercent auctoritatem. Sed hæc & hujusmodi curiosæ aliorum diligentia relinquam. De ratione jus administrandi inter agrestiores & sylvestres illos suo loco, cum de illorum moribus egero, paucula subtexam.

Marefcallus Hiberniæ. Anno 9 Regis Ioannis.

HIBERNIÆ

DIVISIO.

Hibernia ex incolarum moribus in duas diffinitur partes, qui enim legibus teneri recusant, & incultius vivunt, *Irishrie*, & vulgo *Wilde Irish*, id est, *Sylvestres Hibernici*, vocantur: qui vero cultiores legum potestatem sanctam habent, & iudiciis se sistunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*, quoniam primi qui advenerunt Angli quosdam sibi limites in Orientali & fecundissima insulæ parte circumscripserunt, intra quos & hodie sunt qui incultius vivunt, minusque legibus parent, ut extra alii, in quibus nihil ad humanitatis cultum desideres. Sed ut antiquiora spectemus, ex situ, seu potius Rectorum quondam numero, quinque continet portiones (Pentarchia enim olim erat) Momoniam videlicet ad Austrum, Lageniam ad Ortum, Connachtiam ad Occasum, Ultoniam ad Septem-

Septentriones, & *Mediam* in ipso fere medio. Quæ ad civilem administrationem ita in Comitatus dividuntur:

avara temporum iniquitate sint deleti, alii confusi & conjuncti, alii alio translati; lubet è vetusto Romano Provinciali, ut se olim habuerunt, ex exemplaris fide subungere:

In Momonia sunt Comitatus

- Kerry.
- Desmond.
- Cork.
- Waterford.
- Limerick.
- Tiperary; cum Comitatu S. Crucis Tiperary.

In Lagenia Comitatus sunt

- Kilkenny.
- Caterlogh.
- Queenes County.
- Kings County.
- Kildar.
- Weisford.
- Dublin.

In Midia Comitatus

- East Meth.
- West Meth.
- Longford.

In Connaclia Comitatus

- Twomund.
- Galloway.
- Maio.
- Slego.
- Lerim.
- Roscomam.

In Ultonia Comitatus

- Louth.
- Caron.
- Fermanagh.
- Monaghan.
- Armagh.
- Down.
- Antrim.
- Colran.
- Tir-Oën.
- Tir-Conell five Donegall.

Archiepiscopo Armachano, totius Hiberniæ Primati, subfunt

- Midenfis, vel Elnamirand.
- Dunenfis, alias Dundaletbglas.
- Clochorensis, alias Lugundunenfis.
- Connerens.
- Ardachadenfis.
- Rathbotenfis.
- Rathluenenfis.
- Daln-liguirensis.
- Dearribenfis.

Archiepiscopo Dublinensi parent

- Glendelacensis.
- Fernenfis.
- Offeriensis, alias De Canic.
- Lechlinenfis.
- Kil-darenfis, alias Darenfis.

Archiepiscopo Cassiliensi subfunt

- Laonienfis de Kendalnan.
- Limricenfis.
- De Insula Gathay.
- De Cellumabrath.
- Melicenfis, vel de Emileth.
- Rosienfis, alias Roscreenfis.
- Waterfordienfis, alias De Baltifordian.
- Lismorensis.
- Clonenfis, alias De Cluanania.
- Corcagienfis.
- De Rosalither.
- Ardefertenfis.

Archiepiscopo Tuamensi subjiuntur

- Duacensis, alias Killmacduoc.
- De Mageo.
- Enachdunenfis.
- De Cellaiaro.
- De Roscommon.
- Clonsfertenfis.
- Achadenfis.
- Ladenfis, alias Killaleth.
- De Conany.
- De Killmunduach.
- Elphinenfis.

Ecclesiastica Jurisdiclio.

Res Ecclesiastica Hiberniæ ab Episcopis olim administrata fuit, quos vel Archiepiscopus Cantuariensis, vel ipsi se invicem consecrarunt. Anno autem CIO CLII, ut apud Philippum Flatesbury legitur, Christianus Episcopus Lismorienfis, totius Hiberniæ Legatus Concilium celeberrimum apud Mell celebravit; cui interfuerunt, Episcopi, Abbates, Reges, Duces, & majores natu Hiberniæ. In quo auctoritate Apostolica, & concilio Cardinalium, consensu Episcoporum, Abbatum, & aliorum ibidem consistentium, quatuor Archiepiscopatus in Hibernia constituit: videlicet, Armachanum, Dubliniensem, Cassiliensem, & Tuomensem.

Episcopatus qui his suberant, cum jam alii

Clan
173.

Dur
Ard
pisc
173.

Din
Sme
wick

M O M O N I A,

S I V E

M O V N S T E R.

OMONIA, Hibernicè Mown, & in orationis contextu Wown, Anglicè Mounster, Vergivio mari ad Austrum exposita jacet, à Con-
nachia nunc Sineo sive Shanon à Lagenia Neoro flumine videli-
cet alicubi discreta: olim multifariam divisa, scilicet in Towoun, id
est, Borealis Momonia, Def-woun, id est, Australis Momonia, Hier-
woun, id est, Occidua Momonia, Meanwoun, id est, Media Mo-
monia, & Vrwoun, id est, Frons Momonia; hodie autem bifariam
in Momoniam Occidentalem & Australem. Occidentalem an-
tiquitus habitarunt LVCENI, VELABRI, & VTERINI: Au-
stralem OVDIÆ sive VODIÆ, & CORIONDI. Nunc autem in septem Comitatus de-
scribitur, Kerry, Desmoniam, Corcagiensem, Limiricensem, Tiperariensem,
S. Crucis, & Waterfordiensem.

Qua Hibernia maxime in Occasum projecta, & Cantabrico Oceano intenta, Gallitiam His-
pania ad Africum spatioso intervallo procul spectat, VELABRI & LVCENI, ut author
est Orosius, priscis seculis incoluerunt. LVCENI (qui à LVCENSI Gallitia in opposita Hi-
spania ora, & nomen & originem traxisse videantur, & quorum nominis reliquia quadam
superfunt in Baronia de Lyxnaw) in Comitatu Kerry, & in Conoglogh vicinia ad Sineo
fluminis fuisse, sedem, ut opinor, habuerunt.

COMITATUS

K E R R Y.

Kerry Comitatus juxta Sineo
ostium in mare ut lingua
procurrit, fluctibus utrinque
allatrantibus, regio aviis &
sylvestribus montibus edita,
quibus crebrae interfunt val-
les cavæ alibi arvis distinctæ,
alibi etiam nemoribus condensæ. Comitatus hic
habetur Palatinus, Comitisque Palatini digni-
tatem & jura Desmonia Comites in hoc habuere
munificentia Regis Edwardi Tertii, qui omnes
Regales libertates, exceptis quatuor Placitis, videlicet, de in-
cendio, raptu, Forstall, & Thesauvo invento cum profi-
cua de croccis (Regibus Angliæ reservatis) illis con-
cessit. Sed hominum iniquitate, qui libertate uti
& noluerunt, & nescierunt, in malorum senti-
nam, & seditioforum perfugium jam pridem erat
conversus. In limine hujus regionis territo-
rium est Clan-Morrys, à Mauritio quodam è stir-
pe Raimundi Crassi, cujus posterius Baronis de Lix-
naw appellati. Medium fluviolus nunc anony-
mus Trailey opidulum quodammodo desolatum
(ubi Desmonia Comites ædes habuerunt) præter-
fluens interfecat, quem DVR esse Ptolemæi
fitus quodammodo dicit. Iuxta Ardart est, ubi
sedet Episcopus, dictus Ardefartenis, & ille
quidem indigus: in extremo fere promontorio
hinc Dingle portus commodus, inde Smerwic
statio (sic contracte pro S. Mary-wic) cerni-
Hibernia.

Clan-Mor-
rys.

Dur st.
Ardart E-
piscopa-
tus.

Dingle.
Smer-
wick.

tur, ad quam nuper cum Giraldus Desmonia
Comes vir profunda in principem & patriam
perfidia, scelerate assiduus agrorum vastationi-
bus Momoniam attereret, appulsa est tumultuaria
Italorum & Hispanorum manus, à Gregorio
Duodecimo Pontifice Romano & Hispano in
ejus auxilium submissa, qui loco hic stativis mu-
nito, quem Fort del Ore vocarunt, minis coelum
terrebant. Sed illustrissimi & bellicosi Baronis
Domini Arthuri Grey Proregis adventus, & pri-
mus impetus rem decrevit. Protinus enim se-
dediderunt, & maximam partem è medio sub-
lati: quod rebus hujus regni sicferentibus, &
seditiosis undique imminentibus, consultissi-
mum & tutissimum videbatur. Ipseque Desmo-
nius tandem trepida fuga in vicinas sylvas conje-
ctus, mox in tuguriolo ab uno & altero milite
irruente primum fauciatus, postea agnitus, ca-
piteque truncatus perfidiæ, & vastatæ patriæ
poenas dependit.

Gravitationem in me forsitan quis desideret, si vel
commemorarem, quod plurimum Sylvestrium Hi-
bernicorum animos ridicula opinio pervasit, &
etiam persuasit, ullum qui in militari illo barri-
tu, sive clamore quo in congressu magna vocis
contentione utuntur, reliquorum clamori non
respondeat, subito à terra arripi, & quasi vo-
lantem in has desertas valles deferri, ex quacun-
que Hiberniæ regione; ibi gramine vesci, aquam
lambere, nec male, nec bene esse sibi sentire,
rationis, non orationis usum tenere, à venanti-
bus demum ministerio canum capi, & domos
suas deduci.

D

D E S.

Arth. Ba-
ro Grey.

1583

Persuasio
ridicula.

D E S M O N I A,

D E S M O N D.

LVCENIS illis antiquis subiecta est longe lateque ad Austrum *Desmonia*; Hibernis *Desmown*, Anglis *Desmond*, à duobus illis populis olim infesta, *Vellabris* & *Ibernis*, qui *Vterini* in nonnullis exemplaribus concipiuntur. *VELABRI* ab *Aber*, id est, æstuariis, ita videantur nominati, eo quod ad æstuarium federunt, intercurrentibus crebris & insignibus æstuariis divisi: unde etiam *Artabris* & *Cantabris* Hispania facta appellatio. Inter hæc æstuarium præter *Kerry* jam dictam tria in Africum evagantur anfractuosis littoribus Promontoria, quæ *Hierwoun* incolis, id est, *Occidua Momonia* olim nuncupata. Primum inter sinum *Dingle* & *Mair* fl. *Clan-car* dicitur, habetque castrum à *Carew* Anglis ad *Dunkeran* conditum. In hoc habitavit *Donell Mac Cart* More ex Hibernica origine *Regulus*, qui anno *CIO IO LXVI* possessiones & latifundia sua Regina *Elizabethæ* in manus tradidit, & ab ea recepit, ut Anglico more, clientelari jure, fiduciæ nomine teneret. Eodemque tempore *Baro Valentie* (ea insula est quæ adjacet) Comesque de *Clan-Car* creatus est: Vir in hoc tractu magni nominis & potentia, *Giraldidis* olim infensissimus, qui majores suos, ut ille contendit, *Desmonie* Reges his avitis sedibus exuerunt. Sed hoc honore ille non diu usus, filiam quam habuit unicam legitime natam *Florentio Mac-Carty* matrimonio junxit, & senex è vita migravit.

Secundum Promontorium inter *Maire* & *Bantre* sinus continetur *Beare* nomine, jejuna plerumque glareæ & lapidosa macie, in quo agit *O Swillivant Beare*, & *O Swillivant Bantre* ex eadem stirpe, & apud suos in primis nobiles.

Tertium *Eraugh* dicitur inter *Bantre* & *Balati-more* vel *Baltimore*, qui copiosa hæc cum captura finis notissimus, quo numerosa Hispanorum & Lusitanorum classis ad piscandos asellos ipso

brumali solstitio quotannis confluit: in hoc *O Mabon*. *Maboni* ampla prædia beneficentia *M. Carew* acceperunt. Hoc *NOTIVM*, id est, *Australe Promontorium* vocat *Ptolemæus*, hodie *Missen-head*, ad quod, ut apud illum videre est, *IERNVS* fl. ab Oceano ebibitur. Verum quo ille jam gaudet nomine in tanta obscuritate vix ariolari ausim, nisi sit qui jam *Maire*, & *Drunk-eran* quod dixi subluit. Nec habeo quid conjectem de populo quos ad hæc promontoria idem collocat *Ptolemæus*, cum pro exemplarium varietate *IBERNI*, *OV-TERNI*, *IBERI*, *IVERNI* nominantur, nisi forte perinde ac vicini *LV CENI*, & *CONCANI* ex Hispaniæ Iberis commigrarint. Cæterum *Desmonie* nomen longe superioribus seculis hoc in tractu patuit, à mari usque ad *Shanon* flu. quæ etiam *Australis Momonia* vocata. *Giraldide* sive *Fitz-Giraldes* ex *Kildariensi* familia oriundi, devictis Hibernicis, amplissima hic sibi latifundia acquisiverunt, & ex illis *Mauritius Fitz-Thomas* (in quem *Thomas Carew*, qui hæres erat *Dominii Desmonie* prius *Desmoniam* transcripserat) primus *Desmonie* Comes anno tertio *Edw. III* creatus erat. Inter cujus posteros multi erant quorum virtutes & opes magnæ, gratiaque late patuit; sed male audivit, & ad huc audit *Iacobus*, qui nepote excluso hæreditatem vi occupavit, & tributa illa gravissima *Coyne*, *Livery*, *Cocherings*, *Bonaghry*, &c. ad alendos triarios, & prædabundos milites subditis imperavit. Quæ cum *Thomas* filius à misello popello exigeret, & sui & paterni sceleris pœnas jussu *I. Tiptoft* Proregis anno *CIO CCCC LXVII* capite dependit. Ejus tamen liberis restituit, in ipsorum sobole ad *Giraldum* illum rebellem quem modo memoravi, honor hæreditario jure descendit. Quo *Parlamentaria* autoritate profcripto, adjudicata erat Regio patrimonio *Desmonia*, & in ordinem Comitatum redacta, *Vicecomesque* qui annuo magistratu præsit, institutus. Qui plurimum hic autoritate & opibus valent è stirpe sunt *Fitz-Giraldorum*, licet varia illi cognomina variis de causis sibi assumpserint.

V O D I Æ , & C O R I O N D I.

*P*ost *Iberos* *OYΔIAI*, qui ès *VODIÆ*, & *VDIÆ* longe habitarunt, cuius nominis vestigium expressiori indicio se patefacit in *Idou*, & *Idouth* regum, uti *CORIONDORVM* in Comitatu *Corke*, illis vicino. Incoluerunt hi Comitatum *Corcagiensem*, *Tiperariensem*, *Limericensem*, & *Waterfordensem*.

COMITATVS CORCAGIENSIS,

vulgo

COVNTY of CORK.

*C*omitatus *Corcagiensis*, qui olim Regnum & omnem tractum maritimum à *Lismoria* usque ad *S. Brend* comprehendit, quæ *Desmoniam* ad Occasum spectat, habet in Mediterraneis *Muskeray* sylvestrem regionem, in qua *Cormaci Mac-*

Teg nomen celebre, & ad oram maritimam *Carbray* in qua *Macarty*, plurimum valuerunt. Ad mare primum occurrit *Ross* statio, & portus olim frequens, jam objecto pulvino arenario, infrequens. Inde angusta cervice procurrit peninsula dicta, *The old head of Kinsale*, juxta quod familia *Curciorum* olim opulentia clara floruit, à fratre *Ioannis Curcy* Angli, qui *Ultoniam* debellavit, propagata; & è qua etiamnum hîc superest *Curcy Baro Ringromie*, sed, ut res ferunt humanæ, hodie fortunæ imbecillioris. Postea ad *Bany* fluminis ostium in solo fertili, & satis nemoroso est

Vellabris.

1565
Baro Valentie.
Comes
Glen-Carm.

Beare.

O Swillivant
vane.Missen
head
forte.

Muskeray.

Notium
Promon-
torium.

Iernus flu.

Comites
Desmonie.Coriond
pop.Curcy Ba-
ro Ringrom.

Kinsale.

Hispani in
Hibernia
appulsi, &
expulsi.Kerry-
wherry.Davrona
fl. Corke.S. Bri-
cus.Barones
Barry.
G. Cambr.Viceco-
mitis Bu-
tiphant.

est *Kinsale*, portus percommodus, & vetustis mœnibus munitum oppidum, sub quo anno CIO IO CI, regni Hiberniæ jacta erat quasi alea, & in medium discrimen, & certamen devotum an juris esset Anglici, an Hispanici, cum & externis, & domesticis hostibus laboraret insula, & VII millia veteranorum Hispanorum ductore Ioanne d'Aquila ex improvise hoc occupassent, Censuris Pontificum Romanorum Pii V, Gregorii XIII, & Clementis VIII, in Elizabetham effulminatæ freti, & rebellium auxiliis qui eos evocaverant præfidentes, specioso religionis restaurandæ velo, quod hoc ævo & religionis discidio nefariis consiliis ubique ostenditur. Sed Carolus Blunt Baro Montioy Prorex, lassato licet milite, & brumali die obsidione statim terra marique incinxit, simulque contra rebellium colluviem quam Tirroenius Comes O Donell, Mac-Gwyre, Mac Mahound eo contraxerant, se objecit, eorumque ferocitatem ita virtute & fortitudine felicissime contudit, ut una victoria & oppidum cum Hispanis deditione receperit, & de universæ Hiberniæ jam desciscientis (qui enim deliberant, desciverunt) manibus ferrum & flammam victor extorserit. Ad alteram à *Kinsale* ripam jacet *Kerry-wherry*, territorium nuper Comitum *Desmonia*, juxta quod fluvius qui *DAVRONA* Ptolemæo, præfuit Giraldo Cambrensi una immutata literula *Savranus*, & *Saverenus*, qui è *Muskereia* montibus profusus primariam Comitatus urbem illam Episcopali dignitate (cui Clonenfis Cathedra adjuncta) insignem præfuit, quæ *Corcagia* Giraldo, *Corke* Anglis, & *Korcach* indigenis, mœnium ambitu quasi ovali conclusa, flumine circumfusa atque interdivisa, nec nisi per pontes pervia, & una quasi directæ plateæ quæ ponte juncta protensa; Emporium tamen frequens, & celebre, sed ita seditiosis vicinis circumfessa, ut perpetuas excubias agitent, quasi perpetua obsidione essent incincti, & in agrum filias elocare non audeant, unde contractis inter se nuptiis cives omnes aliquo affinitatis gradu se invicem contingunt. Briocum illum virum sanctissimum qui fecundo illo Sanctorum sæculo apud Gallos floruit, & à quo *Sanbriochiana* in Britannia Armorica, diocesis vulgo *S. Brien* nomen assumpsit, hinc oriundum esse perhibent.

Sub *Corcagia* flumen dispertitum amplam & perquam amœnam amplectitur insulam è regione habitationis præcipue familiæ vetustissimæ & admodum inclytæ *Bariorum*, sive *Barrensum*, quæ hinc *Barry Court* dicta. Illa enim à Roberto Barrensi Anglo deducta, viro sane spectabili, qui tamen inter primos præcipuus esse magis volebat, quam videri primus qui in Hibernia expugnanda iustum suscepit & lesionem, primusque qui in Hibernia nisus mansuefecit. Ejus autem posterius fide & bellica virtute, primum titulum Baronis *Barry*, postea Vicecomitis *Butiphant* ab Angliæ Regibus accipere meruerunt, & ob latifundia & opes cognomen *Barry-more*, id est, *Magni*, apud populum reportarunt. Pauloque inferius *Saverenus* juxta *Imokelly* amplam possessionem jam pridem Comitum *Desmonia* Oceano se ostio portuoso commiscet.

Vtque *Saverenus* inferiorem hujus regionis Hibernia.

partem irrigat, sic *Broodwater* olim *Aven-more*, id est, *Fl. magnum* superiorem perfundit, cujus accola est nobilis familia de *Rupe*, sive *Roche*, ex Anglia translata quæ feliciter hinc succrevit, & titulo Vice-comitis *Fermoy* gaudet. Baronis *Parlamentarii* honore Edwardo II, regnante, gavissos esse certum, cum Georgius de *Rupe* ducentis *Marcis* mulctatus fuerit, quod ad Parlamentum *Dubliniæ* habitum evocatus, non accesserit. Pr. 9. Pat. an. 8. E. 3. Qua *Broodwater*, qui aliquandiu limes hunc Comitatum & *Waterfordensem* interfuit, in mare conditur, portumque efficit, *Toghall* sedet, non magna illa quidem sed undique cincta muris, forma oblonga, bifariamque divisa, pars superior & major in Septentriones porrecta habet Ecclesiam, & extra mœnia monasterium, quod Septentrionale, id est, *Nort-Abby* vocant, inferior ad Austrum *the Base towne* dicta, suum etiam habuit adjunctum Monasterium *Australe* dictum, Portusque commoditas quæ suum habet cothonem munitum, & regionis vicinæ fecunditas mercatores ita invitat, ut satis sit frequentes, & *Majorem*, pro summo magistratu habeat. Huc usque hodie pertingit Comitatus *Corcagiensis*, qui olim, ut modo dixi, Regnum censebatur latiusque pertigit, scilicet *Desmoniam* etiam complexum. Quod Henricus Secundus donavit & concessit Roberto filio Stephani, & Miloni de *Cogan* his verbis: *Sciatis me concessisse totum regnum de Corck, excepta civitate & Oustmanorum Cantredo, tenendum ipsis & heredibus de me, & Ioanne filio meo per servitium sexaginta militum.* Et ab illius *Filii-Stephani* hærede genus recta serie ducit Georgius *Carew*, nunc Baro *Carew* de *Clopton*, qui non ita pridem *Momonie* Præses, & mihi, quod agnosco, in nonnullis Hibernicis lubens præluxit.

COMITATUS
WATERFORD.

Ad plagam Orientalem inter flumina *Broodwater* ab Occasu, *Suirum* ab Ortu, Oceanum ab Austro, & Comitatum *Tiperariensem* ad Septentrionem panditur Comitatus *Waterfordiensis*, sua amœnitate & fecunditate regio sane læta. Ad *Broodwater* ubi primum *Corcagienses* reliquerit, *Lismor* cernitur Episcopali sede nota, cui olim præfuit Christianus Episcopus, & Hiberniæ Legatus circa annum CIOCLVIII, de Ecclesia Hibernica optime meritis, in iisdem claustris cum S. Bernardo & Eugenio Papa *Clarevalli* juvenis educatus. Nunc vero ex quo possessiones præque omnes abalienatæ, *Waterfordensi* Episcopatu adunatur. Prope vero ostium *Ardmor* est viculus, de quo & hoc flumine olim *Nechamus*:

*Urbem Lismor pertransit flumen Avenmor,
Ardmor cernit ubi concitus aquor adit.*

Desse territorium adjunctum dicitur, cujus Dominus è familia *Desmonia* Vicecomitis *Desse* titulum honorarium nostra memoria accepit, sed cum prolem non progenuerit masculam, una cum illo brevi intercidit. Haud procul *Dungarvan* castro satis munitum & statione satis commodum mari apponitur, quod cum ejusdem Baronia Ioanni *Talbot* Comiti *Salopiæ* Rex

E

Hen-

Poerii Ba-
rones de
Curragh-
more.
Water-
ford.

Henricus Sextus munifice concessit, sed postea cum opportune situm ad illam Momonia partem in ordinem redigendam videretur, imperiali Corone Regum Angliæ in perpetuum Parliamentaria autoritate fuit adnexum. Poerii antiquæ nobilitatis ab ipsa Hibernia per Anglos debellata juxta floruerunt titulo Baronis de Curraghmore honorati. Verum ad Suiri ripam Waterfordia prima & præcipua hujus Comitatus civitas conspiciatur. De qua Nechamus,

Suirius insignem gaudet ditare Waterford,
Equoreis undis associatur ibi.

Hæc urbs Porthlary Hibernis & Britannis, Waterford Anglis appellata, à Norwegis piratis constructa, quamvis cælo sit crassiusculo, solo minus læto, & angustioribus coarctata vicis; ea tamen portus est opportunitas, ut opulentia & frequentia secundas in Hibernia ferat, fide & obsequio in imperium Anglicum semper singulari. Ex quo enim Richardus Comes Penbrochiæ expugnavit, Anglis Hiberniam subigentibus tutam fide sua, & quiete, securamque à tergo pacem semper præstitit. Vnde Reges Angliæ plurimas & maximas immunitates concesserunt, quas Henricus Septimus auxit & confirmavit, eo quod contra ementitum illum principem Perkinum Warbeck, qui ultimæ sortis juvenis plenis impudentiæ velis ad summum regni dignitatis gradum enitebatur, dum personam Richardi Ducis Eboracensis filii Edwardi Quarti natu minoris indueret, cives fortissime prudentissimeque se gessissent.

Comes
Waterfor-
dia.

Hunc Comitatum Waterfordia una cum civitate dedit Rex Henricus Sextus Ioanni Talbot Comiti Salopiæ, quem modo dixi, his verbis, quæ cum viri illius bellicosissimi virtutem testentur, ut virtuti suus constet honos, ex Regiis Archivis apponere operæ pretium mihi videtur (fortasse etiam & cuipiam alteri videatur) Nos igitur (inquit Rex post alia, scribarum ejus ævi eloquentia cum Latinitas laboraret) strenuam probitatem charissimi & fidelis consanguinei nostri Ioannis Comitatus Salopiæ & de Weyford, ac Domini de Talbot de Furnivall & Le Strange usque ad sui senium in guerris prædictis in corpore non minus sudoroso, quam etiam multotiens sanguinis effusione rubricato satis expertam debita consideratione pensantes, intendentesque qualiter Comitatus & Civitas nostri Waterford in terra nostra Hibernia, Castrum, Dominium, honor, terra & Baronia de Dungarvan ac omnia Dominia, terræ, Honores & Baronia, cum pertinentiis infra eundem Comitatum qua per rebellium foris facturam, reversionem, seu decessum alicujus personæ sive aliquarum personarum, Escaetam, aut aliquem alium juris titulum ad manus nostras, seu progenitorum nostrorum devenire, seu in eisdem esse debent: per hostiles inimicorum & rebellium nostrorum invasions in partibus illis adeo sunt desolata & guerrarum spoliis in tantum subiacent, quasi totaliter devastata, quod nobis non ad proficuum, sed ad perditum redundarunt sæpius & redundant; pro eo quoque quod per eundem consanguineum nostrum prædicta terra nostra Hibernia in partibus illis contra hujusmodi inimicorum & rebellium nostrorum insultus potentius defendatur, ipsum in Comitem Waterford una cum stilo, & titulo, & nomine, & honore eidem debitis ordinamus, præficimus, & creamus. Et quia crescente status celsitudine necessario crescunt & omnia, de gratia

nostra speciali & certa scientia & mero motu nostris, & pro statu ipsius Comitatus consanguinei nostri modo decentius manutenendo dedimus, concessimus, & his literis nostris confirmavimus eidem Comiti Comitatum prædictum una cum prædictis stilo, titulo, nomine, & honore Comitatus Waterford, ac prædictam civitatem cum feodi firma ejusdem Castra, dominia, Honores, terras & Baronias cum pertinentiis infra Comitatum illum, nec non omnia & omnimoda maneria, hundreda, wapentagia, &c. per totam maris Costeram à villa Yoghall usque prædictam Civitatem Waterford. Habenda & tenenda, prædictum Comitatum Waterford, stilum, titulum, nomen & honorem Comitatus Waterford, ac prædictam civitatem Waterford Castrum, dominium, Honorem, terram, & Baroniam de Dungarvan: ac omnia alia dominia, honores, terras & Baronias infra eundem Comitatum, nec non omnia & singula prædicta maneria, hundreda, &c. præfato Comiti & heredibus masculis de corpore suo exeuntibus de nobis, & heredibus nostris, per homagium, fidelitatem, & servitium essendi, & quod sit Senescallus noster, & heredes sui sunt Senescalli nostri, & heredum nostrorum Hibernia, in tota terra nostra Hibernia, ad faciendum & faciat, in eodem officio suo facere debet ipse, quod & prædecessores sui Angliæ Senescalli in officio illo hæcenus facere consueverunt in perpetuum. In cujus rei testimonium, &c.

Cum tamen Angliæ Regibus & proceribus quibus amplæ in Hibernia possessiones primum bellis Gallicis, postea internis diu distentis, Hibernia esset quasi posthabita, res Anglorum ibidem dilapsa fere jam defluxisset, & Hibernicorum ex ipsorum absentia, supra modum invaluisse, regni Ordinibus ad damna refarcienda, & Hibernicorum vires infirmandas scitum & sancitum erat, ut Comes Salopiæ hoc Comitatu, Dux Norfolciæ, Baro Barkley, heredes femellæ Comitatus Ormondie, & omnes Angliæ Abbates, Priores, &c. quibus prædia erant in Hibernia, ob absentiam & incuriam in suis tutandis, Regi & suis successoribus, omnibus cederent in perpetuum possessionibus.

COMITATUS LIMERICK.

M Aritimos Momonia Comitatus hæcenus obvivimus, duo supersunt mediterranei Limericensis & Tipperariensis, quos jam ad eamus. Limericensis Comitatus ab tergo Corragiensis ad Septentrionem inter Kerry, Shanon flumen & Tipperariensem agrum objacet; fertilis & frequens regio, sed quæ paucula ostendit melioris notæ loca. Pars Occidentior Conilagh dicitur, in quo inter colles Knoc-Patric, id est, Patricii collis surgit cellissimus, & amœno in mare prospectu Sineum sive Shanon flu. Oceano Vergivio vasto ostio illabentem è longinquo prospectat, sub quo colle diu honore vixerunt Fitz-Giraldi, donec Thoditus Eques de Vallibus sive de Glin, cum filius impius incendiarius fuisset extremo supplicio affectus, (villas enim & ædes incendere crimen est læsæ Majestatis juxta Hiberniæ leges) quod ipse filio scelerum author fuerit, amplis possessionibus autoritate Parliamentaria fuit mulctatus. Limericum hujus Comitatus urbs est primaria, quam diviso alveo Sineus sive Shanon fluvius nobilissimus

Clan-
William.

Baro de
Castell-
Connell.

Clan-
Gibbon.

13. Eliz.

Fitz Ge-
ralds.

Emeley.

Offeria
inferior.

Comita-
tus S Cru-
cis de Tip-
perary.

Lignum
Crucis.

An. 28.
H. 8.

Conilagh.
Knoc-
Patric.

Knight of
the Val-
ley.
R. Eliz.
Anno 21.

Limerick.

liffimus circumfundit, Hibernicis *Loumcagh*, Anglis *Limirick*. Sedes hæc est Episcopalis; & Emporium *Momonie* admodum celebre, à Reimundo *Crasso* Anglo Guilielmi Giraldi filio primum expugnatum, postea à Duvenaldo Hibernico *Theutmonia* regulo incensum, deinceps Philippo *Breoso* Anglo in feodum datum, & à Ioanne Rege castello munitum. Hodie duplex est, Superius quod vocant, in quo Cathedralis Ecclesia & castrum, duabus patet portis, quæ suos habent è saxo pulchros pontes, cum propugnaculis & ponticulis versatilibus, quorum alter in Occasum ducit, alter in Ortum, cui inferius annectitur oppidum mœnibus obvallatum cum suo etiam castro & propylæo. Magis ad Ortum est *Clan-William* hoc nomen tribus Willielmi è familia de *Burgo* (Hibernici vocant) quæ incolis nomen fecit, & è qua Guilielmum, qui Iacobum *Fitz-Moris* patriæ turbinem occidit, honore Baronis de *Castell-Conell* (ubi Richardus Rufus Vltionæ Comes castrum firmaverat) cum annua pensione in virtutis præmium, & solatium pro liberis in eo prælio cæsis Regina Elizabetha donavit. In Australi hujus Comitatus parte est *Kill-Mallo* secundum à *Limirico* & copia & frequentia, mœniumque ambitu inclusum, & *Adare* munitum olim oppidulum ad eundem fluvium, qui statim in *Sineum* exoneratur, cui adjacet *Clan-Gibbon*, cuius Dominus Ioannes *Fitz-Girald* dictus Ioan. Oge *Fitz-Iohn Fitz-Gibbon*, & ob canescentes capillos *the white Knight* Parlamentario decreto ob scelera fuit proscriptus, sed filius Regina Elizabethæ clementia in integrum restitutus. Clarioris notæ & nominis in hoc tractu sunt, præter *Bourkos* illos, & *Giraldidas* sive *Fitz-Giralds*, *Lacei*, *Browni*, *Hurleai*, *Chacei*, *Sapelli*, *Pourcelli*, qui omnes generis Anglici, & *Mac-Shees*, *Mac-Brian*, & *O Brian*, &c. Hibernici.

COMITATUS TIPPERARY.

Tipperariensis Comitatus, qua Sol occidit agro *Limiricensi* & *Shanon* flumine, qua oritur *Kilkeniensis*, ad Meridiem *Corcagiensis* & *Waterfordensis*, ad Boream, territorio familiæ *O Carroll* circumscribitur. Pars Australis agri fertilitate eximia & annonæ copia luxuriat, satis confita ædificiis. Occiduam partem longo cursu *Glasen* flumen perfundit, à cuius ripa parum abest *Emely* sive *Awn*, sedes Episcopalis, quam olim frequentissimam fuisse urbem perhibent. Mediam interfecat *Sewerus*, qui etiam *Swirus*, flu. nobilis, qui è *Bladina monte* profusus per *Offeriam* inferiorem, quæ *Butleris* Comitatus *Offeria* titulum beneficio Regis Henrici Octavi, & *Thurles*, qui illis Vicecomitis honorem præbet, primum *Sanctæ Crucis* celeberrimum olim monasterium adit (unde & regio adjacens Comitatus *Sanctæ Crucis* Tipperariensis vulgo dicitur) suisque gaudet immunitatibus in honorem particulæ *Crucis* Dominicæ ibi asservatæ olim concessis. *Ligno* (inquit *S. Cyrillus*) *Crucis* universus terrarum orbis per partes repletus: & tamen jugi miraculo, ut habet *S. Paulinus*, detrimenta non sensit. Hoc enim credidit

Christiana antiquitas. Et incredibile quot perpetuo religionis ergo huc tanquam ad locum sanctum etiamnum confluunt; ea est hujus gentis in avita religione perseverantia, quam supina præsumptio oscitantia, & ignorantia supra modum adauxit, cum non sint qui doceant.

Cassilia inde *Swirus* prætermeat Archiepiscopali dignitate ab Eugenio Tertio Pontifice Romano exornatam, cui plures quondam subfuerunt Episcopi. Defluit inde flu. insulas subinde spargens, & circumfluit *Cahir* castrum, quod habet è *Butlerorum* familia Baronem ab Elizabetha Regina erectum, sed ejus filius violatæ fidei labem se asperit, & luit, castro ab Essexiæ Comite anno *MDCCX* capto, & ipso in carcerem coniecto. Hinc per *Clomell* mercatum satis frequentem, munitione tutum, & *Carick Mac-Griffin* rupi affixam, unde & nomen inditum, Comitum *Ormondia* habitationem prolans, (quam cum honore Comitatus *Caricki* *Edmundo Boteler* sive *Butler* Rex *Edwardus Secundus* concessit) *Tipperarienses* relinquit, & inter *Waterfordiensem*, & *Kilkeniensem* Comitatum limitis vice fungitur.

Hæc in Australi hujus Comitatus parte, quæ vero, ad Boream macra & sterilior excelsis montium cacuminibus affurgit, & duodecim præ cæteris quasi quadam congerie *Phelem-ge-Modona* vocitant. Hæc Latine *Ormondia* dicitur, Hibernicis *Orwonn*, id est, *Frons Momonia*, Anglis *Ormond*, & plurimis corruptissime *Wormewood*, cuius tota celebritas est è Comitibus, quos plures nominat à Iacobo *Butler*, cui & hæredibus *Edwardus Tertius* hunc honoris titulum ad vitam, & *Regalitem* aliasque libertates cum feodis Militum in Comitatu *Tipperariensi*, contulit, quibus illius posteris gratia Regum Angliæ adhuc gaudent, unde hic Comitatus Palatinus censetur, & ille à nonnullis Comes *Tipperarie* fuit appellatus.

Iacobi hujus majores jam olim honorarii erant Hiberniæ *Pincernæ*, & inde illis hoc cognomen *Le Boteler* sive *Butler* impositum, artificis affinitate *S. Thomam Beckettum* Archiepiscopum Cantuariensem attigisse certum est, ex ejus utique sorore genus trahunt, & post ejus cædem, in Hiberniam à Rege Henrico Secundo fuisse translata, qui existimavit se facti invidia deoneraturum, si Thomæ affines proventibus & honoribus adaugeret.

Primus hujus familiæ *Ormondia* Comes Iacobus, filius *Edmundi* Comitatus *Caricki*, duxit filiam *Humfredi Bohun* Comitatus *Herefordiæ* è filia Regis *Edwardi I*, unde primus ipsi ad hunc honorem gradus; filius ejus Iacobus, ex hoc matrimonio natus, hinc Comitatus *Nobilis* agnomen apud populum reportavit. Iacobus Quintus ex his Comes (ne singulos persequar) accepit ab Henrico Sexto titulum & honorem Comitatus *Wiltonia* sibi & hæredibus de corpore, qui Hiberniæ Prorex, ut alii nonnulli ex hac stirpe, & Angliæ *Thesaurarius*, ab *Edwardo Quarto* proscriptus, statim captus & obtruncatus, fratresque ejus proscripti latuerunt, Ioannes Hierosolymis obiit sine prole; Thomas gratia Henrici VII, natalibus tandem erat restitutus, qui obiit *MDCCXV*, duabus reliatis filiabus Anna, quæ enupta Iacobo de *S. Leodegario* sive *S. Leger*, & *Margareta Guiliel. Bollein*, cui

Clan-William.

Baro de Castell-Conell.

Clan-Gibbon.

13. Eliz.

Fitz Gerald.

Emely.

Offeria inferior.

Comitatus Sanctæ Crucis de Tipperary.

Lignum Crucis.

Cassilia.

Baro de Cahir.

Clomell.

Comes Caricki anno 9. Ed. 2.

Ormondia. Butleri Comitatus Ormondia. Anno 2. E. 3.

Comes Tipperary.

cui hæc peperit Tho. Bollein, quem Henr. VIII, primum Vicecomitem Rochfort, postea Wiltonia & Ormondia Comitem creavit, cum filiam ejus Annam Bollein duxisset, quæ Angliæ peperit Elizabetham Reginam grata memoria ab Anglis æternum prosequendam. Thoma Bollein de mortuo, Petrus five Pierce Butler, vir magnæ in Hibernia potentiæ è Comitum stirpe, quem Henricus Octavus prius Osseria Comitem creaverat, Ormondia etiam titulum consequutus est, filioque Iacobo reliquit, cui è filia & hærede Iacobi Comitis Desmonia natus Thomas Comes Ormondia jam superstes, in multis rebus dubiis fide spectatissima, qui unicam filiam Theobaldo Butler fratris filio, quem Rex Iacobus Vicecomitem Tullo nuper creavit, matrimonio conjunxit.

Homines
in lupos
conversi.

Quod vero nonnulli Hibernici, & qui fide digni videri volunt, homines quosdam in hoc tra-

ctu quotannis in lupos converti affirmant, fabulosum fane existimo, nisi forte illa exuberantis atræ bilis malitia, *λυκανθρονία* Medicis dicta, *Lycaanthro-
pia morbus.* corripiantur, quæ ejusmodi phantasmata ciet, ut sese in lupos transformatos imaginentur. Nec ego aliud de Lycaonibus illis in Livonia transmutatis, de quibus multi multa produnt, affirmare ausim.

Hactenus de Provincia Momonia, ad quam gubernandam Elizabetha Regina cum de bonis commodisque Hiberniæ prudentissime rationem iniret, Præsidem qui esset vindex temeritatis, & moderator officii cum Adseffore, duobus Iurisconsultis, & Scriba constituit, primumque Præsidem Warhamum S. Leger virum Equestri dignitate, & plurimo in rebus Hibernicis usu, anno MDCLXV præfecit.

Præses
Momonia.

Tintern
Monast.
de Voto.

unde hunc locum cum Hispani Hiberniæ anno CIO IO LXXXVIII, imminerent communire visum erat. Inde ad ipsum fluminis ostium cervix excurrit angusta, quæ editam turriculam navigantibus præterdit, à *Rossensibus* cum floruerunt positam, quo tutius ostia subirent. Parum hinc abest sinuoso in littore *Tintern*, ubi celebre monasterium posuit *Guilielmus Marecallus Comes Penbrochiæ & De Voto* nuncupavit, quod gravissima tempestate conflictatus se positurum voti sponione Deo obstrinxit; & hunc in locum naufragio ejectus ex voto præstitit.

Hieron.
prom.
Byaun
Hiberni-
ce Sacrum
significat.

Hoc ipsum Promontorium *HIERON*, id est, *Sacrum*, vocat *Ptolemæus*, & eadem significatione ab incolis etiam vocatum fuisse non dubitarim. Hujus enim extremum oppidum ad quod Angli primam excensionem in hanc insulam fecerunt, *Banna*, quod *Sacrum* sonat, lingua patria vocarunt.

The
Grounds.
Modona
flus.

Ab hoc Sacro Promontorio littus in Ortum obversum ad Septentrionem longo tractu procurrit, cui vadosa objacent in mari loca navigantibus insidiosa, quæ nautæ *The Grounds* vocant. Hic *MODONAM* fluvium & ad ejus ostium *MENAPIAM* urbem statuit *Ptolemæus*, quæ ita suis nominibus exciderunt, ut aliquid lucis in tantis tenebris elicere plane diffidam. Verumenimvero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundit, quod Comitatum quasi medium interfecat, & nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat, Vrbs sit Germanico nomine *Weisford*, totius Comitatus caput; & *Slane MODONAM & Weisford MENAPIAM* fuisse, confidentius conjectarim, eoque magis quod hoc nomen sit recentius, nimirum Germanicum, & ab illis Germanis impositum, qui *Oustmanni* Hibernis appellantur. Cæterum non primæ magnitudinis urbs est, sed cum primis memoranda, quod primum totius Hiberniæ in Anglorum fidem, *Stephanide Duce* fortissimo oppugnante, se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia, unde totus ager Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu, & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglo-Hibernice plane loquantur. *Dermicius* qui Anglos in Hiberniam vocavit, hanc urbem, & viciniam *Stephanidi* in perpetuum concessit, qui municipium, juxta incepit ad *Carricke* locumque natura munitum arte juvit. Sed cum ille jus suum Regi *Henrico Secundo* in manus tradidisset, in *R. Penbrochiæ* Comitem ille transtulit, ut clientelari jure à se & Regibus Angliæ teneret, unde per Comites *Marescallos*, *Valentios* è stirpe *Gallica Lusigniana*, & *Hastings* ad *Greios* *Dominos de Ruthin* descendit, qui passim in antiquis chartis *Weisfordiæ Domini* nominantur, licet regnante *Henrico Sexto I. Talbot Salopiæ & Weisfordiæ Comes* semel in actis publicis nominetur. De hoc flumine habet hunc qualemunque *Nechami* versiculum:

Ditat Eniscortum flumen quod Slana vocatur,

Hunc cernit Weisford se sociare sibi.

Eniscort enim municipium huic imponitur, & interius ad eundem *Fernes* dignitate Episcopali solummodo clara, quam *Giraldus* castro olim communierunt. Iuxta ultra *Slanam* agitant *Ca-*

venaghi, Donelli, Montaghi, O Moori Hibernici, ingenio turbulenti, & inter eos *Sinotti, Roches, Peppardi* Angli, cis *Slanam* nominatissimi sunt *Vicecomites Mont-Garret*, quorum primus fuit *Edmundus Butler* è junioribus filiis *Petri Comitis Ormondia*, ab *Edwardo Sexto* eo titulo exornatus, ejusdemque cognominis alii plures, *Devereux, Staffordi, Chevers, Whites, Forlongi, Fitz-Harris, Browni, Hores, Hayes, Coddes, Mayleri* Anglici seminis & sanguinis, ut ex plebe plerique.

C A V C I.

CAVCI, quæ item gens erat maritima Germaniæ proxime *Menapios* habitarunt, non eo intervallo quo in Germania diffiti.

Horum fuit maritima illa regio, quam *O Toli & O Tooles* *Birni* Hibernicæ familiæ incolunt, homines sceleris & sanguine pasti, quietis impatientes, & qui locorum præsidio freti, animo erga leges pervicaci, erga Anglos implacabili. Ad quorum audaciam comprimendam & legum auctoritatem constabiliendam, ut hæ regiuncula in Comitatus formam redigerentur, serio per viros prudentissimos agitatum fuit anno MD LXXVIII, & in sex *Baronias* limitibus constitutis descriptæ, quæ Comitatum de *Wicklo* vel *Arcklo* constituerent. Præcipui enim nominis hic locus est, castrumque *Comitis Ormondia*, qui se *Dominos de Arcklo* inter titulos honorarios scribunt: sub quo fluvius ille qui *OVOCA* *Ptolemæo* mare illabitur, & ut habet *Giraldus Cambrensis*, non minus influentibus, sinumque replentibus, quam elapsis omnino marinis aquis; innata dulcedinis saporem retinens illibatum usque in ipsum mare impermixtas salsedine undas conservat.

COMITATUS DVBLINENSIS,

The Countie of

D I V E L I N.

VLtra *CAVCOS* egerunt *EBLANI*, ubi nunc *Comitatus Dublinensis*, qui ab Ortu mari Hibernico totus alluitur, ab Occasu Comitatu *Kildaria* definitur, ab Austro regiunculis *O Toolorum & Birnorum*, & quas *Glinnes* dicunt *Glynnes* conjungitur, à Septentrione Comitatu *Midia & Nanny* rivulo terminatur, gleba ad fruges fertili, & quæ lætissima profundit pabula, omnium animantium genere, quæ venatu & aucupio ad cibum capiuntur, abundans; sylvis plerumque ita nuda ut cespitem bituminoso vel fossili ex Anglia carbone plerumque utatur. In Australi parte quæ incultior, & dorso satis nemoroso hinc inde exurgit, cui valles *Glynnes* appellatæ subsident cavæ & arboribus opacæ, omnia infestant perniciosæ duæ tribus *O Tooles & O Birnes*. *Glandilaugh* Episcopatus inter has valles cernitur, sed desolatus, ex quo Archiepiscopatu *Dublinensi* fuerit adjunctus. Cætera hujus Comitatus incolis & oppidis sunt refertissima, provinciæque Hiberniæ reliquis diviti cultu ac quodam peculiari nitore præcellit, & in quinque distincta *Baronias*, scilicet *Rothdown, Newcastle, Castle-Knoc,*

Wicklo,
modo
Comita-
tus institutus
1606.

Gron-
des.

Old
Court.

Powers
Court.

Liffy fl.
Giraldus
Aven-
Liff.

Eblana.
Dublin.

Wicklo,
modo
Comita-
tus institutus
1606.

Knoc, Cowloc & Bal-rodry, quas tamen, quod velim, sigillatim percurrere non possum, cum earum metæ sint mihi minime notæ. Oram igitur tantum maritimam primum legam & deinde ut fluminum decursus me ducunt, interiora invisam, nec enim ulla hujus pars xx mill. pass. littore abest. Primo se exhibet hac in orâ, ut à Meridie incipiam, *Wicklo*, ubi portui angusto impendit rupes firmis mœnibus inclusa pro castro, cui, ut nonnullis aliis hujus regni castris, autoritate Parlamentaria nemo nisi natione Anglus præfici possit Constabularius, quia Reipub. malo Hibernici qui præfuerunt & male defenderant, & incarceratos evadere quadam conniventia permiserant. De hoc portu audi Giraldum, qui *Winchiligillo* vocat: Est portus apud *Winchiligillo* eo latere Hiberniæ quo proximius *Wallias* respicit, qui in generali maris refluxu undas recipit influentes, in reversione vero fluctuum, quas recepit, emittit; quumque jam finem elapsis undis refluxum mare deserit, per omnem tamen anfractum continua saljedine fluxus influens amaricatur.

Groun-
des.

Old
Court.

Powers
Court.

Liffy fl.
Giraldus
Aven-
Liff.

New castle, id est, *Novum Castrum*, inde è colle mare prospicit, viditque pulvinos arenarios, *The Grounds* vocant, longo tractu prætentos, inter quos tamen & littus aqua septem orgiis alta perhibetur. Qua *Bray* fluviolus paulo superius mare subit, *Old Court* cernitur possessio *Wallensium* five *Walshes* de *Caryckmain*, quorum ut nobilitas antiqua, ita familia hoc tractu numerosa. Proximum huic est *Powers Court*, olim, ut ex nomine videre est, *Pœriorum*, amplum sane castellum donec *Tederlachus* five *Tirlaugh O Toole* cum defecisset, subrueret. A *Bray* ostio littus ut finem admittit, se inflectit, & ad ipsum cubiti flexum insulula *S. Benedicti*, quæ ad Archiepiscopum *Dubliniensem* spectat, objacet. Hic sinus *Dublin* dicitur, in quem *Liffius* aquas suas invehit nobilissimus hujus Comitatus fluvius, qui licet xv ab ostio mill. pass. fonte suo effusus, anfractuosis tamen ita se flexibus circumducit, ut primum in Meridie per *S. Patricii* terram, inde in Occasum, postea in Septentriones Comitatum *Kildariensem* perfundens, demumque in Ortum conversus per *Castle-Knoc* Baroniam olim *Trillorum*, quorum hereditas per foemellas ad alios circa annum MCCC LXX devoluta, & per *Kilmainam* quod olim fuit Militum *S. Ioannis Hierosolymis*, nunc, in secessum Proregum conversum. *Liffius* hic proculdubio à *Ptolemæo* memoratur, verum Librariorum incuria suo loco exulat. *LIBNIVS* enim fluvius eadem plane latitudine ad alteram insulæ partem, ubi nullus ejusmodi fluvius, in *Ptolemæi* exemplaribus statuitur, sed de exilio, si placet, ad suam *EBLANAM*, jam postliminio redeat, & habeas, si placeat, hosce *Nechami* de isto flumine versiculos:

*Viscera Castle-Knoc non dedignatur Aven-Liff,
Istum Dublini suscipit unda maris.*

Eblan.
Dublin.

Ad septimum enim ab ostio milliare sedet, quam pro cunctis Hiberniæ urbibus fama loquatur, urbs illa quam *Ptolemæus* *EBLANAM* dixit, nos *Develin*, Latini *Dublinium*, & *Dubliniam*, Cambro-Britanni *Dinas Dulin*, Saxones olim *Dyrlin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est, *Oppidum super crates*, subjectis enim in palustri loco crati-

bus, conditum affirmant, uti *Hispalis Hispaniæ*, quam sic nominatam tradit *Isidorus*, quod in palustri solo suffixis profundo palis locaretur. De vetustate vero *Dubliniæ* quod dicam, nihil certi occurrit, vetustissimam tamen esse *Ptolemæi* auctoritas persuadet. Saxo Grammaticus Danicis bellis misere convulsam fuisse tradit: postea in *Eadgari* Anglorum Regis potestatem devenit, quod Diploma jam dictum confirmat. Deinde occuparunt Norwegi, unde in vita *Gryffithi ap Cynan*, Principis *Walliæ* legitur, *Haraldum Norwegum*, cum maximam Hiberniæ partem subjugasset, *Dubliniam* condidisse. Hic *Haraldus* ille *Harfager*, id est, *Pulchricornus* primus Norwegiæ Rex videatur, cujus stemma sic deducitur in vita *Gryffithi*, *Haraldo* natus erat *Auloedus*, *Auloedo* alter * *Auloedus*, illi *Sitricus*, Rex *Dubliniæ*, *Sitrico* *Auloedus*, cujus filia *Racwella* mater erat *Gryffith*, filii *Conani*, qui *Dubliniæ* in lucem editus regnante in Hibernia *Therdelaco*. Verum hæc obiter. *Dublinia* demum in primo Anglorum adventu eorum virtuti concessit, & ab illis fortiter defensa est, cum *Ausculphus* *Dubliniensium* Princeps, & postea *Gotfredus* Rex *Insularum* jam acriter undique adirentur. Paulo post deducta huc ex *Bristolien*sibus Colonia, quibus hanc urbem (forte tunc incolis exhaustam) incolendam cum omnibus libertatibus & liberis consuetudinibus, quas homines de *Eristolia* habent, Rex *Henricus Secundus* his ipsis, quæ protuli verbis, concessit. Iam inde magis magisque effloruit, multisque trepidis rebus & angustis, præclara suæ fidei in Anglorum Reges documenta dedit.

Regia hæc Hiberniæ urbs est, emporium nobilissimum, & primæ justitiæ forum, mœnibus validum, ædificiis splendidum, civibus frequens. Urbem vocat antiquus scriptor, *nobilem populo, situ amœnissimam, concurrentibus mari & flumine piscibus opulentam, commerciis famosam, planitie viridante affectuosam, glandiferis nemoribus consitam, ferarum lustris circumvallatam*. Et de ea *Guilielmus Neubrigensis*, *Divelina* urbs maritima totius Hiberniæ Metropolis, portuque celeberrimo, commerciis & comestibus nostrarum æmula *Londoniarum*. Situm habet amœnum inprimis & salubrem: ad Austrum enim surgunt montes, ab Occidente patent campi, ad Ortum mare propinquum cernitur, *Liffius* fluvius ad Boream defluens navibus stationem præbet securam. Ad fluvium positi sunt *Kaili* (quos nostri vocant) hoc est, *Cancelli* five *Crepidines*, quarum objectu aquarum impetus cohiberi possit. *Caiare* enim apud veteres erat cohibere, coercere, compescere: quemadmodum à doctissimo *Scaligero* notatum est. Mœnia hinc firmissima è lapide structili protenduntur (aggeribus etiam ad austrum munita) quæ sex portis patent, longioribus inde procurrentibus suburbiis.

Ad Ortum porta est *Dammenfis*, & juxta Castrum eminet Regium, fossis, turribus, armamentario munitissimum, ab *Henrico Loundres* Archiepiscopo circa annum MCCXX extructum. In Orientali suburbio, juxta Ecclesiam *S. Andreæ Apostoli*, *Henricus II* Anglorum Rex (ut refert *Hovedenus*) palatium sibi regium curavit erigendum

* Qui etiam Abloicus, Anlafus, & Olavus.

Ioscelinus de Furnessio in vita S. Patricii Lib. 2. rerum Anglicarum car. 26.

Kaili.

Ad Aufonium l. 2. c. 22.

miro

minio artificio de virgis levigatis ad modum patrie hujus constructum, in quo ipse, cum Regibus & Principibus Hiberniae, festum solenne die natalis Domini tenuit.

Albalo-
wes.
Academia
incepta.
1591, 13
Majj ja-
Elafunda-
menta:
1593,
Studiosi
primum
admissi.

1320.
L. MS.
Baronis
Houth.

Collegium hinc pulcherrimum è regione spectatur (quo loco olim Omnium Sanctorum monasterium visebatur) Sanctæ & Individuæ Trinitatis nomini consecratum: quod ad ingenia melioribus literis excolenda à felicissimæ memoriæ Elizabetha Regina Academicis donatum privilegiis, insignique nuper instructum Bibliotheca, spem ostendit non exiguam, ad Hiberniam (quo veluti ad mercaturam bonarum artium confluxerunt aliquando exteri) & religionem & politiores omnes disciplinas tanquam ad avitum hospitium postliminio reversuras. Quas Edwardo Secundo regnante, Alexander Bicknor Archiepiscopus Dublinensis impetratis à Pontifice Romano Universitatis, ut vocant, privilegiis, & institutis publicis prælectionibus revocare cœpit, sed turbulenta quæ subsequuta sunt tempora tam laudabile boni viri inceptum interrupperunt.

Borealis porta ad pontem aperitur, opere arcuato è vivo saxo à Rege Ioanne constructum, qui Oustman-towne, id est, Oustmannorum oppidum, cum urbe conjungit. Hic enim Oustmannos, quos de Norwegia & insularum Borealiū partibus advenisse auctor est Giraldus, circa annum Salutis 1101, sedes posuisse produnt Annales. In hoc suburbio celebris fuit olim Ecclesia S. Mariæ de Oustmanby (sic enim in charta Regis Ioannis appellatur) Domus etiam fratribus Prædicatoribus fundata (Blackfriars ab illis dicta) ad quam fora Regni judiciaria nuper translata sunt. Ad Occidentalem urbis plagam sitæ sunt duæ portæ, Ormonds-gate & Newgate, seu Nova porta (quod publicum est ergastulum) quæ ad longissimum suburbium ducunt, quod S. Thomæ dicitur, ejusdemque nominis magnificum Cœnobium (Thomas Court dictum) amplissimis olim redditibus à Rege Henrico Secundo (ut eadem Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi expiaret) fundatum & locupletatum. Ad austrum porta patet Paulina, & quæ à S. Nicolao nomen habet, ad Patricianum suburbium præbens aditum, in quo situm Dublinensis Archiepiscopi palatium Sancti Sepulchri nomine notum, Templumque amplissimum S. Patricio sacrum, opere intestino, pavimentis lithostrotis, testudine è saxo concamerata; turrique præcella conspicuum. Quo primum tempore condita fuerit hæc Ecclesia, incertum plane est. Gregorium Scotorum Regem, circa annum 1000, ad eam accessisse, Scotica refert historia. Eandem postea à Ioanne Anglorum Rege plurimum amplificatam, Præbendam primum instituit Ioannes Comynus Dublinensis Archiepiscopus (anno 1100, confirmante illud Cælestino Tertio Romano Pontifice) Henricus deinde Loundres ejusdem in Dublinensi episcopatu successor personarum dignitatibus (liceat enim hinc fundatoris verba usurpare) auxit; & ad Sarisburiensis Ecclesiæ immunitates, instituta & consuetudines approbatas conformavit. Nostri vero temporibus Decanum, Præcentorem, Cancellarium, Thesaurarium, Archidiaconos duos, & Præ-

Thomas
Court.

bendarios xxii sustentat: Unica quodammodo (ut amplissimum testimonium, quod publica regni Comitibus illi perhibent, non dissimulem) pia omnis & Ecclesiastica disciplina atque ordinis in Hibernia lucerna ac lampas. Est & altera Cathedralis Ecclesia in urbis medietate posita, quæ S. Trinitati consecrata Templum Christi communiter dicitur. De ejus constructione in Ecclesiæ archivis ita legimus; Sitric Rex Dublin filius Ableh Comitum Dublin, dedit S. Trinitati & Donato primo Episcopo Dublin locum ad edificandam Ecclesiam Sanctæ Trinitati; nec non aurum & argentum sufficienter ad edificandam Ecclesiam cum totâ curiâ contulit. Factum hoc circa annum salutis 1100, quo Sitricum Abloici filium (sic enim appellat) claruisse confirmat Lancarvanensis. Opus à Donato inceptum Laurentius Dublinensis Archiepiscopus, Richardus Strongbow Comes Penbrochiæ, vulgo Striguliæ Comes dictus (cujus monumentum ab Henrico Sidney Prorege restauratum hic cernitur) Robertus Stephanides & Reimundus Giraldus perfecerrunt. Ad Australem Ecclesiæ partem Prætorium è saxo quadrato confurgit; Tolestale dictum: ubi causæ à Prætorio urbano cognoscuntur, frequentesque civium aguntur conventus. Immunitatibus etiam gaudet multis. Olim pro summo magistratu præpositum habuit, sed anno reparatæ Salutis 1400, ut Major & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Henricus Quartus, utque gladius deauratus Majori in perpetuum præferatur. Ballivos autem postea in Vicecomes Edwardus Sextus commutavit. Nec quicquam deest, quod in florentissima urbe desideres, nisi quod portui ita officit arenosus cumulus reciproco maris meatu in Liffii ostium aggestus, ut navigiis majoribus nisi æstu accedente impar sit subvehendis. Hæc de Dublinia, quorum plurima diligentia & doctrinæ Iacobi Vsheri Cancellarii Ecclesiæ S. Patricii, qui annos varia doctrina, & judicio longe superat, me debere agnosco.

De Roberto Vere Oxoniæ Comite, quem Rex Richardus Secundus in titulis honorariis elargiendis profusus Marchionem Dubliniæ, & postea Hiberniæ Ducem constituit, jam antea dixi, nec est cur hic repetam.

Vbi Liffius fluvius in mare se condit Houth marifere circumfunditur, à qua nobiles de S. Lawrence cognominati, qui ibi habitant. Barones de Houth nominantur; rara felicitate quod tam longa serie (ab Henrici enim Secundi tempore genus repetunt) nullus, ut ferunt, fuerit læsæ Majestatis reus, nullus in pupillari ætate relictus. Parumque hinc abest Malebid Dominis suis Talbottis ex Anglia oriundis nobilitata.

Interius Dubliniensibus adjacet ad Aquilonem Fingall, id est, si ex Hibernica lingua interpretis, Gens exterorum, (Anglos enim Gall quasi exteros, & Saissones quasi Saxones appellitant) cultissima regiuncula, & quasi hujus regni horreum; tantam frumenti vim quotannis suppeditat. Certatque quodammodo tellus cum agricolarum laboribus, quæ alibi per hanc insulam neglecta & inculta de ignava incolarum desidia gravissime conqueri videtur. Disseminatæ sunt passim per hunc Comitatum clarissimæ ex Anglica

Tolestale.

Marchio
Dubliniæ.

S. Lawrence.
Barones
Houth.

Malebid.

Fingall.

glica stirpe deductæ familiæ, scilicet præter eas quas memini, *Plunketti, Barnwelli, Russelli, Talbotti, Dillon, Nettervilli, Holywoodi, Lutterelli, Burnelli, Fitz-Williams, Gouldingi, Vsheri, Cadlei, Finglasi, Sarfeldi, Blacknei, Crucei, Bathi, &c.*

Thomas
Stukeley.

Marchio
Lagenie.

Hæc summatim de *Lagenia*, quæ non ulterius olim pertigit. Nescio an risu vel memoratu dignum sit quod *Thomas Stukeley* cum famæ, fidei, & fortunarum naufragium in Anglia & Hibernia fecisset, è laqueis legum elapsus eam gratiam apud *Gregorium XIII*, Pontificem Romanum multa pollicendo, & magna venditando inierit, ut ab ipso titulum Marchionis *Lagenie*, Comititis *Weisfordie* & *Caterlogh*, Vicecomitis *Murrough*, Baronis *Rossie* & *Tarone* acceperit. Quibus titulis tumidus dum Hiberniam cogitaret, in Africam digressus cum tribus regibus qui uno prælio occubuerunt vitæ fabulam honesta catastrophæ peregit.

M E T H.

Labernus.

AGer reliquus *Eblanorum*, olim regnum fuit, & quinta Hiberniæ portio, quam patrio vocabulo *Mijh* dicunt, Angli *Methe*, *Giraldus Midiam & Mediam*, forsitan quod sit in ipso Insulæ medio. Umbilicum enim Hiberniæ *Kil-lair*, in hac parte castrum, quod videtur esse *Ptolemæi Labernus*, perhibent, ipsumque nomen non aliud innuit. *Lair* enim lingua Hibernica medium significat. Hæc ab Hibernico mari ad Sineum usque flumen protensa jacet, quoad glebam (ut inquit *Barthol. Anglicus*) fertilis in frumento, pascuis, & armentis, abundans in piscibus, carnibus, & aliis victualibus butyri, & casei, atque lactis; fluminibus est irrigua. Aspectum habet delectabilem, aërem salubrem. Quoad sylvas, & paludes in ejus extremitatibus habet aditum valde fortem, & ideo propter populi multitudinem, castrorum, & oppidorum fortitudinem, *CAMERA* vocatur *HIBERNIÆ* vulgariter propter pacem. Patrum memoria cum regio amplior esset quam ut ab uno Vicecomite administrari posset, & ut justitia facilius exerceretur, in duas partes, scilicet Comitatum *Midie* & Comitatum *Occidentalis Midie*, publico Ordinum Regni conventu anno *xxxviii* *Henrici Octavi* fuit dispartita.

COMITATUS METH.

Divisio
hujus Comitatus.

Meth Comitatum à Meridie *Kildariensis* ager, ab Ortu *Dublinensis*, & mare à Septentrione *Louthensis*, & ab Occasu Comitatus *West-Meth* circumcingunt. Totusque est in *xviii* Baronias divisus, scilicet *Dueleke, Scrine, Slane, Margallen, Navan, Kenles*, medietatem Baronie de *Fower* juxta *Kenles, Killalou, Demore, Clove, Moylagh, Logherne, Oldcastle, Luyn, Moyseuraghe, Deese, Rathbouth, & Dunboyn*.

Boyn fluv.

Boyn fluvio *Ptolemæo Bvinda*, *Giraldus Boandvs*, fluvius nobilis è Septentrionali latere Comitatus Regii fontes aperiens hunc interfuit. In citeriori parte cis *Boyn* memoratu digna sunt *Galtrim*, ubi familia *Huseiorum* jam diu habitavit, Castrum *Killin*, quod *Hugo Lacy Custos* Hiberniæ sub *Henrico Secundo* construxit: & Hibernia.

Galtrim.
Dunsany.
Killin.

Dunsany, quæ suos habent Barones *Parlamentarios* antiqua nobilitate claros, è familia *Plunkettorum* quam alii è *Dania* deducunt; sed eadem plane insignia variatis coloribus gestant, quæ *Alanus Plunket* de *Kilpeck* in Anglia, qui Baronis etiam dignitate sub *Edwardo Primo* floruit. Hæc autem *Plunkettorum* familia in Hibernia maxime eluxit, ex quo *Christophorus Plunket*, vir fortis & prudens, qui *Deputatus* erat (ut vocant) *Richardo Duci Eboracensi Proregi* tempore *Henrici Sexti*, evehctus fuerat ad dignitatem Baronis *Killin*, quod per uxorem è stirpe *Cusakia* hæredem ipsi obvenerat, ejusque filius secundo-genitus titulum Baronis *Dunsany* sua virtute consequutus erat.

Baro Kil-
lin.

Plunket.

Baro Duns-
any.

Trans Boyn, sunt *Trimletstoun*, quæ suum habet Baronem è familia de *Barnwell*: *Ioannem* enim *Barnwell* Rex *Edwardus Quartus* ad honorem Baronis *Parlamentarii* extulit: *Gormanston*, quæ suos habet Vicecomites honorarios bene de Republica meritos è profapia *Prestonorum*, ut creditur, in Comitatu *Lancastrensi*: & *Slane*, quæ itidem suos ostendit Barones è familia *Flemingorum*, sive *Flandrensi*, & inter illos est *Aboy* frequens mercatus. Ad *Boyne* flu. cum præterlapsus fuerit *Glan-Iores*, id est, *Terra filiorum Georgii* (è *Birminghamorum* fuit ille stemmate, cujus hæres amplum patrimonium cum castro *Carbray* in *Prestonorum* familiam conjugio intulit) *Trim* sub-
luit melioris notæ Emporiolum, ubi *Guilielmus Pepard* castrum posuit: antiqua hæc fuit *Laciorum* Baronie, quæ titulis Ducum *Eboraci* accrevit, qui Dominos de *Trim* se scripserunt. *Navan* inde præterfluit quæ habet Baronem sive Baronetum, sed non *Parlamentarium*, & *Episcopus* *Dioceseos* plerumque præbet domum, qui nullam habet jam *Cathedralem Ecclesiam*, sed omnia agit assensu *Clari Midenfis*. Ad *Cluanarad*, quod & *Clunart*, ubi *Hugo Lacy* olim castrum posuit, sedisse videtur: nam in *Apostolicis* literis legitur *Episcopus Midenfis* sive *Cluanarardenfis*, & corrupte ut videtur in *Provinciali Rom. Elnamirand*. *Boyn* jam pleniore alveo properantibus quasi undis celer aliquot permenfus milliaria in mare prope *Droghedam* effunditur. A celeri cursu hunc *Boyn* sic nominatum quid si existimem? *Boan* enim tam Hibernice, quam *Britannice Velocem* denotat, *Nechamusque* noster de hoc cecinit:

Carbray.
Trim.

Navan.
Nangle.

Episcopus
Midenfis.

*Ecce Boan qui Trim celer influit, istius undas
Subdere se falsis Drogheda cernit aquis.*

Maximo honore & nomine in hoc Comitatu, præter eos quorum jam memini *Plunkettos, Flemings, Barnwellos, Husseios*, habentur *Darcii, Cusaki, Dillon, Birminghami, De-la-Hide, Nettervilli, Garvii, Cadelli*, & alii, quos mihi non sit fraudi reticere, vel hos vel alios alibi non suo, pro dignitate, ordine recensere.

COMITATUS

WEST-METH.

Comitatus *West-Meth*, id est, *Occidentalis Midie*, ratione alterius quam dixi, cui ad Occasum conjungitur nomen fortitus; ad *Shanon* flumen pertingit inter *Regium Comitatum* ab Au-

H

ab Austro, & Longford Comitatum ab Arcto interpositus. Quibus nec soli fertilitate, nec incolarum multitudine, nec alia re quavis, nisi forsitan vitæ cultu, lubens concedit. Autoritate

Molingar.

Parlamentaria Molingar, quod quasi in medio jacet, caput & primum Comitatus oppidum constitutum fuit, & tota regio in XII Centurias sive Baronias distincta, scilicet Fertulogh, ubi Tirelli, Ferbille; ubi Darcii incolunt; Delvin, quæ clarissimam Nogentorum ex Anglia familiam Baronis Parlamentarii titulo exornat, qui à Gilberto Nogent enati, quem Hugo Lacy Midia expugnator, hisce & Fourria latifundiis ob operam Hibernico bello animose navatam muneravit (ut prodidit eruditissimus ille nobilis Richardus Staniburstius) Fourria illa uti etiam Corkery, ubi Nogenti agunt; Moyassell, ubi Tuti & Nogenti; Magheriennan, ubi Petiti & Tuti plurimi, Moygoisy, ubi Tuti & Nangli; Ratchcomire, ubi Daltoni; Magirquirke, ubi Dillon; omnes Anglica stirpe, Clonolan, ubi O-Malaghlini, è regum Midia stirpe; Moicassell, ubi Mago bigans meri Hibernici rerum potiuntur, alique quorum nomina barbarum quiddam strepunt, quæ tamen, ut Martialis, cum barbara quædam Hispanica locorum nomina recensisset ipse Hispanus dixit, se illa tamen male quam Britannica, ita hæc malunt Hibernici quam Anglica, adeo ut è magnatibus quidam dixerit, se nullo modo Anglicam linguam vellediscere, ne Anglice loquendo os sibi distorqueretur. Ita sua cuique etiam cum aliorum contemptu perpulchra videntur, & nimio plus perplacent.

Domini
Azidie.

Genevilli.

Midia suos quondam habuit Reges sive potius Regulos, Slaniusque Hiberniæ Monarcha, ut proditum est, ad mensam Regiam instruendam ejus proventus assignari jussit. Cum autem Angli pedem in Hibernia fixissent, Hugo Lacy maximam ejus partem subjugavit, illique in feudum concessit Rex Henricus Secundus, Dominumque de Midia dixit, qui dum Derwartha castrum conderet, & inclinato capite Hibernico fabro quid agendum præscriberet, ab eo securi in collum impacta obtruncatus erat. Ille duos filios suscepit Hugonem Comitem Vtonia, de quo postea, & Walterum Cominum de Trim, qui Gilbertum superstitem patre defunctum genuit. Per Gilberti autem filias Margaretam & Matildem altera pars per Genevillo, quos ex familia Lotharingica fuisse produnt, & Mortuomarios ad Duces Eboracenses, & inde in Domaniun regium devenit. Petrus enim de Genevill ex illa Matilde natus Ioannam Rogero de Mortuomari Comiti Marchiæ enuptam genuit. Altera vero pars per Margaretam uxorem Ioannis Ver-

don, & ejus posteros qui Hiberniæ erant Constabularii, ad varias in Anglia familias tandem est devoluta.

COMITATUS

LONGFORD.

Midia Occidentali ad Septentriones jungitur Comitatus Longford, in hunc numerum providentia Henrici Sidney Proregis paucos ante annos redactus, Anale prius dictus, & Anale. à numerosa gente O-Pharoll colitur, è qua duo sunt Dynastæ, alterad Austrum, dictus O-Pharoll O-Pharoll. Boy, id est, Flavius, alter ad Septentriones O-Pharoll Ban, id est, Candidus, imperitat: Angli autem inter eos admodum pauci, & illi jam pridem ingressi.

Hunc Comitatum præterlabitur Sineus flumen totius Hiberniæ nobilissimum, quod inter Mediam & Conactiam interlabi diximus, Ptolemæo SENVS, Orofio SENA, & nonnullis exemplaribus SACANA, Giraldo Flumen Senense, accolis vero Shannon dicitur, id est, ut aliqui interpretantur, flumen antiquum. E Therne montibus in Comitatu Letrim effunditur, continuoque secans in meridiem agros, modo se in stagna refundit, modoque in angustias se resorbet, cumque unum & alterum lacum diffuderit, intra margines se colligens, MACOLICVM, nunc (ut eruditissimus Geographus G. Mercator observavit) Malt, cujus meminit Ptolemæus, invenit, statimque ab altero spatioso lacu excipitur, (Lough Regith appellant) cujus nomen & situs RIGIAM urbem, quam Ptolemæus eo loci statuit, non procul abfuisse quodammodo subinnuit. Vbi vero lacum hunc prætervectus angustiori alveo intra ripas se colligit, Athlon oppidum illi infidet, de quo suo loco. Inde vero Sineus superata ad Killoloe cataraeta, de qua mox dicendum, maximarum navium capax diducto alveo Limiricum urbem amplectitur, de quo jam diximus. Hinc per sexaginta plus minus milliaria Senus rectus, grandis, & insulosus in Occasum properat, & ubicunque reciprocante æstu sit vadofus, præfidiaria castellula ad cohibendos prædonum transitus majorum cura disposita fuere. Demumque in * Oceanum Occidentalem vasto ostio ultra Knoc Patric, id est, Patricii collis evoluitur. Sic enim Nechamus locum illum vocat in his de Sineo versiculis:

Fluminibus magnis latatur Hibernia, Sineus
Inter Connatiam, Momoniamque fluit.
Transit per muros Limirici, Knoc Patric illum
Oceanus clausum sub ditione videt.

CONNACHTIA.

Ars quarta Hibernia, quæ Occasum respicit, Sineo fluvio emissario ex Erne lacu, qui aliis Trovis, aliis Bana, & Oceano Occidentali inclusa, Giraldo Cambrensi Conachtia & Conacia, Anglis Conaught, Hibernicis Conaghty dicitur. Hanc antiquitus, ut apud Ptolemaum videre est, GANGANI, qui iidem CONCANI, AVTERI, & NAGNATÆ infederunt. CONCANI illi sive GANGANI, ut LVCENI ipsis proximi à Lucensiis Hispania, ex nominis affinitate, & locorum vicinitate à CONCANIS Hispania deducti videantur, qui etiam Straboni variante lectione CONIACI, & CONISCI, quos origine Scythas, sanguinemque equinum potasse, (quod non insolens jampridem sylvestribus Hibernicis) testatur Silius:

Et qui Massagetem monstrans feritate parentem,

Cornipedis fusa satiariis Concane vena.

Et præter eum Horatius:

Et latum equino sanguine Concanum.

Nisi quis hoc Hibernicum nomen Conaghty à CONCANIS & NAGNATIS conflatum suspicetur. Caterum regio, ut alicubi lata & ferax, ita subvidis quibusdam locis, herbidis tamen, quos à mollitie Boghes appellant, ut reliqua passim insula periculosa, & sylvis opacioribus, & crebrioribus condensa. Ora autem maritima multis sinibus, & navigabilibus alveis per via accolas ad navigationes quodammodo invitat, & provocat, sed innata desidia dulcedo ita detinet, ut ostiatim malint victum quarere, quam honestis laboribus paupertatem repellere. Hodie distribuitur in hos Comitatus, Twomond, sive Clare, Gallway, Maio, & Slego, Letrim, & Roscoman.

CONCANI, quos dixi, Australiorem hujus Connacthiæ partem olim occuparunt, ubi nunc sunt Twomondia sive Claria, Comitatus Gallway, Clan-Richardi regio, & Baronia de Atterith.

T W O M O N D,

S I V E

COMITATUS CLARE.

Situs.

*T*WOMON, sive Twomond, Giraldo Thuetmonia, Hibernicis Twoun, id est, Septentrionalis Monomia, (quæ quamvis ultra Sineum fluvium jaceat, Momonia tamen olim pars habitata, donec Henricus Sidneius Prorex Conacthiæ adjunxisset) grandiori promontorio & sensim tenuato in mare projicitur. Ab Ortu uti ab Austro flexuoso Sinei fluminis, quod magis magisque grandescit meatu, ab Occasu Oceano aperto ita conclusa, & à Septentrione Gallovidiæ Comitatus attingens confinia, ut nullus terrestri itinere nisi per regionem Clan-Ricard pateat accessus. Regio in qua nec à salo nec à solo quicquam desideres, simodo incolarum accederet industria, quam olim excitavit Robertus de Muscegros nobilis Anglus, Rich. Clare, & Thomas Clare juniores filii è Comitum Glocestriæ stirpe, quibus Rex Edwardus Primus hunc agrum concesserat, oppida & arces extruendo & in civilis

Hibernia.

vita societatem advocando, à quorum nomine oppidum primarium Clare, quod nunc habitatio Comitatus Twomondia, & inde totus tractus Claria Comitatus denominatus. Celebrioris notæ & nominis loca sunt Kilsfennerag & Killa-loe, sive Lao-nensis, sedes Episcopalis. Hæc in Provinciali Romano Ladensis dicta, ubi rupes in medio Sinei fluminis alveo, de qua aquæ magno cum strepitu dejectæ ruunt, suoque objectu impedit quo minus ulterius navigia deferat, quæ si exscinderetur, vel canalus circumduceretur, multo longius navigiis in magnum accolarum usum subvehendis par esset. Haud procul à Sinei ripa sedet Bun-raty, cui Robertus Muscegros jus mercatus & nundinarum ab Henrico Tertio impetravit, cumque castro munivisset, tandem Regi Edwardo donavit, qui hoc & totam regionem Richardo Clare, quem dixi, concessit: & ad septimum inde mill. Clare primarium conspicitur oppidum ad recessum è Sineo insulis frequentem, quæ duo sola sunt hic emporiola. Anglorum plurimi qui huc olim

Septentrio

OCEANUS

OCCIDENTALIS

ULSTER

LEINSTER

MUNSTER

CONNACHTIA
Vulgo
CONNAUGHT

Millariae Hibernicae

Meridies

olim in colonias deducti, vel excisi sunt, vel degenerarunt: rerum vero hodie potiuntur ex Hibernica origine *Mac-Nemors*, *Mac-Mahon*, *O Loghton*, & longe potentissimi *O Brien*, qui à veteribus *Conachtie* Regulis, vel, ut ipsi ferunt, ab Hiberniæ Monarchis prognati. Ex his *Murchardus* five *Morogh O Brien* primus erat *Twomondia* Comes ab *Henrico Octavo* ad vitam creatus, sibi & nepoti *Donato* five *Donogh*, ut illi vocant, qui eodem tempore factus *Baro Ibarcan*, in Comitatu successit, & à fratre *Donello* erat occisus. *Connogherus O Brien* *Donati* filius, tertius erat Comes & pater *Donati* jam *Comitis* quarti, qui fidem & fortitudinem Principi, & patriæ egregie probavit.

Comites
Twomondia.

C O M I T A T V S G A L L W A Y.

Galloway Comitatus ab Austro *Claria* est confinis, ab Occasu Oceano, à Septentrione *Maio* Comitatus, & ab Ortu *Sineo* five *Shanon* flumini. Terra colono gnavo admodum grata, nec minus pastori. Occiduum littus æstuariolis lancinatum insulis virentibus, & aspersis rupibus serie quadam dispositis prætexitur, inter quas insulæ quatuor *Arran* dictæ Baroniam constituunt, & fabellis quasi insulæ viventium famigerantur, *Inis-ceath* *Colmanni* viri sancti monasterio *Scotis* & *Anglis* posito olim nota, & *Inis-Bovind*, quod è lingua *Scotica* *Albæ* vitulæ insulam interpretatur *Beda*, cum purum sit *Britannicum*. Sed monasterium cito ab *Anglis* derelictum, cum illi & *Scoti* male inter se convenirent. Interius lacus *Corbes*, ubi *AVSOBA* fluvii à *Ptolemæo* statuitur *xx* plus minus *mill. pass. longitudine*, *iii* vel *iv* latitudine fusus, navigabilis, & tercentum insulis graminosis & piniferis distinctus, qui proxime mare in angustias arctatus *Galloway* subluit, *Hibernice Gallivæ*, nescio an *Gallæcis* *Hispaniæ* nominatam. Hæc urbs est hujus provinciæ facile prima, & quæ tertiis in *Hibernia* vix acquiescit: Elegans sane & solido saxo forma fere orbiculari constructa, & quasi turrita, sedeque *Episcopali* clara, quæque portus & stationis subiectæ, quam dixi, beneficio, mercatoribus frequens diversas opes terræ marisque facili, & quæstuoso permiscet commercio. Vix quatuor hinc *milliaribus* abest *Knoc-toe*, id est, *Collis securium*; sub quo maximam quam ante *Hibernia* viderat rebellium colluviem à *Guilielmo de Burgo*, *O Bien*, *Mac Nemare*, & *O Carrall* contractam magna edita strage fudit & dissipavit *Giraldus* ille *Kildaria* Comes, qui annos *xxxiii* per intervalla *Hiberniæ* præfuit. Ad Ortum haud multum hinc abest *Aterith* (in quo *AVTERO-RVM* nominis supersunt vestigia) vulgo *Athenry* magno mœnium ambitu circumdata, sed raris habitatoribus: bellicosum Baronem suum *Ioannem de Bermingham* *Anglum* in suam laudem rapit, è qua familia Comes de *Louth* erat prognatus; sed *Berminghani* hi *Aterithenses* quasi degeneres in *Hibernicam* jam barbariem prolapsi se *Anglos* vix agnoscunt. Insigniores *Hibernicorum* tribus sunt *OKelleis*, *O-Maidin*, *O-Flairtes*, *Mac-Dervis*, &c.

Confines.

Insulæ Arran.

Beda lib. 4. c. 4. Eccl. histor.

Logh Corbes.

Galloway.

Prælium ad Knoc-toe.

1516

Aterith.

Birmingham.

Clan-Ricard, id est, *Filii* vel *Tribus Richardi*, five *Terra filiorum Richardi*, his est contermina & huic Comitatus accensetur, nomen *Hibernico* more à *Richardo* quodam sumpsit ex *Anglica* familia, de *Burgo* dicta, quæ postea maximi nominis, & potentia in hoc tractu fuit, & è qua *Vlickum* de *Burgo* *Henricus Octavus* *Comitem Clan-Ricard* creavit, cujus filius primogenitus titulo *Baronis Inis Kellin* lætatur. Illi natus *Richardus Comes secundus*, cujus liberi quos ex variis genuit uxoribus, funestas turbas & patri & patriæ, & sibi ipsis concitarunt: *Richardo* qui grandævus obiit, successit filius *Vlickus* Comes tertius, pater *Richardi* *Comitis* quarti, cujus fides firma & singularis fortitudo rebus *Anglorum* in *Hibernia* maxime inclinatis magna cum laude eluxit. In hac regione est *Archiepiscopalis* sedes *Toamensis*, vulgo *Toam*, cui plures olim paruerunt *Episcopi*: sed * *Enactduensis*, *Duaensis*, & *Majensis* huic hodie colligantur: *Episcopatus* etiam *Kilmacough*, qui in antiquo *Provinciali*, nisi nomen sit corruptum, non memoratur, nec non *Clonfertensis* hac in parte collocantur, & ut accipi, *Toamensi* *Cathedræ* conjunguntur.

Clan-Ricard.
Comites
Clan-Ricard.

Toamensis
Archiepiscopi.
*Anagchony.

C O M I T A T V S M A I O.

Majo Comitatus occiduo Oceano pulsatus, Comitatus *Galloway* à meridie, *Roscoman* ab Ortu, & *Slego* ab Aquilone circumscriptus jacet. Regio fertilis & amœna, pecore, damis, accipitribus, & copia mellis abunde dives, nomine à *Majo* urbecula *Episcopali* quæ *Mageo* in *Provinciali Romano* dicta, facto; sed sedes illa *Episcopalis Metropoli* *Toamensi* jam adnectitur, & vicini respiciunt *Episcopum* de *Killaley* in *Baronia Tir-auley*. In *Majo*, nisi me fallo, *Colmanus* *Hiberniæ* *Episcopus*, qui, ut habet *Beda*, viris circiter triginta de gente *Anglorum* *Monachicæ* conversationis studiis imbutis, quos in *Hiberniam* abduxit, monasterium construxit. Sed audi *Bedam*: lib. 4. c. 4. *Colmanus invenit locum in Hibernia insula aptum Monasterio construendo, qui lingua Scotorum Magio nominatur. Emitque partem ejus non grandem ad construendum ibi monasterium à Comite, ad cujus possessionem pertinebat, ea conditione addita, ut pro ipso etiam, qui eis locum commodaret, consistentes ibi monachi, Domino preces offerrent. Et constructo statim monasterio, juvante etiam Comite & vicinis omnibus, Anglos ibidem collocavit, relictis in insula Bovind Scotis. Quod videlicet Monasterium usque hodie ab Anglis tenetur incolis: ipsum namque est quod nunc grande de modico effectum In Mago consuevit vocatur. Et conversis jamdudum ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet Monachorum, qui de provincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum venerabilium patrum sub regula & abbate canonico in magna continentia & sinceritate proprio labore manuum vivunt. Circa annum MCXV, hoc denuo restauratum erat monasterium, Regisque Ioannis temporibus floruit, qui Diplomate suo prædia plura illi confirmavit. Nec alius sane qui memoria dignus occurrit locus, nisi *Logh-Mesk* lacus satis amplus & piscosus, in cujus insululis duabus sunt propugnacula tuta, quæ ad familiam de Burgo*

Majo.

Killaley
Episcopus.

lib. 4. c. 4.

Logh-Mesk.

Gallo-
glasser.Mac-William,
qui
etiam
Mac-William
Eugher.Cuttings,
Coyne Li-
verey, &c.
Rebellio-
nem in
Hibernia
caussa.Richardus
Bingham.

Burgo five Burk spectarunt. Incolis autem quam oppidis est celebrior, qui aut Hibernicæ sunt originis, ut O Mailles, Ioies, Macvadus, aut Scoti-
cæ ex Hebridibus insulis, & è tribu Donelli, unde Clan-Donelles vocitantur omnes Galloglassi, & quasi triarii mercenarii, qui securibus utrinque acutis depugnant, loricis anulatis armati; olim à seditiosis huc evocati, & agris donati, aut Anglicæ, ut Burki illi, five de Burgo, Iordani à Iordano de Excestria orti, Nangli de Castlough, Prendergest de Clan-Moris. Sed longe potentissimi sunt illi de Burgo, qui Guilielmo fratre juniore Walteri de Burgo Comitis Ultoniæ quodammodo originem & gloriam debent. Ille gloria militari affluens, in Scotiam captivus abductus, & uxore obside relicta, suis restitutus Conachtiam, è qua (ipso absente) Angli omnes à Phelim O Conor erant expulsi, fortitudine sua recuperavit, Plelimo O Conor, Mac-Dermond, Tego O Kelly in prælio cæsis, & ipse tandem à Cormaco Mac-Dermond in vindictam occisus. Ejus è filio Edmundo cognomine Albanach (quia in Scotia natus) nepos Thomas, cum locupletissimam familiæ suæ hæreditatem per fœmellam ad Leonellum Clarentiæ Ducem translata videret, ægerrime tulit, contractisque perditorum copiis (qui nunquam in Hibernia, ut etiam alibi defuturi) patrimonium Comitum Ultoniæ in hoc Comitatu vi & injuria occupavit; & ex avi illius nomine, cujus gloria & gratia tunc recens, se Mac-William, id est, Filium Guilielmi dixit. Posterius vero sub eo nomine tyrannidem hac in parte invaserunt, in se mutuis subinde cladibus, & miscellum populum rapinis & expilationibus longo tempore sævientes: adeo ut vix ullam villam non eversam atque exterream reliquerint. Hanc violentam potentiam Richardus Bingham Conachtiae Præfectus, vir acer & feroci provincia dignus minime perferendam censuit. Viderat enim ille pro prudentia inter primarias esse rebellionum, barbariæ, & fœdæ paupertatis in Hibernia causas, & populum à Principis obsequio ita abstrahere, ut non alium Principem quam suos Dynastas agnoscerent. Itaque ut Regiam potestatem quantum poterat confirmaret, & grassantem hanc tyrannidem istius Mac-William & aliorum labefactaret, omnes animi & ingenii nervos sedulo intendit, & quanquam multis subinde criminationibus, & apud Reginam & Proregem impetitus, propositum urgebat. Contra qui è familia de Burgo & eorum clientela sistere se juri recusarunt, arma sumpserunt, allectis in eorum societatem tribubus Clan-donellorum, Ioiorum, & aliis qui sibi & suæ potentiae timuerunt quos Bingham Præfectus facile dissipavit & castellis expugnat, in sylvas & latibula conjecit, donec Prorex supplicantes miseratus missis literis ut in pacem reciperentur jussit. At illi qui pacem bello turbarant, bellum pacis dulcedine deponere nefcii, quamprimum relevati & à morte quasi revocati, arma resumpserunt, prædas passim egerunt, & omnia tumultibus permiscuerunt, clamitantes se velle suum Mac-William sibi erigere, vel ex Hispania accersere, se nolle Vicecomitem admittere, aut legibus subjici, Insulanosque Scotos ex Hebridibus, latifundiis promissis in Hibernia.

subsidium clam evocarunt. Quam exultantem eorum insolentiam ut Præfectus coërceret, Prorex imperavit. Illeque statim cum omnes æquas condiciones oblatas respuerent, contractis copiis per saltus & sylvas adeo acriter exagitavit, ut post 6, vel 7, septimanas fame gravissime afflicti se demississime submiserint. Quo ipso tempore auxiliares illi Scoti advenerunt, & per avia & invia aditum in Comitatum Majo latenter indagantes, sed continuis itineribus Præfectus notu & interdiu insistens ita observavit, ut demum ad Ardnavy interceperit; eosque aggressus fortiter proffigavit cæsis & fluvio Moim haustis tribus plus minus millibus. Clara hæc victoria in præfens & in futurum usui, rebellionem cum titulo Mac-William, extincta, Donello Coran, & Alexandro Carrogh, filiis Iacobi Mac-Conell, & insulanis illis qui Hiberniam maxime infestaverant, interfectis. Hæc ego aliena licet ab instituto, summam, quæ pro rei magnitudine ab historico fufius sunt explicanda.

C O M I T A T V S
S L E G O.

Superius Comitatus Slego adjacet benigna pas-
cendis pecoribus fœcunditate, totus etiam mari obversus, quem ad boream Trobis fluvius, Ptolemæo RAVIVS, ex Erno lacu emissus ab Ultonia: à vicinis Comitatibus Letrim & Roscoman Curlew montes difficiles separant, Succusque amnis interdividit. NAGNATAM urbem hinc al-
cubi statuit Ptolemæus, sed quænam illa fuerit eruere ingenii non est nostri. LIBNIVM etiam
fluvium in hoc tractu locavit ille, quem librario-
rum incuria exultantem ad suam Dubliniam modo reduximus, sed locus quem designat Ptolemæus nunc the Bay of Slego vocatur, portuosa statio sub Slego præcipuo hujus Comitatus loco, ubi castrum quod nunc sedes familiæ O Conor, qui hinc de Slego denominati, & genus, ut ipsi ferunt, à Rotherico illo O Conor Dun trahunt, qui cum viribus maxime valeret, se ut Hiberniæ Monarcham gessit, quo tempore Angli primum Hiberniam sunt ingressi, & ægre se Henrico Secundo Angliæ submisit, verbis licet submissionem professus, sæpiusque tumultus excitans (ut author ejus ævi anonymus prodit) hæc Adriani Papæ verba in diplomate Angliæ Regi facto sibi fraudi fuisse clamitavit: Insulam illam ingrediari, & quæ ad honorem Dei & salutem illius terræ spectaverint exequaris, atque illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur. Donec Alexander Tertius PP. novo suo diplomate jus itidem Regibus Angliæ in Hiberniam confirmasset: tunc enim ille mitior ad æquiores descendit condiciones, ut mox dicemus. Post O-Coneros, O Don, O Haris, O Ghar, Mac Donagh in hoc agro sunt nominatissimi.

Nagnata.

Libnius st.

Vide diploma lib.
2. cap. 6.
Girald.
Camb de
Expugn.
Hiberniæ,
pag. 787.

C O M I T A T V S
L E T R I M.

Breany. Comitatum *Slego* ad Orientem Solem claudit *Breany*, possessio antiquæ familiæ *O Rorck*, quæ genus retulit ad *Rothericum* Hiberniæ Monarcham (*Rorck* illi, sua qua gaudent contractione vocant) donec *Brienus O Rorck* Dominus *Breany*, & *Minterolise* à *Sixto Quinto PP.* & Hispano spe lactatus inani fidem in *Elizabetham* Reginam perfide abjecisset, armaque induisset, statimque in *Scotiam* fugatus, & in *Angliam* remissus inconsideratæ temeritatis pœnas suspensio dedit: ejusque latifundiis *Coronæ* adjudicatis, hæc à *Ioanne Perrott* Prorege Comitatus fuit constitutus, & *Letrim* à primario oppido nuncupatus, qui totus montibus assurgit, luxuriose graminosis, non adeo tamen ut illud *Solini* de *Hibernia* omnino sit verum: *Hiberniam ita pabulosam esse, ut pecuaria nisi interdum à pastibus arceantur, in periculum agat satietas.* Totque pascit pecora, ut angusto illo quo circumscribitur spatium, uno tempore supra centum viginti millia pecorum capita numerarit. In hoc *Achonry* est Episcopatus, qui sedi *Elphen* jam adunatus, & *Sineus* five *Shanon* princeps fluviorum Hiberniæ hinc originem ducit, qui nunc angustior, nunc diffusior variis flexibus multas regiones (ut diximus) interluit. Primariæ familiæ sunt *O Rorck*, *O Murreies*, *Mac Lochleims*, *Mac Glanchies*, & *Mac Granelles*, omnes puri puti Hibernici. *Ioannem de Burgo* filium *Richardi* Comitæ *Clan-Ricard*, quem *Elizabetha* Regina Baronem *Letrim* creavit, & mox æmuli occiderunt, non ex hoc *Letrim*, sed alio quopiam loco titulum accepisse sunt qui affirmant, nec mihi certo compertum.

C O M I T A T V S
R O S C O M A N.

Curlew montes. *S*Vb Comitatu *Letrim* ad Meridiem subjacet *Roscoman*, Comitatus ab *Henrico Sidney* Prorege institutus, angustiori sed longiori spatium inter *Succum* fluvium ab Occasu, & *Sineum* fluvium ab ortu interclusus, & à Septentrione *Curlew* montibus conclusus. Terra est in planitiem plerumque porrecta, fertilis, & quæ numerosa pascit armenta, adhibitaque mediocri cultura fruges benigne profundit. Qua Septentriones spectat *Curlew* montes prærupti eminent & impervii, donec via *Georgii Binghami* curâ difficili labore fuit excisa; Quique non ita pridem *Cornieri Clifford* Conachtæ præfecti, & ejus incuria fortissimorum veteranorum infelici cæde signati. In hoc Comitatu quatuor censentur Baroniæ, sub *Curlew* montibus ad *Sineum* fluvium *Baronia Boile* primum occurrit, ubi olim celebre monasterium fundatum anno *MCLII*, una cum Monasterio de *Beatitudine*: & *Mac Dermot* quasi rerum potitur. Deinde ad *Succum* *Baronia Balin-Tober*, ubi *O Conor Dun* plurimum potest, cui adjacet *Elphen* sedes episcopalis. Inferius *Roscoman* O

Conori Roo, id est, *Rufi* Baronia, in quo est oppidum totius Comitatus primum Castro, à *Roberto Vfford* Hiberniæ Iustitiario olim munitum, sed ædificiis culmeis tectis; & magis ad Austrum *O Kelliorum Baronia Athlone* à præcipuo oppido denominata, quod suum habet castrum & præsidium, & pontem è vivo saxo pulcherrimum, quem magno seditiosorum terrori *ELIZABETHA* Regina *Henrico Sydneio* Hiberniæ Prorege curante nostra memoria construxit, cum cogitaret eo loco utique totius Hiberniæ ad seditiones cohibendas opportunissimo Proregis sedem constituere.

Conachtia Domini.

*I*N Hibernicis proditum est historiis *Turloghum* *O Mor O Conor* huic regioni cum imperio olim præfuisse, totamque inter duos filios *Caheum* & *Briennum* divisisse. Advenientibus vero in *Hiberniam* *Anglis*, *Rothericus* præfuit, qui *Hiberniæ* Monarcham se dixit, sed ille mole *Anglici* belli imminentis territus, se in *Henrici Secundi* fidem non tentata Martis alea, contulit. Cum autem statim à fide deficeret, *Milo Cogan* primus *Anglorum* *Conachtiam*, sed irritum incepto, aggressus est. Eo tamen Rex ille *Conachtia* adactus erat, ut se ligium hominem Regis *Angliæ* agnosceret, ut ei fideliter serviret, sicut homines suos, & redderet singulis annis de singulis decem animalibus unum corium placabile mercatoribus, &c. Rex autem *Ioannes* concessit ut illi tertia *Conachtia* pars remaneret tenenda hereditario per *C. marcas*. Verum *Guilielmus* filius *Adelmi*, cujus posterum de *Burgo* Latine, & *Burk* vel *Bourk* Hibernice vocantur, *Robertus Muscegros*, *Gilbertus de Clare* Comes *Glocestrensis*, & *Guilielmus de Bermingham* primi *Anglorum* hanc regionem perdomuerunt, & ad humanitatem imbuerunt. *W. Bourkus* vero five de *Burgo*, & ejus posterum totius *Conachtia* Domini appellati, hanc provinciam cum *Ultonia* diu summa tranquillitate administrarunt, & opimos redditus collegerunt, donec unica *Guilielmi de Burgo* filia, *Conachtia* & *Ultonia* ex affe hæres, elocata fuerat *Leonello* *Clarentiæ* Duci Regis *Edwardi Terti* filio. Cum autem ille in *Anglia* ut plurimum hæreret, & qui illi successerunt *Mortuomarii*, patrimonium in *Hibernia* negligentius haberent, *Bourki* affines, quos illi suis terris præfecerunt, Domino rum absentia, & turbulentis in *Anglia* temporibus freti, contempta legum autoritate, iniuncta cum *Hibernicis* societate, & contractis nuptiis, universam fere *Conachtiam* sibi occuparunt, & paulatim degenerantes, *Anglico* cultu deposito, *Hibernicos* mores induerunt. Quorum alii, qui à *Richardo de Burgo* genus repetierunt, dicti sunt *Clan-Ricard*, alii *Mac William Oughter*, id est, superior, alii *Mac William Eughter*, id est, inferior; ut illi qui in Comitatu *Majo* rerum maxime potiti sunt, simpliciter *Mac William* dici gestierunt, ut nomine pleno honoris, gloriæ, & autoritatis, eo quod à *Guilielmo de Burgo*, de quo modo memini, descenderunt.

V L T O N I A,

S I V E

V L S T E R.

*Q*uicquid terrarum ultra Boyni fluminis ostium, Midiam, Comitatum Longford, & Ravi fluvii ostium ad Septentriones protenditur, pars quinta Hibernia censetur, & Latine Vltonia atque Vlidia, Anglis Vlster, Hibernicis Cui Guilly, id est, Provincia Guilly, & Cambro-Britannis Vlew. Quam universam Ptolemai atate incoluerunt VOLVNTII, DARNI, ROBOGDII, & ERDINI. Regio ampla, multis & immensis stagnis interfusa, immanibus sylvis umbrosa, alicubi ferax, alicubi macra; viridita te tamen ad aspectum ubique jucunda, & pecoribus passim oppleta. Sed ut regio sine subactione inhorrescit, ita incolarum ingenia sine humaniori cultura maxime efferantur. Vt tamen in officio continerentur, qui omnia juris, pudoris, & officii repagula perfringere solebant, pars ejus citerior in tres Comitatus, Louth scilicet, Down, & Antrimme olim divisa erat; & nunc reliqua in septem Comitatus novos dividitur, videlicet Cavan, Fermanagh, Monaghan, Armagh, Colran, Tir-Oen, & Donegall, sive Tir-Conell, provida cura Ioannis Perotti Proregis, qui vir sane magnus, clarus, & animorum provincia gnarus, cum nihil consultius ad Hibernia tumultus sedandos prospiceret, quam has Vltonia partes in ordinem redigere, eo profectus dubio & difficili tempore cum Hispanus Hibernia & Anglia immineret, gravitate & autoritate, dum prohibendo injurias bellorum causas excinderet, omnes Vltonia Dynastas eo perduxit, ut libenter ditiones suas in Comitatus dividi, & Vicecomites qui praessent admitti perpassi fuerint. Sed illum paulo post revocatum & ad honores altius ascendentem, quorundam invidia cui impar erat, & sua lingua procacitas (Majestatem quam vel dicto, vel cogitatione violare nefas, imprudentior impetierat) ad exitium nec opinatum precipitarunt.

Ioannes
Perott
Prorex.
1585.

C O M I T A T V S

L O V T H.

*Vriel, quae
& Vyalia
Latine.*

Tredah.

*Mellifons
Monasterium.*

Dundalk.

*C*omitatus Louth in antiquis libris Luvra, & Luda, Hibernice Iriel sive Vriel, (si illa non sit potius pars hujus agri) ultra Midiam & Boine fluvium ostium mari Hibernico obversus satis flexuoso littore in Septentriones procurrit, solo pabuloso, & adeo feraci, ut agricolarum impendiis facile respondeat. Iuxta Boine ostium sedet Drogheda, Drogheda & Anglis Tredah, elegans frequensque oppidum a ponte appellatum & Boine interfluo divisum. Cui jus mercatus, & nundinas in gratiam Theobaldi Verdon concessit Rex Edwardus Secundus, multas magnasque libertates Reges confirmarunt, & inter alia Officinam Monetariam. Huic vicinum Mellifons Monasterium a Donaldo Rege Vriel fundatum, & a S. Bernardo celebratum, quod Edwardo Moro, Equiti aurato ex Cantio oriundo, bene domi bellicae merito R. Eliz. cum religiosi jam antea essent exturbati, donavit. Ardeth ad 7. hinc mil. satis notum est oppidum mediterraneum, & supra Dundalk portu commodo & mœnibus olim validum, quod ab Edw. Brus Regis Scotorum fratre, qui se Re-

Hibernia.

gem Hiberniae declaraverat, incensum; sed in proximo ille mox cum 8100 è suis casus. Nostra vero memoria Shanus O Neale obsedit, sed cum ignominia obsidionem solvere statim coactus. Octavo hinc milliari abest Carlingford portus etiam satis celebris: nec alii, quod sciam, loci hoc in Comitatu sunt memorandi.

Comitem suum Loutha habuit, Ioannem Birmingham Anglum, quem in bellicae fortitudinis praemium, cum Edwardum illum Brus momentaneum Hiberniae Regem, qui per Hiberniam caede & sanguine grassatus aliquandiu erat, profligasset, & signis collatis occidisset, ad honorem Comitatus Louth evexit Rex Edwardus Secundus tenendum sibi & heredibus masculis & ad dignitatem Baronis de Athenry sibi & heredibus. Sed hic honor ut in ipso incepit, ita desit; qui enim hostium in bello victor a suis mox populari tumultu hoc in agro victus & occisus, sobole nulla superstitum cum sui cognominis pluribus aliis. Patrum vero memoria Henricus Octavus Oliverum Plonket titulo Baronis de Louth honoravit. Superfunt in hoc agro Verdoni, Tati, Clintoni, Bel-

*Birmingham qui
& Brimingham.*

*Comes
Louth.*

*Bavo
Louth.*

ali ex Anglico genere quamplurimi, & Hibernico Mac-Mahoni, &c.

L

C O.

COMITATVS
C A V O N .

IN Occasum proxime adjacet *Cavon* Comitatus, olim dictus *Braenny Orientalis*, habitatio gentis *O-Reiley*, quæ se ex Anglica *Ridleyorum* venditat origine, cum vitæ instituto mere sit Hibernica. Hæc gens imprimis non ita pridem equitatu valuit, sed quo minus valeat prudentia *Henrici Sidney* eorum ager in septem divisus est Baronias, quorum Domini ex illa familia immediate jure clientelari à *Corona Angliæ* tenerent. Castellulis non oppidis sparsim habitant, Episcopatumque suum habent & illum quidem tenuem, cujus sedes ad *Kilmore*, sed tamen non perinde ille tenuis, ac Episcopi illi Hibernici, qui non alios habuerunt redditus præter tres vaccas lactantes, quas in defectu lactis Parochiani per alias innovabant, ut ipsorum relatione cum ex Italia per Germaniam redirent, accepit, & literis prodidit Adam Bremenensis.

East Brea-
ny.
O-Reiley.Kilmore
Episcopa-
tus.
Episcopi
pauperes.COMITATVS
F E R M A N A G H .

Post *Cavon* ad Occasum & Septentriones *Fermanagh* se offert regio, ubi olim *ERDINI* habitant, nemorosa & admodum palustris. In cujus medio celeberrimus & maximus ille Hiberniæ lacus *Erne* XL mill. pass. extentus, sylvis opacis coronatus, & insulis habitatis confertissimus, quarum nonnullæ centum, ducenta, & trecenta jugera continent; *Luciis*, *Trutis*, *Salmonibus*, & aliis piscibus tam copiosus, ut piscatores nimiam frequentius piscium copiam, retiumque rupturas potius quam defectus conquerantur. Diffunditur hic lacus non ab Ortum in Occasum quemadmodum in tabulis describitur; sed ut ab illis qui diu multumque perlustrarunt accepi: Primum ad *Bal-tarbet*, qui maxime borealis Comitatus *Cavan* viculus ab Austro Septentriones versus expanditur longitudine XIV, latitudine IV millia passuum. Mox in arcum coit instar justis amnis per VI milliaria, in cujus alveo *Inis-Killin* præcipuum hoc tractu propugnaculum, quod anno CIO IO XCIII, à rebellibus propugnatum, & à *Dowdallo* fortissimo militum ductore expugnatum. Inde in Occasum conversus maxime expatiatur, longus XX & latus X ad *Belek* usque, juxta quod cataracta, & nobilissimus quem vocant salmonum saltus. Fama est inter accolæ hunc olim agrum fuisse cultissimum & incolis frequentissimum; sed subito propter eorum infandam cum bestiis venerem, superfusus aquis in lacum redactum: *Terram*, inquit Giraldu, tam turpium contra naturam facinorum consciam, non tantum primis, sed cunctis in posterum habitatoribus indignam auctor natura judicavit. Quod tamen scelus Hibernicorum annales in Hebridanos quosdam, qui patria profugi ibi latitarunt, transferunt. *Mac-Gwir* inter Dynastas hoc in tractu nobilis & potens, quique sunt ex illa tribu utrinque accolunt, ita ut qui sunt trans Lacum, *Vltonia*, qui citra *Conachtie* a censeantur,

Lough-
Erne.Bal-tar-
bet.

Belek.

COMITATVS
M O N A G H A N .

Erno Lacui ad Orientalem plagam præten- ditur Comitatus *Monaghan* collibus editus, sylvis vestitus, sed nullo notus oppido (nisi *Monaghan*, quod nomen universo agro impertit) in Baronias quinque dividitur, continetque *Iriel*, *Dartre*, *Ferney*, *Loghty*, quæ Parlamentaria auctoritate ob rebellionem abjudicata fuerunt à *Mac-Mabonis*, cum regiuncula *Donemain*, quam *Elizabetha* Regina *Waltero D'evereux* Essexiæ Comiti donavit. *Mac-Maboni* illi, id est, (si ex Hibernica lingua interpretemur) *Fili Vrsi*, diu hic dominatum tenuerunt, genusque à *Waltero Fitz-Vrse*, qui S. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi cæde se cruentavit, repetunt. Ex his qui plurimum viribus valuit, dominatum pro gentis more sibi arripuit, & ob excellentiam *Mac-Mabon* dictus. De quo cum inter cognatos nuper verbis, armis, fraudibus, imo & corruptelis acerrima ambitione concertaretur, *Guilielmus Fitz-Williams* Prorex huc accessit, & *Hugonem Roe* *Mac-Mabon*, quem in hoc dominatu sua auctoritate constituerat, in judicium vocavit, & perduellionis damnatum suspendio affecit; utque nomen & dominatum *Mac-Mabon* in perpetuum supprimeret, regionem inter gentiles *Hugonis* illius & Anglos nonnullos divisit, quam Anglico successionis jure sibi & suis tenerent.

Mac-Ma-
bon.

Fitz-Vrse.

1590.

COMITATVS
A R M A G H .

Rursus ad latus orientale Comitatus *Armagh* prætenditur, ita ut ab Oriente *Neury* flumine, ab Austro *Louth* Comitatu, ab Arcto *Aqua Nigra* quasi circundetur. Regio totius Hiberniæ, ut à Prorege *Devoniæ* Comitatus subinde audi, solo lætissimo & maxime luxuriant, adeo ut si quid ad fecundandum injiciatur, quasi dedignatum sterile scat. *Fewes* regiuncula *Fewes*. *Turloghi Mac-Henry*, è familia *O neal* prima occurrat, sylvis obfita & paludibus invia. Inde *Orry Orry*, sylvis indiga, ubi habitat *O Hanlon*, & propugnaculum *Mont-Norris* à *Carolo Barone Montioy* Prorege positum, atque in honorem *Ioannis Norris*, sub quo tyro militaverat, nominatum.

Ad octavum hinc milliæ prope *Kalin* fluv. *Armach*, *Armacha* cernitur, sedes Archiepiscopalis & totius insulæ Metropolis. Ab *Armacha* Regina hanc dictam fabulantur Hibernici, sed mihi eadem esse videtur, quam *Dearmach* vocat *Beda*; & *Roborum campum*, ex lingua Scotica sive Hibernica interpretatur. Loco *Drumsailich* nomen erat priusquam S. Patricius ibidem civitatem egregiam situ, forma, quantitate, ambitu, Angelicis, (ut ait ille) designatam indicis extruxisset. Patricius, inquam, ille qui natione Britannus, S. Martini è sorore nepos in Baptismo dictus *Sucat*, venundatus in Hiberniam, ubi pastor Regi *Miluc*, postea à S. Germano, cui discipulus erat *Magonius*, à Cælestino Papa *Patricius*, id est, Pater civium vocatus

S. Patri-
cius.Marianus
Scotus.

tus, & ab eo transmissus ad Hiberniam fide Christiana imbuendam. Quam tamen antea à nonnullis ibidem fuisse receptam è vetusto Synodali colligitur, in quo ipsius Patricii urgetur testimonium contra abractionem sive tonsuram sacerdotalem, quæ tunc temporis in Hibernia in usu erat; scilicet qua anteriore tantum capitis

*Tonsura
Hibernica.
Vide Be-
dam lib. 5.
c. 22.*

Reda.

*S. Bernar-
dus in vita
Malachia.*

parte tondebantur, & non in coronam. Cujus tonsuræ subulcum quendam Regis Lagerii filii Nelli authorem fuisse contemptum innuit, & ejus ævi authores Simonis Magi, non B. Petri tonsuram fuisse clamitarunt. Hoc loco circa annum Salutis DCX monasterium extruxit celeberrimum Columbanus: Ex quo plurima postea monasteria per discipulos ejus & in Britannia, & in Hibernia propagata sunt. De hac S. Bernardus: In honorem S. Patricii Hiberniæ Apostoli, qui hic vivens præfuit, & mortuus requievit, totius insule sedes est Archiepiscopalis & Metropolis, & in tanta olim veneratione, ut non modo Episcopi & sacerdotes, sed etiam Regum & Principum universitas subjecta fuit Metropolitanæ in omni obedientia, & unus ipse omnibus præfuit. Verum mos inoleverat pessimus quorundam diabolica ambitione potentum sedem hanc sanctam hereditaria successione obtentum iri, nec patiebantur Episcopari nisi qui essent de tribu & familia sua. Nec parum processerat execranda hæc successio decursis in hac malitia quasi generationibus quindecim.

*Flatesbu-
rius eadem
fere habuit.*

*Primatus
Episcop.*

Laxata ita temporum decursu Ecclesiastica in hac insula disciplina, cum in villis & civitatibus plures pro Metropolitanæ arbitrio mutarentur & multiplicarentur Episcopi, ad rem restituendam Ioannes Papyrio Cardinalis huc ab Eugenio Quarto Pontifice Romano transmissus erat, ut qui tum vixit Anonymus scripsit hisce verbis: Anno Domini MCXLII Ioannes Papyrio Cardinalis ab Eugenio IV P. R. missus cum Christiano Episcopo Lismoriense totius Hiberniæ Legato in Hiberniam venit. Idem Christianus in Mell Concilium celebravit, cui interfuerunt Episcopi, Abbates, Reges, Duces, & majores natu omnes Hiberniæ, quorum consensu Archiepiscopatus constituti sunt quatuor, Armachanus, Dublinensis, Castiliensis, Toamensis. Quibus præfuerunt eo tempore Gelafius, Gregorius, Donatus & Edanus, Ioannes Cardinalis benedicens Clero Romam reversus est. Antea enim Hiberniæ Episcopi à Cantuariensibus Archiepiscopis consecrari soliti ratione Primatus quem in Hibernia habuerunt. Hoc agnoverunt cives Dublinenses, cum Gregorium Episcopum Dublinensem electum ad Radulphum Archiepiscopum Cantuariensem consecrandum mitterent, his verbis: Antecessorum vestrorum magisterio semper nostros libenter subdimus, à quo recordamur nostros accepisse dignitatem ecclesiasticam, &c. Quod certo constat ex antiquioribus etiam literis Murchertachi Regis Hiberniæ ad Anselmum Cantuariensem, pro Episcopis Dubliniæ & Waterfordiæ ordinandis, & Regis Gothrici ad Lanfrancum ejus decessorem pro Patricio quodam Episcopo, Lanfrancique ad Therdeluacum Hiberniæ itidem Regem, apud quem conqueritur, Hibernicos pro arbitrio suo sibi copulatas uxores nulla canonica causa interveniente relinquere, & alias quaslibet, vel sibi vel relictæ uxori consanguinitate propinquam, sive quam alius simili improbitate deseruit, maritali, seu fornicaria lege puniendam sibi temeritate conjungere. Quibus vitiis si hæc gens Hibernia.

etiam ad hæc nostra usque tempora non laborasset, & certius apud eos jus fuisset successionis, & tam procures quam plebeji non tanto scelere ob patrimonia cognato sanguine effuso se contaminassent, nec tanta infamia apud exterarum gentes ob hæc flagrassent. Sed hæc extra curriculum.

Archiepiscopalis illa dignitas non diu constituta fuit, cum Vivianus Legatus Pontificis eandem denuo confirmavit; ut minuenda eorum videatur opinio, qui Armachanum Archiepiscopum priorem & potiorum quam Cantuariensem habere in Oecumenicis Conciliis locum antiquitatis ratione asserunt, cum institutione sit multis seculis posterior. Nec pro locorum antiquitate sedes in Conciliis assignantur, Sed Prælati omnes cujuscunque sint gradus sedent inter collegas suos secundum ordinationem sive promotionem suam.

*Dignitas
Archiepiscop.*

*Lib. pri-
mus Cere-
moniarum
Sacrarum
sect. 14.*

Quo tempore Vivianus ille erat in Hibernia, Armacha à Ioanne Curcy in Anglorum potestatem fuit subacta. Qui tamen nihil damni intulit, sed viris Ecclesiasticis, qui ibi Deo vacarunt, perbenignum fuisse, Ecclesiamque restaurasse perhibetur, quæ nostro tempore à Ioanne O-Neal una cum urbe incendio deformata pristinam dignitatem amisit, & pauculæ tantum casulæ, viminibus intextæ, hodie supersunt, cum laceris parietibus Monast. Prioratus & Palatii Primatis. Inter hujus loci Archiepiscopos maxime celebrantur Sanctus Malachias, qui primus sacerdotibus in Hibernia uxores interdixit, vir suo seculo doctus & pius, & qui de natali barbarie nihil minus traxit quam de sale marino pisces maris, ut inquit, qui ejus vitam fuse descripsit S. Bernardus; & Richardus Fitz-Raulf, vulgo Armachanus dictus, qui contra Fratres mendicantes spontaneam in Christianis mendicitatem exosus acriter calamo circa annum MCCCIV digladiatus. Iuxta Armacham in colle intumescenti supersunt reliquæ antiqui castri (Owen-Maugh vocant) quod antiquam Regum Ultoniæ habitationem fuisse ferunt. Magis in Occasum Aqua nigra, vulgo Black-water, Hibernice More, id est, Magna, serpit, quæ limes inter hunc Comitatum & Tir-Oën, de quo suo loco dicendum. Hac regione & in vicinia Mac-Genis, O Hanlon, O Hagan, & ex stirpe O-Neal quamplures agnominibus variis assumptis, rerum quodammodo potiuntur.

Armachanus

COMITATUS

DOWN.

SEquitur ad Ortum Comitatus Down, amplius ille quidem & solo fecundo ad Hibernicum usque mare protensus, à plaga Boreali Lacum Eaugh, novo nomine Logh-Sidney, & ab Australi Louth Comitatum attingens. A quo Newry flumine dividitur. Ad hoc in ipso primo hujus Comitatus limine nostra memoria oppidum ejusdem cognominis posuit & communivit Nicholaus Bagnall Hiberniæ Marecallus, qui suo ductu res præclaras hic gessit, & regionem industria cultiorem reddidit. Iuxta flumen Ban minor dictus è solitudine montium de Mourne effusus

M

per

Mac-
Gynnis.

per *Eaugh* fertur regionem, quæ ad familiam *Mac-Gynnis* spectat, cui cum *O Nealis* *Ultoniæ* tyrannis olim controversia, an ipsorum militibus cibaria &c. (*Bonoghty* hoc servitutis genus vocant) exhiberet, suamque habet Episcopalem sedem ad *Dromore*, supra quam ad *Lacus Eaugh* marginem *Kilwsto* & *Kilwarny* sylvis & paludibus tractus sunt impeditiores. Hæc interius. Sed ad oram maritimam mare se ita insinuat, & variis recessibus terram excavat, lacusque se dilatat juxta *Dyffrin* vallem nemorosam, olim *Mandevillorum*, postea *Whitorum* hæredium, ut duos faciat Chersonesos: *Lecal* ad Meridiem & *Ardes* ad Aquilonem. *Lecal* ager optimus, totius Hiberniæ longissime in Ortum prominet, extremumque ejus Promontorium, quod nunc navitis *S. Iohans Foreland*, Ptolemæo *ISANIVM* vocatur, forsitan à Britannico *Isa*, quod infimum sonat. In ipsius isthmo *DVNVM* floruit, cujus meminit etiam, sed non suo loco Ptolemæus, nunc *Down*, vetustæ sane memoriæ oppidum, sedes Episcopalis & Patricii, *Brigidæ*, *Columbæ*que tumulo insigne, cui hoc Distichon rhythmicum fuit inscriptum,

*Hi tres in Duno tumulto tumulantur in uno ,
Brigida , Patricius , atque Columba pius.*

*S. Patricij
sepultura.*

Quorum monumentum Leonardum Grey Proregem sub Henrico Octavo demolitum fuisse fama obtinet, certumque est cum ille provinciæ male habitæ ageretur, & capitis damnaretur, inter alia, objectum fuisse, hoc Patricii templum profanasse. De S. Patricii autem sepultura, ut olim Græciæ urbes de Homeri patria, religiosi concertarunt. Hi Dunenses sibi vendicant, idque autoritate versiculi quem dixi; Armachani repetunt ex verbis illis S. Bernardi, quæ modo protuli; Glasconienfes in Angliâ è vetustis cœnobii sui monumentis sibi asseruerunt; & Scoti nonnulli; ut apud ipsos ortum prope *Glasgow*, ita & sepultum affirmarunt.

*Monachi
locupletati.*

In hoc DVNO Ioannes Curcy bellicosus ille Anglus & supra militem in Deum devotus cum sui juris hanc regionem fecisset, Benedictinos Monachos primus induxit. Monasteriumque de *Carick*, quod in *Erinaich* prope fontem S. Finin *Mac-Nell*, *Mac-Eulef*, Rex Ultoniæ extruxerat, in insulam ab ipso *Tnis-Curcy* dictam transtulit, prædiisque assignatis locupletavit. Antea enim Monachi Hibernici ut veteres illi in Ægypto, quorum institutum vir pius Congellus, id est, ut interpretantur *Pulchrum pignus*, in Hiberniam traduxit, orationibus assidui manu labore victum sibi & egenis pararunt. Sed monastica hæc instituta ut humana non diu perstiterunt, cum mores in pejora deverterent, & opes pietatem, quæ illos ut mater peperit, sensim contaminarent. Priscam autem illam disciplinam Robertus Abbas Molismi in Burgundia obnixè olim revocare studuit, discipulisque persuasit, ut labore manuum viverent, Decimas & oblationes Clericis qui Diœcesi deservirent, relinquerent, femoralibus, staminibus, pelliculisque abstinerent. At illi contra nitentes à consuetudinibus quæ in Occidentis orbis monasteriis observabantur, quas constat institutas esse à Beato Mauro discipulo S. Benedicti, & à Beato Columbano, recedere abnuerunt. Sed nimis diverti, jam redibo. Ad mare sunt *Arglas*,

Rob. de
Monte de
immuta-
tione Or-
dinis Mo-
nacho-
rum.

ubi S. Patricium Ecclesiam fundasse ferunt, & *Strangford*, quod olim *Strandford*, portus tutus, ubi fluvius *Coy*n magno aquarum insultu in mare prorumpit: juxta quod in hac Chersoneso latifundia Comiti Kildariæ Maria Regina pro sua in nobiles munificentia est elargita. *Russelli, Audlei, Whiti*, & qui postremo advenerunt *Bagnalli*, ex genere Anglico inter feros & feroces Hibernicos, à majoribus hac in parte quæsitæ, non sine periculo strenue propugnant.

Ardes altera Chersonesus è regione jacet , tenui alveo è lacu Coin qui ab occidua parte claudit , ut ab Ortu mari , & à Septentrione sinu Knoc-Fergus divisa : brachio inflexo affimiles , quæ satis angusta isthmo , ut brachium armo , cæteræ insulæ adjungitur . Solum est ubique perbenignum , nisi ubi in medio per duodecim plus minus passus longitudine protenditur subuvida , & voraginosa planities . Littus viculis satis confitum , olimque habuit monasterium ad sinum de Knoc-Fergus longe celeberrimum eodem vitæ instituto & nomine , quo fuit antiquissimum & nominatissimum Angliæ monasterium , prope Cestriam , scilicet Banchor . Ex utro horum Pelagius Hæresiarcha ille prodiit , incertum , dum alii hinc , alii ex illo Britannæ prodiisse , nulla subnixi authoritate contendunt . Certum vero est è Britannia prodiisse tum ex aliis , tum ex hoc in Prosperi Aquitani in ejus impietatem Disticho :

I procul insana impietas, artesque malignas

Aufer, & authorem comitare exclusa Britannum.

Sed de hoc loco audi S. Bernardum : *Vir dives In vita Malachie.*
 Et potens locum Banchor Malachia tradidit, ut edificaret ibi Monasterium, vel potius reedificaret. Nempe nobilissimum extiterat ante sub primo patre Congello multa millia monachorum generans, multorum Monasteriorum caput. Locus vere sanctus, fecundusque sanctorum, copiosissime fructificans Deo, ita ut unus ex filiis sancta illius congregationis nomine Luanus, centum solus monasteriorum fundator extitisse feratur. Quod idcirco dixerim, ut ex hoc uno conjiciat lector, quam ingens fuerit reliqua multitudo. Denique ita Hiberniam Scotiamque repleverunt germina ejus. E quibus ad has nostras Gallicanas partes sanctus Columbanus ascendens, Luxoviense construxit monasterium, factus ibi in gentem magnam. Ajunt tam magnum fuisse, ut succedentibus sibi vicissim choris continuarentur solennia divinatorum, ita ut ne momentum quidem diei ac noctis vacaret à laudibus. Hæc de antiqua dicta sint Banchoresis monasterii gloria. Hoc olim destructum à piratis, ob insigne dignitatis antiquæ Malachias veluti quandam replantaturus paradisum amplexus est, et quia multa corpora sanctorum ibi dormirent. Nam, ut taceam illa quæ in pace sepulta sunt, ferunt nongentos simul una die à piratis occisos. Erat quidem ingens loci illius possessio, sed Malachias solo contentus loco sancto, totas possessiones et terras alteri cessit, siquidem à tempore quo destructum est monasterium, non defuit qui illud teneret cum possessionibus suis. Nam et constituebantur per electionem etiam, et abbates appellabantur, servantes nomine (etsi non re) quod olim extiterat. Cumque suaderent multi non alienare possessiones, sed totum simul retinere sibi, non acquievit pauperatis amator, sed fecit eligi juxta morem, qui eas tenerent, loco, ut prædiximus, retento sibi et suis. Porro, Oratorium intra paucos dies consummatum est de lignis quidem levigatis, sed apte firmiterque contextum, opus Scotticum, pulchrum satis. Postea visum est Malachia debere

Comp
pisc
tus.

Banchor
Monaste-
rium.
Pelagius
Heresiar-
cha.

*In vita
Malackie.*

Savage

Clanet
superior

Knoc-
Fergu

bere construi in Banchor Oratorium lapideum, instar illorum quæ aliis regionibus extructa conspexerat. Et cum cœpisset jacere fundamenta, indigenæ quidem mirati sunt, quod in terra illa necdum ejusmodi ædificia invenirentur. Vnde quidam exclamavit, O bone vir, quid tibi visum est nostris hanc inducere regionibus novitatem? Scoti sumus, non Galli. Quenam levitas hæc? Quid opuserat opere tam superfluo, tam superbo?

Coner Episcopus.

Interius ad lacum est Episcopalis sedes Conerensis, cui præfuit ille S. Malachias Episcopus, sed qualis tam sancto pastori ibi grex fuerit audi Bernardum: Tricesimo ferme ætatis sue anno Malachias consecratus Episcopus introducit Conereth, hoc enim nomen civitatis. Cum autem cœpisset pro officio suo agere, tunc intellexit homo Dei non ad homines se, sed ad bestias destinatum. Nusquam adhuc tales expertus fuerat in quantacumque barbarie. Nusquam repererat sic protervos ad mores, sic feræ ad ritus, sic ad fidem impios, ad leges barbaros, cervicosos ad disciplinam, spurcos ad vitam. Christiani erant nomine, re Pagani. Non decimas, non primitias dare, non legitima inire conjugia, non facere confessiones: pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret penitus inveniri. Ministri altaris pauci admodum erant. Sed enim quid opus pluribus, ubi ipsa paucitas inter laicos propemodum otiosa vacaret? Non erat quod de suis fructificarent officiis in populo nequam. Nec enim in ecclesiis aut prædicantis vox aut cantantis audiebatur. Quid faceret athleta Domini? Aut cedendum turpiter, aut periculose certandum: sed qui se pastorem non mercenarium agnoscebat, elegit stare potius quam fugere, paratus animam suam dare pro ovibus, si oportuerit. Et quanquam omnes lupi, & oves nullæ, stetit in medio luporum pastor intrepidus, omnimodis argumentosus quomodo faceret oves de lupis. Hæc S. Bernardus, & paulo mitiora qui hodie præest Episcopus de suis (ut audio) est prolaturus.

Savage.

Hanc Ardes Savagii Anglica familia olim occupavit, è quibus ille celebratur, qui non minus fortiter quam facete se dixit nolle castro faxeo, sed potius osseo (scilicet suo ipsius corpori) confidere. Postea O Neali illis extorserunt, quibus majestatis læsæ damnatis permisso Elizabethæ Reginae Thomas Smith, Eques auratus, & Regina à secretis, præclaro ausu, sed infesto facto, Coloniam non ita pridem duxit. Nam post magnas expensas filium naturalem, quem præfecerat, ex insidiis interceptum canibus objecerunt Hibernici, cujus immanitatis pœnas perditissimi illi postea gravissimas persolverunt, interfecti, & lupis in prædam dati. Supra Ardes ad Occasum Australior Clane-boy, id est, Gens Flava, vel Tribus Hugonis Flavi, ut ipsi interpretantur, satis sylvestris expanditur usque ad finem Knock-Fergus à tribu Nigellorum sive Neale occupata, & extrema habetur Comitatus Down regiuncula.

Claneboy, superior.

COMITATUS

ANTRIM.

Knock-Fergus.

Proximus Comitatus Louth Septentriones versus Antrim Comitatus succedit, denominatus ab Antrim oppidulo omnino ignobili nisi nomen regioni impertiisset universæ, quæ inter finem Knock-Fergus, Lacum Eaugh, & Ban fluvius interfidet. Sinus ille Knock-Fergus, qui Ptolemæo

VINDERIVS, nomen ab imposito oppido tulit, oppidumque quod Angli Knock-Fergus, Hibernici Carig Fergus, id est, Scopulus Fergusii, vocant, à Fergusio illo nominatissimo, qui Scotos ex Hibernia in Britanniam primus duxit, ibi submerso. Celebre vero præ cæteris in hac ora est ex portus opportunitate, suis munimentis licet imperfectis, castello rupi editæ infixo, præfidiaria cohorte quæ regionem in officio continet, & Palatio antiquo quod in armamentarium jam convertum. Iuxta jacet Clane-boy inferior, quæ O-Nealorum etiam habitatio, nequissimi rebellis Shani sive Ioannis O-Neal fato insignis, qui post varias direptiones una & altera pugna Henrici Sidnei Proregis auspiciis fractus, eo adactus, ut cum capistro collo injecto crimen deprecaturus Proregem adire cogitaverit; sed persuasus à Scriba ut prius à Scotis quibusdam insularis, qui hic prædabundi castra posuerant sub Alexandro Oge, opem peteret, ad eos accessit, à quibus amice acceptus, & statim cum suis cæsus in vindictam cognatorum quos ille interfecerat. Cujus morte sopito bello, & ipso cum omnibus qui ejus signa sequuti proscripto, hanc Claneboy R. Elizabetha donavit Gualtero D'evreux Comiti Essexiæ, qui huc transmisit, nescio an aulicis artibus specie honoris (Gubernator enim Ultoniæ, & Marecallus Hiberniæ designatus erat) in regionem semper rebellem & indomitam ablegatus. Dum autem magna vi pecuniarum profusa, hanc in ordinem redigere conatus, multis domique bellicque conflictatus difficultatibus immaturo fato præreptus incredibile sui desiderium bonis, & hanc regionem O-Nealis & Briano Carragh, è Mac-Conellorum stirpe reliquit, qui de principatu mutuis cædibus inter se jam inde desævierunt. Iuxta Knock-Fergus peninsula tenui cervice continenti adnectitur, quæ tamen Insula Magie dicitur, & quatuor mill. pass. longitudine, latitudine unum colligit, crediturque à nonnullis in hac floruisse monasterium illud Magio à Beda laudatum, de quo superius in Comitatu Mayo meminimus.

Claneboy inferior.

Isle of Magie.

Glinnes, id est, Convalles ad malefidam stationem Olderfleet incipiunt, & longo tractu mari objectæ procurrunt. Spectavit hæc regio quondam ad Bissettos è Scotia nobiles, qui cum Patricio Atholiæ Comitem ob privatas simultates sustulissent, huc exulatum venerunt, & terras beneficio Henrici Terti Regis Angliæ hic acceperunt, Ioannes enim Bisset, qui diem obiit primis Edwardi Primi annis amplas hic habuit possessiones, & sub Edwardo Secundo Hugo Bisset ob rebellionem nonnullis excidit. Patrum vero temporibus Scoto-Hiberni abactores è Cantira & Hibernibus invaserunt duce Iacobo Mac-Conell Domino Cantira in Scotia, qui repetito à Bissettis jure vendicavit. Verum illos duce occiso, facile profligavit Shanus O-Nealus. Reverfi tamen denuo sunt, & hoc in tractu latrocinia immaniter exercuerunt, seditionesque foverunt, donec nuperime Hiberniæ Prorex Ioannes Perrot primum Donel Goran, qui occisus à Richardo Binghamo cum fratre Alexandro in Conachtia, & postea Agnum Mac-Conell filios Iacobi Mac-Conell eo adigit, ut se in Regiæ Angliæ fidem permiserint, & beneficiario jure agrum hunc ab illa tenendum

Glinnes.

Bisset.

Iacobus Mac-Conell.

dum precario sub quibusdam conditionibus acceperint, scilicet ne cui alteri quam Regibus Angliæ in Hibernia militarent, certum boum, & accipitrum numerum quotannis redderent, &c.

The
Rowe.
Mac-Guil-
ly.

Surley
Boy qui
& Chairly
Boy.

Donluse.

Supra hæc usque ad *Bannam* fluvium *Rowte* tractus dicitur, sedes *Mac-Guilliorum* non obscuræ apud suos familiæ, quam tamen Insulanorum Scotorum violentia & continua deprædatione in angustum angulum protrusit. *Surley* enim Boy, id est, *Carolus Flavius*, frater *Iacobi Mac-Connell*, qui *Glinnes* occupavit, hanc etiam sui quodammodo juris fecit, donec *Ioannes Perrot* Prorex, quem dixi, expugnato castro *Donluse*, firmissimo munimento rupi infixio quæ mari imminet, & à terra fossa profunda abjuncto, eum cum suis expulerit. Quod tamen ille anno insequenti prodicione, *Cario* Præfecto, qui se strenue defendit, occiso recuperavit. Prorex autem missio in illum *Merimano* ductore militum spectato, qui duos *Iacobi Mac-Connell* filios, & *Alexandrum* huius filium occidit, ita exagitavit, & armenta quæ illi solæ divitiæ, (quinquaginta enim vaccarum millia in peculio numeravit) abegit, ut *Surley* Boy *Donluse* redderet, *Dubliniam* adiret, & in Cathedrali Ecclesia se publicè submitteret, libellum supplicem misericordiam implorans exhiberet, deinde in Proregis Cameram admissus, ubi primum *Elizabethæ* Reginae effigiem in tabula depictam vidit, semel atque iterum gladio abjecto ad pedes se advolvit, ejusque Majestati se devovit. Vnde in gratiam & inter Hiberniæ subditos receptus omne obsequium erga Reges quoscunque externos pro Tribunalibus in *Cancellaria*, & *Banco* Regio abjuravit, accepitque *R. Elizabethæ* munificentia quatuor territoria (*Toungbes* vocant) scilicet à *Boys* flumine, ad *Ban*, *Donseverig*, *Loghil*, & *Balla-monyn*, cum Præfectura Castri *Donluse* sibi & hæredibus masculis de corpore, de regibus Angliæ his legibus tenenda, ut nec ipse, nec sui, nec posterius externo alicui principi sine licentia militarent, ut suos à deprædationibus continerent, ut XII Equites, & XL pedites ad quadraginta dies tempore belli suis expensis instruerent, certum numerum boum & accipitrum singulis annis Angliæ Regibus exhiberent, &c.

COMITATVS

COLRAN.

Vltra *Glinnes* ad Occasum sita est *Krine*, quam nunc Comitatum *Colran*, à præcipuo oppido vocant, inter *Bann* fluvium & *Banna* flu. *Lough-foile* interposita, & ab Austro Comitatu *Tir-Oen* contermina. *Bann* ille eximia (ut inquit *Giraldus*) pulchritudinis fluvius, quod & nomen testatur, è montibus de *Mourne* in Comitatu *Downe* exortus in *Eaugh* five *Lough Sidney* lacum amplum, se nomenque suum effundit, quod tamen post xxx plus minus milliaria, tantæ enim longitudinis lacus ille censetur, exiens tandem ad *Tome* castrum recipit, & sylvis coronatus superbo alveo per *Glan-colkein*, ubi sylvis densis, & imperviis paludibus tutissimum est *Scotis* insulanis & rebellibus perfugium (quod senserunt Angli, qui *Surleium* Boy hic latitantem persequuti fuerunt)

Glan-
Colkein.

Oceanum petit salmonibus totius Europæ longe *Salmones*. fecundissimus, eo quod (ut aliqui existimant) sit omnium fluviorum limpidissimus, cujusmodi aquis *Salmones* unice delectantur. In hac parte maxima autoritate valet familia *Cabanorum*, cujus Princeps *O-Caban*, & inter beneficiarios *Ma-O-Caban*. gnates *O-Neali*, qui *Ultoniæ* tyrannus, *V-Raights* *Vraights*. illi vocant, primus censetur; utique qui in barbara *O-Neali* electione, quæ barbaris ceremoniis *O-Neali*. in edito colle sub dio celebratur, honorario fungitur munere, calceamentum scilicet supra caput electi *O-Neali* projiciendi. Minori tamen ille est potentia, quam ut *Insulanos* *Scotos* cohibere possit, qui ut rei suæ domi parcant, quotannis æstivo tempore è jejunis illis & infœcundis insulis, ubi nil nisi fœda paupertas, huc confluant ut victum parent, intenti in omnes occasiones rebellionis fovendi, adeo ut sub pœna læsæ Majestatis lege cautum fuerit, ne quis eos in *Hiberniam* advocet, aut hospitio excipiat.

COMITATVS

TIR-OEN.

*S*Vb *Colran* subjacet ad Meridiem Comitatus *Tir-Oen*, id est, ut interpreteris, *Terra Eugeni*, totus mediterraneus. In Solis Occasum *Liffer* flumine à *Tir-Connell* in Ortum *Eaugh* lacu à Comitatu *Antrim*, in Meridiem *Aqua nigra* five *Black-water*, qui *Hibernice* *More*, id est, *Aqua magna*, à Comitatu *Armagh* determinata. Regio licet salebrosa, ferax tamen & sane ampla, quæ sexaginta milliaria longitudine, & triginta latitudine colligit, divisa montibus quos *Sliew Gal-Tir-Oen*. *len* vocant, in Superiorem ad Septentriones, & Inferiorem ad Austrum. In hac sunt *Clo-inferior*. *ghar* Episcopatus satis exilis, *Dunganon* præcipua Comitum habitatio, quæ *Henrici Octavi* gratia titulum Baronis *Matthæo* filio primi Comitatus *Tir-Oen* fecit. *Ædes* sane elegantiores quam pro regionis more, sed quæ sæpius ab ipso Domino ne ab hoste succenderentur incendio deformata: *Vblogabell*, ubi *O-Neal*, qui *Ultoniam* superbissimo premit dominatu in augurari, patrio & barbaro illo quidem ritu inaugurari solet, & Munimentum ad *Blackwater* five *More* flumen, *Fort of* *Blake-water*. quod varias Martis vices subiit, cum non alius in hunc agrum rebellium perfugium, aditus pateret; nunc autem neglectum ex quo aliud inferius repertum sit vadum, ad quod utraque in ripa munimenta nova posuit *Carolus Montioy* Prorex, cum rebelles hac in plaga bello acriter persequeretur. Qui itidem eodem tempore aliud propugnaculum præsidarium suo nomine *Montioy* excitavit ad Lacum *Eaugh* (*Logh Sidney* in honorem *Henrici Sidney* milites hodie vocant) quem Occiduum hujus agri latus claudit, & à *Bann* flumine effici, aut multum adaugeri dixi. Lacus sane ille pulcher, egregie piscosus, & per amplus, xxx scilicet mill. pass. plus minus extensus, ut inquit ille,

Dulci mentitur Nereæ fluctu.

Variaque riparum facie, nemoribus opacis, pratis perpetuo virentibus, arvis si colantur, frugiferis, collibus devexis, rivulis influentibus

Tir-Oen
inferior.
Clocho-
rensis Epi-
scopus.
Dunga-
non.
Baro de
Dunga-
non.

Charles-
mont.

Logh Sid-
ney, five
Logh
Eaugh.

bus ad amœnitatem & utilitatem ab ipsa natura efformatus, quæ accolis quasi indignari videtur, quod per inertiam omnia barbarie inhorescere patiantur. In *Tir-Oen* superiori est *Straban* castrum notum, quod nostro tempore incoluit *Turloghus Leinigh*, è familia *O-Neall*, qui dignitatem *O-Neali* post *Shani* mortem (ut mox dicam) populari electione consequutus est, & nonnulla alia minoris notæ castella, quæ ut alibi in hac insula sunt tantum turre editæ, angustis foraminibus potius quam fenestris, quibus aulæ cespitiæ adjunguntur culmeis testis, suasque habent areas amplas fossis & dumetis ad armenta à prædonibus defendenda circumseptas. Sed si qua fama sit aut gloria huic Comitatus, tota à Dominis est qui regnum, seu potius tyrannidem occuparunt, è quibus duo fuerunt Comites *Tir-Oen*, videlicet *Conus O-Neale*, & *Hugo* ejus è filio nepos. Sed his cum de *Vltoniæ* Comitibus & Dominis agendum, plenius statim meminerò.

COMITATVS DONEGALL,

five

T I R - C O N E L L.

Q Vicquid jam superest in *Vltonia* ad Septentriones & Occasum *ROBOGDII* & *VENNICNII* olim tenuerunt; hodie vero Comitatus *Donegall* five *Tir-Conell* appellatur, id est, ut alii interpretantur, *Terra Cornelii*, ut alii *Terra Conalli*, Mariano sane plane *Conallea* nominatur. Regio fere tota campestris, & portuosa, mari scilicet à Borea & Occasu pulsata, ab Ortu *Liffer* flumine, & à *Conachtia Erno Lacu* discussa. *Liffer* prope fontes dilatatis aquis in lacum expatiatur, in quo insula eminet, & in ea ad monasteriolum crypta angustior obversantium nescio quorum spectrorum terrore, & horrendis visis, aut potius religioso horrore decantatus, quem aliqui *Vlysses* effodisse ridicule somniant, cum inferos affaretur. Incolis hodie *Ellan u'frugadory*, id est, *Insula Purgatorii* & *Patricii Purgatorium* nominatur. *Patricium* enim Hibernorum Apostolum, vel alium ejusdem nominis Abbatem, à Deo ardentissimis precibus impetrasse qui pie creduli affirmant, ut poenæ, & cruciatus qui impios post hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, & insita suis Hibernicis peccata, & gentiliū errores facilius extirparet. Cæterum cum *Reglis* hic locus in *Patricii* vita nominatur, *REGIAM* alteram fuisse quam *Ptolemæus* memorat, judicari, & suffragatur ipse apud Geographum situs. Præter hoc *Patricii*, etiam aliud in hac insula *Brendani Purgatorium* fuit, sed cum locum non invenerim, accipe quod solum inveni, *Nechami* de illo *tetrastichon*:

Afferit esse locum solennis fama dicatum

Brendano, quo lux lucida saepe micat.

Purgandas animas datur hic transire per ignes,

Vt dignæ facie judicis esse queant.

Vbi hic fluvius *Liffer* aliis advenis aquis adauctum mare propius accedit, iterum in lacum diffunditur, quem *Ptolemæus* *LOGIAM*, nunc *Hibernia*.

Logh Foyle & *Logh Der* vocitant. Vnde *Nechamus*,

Lough Der aquis dives lacus est, Vltonia novit:

Commodus indigenis utilitate placet.

Ad hunc olim *Derry* Monasterium & sedes *Derry*.

Episcopalis floruit, ubi anno *M D LXVI*, *Edwardus Randolphus* veteranæ militiæ nomine clarus vitam patriæ summa cum gloria profudit, ut jam inde vires nunquam recollegerit. Nuper autem præsidium ad Comitis *Tir-Oen* insolentiam frænandam huc deduxit, & postea *Coloniam Henricus Docwra* ex ordine equestri, qui in bellis Hibernicis singularem fortitudinem, & scientiam militarem magna cum laude approbavit; adeoque bonis institutis stabilivit, ut sit & subsidio adversus rebelles, & barbaros ad officia imbuat. *ROBOGDII* supra *LOGIAM* locati omne Septentrionale illud Hiberniæ littus tenuerunt, ubi *O-Dogherty* obscurioris notæ regulus multum valet. Inter hos *Robogh* viculus Episcopalis antiqui *Robogdiorum* nominis expressa retinet vestigia, sed quodnam sit *ROBOGDII* *NVM* promontorium, nisi sit *Faire Foreland*, plane nescio. Ab hoc scopuloso tractu extrema reflectuntur littora per *Swilly* lacus ostium, qui *Ptolemæo* *ARGITA* dici videtur.

Vterius magis ad Occasum *VENNICNII* egerunt, ubi *Mac Rwyny Faid*, *Mac Swyny Netoeth*; & *Mac Swyny Bannigh* plurima possident. *VIDVAM* fluvius, quod nunc *Crodagh*, & *VENNICNIVM* promontorium quod nunc *Rames-head*; & *BO-RAVM* promontorium, quod nunc *S. Helens-head*, inter hos statuit *Ptolemæus*.

Reducto hinc littore *Calebeg* portum & stationem commodam navigantibus præbet, inde rudera castelli *Sligab* apparent quod *Mauritius Sligab*. *Fitz-Girald* Iustitarius Hiberniæ circa annum *CIOCCXLII* construxit, cum hanc regionem sui juris fecisset. Sed hoc castro & magno in hoc tractu patrimonio, nec non grandi pecunia multatus erat *Ioannes Fitz-Gerald* primus *Kildariæ* Comes, quod bellum intestinum & exitiabile contra *Vltoniæ* Comitem suscitaverat.

Inferius haud procul ab ostio *Lacus Earne* conspicitur *Donegall* monasterium & oppidum, unde cum Comitatus hæc regio institueretur, nomen assumpsit. Præfuerunt huic territorio multis jam seculis qui è familia *O-Donell*, & illi ex eadem qua *O-Neali* stirpe; nec alio usi sunt titulo quam *O-Donell* & Domini de *Tir-Conell*. Ad quem consequendum, utque suis ceremoniis electione quadam populari ad saxum juxta *Kilmacrenan* inaugurarentur, feralibus dissidiis, & mutuis cladibus grassati sunt, donec *Rex Iacobus* honorem, titulum, & stilum Comitis *Tir-Conell* non ita pridem *Roderico O-Donell*, fratri *Hugonis* illius rebellis, qui patria profugus in Hispania obiit, honorariis tabulis contulisset.

Antiqui hujus *Vltoniæ* incolæ, ut & reliqui totius Hiberniæ, uno nomine *SCOTI* olim appellati erant, & hinc *Scotorum* nomen in Borealem Britanniam plagam transvexerunt. Sex enim (ut author est *Giraldus*) *Muredi Regis Vltoniæ filii Boreales Britannia partes circa annum salutis CCCC occuparunt*, unde *SCOTIA* specificato vocabulo appellata. Quod tamen longo ante tempore factum è *Scoticorum Annalium* fide constat. *Fergusius* etiam

N

etiam

Tir-Oen
superiori.

Castra Hi-
bernica.

Patricii
Purgato-
rium.

Reglis.
Regia.

Robogdii.

Robogdi-
num Pro-
montorium.

Vennicni.

Viduam.

Boreum
promonto-
rium.

Donegall.

O-Donell.

Scoti.

etiam Secundus, qui Scotorum in Britannia regnum restauravit, hinc advenit, cui Patricius hac divinatione vaticinatus erat: *Licet hodie videaris humilis & despectus in conspectu fratrum tuorum, eris in brevi Princeps, & Dominus omnium illorum.* Vtque fidem & auctoritatem huic asserat scriptor ille subjungit: *Elapso non magno temporis spatio, Fergusius, juxta vaticinium sancti viri, principatum in tota terra illa obtinuit, semenque illius per multas generationes regnavit. Ex cujus stirpe processit strenuissimus Rex Edanus, filius Gabrain, qui Scotiam, quæ dicitur Albania, subegit, cujus in ea regnat adhuc successiva posteritas.*

*Vltonia
Comites.*

*An. 7. Io-
annis.*

Ioannes Curcy primus Anglorum hanc regionem regnante Henrico Secundo aggressus est, & Duno, Armachaque expugnatis, universam aut bello, aut deditione complexus est, primusque Vltonia Comes est dictus, cui cum res prosperere gestæ ita invidiam conflassent, ut ex suis virtutibus, aliorumque vitiis in exilium ageretur; Hugo de Lacy filius Hugonis Lacy Domini Midia junior, qui illum bello prosequi iussus, datus erat à Rege Ioanne successor, factus Comes Vltonia per gladium: quo tamen honore ob tumultuantem insolentiam ab eodem Rege erat postea exutus, & demum in gratiam receptus. Sed juvet ad fidem solidiorem hæc verbatim è Regiis Hiberniæ tabulariis exscribere: *Hugo de Lacy quondam Comes Vltonia tenuit totam Vltoniam exemptam & separatam à quolibet Comitatu de Regibus Angliæ in Capite per servitium trium Militum, quoties regale servitium fuisset proclamatum, & placitavit in Curia sua omnia Placita, quæ ad Iustitiarium & Vicecomitem pertinent, & tenuit propriam Cancellariam, &c. Et postea tota Vltonia devenit ad manus Domini Ioannis Regis per forisfacturam predicti Hugonis, cui postea Rex Henricus Tertius eam dimisit ad terminum vite ipsius Hugonis. Et defuncto ipso Hugone, Walterus de Burgo fecit tantum erga Dominum Edwardum filium Regis Henrici tunc Dominum Hiberniæ antequam fuit Rex. Idemque Dominus Edwardus Rex feodavit predictum Walterum de predicta terra Vltonia, habenda & tenenda eidem Waltero & heredibus suis per servitium predictum, adeo libere & integre, sicut predictus Hugo de Lacy eam tenuit, exceptis advocacionibus Ecclesiarum Cathedralium & dominio earundem, & Placitis de Corona, scilicet, Raptu, Foristallo, Incendio & thesauro invento, quæ Dominus Edwardus Rex sibi & heredibus suis retinuit. Walte-*

rus ille de Burgo, qui Conacthiæ Dominus & Comes Vltonia, ex unica filia Hugonis de Lacy genuit Richardum Comitem Vltonia, qui multis exagitatus difficultatibus obiit anno MCCCXXVI, Richardo natus erat Ioannes de Burgo, qui patre superstite fatis concessit, cum ex Elizabetha Clare una hæredum Gilberti Clare Comitis Glocestriae fratris sui Guilielmum, qui avo successit, genuisset. Hic Guilielmus à suis juvenis interfectus Elizabetham unicam filiolam reliquit, quæ Leonello Clarentia Duci enupta, peperit unam itidem filiam uxorem Edmundi de Mortuomari Comitis Marchia, per quam Comitatus Vltonia cum Conactia ad Mortuomarios devenit, & ab illis una cum regno Angliæ ad familiam Eboracensem, quo tempore Edwardus Quartus Rex Angliæ sacro patrimonio, five Domanio, ut vocant, regio adjunxit. Cumque eadem tempestate Anglia in partes discederet, intestino exardescente bello, & Angli qui hic egerunt ex Vltonia reversi partes in Anglia sequerentur, O-Neal & alii Hibernicæ originis hæc regiones occuparunt, & ita barbarie efferarunt, ut nihil supra. Adeoque ut hæc Provincia quæ suis Comitibus olim magnam vim pecuniæ dependit, vix paucillulum nummorum jam inde Angliæ Regibus reddiderit.

Nec fane in re quavis alia magis desideratur *Hibernia* (modo loqui liceat) Regum Angliæ pietas & prudentia, quam quod hanc Provinciam, imo totam Hiberniam in religione propaganda, Republica constituenda, & incolarum vita ad humanitatem excolenda tot jam seculis negligentius habuerint; an per supinam socordiam, parsimoniam, aut providentiam damnosam non dixerō. Ne diutius autem negligatur ipsa suo jure efflagitare videtur, quæ Insula est tanta, tam vicina, tam ubere gleba, tam pascuis supra fidem læta, tot sylvis obfita, tot metallorum venis, modo quis scrutaretur, dives; tot fluminibus irrigua, tot portubus circumcincta, ad navigationes in opulentissimas regiones tam opportuna, & inde vectigalibus quæstiosa futura, hominumque altrix tam fecunda, qui sive animos sive corpora spectemus, ad omnia pacis bellicque munia usui esse poterunt singulari.

*Hibernia
neglecta.*

*Scoto
Chro-
conli
12.c.*

*Primus
Comes
Tir-O*

DE O-Nealis, qui se Vltonia Dominos venditant, me dicturum modo innui, & de rebellionibus ab ipsis nostro seculo concitatis summo amico me scripturum jampridem promisi; & promissi sane constantiam tuebor Diis Manibus illius, quem virum colui, & jam calo receptum aeternum meminero. Hoc solum praefatus, quaecunque scripsero non ex incertis per circulos rumoribus, aut è trivio relationibus, sed ex ipsis eorum autographis, qui rebus praefuerunt & interfuerunt, summam esse deprompta: idque tam sincero veritatis studio, & fide adeo integra, ut non dubitem quin à veritatis cultoribus, & qui Hibernica plerisque ignota scire avert, gratiam ineam; & in reprehensiones non incurram nisi apud illos qui cum male fecerint, male audire submoleste ferunt & indignantur.

O - N E A L I,

E T

Eorum nostro tempore rebelliones.

DE Nealo Magno, qui in Vltonia, & magna Hiberniae parte ante adventum S. Patricii vi & armis rerum potitus erat, deque intermediis quorum subobscura est memoria, ut taceam. Hæc familia ab Anglorum in Hiberniam ingressu obscurior latuit, nisi cum Edwardus Brus Scotus se Regem Hiberniae dixerit. Tunc enim tempore turbulento Dovenaldus O-Neale è latebris emerfit, & in literis ad Pontificem Romanum datis hoc usus est titulo: *Dovenaldus O-Neal Rex Vltoniae ac totius Hiberniae hereditario jure verus heres*: sed tumultu sedato Rex iste novus mox disparuit, posterique delituerunt donec Anglia feralibus bellorum facibus inter Lancastrenses & Eboracenses de imperio decertantes inflammata, Angli qui hic militarunt Vltonia relicta & O-Nealis in custodiam commissa, domum ad partium duces reverterentur. Tunc enim Henricus O-Neal, filius Oeni five Eugenii O-Neal, filiam Thomae Comitiss Kildariae, & ejus filius Con-More, id est, Conus Magnus, Geraldii Comitiss Kildariae filiam matris neptem duxit, Kildariensiumque Comitum potentia & autoritate subnixi, (qui plures sane annos rerum summæ in Hibernia praefuerunt) caput altius exeruerunt, acerba in populum tyrannide grassantes, & insolenti fastidio elati Principum, Ducum, Marchionum, Comitum titulos præ nomine O-Neal dedignati. Conus Coni filius cognomento Bacco, id est Claudus, patri dignitate O-Neal successit, qui suis posteris male imprecatus si vel Anglice loqui discerent, vel triticum sererent, vel ædes extruerent, sollicito timore ne Angli his invitamentis in suos agros pellicerentur. Hujus potentia cum Regi Henrico Octavo esset suspectior, & Rex jam conculcata Kildariensi familia, cujus rebellionis se immiscuerat, ipsi etiam esset formidabilis, in Angliam venit, nomineque O-Neal renunciato, Regi omnia sua in manus tradidit, quæ mox diplomate sub magno Angliæ sigillo ut beneficiarius recepit cum titulo Comitiss Tir-Oen, sibi

& Matthæo filio falso credito, eorumque de corpore hæredibus legitime procreatis; Matthæusque eodem tempore Baro de Dunganon fuit creatus. Hic usque ad decimum quintum ætatis annum filius fabri ferrarii Dundalkiensis habitus, à fabri uxore quondam Coni amasia, Cono pro filio oblati, & ab eodem filii loco acceptus erat, posthabito Ioanne (Shan illi vocant) cum aliis quos ex legitima uxore progenuerat, Shani animus hinc subito cum nothum sibi prælatum, & eo honoris evectum videret, à patre omnino erat averfus, odioque maximo cum acerbissimo diffidio in Matthæum ita flagravit, ut è medio sustulerit, patremque indignis injuriis adeo affligeret, dominatu, sedibus & fortunis ejicere conatus, ut senex mœrore gravissimo confectus vita excefferit. Statimque Shanus electus & acclamatus O-Neal paternam adiit hæreditatem, filiosque Matthæi, ut ab illis esset securus, sedulo perquisivit, sed illi fuga elapsi. Brianus tamen filius natus maximus haud multo post à Mac-Donell Totan ex O-Nealorum stirpe, authore (ut ferunt) Shano, occisus. Hugo, & Cormac Anglorum beneficio evaserunt, & adhuc supersunt. Rerum sic Shanus potitus, homo crudelitate barbarus, importunam in Vltonia procures tyrannidem exercere incepit, & Mac Gemys, Mac Guir, Mac Mahon, O Realy, O Hanlon, O Caban, Mac Brien, O Hagan, O Quin, Mac Canna, Mac Cartan, Mac Donell Galloglassium suos esse subditos gloriatus.

Cum Henricus Sidneus tunc Iusticiarius, Suffexio Prorege absente, hæc cum illo expostularet, respondit, se certum & legitimum Coni filium & hæredem, utique ex uxore legitima natum, paternam adiisse hæreditatem, Matthæum fabri ferrarii Dundalkiensis fuisse filium à fabro genitum, natum post nuptias ejusdem cum Alifona uxore, à matre tamen pro filio Cono subdole obtrusum, ut hæreditatem & dignitatem O-Neali interverteret; quod licet ille pateretur, alium tamen neminem ex O-Nealorum familia unquam perpeffurum. Quod ad diploma Henrici VIII attinet, instar nihili esse, cum

Conus

Scoto-
Chroni-
con lib.
12. c. 26.

Primus
Comes
Tir-Oen.

Shanus fuit
Ioannes
O-Neal.

Conus nihil haberet juris in iis quæ Regi in manus tradidit, nisi ad vitam suam; nec sine consensu procerum & populi, à quibus electus erat *O-Neal* de iis potuisse cedere, diplomataque ejusmodi nihil valere nisi certus familiæ hæres jurejurando XII virorum autentice prius significetur; quod hac in re minime factum. Ipsum etiam jure divino & humano certum esse hæredem, primogenitum scilicet patris legitimo matrimonio progenitum, unanimi procerum populique consensu *O-Neal* designatum fuisse patria *Tanistrie* lege, qua vir matura ætate puero, & patruus illi nepoti, cujus avus patri supervixerit, præferendus, nec quicquam autoritatis in *Ultoniæ* proceres sibi arrogasse, quam majores retroactis temporibus, ut prolatis tabulis probare poterat, jure suo exercuerant.

Mox tamen *O-Raylium* debellavit, *Calloghum* *O-Donell* captum in carcerem condidit cum liberis, uxorem rapuit, ex qua adulterando prolem suscepit, castella ejus, agros & fortunas occupavit, & ut Rex *Ultoniæ* se gessit.

Thomas,
Comes
Suffexiæ,
Prorex.

Quamprimum ad hanc insolentiam retundendam *Thomas Suffexiæ Comes Prorex* signa extulerit, ille perterritus, & à cognato *Giraldo Comite Kildariæ*, quem *R. Maria* in integrum restituerat, persuasus, in Angliam ad *R. Elizabetham* venit, supplicem se abjecit, & omni humanitate exceptus, fidem pollicitus domum rediit, ad omnem humanitatem victu & cultu paulisper se conformavit, *Scotos* ex *Ultonia* *Iacobo Mac-Conell* eorum duce occiso exterminavit, se & suos ordine continuit, tenuiores injuria prohibuit, in proceres tamen omni insolentia acerbissime grassatus, qui cum ad intolerandam ejus violentiam cohibendam opem à *Prorege* petissent, ille furore effrenatior *Mac-Guir* Dominum in *Fermanagh*, qui illum subaccusaverat, ferro flammaque sedibus deturbavit, *Metropolitanam Armachæ ecclesiam* igne injecto accendit, *Dundalkiam* obsidione incinxit, sed irritum incepto virtute præfidiarii militis, & *Guilielmi Sarfeildi* Prætoris *Dublinensis*, qui eo cum electo civium flore in eum profectus. Circumvicinas tamen regiones omni bellorum injuria undique laceravit. *Sidneius* *Prorex* ut grassantem hominis audaciam reprimeret, exercitum in eum ipse ducit, provideque *Edwardum Randolphum* veteranæ militiæ nomine clarum cum septem peditem signis, & alâ equitum navigio in *Septentrionale* latus *Hiberniæ* præmisit, qui apud *Dirry* ad *Loghfoil* castra metatus, ut rebellem à tergo urgeret. Quod ille veritus eo accessit, cum omnibus connixus copiis ut eum submoveret; verum collatis signis *Randolphus* in eum irruit, vitæque patriæ cum gloria profusa, ita profligavit, ut nunquam postea resistendo par fuerit, & alibi levibus velitationibus fractus, à suisque sensim derelictus, animum induxit *Proregis* fidem & misericordiam capistro ad collum alligato obtestari. Verum à scriba persuasus prius *Scotorum* amicitiam sub *Alexandro Oge*, id est, juniore, qui tum æstiva in *Clancboy* habuerunt, experiri, præmisso *Surleio Boy Alexandri* fratre, quem diu captivum detinuerat, ad eos cum rapta *O-Donelli* conjuge accessit, comiter excipitur,

Hemicus
Sidney
Prorex
1565.

cum paucis in tentorium admittitur, ubi post pocula in jurgia proruperunt de *Iacobo Mac-Conell Alexandri* fratre, quem *Shanus* occiderat, & de pudicitia sororis *Iacobi* quam *Shanus* duxerat & abjecerat: cum *Alexander Oge*, & *Mac-Gillaspie* frater ejus ad vindictam exardentes dato signo machæris strictis *Shanum* aggressi iteratis ictibus cæciderunt, unde anno Salutis MDLXVII pax reddita provinciæ.

Conventus Ordinum regni paulo post *Dubliniæ* habitus, quorum autoritate *Shanus* proscriptus, & plerisque omnibus *Ultoniæ* provinciis, & Præfecturis, Regina & successores investiantur. Legeque sancitum, ut nemo jam inde *O-Neali* nomen & titulum sibi adsumeret. Adsumpsit tamen paulo post *Turlogh-Leinigh* natus ex fratre *Coni More O-Neal*, quem dixi, vir affecta ætate & ideo sedatior eoque magis quod à *Shani O-Neali* filiis, & *Hugone* Barone *Dunganon* filio sibi timeret, licet *Hugoni* filiam in uxorem dederat, quam ille tamen mox alia superinducta repudiavit. *Turlogh* hic Regiæ Anglorum observantissimus Anglis nihil negotii faceffit, sed plurimum vicino *O-Donello* & *Scotis* Insulanis, è quibus *Alexandrum Oge*, illum qui *Shanum O-Neale* occiderat, velitatione peremit. *Hugo Matthæi* filius qui Baro *Dunganon* dictus, & modo apud suos, modo in Anglia, in clientela nobilium diu vixerat, jam ex humili vitæ conditione emergere cœpit, equitum alæ in bello contra *Desmonia* Comitem rebellantem ab *Elizabetha* Regina præfectus, annua mille marcarum pensione assignata, fortiter se contra rebelles ubique gessit; demumque libellum supplicem in Parlamento exhibuit, ut ex vi diplomatis avo concessi in titulum & locum Comitis *Tir-Oen*, & in avitam hæreditatem admitteretur; titulus & locus Comitis *Tir-Oen* statim concessus: de hæreditate vero cum proscripto *Shano O-Neal*, Reges Angliæ in eadem investirentur, relatum fuit ad *Elizabetham* Reginam, quæ benignissime concessit ob fidele ejus obsequium præstitum & præstandum. Ita tamen ut regio prius describeretur, unus & alter locus præfidiis idoneus referretur, nominatim munimentum ad *Black-water*, & filiis *Shani* & *Turloghi* prospiceretur: nec aliquid autoritatis in Dynastas vicinos extra Comitatum *Tir-Oen*, illi permitteretur. Has conditiones ille lubentissime amplexus, gratias cumulatissime egit, quicquid diligentia, auctoritate, studio pro tantis beneficiis præstare poterat, præstiturum promisit, & certe promisso non defuit, nec quicquam officii quod à fidelissimo subdito expectes, reliquum fecit. Corpus illi laborum, & vigiliæ, & inedia patiens, industria in eo magna, animus belli ingens maximisque par negotiis, militiæ multa scientia, ad simulanda negotia altitudo ingenii profunda, adeo ut nonnulli tunc eum vel maximo *Hiberniæ* bono, vel maximo malo natum prædixerint. Eaque virtutis & fidei specimina præbuit, ut Regina intercedente, dominatu suo *Turloghus Leinigh* illi certis quibusdam conditionibus cesserit. Quo mortuo *O-Neali* titulum (quod lege capitale fuit) sibi usurpavit, factumque excusavit, ne alii eundem invaderent, promisitque se re-

Hugo O-
Neal,
Comes
Tir-Oen.

se renuntiaturum, jurejurando tamen ad hoc astringi ne urgeretur, summopere efflagitavit.

1588. Sub hoc tempus cum Hispanica classis illa instructissima, quæ Angliam frustra invaserat, profligata esset, in reditu plures naves in Vergivio mari perierunt, multique ex Hispanis in littora Hiberniæ naufragio ejecti, è quibus nonnullos Comitem *Tir-Oën* hospitio excepisse, & cum illis de ineundo cum Hispaniæ Rege fœdere clandestino agitasse consilia perhibetur. Eoque nomine cum detulit nec levibus sane indiciiis Hugo *Ne-Gaveloc*, (id est, *in compedibus*, sic cognominatus, quia in compedibus diu detentus) *Shani O-Neal* filius naturalis, quem postea comprehensum ipse Comes strangulari jussit, & ægre invenit qui manus illi ob reverentiam sanguinis *O-Nealici* injiceret. Cujus barbari, & inhumani fratricidii pro regia clementia, & spe quam de Comite culpam cum pœnitentia deprecante conceperat Elizabetha, bonis nonnullis reclamantibus, gratiam fecit. Verum hominem quasi stimulis fodit, quod nomen *Mac-Mabon* in regione sibi proxime vicina Prorex supprefferat, & ad infirmandam validæ familiæ potentiam inter plures regionem subdiviserat, veritus ne idem sibi & reliquis *Ultoniæ* Dynastis fieret. Gliscere eo tempore simultates inter Com. & *Henr. Bagnallum* Hiberniæ Marefcallum, cœperunt, cujus sororem in uxorem Comes rapuerat. Comes conquerebatur quicquid *Ultoniæ* ille suo sanguine & laboribus in Principis obsequium reducerat, Marefcallo, non sibi in fructum cedere, Marefcallum falso ipsum in læsæ majestatis crimen, vilissimis hominibus in testes subornatis, vocasse; Guilielmum *Fitz-Williams*, tunc Proregem, in ipsius perniciem ardentem corruptelis incitasse, ejusque vitæ insidiatum fuisse; & invenit sane fidem Prorex in Aula Regiæ Angliæ, donec scriptis in Angliam literis Comes se judicio vel in Anglia, vel in Hibernia se stitutum obtulerit. Pro certo habetur sub hoc tempus illum & *Ultoniæ* Dynastas occultis conspirationibus in fœdus coisse, Religionem Romanam se defensuros: (Religio enim jam utique rebellionis prætextus) Vicecomites vel Præfidiarios in suis territoriis nullo modo admissuros, se sua jura mutuo propugnatos, & injurias Anglorum propulsuros. Qui primum classicum caneret *Mac-Gwire* protrusus est, vir turbidi ingenii. Ille populabundus in vicinos irruit, Conachtiam ingreditur concomitatus Gaurano sacrifico, qui à Papa Primas Hiberniæ constitutus jussit, ut Deo fretus fortunam experiretur, cuncta prospere eventura, secus tamen accidit, *Mac-Gwire* fortitudine Richardi Binghami fugato, & Pimate cum aliis pluribus occiso: Mox *Mac-Gwir* in rebellionem prorumpit, quem cum Marefcallo simulatione officii ipse Comes persequutus vulnus in fœnore magna fortitudinis laude accepit. In securitatem tamen suam intentus *Shani O-Neali* filios intercipit, ne nocerent; nec in libertatem ullo modo restituere voluit rogatus, sed aliud agens conqueritur gravissime de Proregis, Marefcalli, & Præfidiariorum injuriis, quas tamen ita obscure mox tulit, ut quasi omnium oblitus, fide data Proregem

Hibernia.

adierit, seque submiserit, omnemque professus obedientiam domum redierit.

Revocato jam ex Hibernia Guilielmo *Fitz-Williams*, in ejus locum Guilielmus *Rufellus* Prorex suffectus. Hunc adiit Comes sponte, prolixè promisit se quæcunque imperata fuerint libentissime præstiturum, literisque ad Consiliarios Angliæ datis idem pollicitus, obnixè orat, ut à Regina in pristinam gratiam reciperetur, qua eementitis inimicorum delationibus, nullo suo merito exciderat. Aderat tunc *Bagnallus* Marefcallus, qui exhibitis articulis accusavit Comitem submisisse *Mac-Gwirum* cum Pimate, quem dixi, in Conachtiam, clandestina cum *Mac-Gwire* & *O-Donello* & aliis conjuratis sociasse, consilia illis per *Cormac Mac-Barron* Comitis fratrem, Conum filium Comitis notum in devastando *Monaghan*, & obsidendo *Iniskellin* opem tulisse: Capitaneos de *Kilulto*, & *Kilwarny* à fide in Principem minis abduxisse. Hinc inter Regni Consiliarios serio agitatum an Comes ad respondendum detineretur, detinendum Prorex censebat, plures vel vano timore vel prono in Comitem studio dimittendum, & rem in aliud tempus prolatandam urgebant: Quibus ut pluribus & majori rerum Hibernicarum usu Prorex invitatus acquievit. Dimittitur itaque accusatoribus qui aderant, non auditis. Quod Regiam inprimis anxiam habuit, cum ejus scelerata & consilia & facta singulis jam dilucescerent & ipsa Regina ut detineretur, donec objecta crimina diluisset, præmonuisset.

Comes domum jam reversus cum audiisset novum supplementum militum ex Anglia, & veteranos mille tercentos è Belgio, qui in Britannia Armorica sub Ioanne Norrisio militaverant, adventare, & Anglos jam *Ballishanon* & *Belyk* castra ad exitum Lacus *Earn* cogitare, ipse male sibi conscius propugnaculum ad *Blackwater* per quod in *Tir-Oën* ejus provinciam erat ingressus, ex improvviso adoritur, & deditione capit. Eodemque fere momento sibi varius, & animo æstuans per literas opem suam Comiti *Kildariæ* contra injurias Proregis offert, Comiti *Ormondæ* & *Henrico Wallopo* regni Proquæstori se in fide permanfurum promittit, Ioannemque *Norrisium* *Generalem* constitutum per literas obsecrat, ut mitius secum agatur, nec in fidei præcipitium invitatus protrudatur. Verum has ad

1594.

1595, die 12 Julii.

O

clarus,

clarus, nihil tamen memoria dignum gessit, cum simultatibus inter ipsum & Proregem laboratum esset, tantum tempus deprædationibus, induciis, & colloquiis transactum. Nec dubium quin viris militaribus utrinque bellum trahi placeret, & Comes quotidie subsidium ex Hispania expectaverit.

Inter colloquia vero maxime memorabile erat illud quod duo delegati Henricus *Wallop* regni Proquæstor, & Robertus *Gardenerus* Iustitarius primarius, viri gravissimi & perspectæ prudentiæ cum Comite *Tir-Oen* & *O-Donello* habuerunt, in quo & sua gravamina, & petitiones illi, & ex conjuratis alii exhibuerunt. Comes scilicet questus erat Henricum *Bagnall* Marescallum fructum laborum suorum intervertisse, mendaciis & malis artibus de Regine gratia & quodammodo de gradu dejecisse, literas suas ad Proregem, Norisium, & alios in grave ipsius præjudicium interceptisse, & dotem uxori suæ assignatam detinere: protestatusque se cum exteris Principibus, priusquam proditor esset declaratus, nunquam egisse. Humillime autem petiit, ut crimina sibi & suis condonarentur, ut in integrum restituerentur, ut religionem suam libere exercerent, (quod tamen semper fuit permissum) ut Marescallus mille libras monetæ Anglicæ in dotem uxoris jam defunctæ persolveret, ut nulli præfidiarii, Vicecomes, aut officarius alius in Comitatu suo constitueretur, ut ala quinquaginta Equitum quam Regine stipendio duxerat, redderetur, & qui suos deprædati fuerint plecterentur. *O-Donellus* quum patris & majorum in Reges Angliæ fidem commemorasset, querebatur nihilominus *Boinum* militum ductorem in ejus provinciam specie populum ad humanitatem imbuendi, à Perotto Prorege cum cohorte missum, comiter à patre quibusdam oppidis illi assignatis, exceptum (in patrem nullo non injuriæ genere sævisse) spurium quandam ad dignitatem *O-Donelli* extulisse, Proregemque illum submissa navicula hunc ipsum interceptisse, innocentem in carcerem detrussisse, & donec Deo duce liberaretur, injuste detinuisse; Proregem etiam *Fitz-Williams* Owenum *O-Toole* virum ab *O-Donello*, hujus tractus secundum, publica fide evocatum, in carcerem totos septem annos infontem condidisse, & vicinos sibi in *Fermanagh* intolerandis injuriis onerasse, nec aliam se suæ salutis expediendam rationem posse inire, quam proximis divexatis opem ferendo. Petiit vero eadem quæ Comes, & etiam castella quædam & prædia in Comitatu *Slego*, quæ suo jure sibi vendicavit. *Shan Mac Brian Mac Phelim O-Neal*: conquestus erat Comitem *Essexiæ* insulam *Magie*, Henricum *Bagnallum* Baroniam de *Maughery-Mourn*, utramque avitam hæreditatem sibi per injuriam abstulisse, se in vinculis habitum donec jure suo *Bagnallo* coactus cesserit, præter injurias à præfidiariis ad *Knoc-Fergus* infinitas. *Hugo Mac Guir* proximorum præfidiariorum militarem insolentiam in armentis abigendis exaggeravit, & Vicecomitem in suas regiones immissum proximi cognati caput amputasse & proculcasse. *Brianus Mac Hugh Oge*, *Mac-Mahon*,

& *Ever Mac-Couley* conquerebantur, præter alia *Fitz-Williams* Proregem, cui bonum & honestum pecunia posteriora, largitionibus adductum *Hugonem Roe* in dignitate *Mac-Mahon* confirmasse, & mox quod mulctam impositam more patrio explicatis signis petiisset, suspendisse, ejusque hæreditatem ut nomen *Mac-Mahon* deleteretur, alienis concessisse. Vt semel dicam, petierunt singuli eadem quæ supra memoravi. Quorum cum quædam æqua, alia ad Reginam referenda censerent delegati, & articulos contra rebellibus proponerent: tam iniqui illis jam insolescentibus visi sunt, ut induciis ad breve tempus pactis discessum fuerit. Cum Regina & tunc temporis & postea, ut humano sanguini, & etiam pecuniæ parcitum esset, ad quascunque pacis conditiones majestate non indignas haud invita descendisset.

Induciarum tempore elapso *Norrisius* in *Co-* Lord General of the Army. *Lord General* movit, cui summa & sola rei militaris autoritas in Proregis absentia à Prorege ex Regine mandato fuerat translata. Prorex tamen ei se adjungit, tantoque rebellium timore ad *Armacham* usque processerunt, ut Comes munimento ad *Blacwater* derelicto, villas circumvicinas oppidumque *Dunganon* igne injecto incenderit, ædes suas ibidem magna ex parte subruerit, & jam de se conclamatum ingemiscens latebras cogitarit: cum illi non ulterius progressi quod à comite non satis instructi substituerint, & Comite proditore in suo ipsius territorio declarato, atque in *Armachana* Ecclesia præsidio relicto, reversi sint. Revertentes sedulo Comes observat, præsidium tamen ad *Monaghan* firmarunt, cumque jam prope *Dundalkiam* ventum esset, Prorex bellum *Norrisio* proseguendum, pro ea quam acceperat à Regina autoritate commisit, multisque utrinque verbis habitis officio plenissimis *Dubliniam* se recipit, & rebus *Lageniæ*, *Conachtæ*, & *Momonæ* providere prospicit.

Norrisius in *Ultonia* mansit, nihil tamen tanto viro dignum præstitit, sive ex æmulatione in Proregem, sive inclinatione quadam fortunæ, quæ magnos duces tandem destituit, sive ex favore quo in Comitem tantum propendebat, quantum Prorex in odium. Subaccusavit enim Proregem *Norrisius*, quod in Comitem iniquior nullam cum eo pacem ineundam censeret, cum induci nollet Comitem nihil nisi moras necdere, dum ex Hispania subsidia expectaret: cum ille interim æquior & credulus spem optimam Comitem ad pacis conditiones perducendi concepisset: quam versutus ille in *Norrisio* ita aluit, ut submissionem etiam simulatam suo chirographo obsignatam offerret, & in genua provolutus culpam supplex deprecaretur. Interea tamen sedulo & secreto literis & precibus cum Hispano per emissarios suos egit de ope subministranda, usque adeo ut unus & alter ab Hispano internuntius clandestino ad rebelles venerit, cum quibus pactum erat, ut si justum exercitum, qui par esset Anglis profligandis, præfinito tempore Hispanus submitteret, se suas copias conjuncturos, interim si apparatus bellicum suppeditaret, se quascunque pacis conditiones rejectu-

1595.
18 Julii.

Baro
rough
rex 15

rejecturos. Hisce pactis *O Rorck*, *Mac William*, & alii subscripserunt, at non ipse Comes provide cautus, quem tamen consensisse minime ambigitur. Quas vero rescriptis Hispanus literas promissis plenae subdola officii simulatione ad Proregem transmisit Comes, simulque Hispanici subsidii spe certa nixus à scripta illa submissione, & fide Norrisio promissa resiliit, quod Norrisius sua credulitate in fraudem illectus acriter & iracunde cum eo, quasi os ipsi sublevisset, expostulat. Ille autem gnarus temporis serviendi iterum cum Norrisio, & Fentono Secretario in colloquium descendit, & qualiscunque datis obsidibus pax seu potius pacta initur, quæ mox dirupit pari levitate, causatus se non posse non suspicari dolo malo secum agi, quod tam male inter Proregem, & Norrisium conveniret, quod indigne à Prorege habiti sint qui cum eo de pace ejus nomine egerint, quod Prorex nihil nisi bellum spiraret, turmis Equitum ex Anglia adauctis, Hispani literis quas dixi detentis, & Marescallo ejus adversario acerrimo jam tum ex Anglia cum novis mandatis reverso.

Hinc igitur vicinos agros vastat, viculos incendit, prædæque agit, mox scelerum conscientia exagitatus, & audito pacem inter Angliam & Hispaniam coalituram, colloquia & pacis conditiones denuo expetit. Tædet integumenta ejus dissimulationis sigillatim percurrere, ut semel dicam, cum aliquid discriminis ab Anglis impenderet, fronte, vultu, & verbis ita submissionis simulationem sustinuit, eamque scelerum poenitentiam præ se tulit, ut eluderet, donec opportunitas ipsum persequendi esset omissa, & necessario copiarum distrahenda. Utque illi semper crederetur, & spes veniæ subinde esset oblata ne pertinacia accenderetur, & socordia ductorum in Hibernia, & parsimonia Consiliariorum in Anglia, & Regina innata lenitas quæ rebellium latrocinia (nec bellum enim appellandum) sine sanguine extingui optavit, facile impetrarunt.

Baro Burroughs Prorex 1597.

Anno *MDCLXXVII* cum jam universa Ultonia ultra *Dundalkiam* præter septem præfidiaria castra (videlicet *Newry*, *Knock-Fergus*, *Carlingford*, *Greenecastle*, *Armagh*, *Dondrom*, & *Oldersleete*) & tota fere Conachtia defecisset, Thomas Baro *Burroughs* in Hiberniam Prorex est missus; vir animi & consilii plenus. Quo tempore Comes cessationem armorum per literas petiit, & interesse quidem videbatur, ad mensem concedere. Mense expleto Prorex contractis copiis quod in rem & famam primis imperii auspiciis videbatur, in Comitum aciem erexit, dubioque Marte inter angustias à Comite acceptus, viam virtute patefecit, & munimentum ad *Blackwater* reformatum, per quod in Comitatum *Tir-Oen* aditus, & præter sylvas & paludes unicum erat rebellibus firmamentum, fortissime expugnavit, docuitque si quis insisteret, eos facile profligari posse. Eodem ipso die quo hoc munimentum captum, dum Prorex cum exercitu gratias divino numini de victoria ageret, ad arma ex improviso conclamatum est, hoste se è propinquo colle ostendente, in quem Comes *Kildaria* *Henricus* cum ala equestri & quibusdam è nobi-

lioribus volonibus statim movit, & aggressus in fugam conjecit. Desiderati tamen ex Anglis *Franciscus Vaghan*, qui frater Proregis uxori. *R. Turner* Tribunus Major, vir spectatæ militiæ, duo collectanei fratres Comitum *Kildaria*, quorum mortem adeo ægre tulit, ut ipse paucos post dies præ mœrore expiraverit; (omnes enim omnium charitates collectaneorum in Hibernia amor longe superat) plures autem vulnerati, inter quos bellica fortitudine nominatissimus erat *Thomas Wallerus*. Hoc munimento novis operibus restaurato, quam primum Prorex exercitum reduxisset, rebellibus inter spem metum & pudorem fluctuantibus, consultissimum munimentum illud obsidione, premere visum est: opportunissimum enim ad illos infestandum, & actum de fama & fortuna Comes existimavit, nisi recuperaret. Valida itaque manu circumdedit. In quem statim Prorex continuis itineribus advolat, sed illum plenis passibus ad victorias progredientem vis morbi intempestiva extinxit, magno desiderio bonis, & seditiosis securitate relicta. Utique si supervixisset, prudentum judicio, spem hostium imminuisset, & in tanta pericula summa rerum non devenisset.

Proregis morte audita, rebelles præferoces magno subinde clamore & impetu munimentum invaserunt, sed majore semper clade repulsi, qui scalis admotis scandebant, præcipitati, à proriente præfidiario milite, plurimi obtriti, adeo ut viribus jam diffidentes ad moras consilium verterint, persuasi paucorum dierum superesse alimenta, & fluxa præfidiariorum ex inopia fides & proditio sperabatur. Verum egregia virtute *Thomæ Williams* Præfecti, & cohortis, locus animose propugnatus, qui famem, ferum, & extrema passi, absumptis equis, herbas faxis innatas vellentes, nihil non miseriæ pertulerunt.

Iam summum in Hibernia imperium regia ex Anglia autoritate Comiti *Ormondia* titulo *Locum-tenentis Exercitus Generalis*, Cancellario, & *Roberto Gardenero* demandatum erat, *Locum-tenenti* prolixis literis omnia quæ prius dixi gravamina Comes significat, nec minima vel militum vel Vicecomitum insolentia omissa, pacta cum Norrisio violata frigide excusat, inprimis quod *Feogh Mac Hugh* è necessariis suis exagitatus & è medio sublatus erat; denique literas suas ad Regiam in Anglia interceptas & suppressas, nec non *Impositiones & Compositiones* proceribus & plebi intolerandas conqueritur. Addit se per videre omnia procerum Hiberniæ territoria jamjam inter Consiliarios, causidicos, milites & scribas distrahenda esse. Simulque opem filiis *Feogh Mac Hugh* subministrat, ut novi belli incendia in *Lagenia* excitarent. Ut bellum jam susceptum fuisse singuli viderent, non alio consilio (quicquid obtendebatur) quam ad Anglos ex Hibernia omnino deturbandos.

Comes interea obsidionem munimenti ad *Black-water* in obsidione habet, ad quam solvendam *Locum-tenens Exercitus generalis*, nam nullus adhuc Prorex substitutus, selectissimas submisit turmas, *XIV* vexillationes, sub *Henrico Bagnallo* Marescallo acerbissimo Comitum adversario, in quem

1598.

quem acrioribus ille invidiae stimulis excitatus prope *Armacham*, acerrime involavit, statimque Marefcallo, in quem omnes vires convertebat, inter confertissimos hostes occiso perjucundum de adversario triumphum, & de Anglis victoriam insignem reportavit. Nec sane ex quo in Hibernia pedem firmarunt, major fuit accepta clades, XIII strenuis ordinum ductoribus desideratis, & mille quingentis è gregariis, qui fœda fuga dissipati totis campis palantes cæsi; victique superstites non suam ignaviam, sed ducis imperitiam, quod jam in morem cessit, probro se culparunt. Statim munimenti ad *Black-water* subsequuta est deditio, cum præfidiarii fide & armis ad extremam famem retentis afflictissimi spem omnem subsidii evanuisse viderent. Clara hæc victoria & rebellibus inprimis usui, qui hinc arma & comearum nacti, & Comes per Hiberniam magna fama tanquam libertatis auctor ubique celebratus, ferocia & superbia supra modum intumuit, misitque in Momoniam *Ouny-Mac-Rory-Og-O-More*, & Tirellum ex Anglica licet origine Anglico nomini infestissimum cum IIIICIO prædonibus, contra quos ad *Kilmalock* usque Præses Provinciæ Thomas Norrius cum satis valida manu accessit, sed hoste ne quidem conspecto dispersis copiis Corcagium se recepit. Quo comperto rebelles confluenti magna perditissimorum colluvie agros vastant, prædas agunt, undique Anglorum arces, aedes, & prædia diripiunt, & incendunt, eosque passim crudelissime trucidant, Iacobum *Fitz-Thomas* è Desmonia Comitum familia in Desmonia Comitem, ita tamen ut *O-Neali* five Comitum esset beneficiarius, erexerunt, & post mensem accensa in Momonia flamma prædis onusti recesserunt. Datis jam ad Hispanum literis victorias suas pleno ore laudat Comes, simulque obsecrat ne credat si forte ab Anglis audiat se pacem expetere; contra omnes pacis conditiones licet æquissimas animum se obfirmasse, & fidem Hispano datam constantissime observaturum. Literis tamen missisque subinde nuntiis interea de submissione cum Comite Ormondia simulate intercessit, & iniquissima postulavit.

Robertus
Comes
Essæxiæ
Prorex,
1599.

Hic erat Hibernia status fere deploratus, cum Regina Elizabetha Robertum Essæxiæ Comitem, tunc Gadibus Hispania captis celeberrimum, pro spectata prudentia, fortitudine, & fide Hibernia Proregem ad detrimenta faciendâ designat, amplissima addita potestate belli componendi, ac etiâ quod importunitate quasi extorsit, remittendi & condonandi in ipsam majestatem crimina, quæ semper in singulorum Proregum diplomatibus hisce verbis sic fuit ante restricta (*proditionibus personam nostram, hæredes, & successores tangentibus exceptis.*) Et provide sane hanc condonandi hujus generis crimina auctoritatem obtinuit, cum quasunque rebellionis Principis personam tangere Iurisperiti statuunt. Exercitus illi decretus quantum postulavit, nec Hibernia prius viderat; scilicet XVI milia pedites, & equites mille trecentos, qui postea etiam ad viginti millia suppletus, & in mandatis datum, ut cæteris quibuscunque posthabitis, in

Comitem *Tir-Oen* Archi-rebellem tanquam in caput, omnem belli tempestatem converteret, & ipsum præfidiis ad *Lacum Foile*, & *Bala-Shanon* quamprimum premeret; quod faciendum ille semper inculcaverat, & neglectum fuisse superioribus Proregibus criminose objectaverat. Ita insignis nobilitatis flore comitatus Londino plebe faustis acclamationibus prosequente, sed love sereno tonante, sub finem mensis Martii profectus adversa tempestate conflictatus in Hibernia appulit, gladioque pro more accepto, statim contra ac in mandatis habuit, suâ quorundam è Regio consilio, qui in sua privata nimis intenti, adversus minutos quosdam in Momonia rebelles, rebelle Comite neglecto, cum omnibus copiis signa extulit; captoque *Cahir* Ed. Butleri Baronis de *Cahir* castro, in quod *Suiro* flumine circumfusus quidam seditiosi se receperant, & abacto magno pecorum numero late sui terrorem sparsit, & rebelles circumquaque in sylvas & saltus dispersit. Interim tamen clades non minima accepta quorundam ignavia, qui sub H. Harringtonio meruerunt, in quos acriore disciplina animadvertit. Nec ante mensem Iulium jam divergentem rediit, militibus lassatis, affectis, & numero supra fidem accisis.

Cum reversus accepisset Reginam hanc damnosam expeditionem acerbe ferre, & illam in Vltoniam contra Comitem omnino urgere, datis literis culpam in Hibernia Consiliarios, quibus ob multiplicem in rebus Hibernicis usum non poterat non acquiescere, transtulit, sancte pollicitus se quam primum in Vltoniam progressurum. Hisque literis vix traditis alias submittit, quibus significat sibi necessario iter in *Offsaliam* Dublinia vicinam contra *O-Conoros*, & *O-Moilos* ibi tumultuantes descedendum, quos sane facile & fœliciter levibus præliis contudit. Reversus lustrato exercitu, ita extenuatum invenit ut novum mille militum supplementum, per literas chirographis Consiliariorum Hibernia subscriptas, ad expeditionem quam jam susceperat in Vltoniam, petierit.

Iam certus in Vltoniam bellum convertendi Coigniero Cliffordo Conachtia Præfecto imperat, expeditis cohortibus versus *Belike* proficisci, ut Comitum copiarum distraherentur, dum ipse alia ex parte aggrediretur. Cliffordus statim cum mille quingentis profectus, milites longo itinere delassatos, & à pulvere bombardario minus instructos *Curlew* montes superare jubet, quos cum maximam partem superassent, rebelles duce *O-Rorcho* ex improvviso irruunt: Angli facile principio repellunt, susceptum ita pergunt, sed cum hostes jam bombardarium pulverem deesse senserint, eos denuo adoriuntur & de via languentes resistendo impares in fugam conjecerunt, Cliffordo una cum Henrico Ratcliffio de *Ordiallo* ex equestri Ordine cæso. Interim in Anglia supplementum quod Prorex petit, conscribitur, & mittitur, verum pauculis interjectis diebus, aliis literis significavit se nihil aliud hoc anno amplius præstare posse quam cum CCC peditibus & CCC equitibus Vltonia limites adire. Quocirca Eidus Septembris pervenit, cui se è collibus è longinquo uno & altero die

die Comes cum suis se ostendit, demumque Hagano præmisso Proregem petiit, ut una colloquerentur, quod ille abnuit, respondens si Comes illum convenire vellet, die crastino ante principia in acie inventurum. Quo die levi facta velitatione, Eques à Comitis turmis alta voce Comitem pugnare nolle denuntiat, sed cum Prorege colloqui, at nullo modo inter acies in procinctu. Die insequenti ut Prorex pergit, obvius illi occurrat Haganus, qui declarat Comitem misericordiam Reginae & pacem exposcere, & ut tantisper exaudiat obsecrare; quod si concederet, illum cum omni observantia ad vicini fluminis vadum, *Balla-Clinch* vocant, expectaturum; vadum illud haud procul abest à *Louth* primario Comitatus oppido, & vicinum est castro Gerardi *Fleming*. Eo Prorex præmisit qui locum explorarent, illi Comitem ad vadum offendunt, qui docet, quamvis flumen intumisset, facile utrinque exaudiri posse. Hinc comes turma equitum in proximo colle disposita, solus descendit, Comes equo ventre tenus in aquas immisso, Proregem in ripa magna observantia salutat, multis ultro citroque verbis sine arbitris habitis, fere hora est consumpta. Tunc uterque ad suos se recipit, & Conus filius Comitis nothus Proregem subsequutus patris nomine obsecrat, ut primarii aliquot è suis viri ad colloquium admitterentur. Assensit Prorex, modo non sint plures quam sex. Protinus Comes adscitis sibi Cormoc fratre, *Mac Gennys*, *Mac Guir*, *Ever Mac Cowley*, *Henrico Ovington*, & *O-Quin* ad vadum se ostendit. Ad eos Prorex Comite Southamptoniae, *Georgio Bourghier*, *Warhamo S. Leager*, *Henrico Danvers*, *Edwardo Wingfeld*, & *Guilielmo Constable*, Equitibus auratis, concomitantibus descendit. Quos singulis magna comitate salutat Comes, & verbis non multis collatis placuit, ut quidam delegati die insequenti de pace agerent, inter quos convenit, ut induciae essent ab ipso die in sex septimanas, & deinceps in sex singulas septimanas usque ad Calendas Maji, ita tamen ut utrinque liberum esset post præmonitionem quatuordecim ante dies factam, bellum renovare. Quod si quis Comiti confederatus huic assensum non præbuerit, illum Proregi persequendum relinqueret.

Die 8 Septembris
1599.

Dum hæc aguntur, literæ quas modo dixi, ab *Henrico Cuff*, pererudito illo sed infœlici, ad Reginam sunt perlatae, quibus perlectis illa cum intelligeret Proregem tanto cum exercitu, tanto tempore, tanta expensa pecunia nihilefecisse, nec eo anno effecturum esse, commotior ad ipsum & Hiberniae Consiliarios rescribit. Se non posse satis demirari cur Prorex dies prolatando, & alias deinde moræ causas nectendo, pulcherrimas rei bene gerendæ contra rebellem Comitem opportunitates corrupisset, cum ipse nihil aliud dum in Anglia esset, quam ipsum unum Comitem persequendum suaderet, idemque literis subinde prolixè promitteret. Expostulavit cur damnosas illas in *Momoniam* & *Offaliam* contra suam ipsius sanam sententiam suscepisset, de quibus ipsam ne innuendo quidem certiores fecerat, priusquam essent susceptæ, quas alioquin prohibuisset. Si jam afflictus & accisus erat

Hibernia.

exercitus, cur hostem non fuerit persequutus, dum integer, valens, & completus? si verum tempus non idoneum erat ad bellum in *Utonia* gerendum, cur æstivum, cur autumnale neglectum? An nullum anni tempus illi bello opportunum? Se jam prævidere regnum Angliæ supra modum sumptibus exhaustiendum, & infamiæ quandam notam apud externos ex adverso belli successu subeundam, imo & qui hujus temporis historiam sunt scripturi, posteris prodituros ipsam ad Hiberniæ regnum conferendum nihil non fecisse, & illum ad idem amittendum nihil omisisse, si jam tandem non aliam belli gerendi iniret rationem. Asperius itaque & ipsum & regni Consiliarios admonet, ut consideratius bono Reipublicæ consulere, nec male sanis consiliis jam inde agantur transversis; simulque perscribant, in quem statum rem Hibernicam perduxerint, sollicitique prospiciant, ne quid ulterius detrimenti capiatur, &c.

His literis irritatus imo exulceratus Prorex omnium opinione citius in Angliam advolat, & Reginae bene mane ne opinanti quidem in penetrali sacrationi in genua provolutus, se sistit, à qua brevi colloquio (nec ea qua solet fronte) exceptus, jussus est in suum se cubiculum ut subduceret, & ibidem se contineret. Regina enim illi erat infensior, tum quod contra ac ipsa jusserrat, Hiberniam nulla impetrata venia reliquerat, & ejusmodi inducias, quæ singulis quatuordecim diebus violabiles, pactus erat; cum penes illum esset pro autoritate rem cum Rebelle transegisse, & proditoris gratiam fecisse. Quid de illo in Anglia postea actum, & quomodo clarioribus indiciis diluxerit illum alia, & altiora, quam bellum in rebelles animo agitasse, dum privatas Reip. inimicitias donare nesciret, & vulgi amoris semper brevi, nunquam fausto plus nimio confideret, illis qui historiam horum temporum moliuntur, prodenda relinquo; mihi enim nec meminisse lubet.

Die 28
Septemb.
1599.

Induciæ illæ vix semel atque iterum exierant, cum Comes *Tir-Oen* hostili animo copiis collectis iterum se ad bellum parat. Ad eum mittitur à regni Consiliariis *Guilielmus Warren* ex equestri ordine sciscitaturus cur factas inducias violaret, cui ille tumidior respondit, se inducias minime violasse, cum jam quatuordecim ante dies se bellum renovaturum præmonuisset. Renovandi autem belli causam subesse justam, nimirum se intellexisse Proregem, in quo ille omnia vitæ & salutis præsidia collocarat, in Anglia custodia detineri, nec sibi jam inde quicquam futurum cum regni Consiliariis, qui dolo malo secum jam prius egerant. Inducias autem si maxime vellet, minime revocare posse, quod *O Donellum* in *Conachtiam*, & alios ex foederatis in alias partes destinasset.

Interea passim apud rebelles rumores non sine capite, sed Comite *Tir-Oen* certe authore calebant, Angliam brevi novis motibus exagitantem. Augescebantque indies & numeris & animis pravi, qui enim Hibernicæ erant originis jam antiquam spirabant libertatem & nobilitatem; probis autem ex Anglica stirpe animus erat fractior, cum tantas Principis expensas in nihilum

P

reci-

recidisse viderent; qui etiam invicem conquerebantur se à publicis Reipublicæ muniis tanquam peregrinos jampridem exclusos. Comes autem alacer ubique se & Religionis & patriæ libertatem asserturum perstrepat, tumultuantes ubique in fidem recepit, auxilia subministrat, diffidentes confirmat, & ad Anglorum in Hibernia imperium labefactandum strenue incumbit, spe latus, quam Hispanus apparatu bellico cum nonnulla pecunia subinde submisso ostentabat, & Pontifex Romanus promissis & indulgentiis alebat, Phœnicis pluma præmissa, forsitan quia PP. Urbanus Tertius, Ioanni Regis Henrici Secundi filio, Hiberniæ Domino designato, Coronulam ex pavonis plumis contextam olim miserat.

Iam victoriis exultans ut magnitudinem ubique ostentaret suam, & incendium quod absens in Momonia conflaverat, præfens magis excitaret, sub specioso religiosoque obtentu invadendi frustum ligni Crucis Dominicæ, quod asservari in Tipperariensi S. Crucis monasterio creditur, media hyeme eo profectus est, prædoneque in fidelium subditorum agros immisit duce Mac-Guiro, qui forte fortuna incidit in Warhamum de S. Leodegario five *Sentleger* Equitem auratum, qui illum adacta hasta transfixit, ab illo simul transfixus. Cui cum Comes iusta fecisset, domum omnium opinione citius accelerat, audito Ormondia Comitem *Generalem exercitus* designatum copias undique contrahere, & Carolum *Blunt* Baronem *Mont-joy* Proregem adventare. Huic antea Regina hanc provinciam animo decreverat, sed Robertus *Effexiæ* Comes (qui ut de militaribus viris, quibus sollicitè se insinuat, melius mereretur, eandem licet minus aperte ambivit) omnino obstitit, quasi nullis fuisset ille castrorum experimentis, nisi in Belgio, nullis clientelis, non ita à re instructus, & libris plus nimio immerfus.

In Hibernia appulit ille mense Februario sine strepitu, paucis comitatus, imperiumque suscepit. Rem autem Hibernicam admodum ægotam imo desperatam, & quasi funere jam effendam invenit, optimus enim quisque ex adversis sine spe remedii vel allevamenti elangebat, pessimi rebus ad voluntatem continua serie affluentibus exultabant, & ipse Comes nemine obistente ab extrema Ultonia in Momoniam triumphantis instar insulæ longitudinem permensus erat. Ut Proregem jam recentem rebelles exterrerent, in ipsis Dubliniæ suburbiis classis cum cecinerunt, verum ille animo inflammato ipsum Comitem aggredi exardebat, quem Momonia rediturum audiverat. Convocata itaque tumultuaria manu (delectæ enim cohortes jam erant in Momonia cum Ormondia Comite) in *Fereal*, ut Comiti viam præcluderet, & exciperet festinavit: sed sua celeritate prævertit eum Comes de consilio Proregis certior factus, nonnullos enim habuit ille à Consilio Regio semper sui perquam studiosos. Prorex Dubliniam reversus totus erat in delectu veteranorum habendo, qui ad *Logh-Foil* & *Bala Shanon* prope ostium *Erni* lacus navigio mitterentur, ut Comitem præfidiis ibi positis à tergo & latere premerent, nec non

de subsidio ad præfidiarios in *Lease* & *Ophaly* submittendo, quod tot hostibus circumfusus plenum erat periculi & difficultatis. Mense Maio in eunte signa Ultoniam versus promovit Prorex, eo consilio ut Comitem diverteret, dum *Henricus Docwra* ad *Logh-Foil*, & *Morganus* ad *Bala-Shanon* præfidia firmarent, quod illi facili negotio præstiterunt, dum Comes à Prorege quotidie levibus præliis distineretur, semper sibi adeo adversis, ut jam Martis aleam esse conversam, & se ad sua repulsum sentiret. Iunio medio Prorex reversus, cum jam præfidia quæ dixi erant disposita, petiit ex Anglia aliquot vexillationes & commeatum ad præsidium etiam ad *Armach* ex hac parte locandum, ut rebelles in angustiora spatia redigeret. Interim in *Lease*, quod omnium Lageniæ rebellium erat perfugium profectus, *Ony-Mac-Rory-Og* principem familiæ *O-More* juvenem sanguinarium & projectissimæ audaciæ, qui tantas nuper in Momonia turbas dederat, cum aliis scelestissimis occidit, agrisque vastatis rebelles in sylvas & saltus ita fugavit, ut in illis partibus vix postea conspicerentur. Cum jam ex Anglia nova subsidia advenissent, licet inopia erat & frumenti, & pecuniæ, & *Æquinoctium* præterierat brumefcente in illa plaga jam cælo, ad ingressum *Mogheria* tertio ultra *Don-* *Mogheria*
volgo. *dalkiam* milliari progressus est. Transitus ille est totius fere Hiberniæ natura impeditissimus, quem ita sepimentis, palis defixis, cratibus junctis ac saxis medio injectis, & cespitibus inter montes, sylvas & paludosas voragines utrinque magna arte, sed majori industria transverse rebelles communierant, & numerofo milite complebant. Accessit etiam magna cæli inclementia, pluvia per aliquot dies continua, qua fluvii aucti alveis egressi, erant omnino impervii. Vbi subsiderunt aquæ, Angli sepimenta illa animose perruperunt, & hostibus depulsis superatisque difficultatibus, ad octavum ab *Armachia* lapidem (ad *Armachiam* enim rebelles omnia depasti erant) Præsidium posuit, quod in memoriam *I. Norrifi*, sub quo prima militiæ rudimenta Prorex fecerat, *Mont-Norris* appellari iussit, cui virum strenuum & gnavum *E. Blany* præfecit, qui rebelles postea hæc in parte, ut *Henricus Docwra* in altera graviter exercuit, & simul coërcuit. In reditu, ut vexillationes quotidie tacitus prætermittam, rebelles in angustias prope *Carlingfordiam*, ubi viam obseperant; memorabili clade obtriti & fugati fuerunt.

Pauculis diebus intermissis ne quid temporis periret, Prorex media jam hyeme *Glinnes*, id est, *Convalles* in Lagenia ingressus hætenus intactas, regione populata *Donellum Spaniah*, *Phelimum Mac Feogh*, & tumultuosam & perniciosam *O-Toolorum* gentem in ordinem obsidibus acceptis redegit, in *Fereal* postea penetravit, & *Tirellum* inter rebelles rei militaris peritissimum è firmamento suo, cuiusmodi *Fastnessilli* vocant, paludoso & vepribus condenso in Ultoniam expulit. In Ultoniam jam per ambages ubique victor pervenerat, ubi primum regiunculam *Ferney*, occisis duobus *Evari Mac-Cowly* filiis, & emissio *Richardo Morifono Fues* devastavit, Præsidium curante

curante Olivero *Lambardo* in *Breany* collocavit, & *Droghedam* deflexus in fidem recepit, qui se submiserunt è primariis rebellium *Turloghum Mac Henry* Dynastam in *Fues*, *Everum*, *Mac-Cowly*, *O-Hanlon*, qui hæreditarium se regum vexilliferum in *Ultonia* gloriatur, & plures ex *Mac-Mahonis*, & *O-Realis*, qui quos habuerunt charissimos in obsides tradiderunt. Appetente vere priusquam copiæ omnes convenerant, ad *Moghery* Prorex tendit, ubi succisis sylvis viam perviam fecit, & munimentum posuit, è *Lecalia Mac Genissos* qui usurparunt, expulit, & omnia rebellium castra ad *Armachiam* in potestatem redegit, quam & præsidio firmavit. Ut eo usque processit, ut ab *Aqua Nigra*, sive *Blackwater* Comitum, qui ibi multa arte castrametatus erat, submoverit, & paulo inferius munimentum erigere cogitaverit, cum quod antea communi rumore increbescente audierat, multi scripserunt, & fama certa pertulit Hispanos in *Momoniam* apulisse. Ut jam necessario ab incæpto desistendum; & *Hibernia* non tam ab interna rebellione, quam ab externo hoste erat defendenda. Nec tamen parta amitterentur, præsidii firmatis, in *Momoniam* cum una & altera Equitum ala, Peditum ductoribus subsequi iussis, continuis itineribus advolat.

Dum enim ille bello in *Ultonia* incumberet, Comes rebellesque *Momonien*ses per emissarios suos, Hispanum scilicet quendam designatum à *Papa Dubliniæ* Archiepiscopum, Episcopum *Clonfortensem*, Episcopum *Killaloensem*, & *Archerum* è *Iesuitica* Societate orando, obsecrando, obtestando ab Hispano tandem impetrarunt, ut subsidium rebellibus in *Momoniam* mitteretur sub *Ioanne D'Aguila*, spe certa concepta universam *Momoniam* mox defecturam, & titularem *Desmonia* Comitem, Florentiumque *Mac Carty* auxilium magnum adjuncturos: sed hos *Momonix* Præses *Georgius Carew* antea provide interceperat, & in *Angliam* transmiserat. Appulit ad *Kinsaliam* in *Momoniam* *D'Aguila* cum bis mille veteranis Hispanis & quibusdam transfugis *Hibernicis* pridie *Calendas Novembri*s, statimque scripto adito, quo se titulo *Magistri Generalis*, & Ducis Regis *Catholici* in Dei bello pro fide tenenda in *Hibernia* ostentat, persuadere conatur *Elizabetham* Reginam Pontificum *Romanorum* sententiis regno esse abdicatam, subditosque à fidelitatis juramento absolutos, seque & suos advenisse, ut *Hiberniam* à faucibus *Diaboli*, & *Anglorum tyrannide* liberaret; & quamplurimos sane pravos specioso hoc obtentu in suas partes pellexit.

Prorex contractis undique quos poterat numeris, ad obsidionem se accingit, & *Richardus Leveson* Subthalassiararcha ex *Anglia* cum una & altera navi regia ad aditum prohibendum missus, portum intercludit. Iam castris positis, terra marique in oppidum *Angli* effulminare & arctius obsidione incingere coeperunt, quæ tamen statim remissior, quod hinc *Leveson* cum classiariis contra 2000 Hispanorum, qui ad *Berehaven*, *Baltimor*, & *Castlehaven* expositi præmissus erat, quorum quinque naves ille depreffit: inde *Momonix* Præses eodem tempore missus cum ali-

quot turmis ad prævertendum *O-Donellum*, qui jam adventavit, ne cum novo illo Hispanorum supplemento se conjungeret. Verum cum jam omnia gelu essent constricta, ille per avia ne conspectus quidem noctu expedito itinere ad Hispanos recens advectos evasit. Paucisque diebus interpositis ipse Comes *Tir-Oen* cum *O-Rork*, *Reimundo Burk*, *Mac-Mahon*, *Randallo Mac-Surley*, *Tirello*, Barone de *Lixnaw*, & rebellium lectissimis accessit, quibus cum recentes Hispanos *Alphonfus O-Campo* eorum ductor adjunxerat, 6000 peditum & quingentos equites numerabant; in spem victoriæ adducti, quam certissimam confidebant, quod numero erant superiores, recentes, ab omni apparatu instructiores: contra *Angli* hibernæ obsidionis incommodis lassati, commeatu exclusi, & equi laboribus inediaque confecti. In his difficultatibus ad ordinum ductores refert Prorex quid agendum, nonnullis consultissimum visum obsidionem solvere, in *Corcagium* se recipere, nec unius prælii fortunæ regnum universum committere. Prorex contra, persistendum, à perenni contestataque majorum virtute non degenerandum suadet: nec optatiorem opportunitatem viris fortibus obvenire potuisse, quam tunc in sinum ipsis delatam, ut vel cum gloria mortem oppeterent, vel cum honore hostes devincerent. Obsidionem igitur quantis poterat viribus urget, continuata pulsatione mœnia quassat, simulque novis operibus castra communit.

Die *xxi* Decembris in colle mille plus minus pass. à castris Comes *Tir-Oen* cum copiis se ostendit, & ibi castra metatus, postero itidem die se eodem in loco ostendit, nocte subsequente, & Hispani ex oppido eruperunt, & *Hibernici* in oppidum se emittere conati sunt, verum utrique rejiciuntur. Die *xxxiii* majora tormenta in oppidum displodunt *Angli* quasi de Comite jam proximo minime solliciti, eodemque die literæ *D'Aguila* ad Comitem intercipiuntur, quibus obsecrat, ut Hispani nuper advecti in oppidum immittantur, & utrinque castra aggredierentur. Nocte cum jam *Luna* horizontem subitura, *Henrico Poerio* mandavit Prorex ut octo signa veteranorum in aciem educeret, & ad occiduam castrorum partem aciem instrueret. *Henricus Greamus*, qui ea nocte equitibus excubitoribus præfuit, summo mane significavit Proregi hostes certo moturos, quod eorum igniarii fomite accensi magno numero collucebant. Hinc ad arma conclamatum per castra, & quacunque aditus in oppidum patuit, cohortes dispositæ. Prorex ipse cum *Momonix* Præside, & *Richardo Wingfeild* Marefcallo versus procubitores tendit, simulque consilio *Olivari Lambardi* locum deligit, ubi hostes prælio exciperet; quo perductæ fuerunt vexillationes *Henrici Folliot*, & *Olivari S. Iohn* cum sexcentis classiariis sub ductu *Richardi Leveson*. At Comes *Tir-Oen*, cui animo destinatum erat Hispanos recentes & *dccc* *Hibernicos* (ut postea innotuit) per tenebras in *Kinsaliam* intulisse, cum jam diluxisse videret, & Marefcallum & *Henricum Danuers* cum copiis equestribus & *Poerium* cum suis veteranorum vexillationibus ad collis radicem conspiceret, spe sua

sua excussus substitit, & mox receptui per utri-
cularios cecinit. Quamprimum de hoc rece-
ptu satis confuso Prorex certior factus, iussit suos
ut hostes insequerentur & ipse ante principia se
contulit, ut eorum recessum observaret, & pro re
nata consilia caperet, sed tam spissa caligo cum
violento nimbo terris incubuit, ut conspectum
aliquantisper eriperet. Serenato mox cœlo
cum observaret, eos tribus agminibus magnis,
& equitibus à tergo positis trepide recedere,
omnino statuit eos aggredi, remisso Momoniæ
Præsidi cum tribus equitum alis in castra, ad
Hispanorum ex oppido irruptionem, si quam fa-
cerent, cohibendam. Ipse vero Prorex tanta
festinatione recedentes subsequitur, ut gradum
sistere cogeret in margine uliginosi & voragi-
nosi loci, & ad quem nisi vado nullus accessus,
sed equitibus qui vadum servabant virtute Ma-
rescalli, & Comitum *Clan-Ricard* profligatis, in
equestres hostium turmas illi impetum animose
fecerunt, quem, cum Guil. *Godolphin*, qui Pro-
regis alam duxit *Henricus Danvers*, *Minshaw*, *Taff*,
Fleming, & *I. Barkley* castrorum præfectus se con-
iunxissent, tanta alacritate iterarunt, ut rebel-
les fugam capefferent. Nec fugientes insequi
visum, sed collectis viribus in mediam aciem
jam trepidantem involarunt, & perruperunt.
Tirellus cum suis & Hispanis interim firmo pe-
de suo loco perstiterunt, contra quos postre-
mam suam aciem Prorex promovet, utque non
solum ducis munera imperando, sed etiam mi-
litis dimicando expleret, cum tribus Olivarii
S. John vexillationibus quos *Roe* duxit, in illos ir-
ruit, ordinesque ita perfregit, ut confusim se ad
Hibernicos receperint, à quibus statim sunt cæ-
di derelicti, & ab equestri Proregis turma Gui-
lielmo *Godolphin* ductore, magna cum clade
protriti. Tunc Comes, *O-Donellus* & reliqui un-
dique in fugam effusi projectis armis sibi consu-
luerunt, *Alphonfus O-Campo* captus cum tribus
Hispanorum ductoribus, & sex signiferis, cæsi
CIC CC, signa IX capta, quorum sex Hispani-
ca. Ex Anglorum parte vix unus & alter deside-
rati, multi vulnerati, & inter eos *Henricus*
Danvers, *Guilielmus Godolphin*, & *Croft*, tantulo
impendio tanta stetit victoria. Prorex cum re-
ceptui cecinisset, Divino numini inter conferta
cadavera gratias ob victoriam relatis, Comitem
Clan-Ricard equestri dignitate ob operam hoc
prælio fortissime navatam exornat, victorque
faustis acclamationibus in castra rediit, quæ ab
omni periculo facta tecta invenit. Hispani enim
in oppido cum omnia undique præfidiis munita
conspicerent, irruptiones omnes sibi damnosas
antea experti, anxia expectatione solliciti se do-
mi continuerunt.

Victoria hæc magna & multiplex, qua Hiber-
nia nutans & jamjam defectura retenta, Hispani
ex Hibernia submoti, Archirebellis *Tir-Oen*
in *Vltoniæ* latibula rejectus, *O-Donellus* in Hi-
spaniam fugatus, cæteri seditiosi in varias par-
tes profligati, regia autoritas perditorum insol-
lencia imminuta recuperata, proborum animi
qui modo fracti & afflicti, confirmati atque re-
novati, pauloque post alta pax ubique per in-
fulam solide fundata.

Die postero Prorex *Bodleio* vallorum præfecto,
qui in operibus & etiam in prælio strenue se ges-
serat, ut moles inchoata perficeretur, & aggre-
res propius hostes admoverentur, imperat, in
quibus cum sex dies insumpti, *D'Aquila* literis
per tympanistam ad Proregem missis, petiit ut
nobilis aliquis fide dignus in oppidum mittere-
tur quocum colloquium institueret. Ad hoc eli-
gitur, *Guilielmus Godolphin* vir dignitate equestri,
cui *D'Aquila* significat se Proregem etsi acerrim-
um hostem, tamen honorandum comperisse,
Hibernicos invalidos, incultos, & quod male
metuit, perfidos, se submissum fuisse ab Hispani-
arum rege in duorum Comitum subsidium,
jam vero dubitare an ejusmodi aliqui essent in
rerum natura, cum una belli tempestas alterum in
Hispaniam, alterum in Septentriones ita diffila-
verit, ut plane disparuerint. Velle itaque de
pace agere quæ Anglis sit usui, & Hispanis non
fraudi, licet ad obsidionem perferendam nihil
sibi deesset, & auxilia ad negotium Anglis fa-
cessendum indies expectaret. Vt rem paucis
complectar, difficultatibus utrique conflictati,
& obsidionis pertæsi convenerunt die secundo
Ianuarii, ut Hispani *Kinsaliam*, castra & mu-
nimenta ad *Baltimore*, *Berehaven*, & *Castlhaven*
Proregi dederent, cum vita, bonis, & signis ex-
plicatis discederent, Angli naves, quibus uno
& altero commeatu in Hispaniam navigarent,
justo pretio dato præberent, si quo Angliæ por-
tu in reditu appellerent, comiter exciperentur,
& interim dum in Hibernia ventos expectarent,
numerata pecunia ad victum necessaria suppe-
ditarentur.

His peractis, post aliquot dies Hispani ido-
neam nacti tempestatem, numeris plurimum
accisis, ex Hibernia inglorii solvunt. Comes *Tir-
Oen* interea fuga meticulousa in *Vltoniæ* latebras
quantis poterat itineribus per avia se proripuit,
plurimis suorum desideratis quos fluvii hibernis
aquis incitati hauserant. Posteaque non modo
sine cura quiescere, sed ne sperare quidem sine
metu poterat, dum ex mala & oppressa conscien-
tia digna timeret, singulisque diffideret, adeo
ut indies novas latebras eligeret, statimque re-
linqueret. Prorex ut lassatum militem reficeret,
in hibernis locat, compositis in *Momoniam* rebus,
Dubliniam revertitur; gravioreque anni tempo-
re circumacto, lento itinere quo terrorem la-
tius spargeret, intento infestoque exercitu in
Vltoniam regreditur, ut quod prius statuerat,
munimentis & præfidiis circumpositis quasi in-
dagine rebelles undiquaque incingeret. Cum
ad *Aquam nigram* pervenisset, per trabes conne-
xas *Floates* vocant, exercitum traduxit, & vado
prius ignoto infra vetus munimentum reperto,
propugnaculum ad ripam ponit, quod è suo
prænomine *Charlemont* nominavit. Quo tempo-
re Comes *Tir-Oen* territus ædibus suis ad *Dungan-
non* ignem subjecit, Prorex inde ultra *Dungan-
non* movet, & castris positus, quam primum
Henricus Dockwra à *Logh-Foil* cum suis accessisset,
in omnes partes milites dimisit, segetes excin-
duntur, omnes undique vici & domicilia, quæ
quisque conspexerat, incenduntur, prædæ ex
omnibus locis aguntur, munimenta in *Logh-
Crew*,

Crew, *Logh-Reogh*, & *Mogherlecow*, ubi tamen Ioannes *Barkley* ex Equestri ordine vir fortissimus glande trajicitur, deditio accipit, Præsidium ad *Logh-Eaugh*, sive *Logh-Sidney* statuit, quod ab honorario ipsius titulo *Montjoy* dixit, *Arthurum*que *Chichester* virum Ordinis Equestris (qui virtute meruit, ut jam Prorex sit Hiberniæ) præfecit, alterumque ad *Monaghan*, quod *Christophoro S. Laurence* commisit; qui ductores magno usu & maioribus animis rebelles crebris irruptionibus, & transversis hinc inde expeditionibus ita exagitarunt, ut cum dispositis undique præfidiis se circumfideri, omnia sibi indies arctiora, & ipsis inter saltuum & sylvarum angustias ritu ignobilium ferarum delitescendum viderent: quamplures fidem cum fortuna mutarunt, quique se secreto Proregi certatim submittere cœperunt, mustitantes Comitem privatis malis excidium gentis opposuisse, bellum hoc fuisse illi uni necessarium, ipsis funestissimum. Nec latuit Comitem concussam esse suorum & fidem & vires, statuitque prævenire, malorum pertæsus, nec non spe vitæ, quæ plerumque validissimos animos labefactat. Demississimis itaque literis ad Reginam subinde datis, quibus culpam precibus & lacrymis deprecatus supplicem se abiecit, eaque veræ poenitentiae signa in eo illa observavit, ut qua fuit summa misericordia, Proregi auctoritatem concesserit eum in misericordiam & gratiam recipiendi, si modo imploraret. Imploravit autem ille cum hæc à sui studiosis accepisset, assidue per *Arth Mac-Baron* fratrem suum & alios, sæpiusque reiectus, tandem mense Februario cum pollicitus esset se absolute vitam ac fortunas Principi sine ulla conditione submissurum, Prorex, qui ex Aula Anglica de dubia Reginæ jam grandævæ valetudine ab intimis clam inaudierat, permisit ut *Mellifontem* Comes accederet, quo illico uno & altero comitatus advolavit. Admissus in conclave ubi Prorex magna militarium virorum multitudine circumfusus in solio sedit, in ipso limine squalore sordidus & dejecto vultu in genua procubuit, cumque aliquantisper procubuisse, inivit Prorex ut propius accederet, surrexit, &

pauculis progressus passibus iterum in genua pro-volutus, supplicem se prosternit: Peccatum in Deum, culpam in benignissimam Principem Dominam suam Elizabetham agnoscit, in cujus regia clementia & misericordia sibi unicum superfuert perisugium, ut de ipsius vita & fortunis pro arbitrio statueret, permittit. Cuius quondam benignitatem, modo potentiam scenserat, nunc ut lenitatem experiatur, & æternum esset regia clementie exemplar, demississime contendit. Nec enim sibi vel ætatem adeo esse effætam, vel corpus effætum, vel animum infractum, quin forti & fideli opera rebellionem hanc posset expiare. Quod tamen crimen extenuet, iniquius secum actum esse invidia quorundam dicere incepit. Hic plura locuturum Prorex interrumpit, excusationem nullam tanto crimini prætexendam, & paucula alia, sed multa cum auctoritate locutus, quæ viro militari pro facundia, secedere iussit, postridieque secum Dubliniam versus abduxit, inde in Angliam ad Reginam Elizabetham adducturus, ut pro arbitrio de illo statueret. Interea autem optima illa Princeps paulo postquam per nuntios acceperat (ne quid gloriæ suæ deesset) hanc rebellionem esse extinctam, quæ illam anxiam habuerat, in cœlestem patriam pie placideque emigravit.

Ita bellum Hibernicum, imo potius rebellio Comitis *Tir-Oen* ex privatis similitudinibus ambitione intermixtis cœpta, contemptu principio & parsimonia ex Anglia fota, prætextu libertatis & religionis Romanæ restaurandæ per universam Hiberniam diffusa, pravis Anglorum æmulationibus, veteranorum avaritia, subdolis Comitis artibus, & simulatis submissionibus, impeditissima locorum difficultate, desperato hominum genere magis pedibus quam armis tuto protracta; levi nonnullorum credulitate, & aliorum qui auctoritate valebant occulto favore, uno & altero eventu prospero, Hispano stipendio, Hispanoque milite confirmata octavo postquam eruperat anno, auspiciis Elizabethæ Divæ Memorix, ductu Proregis *Caroli Blunt* Baronis *Montjoy* (quem postea hoc nomine Rex *Iacobus* Comitis *Devoniæ* titulo honoravit) foelicissime confecta est, & pax, ut speramus, immota constabilita.

H I B E R N I C O R V M

M O R E S,

V E T E R E S E T R E C E N T E S.

*Hibernico-
rum mores.*

Locus nunc postulat, ut de gentis huius moribus aliquid attexam, & attexam sane quod ad veteres spectat ex veteribus, quod ad recentes ex quodam recentiori scriptore cum docto, tum sedulo, qui hæc accuratissime annotavit.

De veteribus Hibernicis cum illi ut reliquæ in hoc tractu omnes gentes barbaræ essent & immanes, hæc veteres prodiderunt.

Hibernia.

Strabo in libro quarto: De Hibernia nihil certi habeo quod dicam, nisi quod incolæ ejus Britannis sunt magis agrestes, qui & humanis vescuntur carnibus, & plurimum cibi vorant: & pro honesto ducunt parentum mortuorum corpora comedere, ac palam concumbere non cum aliis modo mulieribus, sed etiam cum matribus & sororibus. Quæ quidem ita referimus, ut fide dignis harum rerum testibus destituti. Sane carnibus humanis vesci Scythicum esse fertur; idque usurpasset etiam obsidionum necessitatibus urgentibus Galli, Hispani, aliique plures feruntur.

Pomponius Mela in libro tertio: Cultores incon-

Q

diti

diti sunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes.

Solinus cap. xxiv: Sanguine interemptorum hausto prius victores vultus oblinunt, fas & nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit primos cibos gladio imponit mariti, inque os parvuli summo mucrone auspiciis alimentorum leviter infert, & gentilibus voris optat, non aliter quam in bello, & inter arma mortem appetat. Qui student cultui, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos, candicant enim ad eburneam candidatem. Nam præcipua viris gloria est in armorum tutela.

Sed hæc vetustiora. Medii temporis mores sparsim Giraldus Cambrensis, & ex eo alii: nunc autem recentiores ex recentiori illo viro studio habere & suis ipsius verbis, qui nomine, ut colligo, I. Good, educatione Oxoniensis, professione Sacerdos, & qui juventutem Limerici erudit circa annum MDLXVI. Primum tamen paucis proponam quod modo promisi, de ratione juris administrandi inter mere Hibernicos.

Magnates, quorum nominibus quarta vocalis ob eminentiam & excellentiam præponitur, ut O-Neal, O-Rork, O-Donell, &c. & cæteri, qui Mac præfixum gerunt, jus suum habent peculiare, quo superbissimo vivunt dominatu, & in subditorum fortunas tributis, exactionibus, pensationibus, militesque Galloglasios, scilicet, Kearnos & Equites quos alant illis imponendo, ita pro libito grassantur, ut longe miserrima sit subditorum conditio, & quoties bella intestina inter illos ingruunt, succo & sanguine exhauriuntur.

Habent hi Magnates suos Iuridicos, quos ut Gothi suos Bellagines dixerunt, Breabans vocant, qui indoctissimum hominum genus statis quibusdam diebus edito aliquo & præcelso colle inter litigantes jus dicunt vicinis. Coram quibus actores queribunda voce injurias illatas conqueruntur, rei inficiatione negant; si manifesto in furto teneantur aut reddendum, aut multa pensandum pronuntiant. Habent etiam hi magnates suos Historicos qui res gestas describunt, Medicos, Poëtas, quos Bardos vocant, & Citharædos, quibus singulis sua prædia assignata sunt, & singuli sunt in unoquoque territorio à certis & singulis familiis, scilicet Breabani, unius stirpis & nominis, Historici alterius, & sic de cæteris, qui suos liberos, si cognatos in sua quilibet arte erudiunt, & semper successores habent. Ius vero hæreditarium successionis apud hos magnates non observatur, sed qui ex præcipua aliqua familia viribus, clientelis, & audacia potentior, dominatum quadam provincialium factione aut electione sibi arripit, demortui filiis, nepotibus, & sanguine proximis omnino exclusis: & barbaris ceremoniis in folio saxeo sub dio, certo aliquo monticulo collocatur; Quo etiam tempore lege quadam (Tanistry dicunt) successor etiam aliquando designatur, qui Tanist nuncupatur, nescio an à Danis vocabulo mutuato, apud quos, ut apud Septentrionales Britanniae incolas Thane pro viro nobili, & Regis ministro diu fuit in usu.

Iam inde Goodi observationes habere, pro quo præfabor, illum nihil ad calumniam, sed omnia ad veritatem collimare, & tantum de inconditis

illis, & merè Hibernicis loqui, qui in extremis delitescunt, & humaniores mores nondum induerunt.

In universum gens hæc corpore valida, & imprimis agilis, animo forti & elato, ingenio acri, bellicoso, vitæ prodiga, laboris, frigoris & inedia patiens, Veneri indulgens, hospitibus perbenigna, amore constans, inimicitii implacabilis, credulitate levis, gloriæ avida, contumeliæ & injuriæ impatiens, & ut inquit ille olim, in omnes affectus vehementissima, qui mali, nusquam peiores, & bonis meliores vix reperiantur.

In commune liberis, cum ad sacrum Baptismum accedunt, profana nomina imponunt, annectentes semper aliquid nomini, vel ab eventu acceptum, vel à vetula, vel ex colore, ut Rufus, Albus, Niger, vel ex morbo, scabie, calvitio, vel ex scelere, ut latro, superbus; & licet contumeliarum sint impatientissimi; hæc tamen nomina non dedignantur optimates illi, qui O literam nominibus præfixam habent. Parentis nomen, vel alicujus ex ea familia tum viventis liberis imponere fas non est, mortem sibi inde accelerari persuasum habent. Mortuo verò patre, ejus nomen assumit filius, ne nomen intercidat, & si quis ex majoribus eo nomine præliando insignis fuerit, similis ab hoc virtus expectatur. Augent hanc opinionem Poëta, qui antiquorum illorum res gestas literis consignatas habent, & multa commentitia adnectunt, unde Poëtis his divitiæ accrescunt. Novæ enim enuptæ, & puerperæ se infames existimant, si vestes suas, quas habent optimas, non huic laudatori donent. Matres post sextum à partu diem ex integro se maritali operi dedunt, parvulos ad nutrices exponunt. Nobilioribus multæ nutrices ex longinquis statim aderunt, quæ infantis nutritionem ambiunt, suosque hisce alumnis postponunt. Et quamvis intemperatissimi sunt propter cœli intemperiem, soli ciborumque humiditatem, & juris exilium, cumque suis liberis lac præbere pro probro habeant; alumni tamen gratia & vir & uxor à commistione abstinere. Si secus fiat, suis sumptibus nutricem aliam substituunt. Tot ferè sunt nutrices, quot adolescentulæ famulæ, & stupri pretium lactandi infantulum facultatem putant. Si infantulus ægroter, lotio veterrimo aspergunt, & contra infortunia non solum principium Evangelii Joannis, sed clavum etiam obliquum ex equi ungula acceptum, aut lupinæ pellis particulam pueris ex collo appendent. Gestantque in eam rem tam nutrices, quam infantes, zonas ex mulierum crinibus contextas, Amasiis etiam armillas ex illis crinibus concinnatas donari compertum est, an Veneris Ceston cogitant nescio. Nutritii multo plus operæ, opum & amoris alumnis, quam natis impendunt, ab iis vestes, sumptus ad studia, ad arma, ad quævis flagitia, ab iis dotes & pecora non tam suo jure accipiunt, quam extorquent, etiam prædis abactis. Omnes ab iisdem enutriti, chariores se habent invicem, plus amant mutuo, plus credunt, quam si germani essent; adeo etiam ut præ his, & propter hos etiam germanos odio habeant. A parentibus reprehensi, ad hos alto-

res

O nobilissimorum nominibus in Hibernia ob excellentiam præfixum.

Breabans.

Professiones hæreditarie.

Tanistry.

Cor
dole

Vestes.

Lavaci

res suos confugiunt, & ab his animati in apertum sæpe bellum contra parentes prorumpunt, ab his ad omnem flagitiorum immanitatem instructi, perditissimi evadunt: uti nutrices, virgines quas nutriunt, ad omnem obscœnitatem erudiunt. Si alumnus aliquis è morbo laboret, incredibile quam cito audiant nutrices, etiam magno locorum intervallo sejunctæ, quam sollicitæ die nocteque ægrotanti adfideant. Nec aliunde quam ex his nutritiis maximæ Hiberniæ corruptelæ profluxisse creduntur.

*Corporis in-
doles.*

Conjicere licet hanc quam reliquas gentes, & calidioris & humidioris esse naturæ, quod ex mirifica illorum carnis mollitie colligitur, quam sibi tam terræ ingenium, quam lotionum quarundam artificium, exercitiumque conferre non est ambiguum. Pollent etiam propter eandem musculorum teneritudinem incredibili agilitate, & omnium corporis partium flexibilitate. Otio inprimis sunt dediti, summas reputant divitias labore carere, & summas ducunt delicias libertate gaudere. Musica inprimis delectantur, citharæ maxime chordis æneis quas aduncis unguibus numerose pulsant. Si qui religioni se consecrant, religiosa quadam austeritate ad miraculum usque se continent, vigilando, orando, & jejuniis se macerando, ut neutiquam sit mirum quod de illorum monachis superiori sæculo scribitur. Ipsæ etiam adeo mulieres, & puellæ jejunium per totum annum die Mercurii, & Sabbathi observant. Quædam etiam eo die quo festum Catharinæ contingat; nec hoc Nativitatis festo, nec gravissimis morbis deferunt. Caussam aliqui assignant, in puellis, ut bene de marito sit provisum; in mulieribus, ut in melius mutent conjugium, vel mortuis viris, vel relictis, vel etiam mutatis illorum moribus. Qui vero nequitia se semel emanciparint, ipsa nequitia sunt nequiores.

Vestes.

Ex corticibus arborum, quas *Alders* vocant Angli, nigras vestes inficiunt, utuntur etiam sambucinis baccis ad lanas flavas inficiendas. Ramis, cortice, & foliis Populi arboris contusis laxa indusia ista crocea quæ jam nullo fere sunt in usu, efficiunt, cumque cortice arbuti sylvestris & sale crocum adhibent. Quæ vero tingunt non tam igne longo coquunt, quam inter alia frigida humanæ urinæ aliquot dies immergunt, ut color flavus sit pertinacior.

Latrocinia.

Latrocinia apud eos nullam habent infamiam, quæ passim summa cum immanitate exercentur. Latrocinaturi preces ad Deum fundunt, ut præda offeratur, & prædam pro munere à Deo oblatam arbitrantur, neque vim, neque rapinam, neque homicidium Deo displicere persuadentur. Nequaquam illum velle sibi hanc occasionem præbere, si peccaretur, imo peccatum esse, si occasionem non arriperent. Audies à ficariis, & incendiariis: *Misericors est Dominus, & non finet pretium sui sanguinis in me irritum.* Patrum porro vestigiis se insistere dicunt, & eam sibi vivendi rationem reliquam esse: nobilitatis suæ autem infamiam esse, si velint ex labore manuum victitare, & à facinoribus abstinere. Progredientes ad prædam, vel aliquod aliud opus, observant mane quem primum ob-

vium habent, si bene res cedat, ut idem quotidie sibi occurrat, curant; sin secus, studiose evitant. Nocte tempestuosissima stertere, & non pedibus viam longissimam noctu conficere, & spoliando omnibus periculis se objicere, abjecti animi esse dicunt. Nuper nec templis, nec sacris locis parcunt, quin inde etiam deprædantur, ignem quoque nonnunquam injiciunt, homines ibi latitantes interficiunt; & in causa est turpissima sacrificulorum vita, qui è templis domos prophanas constituunt, & meretricibus indulgent, quæ illos quocunque concedunt, subsequuntur; abdicatæ vero per veneficia nocendi artes quærunt. Concubinæ sacerdotis, & spurii intra templi ambitum manfiant, inebriantur, concumbunt, sanguinem effundunt, animalia claudunt, sacra inter illos sylvestres non sunt, sacelli forma nisi extrinsecus nulla, altaria nulla, vel conspurcata, crucis imago deformata, si adsit omnino. Vestes sacre putidæ ut nauseam provocent, altare portatile crucibus non impressum, & aliqua contumelia læsum, Missalis liber lacer, & Canone spoliatus, idem omnibus juramentis, & perjuriis propositus, calix plumbeus sine patina, vascula ad vinum cornea. Sacerdotes tantum rei familiari & liberis procreandis student. Rectores vero sunt vicarii idque plurium simul parochiarum Canonici juris ostentatores, sed qui ne tantillum eruditionis habent, liberos in Ecclesiis successores habent, de quorum illegitimatione dispensatur. Nolunt hi sacerdotum ordinem inire, sed presbyteris parochiarum curam demandant, sine ullo stipendio, ut ex libro vivat, id est, ex munusculo aliquo ad Baptismum, inunctionem, & sepulturam sibi oblato, ex qua tenuissime & miserrime vivitur.

Concubinae.

Sacerdotes.

Spuri.

Sacrificulorumque horum filii, qui studia non consecretantur, plerumque latrocinio sunt insignes. Qui enim *Mac Decan*, *Mac Pherfon*, *Mac Ospac*, id est, filii *Decani*, *Ecclesiæ rectoris*, & *Episcopi*, maximi existunt prædones, & ex parentum liberalitate ad seditiosorum manum conscribendam potentiores, eoque magis quod ad paternum exemplum hospitalitati vacant. Filia autem horum sacrificulorum, patribus superstitibus, magnis dotibus elocantur, si nubunt; Patribus vero defunctis, aut mendicant, aut se prostituunt.

Ad tertium quodlibet verbulum jusjurandum interponere solemne habent, nimirum per *Trinitatem*, *Deum*, *Sanctos*, *Patricium*, *Brigidam*, *Baptismum*, *Fidem*, *Templum*, *Compatriam manum*, *tuam manum*. Licet autem per hæc sanctissime Bibliis sacris, vel Missali aperto capiti impositis, jurent & pejerent, si quis ipsos damnationis pericula ex perjurio subire dicat, statim audies illos clare clamitare: *Misericors est Dominus, & non finet pretium sanguinis sui effusi pro me, in me esse irritum.* In infernum nunquam demergar, siue pœniteat, siue non pœniteat. Sed ut fidem præstent, hæc tria maximi sunt ponderis: Primum, ut juret ad altare, libro tacto, aperto, superque caput posito. Secundo, ut adhibeat sibi testem Sanctum aliquem, cujus baculum recurvum, vel campanam tangat, & osculetur.

Tertio,

Jusjurandum.

Tertio, ut juret per manum Comitum, vel Domini sui, vel potentis alicujus, nam si perjurus convincatur, per priora duo infamiam subeat, si hoc tertio pejerabit, grandem summam pecuniarum, & vaccarum extorquebit potens ille, quasi suo nomini maxima ex perjurio illata fuerit injuria. Vaccæ enim solæ & gratissimæ sunt opes. De quibus non videtur indignum hoc annotare. Res certa (ut ille scribit) quod lac non præbent vaccæ in Hibernia, nisi adjungatur sibi ad latus vitulus suus vivus, aut corium mortui stramine suffertum, ut vivi imaginem referat; quasi odorem enim sui uteri in corio agnoscunt. Si inutilis fiat vacca, advocatur Maga, quæ herbis alieni vituli amore capi faciat ut lactescat.

Extra oppida raro matrimonia contrahunt, non de præsentis, sed de futuro promittunt, vel sine deliberatione assentiunt: inde enata levissima lite divertunt, vir ad aliam foeminam, illa ad alterum maritum, nec an contractus veri falsive fuerint, ante extremum spiritum unquam exploratè cognitum est. Hinc bella circa agrorum possessiones, prædationes, homicidia, odia capitalia. Magæ consuluntur ab ejectis mulieribus, quæ viro priori, aut novæ nuptæ vel sterilitatem, vel genitalium impotentiam, vel morbos periculosissimos inferre creduntur. Omnes enim mirum in modum in incestum propensi, & conscientia prætextu divortia creberrima. Mulieres vero perinde ac viri comas suas plurimi faciunt, præsertim si aurei sint coloris, & prolixæ; ostentant enim ad longum complicatas, & ornatè contortas dependere sinunt, cum capiti interim multas ulnas tenuissimæ sindonis circumvolvunt. Hoc genere coronæ utuntur omnes, quæ possunt comparere post puerperium, five ex matrimonio, five ex stupro.

Huc accedunt superstitiones non paucæ. Nescio an Lunæ divinum honorem deferunt, cum enim primum ab interlunio vident, vulgo genua flectunt agrestiores illi, & orationem Dominicam recitant, & sub finem, Lunam alta voce alloquuntur: *Tam sanos nos relinque, quam invenisti.* Lupos sibi adsciscunt in patrimos, quos *Charri Christ* appellant, pro eis orantes, & bene precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. Spatulare os ovis carne nudatum transpiciunt, & inde aliquem ex illis ædibus efferendum prædicunt, si aliqua macula in ipso obscurior videatur. Maleficam eam arbitrantur, quæcunque ignem Calendis Maji petit, nec dabunt nisi ægro, & cum imprecatione, ea de causa arbitrantur eandem sequenti æstate butyrum omne suffuraturam. Leporem per armenta Calendis Maji occidunt, vetulam enim arbitrantur, quæ butyrum sit surreptura. Butyrum surreptum mox restitui opinantur, si è stramentis super limen pendentibus auferant, & in ignem injiciant. Calendis vero illis Maji, ramum arboris virentem ad ædes statuere lactis abundantiam per æstatem tribuere credunt. In oppidis quum quis magistratum primum init, per plateas mulieres, ex fenestris virgines eos & sequaces tritico & sale aspergunt. Et priusquam semen in agro spargatur, materfamilias salem ad agrum mittit. Ut

milvus non abripiat pullos Gallinaceos, putamina ovorum, ex quibus pulli sunt exclusi, alibi in tecto suspendunt. Non fas est equi pedes tergere, aut corpus strigili curare, aut gramen in ejus pastum colligere die Sabbathi, cum hæc celeberrimis aliis festivitibus fiant.

Si nunquam dent ignem è domo proximis, credunt equis longiorem vitam & sanitatem dari. Si equorum possesores ova comedant, providere debent, ut paria sint, alioquin periculum equis. Equisonibus prohibentur ova. Equitibus etiam lex est post ova manus lavare. Mortuo equo pedes cum tibiis in domo suspendunt, imo ungulæ pro sacris habentur. Laudare equum, aut aliud animal, nullo modo oportet, nisi dicas, *Servet eum Deus*, vel nisi in illum expuas. Si aliquid mali ad triduum equo accidat, laudatorem quærunt, ut orationem Dominicam in dextram aurem insusurret. Credunt quorundam oculos sibi equos fascinare, & tum adhibentur vetulæ quædam, quæ preculis tacite recitatis, valetudini restitunt. Laborant equorum pedes vermiculo, qui sensim serpendo plurimos sui generis procreat, & corpus corrumpit; contra hunc vermem advocatur Maga, quæ ad equum deducatur diebus Lunæ duobus, & uno Jovis, illa locum, quo vermis infidet, anhelitu fovet, & carmine recitato equus convalescit. Hoc carmen pretio dato multos edocent, adjurantes ut nemini aperiunt.

Ad omnia mala incantationes efficaces habent (ut credunt) inter se foeminæ divisas & distributas, ad quas quisque pro mali ratione proferat, præponunt incantationibus semper, item subjungunt *Pater noster*, & *Ave Maria*. Vbi aliquis cecidit in terram, statim exilit, & ter se in gyrum ad dextram vertit, gladio vel cultro terram fodit, & cespitem eruit, quod illi terram umbram reddere dicunt; & si inter biduum vel triduum æger fiat, mittitur ad eum locum mulier quæ in illo genere pollet, & ibi dicit, *Vocote P.* ab Oriente, Occidente, ab Austro, & Aquilone, à nemoribus, sylvis, fluminibus, paludibus, à nymphis sylvestribus, albis, rufis, nigris, &c. & certas preculas ejaculatur, deinde domum ad agrum rediens, ut probet, an sit morbus ille qui dicitur *Esane*, quem à nymphis immissum arbitrantur, & aliam preculam cum *Pater noster*, in aurem immurmurat, carbones quosdam in poculum mittit aqua munda plenum, & certius judicat de morbo quam multi medici.

Militia eorum constat ex equitibus, triariis, quos *Galloglasios* appellant, qui securibus utuntur ^{Galloglasios} acutissimis: & levioris armaturæ peditibus, qui *Karni* dicuntur, & jaculis amentatis, & machæris dimicant. ^{Kernes.} Cuius pediti, aut equiti exeunti è porta acclamare, auspiciatum habetur; cui non acclamatur, aliquid mali portendi credunt. In bello pro tuba tibia utricularis in usu est, ligaturas portant, preculas recitant, & in congressu *Pharroh* quam acerrime clamant (^{Barrius.} Barrius) illum militarem existimo, de quo Ammianus cum hac persuasionem, ut qui reliquorum clamori non respondeat, ei hoc accidere, ut accipiat subito à terra, feraturque quasi volans,

lans, semper postea hominum conspectum fugiens, in vallem quandam in *Kerry*, ut jam dixi.

Decumbenti assistentes nunquam de Deo, nec animæ salute, aut testamento condendo verba faciunt, sed omnia in spem convalescendi: pro deplorato habent, si quis Eucharistiam postulet. De testamento non laborant uxores, quod mos inolevit, trientem bonorum eis dari, reliqua in liberos distribui æquis portionibus, nisi quod in hæreditate adeunda plus potest, qui plus valet. Qui enim potentissimus, sive patruus, sive nepos, in hæreditatem, exclusis filiis, sæpissime involat. Moribundum aliquem antequam fatis concedat, præficæ in quadrio stantes passis manibus vocant quibusdam clamoribus ad hoc aptatis, & animam eluctantem remorari conantur, commemoratis bonorum, conjugum, formæ, famæ, agnatorum, amicorum, equorum commoditatibus; interrogantque cur velit, & quo, & ad quos recedere, cumque anima expostulant, quod ingrata sit. Denique animam evolantem ad muliercularum illarum de nocte & nigredine apparentium speciem transire conqueruntur, & affirmant: egressam vero de corpore, ululatibus, & palmarum complosionibus lamentantur. Funus autem tantis vociferationibus prosequuntur, ut vivos & defunctos conclamatos esse existimes. In his planctibus vehementissimæ sunt nutrices, filia, & concubina. Nec minori planctu in prælio interemptos, quam morbo sublatos lugent, etsi hos levius periisse dicunt, qui præliando, vel latrocinando occumbunt; adversarios tamen omnibus conviciis proscindunt, & odium capitale in omnes ejus cognationis diutissime foveant.

Defunctorum animas in consortium abire existimant quorundam in illis locis illustrium, de quibus fabulas & cantilenas retinent, ut Gigantum, *Fin Mac Huyle*, *Osker Mac Osbin*, & tales sæpe per illusionem se videre dicunt.

Water cres-
ses Sham-
roots.

Quod ad cibos, herbis libenter vescuntur, præcipue nasturtiis & fungis, radicibus, ut non immerito Straboni dicti fuerint *μηφάγοι*, id est,

herbis vescentes, (pro quo perperam in nonnullis exemplaribus legitur *μηφάγοι*, id est, *Manducos magni*;) butyro etiam cum farina avenaria commixto, lacte, fero, jure bubalino, carnibus sæpe sine panis inprimis gaudent: fruges quas habent in equorum pabulum, quos unice curant, reponunt. Fame premente crudam carnem sanguine expresso devorare non dedignantur, ad quam concoquendam *Aqua vitæ* plenius haustibus se ingurgitant; vaccis etiam sanguinem mittunt, quem coagulatum & butyro aspersum avide comedunt.

Capite plerumque nudi incedunt, nisi cum galeam induunt, capillitio longo, & quasi crinium * flagellis crispatis, quibus nihil charius habent, carpi autem indignissime ferunt. Induuntur lineis, & illis quidem amplissimis, manicis largioribus & ad genua usque fluentibus, quæ croco inficere solebant. Tunicellas habent laneas admodum breves, femoralia simplicissima & arctissima; superinducunt autem * lacernas sive saga villosa (Heteromallas Isidorus vocare videtur) limbo jubato, & eleganter variegato, quibus noctu involuti suaviter humi dormiunt. Cujusmodi etiam mulieres talari quam gerunt vestis superinjiciunt, & multis (ut dixi) sindonis ulnis per spiras caput, monilibus colla, armillisque brachia onerant magis quam exornant. Hi sunt sylvestrium Hibernicorum mores, ex auctore nostro, in reliquis plerisque omnibus qui Anglicam, quam dicunt, Provinciam incolunt, nihil abest quod in cultu & humanitate requiratur, Anglorumque victoriæ hoc debent: pluraque universa Insula deberet, si modo infano quodam & perversi patrii ritus amore & aures & animos meliori culturæ non occlusisset. In patriis enim ritibus Hibernici adeo sunt pertinaces, ut non solum dimoveri non possint; sed Anglos etiam facile ad suos mores pertrahant (ita ad pejora propendet natura humana) ut vix credibile sit quam brevi tempore degenerent.

* *Gleebet*

* *Mantel-*
les.
Hetero-
mallas.

The En-
glish Pale.

F I N I S.

Hibernia.

R

I N-

I N D E X & O R D O

T A B V L A R V M

T O M I Q V I N T I A T L A N T I S ,

S I V E

S C O T I Æ & H I B E R N I Æ.

A	Lbion & Hibernia Insulæ, cum minoribus adjacentibus.	7	Fifæ Vicecomitatus, vulgo <i>Fife</i> .	83	26
	Scotia antiqua.	9	Fifæ pars Occidentalior.	85	27
	Scotiæ Regnum, cum Insulis adjacentibus.	13	Fifæ pars Orientalior.	87	28
	Teviotia, vulgo <i>Tivedail</i> .	31	Aberdonia & Banfia.	99	29
	Twedia, vulgo <i>Tweedail</i> , cum Vicecomitatu Eterico Forestæ.	33	Braid-Albin, Atholia, Marria superior, Badenoch, Strath-Spea, & Lochabria.	113	20
	Lauderdalia, vulgo <i>Lauderdail</i> .	35	Lorna, vulgo <i>Lorn</i> .	115	21
	Mercia, vulgo Vicecom. Bervicensis.	37	Extima Scotiæ Septentrionalis Ora, ubi Provinciæ sunt Rossia, Sutherlandia, Cathanesia, Strathnavernia, cum vicinis regiunculis quæ	117	22
	Lothiana & Linlitquo.	39	iis subsunt.	121	23
	Lidalia, vulgo <i>Lidisdail</i> .	45	Moravia, vulgo <i>Murray</i> .	127	24
	Evia & Escia, Scotis <i>Eusdail</i> & <i>Eskdail</i> .	47	Southerlandia.	131	25
	Annandiæ Præfectura, vulgo <i>The Stewartrie of Annandail</i> .	49	Strath-navernia, vulgo <i>Strath-navern</i> .	133	26
12	Nithia, vulgo <i>Nidisdail</i> .	51	Cathanesia, vulgo <i>Caithness</i> .	135	27
13	Gallovidia, vernacule <i>Galloway</i> .	53	Æbudæ Insulæ, sive Hebrides.	137	28
14	Gallovidiæ pars occidentalior, in qua Vicecom. Viçtoniensis cum Glenlucensi Regalitate.	55	Ira Insula.	139	29
	Gallovidiæ pars media.	ibid.	Mula Insula.	141	30
	Præfectura Kircubriensis.	ibid.	Ruma, cum Insulis circumjacentibus.	143	31
15	Carrieta meridionalis.	57	Skia vel Skiana.	145	32
	Carrieta borealis.	ibid.	Vistus Insula, vulgo <i>Vist</i> , cum aliis minoribus.	147	33
16	Coila, vulgo <i>Kyle</i> .	59	Leogus & Haraya, vulgo <i>Lewis or Lodbus, and Harrys</i> .	149	34
17	Cunninghamia.	61	Orcadum & Schetlandiæ Insulæ.	151	35
18	Knapdalia, vulgo <i>Knapdail</i> .	63			
19	Cantyr, vulgo <i>Cantyr</i> .	65			
20	Arania, vulgo <i>the Ile of Arran</i> .	67			
21	Buthe Insula, vulgo <i>the Ile of Boot</i> .	69			
22	Glottiana Præfectura Inferior, cum Baronia Glascuensi.	71	H ibernia, vulgo <i>Ireland</i> .	1	
	Glottiana Præfectura Superior.	ibid.	Momonia, Anglice <i>Mounster</i> .	9	
23	Præfectura Renfroana, vulgo <i>Renfrow</i> .	73	Lagenia, Anglis <i>Leinster</i> .	15	
24	Levinia, vulgo <i>Lennox</i> .	75	Baronia Vdrone in Comitatu Catherloughæ.	16	
25	Sterlinensis Præfectura, vulgo <i>Sterlin-shyr</i> .	79	Connachtia, vulgo <i>Connaughy</i> .	23	
			Vltonia, Hibernis Cui <i>Guilly</i> , Anglis <i>Ulster</i> .	27	

